
శ్రీః

శ్రీహయగ్రీవాయనమః

శ్రీమన్మహామహోపాధ్యాయ గదాధర భట్టాచార్యవిరచితా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ తరణ ఖండనాభ్యాం సంయుతా

శ్రీ చతుర్దశలక్షణీ శ్రీ

శ్రీమత్కృష్ణభట్టవిరచిత వ్యాఖ్యాసహితా ఇతిప యవిద్వదభ్యర్థితేన తర్కతీర్థోపాఖ్యేన కస్తూరీరంగాచార్యేణ పరిశోధ్య పరిష్కృతా

శ్రీమన్మహీశూరపురీమధ్యవిద్యోతమాన రత్నసింహాసనారూఢ శ్రీమచ్చామరాజేంద్రాశ్రితేన ధర్మాధికారిచక్రవర్తియయ్యంగార్యేణ మహీశూరపురీమధ్యవర్తిన్యామ్ విఖ్యాతరంగణ్యాఖ్యాయామ్ స్వీయముద్రాక్షరశాలాయామ్ ముద్రాపితా సతీ విజయతేతమామ్

ఇదానీమేతస్యామూల్యం రూప్యత్రయమ్

[illegible]

ఏవం పక్షతాపంచలక్షణీచ సంముద్రితా

అవయవగ్రంథః సిద్ధాంతలక్షణంచ

ఏవమేవ సంముద్రయిష్యతే

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః.

అథ తత్త్వచిన్తామణౌ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావవిచారః.



అథేదంవాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యత్ర సమవాయితయా వాచ్యత్వాభావో ఘటఏవప్రసిద్ధః. వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య కేవలాన్వయిత్వాత్. నచైవంఘటఏవవ్యభిచారః. సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వంహి వ్యభిచారః. నచ వాచ్యత్వాభావస్తాదృశో ఘటఇతిచేత్. తాదృశసాధ్యాభావ సామానాధికరణ్యాభావో వ్యాప్తిః తథాచాప్రసిద్ధిః.

అథ దీధితిః.

* సమవాయితయేతి* వాచ్యత్వం యథాసమవాయి తథాగ్రే వక్ష్యతే. ఘటాది సమవాయిగమేత్యర్థ ఇత్యప్యాహుః. ప్రమేయసాధ్యకేచభావత్వేనాభావానామభావత్వేన భావానాం వహ్నిత్వేన నిర్వహ్నీనా అవృత్తిమాత్రవృత్తిగగనత్వాదినా విరుద్ధఘటత్వపటత్వాభ్యాంచ ప్రమేయమాత్రస్యాభావస్సులభః. నను పారిభాషికమేవ వ్యభిచరితత్వం తథాహి యత్సమానాధికరణాః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకాయావన్తోఽభావాః ప్రతియోగిసమానాధికరణాస్తత్త్వం సర్వత్ర వాచ్యత్వాద్యభావస్య తథాత్వాద్యావత్త్వోపాదానం. అతఏవ భూతత్వ మూర్తత్వోభయవాన్మూర్తత్వాదిత్యాదౌ ద్విత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతియోగి సామానాధికరణ్యేపి భూతత్వ మనోన్యత్వాద్యభావస్యాతథాత్వాన్నాతిప్రసంగః. సాధన సమానాధికరణగోత్వాద్యభావస్య తత్తత్సాధ్యవ్యక్త్యభావస్యవాఽతథాత్వాత్సాధ్యతావచ్ఛేదకేత్యాది. యేన సంబంధేన హేతుస్తేనైవ సంబంధేన తదధికరణత్వం బోధ్యం. తేనాకాశత్వే సాధ్యేసమవాయేన హేతౌ జ్ఞానస్య విషయతయాధికరణే ఘటాదౌ వర్తమానస్యాసాధ్యాభావస్యాతథాత్వేపి నక్షతిః. ఏవం దలాన్తరేపి సంబంధభేదనిబంధనో దోషస్సంబంధైక్య వివక్షయా నిరసనీయః. రూపాది సామాన్యాభావే సాధ్యే పృథివీత్వాదికంసద్ధేతురేవ. ప్రళయే పరమాణావుత్పత్తికాలేచావ

ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చధర్మో నప్రతియోగితావచ్ఛేదకః

యవిని తత్సత్త్వాత్. నచప్రతియోగివద్ధ్వంస ప్రాగభావయోరత్యంతాభావ
విరోధిత్వం. మానాభావాత్. అతఏవాంతరా శ్యామేరక్తం రూపంనాస్తీతి
ప్రత్యయః. నచైషరక్తిమధ్వంసాద్యవగాహీ. పూర్వాపరరక్తిమధ్వంసప్రాగ
భావవతిమధ్యేరక్తేపితథాప్రత్యయప్రసంగాత్.తత్సామానాధికరణ్యంచస్వవి
శిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేనబోధ్యం. తేనగోత్వజన్యద్రవ్యత్వప్రళయావృత్తి
త్వాదినాగవాదేరభావస్య గవాద్యనధికరణధర్మ్యవచ్ఛేదేన తద్వతికాలేమ
హాకాలేవా వృత్తావపి యదాగోత్వం తదాగౌః యదాకాలత్వం తదాజన్య
ద్రవ్యం ప్రళయావృత్తివేత్యాదౌ నాతిప్రసంగః. హేతుమతిప్రళయేతత్సా
మానాధికరణ్యాభావాత్. స్వవిశిష్టేతి విశేషణాత్కపిసంయోగాభావవాన్మే
యత్వాదిత్యాదౌ సంయోగాద్యాత్మక సాధ్యాభావస్య సకలహేత్వధికర
ణావృత్తిత్వేపి నావ్యాప్తిః. జలాదివృత్తిత్వ విశిష్టగోత్వాద్యభావస్యాభావో
జలత్వాద్యభావఏవ. నతుధూమాద్యభావః. జలాదావపి తదభావప్రత్యయప్ర
సంగాత్. యత్సమానాధికరణానాం సాధ్యతావచ్ఛేదకతావచ్ఛిన్న వ్యాప
కతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకానాం యావతామభావానాం
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యం తత్త్వంజాతత్. జ్ఞేయ
త్వత్వాదినావాచ్యత్వాదీనామభావస్సులభఏవ శేషందర్శితదిశావసేయమి
త్యత ఆహ *ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి* కేచిత్తు వ్యాప్యవృత్తేర్హేతుసమానా
ధికరణస్య సాధ్యాభావస్యప్రతియోగితాయామనవచ్ఛేదకంహేతుసమానాధి
కరణస్య వ్యాప్యవృత్తేః ప్రతియోగివ్యధికరణస్య వాఽభావస్యప్రతియోగితా
యాం సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకంవాయత్సాధ్యతావచ్ఛేదకంతదవచ్ఛి
న్నసామానాధికరణ్యంవ్యాప్తిః. ఏవంచవ్యాప్తేగవ్యభిచారిసంబంధరూపతా
పిసంగచ్ఛతే హేతౌసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్యై
వ సాధ్యతావచ్ఛేదకేహేతుమన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యా
పివ్యభిచారత్వాత్. అవచ్ఛేదకత్వంచేహతత్పర్యాప్త్యధికరణత్వం తేనవిశిష్ట
వహ్న్యభావస్యహ్రదత్వ వహ్నిత్వోభయావచ్ఛిన్నాభావస్యచ ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకత్వేపివహ్నిత్వస్యనక్షతిః. సత్త్వవతిచగుణాదౌసంయోగాద్యభా

వాఽపి వ్యాప్యవృత్తిః. వక్ష్యమాణం వా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకానతిరిక్తవృత్తిత్వమేవ తదవచ్ఛేదకత్వమిహాపి బోధ్యం. భవతి చ గుణత్వగుణావృత్తిత్వద్రవ్యమాత్రసమవేతత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకవ్యాప్యవృత్త్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదక గుణత్వాద్యనతిరిక్తవృత్త్యేవ సంయోగత్వమిత్యాహుః. సాధ్యతానవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యసామానాధికరణ్యావచ్ఛేదక స్వసమానాధికరణ సాధ్యాభావత్వకత్వం, యత్సమానాధికరణ సాధ్యాభావప్రమాయాం సాధ్యవత్తాజ్ఞానప్రతిబంధకత్వం నాస్తి తత్త్వం, వా వ్యాప్తిరితి తు న యుక్తం. సర్వత్ర సాధ్యాభావ పదవైయర్థ్యాత్. యత్తు సాధ్యాభావవతి యద్వృత్తౌ ప్రకృతానుమితి విరోధిత్వం నాస్తి తత్త్వం వ్యాప్తిరితి. తన్న. అనుమిత్యవిరోధిత్వ జ్ఞానస్యానుమితి హేతుత్వే సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ జ్ఞానస్యానుమిత్యవిరోధితయా వ్యభిచారిణ్యతిప్రసంగాత్. కేచిత్తు యావన్తస్సాధ్యాభావాః ప్రత్యేకం తత్తత్సజాతీయా యే తత్తదధికరణవృత్తిత్వాభావాస్తద్వత్త్వం తత్త్వం. సాజాత్యం చ సమానాసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వాన్యతర రూపేణ. సాధ్యాభావశ్చ పూర్వోక్తద్వితీయరీత్యా ప్రత్యేతవ్యః వ్యాప్యవృత్తిశ్చ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగివ్యధికరణో వా. తేన తత్తత్సాధ్యవ్యక్తేరవ్యాప్యవృత్తేర్వా సాధ్యస్యాభావవతి వృత్తావపి హేతోర్నావ్యాప్తిః. తద్వద్వృత్తిత్వాభావస్తు తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకవ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకో బోధ్యః తేన తత్తత్సాధ్యాభావవద్వ్యక్తి విశేషవృత్తిత్వస్య పార్థివత్వాదివిశేషితస్య ద్విత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్య వా సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్యాభావమాదాయ నాతిప్రసంగః. అత్ర చ హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వం బోధ్యం. తేన వహ్న్యభావవతి స్వావయవే ధూమస్య వృత్తావపి న క్షతిః. ఇత్థం చ సాధ్యాభావోఽపి హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన కస్యచిదధికరణే వర్తమానో గ్రాహ్యః. తేన జాతిమాన్ సత్త్వాదిత్యాదౌ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్యాప్రసిద్ధావపి న క్షతిః. యద్వా యావన్తస్తాదృశాస్సాధ్యాభావాః ప్రత్యేకం తేషాం సజాతీయస్య వ్యాపకీభూతస్య వ్యాప్యవృత్తేరభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేన ధర్మేణ యద్రూపావచ్ఛిన్నం ప్రతివ్యా

పకత్వ మవచ్ఛిద్యతే తద్రూపవత్త్వం తత్త్వం. సాధనస్య తాదృశవ్యాపకాభావ
ప్రతియోగిత్వం తదవచ్ఛేదకత్వం వా సాధనతావచ్ఛేదకస్యేతి తు న వాచ్యం. ద్ర
వ్యం సత్త్వాదిత్యాదౌ సత్త్వాదేః తాదృశాభావవ్యాపక గుణకర్మాన్యత్వ విశిష్ట
సత్తాత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావప్రతియోగిత్వాదతివ్యాప్తేః. జ్ఞేయం
ప్రమేయాదిత్యాదౌ ప్రమేయత్వాదేస్తాదృశ ప్రతియోగితానవచ్ఛేద
కత్వాత్ అవ్యాప్తేశ్చ. ప్రమేయత్వవ్యధికరణప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధేః. య
ద్వా యావన్తస్తాదృశాస్సాధ్యాభావాః ప్రత్యేకం తత్ప్రతియోగితావచ్ఛే
దకేన యద్రూపావచ్ఛిన్నం ప్రతివ్యాపకత్వ మవచ్ఛిద్యతే తద్రూపవత్త్వం
తత్త్వమిత్యాహుః. పరేతు వృత్తిమద్వృత్తయో యావన్తస్సాధ్యాభావవద్వృ
త్తిత్వాభావాః తద్వత్త్వం వ్యాప్తిః యేన సంబన్ధేన హేతుతా తేనైవ సంబన్
ధేన వృత్తిమద్వృత్తిత్వం బోధ్యం. తేన వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావవతి
సంయోగేన యావృత్తిస్తదభావస్య జాత్యాదౌ వర్తమానస్య ధూమాదావసత్త్వే
పి న క్షతిః. సాధ్యాభావశ్చ పూర్వవద్బోధ్యః. తద్వద్వృత్తిత్వాభావోపి స్వవ్యా
పకతత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకః తత్తత్సాధ్యా
భావవద్వృత్తిత్వత్వాతిరిక్తేన సమానాధికరణేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవృ
త్తినా ధర్మేణానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకో బోధ్యః. తేనాలోకావృత్తిత్వేన
రూపేణ యో వహ్నిసామాన్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య యశ్చేన్ధనత్వావ్యవచ్ఛి
న్న వహ్న్యభావాధికరణీభూతమనోనసవృత్తిత్వాదేరభావః తస్య ధూమా
దౌ స్వనిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విరహస్య చ హేత్వంతరవృత్తేస్స్వస్మిన్న
వృత్తిత్వేపి న క్షతిరిత్యాహుః. అన్యేతు వృత్తిమద్వృత్తయో యావన్తస్సాధ్యా
భావసముదాయాధికరణ వృత్తిత్వాభావాస్తద్వత్త్వం తత్త్వం. తాదృశవృత్తి
త్వాభావస్స్వవ్యాపక తాదృశవృత్తిత్వత్వ వ్యాపకప్రతియోగితాకో బోధ్యః.
ప్రయోజనం చోక్తప్రాయం. సాధ్యాభావాధికరణవృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియో
గితాకస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నస్యైవాభావస్య వృత్తిమద్వృత్తిత్వా
ద్వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరతస్సముదాయేతి. సాధ్యాభావశ్చ సాధ్యతావచ్ఛే
దకసంబంధేన బోధ్యః. తేన సమవాయేన వహ్నేస్సాధ్యత్వే ధూమే సం
యోగేనచ తథాత్వే వహ్న్యవయవత్వే పర్వతవహ్న్యవయవసంయోగే చ వ

ర్వాతస్యవహ్న్యవయవస్యచసంబంధద్వయావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావద్వయానధిక
రణత్వేపి నాతివ్యాప్తిః.తథా స్వవ్యాపకీభూతసాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకప్ర
తియోగితాకోపి. తేన యత్రపృథివీత్వాభావాదౌ సాధ్యే తత్రద్విపక్షావృత్తి
త్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావకూటాధికరణస్యాప్రసిద్ధం నాప్రి సద్ధే
తౌ పృథివీత్వాదౌ సాధ్యేజాతిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావవతి సామాన్యాదావ
ర్తమానే ద్రవ్యత్వపరిచారకపరిమాణవిషయత్వాదౌచ నావ్యాప్తిః అతివ్యాప్తి
ర్వా. నాప్యభావత్వాదిసాఽభావాదౌ సాధ్యేతత్త్వాత్సాధ్యాభావకూటాధికర
ణాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిరిత్యాహుః. తన్న. ద్రవ్యత్వపృథివీత్వోభయవాన్ద్ర
వ్యత్వాదిత్యాదౌ తదుభయాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావవతి ద్రవ్యత్వాదేర
వృత్తేరతివ్యాప్తేః.అపిచ ఇదం పృథివ్యన్యత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వవద్ద్రవ్యత్వాదిత్యా
దౌ ద్రవ్యత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావకూటాధికరణగుణాద్యవృత్తిత్వస్య ద్రవ్య
త్వే సత్త్వాదతివ్యాప్తిః. ద్రవ్యత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాః పృథి
వ్యన్యత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వత్వసమవ్యాప్తత్వాత్.కించరూపాభావసాధ్యకసద్ధేతౌ
సాధ్యాభావసముదాయ నివిష్టసకలరూపవ్యక్త్యధికరణాప్రసిద్ధిః. యావతా
మైకాధికరణ్యం సంభవతి తావతాం సముదాయో వివక్షితేపి ఇదం పృథివీ
వృత్తిగుణశూన్యం సత్తాన్యపృథివీసమవేతశూన్యత్వాద్వా వాయుత్వాద్రూపవ
దన్యత్వాద్వేత్యాదౌ అతివ్యాప్తిస్తత్ర తాదృశ సాధ్యాభావస్తోమస్య ని
యమతో రూపాదిఘటితత్వేన తద్వతి హేతోరవృత్తేః. వస్తుతో నిఖిలానామే
వ రూపాణాం తాదృశాభావసహచరిసమానాధికరణత్వాత్ సమానాధికర
ణయావదభావాధికరణాప్రసిద్ధిర్దుర్వారైవ. కించ హేతుతావచ్ఛేదకసం
బంధేన సాధ్యాభావవతియా వృత్తిః తదభావో వక్తవ్యః. అన్యథా ధూమా
దావవ్యాప్తేః. సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యాభావవతి కాలాదౌ వృ
త్తిమన్మాత్రస్యైవవృత్తేర్వ్యభిచారిణ్యతిప్రసంగో వా. తథాచసత్త్వాదిసాధ్య
కే సంయోగేన సమవాయేన వా హేతావవ్యాప్తిః సాధ్యాభావవతి తేనసం
బంధేన వృత్తేరప్రసిద్ధేః. సాధనసమానాధికరణత్వేన సాధ్యాభావా వి
శేషణీయాఇతిచేద్విశేష్యంతాం తథాపిభూతత్వమూర్తత్వయోరన్యతరత్వే
నాభావే సాధ్యే స్పర్శవదన్యత్వాదావతివ్యాప్తి స్తాదృశ సాధ్యాభావవ

తద్విశిష్టజ్ఞానస్యాభావధీహేతుత్వాత్. అన్యథా తన్నిర్వికల్పకాదపి ఘటో నాస్తీతి బుద్ధ్యాపత్తేః. గవిశశశృంగం నాస్తీతి ప్రతీతేరసిద్ధేః శశశృంగం నాస్తీతి చ శశే శృంగాభావ ఇత్యర్థః. ********************

ఇతి తత్త్వచిన్తామణౌ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావవిచారః

ముదాయవతి పృథివ్యాదౌ తస్యావృత్తేః. కిం చ మహాకాలాన్యత్వాదిసాధ్యకే వ్యభిచారిణి కాలికవిశేషణతావిశేషేణ హేతావతివ్యాప్తిస్తాదృశసాధ్యాభావసముదాయవతి మహాకాలే తేన సంబన్ధేన వృత్తిమన్మాత్రస్యైవ వృత్తేః. ఏతేన సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకావ్యాప్యవృత్తిస్వసమానాధికరణయావదభావాధికరణవృత్తిత్వాభావా యావన్తః వృత్తిమద్వృత్తయస్తద్వత్త్వం వ్యాప్తిః. కేవలాన్వయిని సంయోగాద్యభావస్యాభావాః సంయోగాదయః న వ్యాప్యవృత్తయః. ఏవం సాధ్యస్య గుణసామాన్యస్యాభావో ద్రవ్యత్వాధికరణే ఉత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన వర్తమానోఽపి న వ్యాప్యవృత్తిః. ఉక్తరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాః క్వచిదప్రసిద్ధ్యాదిసంపాదకాః పునరభావాః న హేతుత్వామభిమతసమానాధికరణాః. ఉక్తసముదాయాధికరణవృత్తిత్వతదభావవద్వృత్తిమద్వృత్తిత్వాని పూర్వోక్తరీత్యా ప్రత్యేతవ్యానీత్యాదికమపాస్తం. *తద్విశిష్టేతి* విశేషణతావచ్ఛేదకవిశిష్టజ్ఞానస్య విశిష్టవైశిష్ట్యప్రత్యయహేతుత్వాత్. అభావప్రత్యయో హి ఘటత్వాదివిశిష్టస్య ఘటాదేః ప్రతియోగిత్వమవగాహమానో విశేషణస్యాపి ఘటత్వాదేః తదవచ్ఛేదకత్వమవగాహతే న స్వాతన్త్ర్యేణ. ఘటో నాస్తీత్యేవ ప్రతీతేః. తదిహాభావప్రత్యయో యది వ్యధికరణధర్మేణావచ్ఛిన్నం ప్రతియోగినం నావగాహతే. నావగాహత ఏవ తదా తస్యాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం. అథావగాహతే తర్హి భ్రమ ఏవ. న చ తతోఽర్థసిద్ధిరితి భావః. యది పునరానుభావికా లౌకికానాం స్వరసవాహీ ఘటత్వేన పటో నాస్తీత్యాదిప్రత్యయః తదా తాదృశాభావవారణం గీర్వాణగురూణామప్యశక్యమితి మన్తవ్యమ్. ....

శ్రీమద్రఘునాథభట్టాచార్యశిరోమణి విరచితాయాం తత్త్వచిన్తామణివ్యాఖ్యాయాం దీధిత్యపరాఖ్యాయాం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావవిచారస్సమాప్తః.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః

కృష్ణభట్టీయసహితవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావవిచారగాదాధరీప్రారభ్యతే

అథసమవాయిత్వేనేతిమూలం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావాభ్యుపగమఏవ సఙ్గచ్ఛతే తాదృశాభావాభ్యుపగమే సర్వత్ర తాదృశాభావవతి హేతోర్వృత్తేరసంభవః. సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య తాదృశాభావమాదాయలక్షణసంగమనే సర్వత్రైవ్యభిచారిణ్యేతి వ్యాప్తిరితిలక్షణపరిష్కారాసంభవేన సౌందలమతమవలంబ్యలక్షణకర్తురీదృశాశంకానసంగచ్ఛతఇతిచేత్. అత్రోపాధ్యాయానుయాయినః కేవలాన్వయినిసాధ్యాభావాప్రసిద్ధినిబంధనస్యదోషస్య ఉద్భావితత్వాత్సాధ్యాభావస్య కథంచిత్ప్రసిద్ధత్వాల్లక్షణస్య నిర్దోషతేత్యభిమానేన ఇయమాశంకా. తాదృశాభిమానమేవనిరాకరిష్యత్యగ్రేతర్హీతిగ్రంథేన. వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావోపగమేపి యథావ్యభిచారలక్షణేసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావోనివేశ్యతే తథావ్యాప్తిలక్షణేపి తాదృశసాధ్యాభావఏవ నివేశ్యః అన్యథాఅసంభవస్యఅతివ్యాప్తేర్వాప్రసక్తేః

మూలమిత్యాది ఇచ్ఛైవ వాచ్యత్వం సమవాయిత్వేనతదభావోవిషయతాసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకో యద్యప్యప్రసిద్ధః తథాపి సంబంధాంతరావచ్ఛిన్నతత్త్వేనలభ్యమితితు నసంభవతి. సామాన్యరూపేణ విశేషాభావాస్వీకారాత్. వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యేతి గ్రంథవిరోధాచ్చేతిభావః. నచైవమితిమూలం. *వ్యభిచారః* జ్ఞేయత్వం వాచ్యత్వవ్యభిచారీతి వ్యవహారాపత్తిః. వాచ్యత్వత్వేన ఘటాద్యభావమాదాయ తద్వారణాయ సాధ్యేతి. *నచేతి* ఘటే హో వాచ్యత్వాభావస్స నతాదృశః స్వావచ్ఛిన్నస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వసంబంధేన వాచ్యత్వత్వాభావవానిత్యర్థః ఘటనిష్ఠవాచ్యత్వాభావప్రతియోగితావాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నత్వస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నత్వోభయశూన్యేతివా. గాదాధర్యాం ప్రసిద్ధావేవేత్యనేన ఘటఏవ ప్రసిద్ధఇతిమూలే ఘటే ప్రసిద్ధఏవేతియోజనా సూచితా. నను వ్యభిచారలక్షణేన్యాదృశసాధ్యాభావనివేశేపి వ్యాప్తిలక్షణే సాధ్యప్రతియోగికాభావఏవ నివేశ్యతేఇత్యతఆహ *అన్యథేతి* నను సాధ్యాభావఇవతద్వద్వృత్తిత్వాభావోపి తాదృశవృత్తిత్వప్రతియోగికఏవ నివేశ్యః

వ్యాప్తేరవ్యభిచారరూపతానుపపత్తేశ్చేతి పునరప్రసిద్ధినిబంధనావ్యాప్తిః కేవ
లాన్వయిస్థల ఇతి హితదర్థః. న చైవం తత్తద్వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నాభావవ్యావర్త
కసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వరూపేణ సాధ్యాభావస్య నివే
శనీయతయా వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న సాధ్యకస్థలే సమవాయిత్వావచ్ఛిన్నతద
భావస్య తాదృశత్వాత్తాదృశాభావప్రసిద్ధిరనుపయోగినీతి కథమియమాశంకా
సాధ్యప్రతియోగికాభావమాత్రప్రవేశాభిమానస్యాశంకాబీజత్వే కేవలాన్వ
యి సాధ్యకస్థలే వ్యాసజ్యవృత్తిరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య విశిష్టాభా
వరూపస్య తాదృశాభావస్య చ ప్రసిద్ధిసంభవేన సౌందలమతావలంబనస్య నిర్బీజ
త్వాపాతాదితి వాచ్యం. మహానసీయవహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావవారణాయ
సాధ్యతావచ్ఛేదకావర్యాప్తస్వసమానాధికరణధర్మానిష్ఠావచ్ఛేదకతాకప్రతి
యోగితాభిన్నప్రతియోగితాకాభావ ఏవ నివేశ్య ఇత్యభిమానేనాశంకాసంగతేః

నతు తాదృశవృత్తిత్వసామాన్యాభావః ఏవంచ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నవృ
త్తిత్వాభావమాదాయాసంభవవారణాదాహ * అతివ్యాప్తేర్వేతి * తథా చ
తుల్యయుక్త్యా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వాభావమాదాయాతివ్యాప్తి
రితి భావః. * అనుపపత్తేశ్చేతి * తాదృశవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్యైవా
వ్యభిచారపదార్థతా ద్వితీయాభావస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ
రూపత్వానురోధేన తాదృశవృత్తిత్వప్రతియోగికాభావస్య తథాత్వే వ్యభిచా
రసామాన్యాభావరూపతానుపపత్తేరిత్యర్థః. వస్తుతస్తు సాధ్యతావచ్ఛేదకావ
చ్ఛిన్నసాధ్యాభావస్యాత్రాఘటకత్వాత్తదనుపపత్తేరిత్యర్థః * మాత్రేతి *
సాధ్యాభావాప్రసిద్ధివారకైకతానస్య దర్శితదోషాస్ఫురణేన తద్వారణాపేక్షా
త్యభావాత్. న చ సాధ్యాభావే యత్కించిత్త్వం నివేశ్యావ్యాప్త్యాదికం
వార్యతాం. తథాపి వహ్నిధూమాన్యతరాభావమాదాయాతివ్యాప్తేః. * మ
హానసీయేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావనివేశేపి మహానసీయవహ్న్య
త్యభావవారణం న స్యాత్ అతస్సాధ్యతావచ్ఛేదకేతరధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియో
గితాకాభావో నివేశ్యః. తత్ర స్వసమానాధికరణత్వేన ధర్మే విశేషితే కేవ
లాన్వయి సాధ్యకేఽభావః ప్రసిధ్యతి పరంతు ప్రమేయవత్సాధ్యకే సాధ్యతావ
చ్ఛేదకేతరాప్రసిద్ధిరతోఽపర్యాప్తాంతమవచ్ఛేదకతావిశేషణం. సాధ్యతావ

ప్రమేయత్వాదినా ప్రమేయ మాత్రం యత్రసాధ్యతా వచ్ఛేదకం
తత్ర ప్రమేయత్వాది విశిష్ట ప్రమేయాపర్యాప్తం తదవిశేషిత ఘట
త్వాది నిష్ఠమేవావచ్ఛేదకత్వం ప్రసిద్ధం స్వసమానాధికరణవృత్తితాదృశా
వచ్ఛేదకతా నిరూపక ప్రతియోగితాభిన్నంచ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛి
న్న ప్రతియోగితామాత్రమేవ. యత్రయాదృశం సాధ్యతావచ్ఛేదకంవి
శిష్టమవిశిష్టంవాతత్ర తదనవచ్ఛిన్నత్వ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నత్వోభ
యాభావవత్ప్రతియోగితా నివేశాభిప్రాయకోవాఽయంగ్రంథ ఇత్యాహుః.

చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావే విశిష్టసాధ్యాభావవారకపర్యాప్తిత్యాగాత్పునరభి
మానానుధావనం.స్వం భేదప్రతియోగితా.ఘటాభావాదివారణాయ భేదకూ
టో నివేశ్యః. స్వనిరూపకత్వస్వాశ్రయధర్మసమానాధికరణత్వోభయసం
బంధేన తాదృశావచ్ఛేదకతావిశిష్టప్రతియోగితాప్రతియోగికఏకఏవవా భేదః.
తాదృశప్రతియోగితాకాన్యాభావనివేశే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ
స్యాకాశాభావరూపతయాఽప్రసిద్ధిఃస్యాదతస్తన్నోక్తం.ప్రతియోగితాయాం
సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకత్వనివేశాన్నగు
ణవాన్ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ విషయితాసంబంధేన గుణత్వవిశిష్టస్యాభావమాదా
యావ్యాప్తిః.తత్రైవసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధావచ్ఛిన్నత్వనివేశాన్నవాచ్యత్వ
భేదమాదాయ తత్ప్రసిద్ధిః. పర్యాప్తినివేశనప్రయోజనమాహ*ప్రమేయత్వా
దినేతి*తాదృశావచ్ఛేదకతా*సాధ్యతావచ్ఛేదకావర్యాప్తావచ్ఛేదకతా.*మా
త్రమేవేతి* ఘటత్వేన పటోనాస్తీతిప్రతీతివిషయాభావప్రతియోగితానామ
పి లక్షణఘటకత్వాత్. అత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకస్య వృత్త్యనియామకపర్యా
ప్తిసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతాసంబంధేనాభావోఽలీకః. సాధ్యతావచ్ఛేదకా
నుయోగికపర్యాప్తిప్రతియోగిత్వాభావశ్చానుయోగితాయా అవ్యాసజ్యవృత్తి
త్వాదుక్తస్థలే ఘటత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకత్వే నసంభవతి. యద్రూపావచ్ఛేదేన
సాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తిస్తద్రూపావచ్ఛిన్నపర్యాప్తిసంబంధావచ్ఛి
న్నాధేయత్వాభావనివేశే తాదృశపర్యాప్తిప్రతియోగిత్వాభావనివేశేవాగౌర
వం. వృత్త్యనియామకప్రతియోగిత్వసంబంధావచ్ఛిన్నతాదృశపర్యాప్త్యభా
వస్త్వలీకఇత్యతఆహ * సాధ్యత్వేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకపర్యాప్తనిరూపక

నచైవం ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యకస్థలేపివ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమా
త్రమాదాయైవ లక్షణసంభవాద్దీధితికృతాం తత్ర గగనత్వ ఘటత్వపటత్వో
భయాద్యవచ్ఛిన్న ప్రమేయసామాన్యాభావ పర్యంతానుసరణ ప్రయాసోవ్య
ర్థః ఇతి వాచ్యం. మహానసీయ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావవారణాయసా
ధ్యతావచ్ఛేదకసమనియత ప్రతియోగితాకః సాధ్యతావచ్ఛేదకాపర్యా
ప్తసాధ్యనిష్ఠధర్మావృత్త్యవచ్ఛేదకతాకాన్యప్రతియోగితాకో వాఽభావో నివే
శ్య స్తదభిప్రాయేణైవత్రైస్తథావిధాభావానుసరణాత్. నచఘటత్వపటత్వో
భయావచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాసాధ్యవృత్తిధర్మనిష్ఠైవఘట
త్వపటత్వయోః ప్రత్యేకం సాధ్యనిష్ఠత్వాదితి కథమ స్యాలక్షణఘటకఇతి వా
చ్యం. సాధ్యవృత్తిధర్మానిష్ఠత్యసేనయత్పర్యాప్త్యధికరణ ధర్మశిష్టాధికరణం
సాధ్యవత్ తత్త్వస్య వివక్షితతయా ఘటత్వ పటత్వోభయ పర్యాప్తావచ్ఛేదక
తాయా అన్యత్వప్రతియోగికోటావనంతర్భావాత్.

తాకావచ్ఛేద్యత్వాభావేత్యర్థః. పర్యాప్తిసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకస్యా
వచ్ఛేదకతావిశేషణత్వాల్లాఘవంబోధ్యం. సమవాయేన ప్రమేయవదభావ
ప్రతియోగిత్వాదా మేయావచ్ఛేద్యత్వం సులభం. ప్రతియోగివిశేషణతావ
చ్ఛేదకాంతర్భావేణ పర్యాప్తినివేశాత్తదనవచ్ఛిన్నత్వప్రసిద్ధిః. ప్రతియోగి
విశేషణీభూతసకలధర్మేష్వవచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యుపగమాన్మహానసీయవ
హ్న్యభావవ్యుదాసః. అత్ర ఏవంసతి కేవలాన్వయిసాధ్యకే వాచ్యత్వాభా
వపర్యంతప్రసిద్ధికరణవైయర్థ్యమస్వరసః. నను దర్శితరీత్యాభావనివేశే
మూలసంగమనేపి మణిదీధిత్యోరేకవాక్యతాభంగప్రసంగః. తథాసతి గగ
నత్వేన ప్రమేయాభావాదివైయర్థ్యేన దీధితికృతాం తథాభావనివేశాభిప్రా
యాసంభవాదిత్యాశంకతే * నచైవమితి * నన్వేవం సమవేతవాన్జ్ఞాతేరి
త్యాదౌ ఏతద్రూపాన్యత్వవిశిష్టాభావస్య ప్రసిద్ధసాధ్యకే తార్ణతార్ణోభ
యాభావస్యవా నవ్యాప్తిః విశేషణాంతరదానేచ గౌరవమిత్యతఆహ *సా
ధ్యేతి* నన్వేవమపి వాచ్యత్వసాధ్యకే గురుధర్మస్యాభావప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకత్వస్వీకారేవిశిష్టాభావాపేక్షానిర్బీజాస్యాదిత్యవతారణంసమ్యక్. *య
ద్విశిష్టాధికరణంసాధ్యమితి * యత్పదమవచ్ఛేదకతాపరం తథావ యాదృశా

వచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణీభూతో యోధర్మస్తాదృశధర్మవిశిష్టం సా
ధ్యం భవతి తాదృశీయాసాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతా తన్నిరూప
కప్రతియోగితాభిన్నప్రతియోగితాకాభావేత్యర్థః. శుద్ధవహ్నిత్వపర్యా
ప్తాయానుమహానసీయవహ్నిత్వపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతాయా యత్పదేనోపాదాన
సంభవాన్మహానసీయవహ్న్యభావనిరాసః. నచైవంసతి వహ్నిమాన్ధూమాది
త్యాదౌ ఘటాభావాదేరపి సాధ్యాభావత్వాపాతాదవ్యాప్తిరితి వాచ్యం. లక్షణ
ఘటకాభావప్రతియోగితాయాస్సాధ్యనిష్ఠత్వేన విశేషణీయత్వాత్. అత్రపా
ఠే గగనత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావస్య లక్షణాఘటకతయాఽగ్రేతత్ప్రద
ర్శనం విరుద్ధ్యతఇతి యత్పర్యాప్త్యధికరణవిశిష్టాధికరణం సాధ్యవదితి పా
ఠమాదరయాంచక్రుః. యాదృశావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణీభూతో యో
ధర్మస్తాదృశధర్మవిశిష్టో యః పదార్థః తాదృశపదార్థాధికరణం సాధ్యవద్భ
వతి తాదృశీయాసాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతాతన్నిరూపకప్రతి
యోగితాభిన్నప్రతియోగితాకాభావేత్యర్థః. అత్రాపి ఘటాభావాదేర్వా
రణాయ ప్రాగ్వత్సాధ్యనిష్ఠత్వం ప్రతియోగితావిశేషణందేయం. అథవా
పూర్వపాఠే సాధ్యమిత్యపహాయ ప్రమేయమితి పఠత్పక్షే సాధ్యవదిత్యస్య
స్థానే ప్రమేయవదితి వివక్షయా ఘటాభావాదిర్వారణీయః. తేన నసాధ్య
నిష్ఠత్వస్య ప్రతియోగితావిశేషణత్వేన గౌరవం. అత్ర యద్విశిష్టాధికరణం
వృత్తిమత్సాధ్యమితి వివక్షయా గగనత్వేనప్రమేయసామాన్యాభావసంగ్రహ
సంభవాత్పాఠాంతరకల్పనం వృథైవేతిధ్యేయం. సాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియ
తప్రతియోగితాకాభావకల్పఏవ గగనత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావకథ
నం నోత్తరకల్పఇత్యప్యాహుః. అత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నత్వవస్తు
వృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావవత్ప్రతియోగితాకాభావః శక్యనివేశనః.
వస్తువృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నత్వంచ స్వవిశిష్టాధికరణవస్తుకావచ్ఛేదకతాకత్వం
గగనత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావస్య సంగ్రాహ్యత్వే స్వపర్యాప్త్యధికర
ణధర్మవిశిష్టాధికరణవస్తుకత్వమవచ్ఛేదకతాయాం నివేశ్యమితి. అత్ర నిరుక్త
సాధ్యాభావసజాతీయా యే తదధికరణవృత్తిత్వాభావా ఇతి వివక్షయా సామ
ఞ్జస్యేపి గురుధర్మస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వే తస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛే

వస్తుతోవృత్తిమద్వృత్తయోయావంతస్సాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియతప్రతి
యోగితాకాభావకూటాధికరణవృత్తిత్వాభావాస్తద్వత్త్వమేవ సాధ్యా
భావవదవృత్తిత్వమిత్యస్యార్థ ఇత్యభిప్రాయకతయా అథేత్యాదిగ్రంథః
సార్వభౌమైర్వ్యాఖ్యాతః.

దకతయా తదవచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధేర్వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమా
దాయాతివ్యాప్తిః. సాధ్యతావచ్ఛేదకస్థానే సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ
నివేశేచ తదవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వోక్త్యైవ నిర్వాహేచ్ఛేషవైయర్థ్యం
స్యాదతః గురుధర్మస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమేవాపేయం నతు త
థావిధవివక్షాపి. యదిచ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావశరీరే పర్యాప్తి
మనివేశ్యాన్యాదృశఏవ సాధ్యాభావోఙ్గీక్రియతే తథా సాధ్యవ్యాపకతావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావశరీరే పర్యాప్తిమనివేశ్య సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకా
వృత్తిసమానాధికరణధర్మావృత్తిత్వాదిక్రమేణ సాధ్యాభావః పరిష్కార్యః
గురుధర్మస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వంచాపేయమిత్యుచ్యతే తదాపి
సాజాత్యాదినివేశస్య మిశ్రమాత్రసంమతతయోపాధ్యాయాదీనామసంమత
త్వమాలోచ్య సాధ్యాభావప్రసిద్ధావేవ లక్షణస్య కథంచిన్నిర్దోషతేత్యభి
హితం. అతఏవ తర్హీతి మూలవ్యాఖ్యానేఽసంభవాతివ్యాప్తీపూరితేఇతి.
నన్వేతత్పక్షేపి సమవాయితయా వాచ్యత్వాభావో లక్షణఘటకో నభవతీతి
మణివిరోధ ఇత్యతఆహ * వస్తుతఇతి * ఇదంతుచింత్యం. సమవాయితాపద
స్యయోగేనగగనత్వవిరుద్ధఘటత్వపటత్వోభయాన్యతరపరత్వసంభవాత్ య
త్పర్యాప్త్యధికరణధర్మవిశిష్టస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనాధికరణమితి
వివక్షయా తస్య యథాశ్రుతత్వేపివా సామంజస్యమితి. పరంత్వీదృశాభి
ప్రాయే వాచ్యత్వసాధ్యకే ఘటత్వాదినా పటాభావాదేరపి లక్షణఘటక
త్వసంభవాన్మణికారాణాం సాధ్యప్రతియోగికాభావానుసరణంవ్యర్థమిత్యే
కవాక్యతాభంగఏవ. యదిచ వాచ్యత్వసాధ్యకేఏవ ఘటాభావవారణాయ
సాధ్యనిష్ఠప్రతియోగితాకల్పఏవాదరణీయస్తదా సాంచలమతావలంబనంవ్య
ర్థం వాచ్యత్వాదిభేదసంభవాత్ ప్రమేయసాధ్యకే సమవాయాదిసంబం
ధావచ్ఛిన్నమేయాభావాదిః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగి

దీధితికృతామపి తాదృశగ్రంథస్య ఏతదభిప్రాయకత్వమేవానుమతం. కూట
ఘటితలక్షణస్య స్వయమగ్రే దూషణీయత్వేప్యాపాతతః సంభవముక్తికత
యైవ శంకితురభిప్రాయ విషయత్వౌచిత్యాత్. వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభా
వవాదిమతే నిర్దోషస్యాపి లక్షణస్య సంభవేన తదుపేక్ష్య సదోషం కూటఘ
టితలక్షణమవలంబ్య ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యాద్యవతారణమనుచితమిత్యభి
ప్రేత్యైవ చాగ్రే తల్లక్షణమాక్షేప్యమితి న సందర్భవిరోధః. యత్సమానాధి
కరణా ఇత్యాదిలక్షణాభిప్రాయకతా చాత్ర న యుజ్యతే. తాదృశవ్యాప్తేస్సా
ధ్యాభావవదవృత్తిత్వరూపత్వాప్రసక్తేరుక్తలక్షణ పరిష్కారాసంభవాత్
తాకత్వం నివేశ్య తన్మతావలంబనేన చ ప్రయాసాధిక్యమిత్యవతారణీయం. వి
తత్కల్పే విశిష్టవాచ్యత్వాభావాద్వా వాచ్యత్వత్వావచ్ఛేదకప్రవేశానుప
గమాద్విశిష్టాభావాపేక్షా. * దీధితీతి * అశుద్ధస్యాపి శంకితురభిప్రాయవి
షయత్వే బాధకాభావ ఇత్యాశయః. నన్వథేత్యాదిగ్రంథస్య 'యది కూటఘటి
తలక్షణాభిప్రాయకత్వం స్వస్యాప్యభిమతం తదాగ్రే తద్దూషణాభిధానేన స
న్దర్భవిరోధః. స్వానభిప్రేతార్థస్యైవ దూషణీయత్వాత్. అతః సందర్భశు
ద్ధిమాహ * వ్యధికరణేతి * ఏవంచాథేత్యాదిగ్రంథస్యాగత్యా కూటఘటితల
క్షణాభిప్రాయకత్వేపి తస్య ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రంథావతారకత్వం న
సంభవతి. దుష్టత్వాన్నిరాకృతస్య అభావఖండనేన నిరాకరణస్య వ్యర్థ
త్వాదితి భావః. తథాచాథేత్యాదిగ్రంథస్య కూటఘటితలక్షణాభిప్రాయకత్వం
స్వాభిమతం తత్తు న దూషితం కింతు ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రంథావతారక
త్వమేవ స్వానభిమతత్వాదితి తద్దూషణే న సందర్భవిరోధ ఇతి. నన్వథేత్యాది
గ్రంథస్యాపి యత్సమానాధికరణా ఇత్యాదినిర్దుష్టలక్షణాభిప్రాయకత్వమస్త్వి
త్యత ఆహ * యదితి * సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వరూపలక్షణకర్తురేవ సా
ధ్యాభావాప్రసిద్ధినిరాకరణార్థమథేత్యాది శంకేతి తస్యా యత్సమానాధిక
రణా ఇతి లక్షణస్య తల్లక్షణపరిష్కారరూపత్వాభావేన తదభిప్రాయకత్వం
న సంభవతీత్యర్థః. కథం తర్హి యత్సమానాధికరణా ఇత్యస్య ప్రతియోగ్య
వృత్తిశ్చేతి గ్రంథావతారకత్వం చకారేణాథేత్యాదిశంకాభిప్రేతలక్షణ ఏవ
దూషణస్య సముచ్చేయత్వాదిత్యతో ఽథేత్యాద్యాశంకాభిప్రేతలక్షణం నైవ తేన

వ్యభిచారశరీరేచ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావనివేశావశ్యకత్వం
ప్రదర్శ్య కేవలాన్వయి సాధ్యకసాధారణ సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వరూపవ్యా
ప్తేరవ్యభిచార రూపతానసంభవతీత్యభిధానేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వా
భావస్యవ్యాప్తిత్వే నిరాకృతేచ సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వ పదార్థస్య వ్యా
ప్తిత్వానభ్యుపగమేపి నక్షతిరిత్యాశయేన యదిత్యాది నిర్దోషం లక్షణమవ
లంబ్య ప్రతియోగీత్యాదేః స్వయమవతారణీయత్వాత్. నచ సాధ్యాభా
వవదవృత్తిత్వాభావస్య వ్యభిచారత్వా నభ్యుపగమేపి సాధ్యతావచ్ఛేదకస
మనియత ప్రతియోగితాకాభావ కూటవద్వృత్తిత్వస్య వ్యభిచారత్వసంభ
వాదుక్తవ్యాప్తేరవ్యభిచార రూపత్వ మక్షతమితి వాచ్యం. తస్య వ్యభిచార
పదార్థత్వే నచైవమిత్యాదిదర్శితాయా జ్ఞేయత్వేవాచ్యత్వవ్యభిచారిత్వ వ్యవ
హారాపత్తేర్దుర్వారత్వాత్ తస్యాపి వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నతాదృశాభా
వవద్వృత్తిత్వేనోక్త లక్షణవత్వాదితి సర్వమనాకులం. ఏవంచ కూటఘటిత
లక్షణాభిప్రాయేణైవ ప్రమేయసాధ్యకస్థలే ఉక్తాభావానుధావనం గ్రంథ
కృతాం నఫలం ఘటత్వావచ్ఛిన్న పటత్వాద్యభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదక
సమనియత ప్రతియోగితాకత్వ విరహాదితి ధ్యేయం. నను వాచ్యత్వం పద
శక్తిః సాచ తత్తత్పదబోద్ధవ్యత్వ ప్రకారికా భగవదిచ్ఛైవ. నతు పదార్థాం
తరం. అపసిద్ధాంతత్వాత్. తథాచ సమవాయిత్వం సమవాయప్రతియో
గిత్వరూపం తదనుయోగిత్వ రూపం వాభవతు ఉభయత్రైవవాచ్యత్వ వృ
త్తితేన రూపేణ తదభావస్య కథం వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి
దూష్యతే కింత్వన్యదేవేతి మనసికృత్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమా
త్రనిరాకరణపరత్వేఽర్థాంతరాపత్తిరితి లక్షణాంతరస్యావతారకత్వముప
పాదయితుం ప్రథమదూషణం స్పష్టయతి * వ్యభిచారేతి * కేవలేతి * కూ
టఘటనయా పరిష్కరణీయ సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వమిత్యర్థః. ఏతస్య కే
వలాన్వయి సాధారణ్యమక్షతం. * ఏవంచేతి * యద్యపి ఘటత్వేన పటా
భావో ఘటత్వేన ఘటభిన్నాభావఏవ తస్యచ ఘటాన్యత్వేన ఘటాభావేన
ప్రతియోగితయోరైకికరణాభావేపి సకలవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావానాం
సమనైయత్యాదైక్యమితి కథంత్యాగః తథాపి సమనియతాభావ భేదపక్షే

తాకత్వం. నచ భగవదిచ్ఛయా వాచ్యత్వ పదార్థత్వే పటాదేః ఘటాది
పదావాచ్యత్వానుపపత్తిః ఘటాదావివపటాదావపిఘటాదిపదబోధ్యత్వప్ర
కారికాయా భగవదిచ్ఛాయా విషయతాసంబంధేన సత్త్వాత్తదిచ్ఛాయా ఏ
కత్వాదితి వాచ్యం. యద్ధర్మ్యంశేయస్య ప్రకారతాతస్యైవ ధర్మిణో
విశేష్యతా సంబంధేన తద్ధర్మప్రకారకత్వ విశిష్టవత్త్వావగమాత్ పటాదేః
ఘటాది పదబోధ్యతయా భగవదిచ్ఛయా అనవగాహనాత్ తత్ర విశేష్యతా
సంబంధేన తద్బోధ్యత్వ ప్రకారకత్వ విశిష్టభగవదిచ్ఛావిరహేణతదవాచ్య
త్వోపపత్తేః. నచైవం విశిష్టేచ్ఛాయావాచ్యత్వ రూపత్వే విశేషణాంశే
సమవాయిత్వాభావాత్ తేన రూపేణ విశిష్టాభావస్య వ్యధికరణ ధర్మావ
చ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ మవ్యాహతమేవేతి వాచ్యం. యతో విశిష్టాభావ
ప్రతియోగితానవిశేషణాంతర్భావేణ పర్యాప్తా అపితు విశేష్యాంశ మాత్రే
అవచ్ఛిద్యతే పునరియం విశేషణేన ప్రతియోగితాయాఅవ్యాసజ్య వృత్తి
త్వాత్. తథాచ విశేష్యవృత్తేః సమవాయిత్వస్య కథం ప్రతియోగితావ్యధిక
రణత్వమితి. నచ ప్రతియోగితాయా వ్యాసజ్యవృత్తిత్వానుపగమే సర్వత్ర
ఘటత్వేన ఘటపటోభయంనాస్తీతి ప్రతీతిః కథముపపద్యతాం ఘటాదిమ

ఇదం. అన్యథాభావత్వే నేత్యాదిరీతిసామ్యం. * విశేష్యతాసంబంధేనేతి* ఘ
టపదజన్యబోధవిషయత్వనిష్ఠప్రకారతానిరూపితఘటనిష్ఠవిశేష్యతాఖ్యసంబం
ధేనేత్యర్థః. అన్యథా శుద్ధవిశేష్యతాసంబంధేన తద్ధర్మప్రకారకత్వవిశి
ష్టేచ్ఛాయాఅపి కేవలాన్వయితయా పటాదేరపి ఘటపదవాచ్యత్వాపత్తేరితి
కేచిత్. వస్తుతస్తుఘటపదవాచ్యత్వాదిప్రతీతౌ విశిష్టాధికరణతానియామికాత
ప్యాంశ నిరుక్తవిశేష్యతేతి యథాశ్రుతమేవ సమ్యక్. విశిష్టాభావప్రతియో
గితాయాః విశేష్యవిశేషణోభయత్వావచ్ఛేదేన పర్యాప్తిః తస్యావ్యాసజ్య
వృత్తిత్వాదిత్యాశంకతే*నచేతి*విశిష్టేచ్ఛాయాః* బోధ్యత్వప్రకారకత్వవి
శిష్టేచ్ఛాయాః. నను ప్రతియోగితాయావ్యాసజ్యవృత్తిత్వేపి సమవాయిత్వే
ఇచ్ఛాంతర్భావేణ ప్రతియోగితాసామానాధికరణ్య సత్త్వాత్కథం సమ
వాయితయా విశిష్టాభావస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వం.
నచ ప్రతియోగితావ్యధికరణత్వం స్వరూపసంబంధేన ప్రతియోగితానధికరణ

తి ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్ట ప్రతియోగిసత్త్వేన తద్విషయాభా
వాదితి అభావవిశేషీయ ప్రతియోగిత్వ మవశ్యమేవ వ్యాసజ్య వృత్త్యపే
యం తథాసతి తత్ర ప్రతియోగితాపర్యాప్త్యధికరణస్య ఉభయత్వావచ్ఛి
న్నస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక ఘటత్వాది విశిష్టత్వాసంభవాత్ యద్ధర్మా
వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాః పర్యాప్తిః ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టస్య త
దవచ్ఛిన్నస్యైవ అభావవిరోధితయా న తాదృశాభావస్య సార్వత్రికత్వా
వృత్తిత్వం తచ్చ సమవాయిత్వస్య ప్రతియోగితానధికరణఘటాదివృత్తిత్వేన
అక్షతమితివాచ్యం. తథాసతి సామాన్యరూపేణవిశేషాభావాత్మనో వాచ్యత్వే
న వహ్న్యభావస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వాపత్తేః వహ్నినిష్ఠప్ర
తియోగితా నధికరణవృత్తిత్వస్య వాచ్యత్వాదావక్షతత్వాదితిచేన్న. ప్రతి
యోగిత్వాధికరణావృత్తిత్వస్యప్రతియోగిత్వపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాప
ర్యాప్తికత్వస్య వ్యధికరణపదార్థత్వాత్. * తద్విషయాభావాదితి * ఘట
త్వేన ఘటపటోభయం నాస్తీతి ప్రతీతివిషయాభావస్య స్థాతుమశక్యత్వాదిత్య
ర్థః. * అభావవిశేషేతి * ఉభయాభావవిశిష్టాభావేత్యర్థః. సత్త్వభావ
మాత్రస్య. వహ్న్యాదిసామాన్యాభావస్య ప్రతియోగితాయా అవ్యాసజ్యవృ
త్తిత్వే బాధకాభావాద్వ్యాసజ్యవృత్తిత్వే కేవలాన్వయిత్వాపత్తేశ్చేతి భా
వః. విశేషపదం ప్రతియోగివిశేషణధర్మసాజాత్యస్య ప్రతియోగితాయాం
సూచకం. అన్యథా ఘటత్వపటత్వాభ్యాం ప్రమేయసామాన్యాభావ ఇ
త్యత్ర ఘటత్వపటత్వాన్యతరోపాదానవైయర్థ్యాత్. ననూభయస్య ఘట
త్వవిశిష్టత్వాసంభవేపి ప్రత్యేకస్యోభయానతిరిక్తతయా ప్రతియోగితాపర్యా
ప్తేః ఘటత్వేనోభయాభావస్య కథం కేవలాన్వయిత్వమిత్యాశంక్య తస్య కే
వలాన్వయిత్వనిర్వాహాయాహ * యద్ధర్మేణేతి * ప్రతియోగితాపర్యాప్త్య
వచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నపర్యాప్తికప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగ్య
ధికరణతయా అభావస్య విరోధ ఇత్యర్థః. ప్రకృతేచ ప్రతియోగితాపర్యా
ప్త్యవచ్ఛేదకీభూతోభయత్వరూపధర్మావచ్ఛిన్నపర్యాప్తికప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకస్యైవాప్రతిసిద్ధత్వేన విరోధ్యభావాదుక్తాభావస్య కేవలాన్వయి
త్వమితిభావః. పర్యాప్త్యనుపగమేప్యుపపత్తిసంభవాత్తదుపగమోనర్థక ఇ

సుపపత్తిరితి వాచ్యం. ప్రతియోగితాయా అవ్యాసజ్యవృత్తిత్వేపి తత్రైక
ధర్మావచ్ఛిన్నా పర్యాప్తిరూప విరోధశాలినోర్ఘటత్వ ఘటపటోభయత్వ
యోః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య వ్యాసజ్యవృత్తిత్వోపగమాత్ తాదృ
శాభావస్య విరుద్ధఘటత్వపటత్వాద్యుభయావచ్ఛిన్నాభావవత్ కేవలాన్వ
యిత్వోపపత్తేః. యద్యపి ఘటపటౌ నస్త ఇత్యాది ప్రతీతి విషయసమానాధిక
రణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ మపి ఘటత్వాద్యం
తర్భావేణ పర్యాప్తం.

త్యాశయేనసమాధత్తే. *ప్రతియోగితాయా ఇతి* ఏకధర్మ్యవృత్తిత్వరూపవి
రోధాసంభవాదాహ *ఏకేతి* నచ విరోధస్యావచ్ఛేదకత్వాఘటకతయాఽ
భావస్య కథం సార్వత్రికత్వం. తేన విరోధఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యావ
చ్ఛేదకతాయాంసిద్ధేః. * విరుద్ధేతి * ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నే ప్రతియోగితా
యా వ్యాసజ్యవృత్తితాఽసంభవేన ఘటత్వపటత్వోభయస్య తదవచ్ఛేదకత్వం
తస్య వ్యాసజ్యవృత్తిత్వంచావశ్యకం అన్యథా కేవలాన్వయిత్వానుపపత్తిరితిఅ
న్యత్రాపి తథైవోపపత్త్యా ప్రతియోగితాపర్యాప్తిస్వీకారవైయర్థ్యమితిస్ఫో
రణాయ దృష్టాన్తానుసరణం. అత్ర ఘటత్వే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాను
పగమే తాదృశాభావస్య కేవలాన్వయిత్వం నస్యాదతస్తత్రాపి ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకత్వమావశ్యకం. ఏవంచ ఘటత్వేన తద్ఘటతదన్యఘటోభయాభావ
వహ్నిత్వేన తార్ణాతార్ణవహ్న్యుభయాభావాదీనాం ఘటత్వవహ్ని
త్వాదేర్నప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం. ప్రతియోగివిశేషణస్యైవ ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకత్వేనోపపత్తేరితి. నను ఘటపటౌ నస్త ఇతి ప్రతీతిః కేవలోభయ
త్వావచ్ఛేదకత్వం నావగాహతే. యత్కించిదుభయవతి కుడ్యకుసూలోభ
యవద్భూతలే తాదృశప్రతీత్యనుదయాపత్తేః. ఏవం కేవలఘటత్వే కేవలపట
త్వేవా ద్రష్టవ్యం. కింతు ఘటపటోభయత్వే ఘటత్వేపటత్వేచ త్రిష్వేవావ
చ్ఛేదకత్వమవగాహత ఇత్యవశ్యం వాచ్యం. తేషాంచ త్రయాణామేకధర్మావ
చ్ఛిన్నాపర్యాప్తత్వరూపవిరోధశాలిత్వాద్విరుద్ధోభయధర్మావచ్ఛిన్నాభా
వవదుక్తాభావస్యాపి కేవలాన్వయిత్వప్రసంగః. అస్యాపి విరుద్ధధర్మావచ్ఛి
న్నప్రతియోగితాకత్వాదిత్యాశంకతే * యద్యపీతి * పర్యాప్తమితి * తథా

తథాపి తత్ర ద్విత్వధర్మితావచ్ఛేదకతాపన్నస్యైవ ఘటత్వాదేరవచ్ఛేదకతా ప్రతీయతే అత్ర స్వాతంత్ర్యేణాపీతి భేదః.

చ పూర్వోక్తరీత్యా ఘటపటోభయాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మవిశిష్టస్యాప్రసిద్ధ్యా తస్యాపి కేవలాన్వయిత్వాపత్తిస్తదుభయవతి తదుభయాభావసత్త్వంచానిష్టమితి భావః. నహ్యభావస్య నిరుక్తవిరోధశాలిధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వమాత్రం కేవలాన్వయిత్వే తంత్రం కింత్వన్యదేవ కించిదిత్యాశయేన సమాధత్తే * తథాపీతి * ద్విత్వేతి * అనేనైవ ద్విత్వావచ్ఛేదకత్వలాభః. * అవచ్ఛేదకతా * ద్విత్వవ్యాప్యత్వవిశిష్టసమవాయసంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా. * స్వాతంత్ర్యేణాపీతి * శుద్ధసమవాయేనాపీత్యర్థః. అయమభిప్రాయః. యద్యత్సంబంధావచ్ఛిన్నా యద్యద్ధర్మనిష్ఠా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా తత్తత్సంబంధావచ్ఛిన్నతత్తద్ధర్మనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపితప్రతియోగినిష్ఠాధేయతానిరూపితాధికరణతయా సాకమభావస్య విరోధః. ఘటపటౌ న స్త ఇత్యాకారకప్రతీత్యా చ ఘటపటోభయత్వే ఘటత్వే పటత్వే చ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమవగాహ్యతే తత్రాపి ఘటపటోభయత్వే ఘటత్వవ్యాపకత్వే సతి పటత్వవ్యాపకత్వవిశిష్టో యస్సమవాయః పర్యాప్తిసంబంధో వా తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వం ఘటత్వే పటత్వే చ ద్విత్వవ్యాప్యత్వవిశిష్టసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వం వర్తతే పర్యాప్తితదన్యసంబంధభేదేన నిరవచ్ఛిన్నత్వసావచ్ఛిన్నత్వభేదేన చ అవచ్ఛేదకతానాం నానాత్వేపి తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాత్వేన వ్యాసజ్యవృత్తిత్వం సిద్ధాంతలక్షణే వ్యవస్థాపయిష్యతే. ఏవంచ భూతలం ఘటపటోభయవదితి ప్రమాసత్త్వేన ఘటపటోభయనిష్ఠాధేయతాయాం తత్తన్నిరుక్తసంబంధావచ్ఛిన్నతత్తద్ధర్మనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపకత్వస్వీకారాత్ తథావిధాధేయతానిరూపితాధికరణత్వస్య ఘటపటోభయాభావవిరోధినః ఘటపటోభయవత్యేవసత్త్వేన నతాదృశాభావస్య కేవలాన్వయిత్వప్రసంగః. నచోభయత్వసమవాయే ఘటత్వాదివ్యాపకత్వం ఘటత్వాదిసమవాయేచ తదుభయత్వవ్యాప్యత్వం వా కథంభాసత ఇతి వాచ్యం. ఘటపటౌ న స్త ఇత్యత్ర ఘటత్వే ఘటపటావిత్యంశే ఉద్దేశ్యవిధేయభావమహిమ్నోద్దేశ్య

తావచ్ఛేదకీభూతఘటత్వాదివ్యాపకత్వం విధేయీభూతద్విత్వసంసర్గేభాసతే ఏవంచతుల్యవిత్తివేద్యతయా తాదృశోభయత్వవ్యాప్యత్వస్య ఘటత్వపటత్వాదిసమవాయే భానంసంభవతీతి. ఘటత్వేనఘటపటోభయంనాస్తీత్యాదౌతు నిరుక్తసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వం ధర్మత్రయేపి భాసతే. ఘటత్వేనేత్యత్ర ఘటత్వమాత్రే శుద్ధసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వమపి. ఏవంచ భూతలం ఘటత్వేన ఘటపటోభయవదితి ప్రమావిరహేణతాదృశాధేయతాయాం శుద్ధసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నఘటత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపకత్వాసత్వాత్తాదృశావచ్ఛేదకనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపితాధేయతానిరూపితాధికరణతాయాఅప్రసిద్ధ్యైవ తాదృశాభావస్య కేవలాన్వయిత్వోపపత్తిః ప్రతియోగ్యంశే ప్రకారీభూతధర్మస్యాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్ ద్విత్వస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం బోధ్యమితి నకాప్యనుపపత్తిరితి. అత్ర వదంతి. ఏవంసతి ఏకధర్మావచ్ఛిన్నపర్యాప్తత్వరూపవిరోధంనిష్కృష్యావచ్ఛేదకతాయావ్యాసజ్యవృత్తిత్వస్వీకారవైయర్థ్యప్రసంగః వస్తుతస్తు.ఘటపటోభయంనాస్తీత్యాదౌ ఘటత్వవ్యాపకత్వవిశిష్టపటత్వవ్యాపకత్వవిశిష్టపర్యాప్తిసంబంధావచ్ఛిన్నద్విత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకఏవాభావఃప్రతీయతే ఘటపటోభయవతిచ తాదృశసంబంధేనోభయత్వవిశిష్టస్య సత్వాన్నతాదృశాభావస్య సార్వత్రికత్వం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మవిశిష్టప్రతియోగ్యధికరణతయా సామాన్యాభావస్యవిరోధాత్. ఘటత్వేన ఘటపటోభయంనాస్తీతి ప్రతీతిసిద్ధాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః ఘటత్వతాదృశోభయత్వైతదుభయపర్యాప్తతయా పూర్వోక్తరీత్యా తయోర్ధర్మయోర్విరుద్ధతయా తథావిధావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణోక్తధర్మద్వయవిశిష్టప్రతియోగ్యప్రసిద్ధ్యా సార్వత్రికత్వమిత్యేవ భట్టాచార్యాణామాశయఇతి. ఘటత్వాదేర్ధర్మితావచ్ఛేదకత్వోక్త్యా ధర్మితావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వస్య ద్విత్వసంబంధేలాభః. *అవచ్ఛేదకత్వంప్రతీయతేఇతి*సంసర్గతాయామిత్యాదిః. తథాచ ఘటపటోభయంనాస్తీత్యాదిప్రతీతౌ ఘటత్వపటత్వయోః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వానుపగమాత్ తదభావస్య సార్వత్రికత్వమితిభావః. *స్వాతంత్ర్యేణాపీతి* ప్రతియోగితాంశేపీత్యర్థః. తేన ప్ర

ఆస్తాంవోభయాభావప్రతియోగితాయాః గత్యన్తరాభావాద్వ్యాసజ్యవృ
త్తిత్వం. తథాపి విశిష్టాభావప్రతియోగితాయాస్తథాత్వమప్రామాణికమేవ.
దండిపురుషాదిసత్త్వేపురుషత్వేన దండవిశిష్టో నాస్తీత్యాదిప్రతీతేరసిద్ధేరిత్యత
ఆహ. దీధితౌ *వాచ్యత్వం యథేతి* తథా వక్ష్యత ఇతి* అయమాశయః. వాచ్య
త్వం శక్తివిషయత్వం న తు శక్తిః ధాతునైవ శక్తిప్రతిపాదనాత్ ప్రత్యయస్య
తియోగితావచ్ఛేదకతాయా వ్యాసజ్యవృత్తిత్వలాభ ఇతి. ప్రతియోగ్యంశే ప్ర
కారీభూతధర్మస్య న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమితిమతేత్వాహ*ఆస్తాంవే
తి*ఏతన్మతే చ ప్రతియోగితాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపర్యాప్తధర్మావచ్ఛి
న్నప్రతియోగితాకత్వంవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వంవహ్నిత్వే
న తార్ణారార్ణోభయాభావాదివారణంప్రాగ్వత్. యావత్తార్ణాదౌ ప్రతియో
గితాయాః పర్యాప్త్యభావేన వ్యతిరేకిత్వం బోధ్యం.*అప్రామాణికమేవేతి*వ్యు
త్పాదయిష్యతే చ విశిష్టాభావస్య విశేష్యమాత్రప్రతియోగికత్వమితిసిద్ధాన్తః.
అన్యథా భ్రాన్తానాం పురుషత్వేన దండవిశిష్టో నాస్తీతి వ్యవహారమూలప్రతీత్యా
పురుషత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యవిశేషణోభయపర్యాప్తప్రతియోగితాకాభావో
విషయీక్రియతే. తాదృశప్రతీతేః పురుషత్వదండోభయావచ్ఛిన్నప్రతియో
గితాకాభావావగాహిత్వోపగమే దండిపురుషాధికరణాధికరణకతదభావావ
గాహిత్వానుభవవిరోధ ఇత్యతస్తాదృశప్రతీతిమేవ నిరాకరోతి * దండీతి *
దండవిశిష్టో వస్తుగత్యా పురుషః. ఏవం చ వాచ్యత్వస్య విశిష్టేచ్ఛారూపత్వే విశి
ష్టాభావప్రతియోగితాయా విశేష్యమాత్రవృత్తిత్వేన అవ్యాసజ్యవృత్తితయా
కథం సమవాయిత్వం వ్యధికరణధర్మ ఇత్యాశయః. వచధాతోరిచ్ఛార్థః
యత్ప్రత్యయస్య విషయః తస్య భావో వాచ్యత్వం ఇచ్ఛావిషయత్వం స
ముదితార్థ ఇత్యాశయేనాహ * వాచ్యత్వమితి * ఏవం చ ఘటే వర్తమా
నస్య తస్య పటేఽభావాన్న పటస్య ఘటపదవాచ్యత్వాపత్తిర్విషయభేదేన వి
షయతాభేదాత్. వాచ్యత్వశబ్దస్య శక్తిమాత్రార్థకత్వే యత్ప్రత్యయానర్థ
క్యరూపం దోషమాహ * నత్వితి * అత్ర చ ఘటపదబోధ్యత్వప్రకారకత్వవి
శిష్టేచ్ఛావత్త్వాసత్త్వేన పటేతిప్రసంగవారణేపి ఘటపదవాచ్యత్వం పటవృ
త్తిత్వాద్యాదిప్రతీత్యాపత్తిః. న చ ఘటపదబోధ్యత్వప్రకారకత్వేవచ్ఛేదకత్వావలం

నిరర్థకతాపత్తేః. విషయత్వంచ పదార్థాంతరమితి ప్రాచీననైయాయికై
కదేశిసిద్ధాంతః. తస్యచ సమవాయోన సంబంధః అపితు స్వరూపమేవేతి స
మవాయితయా వాచ్యత్వసాధ్యాభావో వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ
ఏవేతి ఏకదేశిమతానుయాయితయా మణికారలిఖనసంగతిరితి. *ఘటాదిసము
వాయితయేతి* తథాచ వాచ్యత్వపదస్యభగవదిచ్ఛాపరత్వేపి నాసంగతిరితి
భావః. యథాశ్రుతపరతయైవోపపత్తేః సమవాయిపదస్యవిశేషపరతయా వ్యా
ఖ్యానమనుచితమిత్యాహురిత్యనేనాస్వరసః సూచితః. నను వాచ్యత్వాదిసా
ధ్యకస్థలే సమవాయిత్వరూప వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావప్రసిద్ధేః
సంభవేపి ప్రమేయత్వాదినా ప్రమేయసామాన్య సాధ్యకస్థలే సాధ్యాభావా
ప్రసిద్ధి దుర్వారైవ ప్రమేయసామాన్యావృత్తిధర్మస్యాప్రసిద్ధ్యా వ్యధికర
ణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యాపి తస్యాసంభవాదిత్యతఆహ *ప్రమే
యసాధ్యకేచేతి* భావత్వేనేతి *అభావానాంభావానామిత్యుభయత్రైవాభా

బనాయానాపత్తిః సామానాధికరణ్యావలంబనాయాంవ్యాప్త్యాపత్తిరితివాచ్యం. విశి
ష్టసత్తాగుణవృత్తిరితిసామానాధికరణ్యావలంబనాయామనాద్యత్వేష్టాపత్తిసం
భవేప్యత్ర తస్యాయుక్తత్వాదిత్యపి ద్రష్టవ్యం. *ప్రాచీనేతి* అతిరిక్తవిషయ
తావాదినాం ప్రకారతాయాపివిషయతానాత్మకత్వేన సిద్ధాంతలక్షణే వక్ష్యమా
ణసుతాద్భేదమావిష్కర్తుం మణికారేణ. అత్రేదంచింత్యతే. సిద్ధాంతమ
తేపి మణికారలిఖనం సంగచ్ఛతఏవ ఇచ్ఛారూపవాచ్యత్వే సంయోగాది
సంబంధేన సమవాయిత్వస్యాసత్త్వాత్. తత్సంబంధావచ్ఛిన్నసమవాయిత్వ
నిష్ఠావచ్ఛేదకతాకవాచ్యత్వనిష్ఠప్రతియోగికాభావసౌలభ్యాత్. అన్యథా ఘ
టత్వాదినా పటాభావాదేరపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వానుపపత్తిః.
పటాదౌ కాలికాదిసంబంధేన ఘటత్వాదేస్సత్త్వాత్. తథాచ యేనసంబంధే
న ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వం ధర్మస్య తత్సంబంధావచ్ఛిన్నతన్నిష్ఠప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకతాకత్వం తత్త్వం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య తేన సంబంధే
న వృత్తిమత్తాయా అతంత్రత్వాదితి. అత్ర సమాధానం వక్ష్యామః. వాచ్యత్వ
స్యేచ్ఛాత్మకతయా శంకాయా ఉక్తరీత్యా పరిహారసంభవేపి దీధితికారైర్వా
చ్యత్వస్యేచ్ఛానాత్మకత్వం స్వమతమాలంబ్య పరిహృతమితి. *భావత్వేనేతి*

వ ఇత్యగ్రిమస్య సంబంధః అభావత్వభావత్వాభ్యాం భావాభావయోర
భావౌ సమనియతతయా అభిన్నావితి తత్ప్రతియోగితాత్వేన ప్రమేయత్వా
దిసమనైయత్యమిత్యేతాదృశాభావోఽపి ఘటఘటనయా పరిష్కరణీయ సా
ధ్యాభావవదవృత్తిత్వ రూపప్రథమలక్షణఘటకో భవిష్యతీత్యభిప్రాయః. న
చ యదభావీయ ప్రతియోగితాత్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనైయత్యమి
తి వివక్షణే వాచ్యత్వాది సాధ్యకే వహ్న్యాది సాధ్యకే చ తాదృశాభావాప్ర
సిద్ధిః నిఖిలవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావానాం సమనియతత్వేనా భిన్నత
యా ఘటాదేరపి తథావిధవాచ్యత్వాభావప్రతియోగిత్వాత్ కించిద్విశిష్ట
స్యాభావాదేరపి వహ్న్యద్యభావ ప్రతియోగిత్వాదతి తత్ప్రతియోగితా
త్వేన సమనైయత్యం వివక్షణీయమితి కథముక్తాభావస్య లక్షణఘటకతేతి వా
చ్యం. సమనైయత్యశరీరే వ్యాపకతాయా స్తదభావప్రతియోగితాత్వా వ
చ్ఛిన్నాయా వ్యాప్యతాయాశ్చ విశేషరూపావచ్ఛిన్నాయా నివేశనేనాను

యద్యపి సమవాయిత్వేన వాచ్యత్వాభావస్య వాచ్యత్వత్వేన వాచ్యత్వాభి
న్నాభావస్యచైక్యాత్ క్లృప్తాభావేనైవ ప్రసిద్ధిః తదన్యాభావకథనం వ్యర్థం.
తథాపి సమవాయిత్వమాశ్రయత్వసామానాధికరణ్యాన్యతరసంబంధేన సమ
వాయవత్త్వం తచ్చ భావత్వమితిరీత్యాస్యాపి క్లృప్తాభావత్వే. యది ప్రతియో
గితైక్యేకరణేన సమవాయిత్వేన వాచ్యత్వాభావసమవాయిత్వేనప్రమేయత్వా
భావాదేః సమవాయిత్వేనాసమవాయ్యభావతయాఽసమవాయిత్వేన సమ
వాయ్యభావైక్యేనాపి నిర్వాహోఽస్తి తదేదృశాయానభయాదేవ తథోక్తం
పదార్థవిభాజకయోరనయోర్విరుద్ధత్వస్య సువ్యక్తత్వాదితి * తత్ప్రతియో
గితాత్వేనేతి * సామాన్యాభావప్రతియోగితాయాః స్వరూపసంబంధరూప
తామతే ధూమసామాన్యాభావస్య లక్షణఘటకత్వప్రసంగః. తస్యామపి ధూ
మరూపప్రతియోగితాయాం ధూమత్వసమనైయత్యాసంభవాత్. అతో భావ
ప్రతియోగితాత్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకసమనైయత్యం నివేశ్యం. తచ్చ తేన
రూపేణ భావత్వాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితయోరక్షతమితి భావః. ఏత
చ్చ ప్రకృతాభిప్రాయేణ. ఏకావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాత్వేన సమ
నైయత్యాదిపక్షే ఏతదభావస్య లక్షణాఘటకత్వాత్ * విశేషేతి * నచత

పపత్త్యభావాత్. ననుసాధ్యనిష్ఠాన్యోన్యాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వరూ
పవ్యాపకతా చేత్సమనైయత్యశరీరే నివేశ్యతే తదా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న
యోర్భావాభావవృత్తి ప్రతియోగిత్వయోర్ద్వయోరేవ ప్రత్యేకం ప్రమే
యనిష్ఠాన్యోన్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయానోక్తాభావస్య సాధ్యతా
వచ్ఛేదకసమనియతప్రతియోగితాకత్వమిత్యతః అభావాంతరమాహ * వ
హ్నిత్వేనేతి * ప్రమేయమాత్రస్య అభావ ఇత్యగ్రేతనేనాన్వయః. వహ్ని
త్వేన ప్రమేయం నాస్తీతి ప్రతీత్యా ప్రమేయసామాన్య ఏవ వహ్నిత్వావచ్ఛి
న్నప్రతియోగిత్వావగాహనాత్ ప్రమేయత్వవ్యాపికైవ తాదృశాభావీయవ
హ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితేతి భావః యదిచ తత్ర వహ్నిర్నాస్తీతి ప్ర
తీతి సిద్ధవహ్నిమాత్రనిష్ఠప్రతియోగితైవ ప్రమేయత్వసామానాధికరణ్యే
త్ప్రతియోగితావ్యాపకత్వముభయాభావాదికమాదాయ తద్భంగవారణా
య సాధ్యతావచ్ఛేదకవృత్తిధర్మేణ ప్రవేశ్యం తథాచ నిరవచ్ఛిన్నసాధ్య
తావచ్ఛేదకస్థలీయవ్యాప్తేరవచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకఘటితత్వాపాత ఇతి
వాచ్యం వైశిష్ట్యాద్యనవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా ఏవ తద్ఘటకత్వాత్ య
దిచ తత్ప్రతియోగితాశ్రయనిష్ఠభేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వరూపవ్యాప
కతా ప్రవేశ్యతే లాఘవాత్ తదా తుల్యరీత్యా సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకతా
ప్రవేశం ప్రాపయ్యోత్తరగ్రంథమవతారయతి * నన్వితి * చేదితి * ప్రతి
యోగితావ్యాపకత్వస్య భేదఘటితత్వేపి సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వమ
త్యన్తాభావఘటితముపాదీయతే తదా నదోష ఇత్యావేదనాయ. యత్తు ప్ర
మేయసాధ్యకే చేతి పఙ్క్తేః స్వయంవక్ష్యమాణ స్వపరసాధారణయావల్ల
క్షణేషు ప్రమేయసాధ్యకే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావం దర్శయ
తీత్యవతారణం. తన్న. వహ్నిత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావ ఇత్యస్యా
సంగతేః ద్వితీయలక్షణే వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నాభావ నివే
శాద్వహ్నిత్వస్య వ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వాత్. నచ ప్రథమలక్షణ ఏవ
తదుపదర్శనసంగతిః. తత్ర సమవాయిత్వేన వాచ్యత్వాభావస్యైవ సం
భవాత్ స్వపరసాధారణయావదిత్యస్యా సంగతేశ్చేతి. * తాదృశాభావీయే
తి * అన్యోన్యాభావఘటితవ్యాపకత్వోపాదానేప్యేకధర్మావచ్ఛిన్న

న భాసతే ఇత్యుపేయతే. యుక్తంచైతత్ అన్యథాప్రమేయసామాన్యస్యైవ తత్ప్రతియోగితయా భానోపగమే వహ్నిర్నాస్తీత్యాదావపి తాదృశప్రతీతి సిద్ధ్యాఖిలప్రమేయనిష్ఠప్రతియోగితాయా వహ్నిత్వాదివిశేషితప్రతియోగి వృత్తిత్వేన భానోపగమసంభవాత్ సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నవహ్నిత్వాది సమనియత ప్రతియోగిత్వప్రసిద్ధ్యా వహ్నిభిన్నత్వాదినా వహ్న్యద్యభావీయ వహ్నిమాత్రప్రతియోగితామాదాయ వహ్నిమాన్ ప్రమేయత్వాదిత్యాదావతి వ్యాప్త్యాపత్తేరిత్యుచ్యతే. తదా తాదృశాభావస్య నోక్తరూపతేత్యాశంక్యాభావాంతరమనుసరతి. * అవృత్తిమాత్రేతి * గగనం

త్వేనతత్ప్రతియోగితాయా ఐక్యాన్నాభావాప్రసిద్ధిరితి భావః. *వహ్నిభిన్నత్వాదినేతి * నన్వేతాదృశాభావానుసరణం వ్యర్థం ఘటత్వాదినా వహ్న్యాద్యభావస్యలక్షణఘటకత్వసంభవాత్. నచఅవచ్ఛేదకైక్యేఇత్యాద్యగ్రిమనియమేనఘటత్వేన పటాద్యభావప్రతియోగితాతోనోక్తాభావప్రతియోగితాభిద్యతేఘటత్వస్యైకత్వాదితితత్ప్రతియోగితాయాఃపటావివృత్తిత్వేన న సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూతవహ్నిత్వాదిసమనైయత్యమితి నఘటత్వేన వహ్న్యభావో లక్షణ ఘటకఇతి వాచ్యం. ఏకధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాఏక్యైవేతినియమః ఘటత్వేన వహ్న్యభావ ఘటసామాన్యాభావ ప్రతియోగితయోరైక్య ప్రసంగాత్. ఇష్టాపత్తౌచ ఘటవతిఘటత్వేన వహ్న్యభావాసత్త్వప్రసంగః. నచవ్యధికరణీభూతైక ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితానామేవైక్యమితి నియమః వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్థలఏవేతి వాచ్యం. తావతాపి వహ్నిభిన్నత్వేన వహ్న్యభావస్య నలక్షణఘటకతాసంభవః తత్ప్రతియోగితాయా వహ్నిభిన్నత్వేన వహ్నిఘటోభయాభావ ప్రతియోగితైక్యాపత్తేః ఏకధర్మావచ్ఛిన్నత్వాత్. యదిచైవమసతి తాదృశాభావాప్రసిద్ధ్యైవనాతివ్యాప్తిరిత్యుచ్యతే. తదాఽసంభవాపత్తిరితిచేన్న. వ్యధికరణీభూతైక ధర్మావచ్ఛిన్నసజాతీయ ప్రతియోగితాయా ఏవైక్యం ఇతినియమః అస్తాం వోభయాభావావ ప్రతియోగితాయా వ్యాసజ్యవృత్తిత్వమితి భట్టాచార్యైరుక్తత్వాద్వహ్ని భిన్నత్వేన వహ్నిఘటోభయాభావ ప్రతియోగితావ్యాసజ్యవృత్తిరితి వహ్నిభిన్నత్వేన వహ్న్యభావప్రతియోగితాసాజా

నాస్తీత్యత్ర గగనత్వసామానాధికరణ్యేనయా గగనత్వావచ్ఛిన్నప్రతియో
గితా ప్రతీయతే సైవ గగనత్వేన గగనభిన్నం నాస్తీత్యాదౌ గగనభిన్నత్వా
దిసామానాధికరణ్యేన ప్రతీయతే అవచ్ఛేదకైక్యే అసతి బాధకే ప్రతియోగి
తాయా అప్యైక్యస్వీకారాత్ గగనభిన్ననిష్ఠప్రతియోగితాయా గగనవృత్తి
త్వేపి గగనత్వరూపప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగినోఽవృత్తి
త్వేన గగనత్వేన గగనభిన్నాభావస్య కేవలాన్వయిత్వోపపత్తేః వహ్నిత్వా
ద్యవచ్ఛిన్నఘటాదినిష్ఠప్రతియోగితాయాశ్చ వహ్నినిష్ఠతాదృశప్రతియో
గిత్వాభేదే వహ్న్యాదిమతి వహ్నిత్వాదినా ఘటాద్యభావసత్త్వానుపపత్త్యా
ఉక్తరీత్యా ఏకప్రతియోగితాపత్త్యసంభవః. ఏవంచ గగనత్వావచ్ఛిన్నైవ
ప్రమేయత్వేన నియతప్రతియోగితా ప్రసిధ్యతీతి భావః. ఉక్తవిశేషలా
భాయైవ అవృత్తిమాత్రవృత్తిత్వకీర్తనం. నన్వేవమపి యత్రవిషయితాసం

త్యాభావేన భిన్నైవ ఏవంచ ఘటత్వేన వహ్న్యభావముపేక్ష్య వహ్నిభిన్న
త్వేన వహ్న్యభావపర్యన్తానుసరణం యుక్తమేవ. అథవా ఏకధర్మావచ్ఛిన్న
ప్రతియోగితాయా ఏకత్వమిత్యత్ర ఏకధర్మావచ్ఛిన్నత్వమేకధర్మపర్యా
ప్తావచ్ఛేదకతాకత్వం తథాచ స్వావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మపర్యా
ప్తావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాయా ఏకత్వమితి నియమనిష్కర్షః. ఏవంచ వ
హ్నిభిన్నత్వేన వహ్నిఘటోభయాభావప్రతియోగితా నవహ్నిభిన్నత్వమా
త్రేణావచ్ఛిన్నా కింతు ప్రతియోగివిశేషణేనోభయత్వేనాపీతి తద్భేదః ఉ
భయత్వానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా మత ఏవ. నచైవం సర్వేష్వపి వ్యధి
కరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావేషు ప్రతియోగివిశేషణస్యోక్తరీత్యా ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకత్వాత్సర్వాపి తత్ప్రతియోగితా నియమతో ధర్మద్వయావచ్ఛిన్నై
వేత్యుక్తనియమకరణమసంగతమితి వాచ్యం. వహ్నిభిన్నత్వాదినోభయాభా
వస్థల ఏవ ప్రతియోగ్యంశే ప్రకారీభూతస్యావచ్ఛేదకత్వం నతు వ్యధికరణ
ధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాత్రస్థలే మానాభావాదిత్యాశయేన ప్రతియోగితైక
కరణనియమసంగతేరితి. అసతి బాధక ఇత్యస్య ప్రయోజనమాహ * వహ్ని
త్వేతి * ఉక్తవిశేషేతి * వృత్తిమదవృత్తిధర్మస్యావృత్తిత్వనియామకసం
బంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ ఏవ ప్రతియోగితైక్యం నాన్యథేతి

బంధేన ప్రమేయసామాన్యం సాధ్యం ఈశ్వరజ్ఞానత్వాదికం హేతుః తత్ర సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ సాధ్యాభావకూటవతి హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధే నవృత్త్యప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తే ర్వారణాయోపాదేయ సాధనసామానాధికరణ్యరూప విశేషణాక్రాంత సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియత సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావా ప్రసిద్ధిః గగనాదేరపి విషయితా సంబంధేనేశ్వరజ్ఞానాది సంబద్ధత్వాత్తాదృశ సంబంధేన గగనత్వాదినా ప్రమేయసామాన్యాభావస్య సాధన సామానాధికరణ్యా సంభవాదిత్యతోఽభావాంతరమాహ * విరుద్ధేతి * యేన సంబంధేన ఘటత్వపటత్వాద్యోర్విరోధః తత్సంబంధావచ్ఛిన్న తదుభయనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకప్రమేయ సామాన్యాభావ ఇత్యర్థః. ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకోభయత్వ విశిష్టఘటత్వ పటత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగినోఽప్రసిద్ధ్యావిరోధి విరహే విశేషేత్యర్థః. వృత్తిమద్వృత్తిధర్మస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వే ప్రతియోగిత్రైక్యాసంభవాత్ ప్రమేయత్వసమనైయత్యం న తస్యాం కింత్వప్యేమేవేతివా విశేషః. * సత్తావానితి * నను కూటఘటితలక్షణే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాభావనివేశేన గగనత్వావచ్ఛిన్నవిషయితా సంబంధావచ్ఛిన్నాయా గగనభిన్ననిష్ఠప్రతియోగితాయాస్తథావిధగగననిష్ఠప్రతియోగిత్వాభేదే విషయితాసంబంధేన గగనవతీశ్వరజ్ఞానే తాదృశాభావాసత్త్వం స్యాదితి తద్భేదో వాచ్యః. తథాసతి సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూత ప్రమేయత్వసమనియతవిషయితాసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా ఏవాప్రసిద్ధేః సాధనసామానాధికరణ్యపర్యన్తాసత్త్వేపి సంభవాత్కిమర్థం తదుత్కీర్తనమతి చేదత్రాహుః. గగనత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావప్రతియోగిత్వస్య వహ్నిత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావప్రతియోగితాతుల్యత్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియతత్వస్య దూషితత్వేపి వహ్నిర్నాస్తీతి వహ్నిత్వేనప్రమేయం నాస్తీతి ప్రత్యయాభ్యాం ప్రతియోగిత్వయోర్భేదోపగమేపి కూటఘటితలక్షణానిర్వాహం వక్తుం తదుత్కీర్తనమితి. విరుద్ధత్వద్వివచనయోరుపదానఫలం కేవలాన్వయితానిర్వాహ ఏవేత్యాహ * యేనేత్యాది * ఉభయత్వస్యావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకత్వేపి సత్త్వతరితితుబోధ్యం. నను

ణాభావస్య కేవలాన్వయిత్వేనైవ ధ్యేయం.ఇదముపలక్షణం.వ్యధికరణధర్మావచ్ఛి
న్నాభావవాదినాం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకరూపేణైవ తాదృశసం
బంధేనాప్యవచ్ఛేదకస్య వృత్తిమత్తాయా అవచ్ఛేదకతాయామతంత్రత్వాత్
సమవాయాదిసంబంధేన గగనాద్యవచ్ఛిన్నప్రమేయసామాన్యాభావస్యాపిసౌ
లభ్యంబోధ్యం.అత్యంతాభావస్యైవఅన్యోన్యాభావస్యాపివ్యధికరణధర్మావచ్ఛి
న్నప్రతియోగితాకస్యోపగమాత్ ప్రమేయసామాన్యస్య యత్ర తాదాత్మ్యేన
సాధ్యతా తత్ర ఘటత్వపటత్వాభ్యాం సమవాయేన గగనాదినావా ప్రమేయ
సామాన్యభేదో లక్షణఘటకః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావృత్తిసమవాయిత్వా
ద్యవచ్ఛిన్నప్రమేయత్వాదినా ప్రమేయసామాన్యభేదో వా తథేత్యేవ ధ్యేయం.

వహ్నిత్వేన నిర్వహ్నిరిత్యాదినా దీధితికృతా కేనసంబంధేన ప్రమేయసా
మాన్యస్య సాధ్యతాయామభావప్రసిద్ధిః క్రియతే. నతావత్స్వరూపసంబంధే
న. తత్సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య వహ్నిత్వేన ప్రమేయాభావస్య
కేవలాన్వయితయా వహ్నిమత్యపి సత్త్వేన నిర్వహ్నిరిత్యస్య వైయ
ర్థ్యాత్. నాపి సంయోగసమవాయాదినా. తత్సంబంధావచ్ఛిన్నప్ర
తియోగితాకప్రమేయసామాన్యాభావస్య గుణాదావేవ ప్రసిద్ధేః వ
హ్నిత్వేనేత్యస్యాసంగత్యాపత్తేః. నచ సంయోగేన ప్రమేయసామాన్యసా
ధ్యకద్రవ్యత్వాది హేతౌ తాదృశాభావస్య గుణాదౌ ప్రసిద్ధత్వేపి కూటఘటి
తలక్షణే సాధనసామానాధికరణ్యస్య సాధ్యాభావవిశేషణతాపత్తేః తత్ర త
దభావాద్వహ్నిత్వేనేత్యుక్తమితివాచ్యం. తత్సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగి
తాకస్య గుణత్వేన ప్రమేయాభావస్య సర్వత్ర సులభతయా తత్త్యాగస్యని
ర్బీజత్వాపాతాత్. ఏవం తత్సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యాభావత్వే
నభావాభావస్య సమర్థనేపి భావత్వేనాభావాభావ భావత్వేనేత్యేతద
సంగతిః. సంయోగావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావసామాన్యాభావస్యైవ కే
వలాన్వయిత్వాత్. హేతుసమానాధికరణత్వాచ్చ. నాపి తాదాత్మ్యేన.తథా
సతి తత్సంబంధేన తాదృశాభావస్య వహ్నిభిన్నఏవ సంభవేన నిర్వహ్నిరి
త్యనుధావనాసంగతేః. నహి తస్య వహ్నిభిన్న ఇత్యర్థస్సంభవతి. నిరాదిప
దానామత్యన్తాభావార్థకత్వాత్. నాపి సంబంధసామాన్యేన. తథాసతి

సగతాయాం మానాభావాత్. సంబంధసామాన్యేన సాధ్యతాయామేవే
త్యతజ్జ్ఞానత్వాద్ధేతౌ సంబన్ధసామాన్యేన తాదృశసాధ్యాభావస్య హేతుసా
మానాధికరణ్యేన దోషసంభవాద్విషయతాసంబన్ధానుధావనస్య నిర్బీజతయా
తదాభాసవిరోధాచ్చేతి చేదత్రాహుః. ప్రత్యేకం సంయోగత్వసమవాయ
త్వాదినైవ సంసర్గతా ఏవంచ ప్రత్యేకసంబంధేన సాధ్యతాస్థలేపి సా
ధ్యాభావప్రసిద్ధేః కర్తవ్యత్వేన తాదృశస్థలే నిర్వహ్నావేవ ప్రసిద్ధేః సంయో
గాదిసంబంధేన సాధ్యస్య కేవలాన్వయిత్వవిరహేపి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబ
న్ధావచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియతప్రతియోగితాకాభావప్రసిద్ధేరావ
శ్యకత్వాత్. అన్యథా విషయితాసంబంధేన కేవలాన్వయిత్వాసంభవాత్తత్ర
విరుద్ధఘటత్వపటత్వాదినాఽభావప్రసిద్ధికరణవైఫల్యాపత్తేః. యద్యపి సం
యోగేన సంబంధేన ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నాభావో గుణాదౌ ప్రసిద్ధః. తథా
పి సాధ్యాభావే హేతుసామానాధికరణ్యసత్త్వాత్ ద్రవ్యత్వాదిహేతుకే ఉ
క్తాభావో న ప్రసిధ్యతీతి వహ్నిత్వేన ప్రమేయాభావానుసరణం. వహ్నిత్వేనే
త్యస్యోపలక్షణత్వేన ధూమహేతుకే ఘటత్వాదినా ప్రమేయాభావో ద్రష్టవ్యః.
సర్వత్రైకాభావప్రసిద్ధ్యర్థం గగనత్వేనేత్యుక్తం. గుణత్వేన ప్రమేయా
భావోపి సర్వత్ర చేత్తదా గగనత్వేనేత్యేతదుపలక్షణం బోధ్యం. ఇత్థంచ వి
షయితాసంబంధేన సాధ్యతాస్థలే న తాదృశసంబంధేన గగనత్వేన ప్రమే
యాభావప్రసిద్ధిరిత్యాభాససంగతిః. ఏవంచ స్వరూపసంబంధేన సాధ్యతా
స్థలమభిప్రేత్యైవ భావత్వేనాభావాభావే భావత్వేనేత్యుక్తేర్నాసంగతిః.
కేచిత్తు వహ్నిత్వేనేత్యస్య వహ్న్యధికరణతాత్వేనేత్యర్థః స్వరూపసంబం
ధేన సాధ్యతాస్థలేప్యేవం ప్రసిద్ధిరిత్యాహుః. అన్యేతు సంబంధసామాన్యేన
సాధ్యతాస్థలేప్యేవం ప్రసిద్ధిః. నిర్వహ్నావిత్యస్య సంబన్ధసామాన్యేన వహ్ని
శూన్యే ఇత్యర్థాత్. సంబంధత్వేన సంబంధానామభావప్రతియోగితావచ్ఛే
దకతాయా అగ్రే వాచ్యత్వాత్. యత్ర విషయితాసంబంధేనేత్యాభాసశ్చ సం
బంధసామాన్యత్వాక్రాంతవిషయితాసంబంధేనేత్యర్థాభిప్రాయేణ, తత్ర ప
దోత్తరమపి కారపూరణేన సంబంధసామాన్యేన సాధ్యతాస్థలసముచ్చయాభి
ప్రాయేణ, వేత్యాహుః. అత్ర మణికారేణ వ్యధికరణధర్మస్యైవావచ్ఛేదక

నను వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావప్రసిద్ధావపి వ్యభిచారాభావరూపవ్యాప్తౌ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావస్య ఘటకతయా అప్రసిద్ధినిబంధనాఽవ్యాప్తే దుఃరుద్ధరత్వమేవ వాదినో నివృత్తేర్వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ఖండన పరగ్రంథానుత్థితిరిత్యతః తాదృశగ్రంథ మవతారయతి *నన్విత్యాదినా * పారిభాషికమితి * తాంత్రిక సంకేత రూపపరిభాషయా వ్యాప్తిప్రతిపాదకం నతు యోగేనేత్యర్థః. అవ్యభిచరితత్వం- అవ్యభిచరితత్వపదం. అథవా పారిభాషికమవ్యభిచరితత్వం పరిభాషయా అవ్యభిచరితత్వపద ప్రతిపాద్యం. వ్యాప్యత్వమితి శేషః.

తోక్తావపి గగనేన ప్రమేయాభావానంగీకారో నిర్బీజః. తథా సతి ఘటత్వపటత్వాభ్యాం ప్రమేయసామాన్యాభావ ఇత్యస్యాన్య త్రప్రలపితత్వాపత్తేః. నహి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకరూపేణ వృత్తిమత్త్వస్యాతంత్రత్వేపి తత్సంబంధేన వృత్తిమత్త్వం తంత్రమితియుజ్యతేఽపి శేషాదిత్యాశయేనాహ. * ఇదమితి * ఏవంచ వాచ్యత్వస్యైచ్ఛారూపత్వేపి సంయోగాదినా సంవాయితయా వాచ్యత్వాభావసాలభ్యేపి వస్తుగతిమనురుద్ధ్యాశ్రియతయా సంవాయితయా వాచ్యత్వాభావపరత్వేపి నక్షతిరిత్యావిష్కరణాయ వ్యధికరణ ధర్మేత్యాది హేతులభ్యధర్మత్వస్య పశ్చాత్త్వ క్తవ్యత్వేపి యథాశ్రుతేతస్య తంత్రత్వేపి నక్షతిరిత్యావిష్కరణాయ వావాచ్యత్వం యథేత్యుక్తమితి. పారిభాషికమేవావ్యభిచరితత్వమిత్యత్ర ప్రతియోగిత్వేనపరిభాషావిషయత్వం చేత్పారిభాషికత్వం తదా ప్రతిపాద్యవిశేషాలాభ ఇత్యతస్తాంత్రికేతి. ఏవకార వ్యవచ్ఛేద్యమాహ * నత్వితి * అపార్థకత్వం నిరాకరోతి * అవ్యేతి * నతావదవ్యభిచరితత్వమితి మూలానుసారేణ ఇదమీయం తస్పదం వ్యాచష్టే *అథవేతి *ఈదృశావ్యభిచారపదార్థావచ్ఛిన్న హేతువిషయతాఘటితధర్మావచ్ఛిన్నత్వాభావరూపసాధ్యోపప్రతియోగ్యవృత్తిత్వేత్యాదినా ప్రయోగ్యవృత్తిధర్మికప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వజ్ఞానకాలీనే ఈదృశావ్యభిచారపదార్థావచ్ఛిన్న హేత్వవిషయకజ్ఞానే సత్వాదితి హేతుర్లభ్యతే. అతస్తదవతారణస్యావ్యభిచారపదార్థావచ్ఛిన్న హేతువిషయతాఘటితధర్మావచ్ఛిన్నత్వరూపసాధ్యప్రదర్శకతామావిష్కరోతి.*వ్యాప్యత్వమితి *ఏతేన విధేయాకాంక్షా

నతు యోగేన తత్పదలభ్యమిత్యర్థః. తథాచ వ్యభిచారఘటకసా
ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావస్య వ్యాప్తిఘటకత్వ విరహేఽపి నక్షతిరి
తి భావః. * యదితి * యత్పదం యద్ధర్మావచ్ఛిన్నపరమగ్రే తత్పదమపి
తద్ధర్మావచ్ఛిన్నపరం సచ ధర్మో హేతుతావచ్ఛేదకీభూత ధూమత్వాదిః.
సద్ధేతుస్థలే హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సమానాధికరణసాధ్యతావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్నేత్యాది విశేషణాక్రాంతో వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా
కో ఘటత్వాదినా వహ్న్యభావాదిరేవ తస్యచ ప్రతియోగి సామానాధికర
ణ్యమావశ్యకమితి లక్షణసమన్వయః వ్యభిచారిణి వ్యభిచారనిరూపకాధికర
ణీభూత హేత్వధికరణే సాధ్యతావచ్ఛేదకేత్యాది విశేషణాక్రాంతః సాధ్య
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక సాధ్యాభావాదిరపి తస్యచ ప్రతియో
గిసామానాధికరణ్యాభావాత్ తాదృశాభావస్య ప్రతియోగ్యధికరణే కాలిక
సంబంధేన వృత్తావపివివక్షణీయస్య స్వవిశిష్టయావద్ధేత్వధికరణాదిత్రర్ఘావే
న ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్యవిరహాన్నాతివ్యాప్తిః. అయమాత్మాజ్ఞానా
దిత్యాదౌ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక సాధ్యాభావాదిక్ష
యాఽపి నిరాసః. ప్రకృతపక్షవిశేషణతాపన్నప్రకృతహేత్వంశే ప్రకారతా
పన్నస్యయత్సమానాధికరణా ఇత్యస్య యోగేన తత్పదార్థత్వాసంభవాత్పరిభా
షయేత్యుక్తం. తత్స్ఫుటీకరోతి. *నత్వితి* అత్రచ యత్సమానాధికరణః కశ్చన
తాదృశాభావః ప్రతియోగ్యసమానాధికరణ ఇత్యత్రవ్యభిచారపదపరిభాషా
ముపగమ్యతద్విరోధిన్యుక్తవ్యాప్యత్వే యోగోఽస్త్విత్యాశంక్యాహ నత్వితీతి
కేచిత్. తన్న యోగపరిభాషాభయాపత్తేః తథా పరిభాషాయా ఏవాసఙ్గత్వా
చ్చ. కథంచిత్ప్రసిద్ధానుమానే లక్షణసత్త్వే ప్రసిద్ధవ్యభిచారిణిలక్షణాసత్త్వే
చ సత్యేవ లక్షణే పదప్రయోజనాకాంక్షాయామేవాహ*సద్ధేతుస్థలఇతి *
అయమాత్మేతి * నను యత్సమానాధికరణా ఇత్యస్యానుపాదానేఽపి సాధ్య
వ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నత్వదా
నాదేవ నాత్మత్వ సామాన్యాభావ సంగ్రహః. తథాపి ద్రవ్యత్వాభావస్య
యావదంతర్గతత్వాదవ్యాప్తిరితి చేత్ ప్రతియోగితాయాస్సాధ్యనిష్ఠత్వేన
విశేషణీయత్వాత్. యదిచైవం ప్రమేయసాధ్యతావచ్ఛేదకకేఽవ్యాప్తిరుచ్య

మాదాయావ్యాప్తే ర్వారణాయ హేతు సామానాధికరణ్య మభావవిశేషణం. అభావవృత్త్యా సంబంధభేదానివేశేన వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ వహ్నిత్వాదినా వహ్న్యాద్యభావస్య ప్రతియోగిమత్పర్వతాదౌ కాలికసంబంధేన వృత్తేర్లక్షణ సమన్వయ సంభవాన్న తత్రావ్యాప్తే ర్వారణం తత్ఫలమితిధ్యేయం. అయమాత్మా పృథివ్యా ద్యష్టద్రవ్యాతిరిక్తత్వేసతి ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ ద్రవ్యత్వ సమానాధికరణాత్మత్వ త్వాద్య వచ్ఛిన్నాత్మత్వాద్యభావానాం ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య విరహాదవ్యాప్తిరితో హేతుసామానాధికరణ్యఘటక హేతౌ హేతుతావచ్ఛేదకత్వవిశిష్టత్వ నివేశః. యద్యప్యయమాత్మా జ్ఞానాదిత్యాదౌ సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయావ్యాప్తిరభావే సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టసాధ్యసామానాధికరణ్య విశేషణేనాపి వారయితుం శక్యతే. ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాదిసమానాధికరణస్య ధూమాద్యభావస్య ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యావశ్యకత్వేపి స్వవిశిష్ట యావద్ధేత్వధికరణాంతర్భావేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్యైవ వివక్షణీయతయా అయోగోళకాంతర్భావేన తాదృశాభావస్యాతథాత్వాన్నాతివ్యాప్తిః. స్వవిశిష్టహేత్వధికరణేత్యత్ర యత్పదేనైవ హేతోరుపాదేయతయా తత్వమిత్యత్ర తత్పదేన తస్యైవ పరామర్శాత్ వ్యాప్తేర్హేతునిష్ఠత్వోపపత్తిరితి.
తథాపి కపిసంయోగాభావవాన్ జాతిత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యసమానాధికరణ

తే. తదా యత్కించిత్త్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకం విశేషణీయం. మైవం. ఘటత్వాత్మత్వైతదన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావ మాదాయాత్మత్వ సాధ్యకేవ్యాప్తేః. నను సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాయాం స్వవ్యధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నత్వ నివేశాన్నదోష ఇతి చేన్న. తథాపి హేతుసామానాధికరణ్యాపేక్షయా గౌరవాత్. స్వవిశిష్టత్వానివేశాల్లాఘవమమితి చేదత్ర వక్ష్యామః. ద్రవ్యం విశిష్టసత్వాదిత్యాదౌ స్వవైశిష్ట్యసంబంధభేదానివేశేన యావదంతర్గత ద్రవ్యత్వాభావస్య కాలికసంబంధేనస్వ విశిష్టప్రకృతహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాన్నావ్యాప్తిరతోయమాత్మేతి కాలావృత్తిహేత్వనుధావనం. అష్టద్రవ్యాతిరిక్తద్రవ్యత్వవానాత్మత్వాదిత్యాదినంగ్రహాయ సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టేతి. అసంభవాశంకాంనిరస్యతి *స్వేతి*

స్య కపిసంయోగాద్యాత్మకాభావస్య స్వవిశిష్టహేత్వధికరణాప్రసిద్ధ్యా స
త్తావా నాత్మత్వాదిత్యాదౌ సత్తాధికరణ కాలే కాలికసంబంధేన వర్తమా
నస్య సత్తాభావస్య తదప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతి హేతుతావ
చ్ఛేదక విశిష్టహేతుసామానాధికరణ్యమేవోపాత్తం. యత్తు అయమాత్మాజ్ఞా
నాదిత్యాదౌ ఆత్మత్వత్వాదినా ఆత్మత్వాదేరభావస్య లక్షణఘటకత్వేపి నావ్యా
ప్తిస్తస్యాపి ప్రతియోగ్యధికరణీభూతే ఆత్మాదావేకజ్ఞాన విషయత్వ స్వా
శ్రయాశ్రయత్వాది రూపపరంపరా సంబంధేన వర్తమానతయా ప్రతియో
గి సమానాధికరణత్వాదితి సామానాధికరణ్యాంతవిశేషణమనర్థకమితి. త
న్న. ఏకజ్ఞాన విషయత్వాదినా విశిష్టబుద్ధౌ ప్రమాణాభావేన తేషాం సంస
ర్గత్వాభావాత్. నచైవమపి యదభావోఽవ్యభిచార విరోధీశ్యుపాధి లక్షణే
ఇహోపాధిర్నేహోపాధిరితి ప్రతీతి వ్యవహారానురోధేనావ్యాప్యత్వస్య సం
బంధతాయా గ్రంథకృతైవ స్వీకృతత్వాత్ తేన సంబంధేనైవాత్మవృత్తేరా
త్మత్వాభావస్య ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య మక్షతమేవేతి వాచ్యం. అ
వ్యాప్యత్వాదేస్సంబంధతాయాం వివాదేన యదభావపదస్య యదవ్యాప్య
త్వాద్యభావ పరతామభ్యుపగమ్యాపి గ్రంథకృతా తాదృశ లక్షణవ్యాఖ్యా
నాత్తత్సంబంధతాయా అప్రామాణికతాభిప్రాయేణైవాతియత్సమానాధిక
రణా ఇత్యుపాదానాత్. యావత్పదాసత్వే సాధ్యతావచ్ఛేదకేత్యాది విశేష
ణస్య వ్యావృత్తిర్నసంగచ్ఛతే యత్కించిదభావ మాదాయైవ లక్షణసమన్వ

ప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటిత వ్యాపకతాకల్పే ప్యాహ * సత్తావానితి *
ద్రవ్యత్వాపి హేతావుక్తరీత్యా వ్యాప్తేరసత్వాదాహ * ఆత్మత్వాదితి * సా
ధ్యవతిరిక్త విశేషణతయా వృత్తిత్వోక్త్యా చాత్మత్వ విశిష్టసత్తాభావాదిర్బా
ధ్యః * ఏకేతి * ఆత్మత్వం నాస్తీతి ప్రతీతావేవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక ఘ
టకతయా త్మభానాత్. జ్ఞానాద్యభావానురోధేనాహ * స్వాశ్రయేతి * ఆ
త్మత్వాభావే స్వాశ్రయఆత్మత్వం. * అనర్థకమితి * స్వవైశిష్ట్యస్యాపి సం
బంధిత్వరూపత్వాదితిభావః. * ఏకేతి * యత్తు తేషాం సంసర్గత్వేపి ప్రతి
యోగ్యధికరణాధేయత్వ నివేశాద్వ్యత్సమానాధికరణా ఇత్యస్య సార్థక్యం త
చ్చ హేత్వధికరణాధేయత్వమితి. తన్న సమంజసం. ప్రతియోగ్యధికరణ సం

య సంభవాత్ అతస్సర్వమో క్తస్యాపి తత్పదవ్యావృత్తింపరిశ్రాన్తాదర్శయ
తి * సర్వతేతి * తథాత్వాత్. ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాత్. తథా
చ యావత్పదాదానేవ్యభిచారిమాత్ర ఏవ అతివ్యాప్తిరితి భావః. యద్యపి
వ్యభిచారి స్థలఏవదోషస్య కథనీయతయా సర్వత్ర తాదృశాభావస్య తథా
త్వకథనమసంగతం. తథాపి యావత్పదానుపాదానే అతివ్యాప్తిరేవనావ్యా
ప్తిరిత్యేతత్సూచనాయసర్వతేత్యుక్తం. అథవా సర్వత్ర సర్వాధికరణా
వచ్ఛేదేన. తథా చ వివక్షణీయస్య స్వవిశిష్టయావద్ధేత్వధికరణాంతర్భావేన
ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్య సత్వం సూచితం. నను యావత్పదానుపా
దానేసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకత్వం
పరిత్యజ్యసాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్య ప్రతియోగితాకత్వేనైవాభావో విశేషణీ
బద్ధత్వ నివేశేనైవోపపత్త్యా తదాధేయత్వస్యైవానివేశాత్. *నావ్యాప్తిరితి*
పంచమ్యంత పదోల్లేఖ్యత్వావచ్ఛేదేన లక్షణ సత్వోక్త్యాతత్సామానాధికర
ణ్యేన తత్సత్వరూపానిష్టలాభమాత్రం నతు తదసత్వాత్మకానిష్టాంతరలాభ ఇ
తి భావః. నన్వేవం తత్సామానాధికరణ్యేన లక్షణసత్వరూపానిష్టలాభేపి తస్య
తత్సామానాధికరణ్యేన తదసత్వావిరోధితయానతన్నిరాకరణసంభవః యా
వత్పదేన సర్వవ్యావృత్తిశ్చావివక్షితా ఏవం హేతుతావచ్ఛేదేనాతివ్యా
ప్తేః లాభేపి సద్ధేతు భాగేఽసద్ధేతుభాగేవా నతిప్రసంగ ఇత్యపి నస్ఫుట
మితివాక్యార్థానుపపత్తిమాశంక్య వ్యభిచారిణీతి పూరణేవచ్ఛేదకావచ్ఛే
దేనాన్వయాత్సర్వత్రేత్యస్య వైయర్థ్యం స్యాదతోవచ్ఛేదకత్వార్థకస ప్తమ్య
ఙ్గీకారేణ తత్సార్థక్యమిత్యాహ*అథవేః*నన్వితి*తద్వ్యాప్యవృత్త్వంచవిశేష్యని
వేశ్యం. నతు యదభావ ప్రతియోగితాత్వేన. భూతత్వమూర్తత్వోభయా
భావ స్పర్శాభావయోస్సమనియతత్వేనైక్యపక్షేతివ్యాప్త్యసంగతేః. వహ్ని
భిన్నత్వేన వహ్న్యభావఘటభిన్నత్వేన ఘటాభావయోరైక్యానాసంభవా
చ్చ. ఏవం ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన న
తుప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన. సమవాయేన ప్రమేయసాధ్యక వ్యభి
చారిణ్యతివ్యాప్తేః తథావిధస్య ఘటత్వేన ప్రమేయత్వాభావస్య స్వరూ
పసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాత్. నను ప్రతియోగితాయాంస్వ

యః తద్వ్యాప్యత్వంచ స్వవ్యాపకతత్కత్వమతో నానవస్థా వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ తత్తద్వహ్న్యాద్యభావానాం సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యప్రతియోగితాకానాం యథావివక్షణీయ సామానాధికరణ్య విరహేఽపి ఘటత్వాదినా వహ్న్యాద్యభావ మాదాయైవ లక్షణసంగతిః. ఇత్థంచధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ వాచ్యత్వాద్య భావమాదాయ నాతివ్యాప్తిసంభవఃతస్యధూమత్వాద్య వ్యాప్యప్రతియోగితాకత్వేన లక్షణఘటకతా విరహాత్. ఏవంసతి హేతు సమానాధికరణత్వ విశేషణమనర్థకమితి చేత్తదపి తర్హి త్యజ్యతామిత్యాశంకా పరిహారాయ తథావిధాభావ నివేశనేఽపి యత్రాతివ్యాప్తి.స్తత్రియావత్పదస్య వ్యావృత్తిమాహ * అతఏవేతి * అతఏవ*యావత్పదోపా

ధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యత్వం నసాధ్యభిన్నావృత్తిత్వం. ప్రమేయసాధ్యకావ్యాప్తేః. కింతు సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యప్రతియోగితాకః కశ్చనాభావః ప్రతియోగిసమానాధికరణ స్తత్త్వమిత్యేవ. ఏవంచ సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూత వహ్నిత్వ నిష్ఠధర్మాణాం సాధ్యతావచ్ఛేదక పదేనోపాదాయైవ ఏతల్లక్షణప్రవేశేనవస్థాపత్తిరత్రాపి సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యత్వాంతరనివేశాదిత్యతఆహ * స్వవ్యాపకేతి * నన్వేవం వహ్నిధూమోభయవాన్ ధూమాదిత్యాదౌ తాదృశోభయత్వాది రూపసాధ్యతావచ్ఛేదకస్య వ్యాసజ్యవృత్తిత్వేన ప్రతియోగితాయాః ప్రత్యేకపర్యవసితత్వేన తద్వతితాదృశోభయత్వా భావసంభవాద్వ్యాపకత్వా సంభవేనావ్యాప్తేః కథమియమాశంకా. కథంచ తాదృశనీత్యైనోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణాఘటకత్వా ద్భూతత్వమూర్తత్వోభయ సాధ్యకవ్యభిచారిణివాచ్యత్వాభావ మాదాయాతివ్యాప్తిః. అథసంయోగాద్యవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యతావచ్ఛేదకస్థలేఽభావప్రసిద్ధ్యర్థం వ్యాపకతాఘటకాభావే ప్రతియోగివైయధికరణ్యంప్రవేశ్యం. నచైవం సంయోగావచ్ఛిన్నసాధ్యకవ్యభిచారిణివాచ్యత్వాభావమాదాయాతివ్యాప్తిః సంయోగాభావస్య ప్రతియోగిసమానాధికరణ భిన్నత్వాసంభవేన తాదృశాభావప్రతియోగితావతి వాచ్యత్వేన్యాభావస్యైవోక్త ప్రతియోగివ్యధికరణత్వాదితివాచ్యం. ప్రతియోగ్యనధికరణ ప్రతియోగిత్వవన్నిష్ఠాభావ ఘటితస్యతస్య వివక్షితత్వాదితి చేన్న. ఉభయత్వసాధ్యతావచ్ఛేదకకస్థలే ఉభయత్వే ప్ర

దానాదేవ*ద్విత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య*భూతత్వమూర్తత్వోభయత్వావచ్ఛి
న్నాభావస్య.*ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యేపి*మనసిఅభావవిశిష్టహేత్వధిక
రణే మూర్తత్వరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యేపి. తథాచ యావత్ప్రదా

తియోగ్యనధికరణ ప్రతియోగిత్వ వన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక త్వ
స్యైవ నత్వేనోక్తదోషావారణాత్. యదిప్రతియోగ్యధికరణం యద్వృత్తిత
ద్వ్యక్తిభేద కూటవత్ప్రతియోగిత్వ వదిత్యుచ్యతే. తదా ఏకమాత్రవృత్తి
సాధ్యతావచ్ఛేదకకస్థలే ప్రతియోగితామాత్రస్యైవసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యా
ప్యత్వసంభవేన వాచ్యత్వాభావ మాదాయాతివ్యాప్తేః ప్రతియోగిత్వాధికర
ణే సాధ్యతావచ్ఛేదకాభావస్య దుర్ఘటత్వాత్ తాదృశసాధ్యతావచ్ఛేదక
రూపప్రతియోగ్యధికరణస్యైకత్వేన యద్వృదథాsప్రసిద్ధేరితి చేన్న. సా
ధ్యతావచ్ఛేదకభేదేన వ్యాప్యత్వభేదాదుభయత్వాది సాధ్యతావచ్ఛేదకస్థ
లే కేవలస్వరూపసంబంధేన ప్రతియోగ్యనధికరణత్వస్య నివేశనీయత్వాత్.
యద్వాప్రతియోగ్యనధికరణత్వం ప్రతియోగివృత్తివైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నావచ్ఛేద
కతాక భేదవత్వ మతో నకోపిదోషః.ప్రతియోగినోవ్యాప్యవృత్తిత్వే తద్వై
శిష్ట్యావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ ఈదృశభేదస్యాపి తథాత్వేతు ప్రతియోగిమదవృ
త్తి ధర్మవత్వం ప్రతియోగ్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావదన్యత్వంవా బో
ధ్యం. వస్తుతస్తు ప్రతియోగితావద్వృత్తిత్వం నిరవచ్ఛిన్నం నివేశ్యమితి.
* మనసీత్యాది * స్వవిశిష్టస్య సద్భావమభిప్రేత్య. అన్యథాపరమాణౌ తద
భావస్యాతథాత్వేన తదసంగతేః. దిక్కృతవిశేషణతానుపగమాత్ నిత్యేతద
భావాద్వా. నచ ఘటత్వేన భూతత్వమూర్తత్వోభయాభావ మాదాయ
తత్సంగతిః. తథాసతి ఘటత్వేన కేవలమూర్తత్వాభావమాదాయైవ తత్సంగ
తి సంభవేన ద్విత్వావచ్ఛిన్నాభావేత్యస్య భూతత్వమూర్తత్వోభయత్వా
వచ్ఛిన్నాభావేతి తద్వివరణస్యచాసంగతేః. యత్తు గగనమనసోరుభయాభా
వస్యప్రతియోగిసామానాధికరణ్యప్రదర్శనం క్వచిత్. తదయుక్తం. గోమా
న్గోత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తివారణార్థమిదానీం హేత్వధికరణావచ్ఛేదేనే
త్యస్యావశ్యకత్వాత్. నచ తదతివ్యాప్తేరత్రత్యాదిపదగ్రాహ్యతా. తద్వార
ణస్య యావత్త్వోపాదానాప్రయోజనత్వాత్. మూర్తత్వే స్వవిశిష్టనివేదితే

నుపాదానే సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యప్రతియోగితాక తాదృశోభయా భా
వస్యైవ ప్రతియోగిసమానాధికరణతయాఽతివ్యాప్తిః స్యాదితి భావః. యావ
త్పదసత్త్వే యాదృశాభావ మాదాయాతివ్యాప్తి వారణం తాదృశాభావం
దర్శయతి *భూతత్వమనోన్యత్వాభావస్యేతి* భూతత్వాభావస్య మనోన్య
త్వాభావస్యచేత్యర్థః. *అతథాత్వాత్* ప్రతియోగ్యసమానాధికరణత్వాత్.
యావత్పదసత్త్వే సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్య ప్రతియోగితాకత్వ నివేశనేవ
హ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ తాదృశ యావదంతర్గత మహానసీయ వ
హ్న్యద్యభావ మాదాయావ్యాప్తిస్స్యాదితి యథోక్తవిశేషణస్యైవోపా
దేయతయా తాదృశాభావయోరపి లక్షణఘటకత్వాదితి భావః. భూతత్వ

ఆదిపదగ్రాహ్యే భూతత్వేచ తత్ప్రదర్శనమిత్యపి పదవ్యుత్పత్తిమస్పృశాం,
తత్కరణైరనుపాదేయం. వస్తుతస్తు స్వవైశిష్ట్యస్య నిష్ఫలత్వేన హేయత్వేపి
ఉక్తసాధ్యకఏవ పరమాణ్వవృత్తిమూర్తత్వేన నావృత్తిత్వవిశిష్టమూర్తత్వే
జన్యమూర్తమనోన్యతరత్వేనోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతివ్యా
ప్తిః సంభవత్యేవ. ఏతదర్థమేవవాదిపదమితి. *తాదృశోభయాభావస్యైవే
తి* యత్కించిదభావస్య ధర్తవ్యత్వాత్. *యావత్పదసత్త్వ ఇత్యాది* ఇ
దంచింత్యం. సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యప్రతియోగితాకాభావనివేశస్యాభిప్రే
తత్వే యావత్పదసత్త్వే భూతత్వమనోన్యత్వాద్యభావమాదాయాతివ్యాప్తి
వారణేతు దీధితికృతాం మనోన్యత్వాభావలిఖనాసంగతిః. తస్య సాధ్యతావ
చ్ఛేదకవ్యాప్యప్రతియోగితాకత్వాభావాత్. నచ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్య
ప్రతియోగితాకయావదభావనివేశే వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ మహానసీ
యవహ్న్యద్యభావమాదాయావ్యాప్తివారణాయ యథోక్తవిశేషణస్యావశ్యక
తయా తాదృశాభావయోర్న లక్షణఘటకత్వేనానుపపత్తిరితి వాచ్యం. తథాసతి
తాదృశాభావయోర్లక్షణఘటకత్వాదిత్యనేన తాదృశాభావద్వయస్య లక్ష
ణఘటకత్వసమర్థనాసంగతేః. భూతత్వాభావస్య ప్రాగపిలక్షణఘటకత్వా
త్. నచ భూతత్వాభావస్య ప్రాగ్లక్షణఘటకత్వేపి మనోన్యత్వాభావస్యాపి
లక్షణఘటకత్వార్థం తథాభిధానమితివాచ్యం. అతఏవేత్యాదినా యావ
త్పదవ్యావృత్త్యభిధానే యావదంతర్గత భూతత్వాభావమాదాయైవాతి

స్య బహిరింద్రియగ్రాహ్యవిశేషగుణాత్మకతయా ప్రతియోగిస్వరూపాణాం
తన్నిష్ఠప్రతియోగితానాం చాలినీన్యాయేన ఉత్పత్తికాలావచ్ఛేదేనవాసా
ధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా భూతత్వాభావస్య నసాధ్య
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వమిత్యాశయే
నాఖండవ్యాప్యవృత్తిమనోభేదాభావానుధావనం. ఉక్తరీత్యా అతఏవేత్యా
దిగ్రంథావతారాత్ ప్రథమతో వాచ్యత్వాభావమాదాయ సర్వత్రైవావ్య
భిచారిణ్యతివ్యాప్తేర్దర్శితత్వాత్ సాధ్యాభావమాదాయ వ్యభిచారివి
శేషే అతివ్యాప్తిప్రదర్శనం సందర్భవిరుద్ధమిత్యాశంకానవకాశః.

వ్యాప్తినిరాససంభవే వహ్న్యభావాద్ధూమాదిత్యాదౌ మహానసీయవహ్న్యభావ
మాదాయావ్యాప్తివారణాయ యథోక్తవిశేషణే మనోన్యత్వాభావస్య లక్ష
ణఘటకత్వం సంపాద్య తాదృశాభావమాదాయాతివ్యాప్తివారణప్రయా
సస్య నిష్ఫలతయా తద్గ్రంథస్యైతదర్థతాత్పర్యకత్వాదితి. అత్రాహుః.
యథోక్తవిశేషణవిశేషితయావదభావఘటితలక్షణే యావత్త్వానుపా
దానే వాచ్యత్వాభావమాదాయ దత్తాయా అతివ్యాప్తేర్వారణార్థం యా
వత్త్వనివేశపిద్వేషిణా యథోక్తవిశేషణంపరిత్యజ్య సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్య
ప్రతియోగితాకత్వమాదృతం. తత్రచోభయత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యకేతివ్యాప్తిరితి
యావత్త్వనివేశః. తథాచసాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యప్రతియోగితాకయావదభా
వాంతర్గతం భూతత్వాభావమాదాయైవ నాతివ్యాప్తిః. ఏవంచ మనోన్య
త్వాభావలిఖనం యథోక్తవిశేషణప్రవేశస్య నిర్బీజత్వే సంగతంస్యాదిత్యతో
మహానసీయవహ్న్యాద్యభావమాదాయావ్యాప్తిః ప్రదర్శితా. అథ యథోక్త
విశేషణప్రవేశేపి భూతత్వాభావమాదాయోభయసాధ్యకేతివ్యాప్తివారణసం
భవాన్మనోన్యత్వాభావలిఖనాసంగతిరిత్యాశంకాపరిహారాయ భూతత్వాస్పర్శ
త్వాదినా తదభావస్య యథోక్తవిశేషణశూన్యత్వస్య సంపాదనీయత్వేన త
త్సంగతేరితి. ఏవంచ తాదృశాభావయోరపి లక్షణఘటకత్వాదిత్యస్య భూత
త్వమనోన్యత్వాభావయోః సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యప్రతియోగితాకాభావ
యథోక్తాభావఘటితలక్షణయోః క్రమేణ లక్షణఘటకత్వాదిత్యర్థః. ఉక్తరీ
త్యా సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యప్రతియోగితాకయత్కించిదభావనివేశంకృ

కేచిత్తు యావత్సాధనసాధనే వాచ్యత్వాదేరుదాసీనపదార్థస్యాభావమా-
దాయ వ్యభిచారిసామాన్యే అతివ్యాప్తిర్విశ్రామ్యతు సాధ్యాభావమాదా-
యాపి క్వచిదతివ్యాప్తివారణాత్ సా చ యావత్పదోపాదానాన్న భవతీత్యభిప్రా-
యకతయా న సందర్భవిరుద్ధమిత్యాహుః. పరేతు నను సాధ్యతావచ్ఛేదక
వ్యాపకీభూతప్రతియోగితాక యావదభావ నివేశే నైవోపపత్తేః సాధ్యతావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాక యావదభావ నివేశన
మఫలం తాదృశప్రతియోగితాకత్వ విశేషణవ్యావర్తనీయస్య తత్తద్వ
హ్న్యాద్యభావస్య వహ్నిత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకత్వాభావేనోక్తవిశేష
ణేనాపి వ్యావర్తన సంభవాదత ఆహ * అత ఏవేతి * యత ఏవ సాధ్యతావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకాభావే యావత్త్వము
పాత్తం నతు సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకప్రతియోగితాకాభావే అత ఏవే
త్యర్థః. * భూతత్వేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపక ప్రతియోగితాకాభా
వ నివేశే భూతత్వమూర్తత్వోభయవాన్ మూర్తత్వాదిత్యాదౌ

త్వే యావత్పదాసత్త్వే యథోక్తవిశేషణాసత్త్వే సందర్భవిరోధం పరిహరతాం
మతమాహ * కేచిత్త్వితి * సాధ్యాభావం సాధ్యమాత్రప్రతియోగితాకా
భావం. తేన సాధ్యతదన్యోభయాభావమాదాయాతివ్యాప్తేర్వ్యభిచారిసా
మాన్యే సత్త్వేపి నక్షతిః. లిఖనసంక్షేపనిబంధినాం దీధితికృతాం నిర్బీజలిఖ
నప్రసంగాదత్రాస్వరసః. వ్యాప్యవ్యాపకభావాపన్నోభయసాధ్యకే వహ్ని
ధూమోభయవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ ద్విత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతివ్యా
ప్తిసంభవేపి పరస్పరవ్యభిచారిభావాపన్నోభయసాధ్యకోత్కీర్తనం తత్ర త
దుభయత్రైవాతివ్యాప్తిసంభవః. వ్యాప్యవ్యాపకభావాపన్నోభయసాధ్యక
ఏకత్రైవ తత్సంభవ ఇతి విశేషవ్యుత్పాదనార్థం. విశిష్టసత్తాదిసాధ్యకే విశి
ష్టాతిరిక్తతామతే నాతివ్యాప్తిరితి తన్నోక్తం. విశిష్టాతిరిక్తతావాదినామపి స
ర్వమప్యుభయత్వం వైశిష్ట్యాతిరిక్తమితి మతాంతరసత్త్వాన్నాతివ్యాప్త్యసంగ
తిః విరుద్ధోభయరూపేణ ప్రమేయసామాన్యాభావమాదాయాతివ్యాప్తేర్వా
వత్పదం. సామాన్యాభావీయాన్యప్రతియోగితాయాః ప్రత్యాశ్రయభిన్నత్వే
న వహ్నిధూమోభయాభావమాదాయాతివ్యాప్తేస్తత్పదమితి కేచిత్.

భూతత్వాభావమనోన్యత్వాభావప్రతియోగితాయాఉభయత్వావ్యాపకత్వే
నఉభయత్వావచ్ఛిన్నాభావాదేరేవలక్షణఘటకతయా అతివ్యాప్తిస్స్యాత్ య
థోక్తవిశేషణాక్రాన్తాభావనివేశేచభూతత్వమనోన్యత్వాద్యభావానామపిల
క్షణఘటకతయా నాతివ్యాప్తిరితిభావః. నచ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకప్ర
తియోగితాకాభావ నివేశేపి హేతు సమానాధికరణస్య మనోభిన్నభేదస్య
ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేనప్రతియోగిసామానాధికరణ్య విరహా
న్నాతివ్యాప్తిః సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకతాయా లక్షణే నివేశే తాదృ
శవ్యాపకతా ఘటకసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య నివేశాసం
భవాత్ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన తత్సానాధికరణ్యస్య వివక్షణీ
యత్వాదితి వాచ్యం. ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన తత్సామానాధిక
రణ్యనివేశేపి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ హేతు సమానాధికరణస్య వ
హ్నిత్వ వ్యాపకప్రతియోగితాకస్య పర్వతభిన్నభేదస్య ప్రతియోగితావచ్ఛే
దక సంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం పర్వతాంతర్భావేననాస్తీత్య
వ్యాప్త్యాపత్త్యా తేన సంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్య నివేశా
సంభవాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేనైవ ప్రతియోగి సామానాధికరణ్య
మగత్యావాచ్యం. తథాచ మనోభిన్నభేదస్య తేన సంబంధేన మూర్తత్వా
దిరూప ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య మక్షతమేవేత్యతివ్యాప్తిః.

భూతత్వాభావేతి నచసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానుయోగితాకభేదఘటి
తముభయత్వవ్యాపకత్వమక్షుణ్ణమేవేతి వాచ్యం. భూతత్వమూర్తత్వోభయ
వాన్ నిత్యస్పర్శాదిత్యాదౌ భూతత్వాభావమూర్తత్వాభావయోరపి ల
క్షణఘటకతయా తద్విశిష్టహేత్వధికరణాప్రసిద్ధేస్తదనివేశాత్. *అవ్యాప్త్యా
పత్త్యా* ప్రమేయసాధ్యకే లక్షణగమనాత్. ఘటత్వాభావాన్మేయత్వాది
త్యాదౌ పూర్వం ఘటాభావత్వఘటావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నభేదస్య ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకతాదాత్మ్యసంబంధేన హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగ్యసా
మానాధికరణ్యాన్నదోషః. ఇదానీంతు తస్య ఘటత్వాదిరూపసాధ్యాభావ
స్యచ దైశికవిశేషణతారూపసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రాగ్లక్షణవృత్తి
త్వ విశిష్టస్వాభావ రూపప్రతియోగి సామానాధికరణ్యాదతివ్యాప్తిరిత్యాహ.

సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనప్రతియోగిసామానాధికరణ్యానివేశవక్ష్యమాణస్థ
లాంతరీయాఽవ్యాప్తిస్స్యుదాసేతునాస్మాకమేవదోషఇత్యభిప్రాయఇతి వ్యాచక్షుః.
తత్తునసమీచీనతయాప్రతిభాతి సాధ్యతావచ్ఛేదకేత్యాదివిశేషణవ్యావృత్తేఃప
శ్చాద్వక్ష్యమాణతయా తదుత్తరమేవ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేత్యాదివి
శేషణస్థలే సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపక ప్రతియోగితాకత్వ విశేషణం కిన్నో
పాత్తమిత్యాకాంక్షోదయాదాదావేవ తాదృశవిశేషణ పరిత్యాగబీజకథ
నస్యాసంగతత్వాదితి. *గోత్వాభావస్యేతి* ప్రతియోగ్యసామానాధికర
ణ్యాదిత్యర్థకేనా తథాత్వాదిత్యనేనాన్వయః. తథాచ సాధ్యతావచ్ఛేదకే
త్యాద్యనుపాదానే అసంభవఇతి భావః. యద్యపి గోత్వాభావాదరపిపూ
ర్వక్షణవృత్తిత్వాది విశిష్టస్వాభావరూపప్రతియోగి సామానాధికరణ్యం ప
ర్వతాదావప్యస్తి తథాపి వ్యాపకతాయాలక్షణాఘటకత్వే సాధ్యతావ
వచ్ఛేదక సంబంధేన భావ రూపప్రతియోగి సామానాధికరణ్యం ధూమ

---

* సాధ్యతేతి* నాస్మాకమేవ*సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకప్రతియోగితాకయ
త్కించిదభావనివేశినామప్యేతదతివ్యాప్తిసత్వాత్. యద్వాయథాశ్రుతే దీ
ధితికృతామేవ దోషః నాస్మాకం స్వాభావత్వానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాని వే
శేన తదుద్ధారసంభవాదిత్యాశయః. యద్వా *దీధితౌ వక్ష్యమాణేత్యర్థః
రూపసామాన్యాభావవాన్పృథివీత్వాదిత్యాదౌ రూపాద్యాత్మకసాధ్యాభావ
స్య స్వధ్వంసాదిరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాత్ తస్య సద్ధేతుత్వవా
దినామస్మాకమిత్యర్థః. పరంతు రూపాదీతిగ్రంథావతారికాయామప్యేతదభి
ధానాత్పౌనరుక్త్యం ప్రయత్ననివార్యం. పూర్వత్రతు రూపసామాన్యాభా
వసాధ్యకోపేక్షాబీజం దీధితౌ దర్శితం. అన్యాభావసాధ్యకోపేక్షాబీజంత్వ
త్రేతి నతదాశంకేతిబోధ్యం. * పర్వతాదావపీతి * స్వవిశిష్టహేత్వధికరణే
త్యాద్యఘటితస్యాపి లక్షణస్య దురపవాదతాలాభాయ తదుక్తం. * వ్యాపక
తాయాఇతి * ఏతేన తస్యాలక్షణఘటకత్వే తద్ఘటకసంబంధేన ప్రతియోగి
సామానాధికరణ్యస్య వాచ్యతయా భావరూపత్వం వ్యర్థమితిసూచితం.
*భావరూపేతి*నచైవమపి ధూమవాన్ధూమకాలీనవహ్నేరిత్యాదౌధూమా
భావస్య కాలికసంబంధేన తథాత్వం ధూమవాన్ధూమవద్వహ్నేరిత్యాదౌ

వాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాభావాదేః పూర్వలక్షణవృత్తిత్వాద్విశిష్ట
స్యాభావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యామాదాయాతివ్యాప్తేర్వారణా
యావశ్యం వివక్షణీయం. తథాచాయమసంభవ ఇతి భావః. సాధ్యప్రతియోగి
కాభావనివేశేపి గగనత్వాద్యభావమాదాయాసంభవస్య వారణసంభవాత్
* తత్ర తాదృశసాధ్యాన్యవ్యక్త్యభావస్యేతి * అస్యచ నానావ్యక్తిసాధ్యకే ఇత్యాదిః తథా
చ సాధ్యాభావనివేశేపి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిస్స్యాదితి
భావః. సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వంచ సాధ్యతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వం. గుణక
ర్మాన్యత్వవిశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ విశిష్టసత్తావ్యాపకతావచ్ఛేదికా
యా అపి ద్రవ్యత్వాద్యభావీయప్రతియోగితాయా స్సాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్ర
తియోగితానవచ్ఛేదకత్వం సత్తావతి గుణాదౌ తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛి
న్నాభావసత్త్వాదతో విశిష్టసత్తాద్యభావ ఏవ లక్షణఘటకః.

ధూమాభావస్య ధూమాభావవద్భిన్నభేదతయా ధూమాభావవద్భిన్నహేతు
రూపభావసామానాధికరణ్యంచదుర్వారమితివాచ్యం. అయోగోలకాన్యత్వా
భావస్య తాదృశప్రతియోగ్యప్రసిద్ధేః. యదిచ తస్యాప్యయోగోలకభిన్నభే
దతయా అయోగోలకభిన్నవహ్న్యాదిరూపభావసామానాధికరణ్యం దుర్వారం,
తదాపి గగనాభావాదేస్తాదృశప్రతియోగ్యధికరణాప్రసిద్ధిః. యదిచ తస్యాపి

వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావతయా ఘటాదిరూపప్రతియోగ్యధికరణప్ర
సిద్ధిర్మన్యతే తదా ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదావతిప్రసంగాదేవవ్యభిచా
రిసామాన్యే అతిప్రసంగనియమభంగో బాధ్యః. సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన
తిచ క్వచిద్దృశ్యతే. ధూమాభావాదేః కాలికసంబంధేన ధూమవతిసత్త్వాత్
ఘటత్వాభావాదేస్తత్సంబంధేన గోత్వవతి సత్త్వాచ్చ తదానైకైకం ఘటత్వా
భావాదిసాధకత్వే వ్యభిచారివారణాయ భావరూపత్వం చేతిభావః. ఏకవ్యక్తిసా
సాధ్యకే లక్షణగమనాదాహ * నానేతి * వ్యాప్తినిరూపకత్వరూపవ్యాపక
తాస్వీకారేణ పక్షే తత్సాధ్యతాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన
సాధ్యతావచ్ఛేదకవత్త్వాభావాయ * స్వాధ్యయేతి * తేన గవాశ్వత్వాభావప్రతి
యోగితాయాంవచ్ఛేదకత్వసామానాధికరణ్యాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టవ్యాపకతా

తస్యచగుణాదౌసత్తాదిరూపప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాదతివ్యాప్తిరతఃసా ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నలోపాదానం.తథాచసతిద్రవ్యత్వాభావప్రతియోగి తాయాఅపివిశిష్టసత్తాత్వాద్యవచ్ఛిన్నవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదక తయా తాదృశాభావానాంచ గుణాదావ తథాత్వాన్నాతివ్యాప్తిః.యత్కిం చిద్రూపావచ్ఛిన్న సాధ్యవత్తానివేశేచ సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ విశిష్ట సత్తావ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాక ద్రవ్యత్వాభావాదిక మాదా యావ్యాప్తిర్దుర్వారా. సాధ్యవత్త్వంచ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేనబోధ్యం. అన్యథా ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాభావాయోగళకాన్యత్వాభా వాది ప్రతియోగితాయాః కాలికవిశేషణతావిషయితాదిసంబంధేన ధూ మాధికరణకాల జ్ఞానాదౌ సంయోగాదిసంబంధేన స్వావచ్ఛిన్నాభావస త్వాన్నకేనాపి సంబంధేనవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వమితి కేవలాన్వయి వాచ్య త్వాది నిష్ఠప్రతియోగితైవ స్వరూపాదిసంబంధ ఘటితవ్యాపకతా వచ్ఛేది కాస్యాదిత్యతి వ్యాప్తిః. నచ సంబంధ సామాన్యేన ధూమాదిమన్నిష్ఠాయో ఽభావః తదీయవిషయతాసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితానవచ్ఛేదికాయా ప్రమానిష్ఠప్రతియోగితా తన్నిరూపక ప్రమాభావస్యచ నవివక్షణీయ సా ధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన సాధ్యనిష్ఠవ్యాప్యతానిరూపితస్వప్రతియోగిత్వా వచ్ఛిన్న వ్యాపకతాఘటకయావత్సంబంధేనస్వవిశిష్టయావద్ధర్మాధికరణే ప్ర

వచ్ఛేదకత్వేపి నాతివ్యాప్తిః. *తస్య*సత్తావ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితా కవిశిష్టసత్తాభావస్య.*కించిద్రూపం*సాధ్యతావచ్ఛేదకమన్యద్వా.వహ్నిమా న్ధూమాదిత్యాదౌ మహానసీయవహ్నిత్వాది కించిద్రూపముపాదాయ తద్వ హ్న్యభావస్యనప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యాఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్ర తియోగితాకత్వసంభవః. నచైవమపి మహానసత్వాద్యభావమాదాయైవావ్యా ప్తిః. సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వేన కించిద్రూపనివేశాదతస్సత్తావానితి. *అవ్యాప్తిరితి* ఏతద్రూపవానేతద్రసాదిత్యాదౌలక్షణగమనాత్. మాస్తుసా ధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవత్వం సంబంధసామాన్యేనైవ తన్నివేశాది త్యాశయేనశంకతే * నచేతి * ప్రమానిష్ఠాచ ప్రతియోగితావిషయతాసం బంధావచ్ఛిన్నావ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నా సమవాయాదిసంబంధావచ్ఛి

తియోగి సామానాధికరణ్యం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంయోగాదిసంబంధావచ్ఛి
న్న సాధ్య నిష్ఠవ్యాప్యతా నిరూపితస్వ ప్రతియోగినిష్ఠవ్యాపకతాయాం సం
యోగాదిసంబంధావచ్ఛిన్న ధూమాది ప్రకారతా నిరూపితవిశేష్యతాసం
బంధస్యాపి ఘటకతయా తేన సంబంధేనాయోగోళకాదౌ ప్రతియోగినో
ఽసత్వాదితి వాచ్యం. యతో విషయతాయా విషయతాత్వేనైవ సంబంధతా
ప్రామాణికీనతు తథావిధవిశేష్యతాత్వేనేతి. పరంత్వి తాదృశదిశా సమ
వాయేన జ్ఞానాది సాధ్యక ద్రవ్యత్వాది హేతావేవాతివ్యాప్తివారణం సం
భవతి తత్ర జ్ఞానాభావస్య సంబంధసామాన్యేన సాధ్యనిష్ఠవ్యాప్యతానిరూ
పిత విషయతాసంబంధ ఘటిత వ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకస్యాసాధ్య

న్నాతు సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాపి. జన్యప్రమాయాః ప్రతియోగివై
య్యధికరణ్యాఘటిత వ్యాపకత్వాసంభవాత్, నచ వాచ్యత్వాభావస్య ధూ
మవన్నిరూపితవిశేషణతాదిసంబంధేనాతథాత్వేనాతిప్రసంగోద్ధారసంభవా
త్కృత స్తమపేక్షితివాచ్యం. విషయతాతిరిక్తస్థలే విశేషరూపపేణ సంసర్గ
తాయాశ్శంకితురసంమతత్వాత్.*నత్వితి*విశేషరూపస్య క్వచిదప్యనుల్లేఖాత్
సామాన్యరూపస్యానుల్లేఖేపి సంసర్గావిషయకోచ్ఛృంఖల ప్రకారవిశేష
విషయకత్వవారణాయ విశిష్టప్రతీతేః సామాన్యరూపేణ సంసర్గావగాహి
త్రైవాపేయతే తావత్రైవోపపత్తౌ విశేషరూపేణ సంసర్గతాయాం ప్రమా
ణాభావ ఇత్యర్థః. నచైవం ధర్మితావచ్ఛేదకవ్యాపకతావిశిష్టసంయోగత్వాది
నా ప్రకారతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వవిశిష్టసంయోగ
త్వాదినాచ సంసర్గతావ్యాహన్యేతేతి వాచ్యం. ప్రతియోగ్యనుయోగి
ఘటితరూపేణ తద్వ్యక్తిత్వాదినాచ సంసర్గతానోపేయతే విషయతాయా
శ్చ విషయతాంతరఘటితరూపేణ త్వాద్యనుభవానుసారాదితి. సాధ్యతావ
చ్ఛేదకసంబంధేనేత్యనుక్తౌ వ్యభిచారిమాత్రే దోషాక్తావపి వ్యాపకతాఘటక
యావత్సంబంధోపాదానకల్పే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధనివేశవ్యావృత్త్యా
త్రైపస్థలందర్శయతి * పరంత్వితి * అతివ్యాప్తీతి * ప్రతియోగితాయత్సం
బంధేన వ్యాపకతావచ్ఛేదికా తేనైవ ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమితి విష
యతాసంబంధస్య వ్యాపకతాఘటకతయా తేనైవ తథాత్వాదతివ్యాప్తేర్న్యా

తావచ్ఛేదక సంబన్ధేన సాధ్యనిష్ఠవ్యాప్యతానిరూపిత స్వప్రతియోగినిష్ఠ
వ్యాపకతా ఘటక స్వావచ్ఛిన్న సంబన్ధాన్తర్గత సమవాయేన ఘటాదేః ప్రతియో
గి సామానాధికరణ్యాభావాదితి. నచ సంబన్ధసామాన్యేన ధూమాదిమన్ని
ష్ఠాభావ స్తదీయ సంబన్ధసామాన్యావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకో యో ధూ
మాద్యభావీయ సంబన్ధసామాన్యావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వ మప్యనవచ్ఛేద
కం సంయోగత్వాద్యవచ్ఛిన్నసంయోగాది సంబన్ధేన ధూమాదేర్యత్కిం
చిత్సంబన్ధేన ధూమాదిమత్యభావసత్వేపి సంబన్ధత్వరూప వ్యాపకధర్మా
వచ్ఛిన్నసంయోగాది సంబన్ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక తదభావాసత్వా
త్. తథాచ ధూమాద్యభావస్యాపిలక్షణ ఘటకతయా తస్యచ సాధ్యతావ
చ్ఛేదక సంబన్ధావచ్ఛిన్న సాధ్యనిష్ఠవ్యాప్యతానిరూపిత స్వప్రతియోగిత్వా
వచ్ఛిన్న వ్యాపకతా ఘటక సంయోగత్వాద్యవచ్ఛిన్న సంయోగాదిసంబన్ధే
న ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య విరహాన్నాతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం. సంబ
న్ధత్వేన సంబన్ధానాం అభావప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబన్ధత్వే మానాభా
వా త్తేనరూపేణ సంబన్ధానాం వ్యాపకతాఘటకత్వాసంభవాత్. వస్తు
తస్తు ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య శరీరే వ్యాపకతాయాః స్వాతంత్ర్యేణని
వేశస్యాప్రతిపత్తి ప్రయుక్తత్వాత్ జ్ఞానవిషయ ద్రవ్యత్వాదావతివ్యాప్తిరస్త్యే

వేతి. నచాభావప్రతియోగితయోః సంయోగసమవాయాద్య
వచ్ఛిన్నత్వేప్యవ్యక్తత్వే సంబన్ధసామాన్యావచ్ఛిన్నత్వాతిరేకేన సంగతమితి
వాచ్యం తస్య ప్రతియోజ్యత్వాత్. సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధేన సాధ్యాధికర
ణత్వావిశేషే ప్రకారాన్తరేణ వలంబ్య జ్ఞానవాన్ ద్రవ్యత్వాదావతివ్యాప్తింపూ
రయతి వస్తుతస్త్వితి. నచ సంబన్ధత్వేన సంబన్ధానాం ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకసంబన్ధతా నంగీకారేపి సంబన్ధసామాన్యేన సాధ్యాధికరణత్వాప్ర
వేశే ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిః సత్త్వేః సాధ్యాధికరణత
యాం సంబన్ధసామాన్యావచ్ఛిన్నత్వాసంభవాదితి వాచ్యం. తత్తత్త్వే
సంబన్ధేన సాధ్యతాస్థలానురోధేన సాధ్యసంబన్ధిత్వస్యైవ నివేశ్యతయా ప్ర
కారవిధయా సంబన్ధత్వేనాసంబన్ధానాం నివేశే బాధకాభావేన తదతి
వ్యాప్తిసంగతేః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధేన సాధ్యవత్త్వ ప్రతిసన్నివేశ్యానైక్యా

వ. వస్తుతస్తు స్వం యోగసమవాయాది సాధారణానుగత సంబంధత్వస్య క
థంచిత్సువచత్వేపి తేనరూపేణ సంయోగాదీనాం సంబంధతయా భానస్య
నిర్వ్యక్తికతయా వ్యాపకతాశరీరే లాఘవానురోధాత్ సాధ్యప్రకారేణాధికర
ణనివేశే సాధ్యసంబంధోపి విశిష్యసంసర్గతయా నివేశ్యః. తథాచ విశి
ష్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధనివేశనమావశ్యకమితి ధ్యేయం. యత్కించి
త్సంబంధేన సాధ్యవత్తాయా వ్యాపకతాఘటకత్వే తు వహ్నిమాన్ ధూమా
దిత్యాదౌ విషయితాసంబంధేన సాధ్యం ప్రతియోగిత్వాద్యభావప్రతియోగి
తాయా అపి వ్యాపకతావచ్ఛేదకతయా తాదృశాభావస్య లక్షణఘటకత్వే
తస్యచ పర్వతాదౌ ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య విరహాద్ధసంభవో బోధ్య
ఇతి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధఏవ సంసర్గతయా విశిష్య నివేశ్యః.

ఇతి సంబంధసామాన్యనైవేత్యత్రైవ స్వసమాధానాంతరమాహ * వస్తుతస్త్వితి *
అనుగతసంబంధత్వం సాంసర్గికవిషయతాశ్రయత్వం. అనన్యత్వమిత్యపి
కేచిత్. సాధ్యసంబంధానుయోగిత్వేన సాధ్యాధికరణం నివిష్టం కింతు సా
ధ్యస్యైనరూపేణ ఏవంచ సాధ్యస్యాధికరణేన సాకం సంబంధత్వేన సంబం
ధానాం సంబంధత్వం నైవసంభవతీత్యర్థః. ఇదంచ యేన కేనచిత్సంబంధే
న తద్వ్యావృత్త్యపరిష్కృతో హేతురితి దీధితౌ స్ఫుటం. * లాఘవేతి * తథాచ
సాధ్యాధికరణత్వేన రూపేణ నివేశకల్పే తాదాత్మ్యసంబంధేన సాధ్యతాస్థ
లానురోధేన సాధ్యసంబంధిత్వేన నివేశస్యావశ్యకతయా తత్ర సంబంధత్వే
ననివేశవశేనోక్తశంకాస్యాత్ లాఘవాత్ సాధ్యనరూపేణాధికరణస్య నివే
శేచ స్వసంబంధత్వేన సంసర్గతాయా అప్రామాణికత్వాదధికరణాంశే సంబ
ద్ధత్వవిశిష్టేన సాధ్యస్యావిశేషణత్వాసంభవాత్తాదృశశంకైవనోదేతీతి భావః.
యత్తు ధూమావయవేపి సంయోగేన ధూమాంతరస్యావృత్తేః జన్యమాత్రస్యై
వ కాలికత్వేనపగమే సాధ్యాధికరణత్వస్యైవ ప్రవేశేచ ధూమవాన్ వహ్నే
రిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిప్రసక్తిరిత్యవతారణం. తన్న. సకలధూమావయవే సం
యోగేన ధూమసత్త్వే ప్రమాణాభావాత్, * అస్తు రథవదితి * నిత్యజ్ఞానభి
న్నం జన్యజ్ఞానత్వాదిత్యాదౌ కాలికసంబంధేన విషయతాసంబంధేన సాధ్యతాయాం
యోగ్యాత్యప్రత్యక్షేపి కించిత్ప్రతీయమానకాలోపాధ్యారోపేణ కాలికసంబంధేన ప్ర

సాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగి ప్రతియోగికత్వనివేశే సర్వస్యైవ సాధ్యవన్ని-
ష్ఠద్విత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితయా తాదృశాభావప్రతియోగినో
ఽప్రసిద్ధిరిత్యతోఽవచ్ఛేదకగర్భతా. తాదృశాభావప్రతియోగితానవచ్ఛే-
దకత్వంచ తాదృశప్రతియోగితాయాం సమానాధికరణం సద్యదవచ్ఛేద-
కం తదన్యత్వం. అన్యథా వ్యతిరేకి ప్రతియోగితామాత్రస్యైవ వ్యధికరణ-
ధర్మతయా సాధ్యవన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా విరుద్ధఘట-
త్వ పటత్వోభయాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక ప్రమేయ సామాన్యాభావ-
స్యైవ లక్షణఘటకత్వేన వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిప్రసంగాత్. యత్తు సాధ్య-
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యవన్నిష్ఠభేద ప్రతియోగితానవచ్ఛేదక ప్రతియో-
గికత్వరూప సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకప్రతియోగికత్వ నివేశేనైవ
సర్వసామంజస్యే నిరుక్తవ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకత్వ నివేశన మఫ-
లం. వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ ఘటత్వాదినా వహ్న్యభావ ప్రతియో-
గినాం వహ్న్యాదీనాం చాలనీన్యాయేన సాధ్యవన్నిష్ఠభేద ప్రతియోగితావచ్ఛే-
దకత్వేపి ఘటత్వాదినా ద్రవ్యత్వాద్యభావ మాదాయైవ లక్షణసమన్వయసం-
భవాత్. వ్యభిచారిణి వ్యభిచారనిరూపకాధికరణ భేదాభావ మాదాయైవా-
తి వ్యాప్తివారణసంభవాచ్చ. నచ సాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛే-
దక ప్రతియోగితాకత్వాపేక్షయా తాదృశ విశేషణస్య నలఘుశరీరతేతి వా-
చ్యం. వ్యాపకతావచ్ఛేదక ఘటకాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం
వ్యాభావంచాదాయావ్యాప్తిరిత్యసంభవాభిధానం. *సాధ్యవదితి* సాధ్యవద-
వృత్త్యభావప్రతియోగిప్రతియోగికత్వోక్త్యాచ ప్రసిద్ధానుమానే జలాద్యభావ
సంగ్రహస్స్యాత్. వహ్నిజలాద్యన్యతరాభావస్యసాధ్యవదవృత్తిత్వాత్. *తా-
దృశేతి * నచైవమపిద్రవ్యత్వనిష్ఠప్రతియోగిత్వఘటత్వనిష్ఠప్రతియోగిత్వా-
భ్యాం ద్రవ్యత్వాభావస్య సాధ్యవన్నిష్ఠతయా తత్ప్రతియోగితా సమానాధి-
కరణమేవావచ్ఛేదకం ద్రవ్యత్వనిష్ఠప్రతియోగిత్వమిత్యసంభవ ఇతి వాచ్యం.
సమానాధికరణవృత్త్యవచ్ఛేదకత్వపర్యాప్త్యనధికరణత్వస్య వాచ్యత్వాత్.
* విరుద్ధేతి * ప్రమేయనిష్ఠప్రతియోగిత్వస్య కేవలాన్వయితయా తేనరూపే-
ణాభావాసంభవాదనవచ్ఛేదకత్వం. సామాన్యరూపేణ విశేషాభావాపగమే

స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యాధికస్య నివేశనీయతయా ఏతన్మతే తదని
వేశేన లాఘవాత్. తన్మతే నదనివేశే సర్వాసామేవ ప్రతియోగితానాం
సాధ్యవన్నిష్ఠాయోవిషయితాది సంబంధేన స్వావచ్ఛిన్నస్యాభావ స్తత్ప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకతయా వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాయాపవాప్ర
సిద్ధ్యాపత్తేః. భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం వ్యాపకతాఘటక సంబం
ధావచ్ఛిన్నత్వస్యైతన్మతే నివేశవత్ భవన్మతేప్యభావప్రతియోగితాయాం
తన్నివేశస్యావశ్యకతయా తదంశే సామ్యాదితి. తదసత్. యతోఽనవచ్ఛే
దక ప్రతియోగికత్వం అనవచ్ఛేదక నిష్ఠప్రతియోగితా నిరూపకత్వం ప్రతి
యోగితాయాం తన్నిష్ఠత్వంచ స్వరూపసంబంధేనవాచ్యం అన్యథా వహ్ని
మాన్ ధూమాదిత్యాదావపి విషయతాసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకే ప్రమేయ
మిత్యాకారక విశ్వవిషయకజ్ఞానే విషయితాసంబంధేన జలత్వాద్యభావ
ప్రతియోగితాయా వృత్తేస్తాదృశాభావస్య లక్షణఘటకత్వాపాతాత్. విష
యితాయా వృత్త్యనియామకతయా ఏతద్దోషానవకాశ ఇతి చేదేవమపి ఏత
ద్వహ్నిమానే తద్ధూమాత్ తద్రూపవాన్ తద్రసాదిత్యాదౌ జలత్వాద్యభా
వ ప్రతియోగితాయాః కాలికసంబంధేన సాధ్యవ్యాపక సాధ్యతత్సమానాధి
కరణ కమార్గాదౌ వర్తమానతయా లక్షణఘటకత్వాపాతః. తథాచ వ్యా
పక నిరూపితవృత్తౌ స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ నివేశస్యైతన్మతేప్యావ
శ్యకతయా నలాఘవావకాశః విపరీతమేవ గౌరవ మాధేయత్వాంశే నివే
శాధిక్యేనేతి. నచ వ్యాపకనిష్ఠ ప్రతియోగితాకత్వేనాభావోననివేశనీయః
యేనోక్తగౌరవం స్యాదపితుఅనుయోగితాసంబంధేన వ్యాపకవిశేషితఏవ త
త్రచ వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకత్వేన అభావనివేశాపేక్షయా

తు తేన రూపేణ గగనాభావసత్త్వాదసంభవో బోధ్యః. * తదంశ ఇతి * భే
దత్వమఖండోపాధిరితి న తాదాత్మ్యసంబంధనివేశప్రసంగః. జలత్వాభావప్రతి
యోగితాయాః ద్రవ్యత్వాదౌ కేనాపిసంబంధేనానత్వాత్ జ్ఞానరూపవ్యా
పకానుసరణం. అతఏవాగ్రే ఏకవ్యక్తిసాధ్యకానుసరణం. తత్ర సాధ్యస్యా
పివ్యాపకత్వాత్. యత్కించిద్విషయకత్వే వ్యాపకతాభంగ ఇత్యతః విశ్వేతి.
క్రియామాత్రస్య కాలత్వనయేప్యాహ * తత్సమానాధికరణకమార్గాదావితి *

లాఘవమక్షతమేవేతి వాచ్యం. ప్రతియోగివిశేషణతాపన్నధర్మావచ్ఛిన్ననిరూ
పితత్వానవచ్ఛిన్నానుయోగితాయా అభావాంశే ప్రతియోగిసంబంధత
యా భానే పటాదిమతి ఘటత్వావచ్ఛిన్నాభావవిషయిణ్యా ద్రవ్యత్వం నాస్తీత్యా
కారకప్రతీతేరాపత్తేః తదవచ్ఛిన్ననిరూపితానుయోగితాయా ఏవ సంసర్గ
తయా భానోపగమాత్. వ్యాపకత్వావచ్ఛిన్నవిశేషితాభావస్య లక్షణేఽనివే
శే వ్యాపకత్వావచ్ఛిన్ననిరూపితానుయోగితాయాః సంబంధవిధయా నివే
శనీయతయా సద్ధేతౌ హేతుసమానాధికరణసాధ్యవ్యాపకత్వావచ్ఛిన్నసా
ధ్యాభావస్య సంబంధవిశేషావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య కథంచిత్ప్రసిద్ధ్యా
లక్షణసమన్వయేఽపి వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః వ్యభిచారనిరూపకాధికరణేఽపి క
స్యచిత్సాధ్యవ్యాపకస్య వృత్తేః వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణ
ఘటకత్వానుపపత్తేశ్చ ఏవమనవచ్ఛేదకపదేనావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యనధి
కరణత్వమేవ వాచ్యం. అన్యథా ద్రవ్యత్వాభావాదేరపి వహ్నిమన్ని
ష్ఠపూర్వోక్తలక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వవద్భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకద్రవ్యత్వ
ప్రతియోగికత్వాల్లక్షణాఘటకత్వాపత్తేః తథా చ ఘటత్వావచ్ఛిన్నఘటా
భావాదేరపి లక్షణఘటకత్వాపత్తిః వహ్నిమన్నిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదక
తాపర్యాప్త్యధికరణత్వవిశిష్టపర్యాప్తతయా శుద్ధఘటస్య తత్పర్యాప్త్యనధికరణత్వాత్.

---

* లాఘవమితి. * సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకం యన్నిరూపకతాసంబంధే
న తద్వత్త్వనివేశే ప్రతియోగితాత్వేన నివేశేఽపి వ్యాపకతావచ్ఛేదకఘటక
త్వేన బహూనాం తత్సంబంధనివేశే గౌరవాత్ సంబంధవిశేషప్రవిష్టత్వాదేః స
బన్ధభేదేన వ్యాపకతాయా భిన్నత్వాత్సమవాయేన సాధ్యవ్యాపకస్య సత్తయా గ
దిత్వాత్ ప్రతియోగితాఘటకసంబంధేన వ్యాపకత్వానివేశాత్ తదర్థం చిదితి

---

* వ్యధికేతి * సాధ్యవ్యాపకత్వస్య భేదాదావపి సత్త్వాత్. సాధ్యవ్యాపకతా
తావచ్ఛేదకస్య తదభావస్య నివేశే వ్యాప్తేః * వ్యధీతి * తథా చ ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి
గ్యనధికరణతాఘటకత్వాపత్తేః ఘటత్వేన సాధ్యవ్యాపకం నాస్తీతి ప్రత్యయాత్ తదవ
చ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వసంబంధేన వ్యాపకవిశేషితాభావస్య వైశిష్ట్య
ప్రసక్తేః * ఏవమితి * ఉక్తత్రితయాపత్తే దూషణాంతరమాహేతి కేచిత్. * శుద్ధే
తి * స్వను ఘటత్వోపలక్షితావచ్ఛేదకప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణశుద్ధఘటే

అథ నిరుక్తవ్యాపకతావచ్ఛేదకతాయా నివేశే కపిసంయోగాభావాది సా
ధ్యకస్థలే కపిసంయోగాద్యాత్మకాభావానాం లక్షణఘటకత్వానుపపత్తిః క
పిసంయోగాభావాదినిష్ఠతత్ప్రతియోగితానాం సాధ్యవన్నిష్ఠకపిసంయో
గాద్యాత్మకాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాదిత్యగ్రిమగ్రంథవిరోధః.
నచ వ్యాపకతాఘటకాభావే ప్రతియోగివైయధికరణ్యవిశేషణసత్త్వాత్
సాధ్యవన్నిష్ఠకపిసంయోగాద్యాత్మకాభావస్య న వ్యాపకతాలక్షణఘటకతే
తి వాచ్యం. ప్రకృతవ్యాపకతాయాం తాదృశవిశేషణప్రవేశస్య నిష్ప్రయో
జనకత్వాత్. అత్ర కేచిత్. వ్యాపకతాలక్షణే అభావే ప్రతియోగివైయధిక
రణ్యనివేశనమావశ్యకం. అన్యథా అభావే సంబంధసామాన్యేన సాధ్యవ
టే పర్యాప్తత్వాత్ కథం ఘటాభావస్య లక్షణఘటకత్వం ఉపలక్షణాంత
ర్భావేణ తస్యాపర్యాప్తేర్వక్ష్యమాణత్వాత్. అత్ర నిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదక
తాశూన్యత్వమన్యథా ద్రవ్యత్వాదేః పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వవద్భే
దప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయాఽవ్యాపకతాపత్తేః తథాచ ఘటాభావస్య లక్ష
ణఘటకత్వాపత్తిః ఘటనిష్ఠసాధ్యవద్భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః సా
వచ్ఛిన్నత్వాదితి పాఠాంతరం. ఘటత్వవిశిష్టవద్భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదక
తానిరవచ్ఛిన్నా సావచ్ఛిన్నా చేతి ద్వైవిధ్యాత్పర్యాప్తినివేశోఽపి బోధ్యః. ప్ర
తియోగితాయాస్స్వరూపతోఽభానావగమేన తత్రైవావచ్ఛేదకత్వాన్నాస్మా
కం ఘటాదినిష్ఠప్రతియోగితాయా వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాపత్తిరిత్యాశయః. న
చ ప్రతియోగితాయాః స్వరూపతోభానే మానాభావ ఏవ అనవచ్ఛేదకత్వవి
శిష్టస్వప్రతియోగితాత్వవిశిష్టకత్వనివేశాన్నఘటాభావస్య లక్షణఘటకత్వమి
తి వాచ్యం. అగ్రిమావిశేషోక్తివిరోధాత్. తస్యాస్స్వరూపతోభానేఽపి ప్రతి
యోగితాత్వవిశిష్టేనావచ్ఛేదకత్వస్య దుర్వారత్వాదితి. నచ పర్యాప్తిమనివే
శ్యైవానవచ్ఛేదకతాయాం వైశిష్ట్యాద్యనవచ్ఛిన్నత్వం నివేశ్యం తావతైవ ఘ
టాద్యభావస్య వారణసంభవాదితి వాచ్యం. తథాపి ద్రవ్యగుణోభయభేదవా
రణాయ పర్యాప్తేరావశ్యకత్వాత్. యద్యద్వ్యక్తిత్వేన తాదృశభేదప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకత్వం తత్తద్వ్యక్తిభేదకూటవత్ప్రతియోగికత్వస్యాభావవిశే
షణత్వే తు గురుత్వేన తత్తద్వ్యక్తిత్వాదినా ఘటత్వాదేర్భేదప్రతియోగితా

న్నిష్ఠత్వనివేశే కాలపరిమాణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ వ్యతిరేకితావచ్ఛేదకప్రతియోగితామాత్రస్యైవ కాలికసంబంధేనసాధ్యవద్వృత్తిర్యఃస్వావచ్ఛిన్నాభావః తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా వాచ్యత్వాదినిష్ఠప్రతియోగితాయా ఏవవ్యాపకతావచ్ఛేదకతయాఽతివ్యాప్త్యాపత్తేః దైశికవిశేషణతాసంబంధేన తన్నిష్ఠత్వ నివేశే భావస్యతేనసంబంధేనవృత్తేరప్రామాణికతయా వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ పర్వతత్వాద్యభావ నిష్ఠప్రతియోగితాయా అపి వ్యాపక తావచ్ఛేదకతాపత్త్యా పర్వతత్వాద్యాత్మకాభావస్యాపి లక్షణఘటకత్వాపాతాత్.

నవచ్ఛేదకతయా నతదభావవారణసంభవఇతి. హ్రదత్వాత్మకాభావస్య ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాత్పర్వతత్వాత్మకాభావానుసరణం. * లక్షణఘటకత్వాపాతాదితి * నచైవమపి నక్షతిః. తస్య విశేషణతాసంబంధఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకతయా తేన సంబంధేన కించిద్విశిష్టస్వాభావరూపప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాదితివాచ్యం. ఘటత్వాభావవాన్మేయత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వరూపసాధ్యాభావస్య తథాత్వే నాతివ్యాప్తిః స్వాభావత్వానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితానివేశేతు పర్వతత్వాత్మకాభావోదుర్వారః. నచ సమవాయేన ఘటాన్యత్వప్రకారకత్వవిశిష్టప్రమాభావ స్తద్వారకః. తస్య నిత్యప్రమారూపప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాత్. తాదృశజన్యయత్కించిత్ప్రమాభావశ్చనప్రతియోగివైయధికరణ్యఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకఇతి. జగదీశేన ప్రతియోగితాయాంవ్యాప్యవృత్తితానిరూపకత్వదానాత్తదతివ్యాప్త్యుద్ధారేతు పర్వతత్వాద్యాత్మకాభావమాదాయాతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతి. నను జగదీశమతే పర్వతత్వాభావాభావపర్వతత్వాభావప్రకారకప్రమాభావయోరైక్యేన పర్వతత్వరూపాభావస్య స్వప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నవ్యాపకతాఘటకయావత్సంబంధాంతర్గతవిషయతాసంబంధేన కించిద్విశిష్టస్వాభావాదిరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాసంభవాదవ్యాప్తిరిత్యభిప్రాయోఽస్తు మైవం. పర్వతత్వరూపాభావస్య పర్వతభిన్నభేదాత్మకతయా విషయతాసంబంధేన పర్వతభిన్నరూపప్రతియోగిసమానాధికరణత్వసంభవాత్. యత్తు పర్వతత్వాభావతత్ప్రమయోరైక్యోపగమే

న విషయతాసంబంధస్య వ్యాపకతాఘటకత్వే నిర్వాహ ఇతి. తత్తుచ్ఛం. సం
యోగస్య సమవేతత్వేన వ్యాప్యవృత్తేరపి సంయోగత్వేనావ్యాప్యవృత్తిత్వవ
త్పర్వతత్వాభావత్వేన వ్యాప్యవృత్తేరపి తత్ప్రమాత్వేనావ్యాప్యవృత్తిత్వాత్.
నైయాయికమతే ఽభావోచ్ఛేదాపత్త్యా తదైక్యాసంభవాచ్చ. నను జగదీశే
న వ్యధికరణసంబంధేన వాచ్యత్వాద్యభావమాదాయ లక్షణసమన్వయసం
భవాత్ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రంథావతారానుపపత్తిమాశంక్య స్వప్రతియో
గితావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకత్వం ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమ
భావపదలభ్యభావభిన్నత్వం చ ప్రవేశ్య లక్షణస్య పరిష్కరణీయతయా ఘట
త్వాభావాదిసాధ్యకే ఘటత్వాద్యాత్మకాభావవారణేపి ఘటత్వాదినా ఘట
త్వాభావాదేరభావస్య ఘటాన్యత్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాభావస్య చ కిం
చిద్విశిష్టస్వాభావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాదతివ్యాప్తివారణాయ
భావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం వాచ్యం. ఏవం చ హ్రదత్వాద్యాత్మ
కాభావవారణాయ భావభిన్నత్వస్యావశ్యకతయా కథం పర్వతత్వాద్యాత్మకా
భావమాదాయ దోషాభిధానమితి చేన్న. యతస్సమనియతాభావానామైక్యే
నైక్యేపి లక్షణద్వయస్యోక్తత్వాత్. తదైక్యపక్షే ప్రథమలక్షణే పర్వతత్వ
హ్రదత్వాద్యాత్మకాభావానాం పర్వతత్వాభావత్వాదినా ప్రమేయాద్యభా
వరూపతయా ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాత్ ఘటత్వాత్మకాభావమాదా
యాతివ్యాప్తేరవతారకత్వాచ్చ భావరూపత్వభావభిన్నత్వయోర్వైయర్థ్య
మేవ. ద్వితీయలక్షణే తేషాం ఘటభిన్నత్వేన ఘటహ్రదత్వాభావాద్యన్యతరా
భావరూపతయా స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతభావవృత్తిఘటభిన్నత్వావ
చ్ఛిన్నసమానాధికరణత్వాద్భావవృత్తిత్వభావభిన్నత్వయోర్వైయర్థ్యమేవ.
తదనైక్యపక్షే చ వక్ష్యమాణరీత్యా స్వయం ద్వితీయలక్షణమాత్రే తదుభయ
నివేశస్య వక్తవ్యత్వేప్యేతన్మతే తదుభయలక్షణేపి న తయోర్నివేశః. తథా న
తి గగనాభావత్వాదినా ఘటాభావం ఘటత్వాదినా గగనాద్యభావాభావం
చ యావదంతర్గతమాదాయాసంభవాపత్తేః. న చ సమనియతాభావభేదప
క్ష ఏవ ప్రథమలక్షణం. జలాదీత్యాదిగ్రంథవిరోధాత్. వస్తుతస్త్వగ్రే స్వప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకత్వ[illegible]కరణీయత

హేతుసామానాధికరణ్య ఘటకాభావీయ వృత్త్యాపితాదృశ సంబంధావచ్ఛి
న్నత్వ నివేశేనానాస్థానే తాదృశసంబంధ నివేశేన ప్రతియోగితానవచ్ఛేదక
త్వమిత్యత్రచవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావీయప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా
వారణాయ సామానాధికరణ్య ప్రత్యాసత్త్యవచ్ఛిన్నత్వ నివేశేనచ గౌర
వాత్ అభావే ప్రతియోగివైయధికరణ్య నివేశనమేవోచితం. వ్యధికరణధ
ర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వమైవతమాదాయ దోషా
సంభవాత్ ఏతన్మతే అవచ్ఛేదకతాయాం సామానాధికరణ్య ప్రత్యాసత్త్య
వచ్ఛిన్నత్వస్యానివేశాత్ అభావీయవృత్త్యాసంబంధభేదానివేశాచ్చలాఘవం.
యా యావద్వ్యాపకతాఘటకసంబంధేనైవ ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్యే
తన్మతశేషే వక్తవ్యతయా ఘటత్వాభావాదిసాధ్యకే సాధ్యప్రామాభావమా
దాయానతిప్రసంగాద్భావరూపత్వభావభిన్నత్వయోర్వైయర్థ్యమేవ. కేచి
త్తు స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగిమత్త్వాగ్రహవిరోధితానియా
మకసంబంధేన హేతుసామానాధికరణ్యనివేశేన ప్రాదత్వాద్యాత్మకాభావ
వారణాత్ భావభిన్నత్వం వ్యర్థమేవేత్యాహుః. * సామానాధికరణ్యే
తి * నచ ద్రవ్యత్వనిష్ఠప్రతియోగిత్వఘటత్వనిష్ఠప్రతియోగిత్వాభ్యాం ద్ర
వ్యత్వాద్యభావమాదాయాసంభవః పర్యాప్తివ్యాప్యవృత్తిత్వాదభిః సమా
నాధికరణం సద్యవచ్ఛేదకం తదన్యత్వస్య వక్తుమశక్యత్వాదితివాచ్యం. ప్రతి
యోగివిశేషణతాపన్నసష్ఠవిలక్షణావచ్ఛేదకతాయా ఏవ నివేశ్యత్వాత్. ఏతే
న సాధ్యవద్వృత్తేః మహానసీయవహ్నివృత్తిత్వవిశిష్టప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నవ
హ్న్యభావాదేః పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నద్రవ్యత్వా
భావాదేశ్చాపగమేఽవ్యాప్తిరతఏవ మన్మతేపర్యాప్తిస్వీకారఆవశ్యకఇత్యా
పాస్తం. తాదృశావచ్ఛేదకతాయాం నిరవచ్ఛిన్నత్వఘటితవైలక్షణ్యాభావా
దేవాదోషాత్. ఏతదర్థమేవ ప్రత్యాసత్తిపదమితి. అథవా ప్రతియోగితా
శ్రియానుయోగితావచ్ఛేదకప్రతియోగికసంబంధః ప్రత్యాసత్త్యర్థః. త
థాచ తత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వమవచ్ఛేదకతావిశేషణం. వహ్నిప్రతియోగి
త్వేన ఘటాభావీయప్రతియోగ్యనుయోగికస్తాదృశప్రతియోగితా ప్రతియోగి
కోనస్వరూపసంబంధోఽస్తి సంబంధేచ నిరవచ్ఛిన్నైవావచ్ఛేదకతా తేనస్వ

ప్రతియోగి వైయధికరణ్యంచ నప్రతియోగిసమానాధికరణ భిన్నత్వం. తథా సతి తద్వహ్నిసంయోగాద్యభావస్య ప్రతియోగిసమానాధికరణతయా అభావాంతరమాదాయ తద్వహ్నిసంయోగాదినిష్ఠప్రతియోగితాయా అపి వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకతాపత్త్యా తదభావమాదాయా వ్యాప్త్యాపత్తేః. కింతు ప్రతియోగ్యనధికరణవృత్తిత్వం. తథాచ ప్రతియోగ్యనధికరణీభూత సాధ్యవన్నిష్ఠాభావేత్యభావాంతార్థనిష్కర్షః.

రూపసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వస్య వహ్నిప్రతియోగిత్వేనత్వేపి ప్రతియోగివృత్తిత్వవిశిష్టతత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వోక్తౌ విశేషరూపేణ సంసర్గతాపత్తావపినక్షతిః. ననుసామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకత్వఘటితవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వస్య దైశికవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నహేతుసామానాధికరణ్యాస్యచ నివేశేన పర్వతత్వాద్యాత్మకాభావాదికమాదాయ సకలదోషవారణేపి ఘటత్వేన పర్వతత్వాభావాభావమాదాయ వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతిచేన్న. సమనియతాభావైక్యమతేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాసంభవేనానుపపత్త్యభావాత్. తద్ఘటభిన్నం ఘటత్వాదిత్యాదౌ తద్వ్యక్తిత్వరూపసాధ్యాభావస్య తద్ఘటభిన్నత్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాభావస్యచ స్వరూపసంబంధేన వృత్తితమైవ నాతివ్యాప్తిః. కింతు హేతుసమానాధికరణాభావే భావభిన్నత్వం నివేశయతో జగదీశస్య మతేపి తత్రాతివ్యాప్తిరితి సాధ్యవద్వృత్తిభావప్రతియోగిప్రతియోగికాన్యత్వరూపం భావభిన్నత్వం నివేశనీయమిత్యదిక్. వస్తుతస్తు వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నపర్వతత్వాభావనిష్ఠప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాతిరిక్తతయాతత్ప్రతియోగితాయా వ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వాన్నదోషః. తేనోక్తరీత్యా పర్వతత్వాత్మకాభావమాదాయ సమనియతాభావభేదపక్షేపి వ దోషస్య సంగమనీయత్వేపి తద్ఘటభిన్నం ఘటత్వాదిత్యాదౌ తద్ఘటభిన్నత్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాభావస్య తద్వ్యక్తిభిన్నభేదాత్మకస్వతద్వ్యక్తిభిన్నాత్మకప్రతియోగిసమానాధికరణతయాతివ్యాప్తావపిచనక్షతిరితి. * అవ్యాప్త్యాపత్తేరితి * ప్రతియోగితాయాం సాధ్యసమానాధికరణవృత్తిత్వనివేశే తద్వహ్న్యాదిసాధ్యకే లక్షణగమనాత్.

అత్రచ వ్యాపకతాఘటకత్వేన అభిమతో యః సంబంధస్తేన ప్రతియోగ్యనధికరణత్వం వాచ్యం. తేన కాలపరిమాణాది సాధ్యకస్థలే సంబంధసామాన్యేన ప్రతియోగ్యనధికరణ సాధ్యాధికరణాప్రసిద్ధావపి నక్షతిః. కాలః సర్వాధారః కాలపరిమాణాదిత్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛేదక కాలిక సంబంధేన ప్రతియోగ్యనధికరణ సాధ్యాధికరణాప్రసిద్ధ్యా తాదృశసంబంధస్య వ్యాపకతాఘటకత్వాసంభవేపి నక్షతిః. తత్ర సమవాయాదిసంబంధఘటిత వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకం ఘటత్వాదినా ద్రవ్యత్వాద్యభావమాదాయైవ లక్షణ సమన్వయసంభవాత్. అతఏవం దైశికవిశేషణతాసంబంధస్య క్వాపి వ్యాపకతాఘటకత్వం నస్యాత్ సర్వస్యైవాభావస్య పూర్వక్షణాదివృత్తిత్వ విశిష్టస్వాభావాత్మక ప్రతియోగినస్తేన సంబంధేనసా

కాలపరిమాణద్వయం మహాకాల పరిమాణం. నచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వస్యాగేవ వక్తవ్యతయా మహాకాలాన్యత్వ విశిష్టఘటాద్యభావమాదాయ తత్ప్రసిద్ధిరితి వాచ్యం. మహాకాలే తాదృశఘటాంగీకారపక్షే తదభిధానాత్. విషయతాసంబంధస్య వృత్త్యనియామకత్వేపి సాధ్యప్రతియోగ్యభావస్య లక్షణఘటకత్వానురోధేన ప్రతియోగ్యసంబంధిత్వస్య నివేశనీయతయా తాదాత్మ్యేన గగనాద్యభావ ప్రతియోగ్యసంబంధిత్వస్య కాలే ప్రసిద్ధేర్గగనస్య వృత్తిమత్త్వాపత్తేః ఇదం. వస్తుతస్తు స్వావచ్ఛిన్నానధికరణసాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకో యో యో ధర్మస్తదన్యత్వ రూపవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వశరీరే వ్యావర్తక ఘటత్వాదిభేదానామనన్తానాం నివేశే గౌరవాత్ తాదృశీయా యా ప్రతియోగితా తదన్యత్వమేవ నివేశ్యమితి తదప్రసిద్ధ్యభిధానసంగతిః. ఏవంచ యాదృశప్రతియోగితేత్యాదినా ప్రతియోగితయోరైక్యనివేశనమాత్రం బోధ్యం. సంబంధసామాన్యేన ప్రతియోగ్యనధికరణత్వం నిరస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన తన్నిరస్యతి * కాలఇతి * గగనాదేరపి సర్వత్వాదినా వృత్తిమత్త్వమేవ. * క్వాపీతి * వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ సాధ్యసమానాధికరణఘటాదిరూపాభావస్య దైశికవిశేషణతాసంబంధేన కించిద్విశిష్టస్వాభావరూపప్రతియోగిసమానాధికరణతయా జలత్వాభావనిష్ఠప్రతియోగితాయాస్తేన సంబంధేన

ధ్యవతివృత్తేస్తేనసంబంధేన స్వప్రతియోగ్యనధికరణీభూత సాధ్యవన్నిష్ఠా
భావా ప్రసిద్ధేః. నచ తాదృశసంబంధస్య వ్యాపకత్వాఘటకత్వేపి క్షతివి
రహః సామాన్యాదిమాత్రవృత్తిసాధ్యకస్థలేపి విషయతాసంబంధ ఘటిత
వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాక సాధ్యవత్త్వాదిప్రకారకప్రమాభావమా
దాయైవోపపత్తి సంభవాదితివాచ్యం. తాదృశసంబంధస్య తథాత్వే తేన
సంబంధేన కపిసంయోగాభావాదిసాధ్యక ప్రమేయత్వాది హేతుకస్థలే త
న్నిష్ఠకపిసంయోగాద్యాత్మకాభావీయప్రతియోగితాయా వ్యాపకతావచ్ఛేదక
తానుపపత్త్యా అగ్రిమ గ్రంథాసంగతి తాదవస్థ్యాదితిచేన్న. లాఘవానురో
వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వంనస్యాదిత్యర్థః. నన్వేవం సత్తాభావాత్ జాత్యభా
వాత్ జాతిర్ఘటత్వత్వాదిత్యాదౌ సంయోగాదిసంబంధానాం వ్యాపకతా
ఘటకత్వాసంభవాదంతతో దైశికవిశేషణతాసంబంధస్యైవ తథాత్వం వా
చ్యం. తచ్చ దుర్ఘటం జాతిత్వాదిరూపాభావస్య కించిద్విశిష్టస్యాభావరూ
పప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాత్. నచసంయోగాదిసంబంధేన వాచ్యత్వా
ద్యధికరణాప్రసిద్ధ్యా వాచ్యత్వనిష్ఠప్రతియోగితైవ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేది
కేతి వాచ్యత్వాభావమాదాయైవ లక్షణసంగతిరితివాచ్యం. తేన సంబంధేన
వృత్తిమన్నిష్ఠత్వస్యాగ్రే వక్తవ్యతయా తాదృశప్రతియోగితావారణాదిత్యత
ఆహ * సామాన్యాదీతి * యద్యపి వాచ్యత్వాదిసాధ్యకే భావాభావావిల
క్షణైవ దైశికవిశేషణతేత్యవ్యాప్తిసత్త్వాన్మాత్రపదమనర్థకం. తథాపి సా
మాన్యాదిమాత్రవృత్తిసాధ్యకే సంయోగాదిసంబంధానాం సాధ్యాసమా
నాధికరణతయా వ్యాపకత్వఘటకతాసంభావనాపి నాస్తీత్యావేదయితుం త
త్పదం. యద్వా యదిచ భావానాం స్వరూపసంబంధాదభావానాం దైశిక
విశేషణతాఽన్యైవాన్యథా వాచ్యత్వాదిసాధ్యకేవ్యాప్తేః సాధ్యవతిసర్వస్యై
వాభావస్య కించిద్విశిష్టస్యాభావరూపప్రతియోగినః స్వరూపసంబంధేన వృ
త్తేః తథాచ వాచ్యత్వాభావమాదాయైవోపపత్తిరిత్యుచ్యతే. తదా సత్తాభా
వాదిసాధ్యకేవ్యభిచారిణి సాధ్యసమనియతాఖండభావాప్రసిద్ధేర్వాచ్యత్వా
ద్యభావమాదాయాతివ్యాప్తిః. జన్యం జన్యాత్మాన్యతరత్వాదిత్యాదౌ జన్య
త్వస్య అఖండోపాధిత్వనయే తదభావమాదాయైవ నాతివ్యాప్తిః. భావాఖ్యా

ధనరూపేణ యేనసంబంధేన యాదృశప్రతియోగితా వచ్ఛేదకవిశిష్టానధికరణం సాధ్యవత్తాదృశప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వమేవ తాదృశసంబంధఘటితవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వమితి వక్తవ్యం. ఇత్థంచ కపిసంయోగాభావాది సాధ్యకస్థలే తన్నిష్ఠప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితానాక్త యాదృశపదేనోపాదాతుం శక్యతే తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టానధికరణత్వస్య సాధ్యవత్యసంభవాత్. కింతు ఘటత్వాద్యభావ నిష్ఠప్రతియోగితైవ దైశికవిశేషణతయా తదవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణత్వస్య సాధ్యవతి ఘటాదౌ సత్త్వాత్. తదనవచ్ఛేదకత్వంచ కపిసంయోగాభావాది నిష్ఠప్రతియోగితాయా ఇతి కపిసంయోగాదే దైశికవిశేషణతాఘటితవ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకత్వ నిర్వాహః. సమనియతాభావైక్యమతే ఘటాద్యభావానామపి ఘటత్వాదినా ప్రమేయసామాన్యాభావాభిన్నతయా ప్రమేయమాత్రప్రతియోగికత్వేన ప్రతియోగ్యనధికరణీభూత సాధ్యవతోఽప్రసిద్ధిరతః ప్రతియో

వవిశేషణతాభేదేన స్వాభావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాసంభవాదితి మాత్రపదోపాదానమితి ద్రష్టవ్యం. తాదాత్మ్యంచ న వ్యాపకతాఘటకమితి ప్రమాభావానుసరణం. *సమనియతాభావైక్యమితి ఇతి* నన్వేతన్మతే ప్రతియోగివైయధికరణ్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వనివేశే వ్యావృత్త్యసంగతిరేవ తన్మతే గోత్వాభావాదీనామపి గోత్వత్వేన ప్రమేయాభావాభిన్నతయా ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాసంభవేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వస్యైవ వైయర్థ్యాత్ అనైక్యాభిప్రాయేణ తద్దలం ప్రవేశ్య తదైక్యాభిప్రాయేణ తద్ఘటకవ్యావృత్తేరయుక్తత్వాత్. మైవం. ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాభావస్య ధూమత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావాభిన్నతయా ఘటత్వాదినా ధూమాభావస్య ఘటత్వాదినా వహ్న్యభావాభిన్నతయాతివ్యాప్తేః యత్సమానాధికరణా యద్యత్ప్రతియోగితాకా యావంతోఽభావాస్తత్తత్ప్రతియోగితాశ్రయేత్యాదిరీత్యా పరిష్కృత్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నగోత్వాభావాదిప్రతియోగితావ్యుదాసాయైక్యపక్షేఽపి తద్దలోపాదానాత్ తత్పక్షేచాగ్రే వీప్సాయా అపి వివక్షణాత్ సమనియతాభావైక్యమతే ఇతి ప్రతియోగితైకీకరణార్థం. తేన ప్రతియోగితాభేదాభావేన తన్మతాప్ర

గితావదనధికరణత్వం వినాయప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టానధికరణత్వనివేశః. నచ ఘటాద్యభావానాం ప్రమేయమాత్రప్రతియోగికత్వేపి తదీయఘటాదిమాత్రవృత్తిప్రతియోగితావదనధికరణత్వమాదాయవ్యాపకతాలక్షణసామంజస్యమితివాచ్యం. తాదృశాభావానామభేదే ఘటోనాస్తీత్యాది ప్రతీతీనామపి ఘటత్వాదివిశేషితఘటాదివృత్తిత్వేన యావత్ప్రమేయనిష్ఠప్రతియోగితావగాహిత్వసంభవాత్ ఘటాదిమాత్రవృత్తిప్రతియోగితాయా అప్రామాణికత్వాత్.

నరేపనక్షితిః. * నివేశ ఇతి * ఇదంతుచింత్యం. ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టానధికరణత్వోక్తావపి ఘటాభావప్రతియోగితాయాః కేవలాన్వయితయా ఘటాభావస్య లక్షణఘటకత్వప్రసంగేనాసంభవః. తస్యాపి యత్కించిత్ప్రమేయరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమెవేతిచెత్ ఉక్తయుక్త్యాతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్. నచ అవృత్తిమాత్రవృత్తీతి గ్రంథావతారణరీత్యా తాదృశప్రతియోగితానాం ఘటాదిమాత్రవృత్తిత్వం వదామఇతివాచ్యం. ఏవంసతి ఘటాదిమాత్రవృత్తిప్రతియోగితాయా అప్రామాణికత్వాదిత్యుత్తరగ్రంథాసఙ్గతేః. ప్రతియోగితాశ్రయానధికరణత్వనివేశేనైవోపపత్తౌ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టానుధావనస్యైజాగలస్తనాయమానత్వాచ్చేతి. అత్ర ఘటభిన్నత్వేన ఘటోనాస్తీతిప్రతీతివిషయప్రతియోగితావదనధికరణత్వం సాధ్యవతః ప్రసిద్ధమేవేతి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టోపాదానవైయర్థ్యం. నచ జగదీశేన వహ్నిత్వేన ఘటాభావస్య యావహ్నిత్వేన ఘటనిష్ఠాప్రతియోగితా సైవ వహ్నిత్వేన వహ్నిధూమోభయాభావస్యాపి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వహ్నిధూమాదినిష్ఠాలాఘవాదితి చక్రవర్తిలక్షణె కంఠతఏవ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితైక్యకరణాద్ఘటభిన్నత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా వహ్నిధూమాదిసాధారణ్యాస్సిద్ధేర్వ్యధికరణసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావీయప్రతియోగితాయాః ప్రమేయమాత్రవృత్తిత్వోపగమాదప్రసిద్ధిసంగతిరితివాచ్యం. ప్రతియోగివ్యక్తీనాం భేదెపి ఏకధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాలాఘవెనైక్యమితి నియమనిరాకరణార్థం వహ్నిత్వేన ఘటాభావాదేర్వహ్నిత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావరూపత్వం జగదీశేన దర్శితం. ఏ

సమనియతాభావానా మభేదానభ్యుపగంతృమతే౽పి సాధ్యాభావాది ప్రతి
యోగితయా సాధ్యవదవృత్తి పదార్థాభావస్య ప్రతియోగితామాదాయ
తాదృశప్రతియోగితానాం వ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వాపత్తి వారణాయ ప్ర
తియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టానధికరణత్వ నివేశన మావశ్యకం.

తన్మతే వహ్నిర్నాస్తీతి ప్రతీత్యవిషయీభూతాభావప్రతియోగితాయా వ
హ్నిమాత్రనిష్ఠత్వం వినా౽గతేః నచైతన్మతే వహ్నిసామాన్యాభావప్రతియో
గితాపి ప్రమేయమాత్రనిష్ఠైవ పరంతు ప్రతియోగివిశేషణభేదాదేవ ప్రతీతి
విశేషః వహ్నిర్నాస్తీత్యాదౌ వహ్నిత్వస్యైవ ప్రతియోగివిశేషణత్వాత్
వహ్నిత్వేన ఘటో నాస్తీత్యాదౌ తు ఘటత్వాదేరితి వాచ్యం. సమానాధికర
ణధర్మావచ్ఛిన్నాభావయోరవిలక్షణత్వాపత్తేః యదిచ జగదీశగ్రంథే వ
హ్నిపదం సంపాతాయాతం ఏవంచ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవహ్నిభిన్ననిష్ఠప్ర
తియోగితాకో వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ఇత్యుచ్యతే. తదా వహ్నిభి
న్నవాన్ ఘటాదిత్యాదౌ వహ్నిభిన్నత్వేన వహ్న్యభావమాదాయ సామా
నాధికరణ్యనైత్యుపాదానసార్థక్యసంభవాజ్జగదీశగ్రంథో సంగతః స్యాత్
తథా చైతన్మతే కథమప్రసిద్ధిసంగతిః. వ్యాప్యవృత్తిత్వఘటితచక్రవర్తిలక్షణ
త్యాగావసరే చ వహ్నిత్వేన వహ్నిధూమోభయాభావం వహ్నిత్వేన పర్వ
తావృత్త్యభావంచ ప్రదర్శయతో జగదీశస్య తయోర్వహ్నిత్వేన ప్రమేయ
సామాన్యాభావానాత్మకత్వమభిప్రేతం అన్యథా హేతుసామానాధికరణ్యాను
పపత్తేః. తదనుసారిణా చ గదాధరేణ సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాయా ఏవ విశేషనిష్ఠత్వం నిరాకృతం. ఏవంచైతన్మతేప్యప్రసిద్ధిరసం
గతైవేతి తస్మాదేకధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా ఏకేతి నియమం విహాయ స
మనియతాభావానాం భేదమతే వక్తవ్యః సాధ్యాభావాదిప్రతియోగిత్వేన ఘ
టాభావాదికమాదాయ దోషాత్రాపీతి తద్వారకం విశిష్టాంతం బోధ్యం. వ్య
ధికరణీభూతైకధర్మావచ్ఛిన్నసజాతీయప్రతియోగితైకేతి పక్షే సాధ్యాభావ
ప్రతియోగిత్వేన జలేంధనాద్యభావప్రతియోగితయోరైక్యాద్వ్యాపకతావ
చ్ఛేదకత్వోపపత్త్యా విశిష్టాంతవైయర్థ్యమితి తచ్ఛేదపక్షే సార్థకయతి.
* సాధ్యవదవృత్తీతి * విశిష్టపదం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియో

అథ ద్రవ్యత్వాద్యభావీయ ద్రవ్యత్వాదినిష్ఠప్రతియోగితానామపి సంయోగాది
వ్యధికరణసంబంధఘటితవ్యాపకతావచ్ఛేదకతాపత్తిః సంయోగాదినా తాదృ
శప్రతియోగితాత్మక ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టాధికరణాప్రసిద్ధ్యాయాదృ
శప్రతియోగితేత్యత్ర తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛిన్నాయాః ప్రతియోగితాయా
ఉపాదాతుమశక్యతయా ప్రతియోగిత్వాంతరముపాదాయ తత్రానవచ్ఛేదక
త్వాంతసత్త్వాత్. తథాపి యావద్వ్యాపకతాఘటకసంబంధాంతర్గతసంయో
గాదినా ద్రవ్యత్వాద్యభావస్య ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాసంభవాదసంభ
వః న చ సంయోగాదినా ద్రవ్యత్వాద్యభావస్య స్వసమనియతఘటత్వాద్యవచ్ఛి
న్న ప్రతియోగితాకవహ్న్యాద్యభావాభిన్నతయా సంయోగాదినా వహ్న్యా
దిరూప ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యసత్త్వాన్నాసంభవ ఇతి వాచ్యం. ఏవ
మపి సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన తాదృశాభావా
నాం సంయోగేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాసంభవేనావ్యాప్తేర్దుర్వా
రత్వాత్. మైవం. వ్యాపకతాఘటకత్వేన అభిమతో యః సంబంధస్తేన సంబం
ధేన వృత్తిమన్నిష్ఠత్వేన ప్రతియోగితాయా విశేషణీయత్వాత్ ద్రవ్యత్వా
దేస్సంయోగాదినా అవృత్తిత్వాన్నోక్తదోషానవకాశ ఇత్యాహుః.

గితావచ్ఛేదకతాకత్వలాభాయ తేన నవహ్న్యభావప్రతియోగిమహానసీయ
వహ్నిమద్భేదమాదాయావ్యాప్తిః. వహ్న్యభావప్రతియోగిత్వేన ఘటవద్భే
దసత్త్వేతు భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం. ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవద్వృత్తి
త్వేన విశేషణీయం నతు ప్రతియోగివృత్తిత్వేన సామానాధికరణ్యనివేశేన
లాఘవాభిధానవిరోధాత్. *యావదితి* స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదసంబంధేన ప్ర
తియోగిసామానాధికరణ్యనివేశపక్షస్యాగ్రే నిరాకర్తవ్యతయా నిత్యజ్ఞానం
నిత్యసవిషయకత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తివారణాయేదం. *న చ సంయోగాదినే
తి* యద్యపి సమవాయేన ద్రవ్యత్వాభావమాదాయాప్యుక్తలక్షణదోషః నసం
భవతి. తథాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధిక
రణ్యోక్తావపి దోషలాభార్థమిదం. ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేనవ్యా
పకతాపక్షే వా. ఆహురిత్యస్వరససూచనాయ. న చ సాధ్యవ్యాపకత్వే ప్ర
తియోగివైయధికరణ్యం ననివేశ్యం. నచైవముక్తరీత్యా స్వరూపసంబంధేనసా

వస్తుతస్తు లఘురూపసమనియతగురుధర్మస్య అనవచ్ఛేదకత్వే ఘటాద్యభావ
ప్రతియోగితాయా అపి వహ్న్యాదివ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాపత్తిః తాదృశప్ర
తియోగితావిశిష్టఘటాద్యభావస్య ప్రతియోగితాయా లాఘవేన ఘటత్వా
దేరేవావచ్ఛేదకతయా ఘటాద్యభావీయప్రతియోగితానాం తదనవచ్ఛే
దకత్వాత్. నచ ప్రతియోగితాయాస్తదభావీయప్రతియోగితాత్వేన
అనవచ్ఛేదకతాయాం గౌరవేపి స్వరూపతోఽవచ్ఛేదకత్వే అవిశేషః. ప్రతి
యోగితాయాః స్వరూపతో భానాభావేన తేనరూపేణావచ్ఛేదకతాయా అ
ప్యసంభవాదితి పారిభాషికమవచ్ఛేదకత్వం వ్యాపకతావచ్ఛేదకతాశరీరే నివే
శనీయం. తథాచ సాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకో యో ధర్మస్తదవ
చ్ఛిన్నాభావవదసంబద్ధస్వవిశిష్టసామాన్యకత్వం ఫలతః సాధ్యవద్వృత్తిత్వం వి
ధ్యవద్వృత్తిత్వస్యావశ్యం నివేశనీయతయా పర్వతత్వాత్మకాభావసంగ్రహా
పత్తిరితి వాచ్యం. ప్రతియోగితావచ్ఛేదకభేదేనాభావభేదోపగమాత్పర్వత
త్వాభావనిష్ఠప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య పర్వతత్వాత్మకస్య స్వరూ
పసంబంధేనైవ సాధ్యవద్వృత్తిత్వాత్. నచైవం పర్వతత్వాభావత్వావచ్ఛి
న్నాభావస్య పర్వతత్వాత్మనః స్వరూపసంబంధేన సాధ్యవద్వృత్తిత్వాత్ ద్వితీ
యలక్షణఘటకత్వాపత్తిరితి వాచ్యం. తత్ర హ్రదత్వరూపాభావవారణార్థం
లక్షణఘటకాభావే భావభిన్నత్వస్య నివేశనీయత్వాత్. ఏవంసతి పర్వత
త్వాభావత్వేన ఘటాద్యభావస్యావారణాత్తత్రావ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతి చేన్న. వ
క్ష్యమాణప్రకారస్యానుసర్తవ్యత్వాత్. వస్తుతస్తు ద్వితీయలక్షణే సాధ్యవద్వృ
త్తిత్వే స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నత్వం ననివిష్టమిత్యగ్రే వ్యక్తం. ఏవంచ పర్వ
తత్వాభావత్వం సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకమేవ నభవతీతి. నను వ్యాపకతా
ఘటకాభావే ప్రతియోగివైయధికరణ్యానివేశ్య సామానాధికరణ్యేన అనవ
చ్ఛేదకత్వాదివిశేషే సంబంధసామాన్యేన సాధ్యవన్నిష్ఠత్వనివేశస్యోక్తదోష
గ్రస్తతయా స్వరూపసంబంధేన వ్యాపకతాఘటకీభూతస్వప్రతియోగితాశ్ర
యవత్త్వాగ్రహవిరోధితానియామకసంబంధేన వా తన్నివేశాత్కపిసంయోగా
త్మకాభావసంగ్రహోస్త్వితి చేన్న. తథాపి ఘటాద్యభావస్య లక్షణఘటకతా
వచ్ఛేదకత్వైర్యత్తద్వ్యాపకతాయా అసంభవాత్. * ఫలత ఇతి * నచ సామాన్యపదాను

ద్వవృత్త్యసంబద్ధస్య విశిష్టసామాన్యకం యద్యత్స్వం తత్తదన్యత్వమేవ వ్యాప
కతావచ్ఛేదకత్వం. తథా చ కపిసంయోగాద్యాత్మకాభావస్యాపి సాధ్యతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకత్వమనాయాసేనై
వ నిర్వహతి యతః కపిసంయోగాద్యభావనిష్ఠప్రతియోగితావిశిష్టస్య సర్వ
పాదానే ఘటాదేః సాధ్యవ్యాపకతావారణాత్ యత్కించిత్త్వం వ్యర్థ
మితి వాచ్యం. సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ ద్రవ్యత్వాదేః సాధ్యవ్యాపకతావా
రణార్థత్వాత్. యద్యపి ఘటత్వావచ్ఛిన్నవహ్న్యాదినిష్ఠప్రతియోగిత్వావ
చ్ఛిన్నమహానసీయాదివహ్నిస్తాదృశాసంబద్ధస్త్వేపి లక్షణే సాధ్యవ్యాపక
తావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకం ఘటత్వాదినా ఏకవ్యక్తికద్రవ్యత్వాద్యభావ
మాదాయ లక్షణసంగతేః సామాన్యపదం వ్యర్థం. తథాపి గవాద్యభావస్యే
తి లిఖనసంగమనాయ వివేచనీయభేదకూటసంకోచాయ చ తదుపాదానం.
అన్యథా గోనిష్ఠప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నతత్తద్గవాదేస్తాదృశాసంబద్ధత్వే నా
నుపపత్తేః. వస్తుతస్తు సామాన్యపదోపాదానే ననిర్భర స్తథాసతి వహ్న్యాదేః
సాధ్యవతి స్వరూపాదిసంబంధేనాసంబద్ధత్వాత్తముపేక్ష్యాగ్రే ద్రవ్యత్వాద్య
నుధావనవైఫల్యాత్. తద్గోసాధ్యకస్థలానురోధేన తద్గవాభావపరతయా త
త్సంగమనేపి మనోన్యత్వాభావప్రసిద్ధ్యనురోధేన అసంబద్ధత్వశరీరే చేత్యా
దివిలిఖనేపి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన అసంబద్ధత్వోక్తౌ కపిసంయోగాత్మ
కాభావే లక్షణఘటకతానిర్వాహాత్ తత్పక్షే ద్రవ్యత్వాద్యభావస్య లక్షణా
ఘటకతయానాయత్యా వహ్న్యభావాదేర్లక్షణఘటకత్వార్థం సామా
న్యపదోపాదానం. ద్రవ్యత్వాదినిష్ఠప్రతియోగిత్వం చేతి పక్షే స్వరూపాదిసం
బద్ధేనేత్యనుక్త్వా సంయోగాదిసంబంధేనేత్యుక్తేః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబం
ధఘటితవ్యాపకత్వనివేశపక్షస్యాపి లాభాత్. ఏతత్పక్షే ద్రవ్యత్వాభావస్యై
వ లక్షణఘటకతా పక్షాంతరేషు మనోన్యత్వాభావస్యాపీతి విశేషః. పరంతు
ఘటవాన్ మహాకాలత్వాదిత్యాదౌ మహాకాలమాత్రవృత్తివిశేషణతాసం
బంధేన సత్త్వవిశిష్టస్య కాలికసంబంధేన వా సాధ్యత్వే గగనాదేర్వృత్తిమ
త్త్వపక్షే సమవాయేన ద్రవ్యత్వాదేర్వ్యాపకతార్థం సాధ్యతావచ్ఛేదకస
మ్బంధఘటితవ్యాపకత్వం నోక్తమితి తు జ్యాయః. * అనాయాసేనైవ * ప్రతి

త్రైవసాధ్యవత్త్వేనవృత్తేః తస్యాః స్వపదేన ఉపాదాతుమశక్యత్వాత్. తాదృశం స్వధ్వంసాంతరమేవ తదన్యాన్యాంచ తాదృశప్రతియోగితాయామస్తు తమితి. అసంబద్ధత్వశరీరేచ వ్యాపకతాఘటకత్వేన అభిమతో యః సంబంధః స ఏవ నివేశనీయః ద్రవ్యత్వాదినిష్ఠప్రతియోగిత్వంచ సంయోగాదిసంబంధేన సాధ్యవదసంబద్ధత్వవిశిష్ట సామాన్యకమేవాతో నసంయోగఘటిత వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం తస్యేతినోక్తదోషావకాశ ఇతిదిక్.

యోగిత్వేఽప్యధికరణ్యాద్యసంవేశే నైవ. దిగర్థస్తు స్వవిశిష్టాధికరణతాసంవేశప్రయోజనాభావేన నిత్యజ్ఞానం నిత్యసవిషయకత్వాదిత్యాదౌ నిత్యజ్ఞానాన్యత్వవిశిష్టఘటాదేర్నవిషయితాసంబంధేన సాధ్యవదసంబద్ధత్వసంభవః విశిష్టానతిరిక్తత్వాదితి సమవాయస్యైవ వ్యాపకతాఘటకత్వస్యైవ యేనేతి వక్ష్యమాణవీప్సానావశ్యకీ. నచేదం మనోఽణుత్వాదిత్యాదౌ మనస్త్వాభావప్రతియోగినో దిక్కృతవిశేషణతాసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకత్వాత్తస్యోక్తసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాదతివ్యాప్తిరతో వీప్సేతి వాచ్యం. తాదృశవిశేషణతాయాం మానాభావాత్. సాధ్యప్రకారకప్రమాభావస్యాతివ్యాప్తివారకత్వాచ్చ. మనోభిన్నత్వవిశిష్టఘటాభావప్రతియోగినస్తాదృశవిశేషణతాసంబంధేన సాధ్యవద్వృత్తిత్వాత్. స్వరూపసంబంధేన గగనాదేరవృత్తిత్వమతేఽసంబద్ధత్వనిర్వాహకసంబంధేన వృత్తిమత్త్వేన స్వవిశిష్టస్య విశేషణీయత్వాత్. ఏతేన స్పందవత్త్వందో వా మహాకాలత్వాదిత్యాదౌ మహాకాలాన్యత్వాభావస్య కాలికసంబంధేననిరుక్తవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకతయాఽతివ్యాప్తివారణాయ వీప్సేతి ప్రత్యుక్తం. ఏతత్స్పందకాలీనసాధ్యప్రమాభావస్య లక్షణఘటకత్వాత్. తద్ధ్వంసాదికాలీనసాధ్యప్రమాయాశ్చ కాలికవిశేషణతాసంబంధేన యత్కించిత్సాధ్యవదవృత్తిత్వాత్. అత్ర ద్రవ్యం పృథివీత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వేన ద్రవ్యత్వాభావాదేః ప్రతియోగినో ద్రవ్యత్వస్య కాలికసంబంధేనాపి వ్యాపకతాసంభవతి నిత్యద్రవ్యే కాలికసంబంధాప్రసిద్ధేః జన్యద్రవ్యే తత్సంబంధేన తస్య సత్త్వాదిత్యపినశంక్యం. వీప్సావిరహేణ సమవాయమాదాయైవ లక్షణసమన్వయాత్. యదిచ తద్వ్యక్తిత్వేన ఘటాదిభేదవత్తాజ్ఞానం సామాన్యలక్షణాజన్యతద్ఘటాద్యవిషయకం

యేన సంబన్ధేన హేతురితి వ్యాప్యతావచ్ఛేదకత్వేనాభిమతో యః సంబన్ధ ఇత్యర్థః. బోధ్యమిత్యస్య హేతుసామానాధికరణ్యఘటకమిత్యాదిః. *తేన* తాదృశసంబన్ధవివక్షణేన. *ఆత్మత్వే సాధ్యే ఇతి* అయమాత్మా జ్ఞానాదిత్యాదావిత్యర్థః.* సాధ్యాభావస్య* సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావస్య. *అతథాత్వేపి* స్వవిశిష్టస్య హేతుతావచ్ఛేదకసంబన్ధేన హేత్వధికరణస్యాప్రసిద్ధ్యా వివక్షణీయప్రతియోగిసామానాధికరణ్యవిరహేపి.

పక్షః ఇతరభేదః సాధ్యః నిత్యసవిషయకత్వం హేతుస్తత్ర సాధ్యవతి విషయితాసంబన్ధేన అసంబద్ధతద్ఘటాదికమాదాయ సాధ్యవ్యభిచారనిరూపకాధికరణాన్యత్వాదీనాం వ్యాపకతయా తదభావస్య స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన తథాత్వాదిత్యతివ్యాప్తిరితి వీప్సాయా ఆవశ్యకతయోక్తస్థలే కాలికసంబన్ధమాదాయావ్యాప్తిర్దురుద్ధరైవేత్యుచ్యతే. తథా వీప్సాముపగమ్య యత్సంబన్ధసామాన్యే సాధ్యవద్యత్కించిద్వ్యక్త్యనుయోగికత్వయద్విశిష్టప్రతియోగికతోభయాభావస్తదన్యత్వం తద్వాచ్యమితి దిక్. ఏవం వ్యాపకతావచ్ఛేదకతాఘటకత్వేనాభిమతో యః సంబన్ధస్తేన సంబన్ధేన స్వవిశిష్టత్వం ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యఘటకప్రతియోగితాశ్రయత్వం చ నివేశ్యం అన్యథా కాలికసంబన్ధేన స్వవిశిష్టస్య సాధ్యస్య వ్యాపకతాఘటకసంబన్ధేన సంబద్ధతయా సాధ్యవదసంబద్ధస్వవిశిష్టసామాన్యకాప్రసిద్ధేః. కాలికసంబన్ధేన ధూమనిష్ఠప్రతియోగితావిశిష్టవహ్న్యాదికమయోగోళకభేదనిష్ఠప్రతియోగితావిశిష్టధ్వంసాదికమాదాయాతివ్యాప్తేశ్చ. సాధ్యవద్యత్కించిద్వ్యక్త్యసంబద్ధత్వమితి యత్కించిత్త్వం తద్ఘటనివేశార్థం యత్కించిత్పర్వతాసంబద్ధత్వస్య పర్వతీయవహ్న్యాద్యభావప్రతియోగిత్వవతి సత్త్వేన తదభావమాదాయావ్యాప్తేః ఏవం చ సాధ్యవద్వృత్తిరుభయావృత్తిర్యో ధర్మస్తద్వత్సంబన్ధసామాన్యాభావపర్యన్తనివేశో వ్యర్థః ఘటనివేశతాదవస్థ్యాత్. సాధ్యవద్వృత్త్యుభయావృత్తిధర్మత్వేనానుగతరూపేణ తు ననివేశసంభవః సాధ్యవదసంబద్ధత్వకల్పోక్తదోషాత్. హేతౌ తృతీయార్థాన్వయబాధాదుక్తం వ్యాప్యతేతి. ఇదానీముత్తరదలప్రవిష్టహేతుమత్తాయా అనివేశాదాహ * హేత్వితి *

* నక్షతిః. * నావ్యాప్తిః. వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ ధూమావయవాది
వృత్తేర్వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య స్వవిశిష్టం యద్ధేతుతావచ్ఛేదక
సంబంధేన హేత్వధికరణం తదవచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం
సంభవత్యేవ తథావిధహేత్వధికరణ పర్వతాదౌ జన్యమాత్రస్య కాలోపాధి
తయా కాలికసంబంధేన తాదృశాభావ విశిష్టత్వాత్ తదంతర్భావేన తేన
సంబంధేన తాదృశప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్యాపి సత్త్వాచ్చ అభావవైశి
ష్ట్యాదౌ సంబంధవిశేషానివేశాదిత్యభిప్రాయేణ నిత్యమాత్రవృత్తిహేతుకస్థ
లానుధావనం. అథ వహ్నివ్యాపకస్య చరమక్రియాభావస్య యోఽభావః చ
రమక్రియాత్మకః తస్య కాలికసంబంధేన హేత్వధికరణే మహాకాలే వర్త
మానస్య నవివక్షణీయ ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య సంభవస్తద్విశిష్టస్య
హేతుతావచ్ఛేదక సంయోగేన ధూమాధికరణస్యాప్రసిద్ధేః ధూమాధికరణ
పర్వతాదేః తదసమానకాలీనతయా తత్ర కాలికసంబంధేనాపి తద్వైశిష్ట్యా
సంభవాదితి అత్యన్తసాధ్యకపర్యంతానుధావన మఫలం. నచ వృత్త్యనియా
మక సంయోగేన ధూమసంబంధిపరమాణావేవ చరమక్రియా వైశిష్ట్యస్య ప్ర
సిద్ధ్యా తత్ర చరమక్రియాభావరూపప్రతియోగినోపి సత్త్వాత్ సంభవత్యే
వ వివక్షణీయప్రతియోగి సామానాధికరణ్యం తాదాత్మ్యసంబంధావచ్ఛిన్న
హేతుకస్థలానురోధేన హేత్వధికరణావచ్ఛేదేనేత్యత్ర హేతు సంబంధిన్య
మాత్రస్యైవ వివక్షితత్వాదితి వాచ్యం. యాదృశ పరమాణౌ కదాపి ధూమ
సంయోగో నాసీత్తదీయ చరమక్రియాత్మకాభావ వైశిష్ట్యస్య హేతుసంబం
ధిన్య సత్త్వేన తమాదాయైవావ్యాప్తి సంభవాదితి చేన్న. మహాకాలస్యైవ
వృత్త్యనియామక సంయోగసంబంధేన హేతుసంబంధితయా తత్ర కాలిక

యాదృశపరమాణావితి * యదిచ తాదృశచరమక్రియాకాలీనః సకలపర
మాణుధూమద్వ్యణుకసంయోగసంభవో మన్యతే అతఏవ చరమధ్వం
సాత్మకాభావో నదోషవారకః తదా ధూమసంయోగిఘటాదిపరమా
ణుసత్వక్రియావిశేషాత్మకోభావో బోధ్యః. * హేతుసంబంధితయే
తి * పరిభాషామండలాదౌ వ్యభిచారవారకహేతుతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛి
న్నహేతుసంబంధితయేత్యర్థః. ఏతేన మహాకాలాన్యత్వాభావోపి నిరాకృ

సంబంధేన చరమక్రియాత్మకాభావ వైశిష్ట్యస్య దైశికవిశేషణతయా తదభా
వస్యాపి సత్త్వేన వివక్షణీయప్రతియోగిసామానాధికరణ్య సంభవాత్ వృ
త్త్యనియామక సంయోగస్యాపి సంయోగత్వేన హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధ
త్వాత్. నచ తథాపి వృత్తినియామక సంయోగేన ధూమహేతుకస్థలే అ
వ్యాప్తిరస్త్యేవేతి వాచ్యం. తేన రూపేణసంబంధతాయాంమానాభావాత్.
కాలస్యావృత్తితయా కాల ధూమసంయోగస్య కాలనిష్ఠధూమాధేయత్వాని
యామకత్వేపి ధూమస్య తేన సంబంధేన కాలవృత్తిత్వమస్త్యేవేత్యస్యాపి
సువచత్వాచ్చ. వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావమాదాయ నా
వ్యాప్తిసంభవః కింతు చరమక్రియాద్యాత్మకమభావమాదాయైవేత్యవ్యాప్తేః
స్ఫుటతరప్రతిపత్త్యర్థం ఆత్మత్వాది సాధ్యకస్థలానుధావనస్య సార్థకత్వా
చ్చేతి. నను జ్ఞానవానాత్మమహాకాలాన్యతరత్వాదిత్యాదౌ హేతుసమానాధి
కరణానాం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితా
కయా పదభావానామేవ స్వవిశిష్టహేత్వధికరణ మహాకాలే కాలికసంబం
ధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యసత్త్వాదతివ్యాప్తిః. నచ తాదాత్మ్యేన జ్ఞాన
వ్యాపకస్యాత్మనోఽభావపవనకాలే ప్రతియోగిసమానాధికరణః ఆత్మనోఽ
వృత్తితయా కాలే కాలికసంబంధేనావృత్తేరితి వాచ్యం. ఆత్మనః కాలావృత్తిత్వే
కాలవృత్తిత్వ ఘటితకారణత్వాద్యనుపపత్త్యా తదుపగమస్యావశ్యకత్వాత్.

లః. మహాకాలస్య వహ్నిసంబంధితయా తదన్యత్వస్య వహ్న్యవ్యాపకత్వాత్
తేనరూపేణాసంబంధిత్వేప్యాహ * కాలస్యేతి * సువచత్వాదితి * ధూ
మాదేర్వృత్తినియామకసంబంధప్రసిద్ధ్యా తేన తస్య కాలవృత్తిత్వే బాధకా
భావాత్. వృత్త్యనియామకత్వతదభావయోరేకత్ర ప్రసంగభయేన కాలధూ
మసంయోగస్య వృత్త్యనియామకత్వేప్యాహ * వహ్నిమానితి * స్ఫుటతరే
త్యుపాదానాత్ప్రయోజనగవేషణేఽనాయాసః సూచితః. విషయతాసంబం
ధఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకస్యాత్మత్వ ప్రకారక య
త్కించిత్ప్రమాభావస్య ప్రతియోగ్యసమానకాలీనఖండకాలే తథాత్వాను
క్తం మహేతి. పూర్వక్షణావచ్ఛేదేన కార్యసమానాధికరణాభావాప్రతియో
గిత్వరూపకారణత్వసంభవాదాహ * కారణత్వాదితి * ఆదినాపరమాణ్వ

నిత్యద్రవ్యాణాం కాలావృత్తిత్వేపి మహాకాలభిన్నద్రవ్యత్వాత్ ఈశ్వర జ్ఞానభిన్నం గుణత్వాదిత్యాదా వతివ్యాప్తిః వృత్తిమతామేవ మహాకాల భేదేశ్వరజ్ఞానభేదవ్యాపకతయా తదభావానాం యావతామేవ మహాకాలే శ్వర జ్ఞానాదౌ కాలిక విశేషణతా విషయితా సంబంధఘటితప్రతియోగిసా మానాధికరణ్యా సత్త్వాదిత్యత ఆహ * ఏవందళాంతరేపీతి *దళాంతరే*ప్ర తియోగిసామానాధికరణ్యఘటకప్రతియోగిమత్త్వాదళే. *సంబంధభేదనిబంధ నోదోషః*కాలికాదిసంబంధమాదాయాతివ్యాప్తిరూపః.*సంబంధైక్యవివక్ష యా*వ్యాపకతాఘటకసంబంధప్రతియోగిమత్తాఘటకసంబంధయోరైక్యవి వక్షయా. తథాచజ్ఞానవానాత్మమహాకాలాన్యతరత్వాత్ మహాకాలభిన్న ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యతానవచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యనిష్ఠవ్యా ప్యతానిరూపిత వ్యాపకతాఘటక సమవాయ దైశికవిశేషణతాదిసంబంధేన జ్ఞానాభావ మహాకాలభేదాభావాది ప్రతియోగినాం కాలాదావవృత్తేర్నా సత్త్వపరిగ్రహః. అవృత్తిత్వప్రవాదానురోధేనాహ *నిత్యేతి* పరమార్థ సత్త్వంచప్రమేయత్వం నతుకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాధారతాకత్వంకాదిమ తిచాప్రసిద్ధమేవాష్టద్రవ్యాన్యత్వం ఖవత్త్వాదినాసాధనీయం తేన గగనవత్తా జ్ఞానస్య భ్రమత్వేపి నక్షతిః. ఉక్తరీత్యా కాలాన్యత్వప్రకారకయత్కించి త్ప్రమాభావమాదాయానతిప్రసంగాదుక్తంమహేతి. జ్ఞానభేదప్రకారకయ త్కించిత్ప్రమాభావస్యప్రతియోగ్యసమానకాలీనతదవిషయకజ్ఞానేతథాత్వా దుక్తమీశ్వరేతి. * వృత్తిమతామేవేతి *మహాకాలభేదాదీనామిత్యర్థఃఅవృత్తీ నాం వ్యాపకత్వాసంభవంవక్తుమేవకారః. నతు యావతాంవృత్తిమతాంవ్యా పకత్వం వక్తుం.ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదావయఃపిండాన్యత్వాభావస్యస్వా భావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యేపి పర్వతాదేః కాలోపాధిత్వానుపగ మే కాలికసంబంధస్య వ్యాపకత్వాఘటకతయాప్రతియోగివైయధికరణ్యఘటి తసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకధూమాభావస్యతాదృశసంయో గేన ధూమవత్త్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాత్యన్తాభావస్యవా తథాత్వాన్నా తివ్యాప్తిః.యదిచతత్రాపిస్వాభావసామానాధికరణ్యమాదాయవీప్సాప్రయో జనముచ్యతే.తదాయాయాప్రతియోగివైశికల్పే స్వాభావత్వానవచ్ఛిన్నప్రి

తివ్యాప్తిరితి భావః. అత్రైవ యేనయేన సంబంధేన స్వప్రతియోగిత్వావచ్ఛి
న్నస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతా తేనతేన సంబంధేన ప్రతియో
గిసామానాధికరణ్యాభావస్య వివక్షణీయం. అన్యథా ఇదం నిత్యజ్ఞానం ని
త్యత్వేసతి సవిషయకత్వాదిత్యాదౌ హేతుసమానాధికరణ నిత్యజ్ఞానత్వా
ద్యభావస్య ప్రతియోగినః సాధ్యం ప్రతివిషయితాసంబంధేనాపి వ్యాపకత
యా తేన సంబంధేన హేత్వధికరణేశ్వరేచ్ఛాకృత్యోః ప్రతియోగిసామా
నాధికరణ్యేనాతివ్యాప్తిః. యేనయేనేత్యుక్తౌచ తథావిధసమవాయాది సంబం
ధేన అతథాత్వాన్నాతివ్యాప్తిః.

తియోగ్యుపాదానేనా నాతివ్యాప్తిరిత్యత ఆహ * ఇదం నిత్యజ్ఞానమితి * వి
షయితాసంబంధేనేతి * యద్యపి యేనసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేద
కత్వం తేనసంబంధేన ప్రతియోగితాశ్రయో వాచ్యః అన్యథా కాలికసంబం
ధేన ధూమాద్యభావప్రతియోగితాయాః వహ్నౌ సత్త్వాదతివ్యాప్తేః తథాచ
సాధ్యవతి నిత్యజ్ఞానాన్యత్వవిశిష్టఘటాభావసత్త్వేపి తాదృశే ఘటత్వస్య సమ
వాయేనైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్ తేన సంబంధేన ప్రతియోగితా
శ్రయాప్రసిద్ధిః తాదృశప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యతుసాధ్యవదవృత్తి
త్వమేవేతి. తథాపి నిత్యజ్ఞానాన్యత్వవిశిష్టవాచ్యత్వాద్యభావో బాధ్యః. య
త్తు నిత్యజ్ఞానే నిత్యజ్ఞానాన్యత్వవిశిష్టఘటాదిసత్త్వమతే సాధ్యసమానాధికర
ణాభావప్రతియోగితాసామాన్యే యత్సామానాధికరణ్యయదవచ్ఛిన్నత్వయ
త్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వైతత్త్రితయాభావస్తత్త్వమేవ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛే
దకత్వమితి. తన్న. వినాపీదృశవివక్షాం నిత్యజ్ఞానత్వాదిసాధ్యకసద్ధేతౌ వా
చ్యత్వాద్యభావమాదాయ లక్షణగమనసంభవేనైతద్వివక్షాయా నిర్బీజత్వా
త్. కేచిత్తు నిత్యజ్ఞానాన్యత్వస్వనిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వోభయవిషయకంజన్యజ్ఞానం
పక్షః తద్వ్యక్తిత్వం సాధ్యం తద్వ్యక్తినిత్యజ్ఞానాన్యతరత్వం హేతుస్తత్ర
అతివ్యాప్తిః విషయితాసంబన్ధఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాక
యోస్తద్వ్యక్తిత్వాభావనిత్యజ్ఞానాన్యత్వాభావయోర్విషయితాసంబన్ధేనప్రతి
యోగిసమానాధికరణత్వాదితి యేనయేనేతివిశేషావశ్యకతే తద్వ్యక్తిత్వస్యతన్ని
ష్ఠాసాధారణధర్మరూపత్వే తద్వ్యక్తేస్తాదాత్మ్యేనైవ సాధ్యవ్యాపకత్వ

అత ఏవ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాప్యతా నిరూపిత స్వప్రతియోగిత్వా వచ్ఛిన్న వ్యాపకతాఘటక సంబన్ధత్వేన తాదృశసంబంధస్య ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య శరీరే నస్వాతంత్ర్యేణ నివేశ స్తథా సత్యభావే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగిత్వఘటితమాదాయాతివ్యాప్త్యసంగత్యాపత్తిరతస్స్వనిష్ఠత్వోపాదానం. నిత్యజ్ఞాననిష్ఠ ప్రతియోగితాకభేదత్వేన పక్షప్రవేశః తేన ఘటనిత్యజ్ఞానాన్యతరభేదాదేః సాధ్యవ్యాపకత్వేపి నతదసంగతిః. పక్షోత్పత్తికాలోత్పత్తిక పక్షజ్ఞానవిగహస్థలే ఇదం. తేన తాదృశజ్ఞానస్య సాధ్యవ్యాపకత్వేపి నతదాపత్తిః అతాదృశజ్ఞానస్యచ నవిషయితాసంబంధేన ప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటితసాధ్యవ్యాపకతా. తాదృశజ్ఞాన విషయత్వంవా వ్యాప్యవృత్తి అన్యథాస్వరూప సంబంధేన స్వాభావరూప ప్రతియోగిసమానాధికరణ మేవేతిదిగిత్యాహుః. ఇదంతుచింత్యం· సాధ్యవన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగితాసమానాధికకరణం సద్యదవచ్ఛేదకం ప్రతియోగిత్వం తదన్యత్వమేవ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం తథాచోక్తస్థలే నిత్యజ్ఞానాన్యత్వవిశిష్టఘటాభావస్యసాధ్యవతిసత్వేపి తత్ప్రతియోగితావిశిష్టాభావా సత్వేనాతివ్యాప్తేరేవ అనత్వావద్వీప్సా వ్యర్థేవేతి. తత్క్రియాపక్షఃతద్వ్యక్తిత్వం సాధ్యం తత్క్రియాతత్సమానకాలీన క్రియాంతరాన్యతరత్వం హేతుస్తత్రేమేషాం సంబంధాంతరేణవ్యాపకత్వం తేషాం కాలికసంబంధేన వ్యాపకత్వస్య తదభావే ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్యచ సత్వాద్వ్యనయేనేతి వీప్సా పక్షసాధ్యాదిప్రయామాయాశ్చ నియమతోవ్యభిచార నిరూపకాధికరణ విషయకత్వే తదసత్వస్థలేవా ఇదమిత్యపి కేచిత్· ఇదంతుబోధ్యం. ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యప్రతియోగిపదార్థఏవ లక్షణఘటకః సచ స్వరూపసంబంధేన ప్రతియోగితావాన్ ఏవంచ ధూమాభావాదేః కాలికసంబంధేన ప్రతియోగితాశ్రయ వహ్నారయోగోళకాన్యత్వాభావస్య స్వప్రతియోగితాశ్రయధ్వంసాదేః సామానాధికరణ్యేపి నాతివ్యాప్తిః ఏవంచ స్వరూపసంబంధేనసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వంప్రవేశ్యం తే నజలత్వాభావ ప్రతియోగితాయాః కాలికసంబంధేన వహ్నివ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వేపి నదోషః. ఏవంచ వ్యాపకతావచ్ఛేదకతా

తాకత్వ విశేషణవైయర్థ్యాత్. నహి తాదృశ విశేషణానుపాదానే గో
త్వాద్యభావమాదాయ అసంభవః సంభవతి. గోత్వాద్యభావానామపి హేత్వ
ధికరణే పూర్వక్షణవృత్తిత్వ విశిష్టస్వాభావ రూపప్రతియోగినిష్ఠవ్యాపకతా
ఘటకస్త్రైకాలిక విశేషణతాసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య సత్వాత్.
ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాద్యభావస్య అయోగోళకే పూర్వక్షణా
ది వృత్తిత్వ విశిష్టస్వాభావాత్మక ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యేపియావద్వ్యా
పకతా ఘటకసంబంధాంతర్గత సంయోగాదినా ప్రతియోగిసామానాధిక
రణ్య విరహాత్. ఘటత్వాభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వాద్యాత్మ
కాభావస్య తాదృశప్రతియోగి సామానాధికరణ్యేపి విశేష్యతాసంబంధ ఘ
టితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకస్య ఘటావృత్తే ర్ఘటత్వాభా
వాది ప్రినాయా స్తాదృశసంబంధేన అభావస్య యావద్వ్యాపకతాఘటక
సంబంధాంతర్గత తాదృశసంబంధేనఘటే ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యవి
రహాదతివ్యాప్త్యనవకాశాత్. అపితుసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాప్యతా
నిరూపితయద్యత్సంబంధ ఘటితవ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకాయే
యేఅభావాః తేన తేనసంబంధేనప్రతియోగిసమానాధికరణాఇత్యేవంక్రమే
ణైవనివేశాత్ వ్యాపకతాయా ఏకత్రైవ లక్షణేప్రవేశఇతి. యత్తుసాధ్యతావ
చ్ఛేదక సంబంధేనప్రతియోగి సామానాధికరణ్య నివేశాన్నజ్ఞానవానాత్మ
ఘటక సంబంధేన ప్రతియోగితాశ్రయ వివక్షానాదేయేత. *స్వాభావేతి*
ప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటితవ్యాపకతా నివేశఇదం. అన్యథాపునర్గౌర
వం. అతఏవానుపదంవక్ష్యతి ఏకత్రైవేతి. నచ సమవాయాది సంబంధా
వచ్ఛిన్నయాదృశ ప్రతియోగితాశ్రయానధికరణం సాధ్యవత్ తాదృశప్ర
తియోగితానవచ్ఛేదకం స్వాభావనిష్ఠప్రతియోగిత్వమితి సమవాయాదినా
ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యార్థం నాసంభవఇతి వాచ్యం. తేన సంబం
ధేన వృత్తిమన్నిష్ఠత్వాభావేనాదోషాత్. అత్రచ వీప్సాఘటిత వ్యాపకత్వ
స్యోద్దేశ్యదళే నివేశఏవ గౌరవం. ప్రతియోగివైయధికరణ్యా ఘటితవ్యాపక
త్వస్య విధేయ దళనివేశే లాఘవాదిత్యాలోచ్యద్వేధా తన్నివేశత్యాగే దీ
ధితి తాత్పర్యమాహ *ఏకత్రైవేతి* సమనియతాభావైక్యమతే తస్యఘట

మహాకాలాన్యతరత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిః. ఇత్థంచ వ్యాపకతాపి సాధ్య
తావచ్ఛేదకసంబంధఘటితైవాగ్రాహ్యా. అతఏవ వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యా
దౌ ఘటత్వాదినా ఘటవృత్తిస్వవిశిష్టద్రవ్యత్వత్వాదినా వా ద్రవ్యత్వా
దేరభావస్య సమవాయాది సంబంధఘటిత సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక
ప్రతియోగితాకస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంయోగాదిసంబంధేన ప్రతియో
గిసామానాధికరణ్యవిరహేపి నక్షతిరితి. తన్న. తథాసతి కాలికవిశేషణతయా
మహాకాలాన్యత్వవిశిష్టఘటాదౌ సాధ్యే కాలత్వాదిహేతావతివ్యాప్త్యాప
త్తేః. తత్ర మహాకాలాన్యత్వవిశిష్టఘటాభావమహాకాలాన్యత్వాభావాదీనాం
కాలికసంబంధేన మహాకాలే ఘటాదిరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస
త్త్వాత్. యదివ మహాకాలాన్యత్వవిశిష్టోపి ఘటో మహాకాలే వర్తతే అ
న్యథా సిద్ధాంతలక్షణే మహాకాలో ఘటవాన్ కాలపరిమాణాదిత్యాదౌ మ
హాకాలాన్యత్వవిశిష్టఘటాభావస్యైవ ప్రతియోగివ్యధికరణస్య ప్రసిద్ధత
యోభయాభావఘటితప్రతియోగివైయధికరణ్యనిర్వచనాయాసస్య నిష్ప్ర
యోజనకతాపత్తేరితి దర్శితవిశిష్టసాధ్యకస్థలే కాలత్వాదిః సద్ధేతురేవేతి
మన్యతే. తదాపి ఘటత్వాభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వాద్యాత్మ
కాభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకదైశికవిశేషణతాసంబంధేన కించిద్విశిష్టస్వా

త్మనా వహ్న్యాద్యభావరూపత్వేనా దోషాదాహ * ఘటేతి * కాల
త్వం మహాకాలత్వం. అన్యథాప్రళయే తథాత్వేనాతివ్యాప్త్యసంగతేః. *మ
హాకాలాన్యత్వాభావేతి * సంయోగేనసాధ్యతాయాముత్పత్తికాలావచ్ఛే
దేన వహ్న్యాద్యభావస్య సాధ్యవద్వృత్తిత్వాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంయోగ
సంబంధేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వసంపత్తయే ప్రతియోగివైయధికర
ణ్యం ప్రవేశ్యం. నచైవం సర్వవాన్ మహాకాలత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిరితి
వాచ్యం. ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న
తత్సమానాధికరణప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకభేదఘటితం ప్రతియోగివైయ
ధికరణ్యం ప్రవేశ్యతాదృశప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబం
ధావచ్ఛిన్నత్వ యాదృశప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నత్వైతదుభయాభావనివే
శాత్ తథాచ సాధ్యవతి మహాకాలావచ్ఛేదేన కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నమ

భావాత్మక ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య సత్త్వాదతివ్యాప్తిరేతన్మతే దుర్వారైవ. నచ తేనసంబన్ధేన భావరూప ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్య వివక్షణీయతయా నాయందోష ఇతివాచ్యం. తథా సత్యభావసాధ్యకసద్ధేతౌనిరుక్తయానదభావాంతర్గతభావరూప సాధ్యాభావస్య భావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాసంభవాదవ్యాప్తేః. అభావపదస్య భావభిన్నాభావ పరత్వే కపిసంయోగాభావ సాధ్యకస్థలే కపిసంయోగాత్మకాభావమాదాయాగ్రేస్వ విశిష్టపదవ్యావృత్తి కథనస్యాసాంగత్యాపత్తేః. ఏవం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధేన వ్యాపకత్వాది నివేశే సర్వత్రేత్యాదినా ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ వాచ్యత్వాద్యభావమాదాయాతివ్యాప్తిప్రదర్శనస్య అసాంగత్యాపత్తేశ్చేతి. యత్తు విశేషణతావిశేషేణ వ్యాపకతా తేనైవ సంబన్ధేనప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం సర్వత్ర సాధ్యవత్త్వప్రకారక ప్రమావిషయత్వాద్యభావమాదాయైవ లక్షణసంగమనమతివ్యాప్తివారణంచేతి.

హాకాలాన్యత్వాభావసత్త్వేపి నక్షతిః. * భావరూపేతి * అన్యకాలికసంబంధేన హేతుమద్వృత్తిత్వం బోధ్యం. భావభిన్నత్వనివేశే ఘటత్వాదినాఘటత్వాభావాభావమాదాయ భావత్వసత్త్వేవ్యాప్తిః తదసత్త్వేతివ్యాప్తిః ఏవం భావప్రతియోగికత్వ నివేశాద్ఘటత్వాభావప్రమావిషయత్వాభావమాదాయనదోష ఇత్యపి భావత్వానుపాదానేతి వ్యాప్తం. తదుపాదానేచ గౌరవం. మనోన్యత్వాభావ లేఖనాసంగతిశ్చ. సాధ్యవద్వృత్తిభావప్రతియోగిప్రతియోగికాన్యత్వనివేశేపి తథా ఘటత్వాద్యాత్మకాభావావారణాత్. సర్వకల్పేతద్రూపాన్యత్వ విశిష్టసమవేతవాన్ జాతేరిత్యాదావతివ్యాప్తిః* ఏవమితి * సర్వత్రేత్యస్య సర్వాధికరణావచ్ఛేదేనేత్యర్థః స్వరూపసంబంధేన సాధ్యతాయాం సర్వత్రేత్యర్థేచ ఘటవృత్తిత్వ విశిష్టసాధ్యకపవాతివ్యాప్తిః నతు వ్యభిచారిణ్యవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన నచ తత్రైవేతివాచ్యం ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ గుణత్వాదినా ద్రవ్యాభావమాదాయాతివ్యాప్తేః సత్త్వాత్తదకథనేన న్యూనతా మా ప్రసాంక్షీదితి సకలవ్యభిచారిణ్యేకాభావనిబంధ ఇతి తత్రాపి తద్గ్రంథ విరోధసూచనాయ ధూమవానిత్యుక్తం. తద్రూపాన్యత్వవిశిష్టసత్తాదేః సాధ్యత్వే జాత్యాది హేతావతివ్యాప్తిర్నద్వితీయ లక్షణాగ్రం

తదపి ఉక్తాతివ్యాప్తేరాత్మత్వాదిసాధ్యకస్థలే సాధ్యాభావమాదాయ హేతు
తావచ్ఛేదకసంబన్ధవ్యావృత్తిప్రదర్శనవిరోధాచ్చానుపాదేయమేవ. కేచిత్తు
ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబన్ధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య నివేశాన్న
ప్రాగుక్తాతివ్యాప్తిః. ఇత్థంచ వ్యాపకతాపి తేనైవసంబన్ధేనవాచ్యాఅతో వహ్ని
మాన్ ధూమాదిత్యాదౌ సంయోగాదిఘటిత సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతి
యోగితాకస్య సమవాయాది సంబన్ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకవహ్న్య
ద్యభావస్య హేత్వధికరణే సమవాయాదినాప్రతియోగి సామానాధికరణ్య
విరహేపి నక్షతిః. తాదృశాభావానాం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబన్ధఘటితసా
ధ్యవిరోధస్తుతత్సాధారణ ఇత్యయమేవోక్తః. * ఉక్తేతి * ఘటత్వాభావ
వాన్ ప్రమేయత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వాభావ ప్రమావిషయత్వాభావస్య వి
శేషణతా సంబన్ధేన స్వాభావరూప ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాత్ విష
యత్వీయిత్వంచ విశేషరూపమిత్యవ్యాప్తిరిత్యర్థః అత్ర సకలవ్యభిచారిణ్య
తివ్యాప్తిర్బోధ్యా. ఆత్మత్వవత్త్వాప్రకారకప్రమావిషయత్వాభావ మాదా
య తద్వ్యావృత్తి సత్త్వాదాహ * సాధ్యాభావమాదాయేతి * వ్యధికరణధర్మా
వచ్ఛిన్నాభావం వినాపి వ్యధికరణ సంబన్ధావచ్ఛిన్న వాచ్యత్వాద్యభావ
మాదాయ లక్షణ సమన్వయసంభవాత్ ప్రతియోగ్య వృత్తిశ్చేతి గ్రం
థావతారానుపపత్తిరతః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేతి. * నప్రాగుక్తేతి * నిత్య
జ్ఞానత్వాది సాధ్యక నిత్యసవిషయకత్వాదౌ. తత్ర సమవాయాద్యవచ్ఛిన్న
సాధ్యాద్యభావాదేరేవ లక్షణఘటకత్వాత్. * ఇత్థంచేతి * వ్యాపకతాచ
ప్రతియోగివైయధికరణ్యఘటితాऽన్యథాప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబన్ధేన
వ్యాపకత్వోపాదానేపి సమవాయావచ్ఛిన్న వహ్న్యాద్యభావస్య సాధ్యతావ
చ్ఛేదకసంబన్ధేన సాధ్యనిష్ఠవ్యాప్యతా నిరూపితవ్యాపకతా ఘటకీభూత స్వ
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతదైశికవిశేషణతాసంబన్ధేనతదవచ్ఛేదకకించిద్వి
శిష్టస్వాభావప్రతియోగితాకత్వేన తాదృశాభావావ్యావృత్తేరసంగతిః. నచై
వం సమవాయావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావప్రతియోగిత్వస్య సంయోగఘటిత సా
ధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వానాపత్తిరితి వాచ్యం సమవాయేన సాధ్యవ్యా
పకతావచ్ఛేదకసంయోగావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక ద్రవ్యత్వాద్యభావస్య

ధ్య నిష్ఠ వ్యాప్యతానిరూపితస్వ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబన్ధఘటితవ్యాపక
తావచ్ఛేదకస్వప్రతియోగితాకత్వాభావేన నిరుక్తయావదభావానంతఃపా
తిత్వాత్. నచైవం వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య సంబంధావచ్ఛిన్నప్ర
తియోగితాకత్వే మానాభావేన తాదృశాభావస్య లక్షణఘటకత్వానుపప
త్తిరితి వాచ్యం. సంయోగేన ఘటత్వేన పటో నాస్తీత్యాద్యనుభవ బలాత్తా
దృశాభావప్రతియోగితాయామపి సంబంధస్యావచ్ఛేదకత్వాత్ అనుభవా
నాదరే సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితాయామపి సంబ
న్ధస్య అవచ్ఛేదకత్వాసిద్ధేః. అథబాధబుద్ధిప్రతిబంధకతాయాః సంబంధ వి
శేషనియంత్రితత్వానురోధేన సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి తా
కాభావస్య సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ మావశ్యకం. అన్యథా ఏ
కైకవిధఘటాద్యభావజ్ఞానస్య సంయోగసమవాయాదిరూపనిఖిల సంసర్గా
వగాహిజ్ఞాన ప్రతిబంధకత్వ ప్రసంగాత్. నచ సంయోగాది సంబంధావచ్ఛి
న్న ఘటాదిప్రకారక బుద్ధింప్రతి వస్తుగత్యా సంయోగాదిసంబంధేన ఘటా
దిమత్తావిరోధీయోఽభావ స్తజ్జ్ఞానత్వేన ప్రతిబంధకత్వాన్నోక్తాతి ప్రసం
గ ఇతి వాచ్యం. వాస్తవ తాదృశాభావజ్ఞానత్వాదినా ప్రతిబంధకత్వే ఘ
టాభావత్వాదినా పదార్థాంతరావగాహిజ్ఞానస్య ఘటాదిమత్తాజ్ఞానా వి

తదర్థత్వాత్. నచైవమపి తాదృశాభావస్య స్వాభావరూప ప్రతియోగిసా
మానాధికరణ్య సత్త్వేనావ్యాప్త్యుద్ధారసత్త్వాత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబం
ధేన వ్యాపకత్వం వ్యర్థమితి వాచ్యం. ధూమాభావాదేః స్వాభావరూపప్ర
తియోగి సామానాధికరణ్యవారణాయ యావత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసం
బంధస్య వాచ్యత్వాత్. అగ్రిమయత్కించిత్తాదృశసంబంధనివేశ పక్షం
దూషయిత్వైవాయంపక్షో దూష్య ఇతి నతద్విరోధః. స్వాభావత్వానవచ్ఛి
న్న ప్రతియోగిత్వోపాదాన పరోఽయంగ్రంథః. *సంబంధేతి* సంబంధవి
శేషావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావత్వావగాహిత్వ ఘటితధర్మావచ్ఛిన్న
త్వేత్యర్థః. * వస్తుగత్యేతి * విరోధస్య ప్రతిబంధకజ్ఞానావిషయత్వ లా
భాయ. తదవచ్ఛిన్నజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత్వేపి బాధబుద్ధివిధయాప్రతిబం
ధకత్వాత్

రోధిత్వప్రసంగాత్. తస్మాత్తత్తత్సంసర్గక విశిష్టబుద్ధౌ తత్తత్సంసర్గావ
చ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావత్వావగాహిజ్ఞానత్వేనైవ ప్రతిబంధకతాయా
వక్తవ్యతయా సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాం సంబంధ
స్యావచ్ఛేదకతాసిద్ధిరితి చేత్. తర్హి ఘటత్వాదివిశిష్టపటాద్యవగాహిజ్ఞానఘ
టత్వావచ్ఛిన్నపటాద్యభావజ్ఞానయోరపి ప్రతిబధ్యప్రతిబంధకభావసత్త్వాత్తా
దృశ ప్రతిబధ్యప్రతిబంధకభావస్య సంబంధవిశేష నియంత్రితత్వానురోధే
న వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా అపి సంబంధావచ్ఛిన్నత్వా
వశ్యకత్వాత్. వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావజ్ఞానస్య అప్రతిబంధకత్వే బాధ
గ్రంథే లాఘవోపనీతకాంచనమయత్వాదినా వహ్న్యాద్యనుమితి విరోధిత
యా కాంచనమయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక వహ్న్యాద్యభావస్య హే
త్వాభాసత్వోక్తేరసంగత్యాపత్తేరిత్యలమప్రస్తుతవిచారేణేతి వదంతి. తదపి న
సాధీయః. నిఖిలాభావస్య కించిద్విశిష్టస్వాభావనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేద
కీభూత దైశికవిశేషణతా సంబంధేన తాదృశప్రతియోగిసామానాధికర
ణ్యసత్త్వేన వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తేః.

---

* ప్రసంగాదితి * వస్తుగత్యాసంయోగాది సంబంధేన ఘటాదిమత్త్వావి
రోధితావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్న విషయితాకత్వేన స్వప్రతిబంధకతా
సంభవః. ఘటాభావత్వాదేరతథాత్వాదితి భావః. * తాదృశేతి * అన్య
థా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వావగాహిజ్ఞానస్య నిఖిలసంబంధావ
గాహిస్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగిమత్తాబుద్ధిప్రతిబంధకత్వప్ర
సంగః. విషయవిరోధవిరహేణ తస్య తథాత్వస్యేష్టత్వేత్వాహ * సంబం
ధేతి * సంబంధావిశేషితప్రతియోగితాకాభావత్వేన జ్ఞానప్రతిబంధకత్వ
స్యాదృష్టచరత్వాదితి భావః. లాఘవోపనీతేతి క్వచిత్కలాఘవపదం న సం
పాతాయతం. బాధగ్రంథే తథానభిధానాత్. * నిఖిలేతి * నచ భావ
రూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యనివేశాన్నాతివ్యాప్తిః జగదీశేన సాధ్యావ
ద్వృత్తిత్వే స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నత్వనివేశేపి పర్వతత్వాద్యాత్మకాభా
వవారణాయ దైశికతయా హేతుసామానాధికరణ్యం భావభిన్నత్వం వోచ్య
తామితి వాచ్యం. అభావసాధ్యకే ఘటత్వాదినా సాధ్యాభావరూపప్రతియో

యావత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన ప్రతియోగి సామానాధికరణ్యా
నివేశేచ నిఖిలవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావానామైక్యమతే నిఖిలసం
బంధానామేవైకైక తాదృశాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా క్వచిదపి
హేత్వధికరణే సంయోగవిషయత్వాది రూపసకలసంబంధేన ప్రతియోగినో
ఽవృత్తే రసంభవాపత్తేః.

గ్యప్రసిద్ధేః. భావప్రతియోగికత్వోక్తౌచ తత్రైవ వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః సా
ధ్యప్రమాభావస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటిత సాధ్యవ్యాపకాప్రతియో
గిత్వాత్. నచ తద్ఘటితవ్యాపకత్వం ప్రవేశ్యం. తథాపి కపిసంయోగాద్యా
త్మకాభావస్యేతి లిఖనాసంగతేః. * యావదితి * నన్వేవం జలాదీత్యాదిగ్రం
థానుత్థితిః ధూమాభావే తాదృశగోత్వాభావాభావస్య ధూమాభావరూపత్వే
పి యావదంతర్గతసంయోగేన ప్రతియోగ్యసమానాధికరణ్యాత్. నచ ధూ
మత్వప్రకారక ప్రమావిశేష్యతావాన్ వహ్నిరిత్యాదౌ సాధ్యాభావే తా
దృశ గోత్వాభావాభావస్య సాధ్యాభావరూపత్వేనాతివ్యాప్తిరేవ ధూమవ
దనుయోగికత్వ విశిష్టస్వరూపసంబంధత్వాదినా సంసర్గతానుపగమాదితి
వాచ్యం. తత్రాపి యావదంతర్గత ధూమాభావే తాదృశగోత్వాభావా
భావస్య తద్రూపతయా తదుద్ధారసంభవాదితి చేన్న. ఏతన్మతేపి తాదృశ
గోత్వాభావసంయోగ్యన్యతరాభావస్య ధూమాభావస్వరూపత్వేన తద్గ్రంథ
స్యోత్థానాత్. * ఐక్యమతేఇతి * యద్యపి తద్భేదమతేపి సమవాయావచ్ఛి
న్నవహ్న్యాద్యభావస్య సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకీభూత పూర్వక్షణవృత్తి
త్వవిశిష్ట స్వాభావనిష్ఠప్రతియోగితాకతయా ప్రతియోగితావచ్ఛేదక యా
వదంతర్గత సమవాయేన ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యాదసంభవః. తథా
పి ప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటితవ్యాపకతాయా ఏవ ప్రతియోగితావచ్ఛే
దకసంబంధఘటితత్వస్య సార్థకీకృతత్వాత్తదనురోధేనైక్యానుధావనం. అ
నైక్యమతేచావతారకత్వానుపపత్తిః వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్న వాచ్య
త్వాద్యభావ వారణేపి కించిద్విశిష్టవాచ్యత్వాద్యభావావారణాత్. నచైత
ల్లక్షణే సిద్ధాంతే ప్యసాదోషోవర్తత ఏవ పరంతు నిత్యజ్ఞానం నిత్యసవిషయ
కత్వాదితాదాపతివ్యాప్తి వారణాయసంబంధత్రయం వివక్షణీయ లాఘ

ప్రకారాంతరానుసరణే చ గౌరవాదితి.

బాదితి వాచ్యం. తథాపి సమనియతాభావైక్యపక్షానురోధేన వీప్సాయా ఏ
నౌచిత్యాత్. యత్తు జగదీశేన స్పందో మహాకాలత్వాత్ మహాకాలాన్యః
కాలత్వాదిత్యాదౌ కాలికవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్న స్పందత్వాభావస్య
తథావిధమహాకాలాన్యత్వాభావస్య ప్రతియోగితాఘటక విశేషణతాసం
బంధేన తథాత్వాదతివ్యాప్తిరిత్యభిహితం. తదభిప్రాయస్త్వయం దైశిక విశే
షణతాసాధారణ విశేషణతాత్వేన కాలికవిశేషణతాయా అపి సంబంధత
యా తాద్రూప్యేణ కాలికవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నతదభావస్య సాధ్యా
వస్యసత్త్వేన ప్రతియోగితాయాం సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ మతస్తమిత్యా
తః సంబంధత్రయైక్యముక్తం తథా చ సమవాయావచ్ఛిన్న స్పందత్వాద్య
భావమాదాయనాతివ్యాప్తిరితి. తదపేశలం. సామాన్యతో విశేషణతాత్వం ని
రాకృత్య కాలికవిశేషణతాత్వాదినైవ సంబంధతాయా వ్యవస్థాపనాత్స్పంద
త్వమహాకాలాన్యత్వాదేః కాలికవిశేషణతాసంబంధేన సాధ్యావ్యాపకతా
యా ఏవాసంభవాత్ స్పందత్వాద్యనధికరణధర్మావచ్ఛేదేన కాలికసంబం
ధావచ్ఛిన్నస్పందత్వాద్యభావసత్త్వాదితి. *ప్రకారాంతరం* యావత్ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకసంబంధస్య హేత్వధికరణవృత్తితావచ్ఛేదకత్వం విశేష
ణం. న చ హేత్వధికరణవృత్తితావచ్ఛేదకాః స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకా
యే యే సంబంధాస్తథాత్వోక్తౌ సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ సంయోగేన సమ
వాయేన చ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నఘట సత్త్వాద్యభావస్యైక్యేన తథావిధ
సత్తాభావస్య యావదంతర్గతసంయోగేన హేత్వధికరణావచ్ఛేదేనాతథా
త్వే నవ్యాప్తిః హేత్వధికరణసామాన్య వృత్తితావచ్ఛేదకత్వోక్తౌ ధూమవా
న్మేయత్వాదిత్యాదౌ సంయోగాద్యవచ్ఛిన్నధూమాద్యభావప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకసంయోగాసంగ్రహః ఏతేన స్వవిశిష్టహేత్వధికరణత్వోక్తావపి వ
నిస్తార ఇతి వాచ్యం. సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వేన స్వప్రతియోగితాయా ఉ
క్తత్వాత్. ఘటత్వేన వహ్న్యాదినిష్ఠతాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిషయి
తాసంబంధవారణాయ హేత్వధికరణవృత్తితావచ్ఛేదకత్వమావశ్యకం. స
త్తాభావస్య సమవాయఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకస్య ప్ర

అథయావత్త్వమనుపాదాయ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యప్రతియోగితాకస్య త
దుపాదాయ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపక ప్రతియోగితాకస్యవాఽభావస్యని వే
శే ఉభయత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యకేవ్యభిచారిణ్యతి వ్యాప్తిరుక్తానతురూపసామా
న్యాభావాది సాధ్యకె ప్రాచీనమతె విరుద్ధేపృథివీత్వాది హేతావిత్యత్రకిం
బీజం తథాసతి తత్రాపి రూపసామాన్యాభావాభావస్యరూపవ్యాదాత్మకాభా
వస్యన్వధ్వంసస్వప్రాగభావాది రూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యనత్వేనా
తివ్యాప్తిసంభవాదిత్యాశంకాపరిహారాయతస్య స్వమతె లక్ష్యత్వమెవోప
తియోగితావచ్ఛేదకసంయోగవారణాయ వృత్తిత్వప్రతియోగిత్వయోస్సామా
నాధికరణ్యంవాచ్యం. పరేతు యావత్త్వం వ్యాపకత్వం తథాచ హేత్వధికర
ణవృత్తితావచ్ఛేదకస్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధత్వ వ్యాపకవిలక్షణావ
చ్ఛేదకతాకస్వప్రతియోగ్యధికరణతాఘటితప్రతియోగిసామానాధికరణ్యంఫ
లితం. అథ సంయోగసమవాయాదినిష్ఠానాం ప్రతియోగ్యధికరణతావచ్ఛేదక
తానాంనానాత్వేనకస్యాపి తస్యాంనతద్వ్యాపకత్వంస్వప్రతియోగ్యధికర
ణతావచ్ఛేదకతాత్వేన వ్యాపకత్వోక్తౌ కించిద్విశిష్టస్వాభావాధికరణతావచ్ఛే
దకదైశికవిశేషణతామాదాయాతివ్యాప్త్యన్మజనప్రసంగః. ఏతేన యత్కిం
చిత్తాదృశసంబంధత్వవ్యాపకత్వమపి పరాస్తం. మైవం. యద్వ్యత్సంబంధావ
చ్ఛిన్నాధికరణతావచ్ఛేదకతావృత్త్యన్యతమత్వేన తాదృశసంబంధత్వనమని
యతత్వం తత్తత్సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాసామానాధికరణ్యస్యవాచ్య
త్వాదిత్యాహుః. స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతేన యేనసంబంధేన సాధ్య
వ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వం తెన సంబంధేన తథాత్వమితివాప్ర
కారాంతరంబోధ్యం. * సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకేతి * నన్వత్ర ఘటత్వేన
రూపసామాన్యాభావాభావమాదాయైవ నాతివ్యాప్తిః. నచ తస్యాపి పూర్వ
క్షణవృత్తిత్వవిశిష్టస్వాభావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమేవేతివాచ్యం.
స్వాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్య వాచ్యత్వాత్. అ
న్యథా యథోక్తవిశేషణాకాన్తాభావనివేశేపి పృథివ్యన్యత్వాభావాదేః స్వా
భావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యసంభవేన ప్రాచాంతదతివ్యాప్త్యను
ద్ధారప్రసంగాత్. గ్రంథకారేణాపి రూపాద్యాత్మకాభావస్య స్వధ్వంసాది

రూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్యైవ స్వాభావసామానాధికరణ్యస్యా
నభిధానాచ్చేతి చేన్న. సమనియతాభావైక్యమతే తస్య ఘటత్వాదినావా
యుత్వాద్యభావాభావతయా వాయుత్వాభావాదిరూపప్రతియోగిసమానాధి
కరణత్వాత్. నచైవమపి పృథివ్యవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావ ఏవ తత్రాతివ్యా
ప్తివారకః తస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యప్రతియోగితాకత్వేపి సాధ్య
తావచ్ఛేదకవ్యాపకప్రతియోగితాకత్వాదితి వాచ్యం. తస్య పృథివ్యన్యత్వవి
శిష్టాభావతయా గగనాభావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాత్. యద్యపి
ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదావేవేదృశరీత్యాతివ్యాప్తిః. తథాపి సమనియతాభా
వైక్యే సాలక్షణదోషః అత్ర తు సద్ధేతుత్వేన సమాధానమితి విశేషమాదృ
త్యైతన్మాత్రాభిధానం. నచ యథోక్తలక్షణే పృథివ్యన్యత్వాభావమాదాయా
తివ్యాప్త్యుద్ధారలేఖనాసంగతిః. తస్య పృథివీభేదవిశిష్టాభావతయా తత్సంభ
వాదితి వాచ్యం. ప్రాచాం మతే యథోక్తలక్షణే సమనియతాభావభేదమత
ఏవాతిప్రసంగ ఇష్టః తదభేదమతే ప్రసిద్ధవ్యభిచారితో విశేషస్య దుర్వచత్వా
త్ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకప్రతియోగితాకాభావనివేశే చోక్తక్రమేణోపే
క్షాబీజసంభవాదితి. అత్రేదం చింత్యం. ఏవం సతి అత ఏవేతి గ్రంథానంతరమే
వాస్యాభిధాతుముచితతయా ఇదానీమేతదభిధానే సందర్భాశుద్ధిః. వస్తుత
స్తు ప్రాచాం మతే రూపసామాన్యాభావసాధ్యకపృథివీత్వాదౌ వక్ష్యమాణ
రీత్యాతివ్యాప్త్యభావేపి వాదకథాత్మకే శాస్త్రే వస్తుగతిమనురుధ్యైవవ్యుత్పా
దనీయతయా తదభిధానం. వస్తుతస్తు ఉక్తరీత్యా అత ఏవేత్యాదిగ్రంథే అవ
తారితే యావత్త్వనివేశే యథోక్తవిశేషణావశ్యకతయా తద్వ్యావృత్తిప్రద
ర్శకపఙ్క్తేరావశ్యకే తథావిధస్యాపి అయమాత్మాజ్ఞానాదిత్యాదావవ్యాప్తిగ్ర
స్తత్వవారణాయ యన్నేత్యాద్యభిహితం తదుపరి చమనన్యత్వాభావస్య ప
రంపరాసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యసంభవాన్న తదతివ్యాప్త్యు
ద్ధారసంభవ ఇత్యాశంకాయామేవం దలాంతరేపీతి లిఖనమితి ప్రకృతం స
మాప్య రూపాదీత్యాదినోపేక్షాబీజప్రదర్శనాత్ కథం సందర్భాశుద్ధిః. గా
త్వాభావస్యేత్యాదిగ్రంథో యథోక్తాభావవిశేషణప్రభృతివ్యావృత్తిప్రదర్శ
నార్థ ఇత్యభిప్రాయేణ భట్టాచార్యైస్తథావ్యాఖ్యానేపి వర్ణకాంతరమా

పాదయతి * రూపాదీతి * యథోక్తలక్షణేఽతివ్యాప్తిశంకయాతు నైతద్గ్రంథావతారః తత్ర పృథివ్యన్యత్వాద్యభావస్యాపి యావదంతర్గతతయా తస్య పృథివ్యాం పృథివీభేదరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాసంభవేనాతివ్యాప్త్యనవకాశాత్. యత్తు ఉత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన రూపసామాన్యాభావస్య పృథివ్యామపి సత్త్వేన నపృథివ్యన్యత్వాభావస్య రూపసామాన్యాభావవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వేత్యభిసంధిపూర్వకాం ప్రాచీనపరిహృదమాత్రేణా సద్ధేతుత్వాభిమానినాం తటస్థానాం యథోక్తలక్షణే అతివ్యాప్తి శంకాం నిరాకరోతి * రూపాదీతి * సద్ధేతురేవేతి * యాదృశరీత్యా పృథివ్యన్యత్వాభావస్య లక్షణాఘటకత్వోపపత్తిః తాదృశరీత్యా సాధ్యవతి హేతుసత్తయా అప్యావశ్యకతయా సద్ధేతురేవేత్యర్థ ఇతి వ్యాఖ్యాతం. తదనుపాదేయమేవ తాదృశాశంకితుః పృథివ్యాం రూపసామాన్యాభావసత్త్వే అవిప్రతిపత్తావేవాతివ్యాప్తి శంకాసంభవేనాగ్రే పృథివ్యాం రూపసామాన్యాభావ వ్యవస్థాపనోపయికాకాంక్షానుత్పత్త్యా తదసంగత్యాపత్తేః. * ప్రళయే * మహాప్రళయే. పరమాణూనాం నిత్యతయా తత్రోత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన రూపసామాన్యాభావాసంభవ ఇతి భావ. యద్యపి పాకాద్రూపనాశోత్పత్తి కాలే పూర్వరూపాత్మక ప్రతిబంధకసత్త్వేన రూపాంతరానుత్పాదేన ఇదానీమపి పరమాణౌ రూప సామాన్యాభావ సంభవః. తథాప్యవినశ్యదవస్థస్య రూపస్య రూపప్రతిబంధకత్వే పూర్వరూపనాశోత్పత్తి క్షణ ఏవ పాకజరూపోత్పత్తి సంభవ ఇత్యభిప్రాయేణ ప్రళయపర్యంతాను ధావనం. * ఉత్పత్తికాల ఇతి * అవయవి ద్రవ్యస్య జన్యతయా ప్రళయే అసత్త్వాత్ తదవచ్ఛేదేన తత్రాభావాసంభవ ఇతి భావః. * తత్సత్త్వాత్ * రూపాదిసామాన్యాభావసత్త్వాత్. నను సామాన్య

దాయ సందర్భశుద్ధిపరిహారేప తదభిప్రాయోపగమాన్న విరోధ ఇతి. * పృథివ్యన్యత్వాభావస్యాపీతి * ఏతస్య స్వాభావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యేపి వక్ష్యమాణరీత్యా పృథివ్యన్యత్వపరికారకప్రవేశాద్యభావో బోధ్యః. ఖండప్రళయే పరమాణౌ పూర్వసర్గసిద్ధమేవ రూపం స్వీకార్యం అన్యథా రూపోత్పత్త్యర్థం పునః పాకస్వీకారాపత్తేరిత్యతో మహేతి. * యద్యపీతి * వినశ్యదవస్థస్యాపి రూపస్య ప్రతిబంధకత్వాదితి భావః. నను నవ్యమతే రూపా

ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావస్యాత్యన్తాభావాత్మకతయా రూపప్రా
గభావ వత్యుత్పత్తికాలావచ్ఛిన్నావయవిని రూపధ్వంసవత్ప్రళయావచ్ఛిన్నప
రమాణౌ కథంరూపసామాన్యాభావసంభవః ధ్వంసప్రాగభావయో రత్యన్తా
భావ విరోధిత్వాదిత్యాశంక్య నిరస్యతి* నచేతి*ప్రతియోగివదితి* యథాప్ర
తియోగినః ఏకకాలావచ్ఛిన్నైకదేశావృత్తిత్వ రూపస్వాత్యన్తాభావ విరోధి
తా తథాస్వధ్వంస ప్రాగభావయోరపి స్వాత్యన్తాభావ విరోధితేతి నేత్యర్థః
*మానాభావాదితి*నను రూపధ్వంస ప్రాగభావావచ్ఛిన్నా ధికరణే తద
త్యన్తాభావస్య వృత్తౌ ప్రమాణాభావః ఘటాద్యుత్పత్తిక్షణే తద్ద్వితీయక్షణే
చ తత్ప్రత్యక్షాసంభవేన తద్వృత్తిత్వేన రూపాత్యన్తాభావ ప్రత్యక్షస్యా సు
తరామసంభవాత్ ద్వితీయాదిక్షణావచ్ఛేదేన రూపస్యైవ తత్రోత్పత్త్యా తద
భావీయ విశేషణతాయా అసత్త్వేన తృతీయక్షణాదావపి తాదృశ ప్రత్యక్షా
సంభవాత్ అనుభవే విప్రతిపన్నస్య ప్రత్యక్షప్రమాణముద్భావ్య నిరసితుమశక్య
త్వాచ్చ అనుమానంచాప్రయోజకమితి ధ్వంసప్రాగభావయోరత్యన్తాభావ వి
రోధిత్వ మర్థాయాతమిత్యత ఆహ * అతఏవేతి * ధ్వంసప్రాగభావయో
రత్యన్తాభావ విరోధిత్వాభావాదేవ *అతంరాశ్యామే* పూర్వాపరదశా
యాంరక్తే మధ్యదశాయాం శ్యామ ఇత్యర్థః.*రక్తరూపంనాస్తీతిప్రత్యయఇ
తి*ధ్వంసప్రాగభావయోరత్యంతాభావవిరోధిత్వే తత్రపూర్వరక్తధ్వంసభా
విరక్తప్రాగభావయోః సత్త్వేనాత్యంతాభావావగాహిన్యాః ప్రమాత్మకతా
దృశ ప్రతీతే రనుపపత్తిరితిభావః. * ఏషః * రక్తరూపంనాస్తీతిప్రత్యయః.

దేః నరూపసామాన్యాభావవిరోధిత్వం నాపితదసామానాధికరణ్యరూపం
తద్విరోధిత్వమిత్యన్వయవ్యతిరేకదృష్టాన్తానుపపత్తిరతఆహ * యథేతి *మా
నాభావాదితి * రూపధ్వంసాదిర్నరూపసామాన్యాభావవిరోధీ తత్త్వే సా
ధకాభావాత్ అన్యథానుపపత్త్యభావాదితియావత్ ఇతి ప్రయోగోబోధ్యః.
* అనుభవఇతి * అనుభవేవిప్రతిపత్తిః ఘటే రూపంనాస్తీతిప్రత్యక్షానుద
యేన ప్రత్యక్షప్రమాణస్యైవాసత్త్వాత్. తత్ర ప్రమాణత్వసంశయాద్వా. న
న్వస్తు ఘటో రూపసామాన్యాభావవాన్ నిత్యరూపవదన్యత్వాదిత్యనుమాన
మిత్యత ఆహ * అనుమానంచేతి * ప్రమాత్మకేతి * తథాచ రక్తరూపస్యా

ధ్వంసాదీత్యాదినా ప్రాగభావపరిగ్రహః. *పూర్వాపరేతి*యత్ర ఘటాదౌ
పాకాదేకరక్తరూపనాశానంతరంరూపాంతరముత్పన్నం తన్నాశానంతరం
చ రక్తాంతరం తతస్తన్నాశానంతరోత్పన్న రూపాంతరనాశానంతరంరక్తాం
తరముత్పద్యతె తత్ర మధ్యరక్తదశాయాం రక్తంరూపం నాస్తీతి ప్రతీత్యాప
త్తేరిత్యర్థః.తత్రాపి రక్తరూపధ్వంస ప్రాగభావయోః సత్వాదితి భావః.ఏ
తేన భవన్మతే రక్తత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాత్యంతాభావవత్తాదృశధ్వం
స ప్రాగభావావె తాదృశప్రతివిషయా అంతరారక్త సమానకాలీనౌ పూ
ర్వాపరరక్తధ్వంసప్రాగభావౌచ నతథావిథావితి నాతిప్రసంగఇతి నిరస్తం.
తాదృశధ్వంసప్రాగభావయోరెవ రూపాంతర దశాయాంతాదృశప్రతీతిని
యామకతయా తయోరపి తథాత్వస్వీకారస్య అవశ్యకత్వాత్. తత్ర మధ్యర
క్తధ్వంసప్రాగభావయోస్తథాత్వ స్వీకారేతు పూర్వాపరరక్త దశాయాం
తాదృశప్రత్యయాపత్తేః. అథ రక్తత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వేన ధ్వంసా
దిరేవ తాదృశప్రతీతివిషయః. ఇత్థంచ రక్తరూపదశాయాం లౌకికప్రత్యక్షా
త్మకస్తాదృశప్రత్యయ ఆపాద్యతే అనుమిత్యాత్మకో వా. అద్యె రక్తరూప లౌ
కిక ప్రత్యక్షసామగ్ర్యా రక్తత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వేన తదభావప్ర
త్యక్షం ప్రతిప్రతిబంధకత్వాన్నాపత్తిః. అన్యథా భవన్మతేపి రూపాంతరకా
లావచ్ఛేదేన తద్వృత్తిరక్తత్వావచ్ఛిన్నాత్యన్తాభావస్యైవ తదానీంధ్వ్యం
తర ఘటిత సన్నికర్షాత్తద్వృత్తితయా ప్రత్యక్షాపత్తేః విశేష్యఘటిత స
న్నికర్షత్వేన సన్నికర్షస్య హేతుత్వాత్. రక్తరూపగ్రహ ప్రతిబంధక

మాన్యాభావో యదిఘటావృత్తిః స్యాత్తదాంతరాశ్యామధర్మికప్రమావిష
యోనస్యాదితి తర్కేణ రక్తరూపసామాన్యాభావావిరోధిత్వానుమానేఽప్ర
యోజకత్వశంకానిరసనీయేత్యర్థః. ప్రాక్తానుమానేఽప్రయోజకత్వశంకా
నిరాసంచరూపసామాన్యాభావోయదరూపవదవృత్తిః స్యాత్తదారూపాహే
తుస్స్యాదితి తర్కేణ స్వయంవక్ష్యతి. తద్వృత్తేరిత్యంతం ప్రమాత్వలాభా
య. నను తదధికరణకాభావప్రత్యక్షంప్రతి ఇంద్రియసంయుక్తతదధికరణవిశే
షణతాయాఏవ సన్నికర్షత్వోపగమాన్నదోషఇత్యతఆహ *విశేష్యేతి*
అహేతుత్వాదితి విశేష్యభేదేన [illegible] వకల్పనే గౌరవాత్

దోషాది సత్త్వేచ తాదృశప్రత్యక్షస్యేష్టత్వాత్. నాంత్యః తద్రూపావచ్ఛిన్న
వ్యాప్యవత్తాజ్ఞానాదిసత్త్వే ఆనుమానిక తథావిధప్రత్యయస్యేష్టత్వాత్. న
చ తాదృశప్రత్యయస్య ప్రమాత్వాపత్తిః. భగ్నస్యాపి తథావిధాత్యన్తాభావ
స్యైవ తత్ర సత్త్వాత్ తాదృశప్రత్యయస్య ప్రమాత్వస్యేష్టాపత్తేః. యదాచ తత్ర ర
క్తరూపం తత్కాలావగాహనం ఇదానీమత్ర రక్తరూపం నాస్తీతిప్రత్యయ
స్య ప్రమాత్వం పునరశక్యాపాదనం. తాదృశప్రత్యయేన రక్తత్వావచ్ఛిన్నప్ర
తియోగితాకత్వే తత్కాలావచ్ఛిన్నత్వావగాహనాత్ యదాచ నతత్ర ర
క్తరూపం తత్కాలావచ్ఛేదేనైనచ ధ్వంస ప్రాగభావయోరక్తత్వావచ్ఛి
న్నప్రతియోగితాకత్వ స్వీకారేణ తాదృశవిషయబాధాత్. తద్ధర్మోపలక్షితా
భావాంశే తత్కాలావచ్ఛిన్నత్వావగాహి ప్రత్యయస్య ప్రమాత్వంపునరిష్ట
మేవ. నచ తద్ధర్మినిష్ఠధ్వంసాదౌతత్కాలావచ్ఛేదేన రక్తత్వావచ్ఛిన్నప్ర
తియోగితాకత్వం కల్ప్యతే కింవా తత్కాలావచ్ఛేదేన తత్ర ధర్మిణ్యేవ
రక్తత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాత్యన్తాభావః కల్ప్యతఇత్యత్ర వినిగమనా
విరహాత్ ధ్వంసాద్యధికరణే అత్యన్తాభావ సిద్ధేర్నిష్ప్రత్యూహత్వైవేతి వా
చ్యం. ధ్వంసప్రాగభావాధికరణే అత్యన్తాభావాకల్పనే ధ్వంసాదేరతిరిక్తా
త్యన్తాభావాకల్పనేన లాఘవాద్రక్తరూపాత్యన్తాభావస్యైతన్మతే రక్తరూ
పధ్వంసాత్యన్తాభావ సమనియత తయాతస్యైన ధ్వంసాత్యన్తాభావత్వాత్.
మైవం. తత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వోపగమే
విశేషాభావానామేవాధికరణ విశేషావచ్ఛేదేన సామాన్యధర్మావచ్ఛిన్నప్ర
తియోగితాకత్వ సంభవాత్ అతిరిక్తసామాన్యాభావాసిద్ధిప్రసంగః. ఏత
ప్రయోజనాంతరాభావాచ్చాభావః. అతఏవ సామాన్యాభావగ్రంథేధికరణ
ద్వయాంతర్భావేన ఘటోనాస్తీతి ప్రత్యయవిషయయావద్విశేషాభావసత్త్వా
త్తత్ప్రత్యక్షాపత్త్యాతిరిక్తసామాన్యాభావోదీధితికృతా వ్యవస్థాపయిష్యతే.
అనుమితిగ్రంథే గ్రంథకారేణ స్ఫుటీకృతమేతత్. * ఇష్టత్వాదితి * తస్య
తవాపి దుర్వారత్వాత్. ఏవమగ్రేపి. తత్కాలావగాహిప్రత్యయః కింత
త్కాలావచ్ఛిన్నత్వం తాదృశప్రతియోగితాకత్వే కింవాఽభావే అవగాహ
తే ఆద్యే తాదృశేతి. ద్వితీయేత్విష్టాపత్తిమాహ * తద్ధర్మేతి * ప్రతిబంధేరను

మేకస్యైవాభావస్యాధికరణవిశేషకాలవిశేషవృత్తిత్వావచ్ఛేదేన ఘటత్వప
టత్వాదిరూపనిఖిలధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వసంభవేనాభావభే
దవిలోపప్రసంగః. ఏవం రక్తానధికరణకాలావచ్ఛేదేన రక్తధ్వంసాదేః
రక్తత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వోపగమే తత్సమానాధికరణతత్సమనియత
ధ్వంసాంతరస్య తత్సమానాధికరణత్వాదేరేవ నాశాద్యధికాలావచ్ఛేదేనక
ల్పనమావశ్యకమితి గమనా విరహప్రసంగశ్చేతి ధ్వంసప్రాగభావాధి
కరణే అత్యంతాభావకల్పనమేవన్యాయ్యం. అత్రైతాదృశయుక్త్యా రక్తధ్వంసా
దిమతి తదత్యంతాభావసిద్ధావపి రూపధ్వంసాదిమత్యాం పృథివ్యాం రూప
త్వావచ్ఛిన్నాభావో నిర్యుక్తిక ఏవేతి చేన్న. రూపోత్పత్తిద్వితీయక్షణే పు
నస్తదధికరణే సామాన్యసామగ్రీబలాద్రూపాంతరోత్పత్తివారణాయ రూ
పం ప్రతిరూపత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య హేతుత్వం కల్పనీయం. ఏవంచ ఉత్ప
త్తికాలే పాకాద్రూపనాశోత్పత్తిక్షణేచ రూపత్వావచ్ఛిన్నాభావాస్వీకా
రే తదుత్తరం రూపానుత్పాద ప్రసంగః. రూపోత్పాదానంతరం రూపసా
మాన్యస్య పునరుత్పాదశ్చ ప్రాగభావహేతుతయా దుర్వారః రూపవత్యపి
పాకజభావిరూపప్రాగభావసత్వాత్. నచైవమపి పృథివ్యాం రూపాత్యంతా

త్తరలయా సామాన్యధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వ
పినద్రైశికావ్యాప్యవృత్తిత్వమిత్యుక్త్యాతిరిక్తసామాన్యాభావాసిద్ధిప్రసక్తాభా
వాభేదప్రసంగయోశ్చ సిద్ధాంతితవర్త్మనా వారణేన దూషణాంతరమా
హ * ఏవం రక్తేతి * యత్ర సంయుక్తయోర్రక్తఘటయోరన్యతరస్మిన్ రక్త
నాశస్తత్సంయోగనాశశ్చ తత్ర సంయోగనాశస్య తథాత్వస్వీకారే ఘటాం
తరేపి తత్ప్రతీత్యాపత్తిరితి సమనియతధ్వంసేతి. తేషామేకతయా తత్ర త
త్స్వీకారే నబాధకమిత్యత ఆహ * తత్సమానేతి * ఏకత్వాదేరితి * భావో
పాదానమత్యన్తానిష్టత్వవ్యంజకం. * నిర్యుక్తిక ఏవేతి * పృథివ్యాం రూపం
నాస్తీత్యప్రత్యయాత్. * పాకజేతి * భావిపాకజంతు నాపాక్యం పాకరూప
కారణాభావాత్ కింతు ప్రాగభావత్వేన సామాన్యకారణతాముపగమ్యదూ
పసామాన్యం. వస్తుతః పూర్వోత్పన్నఏవ రూపే ఉత్పత్త్యంతరమాపాద్యం న
తు తద్భిన్నం కించిత్ రూపం వా తదసమవేతస్యావాలీకస్య తత్రాపాదనా

భావో నిర్యుక్తికః యత్కాలావచ్ఛేదేన తత్ర రూపాత్యన్తాభావో భవతా
స్వీక్రియతే తత్కాలావచ్ఛేదేన రూపప్రాగభావే రూపత్వావచ్ఛిన్నప్ర
తియోగికత్వస్వీకారేణైవోపపత్తేరితి వాచ్యం. దత్తోత్తరత్వాత్. ఇదం
త్ర్వవధేయం. ఉక్తయుక్త్యా ఉత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన ఘటాదౌ రూపత్వావచ్ఛి
న్నాభావసిద్ధావపి ప్రళయకాలావచ్ఛేదేన పరమాణౌ తత్సత్త్వే మానాభా
వః. ఏవం రూపం ప్రతి రూపత్వావచ్ఛిన్నాభావహేతుత్వమేవ న కల్ప్యతే
స్పర్శోత్పత్త్యనురోధేన అవశ్యకల్పనీయస్పర్శసామాన్యాభావస్య తద్ధేతు
త్వైవ రూపవతి రూపాన్తరాపత్తేః శక్యవారణత్వాత్. వాయౌ స్పర్శోత్ప
త్త్యనన్తరం స్పర్శోత్పత్తివారణాయ స్పర్శం ప్రతి రూపాభావహేతుతా
యా వక్తుమశక్యత్వాత్ స్పర్శాభావహేతుతాయా ఆవశ్యకత్వాత్. న చ
రూపం ప్రతి స్పర్శాభావహేతుత్వే యత్ర పాకాద్రూపసత్త్వే స్పర్శనా
శః తత్ర స్పర్శాన్తరోత్పత్తికాలే రూపాన్తరోత్పాదప్రసంగ ఇతి వాచ్యం.
ఏకజాతీయస్యైవ అగ్నిసంయోగస్య రూపరసగన్ధస్పర్శనాశకతయా స్ప
సంభవాత్. నాపి తత్ప్రాగభావస్య తత్త్వేన హేతుతయా తద్వారణసంభ
వః తస్యైవాలీకత్వాదితి. * యత్ తత్ * ఉత్పత్తికాలః పాకాద్రూపనాశ
కాలశ్చ. తథా చ కాలాన్తరే రూపం నాస్తీతి న ప్రతీతిః. నాపి రూపాన్తరో
త్పత్త్యాపత్తిః. రూపానధికరణకాలావచ్ఛేదేన ఏకత్వాదౌ తత్సంభవం స్మారయతి
* తత్రేతి * ప్రళయేతి * ఇదం తు బోధ్యం. పార్థివపరమాణురూపస్య పా
కజన్యత్వరూపసిద్ధాన్తానురోధేన అవ్యపాకక్షణే పరమాణోర్నీరూపత్వాద్దీధి
తికారైస్తాదృశావచ్ఛేదకం కుతో న ప్రదర్శితం. యది వినశ్యతో రూపస్య ప్రతి
బన్ధకతయా సంసారప్రవాహస్యానాదితామభిప్రేత్య తన్నోక్తమిత్యుచ్య
తే. తదా క్వ మహాప్రళయః. యది చ పరమాణురూపస్యాజన్యత్వం మన్యతే.
తదానాదేర్భావస్య నాశాసంభవాన్నిత్యత్వాపత్తిః. కిం చ వినశ్యతోऽపి రూప
స్య ప్రతిబన్ధకతామతే పాకాద్రూపనాశోత్పత్తిక్షణే ఉక్తయుక్త్యా పరమా
ణౌ రూపసామాన్యాభావసత్త్వాత్ కథం భట్టాచార్యైః సద్ధేతుత్వం నిరస్యతే ఇ
తి. దీధితికారోక్తం సద్ధేతుత్వం నిరస్య ప్రాచీనాభిమతం విరుద్ధత్వం సాధ
యతి * ఏవమితి * దీధితౌ రూపాభావపదస్య స్పర్శాభావపరత్వమిత్యపి ని

ర్న్నాశకాలే రూపనాశస్యావశ్యకత్వాదితి. ఏవం ధ్వంసప్రాగభావాధికర
ణే సామయికాత్యన్తాభావానభ్యుపగన్తృమతే తాదృశాత్యన్తాభావో న
తదధికరణే కల్ప్యతే అనన్తాధికరణేషు తాదృశాభావకల్పనామపేక్ష్య లా
ఘవాదేకైకేషు తద్ధర్మావచ్ఛిన్నవద్భేదేషు తద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగి
తాకత్వకల్పనైవౌపపత్తేరిత్యవధేయం. * తత్సామానాధికరణ్యం * ప్రతి
యోగిసామానాధికరణ్యం. * స్వవిశిష్టేతి * స్వం యత్రాభావ ప్రతియోగి
సామానాధికరణ్యం గ్రాహ్యం స ఏవ * హేత్వధికరణావచ్ఛేదకేనేతి * హేతుతా
వచ్ఛేదకసంబన్ధేన యద్ధేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధికరణం తత్సామాన్యా
న్తర్భావేనేత్యర్థః. తేన వహ్న్యాద్యభావస్య ధూమావయవాద్యవచ్ఛేదేన
ద్రవ్యం విశిష్టసత్త్వాదిత్యాదౌ ద్రవ్యత్వాద్యభావస్య గుణాద్యవచ్ఛేదేన ప్ర
తియోగిసామానాధికరణ్యవిరహేఽపి న క్షతిః. పర్వతాదేః కాలోపాధిత్వా
నభ్యుపగమే ధూమవత్త్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాద్యభావస్య క్వచిదపి

రస్యేతి * ఏవమితి * ఏతన్మతే చ రూపోత్పత్తికాలోత్పత్తికధ్వంసవిశేషస్య
కారణగుణప్రక్రమజన్యరూపాదికం ప్రతి విశేష్య ప్రతిబన్ధకత్వాన్న దోషః.
* యత్రేతి * ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యే స్వనిష్ఠత్వలాభాయ అన్యథా
స్వవిశిష్టత్వవైయర్థ్యాదిత్యనుపదం స్ఫుటీభవిష్యతి. సామానాధికరణ్యస్య
వ్యాప్యవృత్తితయా న స్వరూపసంబన్ధరూపహేత్వధికరణావచ్ఛిన్నత్వమి
త్యత ఆహ * తత్సామాన్యేతి * తథా చ స్వనిష్ఠస్వప్రతియోగిసామానాధిక
రణ్యనిరూపకతాకత్వేన హేత్వధికరణతావ్యాపకత్వమిత్యర్థః. * పర్వతా
దేరితి * స్పన్దప్రళయయోరేవ కాలోపాధిత్వం నాన్యస్యేత్యర్థః. ఏవం
చ ప్రళయస్య కాలికసంబన్ధేన గోత్వాధికరణతయా హేతుమతి ప్రళయ
ఇత్యస్య నాసంగతిః. స్పన్దస్య కాలోపాధిత్వే ఇదమిదానీమితి ప్రత్యయ
ఏవ ప్రమాణం ఏవం చ తద్వతి కాలే ఇత్యస్యాపి సంగతిః ధూమాభావస్యోత్ప
త్తికాలావచ్ఛేదేన పర్వతే యోగోళకభేదాభావస్యాభావవృత్త్యా సంబన్ధవి
శేషానివేశేనాయోగోళకభేదవతి కాలే కాలికసంబన్ధేన అయోగోళకావ
చ్ఛేదేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాదాహ * ధూమవత్త్వేతి * వృత్త్యని
యామకసంయోగేన సాధ్యత్వం నాస్తీత్యాశయేనేదం. ఏతేన సాధ్యతావచ్ఛే

ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాస్యోపపాదయితు మశక్యతయా ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్త్య ప్రసక్తేర్దర్శిత వివక్షాయాః స్థలాంతరే ప్రయోజనమాహ * తేనగోత్వేతి*తద్వతి* గవాదిమతి. కాలికసంబంధేనగోత్వాదినా గవాద్యా సాధ్యే ప్రళయాంతర్భావేన వ్యభిచారిణి గోత్వాది హేతౌ లక్షణఘటకానాం గోత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావానాం గవాది మతిఏతత్కాలె గవాద్యనధికరణ దేశావచ్ఛేదేన మహాకాలేచ ప్రళయావచ్ఛేదేన వర్తమానతయా ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య మక్షతమేవ.

దకసంబంధేన ధూమసంబంధిని మహాకాలేధూమాధికరణత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వస్యాసత్త్వేనావ్యాపకతయా తదభావస్య నలక్షణఘటకతా ధూమసంబంధిత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాభావస్యచ మహాకాలె ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమేవేతి నిరస్తం. పరంతు మహాకాలె వృత్తినియామకసంయోగేన ధూమవత్త్వస్య స్వయమంగీకారాత్తత్ప్రాఽసంగతమేవైతత్. నచ ధూమవత్త్వప్రకారకత్వవిశిష్టప్రమావిషయత్వాభావస్యైశ్వరీయప్రమావిషయత్వరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం దుర్వారమితివాచ్యం. ధూమవన్మాత్రముఖ్యవిశేష్యకప్రమాయాఏవోపాదానాత్. తస్యాఅవ్యాప్యవృత్తిత్వేపి తద్విషయత్వస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వాత్. అన్యథా ధూమాధికరణత్వాభావో బోధ్యః యదిచ సంయోగేన ధూమాధికరణత్వమవ్యాప్యవృత్తీతిమతం. తదా ధూమసామానాధికరణ్యావచ్ఛిన్నస్వరూపాదిసంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణత్వాభావః అదిపదమస్యైతదర్థమేవ. * లక్షణఘటకేతి * గవాద్యభావస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్యఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వం భట్టాచార్యోక్తసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వంచ బోధ్యం. ప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వం తు చరమధ్వంసాభావాభావాదేరేవేతి. *ప్రళయావచ్ఛేదేనేతి* ప్రళయో గవాద్యనధికరణత్వేనావాంతరకాలవిధయాప్యవచ్ఛేదకః దైశికవిశేషణతాసమ్బంధేనవృత్తావేవేదమవచ్ఛేదకముపదర్శ్యతే. ఏతేన కాలికసంబంధేన వృత్తిమాదాయ దోషయోజనాసంభవాద్గవాద్యనధికరణదేశ్యవచ్ఛేదేనేతి వ్యర్థమితి ప్రత్యుక్తం. దైశికవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగిసామా

ఏవం దైశికవిశేషణతా విశేషేణ గవాది వ్యాపకప్రళయాన్యత్వాదే రభా
వోపి తేన సంబంధేన ప్రళయాన్యత్వాని మతి మహాకాలే కాలికసంబం
ధేన వర్తమానతయా ప్రతియోగిసమానాధికరణ ఏవ ప్రతియోగి సామా
నాధికరణ్య ఘటకీభూతాభావవృత్త్యసంబంధ విశేషానివేశాదిత్యతివ్యాప్తి
స్స్యాల్. నిరుక్తవివక్షణేచ స్వవిశిష్టయావద్దైత్వాధికరణాంతర్గతప్రళయాంత
ర్భావేన తాదృశాభావానాం నప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం ప్రళయే తత్ప్ర
తియోగినో అవృత్తేరితి సముదాయార్థః. గవాదివ్యాపకస్యచరమధ్వంసాదే
నాధికరణ్యకల్పస్యాగ్రే నిరాకర్తవ్యత్వేపి ఆపాతత స్తదుపగమేప్యేతదభా
వానాం నవారణమిత్యావేదనార్థత్వాల్. అథ చక్రవర్తి లక్షణే కాలికస
మ్బంధేన వృత్త్యావచ్ఛేదకముపదర్శ్యతే ఉపదర్శితంచ వహ్న్యభావస్యకా
లికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్య వహ్నిమదవయవావచ్ఛేదేన వృత్తిత్వం. త
చ్చ ప్రతియోగినః కాలికసంబంధేన వృత్త్యావచ్ఛేదకంవినా నోపపద్యత ఇతి
చేన్న. తావతా కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నగవాద్యభావస్య కాలికసంబంధేన
వృత్త్యావచ్ఛేదకంనసిధ్యతి. తస్య యః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావః త
స్య ప్రతియోగ్యనధికరణదేశకాలాప్రసిద్ధ్యావ్యాప్యవృత్తిత్వాల్ విరోధిత్వా
నియామకకాలికసంబంధేన వృత్తేరవ్యాప్యవృత్తిత్వాఘటకత్వాచ్చ. కించదైశి
కవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నప్రలయాన్యత్వాభావస్య యా కాలికసంబం
ధేన వృత్తిరుపదర్శ్యతే సాపి ప్రలయభేదానధికరణావచ్ఛిన్నైవ అన్యథా
కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న తాదృశ ప్రళయాన్యత్వాన్యభావాభావస్యావ్యాప్య
వృత్తిత్వానుపపత్తేరితి కాలికసంబంధేన వృత్తిత్వేపీదమావశ్యకమేవేతి దై
శికవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నప్రళయాన్యత్వాభావమాదాయ నాతివ్యా
ప్తినిరాస ఇత్యాహ * ఏవమితి * అతఏవాథేత్యాద్యగ్రిమాశంకాయాము
క్తాభావస్యైవోత్కీర్తనం. నతు గవాద్యభావస్యేతి. * దైశికేతి * కాలిక
సంబంధావచ్ఛిన్నప్రలయాన్యత్వాభావస్య ప్రలయాత్మకప్రతియోగ్యనధికర
ణదేశావచ్ఛేదేన దైశికవిశేషణతయైవ తథాత్వాత్తద్వ్యుదాసార్థం. ప్రల
యావృత్త్యభావస్యతు ద్రవ్యత్వఘటాభావాదిరూపం యత్ప్రతియోగ్యనధిక
రణం తదవచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం బోధ్యం. * గవాదీతి *

గభావస్యయోఽభావశ్చరమధ్వంసాదిస్తస్య గవాదిమతిఖండకాలేనప్రతియోగి
సామానాధికరణ్యంతత్రతస్యావృత్తేరిత్యతో మహాకాలేవేత్యుక్తం. మహాకా
లేచ కాలికసంబంధేనవృత్తేస్తథాత్వముక్తమేవ గోసాధ్యకస్థలే సాధ్యవ్యాప
కతావచ్ఛేదకజన్యద్రవ్యత్వప్రకారయాన్యవృత్తిత్వాస్యావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతి
వ్యాప్తివారణం నసంభవతీతి స్ఫుటీకరణాయ తత్తద్రూపావచ్ఛిన్న సాధ్యక
స్థలే ప్యతివ్యాప్తిమాహ * ఉత్రికాలత్వమిత్యాదినా * అథప తాదృశే వివక్షా
పేక్షయా లాఘవాత్ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య ఘటకాభావీయ వృత్తౌ
దైశిక విశేషణతా విశేషసంబంధావచ్ఛిన్నత్వమేవ నివేశ్యతాం తథాసతి దై
శిక విశేషణతావిశేషసంబంధేన ప్రళయాన్యత్వాదేరభావస్య ప్రతియోగిసా
మానాధికరణ్య విరహేణాతివ్యాప్త్యుద్ధారస్య శక్యత్వాత్. నచైవం వహ్ని
మాన్ ధూమాదిత్యాదౌ కాలిక విశేషణతావిశేషసంబంధేన హేత్వధికర
ణవృత్తి ద్రవ్యత్వత్వాదినా ద్రవ్యత్వాదేరభావస్య దైశికవిశేషణతయా
ద్రవ్యావృత్తిత్వాభావాదవ్యాప్తిరితి వాచ్యం. హేతుసామానాధికరణ్యశరీ
రేపి అభావీయ వృత్తౌ దైశికవిశేషణతావిశేషసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య నివే
శనీయత్వాత్ తావతాపి లాఘవానపాయాత్. నచ దైశిక విశేషణతావి
శేషేణ ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య వివక్షణేపి ఉక్తస్థలేష్వతివ్యాప్తిస్త

ధ్వంసప్రాగభావయోరత్యన్తాభావవిరోధితామతే చరమధ్వంసప్రాగభావవ
తి పరమాణౌ నతదభావః అత్రైవమపి చరమధ్వంసప్రాగభావధ్వంసస్య చ
రమధ్వంసతయా తత్ర ప్రాగభావాత్మకప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం దు
ర్వారం. మైవం. తాదృశప్రాగభావధ్వంసస్య చరమధ్వంసరూపత్వానుపగమా
త్. లక్షణఘటకప్రతియోగితాముపాదాయైవవా ప్రతియోగిసామానాధికర
ణ్యస్యోపపాద్యత్వాత్ తదవిరోధితామతేతు చరమధ్వంసవద్భేదాభావః త
స్యాపి చరమధ్వంసాత్మకత్వేన స్వాత్యన్తాభావరూపప్రతియోగిసామానాధికర
ణ్యంతు తత్ప్రకారకప్రమావిషయత్వాభావో బోధ్యః. తస్య భావప్రతియోగి
కత్వేనాతిరిక్తత్వాత్. ఏవం చరమధ్వంసప్రాగభావో నగవాదేర్వ్యాపక
త్వేన దర్శితః. తదభావస్య పరమాణౌ ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యేన మ
హాకాలానుధావనస్య తత్రాఫలత్వాత్. * మహాకాలఇతి * అత్రైవమేతత్రా

దవస్థైవ ప్రళయాన్యత్వాభావస్య ప్రళయమాత్రవృత్తేరభావమాత్రాధికరణ
కతయా ప్రళయాత్మకాధికరణస్వరూపత్వాత్ తస్యచ ప్రళయాన్యత్వరూప
ప్రతియోగ్యధికరణపరమాణ్వాదౌ దైశికవిశేషణతయావృత్తేరితి వాచ్యం. ఏవమ
పి ప్రళయాన్యకాలత్వ ప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వా దేరభావస్య ప్రళయా
తిరిక్త గగనాదావపి వర్తమానస్య ప్రళయానాత్మకతయా ప్రతియోగి
సామానాధికరణ్యస్య దురుపపాదతయా అతివ్యాప్త్యనవకాశాత్. మైవం. దై
శికావచ్ఛేదేన గవాదివ్యాపకీభూతస్వాభావరూపప్రతియోగిమతి ఏతత్కాలీ
నఘటధ్వంసరూపఖండకాలఏవ స్వకాలావచ్ఛేదేన కాలికసంబంధేన చర
మధ్వంసాదెర్వృత్తేః ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యసంభవాన్మహాకాలాను
ధావనం వ్యర్థమితిచేన్న. క్రియైవకాలఇతిమతే ధ్వంసాదెరకాలత్వాత్. న
న్వేవం యదాగోత్వం తదాగౌరిత్యత్ర సద్ధేతుత్వంస్యాత్. ప్రళయస్యాకాల
త్వాత్. నచచరమక్రియాయామేవవ్యభిచారః. యదా గోత్వం తదా ప్రళ
యావృత్తిత్వాదావేవ సద్ధేతుతాయాఆపాదనీయత్వాత్.నచ జన్యమాత్రస్య
కాలత్వానుపగమేపి ప్రళయస్య కాలత్వమావశ్యకమన్యథా క్షణత్వఘటి
తోత్పత్తిలక్షణస్యావాప్త్యాపత్తేరితివాచ్యం. స్వవృత్తియావద్ధ్వంసవిశిష్టసమ
యత్వరూపక్షణత్వస్య మహాకాలేఏవ సంభవేన తద్ఘటితోక్తలక్షణనిర్వా
హాదితిచేన్న. స్వస్వపూర్వవర్తియావత్పదార్థవిశిష్టసమయత్వరూపక్షణ
త్వపక్షే మహాకాలస్య క్షణత్వాసంభవేన ప్రళయస్య కాలత్వావశ్యకతయా
తదసద్ధేతుత్వనిర్వాహాత్. అథ దైశికవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నప్రళయా
న్యత్వాభావస్య ప్రతియోగిమతి ఇదానీం తనధ్వంసె ప్రతియోగ్యనధికరణప్ర
లయకాలావచ్ఛేదేన కాలికసంబంధేన వృత్తిత్వం దుర్ఘటం తస్యాకాలత్వా
త్ కింతుదైశికవిశేషణతాసంబంధేనైవతద్వచ్చరమధ్వంసాభావరూపప్రతియో
గిమతిఇదానీంతనధ్వంసే చరమధ్వంసోత్పత్తిక్షణాద్యవచ్ఛేదేనదైశికవిశేషణ
తానమ్బంధేనతదభావస్యవృత్తిత్వోపగమసంభవేనమహాకాలానుసరణం వ్య
ర్థమితిచేన్న. దైశికవిశేషణతాయాఅవ్యాప్యవృత్తిత్వస్యదుర్ఘటత్వాత్. *ప్రళ
యాన్యేతి* ప్రళయాన్యత్వవిశిష్టత్వం చ నవిశేష్యత్వస్య విశేషణం తథాసతిప్ర
లయేఏవ ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యంస్యాత్ కింతు కాలత్వస్య. విశేష్యభే

శికవిశేషణతయా ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య నివేశేపి దైశికవిశేషణతా
సంబంధేన ప్రళయావృత్తిసాధ్యకే కాలత్వాదిహేతావతివ్యాప్తిర్దుర్వారై
వ తత్ర ప్రళయమాత్రస్య వ్యభిచార నిరూపకాధికరణతయా సాధ్యతావ
చ్ఛేదక సంబంధేనసాధ్యం ప్రతివ్యాపకతావచ్ఛేదికాయదభావీయప్రతియో
గితా వ్యాపకతాఘటక సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య తస్యప్రళయమా
త్రవృత్తితయా ప్రళయాత్మకత్వాన్నిరుక్తరీత్యైవ ప్రతియోగిసమానాధిక
రణత్వాత్ ఇతరసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రళయానాత్మకత్వేపి ప్రళ

దేన విశేష్యత్వభేదెతు విశేష్యత్వస్యేతిబోధ్యం. ప్రలయాన్యత్వకాలత్వోభ
యపర్యాప్తప్రకారతేతితుజ్యాయః. వక్ష్యమాణరీత్యాచ ప్రలయావిషయక
ప్రమైవోపాదేయా తేన నేశ్వరీయప్రమామాదాయ దోషః తస్యావ్యాప్య
వృత్తిత్వేపి తద్విషయత్వం వ్యాప్యవృత్త్యేవ. అన్యథా ప్రలయాన్యకాలత్వా
ధికరణత్వాభావో బాధ్యః విశిష్టాధికరణతాయా అతిరిక్తత్వాత్. ఏతేన ప్ర
లయాన్యకాలత్వప్రకారతానిరూపితప్రమీయవిశేష్యత్వాభావపరం ప్రల
యాన్యకాలమాత్రవృత్తిప్రలయాన్యకాలత్వ ప్రకారతానిరూపితవిశేష్య
త్వాభావపరంవేత్యాయానః ప్రత్యుక్తః. ప్రలయాన్యకాలత్వాదేరభా
వస్యేతి పాఠేతు కాలత్వవిశిష్టప్రలయాన్యత్వాదేరభావస్యేత్యర్థః. య
థాశ్రుతె తదభావస్య విశేష్యభూతకాలత్వరూపప్రతియోగిసామానాధికర
ణ్యాదతివ్యాప్తితాదవస్థ్యాత్ కాలత్వాదేః కాలికసంబంధేన గవాదివ్యాప
కత్వాత్ సమనియతాభావభేదపక్షేచెదం. అన్యథా తస్య ప్రలయాన్యకాల
త్వాభావరూపతయోక్తదోషస్య దుర్వారతేతి. అతఏవ కాలికసంబంధేనప్ర
లయావృత్తిసాధ్యకే దోషాభావాద్దైశికవిశేషణతాసంబంధానుధావనం. ప్ర
లయవృత్తిత్వంచ దైశికవిశేషణతాసంబంధేన తేన ప్రలయాన్యత్వస్య సాధ్య
తానిర్వాహః. కాలికసంబంధేన తస్మిన్ వేశే ప్రాగభావానామేవ సాధ్యత్వం
స్యాత్. ప్రాగభావవాన్ కాలత్వాదిత్యాదావనాతివ్యాప్తిః ఉదాహరణా
భాసే యత్తేత్యుపాదానాద్దైశికవిశేషణతారూపసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధ
లాభః. * సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనేతి * కాలత్వాదివిశిష్టప్రలయాన్య
త్వాదేః దైశికవిశేషణతాసంబంధేన సాధ్యంప్రతి అవ్యాపకత్వాత్తదభావ

యాన్యవృత్తితయా సుతరామేవ ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాదితి నిరుక్త
వివక్షణమావశ్యకం. ఏతదభిప్రేత్యైవ ప్రళయావృత్తి సాధ్యకానుధావనం
గ్రంథకృతఇతి. వస్తుతస్తు ప్రళయాదిమాత్రవృత్తేరభావస్య ప్రళయాద్యనా
త్మకత్వేపి దర్శితస్థలేషూక్తవివక్షామంతరేణాతివ్యాప్తివారణమశక్యం ప్ర
ళయాన్యత్వాదెరభావస్యాపి స్వప్రతియోగి సిద్ధవ్యాపకతాఘటక స్వరూ
ప సంబంధేన ప్రళయాత్మక నానాధ్వంసాంతర్గత యత్కించిద్ధ్వంసవృ
త్తిత్వ విశిష్టస్వాభావరూపప్రతియోగినోఽధికరణే ధ్వంసాంతరేస్వస్య
ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాత్. యత్కించిద్ధ్వంసాన్యత్వాభావస్య య
త్కించిద్ధ్వంసమాత్ర వృత్తేస్తద్ధ్వంస వృత్తిత్వవిశిష్ట స్వాభావాధికరణే ధ్వం
సాంతరే అసత్త్వేపి కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక స్వాభావస్య
స్వానధికరణ ధ్వంసావచ్ఛేదేన స్వాధికరణేపి సత్త్వేన తత్రైవ తత్ప్రతియో
గిసమానాధికరణత్వాత్ ప్రళయాన్యవిషయకత్వోపలక్షితప్రమాయా విషయ
తాసంబంధేన కేవలాన్వయితయా తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్న తాదృశ ప్రమా
భావాప్రసిద్ధేః ప్రళయాన్యవిషయకత్వ విశిష్ట ప్రమాభావస్య ప్రలయే

స్య ప్రలయానాత్మకస్య నలక్షణఘటకతేతిభావః.ఇతరసంబంధః వ్యధికరణః.
*ఏతదితి *ఏతేన పూర్వోక్తప్రయోజనస్యైకత్ర జన్యద్రవ్యసాధ్యకస్థలే సం
భవాత్ప్రలయావృత్తిసాధ్యకానుధావనం వ్యర్థమితి పరాస్తం. నను ప్రల
యాన్యత్వాభావస్య ప్రలయేపిసత్త్వేన దైశికవిశేషణతాసంబంధేన వృత్తిరా
వశ్యకీ అన్యథా నిరుక్తహేతుసామానాధికరణ్యభంగాపత్తేః తద్వరంతస్యా
తిరిక్తత్వం ఏవంచ పరమాణౌ ప్రలయాన్యత్వంనాస్తీతి ప్రత్యయస్యాపి త
త్త్వేన వృత్త్యగోచరత్వేపి వారణమతివ్యాప్త్యుద్ధారశ్చ ఏవం ప్రలయాన్య
త్వప్రకారక ప్రమావిషయత్వాభావాదేః ప్రలయాత్మకత్వంవినా నదోష
యోజనాభవతీత్యతఆహ * వస్తుతస్త్వితి * ప్రలయాన్యత్వాదెరిత్యాదినా త
త్ప్రకారకప్రమావిశేషవిశేష్యత్వపరిగ్రహః. * నానేతి * ప్రలయత్వంనిఖి
లచరమధ్వంససాధారణమిత్యభిప్రాయః. తదా పూర్వక్షణాదేరసత్త్వాదయ
త్కించిద్ధ్వంసేతి.స్వంప్రలయాన్యత్వాభావఃస్వంతద్ధ్వంసత్వాత్మకోఽభావః.
* విశిష్టప్రమేతి * ప్రలయాన్యత్వప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతాయాఏవ

ప్రసిద్ధావపి ప్రళయేతదన్యావిషయక నిత్య ప్రమారూప ప్రతియోగి సమానాధికరణత్వాత్ ప్రళయావిషయక ప్రమాభావస్యచ జన్యప్రమామాత్ర ప్రతియోగికతయా కాలికావ్యాప్యవృత్తిత్వేన ప్రతియోగిమత్యపి తచ్ఛూన్యకాలావచ్ఛేదేన వృత్తేస్తాదృశాభావ మాదాయాతివ్యాప్తివారణాసంభవాత్ ఉక్తవివక్షణేతు ప్రళయే ప్రళయావిషయక ప్రమాభావస్య విషయతయా ప్రతియోగి సమానాధికరణత్వ విరహాదతివ్యాప్తి వారణసంభవః ఏవముక్తరీత్యా ఘటత్వాభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదావపి వ్యాప్త్యవృత్తిర్బోధ్యా. * హేతుమతి ప్రళయఇతి * హేతుమత్సామాన్యాంతర్గత ప్రళయాంతర్భావేనేత్యర్థః. *తత్సామానాధికరణ్యాభావాత్ *గవాదిరూప ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావాత్ అత్ర గవాదేరభావస్యేత్యనుషజ్యతే. హేతుమతిస్వవైశిష్ట్యనివేశనఫలమాహ *స్వవిశిష్టేతీతి* సాంప్రదాయికైర్ద్రవ్యసంయోగ సామాన్యాభావానభ్యుపగమాత్ సద్ధేతుత్వార్థం కపిసంయోగాభావ పర్యన్తానుధావనం. *సకల హేత్వధికరణావృత్తిత్వేపీతి* నిత్యగుణాదౌ కేనాపిసంబంధేన కపిసంయోగాసత్త్వాదితి భావః. ఏతేన హేత్వధికరణసామాన్యాంతర్భావేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం నాస్తీతి సూచితం. *నావ్యాప్తిరితి* నిత్యగుణాదేః స్వవిశిష్టత్వాభావాత్తదంతర్భావేన అతథాత్వేపి స్వవిశిష్టహేత్వధికరణాంతర్భావేనతథాత్వస్యాక్షతత్వాత్. అత్రవ్యాపకతాఘటకాభావే ఉక్తయుక్త్యా ప్రతియోగివైయధికరణ్యస్య నివేశనీయతయా సాధ్యవద్వృత్తికించిద్వ్యక్త్యసంబద్ధస్వవిశిష్టసామాన్యక భిన్నత్వ రూపవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వస్య నివేశనీయతయావా కపిసంయోగాభావాది నిష్ఠప్రతియోగితాయా అపి వ్యాపకతావచ్ఛేదకతా నిర్వాహ ఇత్యభిప్రేత్య కపిసంయోగాద్యాత్మకాభావమాదాయావ్యాప్తిరాశంకితా.

తత్ప్రకారకత్వవిశిష్టప్రమావత్వనియామకత్వాత్ * ఉక్తేతి * ఇదంతు బోధ్యం. ప్రలయావిషయక ప్రమావిషయత్వాభావస్యోక్తవివక్షాం వినాప్యతివ్యాప్తివారకత్వం. విషయతాయాఅవ్యాప్యవృత్తిత్వేతు ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదావుపేక్షాబీజకథనం నిర్బీజమితి. *కపీతి* సంయోగప్రతియోగికాభావత్వేన సాధ్యత్వేతదవచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధిః అన్యత్రైవసంయోగస్య

అన్యథాపునఃసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ కాలే కాలికసంబంధేన హేతుస
మానాధికరణానాం సత్తాత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావానాం హేత్వధికరణ సా
మాన్యాంతర్గత గగనాద్యంతర్భావేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యా విర
హాత్ ప్రసక్తావ్యాప్తేర్వారణాయ స్వవిశిష్టేతి విశేషణమావశ్యక మితి. ఆ
దిపదగ్రాహ్యామపి తాదృశస్థలమేవేత్యపి బోధ్యం.

ప్రతియోగిత్వోపపత్తేః. * అన్యథాపునరితి * నను దైశికవిశేషణతాసంబంధే
న హేతుసామానాధికరణ్యనివేశాన్నాయందోషఇతిచేన్న. వ్యాపకతాఘట
కాభావీయవృత్తౌ స్వరూపసంబంధనివేశఏవ పర్వతత్వాదిరూపాభావవార
ణార్థం దర్శితసంబంధేన తన్నివేశః ప్రసజ్యతే. నఏవన. ప్రతియోగిమ
త్త్వాగ్రహవిరోధితానియామకసంబంధేన తాదృశవృత్తినివేశాత్పర్వతత్వరూ
పాభావస్యాపి వ్యాపకతాఘటకత్వేన లక్షణాఘటకత్వాత్. పర్వతత్వాభావ
వృత్తిప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాతిరిక్తత్వాచ్చ. నన్వేవమపిసత్తాభా
వవారణాయైవదైశికవిశేషణతాసంబంధేనహేతుసామానాధికరణ్యనివేశోఽస్త్వి
తిచేన్న. తథాపిగగనాదివృత్తిత్వవిశిష్టసత్తాభావాదికమాదాయావ్యాప్తేః. అత్ర
చ స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసమానాధికరణా ఇత్యుక్తౌ
తృతీయాంతార్థస్యైకదేశాన్వయప్రసంగఇతిపృథగభిధానం. ద్వితీయేచస్వ
విశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేనేత్యస్యానువృత్తమేభావప్రత్యయోక్తిః. ఉద్దేశ్య
విధేయపదద్వాచకయోఃసమానవిభక్తిత్వం ఉద్దేశ్యవాచకానాం షష్ఠ్యంతత్వే
విధేయవాచకస్య ప్రథమాంతత్వమపేక్షితమితి వ్యుత్పత్తిభేదసూచనమపి ల
క్షణద్వయేద్రష్టవ్యం. ఇదంచాత్రావధేయం. స్వవృత్తిత్వస్వవిశిష్టహేత్వధికరణా
వచ్ఛిన్నత్వస్వప్రతియోగినిరూపితత్వైతత్త్రితయసంబంధేనాభావవిశిష్టం
యత్సామానాధికరణ్యం తద్విశిష్టం యత్సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్ట సామా
నాధికరణ్యం నిరూపకతాసంబంధేన తద్వత్త్వం హేతౌ వ్యాప్తిః. తద్విశిష్టత్వం
తద్వదన్యావృత్తిత్వసంబంధేన తేన వ్యభిచారిణివాచ్యత్వాద్యభావమాదాయ
నాతివ్యాప్తిః. సాధ్యతావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యంచ సామానాధికరణ్యసంబంధేన త
చ్చ స్వావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వాదిసంబంధేన త
ద్వత్త్వే స్వరూపసంబంధేన వృత్తిత్వం తేన నవిశిష్టపరామర్శానుపపత్తిః. ఏ

వం హేత్వధికరణావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యనిరూపకప్రతియోగికత్వవిశిష్ట
త్వం యత్సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టసామానాధికరణ్యం నిరూపకతాసంబం
ధేన తద్వత్త్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాక
త్వవదన్యూనవృత్త్యనుయోగితానిరూపకప్రతియోగితాశ్రయసామానాధిక
రణ్యనిరూపకతావ్యాప్యాధికరణతానిరూపకతావచ్ఛేదకం యద్ధేతుతావచ్ఛేద
కం తద్వత్త్వం వా వ్యాప్తిరితి దిక్. కేచిత్తు యావత్త్వం వ్యాపకత్వం తథాచ
స్వావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యవిశిష్టప్రకృతసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతి
యోగితాకాభావత్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకీభూతో
క్తసంబంధేనాభావవిశిష్టసామానాధికరణ్యత్వకధర్మవత్త్వమితి నిష్కర్షా
భాధ్యః. ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌచ న తాదృశః కోఽప్యభావః సంభవతి ధూ
మాభావే యద్విశిష్టసామానాధికరణ్యం భవేదితి న కోఽపి దోషః పరం త్వేతద
పేక్షయా లాఘవాత్స్వావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యవిశిష్టతాదృశప్రతియోగి
తాకాభావవ్యాపకతావచ్ఛేదకస్వస్వప్రతియోగిసామానాధికరణ్యకధర్మ
వత్త్వమేవోచితం తథాసత్యపి గోమాన్గోత్వాదిత్యాదౌ తాదృశగవాద్యభా
వాధికరణప్రలయే గోసామానాధికరణ్యవిశిష్టాభావాసత్త్వేనాతివ్యాప్త్యన
వకాశాత్. నచైవం ఘటత్వేన వాచ్యత్వాద్యభావసాధారణాభావవిశిష్టసా
మానాధికరణ్యే తాదృశాభావవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వసంభవాత్సాదుర్వారేతి
వాచ్యం. స్వవ్యాపకతావచ్ఛేదకస్వప్రతియోగిసామానాధికరణ్యకసకలతా
దృశాభావకత్వస్యోక్తత్వాత్. స్వం తాదృశాభావః. ఏవమపి స్వవిశిష్టేత్యాది
వైయర్థ్యస్య దుర్వారత్వాత్. కపిసంయోగాభావాదిసాధ్యకే కపిసంయో
గరూపసాధ్యాభావాధికరణేఽప్రసిద్ధ్యా కపిసంయోగాభావసామానాధికర
ణ్యవిశిష్టాభావాసత్త్వేన సత్తావాన్జాతేరిత్యాదౌ సత్తాభావవతి సత్తాసా
మానాధికరణ్యావచ్ఛిన్నాభావసత్త్వేనచాదోషాత్. యేనసంబంధేన హేతు
మద్వృత్తిత్వం తేనసంబంధేన తాదృశసామానాధికరణ్యవిశిష్టసాధ్యాభావవ
త్వనివేశాదిత్యాహుః. తాదృశాభావాయేయే ప్రత్యేకం తత్తద్వ్యాపకతా
వచ్ఛేదకతత్తదభావప్రతియోగిసామానాధికరణ్యకత్వకూటవద్ధర్మవత్త్వమ
ర్థః. వ్యాపకతాఘటకసంబంధాదిభేదాత్ వ్యాప్తికూటనివేశం వినా అగతేః

అత్ర తు సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకా యావన్తోఽభావాః ప్రత్యేకం హేతుతావచ్ఛేదక విశిష్టాధికరణ సామాన్యాన్తర్భావేన తత్తత్ప్రతియోగి సామానాధికరణ్యం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతా వచ్ఛేదకప్రతియోగితాకాయావన్తోఽభావాయద్రూపవిశిష్టాధికరణత్వ వ్యాపకతా వచ్ఛేదకప్రతియోగితాకాః స్తద్రూపవత్త్వ మిత్యాదికం తాదృశాభావే హేతు సామానాధికరణ్య విశేషణాఘటితం హేత్వధికరణే స్వవిశిష్టత్వ విశేషణాఘటితంచ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావఘటితం లఘులక్షణంసంభవతీతిబోధ్యమ్.

త్యన్యే. స్వవిశిష్టసామానాధికరణ్యవిశిష్టవ్యాపకతావచ్ఛేదకీభూతసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకాభావప్రతియోగిసామానాధికరణ్యసామాన్యకత్వమపిసంభవతి. *ప్రత్యేకమితి*యావదభావఘటకైకైకాభావస్యేత్యర్థః. యత్రకుత్రచిదితి శేషః. హేతునిష్ఠతత్తత్ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమేవకుతో నోక్తమితితుబోధ్యం. యద్ధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణత్వవ్యాపకతత్తత్ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యనిరూపకతాకధర్మవత్త్వమర్థః. కపిసంయోగాభావాదిసాధ్యకేచసంయోగవృత్తిప్రతియోగిసామానాధికరణ్యనిరూపకతాయాస్తాదృశావ్యాపకత్వేపిగగనాభావాది సాధారణతన్నిరూపకతాయాస్తథాత్వాన్నావ్యాప్తిరితిస్వవిశిష్టత్వంవ్యర్థం. యద్యపి హేత్వధికరణతావ్యాపకత్వాదన్యైవస్వవిశిష్టహేతుమత్తావ్యాపకతా. తథాపిఅభావనిష్ఠత్వాంతస్య నిష్ప్రయోజనతయాత్యాగాత్స్వవిశిష్టత్వత్యాగేపి నక్షతిరిత్యాశయేన తద్వైయర్థ్యముక్తం. ఏవమగ్రేపి. లాఘవాదాహ * యద్రూపేతి * విశిష్టరూపేణాధికరణప్రవేశే ద్రవ్యం విశిష్టసత్త్వాదిత్యాదావవ్యాప్తివారణాయ విశిష్టాధికరణతాఘటితవ్యాపకతాప్రవేశార్థమధికరణతాపదం. ఆదినాయావత్యస్తాదృశప్రతియోగితాయద్రూపవిశిష్టాధికరణతావ్యాపకతావచ్ఛేదికాఇత్యస్య పరిగ్రహః. అత్ర చ సమనియతాభావైక్యమతేపి నాతివ్యాప్తిరితిబోధ్యం. వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్నవాచ్యత్వాద్యభావశ్చ దీధితికృదుక్తనిష్కర్షేణైవ నేదానీంస్మర్యతే లక్షణఘటకపదార్థవ్యావృత్త్యుత్తరమేవ తత్సంస్కారోద్బోధాత్. గగనాభావాభావశ్చ నాస్త్యేవఇతిభావః. నను దీధితికృతాయావంతః సాధ్యవ్యాప్త

నను ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ అతివ్యాప్తిః ధూమాభావాదేరపి అ
యోగోళకాదౌ గోత్వాభావరూప ప్రతియోగి సమానాధికరణత్వాత్
గోత్వాద్యభావస్య తత్ప్రతియోగిత్వంచ ధూమాభావేజలవృత్తిత్వ విశిష్టగో
త్వాభావో నాస్తీతి ప్రతీతి నియామకాభావస్యా భావాధికరణకాభావ ప్రతి
యోగికాభావతయా అధికరణీభూత ధూమాభావస్వరూపత్వాత్ జలవృ
త్తిత్వ విశిష్టగోత్వాభావస్య శుద్ధవిశేష్యానతిరిక్తత్వాదిత్యా శంక్య జలవృ
త్తిత్వ విశిష్టగోత్వాభావాభావస్య ధూమాభావాదతిరిక్తస్యాభావ స్వరూప
తాం ప్రదర్శయన్ తత్స్వరూపతాం ప్రతిక్షిపతి. *జలేత్యాదినా* నచధూ
మాభావస్య ప్రతియోగినిష్ఠవ్యాపకతా ఘటక యావత్సంబంధాంతర్గత
సంయోగ సంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యా విరహాత్ కథమతివ్యా
ప్తి శంకేతివాచ్యం. జలవృత్తిత్వ విశిష్టగోత్వాభావ ద్రవ్యాన్యతరాభావ
స్యాప్యుక్తయుక్త్యా ధూమాభావస్వరూపతా సంభవాత్ సంయోగసంబంధే
న ద్రవ్యాత్మక ప్రతియోగినైవ సామానాధికరణ్యసత్త్వాత్. నచైవం జలవృ
త్తిద్రవ్యమేవ తత్ప్రతియోగి తస్యైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక జలవృత్తిత్వ
వైశిష్ట్యాక్రాంతత్వాత్ తస్యచ ధూమాభావ విశిష్టసకలవహ్ని మతివృత్తి
కతావచ్ఛేదకీభూతగగనావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావా హేత్వధికరణావ
చ్ఛేదేన ప్రతియోగిసమానాధికరణా ఇత్యేవ కుతో నకృతం. మైవం. తథా
సత్యవృత్తిశ్చ ధర్మేణ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక ఇత్యేవవాచ్యం స్యాత్. న
మవాయిత్వేన వాచ్యత్వాద్యభావాదేర్లక్షణాఘటకస్య నిరాకరణానౌచి
త్యాదితి. ఏతేన సమనియతాభావైక్యమతే గగనేన ధూమాభావస్య గగ
నేన వహ్న్యభావస్యైక్యాదతివ్యాప్తిరితిపరాస్తం. యావత్యః తాదృశప్రతి
యోగితాః హేత్వధికరణావచ్ఛిన్నస్వాశ్రయసామానాధికరణ్యకా ఇత్యస్య
వివక్షితత్వాత్. వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నధూమాద్యభావాధికరణకస్య గగనా
భావవహ్న్యుభయాభావాదేస్తద్రూపతా ప్రతిక్షేపస్త్వకించిత్కరః. తథాపి
సమనియతాభావైక్యమతే తస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నవహ్న్యద్యభావై
క్యాత్ ఇతి తన్మతే సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావపవాతివ్యాప్తివారక
ఇత్యాశయేనాహ *ధూమాభావాదేరపీతి* *జలేతి* అయంచాభావః

మానాభావాన్నాతివ్యాప్తిప్రసక్తిః యదిచ జలవృత్తిత్వ వైశిష్ట్యస్యాన్యతర
త్వ ఘటకీభూతభేద ప్రతియోగిని గోత్వాభావత్వా వచ్ఛిన్నఏవ విశేషణం
నత్వన్యతరత్వావచ్ఛిన్నే విశేషణతయా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకమితి జలా
వృత్తిద్రవ్యస్యాపి తత్ప్రతియోగిత్వమిష్యత్యతే తదా తాదృశాభావస్య వి
శిష్టాభావానాత్మకతయా అన్యతరత్వ రూపప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టగో
త్వాభావాధికరణధూమాభావాద్యధికరణకత్వానుపపత్తిరితి వాచ్యం. జలవృ
త్తిద్రవ్యంధూమాభావవిశిష్ట యాదృశ హేత్వధికరణే నియమతోవర్తతే తా
దృశ వ్యభిచారి హేతుకస్థల ఏవ ధూమాభావాత్మక నిరుక్తవిశిష్టాభావ ప్రతి
యోగిద్రవ్య సామానాధికరణ్యమాదాయాతి వ్యాప్తిమాశంక్య జలాదివృత్తి
త్వేత్యాది గ్రంథస్యావతారణీయత్వాత్. నచైవం తాదృశాన్యతరాభావస్యై
వ ధూమాభావస్వరూపతా ప్రతిక్షేపఉచిత ఇతి విశిష్టగోత్వాన్యభావస్యాభా
వ ఇతి గ్రంథాసంగతిర్దుర్వారైవేతి వాచ్యం. తాదృశగ్రంథస్యాపిగోత్వా
భావప్రతియోగికాభావత్వేన రూపేణ జలవృత్తిత్వ విశిష్టతాదృశాన్యతర
న సంయోగాద్యనవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకః తథాసతి ధూమాభావాధికరణ
కత్వసంభవేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోటౌజలవృత్తిత్వోపాదానిన వైయ
ర్థ్యాత్ కింతు స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకఇతిధ్యేయం.
అన్యతరత్వరూపేతి * జలవృత్తిత్వ విశిష్టగోత్వాభావభిన్నం యద్ద్రవ్యభి
న్నం తదన్యత్వస్య శుద్ధగోత్వాభావే సత్వాత్. అత్రచఅయోగోలకాదౌ
తాదృశగోత్వాభావసత్వేనతాదృశాన్యతరాభావవత్వ ప్రత్యయానుపపత్తిర
పిద్రష్టవ్యా. జలాయోగోళక వృత్తిద్రవ్యం దీర్ఘదండాది దీర్ఘవహ్నివి
శేషాది స్తద్ధూమసమానాధికరణో మహానసతదయోగోళకాన్యతరత్వాదిశ్చ
హేతుః. ఇదంతుచిన్త్యం-అయోగోలకవృత్తిత్వవిశిష్టగోత్వాభావద్రవ్యాన్యత
రాభావ మాదాయ దర్శితరీత్యాప్రసిద్ధస్థలేతివ్యాప్తిసంభవాత్. జలాదిత్య
క్షరానురోధేన అప్రసిద్ధస్థలానుధావనం నతు ప్రసిద్ధస్థలేతివ్యాప్తిర్నాస్తీ
త్యాశయేనవేదం. యత్తు సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ధూమాభావస్య వి
శిష్టాభావాత్మకత్వేవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ధూమాభావస్యాపి తథాత్వం
పశ్చాత్తుప్రతిక్షేప ఇత్యాశయేనాతివ్యాప్తిరితి. తత్తుచ్ఛం. కేవలాన్వయ్యా

త్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ పరత్వాత్. నచైవమప్యయోగోళక భే
దాభావస్యాయోగోళకత్వాది రూపభావాత్మకస్య స్వనిష్ఠజలవృత్తిత్వ విశిష్ట
గోత్వాభావాభావస్వరూపతా విరహాత్తస్య ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం
న ఘటత ఇత్యతివ్యాప్త్యప్రసక్తిః సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన వ్యాపక
తాయా లక్షణఘటకత్వం ప్రాగేవదూషితమతో నాయోగోళక భేదాభావస్య
లక్షణఘటకత్వ సంభవఇతి వాచ్యం. అయోగోళక భేదాభావాదేరపి ప్ర

భావస్య వ్యతిరేకవిశిష్టాభావరూపత్వా సంభవేనైవోపపత్తేస్సమానాధికరణ
ధర్మావచ్ఛిన్న ధూమాభావ విశిష్టాభావయో ర్భేదవ్యవస్థాపన వైయర్థ్యాత్
* పరత్వాదితి * అత్రేదం చింత్యం. ఏవంసతి జలవృత్తిత్వ విశి
ష్టత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయైవాతివ్యాప్తి ర్వాచ్యా తావతాపి జల
వృత్తిద్రవ్యస్య ధూమాభావ ప్రతియోగితాసంభవాత్ నతు జలవృత్తిత్వ
విశిష్టాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావం సంయోగవిశేషణతాన్యతర సంబంధేనజ
లవృత్తిత్వస్య భవతోప్యావశ్యకత్వాదితి. వస్తుతస్తుసంయోగేన జలవృత్తిత్వవి
శేషణతాసంబంధేన జలవృత్తిత్వాన్యతర విశిష్టత్వావచ్ఛిన్నాభావోయం అ
న్యతరత్వంతు న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తదుపాదానేపి ద్రవ్యస్య తత్ప్ర
తియోగిత్వార్థం సంయోగాంతర్భావస్యావశ్యకత్వాత్. నచ ప్రతియోగిసా
మానాధికరణ్యస్య ప్రతియోగిసంబంధివృత్తిత్వరూపతాయా ఆవశ్యకతయా
సంయోగసంబంధేన జలసంబంధిత్వ విశేషణతాసంబంధేన జలవృత్తిత్వా
న్యతరదేవ ప్రవేశ్యవిశిష్టాభావ ఉచ్యతాం తావతాపి తాదృశ గగనాదిరూ
పద్రవ్యస్య జలాయోగోలకయోః సత్వాదతివ్యాప్తిసంభవే తస్య ధూమాభా
వవిశిష్టసకలవహ్నిమతివృత్తిత్వా మానాభావాదితి పూర్వగ్రంథాసంగతిరితి
వాచ్యం. వృత్త్యనియామకసంయోగస్య వ్యాపకత్వాఘటకత్వేన గగనాదేః
ప్రతియోగిత్వోపాదానవైఫల్యాత్. అత్ర వదంతి. జలే ఆదిపదగ్రాహ్యస్వ
ద్వైవా కాలికసంబంధేనాయోగోలకవృత్తివహ్న్యాదేః సత్వేన కాలికసంబం
ధావచ్ఛిన్నజలాదివృత్తిత్వవిశిష్టాభావమాదాయాతివ్యాప్తిసంభవాదతాదృ
శాయాస్సోనిష్ఫలఇతి. అత్ర తాదృశగోత్వాభావాభావస్య ధూమాభావరూ

ర్వక్షణవృత్తిత్వ విశిష్ట స్వాభావ రూపప్రతియోగి సామానాధికరణ్య సంభ
వాత్. నచైవం ధూమాభావస్య గోత్వాభావాద్యప్రతియోగికత్వేపి పూర్వక్ష
ణవృత్తిత్వ విశిష్టస్వాభావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యసత్త్వాదతివ్యాప్తి
తాదవస్థ్యమితి వాచ్యం. తాదృశప్రతియోగినః స్వప్రతియోగినిష్ఠవ్యాపకతా
ఘటక యావత్సంబంధాంతర్గత సంయోగాదినా సామానాధికరణ్యవిరహా
త్ ఘటత్వాభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదావపి ఘటత్వాభావాది ప్రకా
రక ప్రమాభావస్య యావద్వ్యాపకతాఘటక సంబంధాంతర్గత విశేష్య
తాసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య విరహేణాతివ్యాప్త్యనవకాశా

పత్తామతే తాదృశగోత్వాభావాభావత్వేన జలాదౌ వృత్తిత్వానంగీకారే
ణ తత్ప్రత్యయాపత్త్యుద్ధారసంభవేపి లాఘవేన సమనియతాభావైక్యమతేజ
లత్వాభావరూపతాసిద్ధాన్తానురోధేనైవ తథావిధవృత్తిర్నోపగమ్యతే ఇతి తత్ప
రిత్యాగః *సంభవాదితి* నచ తాదాత్మ్యేనాయోగోలకభిన్నమపిధూమవ్యా
పకం తదభావశ్చాయోగోలకత్వమితి వ్యాపకతాఘటక తాదాత్మ్యసంబంధే
న అయోగోలకభిన్నరూపప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యాన్నాతివ్యాప్తిప్రస
క్తిరితి వాచ్యం. ప్రతియోగితాయాః ప్రతియోగిరూపతామతే అయోగోలకభిన్న
నిష్ఠప్రతియోగితాయా వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాసంభవాత్. నచైవం ధూమ
సామాన్యసాధ్యకే తన్నిష్ఠప్రతియోగితాయా అపి నవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వమి
తి వాచ్యం. తద్ధూమసాధ్యకేఏవ గోత్వాభావలక్షణఘటకతత్తద్ధూమాభావప్ర
తియోగిత్వనిరాకరణాత్. నచ తత్రైవాయోగోలకభిన్నస్య తద్ధూమవ్యాపక
తాసంభవాన్నాతివ్యాప్తిప్రసక్తిరితివాచ్యం. యద్ధూమవ్యక్తిరనేకాధికరణ
వృత్తిః తత్సాధ్యకస్యోక్తత్వాత్. * స్వాభావేతి * స్వాభావత్వానవచ్ఛిన్న
ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యోక్త్యా త్వధికవిశేషణప్రవేశాపత్తిః నచైవం ఘట
త్వాభావాన్ ప్రమేయత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వాదిరూపసాధ్యాభావస్య కించిద్వి
శిష్టస్వాభావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాదతివ్యాప్తిరిత్యతఆహ * ఘ
టత్వాభావవానితి * అత్రచ జలం గోభిన్నం ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిః.
ప్రతీత్యతిసంగాభావేనోక్తరీత్యా జలవృత్తిత్వవిశిష్టగోత్వాభావద్రవ్యత్వాన్య
తరాభావాదేర్జలత్వాభావరూపతయా ద్రవ్యత్వరూపప్రతియోగిసామానా

త్. నచైవం జలవృత్తిత్వవిశిష్టగోత్వాభావద్రవ్యాన్యతరాభావస్య ధూమా
భావస్వరూపతయా సంయోగేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యసంభవేపి
ధూమాదిప్రకారకప్రమాభావస్య యావద్వ్యాపకతాఘటకసంబంధాంతర్గ
తవిశేష్యతాసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావాద్ధూమవాన్వ
హ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్త్యప్రసక్త్యా తాదృశాభావస్య ధూమాభావస్వరూ
పతాప్రతిక్షేపో న యుక్త ఇతి వాచ్యం. తాదృశాభావస్య తత్స్వరూపత్వే
తుల్యయుక్త్యా ధూమాదిప్రకారకప్రమాభావనిష్ఠస్య జలాదివృత్తిత్వవిశి
ష్టగోత్వాభావద్రవ్యత్వప్రకారకప్రమాన్యతరాభావస్య తత్స్వరూపత
యా ద్రవ్యత్వప్రకారకప్రమాయా అపి తత్ప్రతియోగిత్వేన తయైవ సమం విశే
ష్యతాసంబంధేన తాదృశాభావస్య సామానాధికరణ్యసత్త్వాదతివ్యాప్తిప్ర
సక్తేరితి. నన్వేవమపి ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవ
ఉక్తాభావస్య జలత్వాద్యభావస్వరూపత్వే తు తుల్యయుక్త్యా ధూమవద్వృత్తిత్వ
విశిష్టతాదృశాభావస్య ధూమాభావస్వరూపత్వేన ద్రవ్యసామాన్యస్య తత్ప్ర
తియోగిత్వానపాయాత్. ఏవం ధూమాద్యభావస్య ధూమత్వాదినా ప్రమేయ
ధికరణ్యసత్త్వాత్. నచ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నజలత్వాభావమాదాయైవ
నాతివ్యాప్తిః జలే తాదృశాభావప్రతీతిప్రసంగేన విశిష్టాభావస్య కేవలాన్వ
యితదభావాత్మకత్వాసంభవాదితి వాచ్యం. ఇత్థమపి తస్య వ్యధికరణధర్మావ
చ్ఛిన్నద్రవ్యత్వాద్యభావసమనైయత్యేన అతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాదితి శం
కానిరాకరణాయ ప్రసిద్ధవ్యభిచారిణ్యేవ తథావిధాభావమాదాయాతివ్యా
ప్తిం శంకతే * నన్విత్యాదినా * సాధ్యాన్యధర్మవద్వృత్తిత్వవిశిష్టాభా
వాదేః సాధ్యాభావరూపతాప్రతిక్షేపేపి సాధ్యవద్వృత్తిత్వవిశిష్టాభావస్య
సాధ్యాభావరూపతయాతివ్యాప్తిః సకలవ్యభిచారిణ్యుక్తలక్షణావతారబీజమే
వేతి భావః. అత్ర దీధితికృతాం సమనియతాభావైక్యమభిప్రేత్య న సమాధానం
కింతు విశిష్టాభావస్య విశేషణాభావరూపతామేవ తత్ప్రతియోగితాయాశ్చ
విశేష్యాబాధాన్నాతివ్యాప్తిరితి చేత్ బ్రూయాత్ తదాప్యాహ * ఏవమితి *
నను వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ ఘటత్వాదినా ప్రమేయసామాన్యాభా
వస్య యావదంతర్గతస్య లక్షణఘటకతయా యావద్ధేత్వధికరణాంతర్భావే

సామాన్యాభావ సమనియతత్వేన తత్తదభిన్నత్వోపగమాత్ ప్రమేయమాత్రస్యైవ తత్ప్రతియోగిత్వాత్. యదిచ ధూమత్వాదినా ప్రమేయం నాస్తీత్యాది ప్రతీతౌ ధూమమాత్రస్యైవ ప్రతియోగిత్వగ్రహః నప్రమేయాంతరస్య. అథవా ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య శరీరేన్యూనవృత్తి సమానాధికరణధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా నివేశనీయా ఏవంచ తాదృశ ప్రతియోగితాకో హేతుసమానాధికరణాభావో గ్రాహ్యః. యావత్ప్రమేయనిష్ఠ ప్రతియోగితాచ తథావిధ ధూమత్వావచ్ఛిన్నైవ తాదృశధర్మానవచ్ఛిన్నా చధూమాదిమాత్రవృత్తి ధూమాభావీయ ప్రతియోగితైవ తదాశ్రయసామానాధికరణ్యం చ నాయోగోళకాద్యంతర్భావేనేతి మన్యతే. తథాపిధూమాభావస్య వహ్నిధూమోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావ సమనియతయా తదభిన్నత్వేన వహ్నేరపి తదభావ ప్రతియోగితయా అయోగోళకాన్యత్వాభావస్య

న తత్సమనియతాభావీయతాదృశ ఘటమాత్రవృత్తిప్రతియోగితాశ్రయసామానాధికరణ్యాభావాదసంభవఇత్యతఆహ * ఏవంచేతి * ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ ఘటత్వాదినా ధూమాభావస్య ఘటత్వేన వహ్న్యాద్యభావాభిన్నత్వేన తథాత్వాత్తత్సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావఏవ దోషవారకో బోధ్యః. తస్యాపిచ తథాత్వేన దోషవారణం నాస్తీత్యాశయేనాహ * తథాపీతి * యదిచ ప్రత్యేకముభయత్వావచ్ఛిన్నభేదసత్వాత్తాదృశోభయత్వాదేరపి స్వసమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వరూపన్యూనవృత్తిత్వమస్తీతిమన్యతే తదా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నభేదమాదాయ దోషవారణాయ తాదృశభేదే స్వప్రతియోగ్యవృత్తిత్వరూపవిశేషణస్యావశ్యకతయోభయత్వస్యాన్యూనవృత్తిత్వంబోధ్యం. యద్యపి ధూమత్వాదేరప్యుభయాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా తత్ప్రతియోగితాయా న్యూనవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నత్వం. తథాపి ధూమవద్వృత్తిత్వవిశిష్టద్రవ్యసామాన్యాభావస్య ధూమాభావసమనియతతయాతివ్యాప్తిః నచ కథం తస్య ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం. ధూమవద్వృత్తియాదృశద్రవ్యం నియమతో హేతుమతివర్తతే తాదృశద్రవ్యస్య ప్రతియోగిత్వాత్. అథవా సంయోగ కాలికవిశేషణతైతదన్యతరసమ్బంధేన ధూమవద్వృత్తిత్వం తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వసంబంధేన ధూమవద్వశిష్టత్వం వా నివేశ్యం. విశేషణాభావాద్విశిష్టాభావఇతి. ఉభ

అయోగోళకాన్యవృత్తిత్వవిశిష్టాకాశాభావాభావ సమనియతతయా తదభిన్న
త్వేనాకాశాభావస్యాపి తత్ప్రతియోగితయా ధూమవత్వప్రకారకప్రమాభావ
స్య ధూమవద్విశేష్యకత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వాదిప్రకారక ప్రమాభావ సమనియ
తతయా ద్రవ్యత్వాదిప్రకారకప్రమాయా అపి తత్ప్రతియోగిత్వేన. ధూమ
భేదస్య ధూమత్వసమభయత్వావచ్ఛిన్నాభావసమనియతత్వేన సన్మాత్రస్యై
వ తత్ప్రతియోగితయా హేతుసమానాధికరణతాదృశాభావానాం స్వవిశిష్టయా
వహ్నిత్వాధికరణాంతర్భావేన దర్శితప్రతియోగిభిః సామానాధికరణ్య మక్షత
మేవేత్యతివ్యాప్తిః. అథ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదికాయా

యాభావసదస్య తాదృశద్రవ్యాభావపరతయా గగనస్యాపి తత్ప్రతియోగి
తి తత్సంబంధివృత్తిత్వస్యాదాయైవాతివ్యాప్తిసంగతిరితితు కేచిత్. * అయో
గోలకాన్యేతి * లాఘవేనాకాశాభావత్వస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోట్య
ప్రవేశేపి ఆకాశాభావస్య ప్రతియోగిత్వమక్షతం. * ధూమేతి * ధూమవత్త
నిరూపవిశేష్యకద్రవ్యత్వప్రకారకప్రమాభావస్య తాదృశాభావసమనైయత్యా
ర్థం విశేష్టేతి. * ధూమభేదస్యేతి * నచాభావప్రతియోగితాయాం సంబ
న్ధవిశేషానవచ్ఛిన్నత్వనివేశాద్ధూమభేదవ్యుదాసః అత ఏవ వాచ్యత్వభేదాదే
ర్వ్యుదాసాల్లక్షణస్య ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రంథావతారకత్వనిర్వాహో
పీత్యుత్తరదూషణమప్యసంగతమేవేతి వాచ్యం. ఏతావతా ధూమభేదవ్యుదా
సమాత్రం నత్వతివ్యాప్తిరాసోపీతి ప్రతియోగితాయాం సంబంధవిశేషావ
చ్ఛిన్నత్వనివేశోవ్యర్థ ఏవ తతశ్చోత్తరదూషణసంగతిరపీత్యభిప్రాయాత్.
* ధూమత్వేతి * అస్య సమవాయేతరసంబంధావచ్ఛిన్నాభావత్వే సమనై
యత్యభంగో బోధ్యః. * అథేతి * ఆత్మాజ్ఞానాదిత్యాదావాత్మత్వాభావమా
దాయ హేతుసమానాధికరణాభావీయత్వం ప్రతియోగితావిశేషణం* తర్హీ
తి* ప్రతియోగితాయాం యావత్త్వోక్తావధికస్యాభావవైయర్థ్య మేవలక్షణదో
షః. తథాసతి ఆత్మత్వత్వావచ్ఛిన్నాత్మత్వనిష్ఠప్రతియోగితాయా యావదంతర్గ
తయా తన్నిరూపకాభావస్యాతథాత్వాదవ్యాప్తిశంకాయామర్థతః ప్రతి
యోగిసామానాధికరణ్యాభావనిష్ఠత్వత్యాగాన్నావ్యాప్తిః. ఏవంచ స్వవిశిష్ట
త్వహేతుసామానాధికరణ్యయోరపి వైయర్థ్యమిత్యభిప్రాయేణేదం. తేన

యాప్రతియోగితా తత్తన్నిరూపకాభావానాం స్వవిశిష్టయావద్ధేత్వధికరణాం
తర్భావేన తత్తత్ప్రతియోగితాశ్రయ సామానాధికరణ్యం వివక్షణీయమితినా
తివ్యాప్తిరితిచేత్. తర్హి తాదృశీయాం యాప్రతియోగితా తదాశ్రయసామా
నాధికరణ్యా యత్రక్వచిద్యావద్ధ్యధికరణాన్తర్భావేన తత్వ మిత్యేతావతైవ
సామంజస్యేఽభావేయావత్త్వస్య తత్తత్ప్రతియోగితానిరూపకత్వస్య హే
తుసామానాధికరణ్యస్య విశేషణస్య హేత్వధికరణేచ స్వవిశిష్టత్వ విశేషణ
స్యవైయర్థ్యప్రసంగః. ఏవం సర్వత్రహేతు సమానాధికరణ ముభయత్వా
వచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకం సాధ్యాభావమాదాయ లక్షణసమన్వయసంభ
ప్రతియోగితాయాం యావత్త్వానుపాదానేపి ఏతేషాం వైయర్థ్యస్య సత్త్వా
ద్దోషతయాఽభిధానాసంగతిరితినాశంక్యం. అథ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకీ
భూతవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాయావంతోఽభావాయదధికర
ణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసామానాధికరణాస్తత్త్వమిత్యుక్తౌ ధూమవాన్ వ
హ్నేరిత్యాదావుక్తాభావానాం వ్యుదాసః ఆత్మాజ్ఞానాదిత్యాదావాత్మత్వసా
మాన్యాభావాదేశ్చేతిచేత్. తర్హి ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తి
ఘటత్వేన ధూమాభావఘటత్వేన వహ్న్యభావయోరైక్యాత్. తద్భేదేప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకైక్యేన ప్రతియోగిత్రైక్యాచ్చ. యదిచ తథావిధయద్య
త్ప్రతియోగితాకాయావంతోఽభావాస్తత్ప్రతియోగితాశ్రయేత్యాదిరీత్యాని వే
శః. ధూమభిన్నత్వేన ధూమాభావమాదాయనాతివ్యాప్తిః తస్యాపి వహ్ని
భిన్నత్వేన వహ్న్యభావరూపత్వాత్సఏవ దోషఇతి యద్యదితి ధూమభి
న్నత్వేన ధూమాభావధూమభిన్నత్వేన ధూమతద్భిన్నోభయాభావప్రతియో
గితయోరైక్యమసజాతీయత్వాదిత్యుచ్యతే. తదావ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న
త్వరూపవిశేషణం వ్యర్థమితి. యథాసన్నివేశేఽవైయర్థ్యాదాహ * ఏవ
మితి * వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్నవాచ్యత్వాభావమాదాయ లక్షణసంగతి
స్తుప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన వ్యాపకతాకల్పే నేతితదుపేక్షా. ఉభ
యాభావాదెరుభయత్వాద్యభావరూపతాపక్షేఽభయత్వనిష్ఠప్రతియోగితా
యాః సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాభావాత్ యథోక్తవిశేషణాక్రాన్తవ్య
ధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావోపగమేనైవావతారకత్వం అతస్సిద్ధాన్తమన్వ

వాత్ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రామాణికత్వేపి క్షతి విరహేణై
తాదృశవ్యాప్తిలక్షణ శంకాయాం ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యాదినా తాదృ
శాభావఖండనస్యాసంగత్యాపత్తిః అతో లక్షణాంతరమాహ * యత్సమా
నాధికరణానామితి * అత్రాపియత్తత్పదయోః పూర్వవద్యత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నపర
తాబోధ్యావహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపక
తావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావావహ్నిత్వాదినా ఘటాద్య
భావాఏవ తేషాంచ స్వవిశిష్టయావద్ధేత్వధికరణాంతర్భావేన వహ్నిత్వాది
రూప ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సమానాధికరణతయా లక్షణసమన్వ
యః. అత్రాపి ప్రతియోగి సామానాధికరణ్యనివేశే ఉక్తక్రమేణధూమవాన్
వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిః అతః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామా
నాధికరణ్య నివేశః తథాచ ధూమాద్యభావానాం వహ్నిధూమోభయత్వా
వచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాశ్రయ వహ్న్యాది సామానాధికరణ్య సత్వేపి ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకీభూత తాదృశోభయత్వావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యాభా

రుద్ధ్యాహ * ఉభయేతి * అప్రామాణికత్వేపీతి * అత్రచ భట్టాచార్యైః
వ్యాపకతాఘటకత్వేన సామానాధికరణ్యేనేత్యుపాదానాన్నావతారకత్వభ
ఙ్గశ్చక్రవర్తిలక్షణవదతితునవాచ్యం. చక్రవర్తినాంసామానాధికరణ్యేనేత్యుపా
దానమేవోభయాద్యభావమాలోచయతాం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ
వ్యంజకం తదభావాసత్వేపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావసత్వాత్ తమాలో
చ్యైవ సాధ్యాభావఘటితలక్షణకథనాత్ నత్విహ తేషాం తథాకించిదస్తి దీధి
తికృతి సామానాధికరణ్యేనేత్యస్యానుక్తేస్తదప్రామాణికత్వే తదఘటితసా
ధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వస్యైవ లాభసంభవాత్ అవచ్ఛేదకానవచ్ఛేదకో
భయాదిభేదవారణాయ ప్రతియోగితావిశేషసంబంధేనావచ్ఛేదకవిశేషితభే
దనివేశాదర్థతఏవనతత్ర తాదృశాభావ వ్యక్తిసంభవః ఏవం సాధ్యవద్వృ
త్తికించిద్వ్యక్తిత్వాది వ్యాపకతామతేపి. నన్వేవమే తాదృశదుష్టలక్షణాభి
ధానం దీధితికృతామసంగతమితి చేన్న. సమవాయిత్వేన వాచ్యత్వాభావ
మాలోచ్య ఆపాతతస్తేషాం తథాభిధానంపశ్చాద్దోషాలోచనే జ్ఞేయత్వత్వే
న వాచ్యత్వాభావోపలక్షణత్వాత్. * తథాచేతి * తథాచ ప్రతియోగితా

వాన్నాతివ్యాప్తిః. ఏవం తాదృశాభావాధికరణక ధూమవద్వృత్తిత్వ విశిష్ట
గోత్వాభావ ద్రవ్యాన్యతరాభావస్య ధూమాభావస్వరూపత్వేపి తాదృశాభా
వప్రతియోగితావచ్ఛేదక ధూమవద్వృత్తిత్వ విశిష్టత్వావచ్ఛిన్నేన సమం తా
దృశాభావస్య స్వవిశిష్టహేత్వధికరణాంతర్భావేన ప్రతియోగిసామానాధిక
రణ్య విరహాన్నాతివ్యాప్తిః. ద్రవ్యత్వేన ధూమో నాస్తీత్యాది ప్రతీతౌ ద్ర
వ్యత్వాదేః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం నభాసతే అపితుధూమత్వాదేరేవద్ర
వ్యత్వాదేస్తుతృతీయోల్లిఖితవైశిష్ట్యమాత్రం ధూమాదౌ భాసతేఇత్యుపేయతే

వచ్ఛేదకతాపర్యాప్తి ప్రవేశఇతి భావః. * నభాసతఇతి * తదభానేపి ప్ర
తీత్యుపపత్తేరితిభావః. ఏతేనసమవాయిత్వేన వాచ్యత్వం నాస్తీతి ప్రతీతిసిద్ధా
మణికృద్భిః వహ్నిత్వేన ప్రమేయం నాస్తి వహ్నిత్వేన మహానసీయ వ
హ్నిఘటాన్యతర న్నాస్తీత్యాది ప్రతీత్యా యత్కించిత్ప్రతియోగ్యవృత్తి ధ
ర్మావచ్ఛిన్నాభావో దీధితికృద్భిః వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకతాకభేదః సమవాయితయా వాచ్యత్వచ్ఛేదోప దర్శితవ్యఇతి మిశ్రైశ్చ
కంఠరవేణోక్తఇతి ఏతఏవ సౌందడసంమతాః నతు తద్భిన్నః సామాన్యరూ
పేణ విశేషాభావః మణికారాద్యననుమతః వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావా
ప్రభేదతయా సౌందల సంమతఇతి 'తదప్రామాణికత్వ బీజమావిష్కృతం.
అతఏవాగ్రే తదఖండనేననన్యూనతా. నచనిరుక్తభేదస్యాగ్రేఅఖండనాన్న్యూ
నతేతి వాచ్యం. ప్రతియోగితాయా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నత్వ ఖండన
దిశా తదవచ్ఛేదకతాయా స్తత్ఖండనసిద్ధేః. ఏతేన తాదృశాభావాంగీకారే
పి ప్రతియోగితావచ్ఛేదక పదేన ప్రతియోగితానతిరిక్తవృత్త్యవచ్ఛేదక
స్య తత్ప్రతియోగితాసమానాధికరణం తత్ప్రతియోగితానిరూపకాభావవ
ద్వృత్తితావచ్ఛేదకం తదన్యప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్యవాఽగ్రే వివక్షణీయ
తయా నాతివ్యాప్తిః స్వన్యూనవృత్తిభిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేత్యాది వి
వక్షాయాస్తువతివ్యాప్తిగ్రస్తత్వేన హేయత్వాదితి పూర్వపక్షోపి నిరస్తః.
తాదృశాభావస్యైవాప్రామాణికత్వాత్. నచద్రవ్యత్వేన ధూమోనాస్తీతి
ప్రతీత్యయస్య ద్రవ్యత్వేన ధూమవానితి జ్ఞాన ప్రతిబంధకత్వానురోధేన తా
దృశాభావః సువచః సిద్ధాంతే ద్రవ్యత్వ విశిష్టధూమవత్తాజ్ఞానే ధూమా

అతః తాదృశప్రతీతి విషయాభావస్య ధూమాభావాదిసమనియత తయా తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం ద్రవ్యత్వాదికమపి ధూమాద్యభావ ప్రతి యోగితావచ్ఛేదకమితి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్య వివక్షణే ప్యతివ్యాప్తే దుర్వారతా ఇత్యాశంకాయా నావకాశః. ఏతేనధూ మకాలావచ్ఛిన్న ధూమవద్వృత్తిత్వ విశిష్టస్య వహ్నిత్వ రూపేణయో౽ భావ స్తస్య ధూమాభావ సమనియతతయా వహ్నిత్వమపి ధూమాభావ ప్రతి భావవత్తాజ్ఞానస్య క్లృప్తప్రతిబంధకతయోపపత్తేరతిరిక్తప్రతిబంధక తాయాం మానాభావాత్ ఏవం వహ్నిత్వేన తార్ణాతార్ణ వహ్న్యుభయా భావేపివహ్నిత్వం నప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తృతీయోల్లిఖిత వైశిష్ట్యైనైవోప పత్తేః. కింతు తదుభయత్వమేవ. అతఏవ యావంతః సాధ్యాభావా స్తద్వ్యా పకీభూతాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదక హేతుతావచ్ఛేదకవత్త్వలక్షణే జ్ఞేయం ప్రమేయాదిత్యాదౌ ప్రమేయత్వవ్యధికరణప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధేరవ్యాప్త్య భిధానసంగతిః. అన్యథా ప్రమేయత్వేన ఘటపటోభయభేదమాదాయ త దసంగతేః. నచ తద్భేదసత్త్వేపి గౌరవేణ ప్రమేయత్వం నప్రతియోగితావ చ్ఛేదకమితి తత్సంగతిః. విషయతామాత్రస్యైవ హేతుతావచ్ఛేదకత్వా త్. ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వేత్యనభిధాయప్రమేయత్వవ్యధికర ణేత్యభిధానే ఉన్నతప్రలపితత్వాపత్తేశ్చ. నచ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యా దౌ వహ్నిత్వేన తద్వహ్న్యభావవారణాయ స్వన్యూనవృత్తిభిన్నప్రతియో గితావచ్ఛేదకత్వం ప్రతియోగితానతిరిక్తవృత్తిప్రతియోగితావచ్ఛేదకంవావా చ్యమితి తత్సంగతిరితివాచ్యం. ఏవమపి ప్రమేయత్వేన గగనతద్భిన్నోభ యభేదమాదాయ లక్షణసంగతేః. వహ్నిత్వేనాద్రేంధనజవహ్నిశుష్కేం ధనజవహ్న్యుభయాభావాదికమాదాయాతివ్యాప్తేః. నచ ప్రతియోగితావ చ్ఛేద్యానధికరణావృత్తిత్వం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశేషణం. పర్యాప్తి రూపవ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్య ధూమేసత్వా వ్యాప్తేః అయమేకో ఘటఇత్యగ్రిమగ్రంథస్య ప్రత్యేకపర్యవసితసంబంధా తిరిక్తసంబన్ధావ్యవస్థాపకత్వాత్. విశేషణపూరణాపాతాచ్చేతిదిక్.*తాదృశే తి*ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం తృతీయార్థ ఇత్యభిమానః. ప్రతియోగివిశేష

తియోగితావచ్ఛేదక మిత్యపాస్తం. వహ్నిత్వేన తాదృశ ధూమవద్వృత్తి త్వ విశిష్టం నాస్తీతి ప్రతీతౌ తాదృశ ధూమవద్వృత్తిత్వ వైశిష్ట్యస్యైవ ప్రతి యోగితావచ్ఛేదకత్వావగాహనోపగమాత్. అన్యథా ధూమవద్వృత్తిత్వవి శిష్టవహ్నిమతి ధూమశూన్యే వహ్నిత్వ రూప ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశి ష్టవహ్నిరూప ప్రతియోగిసత్వేన తాదృశప్రతీత్యనుదయ ప్రసంగాత్. అస్తు వా తత్ర తాదృశ వైశిష్ట్యసహితస్యైవ వహ్నిత్వస్య తథాత్వం తావతాపి న క్షతిః ప్రతియోగితావచ్ఛేదక పదస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్య ధికరణార్థకత్వాత్.

ణవిశిష్టప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టవహ్న్యభావవిరోధాద్ధూమాభావసమనైయ త్యం. ధూమశూన్యవహ్నికాలే ధూమాభావసత్వేన నసమనైయత్యమ తో ధూమకాలీనేతి. ఏవఞ్చ కాలస్యేవ ద్రవ్యమవ్యాప్యవృత్తీతిమతే. తేన ని తంబాదౌ వహ్న్యాదిసత్వే శిఖరే ధూమాభావస్య తాదృశతృణాదేశ్చసత్వే న సమనైయత్యభంగ ఇతి వహ్నిత్వస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోటిప్రవేశ ఆ వశ్యకః. నచైతన్మతే తృణాదివారణాయ వహ్నిత్వస్య ప్రతియోగివిశేషణత్వ మస్తు శిఖరాదావయఃపిండీయవహ్న్యంతరసంభవాదితి శంకానవకాశః. ధూమవద్వృత్తిత్వవిశిష్టవహ్నిమతీతి అయఃపిండసాధారణదీర్ఘంధూమధ్వం సకాలానువృత్తం వా వహ్నిమభిప్రేత్య ధూమకాలావచ్ఛిన్నధూమవన్నిరూ పితకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వస్యవాని శేషః ప్రయోజనాభావేనవహ్ని త్వస్య నప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోటిప్రవేశ ఇతి భావః. దేశతోపి ద్రవ్యా వ్యాప్యవృత్తిత్వమతేచ దేశకాలసాధారణావచ్ఛేదకత్వమంగీకృత్య ధూమ వదవచ్ఛిన్నత్వం ధూమవదవయవావచ్ఛిన్నత్వం వా దత్వా సమనైయత్యము పపాద్యమితి వదంతి. ఉక్తప్రతీతౌ తృతీయయా వహ్నిత్వవైశిష్ట్యోల్లేఖో నసంభ వతి. తదభావస్య సామాన్యరూపేణ విశేషాభావత్వాపత్తేరిత్యనాయత్యా వ హ్నిత్వస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమావశ్యకమిత్యత ఆహ * అస్తువేతి * పూర్వాభిమత పర్యాప్తిప్రవేశం స్మారయతి * ప్రతీతి * వస్తుతస్తు పూర్వక ల్పేపి పర్యాప్తిప్రవేశ ఆవశ్యకః అన్యథా వహ్నిసాధారణాధేయతాయాః ప్ర తియోగితావచ్ఛేదకత్వాదతివ్యాప్తితాదవస్థ్యాత్ పరంత్వాధేయతానానైవ

అత్రైవమపి ఘటభిన్నత్వేన ధూమ ఘటాన్యతరనాస్తీత్యత్ర ఘటధూమాన్యతరత్వ మాత్రస్య న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వభానం ధూమమాత్రే ఘటవతి తాదృశ ప్రతీత్యనుపపత్తేః. నాపి ఘటభిన్నత్వ సహితస్య తస్య. గౌరవాత్. కింతు ఘటభిన్నత్వ మాత్రస్యైవ. ఏవంచ తాదృశాభావస్య ధూమాభావ సమనియతతయా ధూమాభావస్యాపి ఘటభిన్నత్వం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం.

తదనుగమకం చాధేయతాత్వం వృత్తిత్వవిశేషసంబంధేన ధూమవత్త్వ ఏవ వా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం తదవచ్ఛిన్నాధికరణతాయాశ్చ ధూమకాలావచ్ఛేదేనైవ ధూమవతి సత్త్వాదిత్యుచ్యతే తదా తత్ర నప్రయోజనమిత్యాశయేన తత్కల్పే తదనుకీర్తనమితి. ఏతేన యథా వహ్నిత్వేన ధూమవద్వృత్తిత్వవిశిష్టాభావస్య వహ్నిత్వసహితమసహితం వా ప్రతియోగివిశేషణమేవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తథా వహ్నిత్వేన తార్ణతార్ణదహనాభావస్యాపీతి సూచితం. తేన చక్రవర్తిలక్షణే నైకృశాభావమాదాయ దోషః. *ఘటభిన్నత్వేనేతి* నన్వత్ర ధూమత్వమాత్రం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం స్యాత్. వహ్నిత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావభిన్నస్య వహ్నిత్వేనమహానసీయవహ్నిఘటాన్యతరాభావస్యేవ ఘటభిన్నత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావాన్యస్యైతదభావస్య యత్కించిత్ప్రతియోగ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నాభావప్రభేదస్య సర్వమతిసిద్ధత్వాత్. వహ్నిత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావప్రతియోగితాయా వహ్నిమాత్రవృత్తిత్వమతేపి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నమహానసీయవహ్నిఘటాన్యతరవృత్తిప్రతియోగిత్వాంతరస్యావశ్యకం కృత్స్నవహ్న్యవృత్తిత్వాత్. ఘటవ్యావృత్తత్వేతు సామాన్యరూపేణ విశేషాభావత్వాపత్తేః. అన్యతరత్వేన ప్రతియోగ్యుల్లేఖశ్చ ప్రతియోగితాయా వ్యాసజ్యవృత్తిత్వం నాస్తీతి సూచనాయ. కేచిత్తు ధూమత్వమాత్రస్యావచ్ఛేదకత్వవారణాయ ప్రతియోగివిశేషణతాపన్నాంశే అవచ్ఛేదకత్వావగాహిప్రత్యయః అసతి బాధకే ప్రతియోగివిశేషణం యద్యత్తత్రైవావచ్ఛేదకత్వమవగాహతే సతిచబాధకేన క్వాపి తత్ర సముదాయస్య ప్రత్యేకానన్యత్వాత్. అన్యథా నీలోఘటో నాస్తీత్యత్రాపి ఘటసామాన్యాభావాది భానాపత్తేరితి నియమమాహుః.

ఏవం భేదత్వేన అయోగోళకభేద ఘటాన్యతరాభావాన్యతరాభావస్యా
యోగోళకభేదత్వావచ్ఛిన్నాభావ సమనియతతయా భేదత్వ మప్యయో
గోళక భేదాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం ఏవం ద్రవ్యత్వభిన్నత్వేన
ద్రవ్యత్వ ధూమత్వాన్యతరాభావస్య ధూమభేద సమనియతతయా ద్ర
వ్యత్వ భిన్నత్వమపి ధూమభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తాదృశధ
ర్మావచ్ఛిన్నానాంచాయోగోళకాదావపి సత్వాదతివ్యాప్తి స్తదవస్థైవేతి చే
త్. తర్హి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేత్యనేన ప్రతియోగితాయా న్యూనవృ
త్తిభిన్నం సత్ యదవచ్ఛేదకం తదేవ వివక్షణీయం. న్యూనవృత్తిత్వంచ స్వ
సమానాధికరణ భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వే సతి, స్వసమానాధికరణత్వం

---

* భేదత్వేనేతి * అయోగోళకభేదశూన్యఘటాభావవతి తత్ప్రతీతిసత్వాన్నా
న్యతరత్వం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం. సచ భేదత్వేనాయోగోళకభేదఘటా
న్యతరాభావః కుతో నోక్తః. సంయోగాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య తస్య
కేవలాన్వయిత్వాత్. విశేషణతావిశేషావచ్ఛిన్నస్యచ తస్యాన్యతరత్వేపి న ప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకతాసంభవాత్. అయోగోళకభేదశూన్యస్య తత్సంబంధేన
ఘటవతోఽప్రసిద్ధత్వాత్. విశేషణతావిశేషావచ్ఛిన్నాయోగోళకభేదద్రవ్యా
న్యతరాభావస్తు నోక్తః. లాఘవేనాయోగోళకభేదత్వస్యైవ తత్ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకత్వాత్. తేన సంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసామానా
ధికరణ్యానుపపత్తేశ్చ. * ఏవమితి * ఘటాదావపి తాదృశప్రతీతిసత్వాన్నాన్యత
రత్వం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం. స్వమతే ధూమభేదస్య లక్షణాఘటకత్వేపి మ
తాంతరే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధ ఘటితవ్యాపకతాసత్వాత్తత్రాపీయంశ
ంకేత్యాశయేన ప్రదర్శనం. ధూమభేదమాదాయచేదం వ్యాప్తిర్వార్యేతే
దా మతాంతరాశ్రయణమపి సుకరమితి వాశయః. ధూమాద్యభావప్రతియో
గితాయా న్యూనవృత్తిభిన్నం ద్రవ్యత్వాదికమాదాయ దోషమాహ * అవ
చ్ఛేదకమితి * నను యత్కించిత్ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వం న్యూనవృత్తిత్వం
యత్కించిత్వఘటితత్వేన దుర్వచమిత్యత ఆహ * న్యూనేతి * న చ జ్ఞే
యత్వత్వేన వాచ్యత్వాభావస్యైక మాత్ర వృత్తిప్రతియోగితాకతయా తి
న్యూనవృత్తిత్వాప్రసిద్ధిః. తాదృశాభావస్య వాచ్యత్వత్వేన ఘటాద్య

తద్భిన్నత్వం చ వ్యధికరణ ధర్మ సాధారణం. ఘటధూమాన్యతరాదినిష్ఠప్రతియోగితాకాభావస్య న్యూనవృత్తేరపి ఘటభిన్నత్వాదికం. నచ వహ్నిత్వేన ప్రమేయం నాస్తీత్యత్ర ప్రమేయసామాన్యవృత్తిత్వేన వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాః ప్రతీయతే వహ్నిర్నాస్తీత్యత్రాపి వహ్నివృత్తితయైవ ప్రతీయతే ఇత్యుపేయతే ఏకధర్మావచ్ఛిన్నవిభిన్నప్రతియోగితాకల్పనే గౌరవాత్ తథా చ కాలికాదిసంబంధేన హేతుసమానాధికరణవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవహ్న్యాద్యభావప్రతియోగితాయా న్యూనవృత్తిభిన్నావచ్ఛేదకాప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిరితి వాచ్యం. వహ్నిత్వేన ప్రమేయం నాస్తీతి ప్రతీతౌ ప్రమేయత్వవిశేషితస్య వహ్నేరేవ ప్రతియోగితాభాసతే నాన్యస్యేత్యభ్యుపగమాత్ తాదృశాభావప్రతియోగితాయాం ప్రమేయసామాన్యవృత్తిత్వస్యైవాసిద్ధేః. అథవా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకపదం ప్రతియోగితాయా అనతిరిక్తవృత్తి సద్యదవచ్ఛేదకం తత్పరం. అనతిరిక్తవృత్తిత్వం చ స్వవ్యాపకతత్తాభావాభిన్నత్వేన తత్ప్రసిద్ధిః. ఏవమేకమాత్రవృత్తిసాధ్యకే ఏతద్రూపాభావాదేః ఏతద్రూపకాలావచ్ఛిన్నైతద్రూపవద్వృత్తిత్వావచ్ఛిన్నైతద్రూపాన్యప్రమేయాభావాభిన్నతయా తత్ప్రసిద్ధిర్బోధ్యా. వస్తుతస్తు స్వసమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్వసమానాధికరణత్వోభయాభావో నివేశ్యః. భేదే చోక్తరీత్యా ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వమావశ్యకం. అన్యథా ద్రవ్యత్వాభావాదేః తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకాప్రసిద్ధ్యావ్యాప్తేః. *అవ్యాప్తిరితి* నచ హేతుసమానాధికరణాభావేపి తాదృశధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వనివేశాన్నాయం దోషః తథా సతి ధూమాభావాదీనాముక్తరీత్యా లక్షణాఘటకత్వేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య వహ్నిత్వేన ఘటాభావాభిన్నతయాతివ్యాప్తేః ధూమాభావస్య ప్రతియోగితానతిరిక్తవృత్తిసత్త్వద్రవ్యత్వాద్యవచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యాదతివ్యాప్తేః. *అవచ్ఛేదకమితి* ఏవముక్తరీత్యాపి వహ్నిత్వేన ఘటభిన్నత్వేన వా మహానసీయవహ్నిఘటాన్యతరాభావస్య తాదృశావచ్ఛేదకాప్రసిద్ధిః మహానసీయవహ్న్యభావాభిన్నత్వమేవ తు తాదృశావచ్ఛేదకం మహానసీయవహ్నిత్వమేవేత్యవ్యాప్తిరతో రూపమపి నిరుక్తన్యూనవృత్తిభిన్నత్వేన నిరుక్తానతిరిక్తవృత్తిత్వేన వా విశేషణీయం. తేన ధూ

స్యత్వ తత్సామానాధికరణ్యోభయాభావవత్త్వం. తథా స్వం చేద్వ్యధికరణధర్మ
సాధారణమపి ఘటధూమాన్యతరాది నిష్ఠప్రతియోగితాయాశ్చ అతిరిక్త వృ
త్త్యేవ ఘటభిన్నత్వాదికం తాదృశప్రతియోగితాయా యావద్ఘటభిన్నాది
సాధారణ్యాప్రసక్తేః. వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాః ప్రమేయ
సామాన్యవృత్తిత్వేపి తదనతిరిక్తవృత్త్యవచ్ఛేదకం వహ్నిత్వాదికమేవ స్వవ్యా
పకతాఽన్యత్వస్య వృత్త్యా ప్రసిద్ధత్వాదితి నానుపపత్తి గంధోపీతి. ప్రతి
యోగితాయాః స్వన్యూనవృత్తి భిన్నాయా యదవచ్ఛేదకం తదవచ్ఛిన్న సా
మానాధికరణ్యం వివక్షితం న్యూనవృత్తిత్వంచ సామానాధికరణ్యఘటితమితి
వ్యధికరణ ధర్మపరిగ్రహః.

మవాక్ష వహ్నేరిత్యాదౌ సాధ్యసామాన్యాభావాదేః ప్రమేయసామాన్యవృ
త్తిప్రతియోగితాకత్వేపి నాతివ్యాప్తిః. నన్వత్ర స్వనిష్ఠవ్యాప్యత్వం ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన గ్రాహ్యం అన్యథా గగనాదేస్స్వరూపస
మ్బంధేన విషయతాదిసంబంధేనచ వృత్తిమత్త్వే అప్రసిద్ధేః ప్రమేయసా
మాన్యవృత్తిప్రతియోగితాయాః తత్సంబంధేన గగనవ్యాపకత్వాత్. ఏవంచ
తేనసంబంధేన వహ్నిత్వాదేస్సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వేఽప్రసిద్ధిరిత్యతఆహ.
* స్వన్యూనేతి * అత్రాపి ఏకవ్యక్తిసాధ్యకే సాధ్యసామాన్యాభావస్య స్వ
న్యూనవృత్తిప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధిరుక్తరీత్యా ఉభయాభావంవానివేశ్యవా
రణీయా. నన్వప్రసిద్ధివారణాయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన
స్వనిష్ఠవ్యాప్యత్వం యద్ఘటితం స్వవ్యాపకతాఽన్యత్వతత్సామానాధిక
రణ్యోభయాభావత్వం రూపవిశేషణం పర్యవసన్నం ఏవంచ కాలికసంబం
ధేన వహ్నిత్వవిశిష్టస్య సాధ్యత్వే సాధ్యాభావోనలక్షణఘటకః కింతు వ్య
ధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకో ద్రవ్యత్వాదినా గుణాద్యభావఇతి
-కిమీదృశప్రతియోగితావిశేషణేనేతిచెన్న. లాఘవమాత్రాదవాంతరకల్పస్యా
వతారణీయత్వాత్. ఘటభిన్నత్వేన ఘట మహానసీయవహ్న్యన్యతరాభావ
వారణాయచ రూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయామపి స్వన్యూనవృత్తిభిన్న
త్వం నివేశ్యం అత్ర కల్పత్రయేపి యథాయథం ధూమవద్వృత్తిత్వవిశిష్టద్ర
వ్యాభావవహ్నిధూమోభయాభావాదివారణాయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక.

తత్ప్రతియోగితా సమానాధికరణంసత్ తత్ప్రతియోగితా నిరూపకాభావ వద్వృత్తితా వచ్ఛేదకం యత్తదన్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకంవా నివేశ్యం. తాపర్యాప్త్యాదిత్యాదిదానాం సమనియతాభావభేదపక్షే వహ్ని త్వగగనాభ్యాం వహ్నిత్వేంధనాల్వాభ్యాంవా వహ్న్యభావమాదాయాస మ్భవః వహ్నిత్వేన ఘటాభావమాదాయ తథాత్వాసంభవాత్. ఏవం య ద్యపి మహానసీయవహ్న్యభావస్య వహ్నిత్వేన మహానసీయవహ్నిఘటా న్యతరాభావైక్యేప్యవచ్ఛేదకవిశేషణేనవహ్నిత్వవారణాదవచ్ఛేదకతాపర్యా ప్త్యధికరణ శబ్దేనమహానసీయ వహ్నిత్వస్యోపాదానం రూపవిశేషణస్య వహ్నిత్వేనత్వేన తస్య లక్షణాఘటకత్వాత్. తథాపి పర్వతాన్యత్వ విశిష్ట సత్తాభావ మాదాయావ్యాప్తిః సత్తాత్వేరూప విశేషణసత్వాత్ విశిష్ట సత్తాత్వస్యావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణత్వాత్ తస్య పర్వతాన్యత్వ విశి ష్టత్వేన సత్తాపర్వతత్వాన్యతరాభావత్వ రూపత్వేపి తాదృశ విశిష్టత్వస్యా వచ్ఛేదక విశేషణానత్వేన దుర్ధరత్వాదతః వృత్తిమదూపపర్యాప్తప్ర తియోగితావచ్ఛేదక తాకత్వమపి నివేశ్యమితి గౌరవమితి తదుభయానివేశ మభిప్రేత్యాహ * తత్ప్రతియోగితేతి * వృత్తిత్వం ప్రతియోగితావచ్ఛేద క సంబంధేన. ప్రయోజనం స్ఫుటం ధూమాభావస్య ప్రతియోగితాసమా నాధికరణ తత్ప్రతియోగితా నిరూపకీభూతాభావ వద్వృత్తితావచ్ఛేదకా న్యత్వస్య వహ్నిత్వాదౌ సత్వాదితి వ్యాప్తిరతో వచ్ఛేదకేతి. తదన్యాంతం రూపవిశేషణమపి కార్యం తేన ఘటభిన్నత్వేఘటమహానసీయ వహ్న్యన్యత రాభావాది నిరాసః. ప్రతియోగితాయాంవాస్వావచ్ఛిన్న సమానాధికరణా భావ నిరూపితత్వేసతి స్వసమానాధికరణం యద్వృత్తదన్యత్వం జ్ఞేయం వ హ్నిఘటోభయత్వాదీత్యాదినా జలవృత్తిద్రవ్యత్వాద్యభావపరిగ్రహః. చ తుర్థపక్షేతు సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న జలత్వ విశిష్టత్వావచ్ఛిన్నాభా వస్య సమవాయావచ్ఛిన్నాధేయతాసంబంధేన జలావచ్ఛిన్నాభావస్యచసా ధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక ద్రవ్యత్వాది నిష్ఠప్రతియోగితాకస్య పరిగ్రహః యదిచోక్తవిశేషణస్థానేప్రతియోగితాయాం స్వనిరూపకీభూతాభావవత్వ్వృ త్తితావచ్ఛేదకత్వే వ్యధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నత్వోభయాభావవత్వం నివేశ్య

ఏతల్లక్షణే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగి
తాకాభావనివేశే వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ వహ్నిత్వాదినాఘటా
భావసమనియతత్వేన ఘటత్వాదినా వహ్న్యాద్యభావస్య హేత్వధికరణా
వచ్ఛేదేనవహ్న్యాదిరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాసంభవేపివహ్నిఘటో
భయత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాపి తథావిధతయా తస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేద
కావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యాభావేన అసంభవ ఇత్యతో వ్యాపకతావచ్ఛే
దకరూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ ముక్తం. అతఏవ వ్యధికరణ ధర్మా
వచ్ఛిన్నా భావానభ్యుపగమే హేతుసమానాధికరణస్యసాధ్యతావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపా వచ్ఛిన్నాభావస్యా ప్రసిద్ధ్యాసంభవః
అయమాత్మాజ్ఞానాదిత్యాదౌ కేవలాన్వయిసాధ్యకేచావ్యాప్తి ర్భవతీత్యభి
ప్రాయకతయా ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యాది గ్రంథసంగతిః. నచాయమాత్మా
జ్ఞానాదిత్యాదౌ పూర్వక్షణవృత్తిత్వ విశిష్టాత్మత్వ త్వాదేరాత్మత్వాది వ్యాప
కతావచ్ఛేదకతయా తదవచ్ఛిన్నాభావస్య ఉత్తరక్షణావచ్ఛేదేన హేతుస
మానాధికరణతయా ఇదం వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదావపి ఏతత్క్షణాన్యవృ
త్తిత్వ విశిష్ట వాచ్యత్వత్వాదే

తె వైయధికరణ్యంచ ధూమాభావ ప్రతియోగితాయాః ప్రమేయమాత్రవృత్తి
త్వమతె యత్కించిత్ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వం. తదానకోపి దోషఇతిబోధ్యం.
* అప్రసిద్ధ్యేతి * యద్యపి పర్వతాదేః కాలోపాధిత్వానుపగమే వ
హ్న్యభావస్య హేతుమద్వృత్తిత్వాసంభవేపి కాలోఘటవాన్ కాలపరిమా
ణాదిత్యాదౌ సాధ్యసామాన్యాభావస్య కాలికసంబంధేన హేతుమద్వృత్తి
త్వాదవ్యాప్తిరేవ. తథాపి స్వరూపసంబంధేన హేతుసామానాధికరణ్యమ
భిప్రేత్యేదం. అన్యథాత్వాహ * అయమితి * ఏతత్క్షణాన్యవృత్తిత్వేతి *
ఏతత్క్షణాన్యత్వస్య వ్యాప్యవృత్తితయా స్వరూపసంబంధేన తద్వృత్తిత్వవి
శిష్టవాచ్యత్వాభావః ఏతత్క్షణావచ్ఛేదేన సులభః. నచ ఏతత్క్షణాన్యవృత్తి
త్వవిశిష్టవాచ్యత్వాధికరణతాయాః సర్వత్రసత్వేన ప్రతియోగివైయధికర
ణ్యాభావాల్లక్షణఘటకః. నన్వేతత్క్షణాన్యత్వస్య వ్యాప్యవృత్తితయా ఏత
త్క్షణాన్యవృత్తిత్వవిశిష్టవాచ్యత్వాభావస్య సాధ్యవతి ఏతత్క్షణరూపశబ్దజ్ఞా

ర్విషయతాసంబంధేన జన్యజ్ఞానత్వవిశ్వవిషయకజన్యజ్ఞాననిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వాదే స్సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకతయా తదవచ్ఛిన్నాభావస్యైతత్క్షణావచ్ఛేదేన ప్రళయావచ్ఛేదేన చ హేతుసమానాధికరణతయా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావానభ్యుపగమేఽపి న తాదృశాభావాప్రసిద్ధిరితి వాచ్యం. ప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటితవ్యాపకతాయా ఏవ నివేశనీయతయా నిరుక్తధర్మావచ్ఛిన్నాభావానామపి సాధ్యవతి సత్త్వేన తాదృశధర్మాణాం వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాసంభవాత్.

నాదౌ ప్రతియోగివైయధికరణ్యాన్న లక్షణఘటకత్వమత ఆహ * విషయతే * త్యాది ఏతత్క్షణాన్యక్షణేతిపాఠే ఏతత్క్షణీయకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వవిశిష్టవాచ్యత్వాభావో న ప్రతియోగివ్యధికరణః ఏతత్క్షణస్యాపి స్వాన్యక్షణసమానకాలతయా ఏతత్క్షణాన్యక్షణాసమానకాలీనాప్రసిద్ధేః సర్వత్రాపి తాదృశవాచ్యత్వసత్త్వాత్ తథా చ క్షణికపదార్థానంగీకారాదయం లక్షణఘటకో భవతీత్యాశయః. తత్తత్క్షణవృత్తిత్వవిశిష్టవాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నానధికరణత్వం తత్తత్క్షణాసమానకాలీనపదార్థ ఇతి తాదృశవాచ్యత్వాభావః ప్రతియోగివ్యధికరణత్వాన్న లక్షణఘటకః తత్తత్క్షణావృత్తివాచ్యత్వం త్వప్రసిద్ధమితి తత్పరిత్యాగః. క్షణికపదార్థానంగీకారేఽప్యభావం దర్శయతి * విషయతేతి * మహాప్రళయానంగీకారే జన్యజ్ఞానసామాన్యాభావాసత్త్వాదాహ * విశ్వేతి * ప్రతియోగీతి * సాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వస్య ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వరూప గురుధర్మసాధారణ్యేఽపి తదవచ్ఛిన్నాభావప్రసిద్ధేర్నాసంభవః. యత్తు ప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటితసాధ్యవన్నిష్ఠేత్యాదివ్యాపకతానివేశనే గోత్వాదిభేదస్య లక్షణఘటకతాపత్త్యాఽసంభవః సాధ్యవన్నిష్ఠగోత్వాభావప్రతియోగితాయాం లాఘవేన గవేతరావృత్తిత్వస్యైవావచ్ఛేదకతయా సకలగోవృత్తిత్వే సతి గవేతరావృత్తిత్వస్యానవచ్ఛేదకత్వేన వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాత్. న చ గోత్వభేదస్యాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం గవేతరాసమవేతత్వమాత్రమితి వాచ్యం. రూపాదౌ గోత్వం న భవతీతి ప్రత్యయానురోధేన తత్రోక్తవిశిష్టధర్మస్యైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్ ఇత్యతః సాధ్యవద్వృత్తికించిద్వ్యక్త్యసంబద్ధ స్వవిశిష్టసామాన్యకం యద్యత్తద్భేదకూటవత్త్వమేవ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేద

నచ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ ఏవ కిం న నివేశ్య
తె పరిమేయసాధ్యకస్థలే సంయోగ సమవాయాది రూపవ్యధికరణ సంబం
ధావచ్ఛిన్న పరిమేయత్వాది నిష్ఠ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక తాకాభావమాదా
య లక్షణసమన్వయసంభవాదితివాచ్యం. తథాసతి లఘురూప సమనియత
గురుధర్మస్యాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వేన తద్రూపావచ్ఛిన్న సాధ్య
కె తథావిధాభావాప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్త్యాపత్తేః.

కిత్వం వివక్షణీయం ఏవంచ సాధ్యవత్వప్రకారకప్రమావ్యక్తేః సాధ్యవదన
ప్యబద్ధత్వవిరహేణ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం తాదృశప్రమావ్యక్తిత్వేఽ
క్షతమితి తదవచ్ఛిన్నాభావమాదాయైవ సర్వత్ర లక్షణసమన్వయసంభవా
త్ ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రంథాసంగతిర్దుర్వారైవేతి. తదసత్. స్వప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన వ్యాపకతాయాః వేశిత త్వాత్ . తదనివేశే
పి గౌరిత్యాకారకజ్ఞానీయప్రకారతావిశేషస్యైవాతిలాఘవేన భేదప్రతియో
గితావచ్ఛేదకత్వాచ్చ. సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యనివేశాత్ ధూమాభావస్య కాలికసంబంధేన ధూమత్వా
దివిశిష్టవహ్న్యాదికం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగిసామా
నాధికరణ్యప్రవేశాత్కాలికసంబంధేనాయోగోలకాదేః ధూమవత్వంచా
దాయ నాతివ్యాప్తిః. నను ప్రమేయసాధ్యకే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావ
చ్ఛిన్నసాధ్యాభావాప్రసిద్ధిగతఆహ * ప్రమేయేతి * లఘురూపేతి * విష
యితాసంబంధేన ప్రమేయవహ్నిత్వవజ్జ్ఞానాభావస్య సంయోగసంబంధావ
చ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య లాఘవేన వహ్నిత్వఏవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
త్వమితిభావః. నను ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛి
న్నత్వంననివేశ్యతే వైయర్థ్యాత్ కింతు సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనప్రతియో
గిసామానాధికరణ్యమేవ ఉక్తస్థలేచ సమవాయావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకంవి
షయితయా ప్రమేయవహ్నిత్వవజ్జ్ఞానాభావమాదాయ నాతివ్యాప్తిరితిచేన్న
తథాసతి పరిమేయసాధ్యకేపివిషయితయాప్రమేయత్వవజ్జ్ఞానాభావమాదాయ
లక్షణసంగతిసంభవాత్ ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యస్యానవతారాపత్తేః. వస్తు
తస్తద్గ్రంథావతారార్థం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన సా

అత్రచ జ్ఞానవానాస్తే మహాకాలాన్యతరత్వాదిత్యాదౌ అతివ్యాప్తివారణా
య సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన వ్యాపకత్వం తేనైవ సంబంధేన ప్రతి
యోగిసామానాధికరణ్యం వివక్షణీయం. మహాకాలాన్యత్వ విశిష్టఘటాది
సాధ్యకస్థలే కాలత్వాదేర్వ్యభిచారిత్వేపి తత్ర హేతుసమానాధికరణస్య మ
హాకాలాన్యత్వ విశిష్టఘటాద్యభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్ట సా
మానాధికరణ్యాభావేనాతివ్యాప్త్యసంభవాత్.

ధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం నప్రవేశ్యం కింతు లాఘవేన సాధ్యతావచ్ఛేదక
నిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్నత్వమేవ సా
ధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యనివేశేనా
నతిప్రసంగాత్ ఏవంచ ప్రతియోగితాయామపి నసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధా
వచ్ఛిన్నత్వం ప్రవేశ్యతే ప్రయోజనాభావాదితి శంకార్థః. * లఘురూ
పేతి * విషయితాసంబంధేన ప్రమేయవహ్నిత్వవజ్జ్ఞానాభావో నలక్షణ
ఘటకః అవచ్ఛేదకతాయావ్యధికరణసంబంధానవచ్ఛిన్నత్వాత్ సాధ్యతా
వచ్ఛేదకవ్యాపకరూపావచ్ఛిన్నాభావనివేశేతు సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ వి
శిష్టసత్తాభావమాదాయావ్యాప్తిరితి కృతబుద్ధయోవిదాంకుర్వంతు. ద్రవ్యత్వ
త్వేన ఘటాత్యన్తాభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనాతథాత్వాదాహ
* సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనవ్యాపకత్వమితి * నను మహాకాలాన్యత్వవి
శిష్టఘటవాన్ కాలత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిః సంయోగేన వహ్న్యాదిసాధ్య
కే సాధ్యవత్యావృత్తికాలావచ్ఛేదేన తదభావసత్వాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదక
సంబంధేన సాధ్యవ్యాపకత్వాప్రసిద్ధివారణాయ తత్ర ప్రతియోగివైయధికర
ణ్యస్యావశ్యకతయా తద్ఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకస్య కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న మహాకాలాన్యత్వాభావస్య మహా
కాలావచ్ఛేదేన హేతుమద్వృత్తేః సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూతకాలికసంబంధే
న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసమానాధికరణత్వాదిత్యతఆహ * మ
హేతి * తథాచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యదలేప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తినివేశఆవశ్యక ఇతిభావః. వస్తుతస్తు సాధ్యతా
వచ్ఛేదకసంబంధేన వ్యాపకతాఘటితపూర్వలక్షణే మహాకాలాన్యత్వవిశిష్ట

తాదాత్మ్యసంబన్ధేన ప్రమేయసాధ్యకస్థలే తాదృశసంబన్ధేన సాధ్యప్రతి
తాదృశసంబన్ధేన వ్యాపకతాయామనవచ్ఛేదకీభూతో యః ప్రమేయత్వాదిరూ
పకేవలాన్వయిధర్మస్తదవచ్ఛిన్నస్య సంయోగసమవాయవిషయితాదిసంబన్ధా
వచ్ఛిన్నాభావ మాదాయైవ లక్షణసమన్వయసంభవాత్ అభావప్రతియోగి
తాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధావచ్ఛిన్నత్వస్య ప్రయోజనవిరహేణా
నివేశాత్. తన్నివేశేపి వ్యధికరణసమవాయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితావచ్ఛే
దకతాకం ప్రమేయత్వాదిమద్భేదమాదాయ లక్షణసమన్వయసంభవాత్ "స
మవాయితయా వాచ్యత్వవద్భేదోపి ద్రష్టవ్య" ఇతి మిశ్రోక్త్యా తాదృశభేద
స్యాపి సౌందలసమ్మతత్వాదితి కేచిత్. తదసత్. ఘటత్వాభావవాన్ మేయ
త్వాదిత్యాదౌ పూర్వోక్తదిశాతివ్యాప్తేః.

ఘటాభావమాదాయాతివ్యాప్తిరిత్యస్వరసాదేతల్లక్షణారంభః అత్ర తు సా
నాస్తీతిభావః. నను ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రన్థావతారానురోధేన తదా
వశ్యకత్వమత ఆహ * తన్నివేశేపీతి * పూర్వోక్తేతి * ఘటత్వాభావాభావ
ఘటభేదాభావయోర్ఘటత్వరూపతయా కించిద్విశిష్టస్యాభావత్వరూపప్రతియో
గితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసమానాధికరణత్వాత్. ఏవం వ్యధికరణధర్మావ
చ్ఛిన్నాభావస్యాపి. నన్వేతద్దోషవారణాయ ఏతన్మతేపి స్వసమానాధికరణత
త్ప్రతియోగితానిరూపకీభూతాభావవద్వృత్తితావచ్ఛేదకాన్యత్వేన ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకం విశేషణీయం. నచ సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ సత్తాభా
వస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసత్తాత్వే సంబన్ధసామాన్యేన తత్ప్రతియోగితా
నిరూపకీభూతాభావవద్వృత్తితావచ్ఛేదకత్వసత్త్వాదవ్యాప్తిః. తత్ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకవిశిష్టతత్ప్రతియోగితాశ్రయవత్తాగ్రహవిరోధితానియామకస
మ్బన్ధేన తాదృశాభావవత్త్వస్య నివేశనీయత్వాత్. మైవం. ఉక్తరీత్యా సాధ్య
వ్యాపకత్వస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటితతయా ఘటత్వాభావవాన్ ప
టత్వాదిత్యాదౌ కించిద్విశిష్టసాధ్యాభావత్వం తద్ఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛే
దకం తదవచ్ఛిన్నాభావో ఘటత్వాభావః తస్య తాదృశప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకాప్రసిద్ధ్యావ్యాప్తేః. వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావానుపగమేపి అ
యమాత్మాజ్ఞానాత్ పరమమహత్త్వమాకాశపరిమాణత్వాదిత్యాదౌ పూర్వవత్

స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతాఘటకయావత్సంబంధేన ప్రతి
తియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్య నివేశనమపి నసత్. త
థాసతీదం వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ విషయితా సంయోగాదిసంబం
ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ మాదాయ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నా
భావానభ్యుపగమేపి లక్షణ సామంజస్యాత్ ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యాది
గ్రంథాసంగతేః. ఏతేన విషయతాసంబంధేన వ్యాపకతా తేనసంబంధేన
ప్రతియోగి సామానాధికరణ్యం వివక్షణీయం సాధ్యవత్వ ప్రకారక ప్ర
మాత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ మాదాయసర్వత్ర లక్షణసంగమనమతి వ్యా
ప్తినిరాసశ్చేతి నిరస్తం. జ్ఞేయత్వత్వాదినా వాచ్యత్వాదినా మభావ
ణవృత్తిత్వవిశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదకం సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకం తదవచ్ఛి
న్నాభావమాదాయ లక్షణసమన్వయసంభవాదవతారకత్వానుపపత్తేశ్చ. న
చ రూపమపి తేనవిశేషణీయం. తథాపి తాదాత్మ్యేన ప్రమేయసాధ్యకేవ్యా
ప్తౌ సమవాయాదిసంబంధావచ్ఛిన్నప్రమేయాభావస్య సమవాయిత్వేన ప్ర
మేయత్వవద్భేదస్యచ రూపస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్యచ తాదృశవిశే
షణశూన్యత్వాల్లక్షణఘటకాభావాప్రసిద్ధేః. ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబం
ధసామాన్యే యదవచ్ఛిన్నప్రతియోగికత్వతదభావాధికరణవృత్తిత్వోభయా
భావస్తత్వనివేశేతుప్రతియోగితాసామానాధికరణ్యాప్రవేశప్రసంగ ఇత్యన్యై
రనుజ్జృంభితః పంథాః. అథైతన్మతే భావభిన్నత్వనివేశాత్ ఘటత్వాత్యన్తా
భావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నభావసామానాధికరణ్యానివేశాచ్చ
ఘటత్వాభావత్వాదినా ఘటాభావస్యవారణాదభావాప్రసిద్ధ్యైవ నాతివ్యాప్తిః
ఘటత్వాభావవాన్ పటత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వాభావత్వాదినాపటాద్యభా
వాదేః సమనియతాభావభేదమతే భావరూపప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛి
న్నాప్రసిద్ధ్యావ్యాప్తిరతో భావవృత్తిత్వం రూపవిశేషణం వాచ్యత్వత్వేన జ్ఞేయ
త్వాభావమాదాయైవలక్షణసంగతిరితి. మైవం. ప్రతియోగితాయాం సంబన్ధా
వచ్ఛిన్నత్వస్య వైయర్థ్యాదవతారకత్వానుపపత్తేః. * యావదితి * ఏతన్మ
తే ఘటత్వాభావాదిసాధ్యకే తత్ప్రకారకప్రమాద్యభావ ఏవాతివ్యాప్తివార
కః. దోషాంతరమాహ * జ్ఞేయత్వత్వాదనేతి *

ఇత్యేతాదృశ గ్రంథాసంగతేశ్చ జ్ఞేయత్వస్య జ్ఞానవిషయతాత్మకస్య విష
యతా సంబంధేన అవ్యాపకత్వాత్. కింతు స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదక
సంబంధేన వ్యాపకత్వం తేనైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభా
వ సామానాధికరణ్యం వివక్షణీయం వ్యభిచారిణి సాధ్యాద్యభావస్య విశేషణ
తావిశేషేణ కించిద్విశిష్టస్వాభావనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదక తాదృశాభావ
త్వ రూపప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యేపి తదవచ్ఛి
న్నాభావ సామానాధికరణ్యాభావాత్ నాతివ్యాప్తిః. కించిద్విశిష్టస్య స్వస్య
యోఽభావః సామానాధికరణ్య సంబంధేన తద్విశిష్టస్య అభావశ్చ విశిష్ట

కింత్వితి నిత్యజ్ఞానం నిత్యసవిషయకత్వాదిత్యాదౌ వైశిష్ట్యవిశేషణతాసంబం
ధావచ్ఛిన్నేచ్ఛాన్యత్వాభావమాదాయాతిప్రసంగాత్ వీప్సానకార్యేతిలా
ఘవం ద్రష్టవ్యం. *వ్యభిచారిణీతి* నచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధైక్యవివ
క్షయైవనిర్వాహేద్భావపదంవ్యర్థమితివాచ్యం. స్వాభావత్వస్యసాధ్యవ్యాపక
తావచ్ఛేదకత్వ మాదాయాపిదోషసంభవాత్. *భావేతి* అతేరిదంబోధ్యం.
కించిద్విశిష్టస్యస్వస్యయోఽభావ స్తద్వృత్తేస్తాదృశాభావత్వరూపప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకస్యతాదృశాభావనిష్ఠప్రతియోగితా సమానాధికరణత్వేసతి తత్ప్ర
తియోగితానిరూపకోయః శుద్ధస్వాత్మకోఽభావ స్తద్వృత్తితావచ్ఛేదకత్వే
నాతివ్యాప్త్యభావాద్భావ పదం చతుర్థకల్పేవ్యర్థం. నను ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకం తత్ప్రతియోగితాసమానాధికరణేత్యాది రీత్యా నవిశేషణీయం
సుతరామేవ రూపం ఘటభిన్నత్వేనధూమఘటాన్యతరాభావస్య ధూమా
భావైక్యేపి ఘటభిన్నత్వస్య ధూమత్వాదినిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘ
టకసమవాయ సంబంధేనావృత్తిత్వేన దుర్ఘటత్వాత్ ఏవంచోక్తరీత్యా
భావ పదసార్థక్యమితి చేన్నైవం. వహ్నిత్వేన ధూమాయోగోళకావృత్తి వ
హ్న్యన్యతరాభావస్య ధూమాభావ రూపతయాతివ్యాప్తి వారణాయప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకేతద్విశేషణావశ్యకత్వాత్. *సామానాధికరణ్యం* తదధిక
రణేసంబంధసామాన్యేన వృత్తిత్వం నచవిశిష్టస్వాభావ విశిష్టాభావస్య విశిష్ట
స్వస్వరూపతాయా మనతిప్రసంగేపి శుద్ధస్వస్వరూపతాయామతిప్రసంగో
దుర్వారఇతి వాచ్యం. అయోగోళకే విశిష్టస్వాభావ విశిష్టాభావత్వేన వృత్తే

స్వసమనియతోపి స్వస్మాదతిరిక్త ఏవ అభావమాత్రప్రతియోగితాకాభావస్యైవ తదభావప్రతియోగిస్వరూపతాయాః సిద్ధాంతసిద్ధత్వాత్ అతో ధూమాద్యభావస్య సామానాధికరణ్యసంబంధేన హ్రదాదివృత్తిత్వవిశిష్టధూమాద్యభావాభావవిశిష్టత్వావచ్ఛిన్నాభావసామానాధికరణ్యేపి నక్షతిః. (వస్తుతస్తు ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నే భావత్వమనివేశ్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకే అభావావృత్తిత్వమేవ నివేశ్యం తాదృశవిశిష్టత్వంచాభావసాధారణమితి) యావదభావానామిత్యత్రాప్యభావపదం భావభిన్నపరం అతః కాలికాదిసంబంధేన హేతుసమానాధికరణస్య వహ్న్యాదివ్యాపకతావచ్ఛేదకహ్రదత్వాద్యభావత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య హ్రదత్వాదేః స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావసామానాధికరణ్యాసంభవేపి నక్షతిః. నచ హ్రదత్వాభావాభావస్య హ్రదత్వాభావప్రకారకప్రమావిషయత్వాభావసమనియతతయా స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాదృశప్రమావిషయత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావసామానాధికరణ్యమస్త్యేవేతి వాచ్యం తస్యభావతయా భిన్నత్వాత్. ఏవంచ సతి కపిసంయోగాభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ కపిసంయోగాత్మకాభావస్య లక్షణాఘటకత్వేపి వివక్షణీయస్వవిశిష్టత్వస్య సార్థకతాపూర్వోక్తదిశావసేయా.

రసంగీకారేణ తద్వారణాత్. * స్వస్మాత్ * ధూమాభావాత్. భావః అయోగోలకీయవహ్న్యాదిః తత్ప్రమావిషయత్వంచ. * భావతయేతి * సమనియతయోర్భావభిన్నయోరైక్యం నతు భావాభావయోరపి తథాసతి ప్రాభాకరాఏవ విజయేరన్నితిభావః. * ఏవంసతీతి * అత్రవదంతి. ఏవం సతీత్యస్య భావభిన్నత్వేసతీత్యర్థే ప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటితసాధ్యవ్యాపకతాయా ఏవాత్ర నివేశితత్వాత్ కపిసంయోగస్య లక్షణఘటకత్వమేవ నేత్యుపష్టంభాసంగతిః. నచ సాధ్యవన్నిష్ఠత్వం స్వరూపసంబంధేన నివేశ్యమన్యథా స్పందోగతిత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యవతి కాలికసంబంధేన సాధ్యాభావసత్వాత్ వాచ్యత్వత్వేన ఘటాద్యభావమాదాయాతివ్యాప్తేరనుపదం స్వయమపి దైశికవిశేషణతయా సాధ్యవన్నిష్ఠత్వోక్తేరితి వాచ్యం తథాసతి పర్వతత్వరూపాభావవారణార్థమేవ భావభిన్నత్వనివేశసంభ

వాత్ హ్రదత్వాత్మకాభావపర్యత్యన్తానుధావనస్య నిర్బీజత్వాపాతాత్.
నచ ప్రతియోగిమత్తాగ్రహవిరోధితా నియమకసంబంధేనైవ సాధ్యవన్నిష్ఠ
త్వం నివేశ్యం. తథాసతి పర్వతత్వరూపాభావస్యవారితత్వాద్ధ్రదత్వాత్మకా
భావపర్యన్తానుధావనసార్థక్యమితి వాచ్యం. తథాసతి నిరవచ్ఛిన్న సం
యోగాభావవత్తాజ్ఞానం ప్రతిసమవాయసంబంధేన సంయోగవత్తాజ్ఞానస్య
విరోధిత్వాదుపష్టంభాసంగతిర్దుర్వారైవ. నను సాధ్యవద్వృత్తికించిద్వ్యక్త్య
సంబద్ధస్వవిశిష్టసామాన్యకభిన్నం యద్రూపంతదవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా
కాభావ భానభిన్నత్వనివేశేసతీత్యేవ తదర్థ ఇతిచేన్న. ప్రతియోగివైయ
ధికరణ్యాఘటితాయా ఏవ వ్యాపకతాయా ఇతి గ్రంథవిరోధాత్. జన్యజ్ఞాన
త్వాదేరుక్తవ్యాపకతావచ్ఛేదకతయా తదవచ్ఛిన్నాభావమాదాయ లక్షణ
సంగతేరవతారకత్వానుపపత్తేశ్చ. తస్మాదేవంసతీత్యస్య ప్రతియోగివైయ
ధికరణ్యాఘటితసాధ్యవ్యాపకత్వోపాదానేసతీత్యేవార్థ ఇతి. యద్వాఏవం
సతీత్యస్యాభావభిన్నత్వ వివక్షణేసతీత్యేవార్థః ప్రతియోగిమత్తాగ్రహ వి
రోధితానియామకసంబంధేనవృత్తిత్వంవివక్షితంసంబంధోఽనవచ్ఛిన్న సమవా
యః తేనసంయోగస్య సాధ్యవద్వృత్తిత్వాసంభవాత్కపిసంయోగాత్మకాభా
వో లక్షణఘటకః సచ నభావభిన్నఇతి ద్రష్టవ్యం. వస్తుతస్తుదైశికవిశేషణత
యాసాధ్యవన్నిష్ఠత్వం ప్రవిష్టమిత్యాశయేనేదం పర్వతత్వరూపాభావాపే
క్షాచ సర్వాధారతా నియామకసంబంధాన్యసంబంధావచ్ఛిన్నా తన్నివేశో
స్తు ఇత్యాశంకావారణాయ. * పూర్వోక్తదిశేతి *సత్తావాన్ జాతేరిత్యా
దౌ కాలికసంబంధేన హేతుసమానాధికరణస్యసత్తాభావస్య గగనాదౌ త్వా
దృశప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావాదవ్యాప్తిర్యదిస్వవిశిష్టపదం నస్యా
దిత్యర్థః. యద్యపి పూర్వలక్షణే దైశికవిశేషణతయా హేతుసామానాధిక
రణ్యోక్తావపి గగనాదివృత్తిత్వవిశిష్టసత్తాభావమాదాయాతివ్యాప్తేః స్వ
విశిష్టపదమావశ్యకం పరంతు తత్రాభావా ఇతి స్వరూపకీర్తనమాత్రంపర్వత
త్వాత్మకాభావస్య స్వాభావరూప ప్రతియోగి సామానాధికరణ్యాత్పర్వత
త్వాభావ నిష్ఠప్రతియోగితాయాః సాధ్యవ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వాద్వా దైశి
క విశేషణతారూప సంబంధభావభిన్నత్వయోర్వైయర్థ్యాత్. తథాప్యే

నచ భావభిన్నాభావ వివక్షణేపి అయమాత్మాజ్ఞానాదిత్యాదౌ దైశికవి
శేషణతయా హేతుసమానాధికరణస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న
వ్యాపకతావచ్ఛేదకీభూత కాలిక సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా
కాకాశాభావాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్య ఆకాశాభావా
దేః స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న భావ సామానాధికరణ్యా సం
భవాల్లక్షణ సమన్వయాసంభవ ఇతి వాచ్యం. ఆకాశాభావీయ తాదృశాభా
వత్వస్య దైశిక విశేషణతయా సాధ్యవద్వృత్తే గాకాశాభావస్య ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకతయా సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ విరహేణ తదవచ్ఛిన్నా
భావస్య లక్షణాఘటకత్వాత్.

తల్లక్షణే దైశిక విశేషణతానివేశేన ప్రదత్వ్యాప్తకాభావవారణేపి స్వవిశిష్టస్వ
నివేశవైయర్థ్యభయేన అభావానామితి దీధిత్యనుసారేణ గురుతర భావభి
న్నత్వ నివేశ ఉక్త ఇతి. నను ప్రథమలక్షణే సాధ్యాంశస్థసంబంధప్రతియోగితాయా
వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాత్తన్నిరూపకస్య యావదంతర్గతసంబంధస్య లక్షణ
ఘటకతాప్రసంగేన గౌరవవారణాయ అభావా ఇతి అభావీయప్రతియోగితాలా
భార్థమితి కథమభావా ఇతి స్వరూపకీర్తనమాత్రమిత్యుక్తమితి చేన్న. సం
బంధాభావప్రతియోగితయోరేకరూపత్వాభావేనాభావీయవిలక్షణప్రతియో
గితాయాః సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వనివేశసూచకత్వేపి తదర్థాప్రవేశా
దితి. కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకగగనాభావాభావత్వస్య వహ్న్యా
దివ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వాద్వహ్న్యాదిసాధ్యకేఽదోషాదయమాత్మేతి. స్వప్ర
తియోగిమత్త్వాగ్రహ విరోధితానియమకసంబంధేన సాధ్యవద్వృత్తిత్వం వా
చ్యం అన్యథావహ్నివ్యధికరణే వహ్న్యద్యభావస్య కాలికసంబంధేన స
త్వాద్వహ్న్యాదేః సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం నస్యాదిత్యాశయః. సమ
నియతాభావైక్యమతేతు నైతచ్ఛంకావతారః తన్మతే వాచ్యత్వత్వాదిరూప
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యాసంభవాత్. స్వరూపసం
బంధేన సాధ్యవద్వృత్తిత్వం వివక్షితమిత్యభిప్రాయేణ సమాధత్తే *ఆకాశేతి*
నను వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ ఘటవృత్తిరూపధ్వంసవదన్యత్వాభావా
దేః కాలికసంబంధేన హేతుసమానాధికరణస్య భావరూపప్రతియోగ్యప్రసి

అస్తువా వ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపాంశే ఏవభావవృత్తిత్వవిశేషణం ఇదం వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌచ వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక వాచ్యత్వాద్యభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం నప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధ ఘటిత వ్యాపకతావచ్ఛేదక మతస్తాదృశాభావస్య న లక్షణ ఘటకతేతినోక్తప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యాది గ్రంథాసంగతేరితి. నచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన వ్యాపకతా వివక్షణేపి ఇదం వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ విషయితాది సంబంధేన వాచ్యత్వత్వాది మతోజ్ఞా**నాదేర్యః స్వరూపసంబంధేన అభావ స్తస్య స్వప్రతియోగితా వచ్ఛేదకీ**ద్ధౌ ఘటత్వాభావాది సాధ్యతయా ఏవంతర్హి ఘటత్వాభావత్వేన పటాద్యభావస్య తత్రవావ్యాప్తిః ఏవం గగనాభావత్వేన హ్రదత్వాభావత్వేన వా పటాద్యభావమాదాయాసంభవశ్చేత్యతః భావభిన్నత్వం పరిత్యజ్య ప్రకారాంతర మనుసరతి * అస్తు వేతి * కేచిత్తు ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నభావవిశేషణం కార్యః కింతు ప్రతియోగితావచ్ఛేదకే అభావావృత్తిత్వం నివేశ్యం ఏవంచ పూర్వోక్తహ్రదవృత్తిస్వ విశిష్ట స్వాభావవిశిష్టత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యానతిరిక్తత్వేపి నాతివ్యాప్తిస్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్యాభావవృత్తిత్వాత్ ఏవంచ ఘటభిన్నత్వేన ఘటధూమాన్యతరాభావవారణేపి అభావభిన్నత్వేన ధూమఘటాభావాన్యతరాభావ వారణాయైవ స్వస్యానవృత్తిభిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకాద్యుపాదానమిత్యాహుః * ఇదమితి * నచ తాదృశగ్రంథాసంగతిభయేన స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వ వివక్షణమసంగత మితి వాచ్యం నిత్యజ్ఞానం నిత్యసవిషయకత్వాదిత్యాదౌ సమవాయావచ్ఛిన్న నిత్యజ్ఞానత్వాద్యభావస్య విషయతాసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకప్రతియోగికస్య తేనసంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యాదతివ్యాప్తి వారణాయ వీప్సానుపేక్ష్యతా ఘుపెన తద్వివక్షణాత్. ఏవంచ వ్యాపకతా ఘటకసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్య తేనసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యోక్తౌ సమవాయ విషయితయోర్వ్యాపకతా ఘటకతయాదోషావారణేన తాదృశ యత్సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వమిత్యేతావత్పర్యంతాభిధాన వారణా

భూత స్వరూపసంబంధఘటిత వాచ్యత్వ నిష్ఠవ్యాపకతా వచ్ఛేదకవాచ్యత్వ
త్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకతయా హేతుసమానాధికరణతయాస్వరూ
పసంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వాచ్యత్వాది సమానాధికర
ణతయాచ తత్ర వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావా నభ్యుపగమేపి తనూదా
హ్యైవ లక్షణసామంజస్య మితి తాదృశ గ్రంథాసంగతి తాదవస్థ్యమితివాచ్యం.
ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ సంయోగాది సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి
తాక ధూమాద్యభావస్య కాలికసంబంధేన ధూమత్వాది విశిష్ట వహ్న్యాదినా
సంయోగేన సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్య అయోగో
ళకావృత్తిజాతిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్య కాలికాదిసంబంధేన తాదృశజాతి
త్వాది విశిష్టాయోగోళకీయ రూపాదినా సమం సమవాయేన స్వరూప
సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్య ధూమవత్వ ప్రకారక ప్రమావిష
యత్వాద్యభావస్య కాలికాది సంబంధేన తాదృశ విషయత్వత్వాది విశిష్ట
సంయోగాది ధ్వంసేన అనుయోగితావిశేష సంబంధేన తాదృశవిషయత్వ
త్వాది విశిష్టతాదృశ విషయత్వాద్యభావేనచ సమం స్వరూపసంబంధేనవిష
యతాసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక ధూమవత్వ ప్రకారక ప్రమాద్య
భావస్య విషయితా సంబంధేన కాలికసంబంధేనవా తాదృశప్రమాత్వాది
విశిష్టం యదగోళకాది విషయకజ్ఞానం తేనసమం విషయతా సంబంధేనసా
మానాధికరణ్య సత్వాదతివ్యాప్తేర్వారణాయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వఘ
టకసంబంధేనైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టత్వస్య వివక్షణీయతయా వ

మేత్థముక్తం. అయోగోళక నాశజన్య సంయోగనాశ సంభవాదుక్తంఅను
యోగితేతి. అయోగోళకత్వ ప్రకారక ప్రమావిషయత్వస్య కాలత్వాసం
భేపి కాలికసంబంధో పేక్షా. భావవృత్తిత్వ నివేశపక్షేఇదం. వస్తుతస్తు
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా ఘటకసంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదక వైశి
ష్ట్యవివక్షణే భావత్వంవ్యర్థం తన్నివేశేపి కాలికసంబంధేన ధూమత్వవి
శిష్ట వహ్న్యాదిసామానాధికరణ్యాదితి. ఇదమాపాతతః ఉక్తసంయోగాది
ధ్వంసాదివారణాయైవ భావత్వనివేశ సంభవాత్ తావతాపి ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యనివేశ ప్రతిక్షే

హ్నిమాణ ధూమాదిత్యాదౌ విషయితా సంబంధేన ద్రవ్యత్వత్వాదిమ
తః సమవాయాది సంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్య స్వప్రతియోగితా వచ్ఛేద
క సమవాయాదిసంబంధఘటిత ద్రవ్యత్వాది నిష్ఠవ్యాపకతాయాం స్వ
రూపసంబంధేన అవచ్ఛేదకీభూతో యో ద్రవ్యత్వత్వాది స్తదవచ్ఛిన్న ప్ర
తియోగితాకస్య స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ ఘటకవిషయితాది సం
బంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టజ్ఞానాదినా సమంహేత్వధికరణే స్వ
ప్రతియోగితా వచ్ఛేదక సమవాయాదినా సామానాధికరణ్యం నసంభ
వతీతి వ్యాపకతా వచ్ఛేదకతాయా మపి స్వప్రతియోగితా వచ్ఛేదక
తాఘటక సంబంధావచ్ఛిన్న త్వస్యావశ్యం నివేశనీయత్వేన ఇదం
వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ దర్శితాభావానాంలక్షణాఘటకత్వాదితిదిక్.

ప్రసిద్ధేః ఏతన్నివేశేనభావత్వ నివేశాప్రతిక్షేపాచ్చ.*వ్యాపకతావచ్ఛేదకతా
యామపీతి* నచ విషయితాసంబంధేన ద్రవ్యత్వత్వాదిమజ్జ్ఞానాభావస్య కిం
చిద్విశిష్టస్వాభావత్వనిష్ఠ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకీభూత స్వరూపసం
బంధేన ద్రవ్యత్వత్వవిశిష్టో యో ద్రవ్యత్వాది రూపాభావ స్తత్సామానాధికర
ణ్యా వ్యాప్తిరిత్యేతద్విశేషణ వైయర్థ్యమితివాచ్యం. శబ్దవానేతత్త్వా
దిత్యాదౌ ప్రతియోగివైయధికరణ్యా ఘటితసాధ్యవ్యాపకతా వచ్ఛేదకంయ
త్పత్వాది విషయితాసంబంధేన తద్విశిష్టజ్ఞానాభావస్య హేతుమతిదర్శితతీ
త్యా సమవాయేన తాదృశజ్ఞాన సామానాధికరణ్యాభావాదవ్యాప్తే స్తదుపా
దానాదితి·అధికమనుపదంవక్ష్యామః.*దర్శితాభావానామితి* యద్యపివిష
యితాసంబంధేనవాచ్యత్వత్వ విశిష్టజ్ఞానాభావాదేః కించిద్విశిష్టస్వాభావత్వ
నిష్ఠస్వప్రతియోగితాక వచ్ఛేదకత్వ ఘటకీభూతస్వరూప సంబంధేన సాధ్య
వ్యాపకతావచ్ఛేదక వాచ్యత్వత్వ నిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదక తాకత్వాల్లక్షణ
ఘటకత్వమేవ. నచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావేత్యాదిస్థలే భావ
వృత్తిప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదక వి
శిష్టాయ స్తత్సామానాధికరణ్య నివేశేపి వ్యభిచారిణి దోషవారసంభవా
దుక్తాభావానాం లక్షణాఘటకత్వమేవ తేషాం భావవృత్తి ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకతా ఘటకవిషయతాసంబంధేన వాచ్యత్వత్వ విశిష్టజ్ఞానాసామానా

ధికరణ్యాదవ్యాప్తివారణాయ భావవృత్తిప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా ఘటకసం
బంధేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వస్యావశ్యకత్వాదత్యాశయ ఇతి వాచ్యం.
తథా సతి ఘటత్వాభావవాన్ ప్రమేయత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వాభావ ప్రకా
రక ప్రమావిషయత్వాభావస్య స్వరూపసంబంధేన స్వాభావరూపప్రతియో
గి సామానాధికరణ్యాదతివ్యాప్తేః ఘటత్వాభావప్రమాభావస్తు నప్రతియోగి
వైయధికరణ్యాఘటిత సాధ్యవ్యాపక ప్రతియోగికః. తథాపి తత్ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం తద్వైశిష్ట్యం చ వి
వక్షితమిత్యదోషః. సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకతాకత్వోక్త్యా స్వాభావత్వనిష్ఠ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా
యాః తాదృశస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నత్వం నసహ్యతే ఇతి తాదృశాభావ
స్య లక్షణఘటకత్వాపత్తిః తత్ర తత్ప్రతియోగినోపాదానేపి ధూమాద్య
భావత్వాదౌ కాలికసంబంధస్యాపి వ్యాపకతావచ్ఛేదక ఘటకతయాతివ్యా
ప్తిరితో యత్సంబంధపర్యంతాభిధానం స్యాదతస్తన్నోక్తం. నను వ్యాపక
తావచ్ఛేదకతా ఘటకసంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టాభిధానేనా
తివ్యాప్తివారణసంభవాత్ స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా ఘటకసంబంధేన
తద్వైశిష్ట్యం నివేశ్య వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిం ప్రదర్శ్య తే
నైవ సంబంధేన వ్యాపకత్వావచ్ఛేదకత్వ కథనమయుక్తమితి చేన్న. కాలి
కసంబంధస్యాపి ధూమత్వనిష్ఠ వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వఘటకతయాతివ్యాప్త్య
నుద్ధారాపత్తేః వ్యాపకతావచ్ఛేదకతా ఘటక యావత్సంబంధ నివేశగౌ
రవాత్. నచ ధూమవత్వ ప్రకారకప్రమావిషయత్వాభావమాదాయైవనాతి
వ్యాప్తిః. ఏవమపి తాదృశప్రమావిషయత్వస్యానుయోగితావిశేష సంబం
ధేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాదతివ్యాప్తేః యాదృశాయోగోళకే సం
యోగధ్వంసో నియతః తన్మాత్రాంతర్భావేన వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తేశ్చ. ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావోక్తావపి విషయతాయా విషయాదిరూప
త్వేన జన్యత్వసంభవాత్ వహ్నిమత్త్వజ్ఞానవిషయత్వే కాలికసంబంధేన
ధూమప్రకారక ప్రమావిషయతాత్వసత్వేనాతివ్యాప్తేరితి. నను వహ్నావపి
సంయోగేన వహ్నిత్వం నవర్తతే ఇతి సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న వహ్ని

నన్వత్రలక్షణే సమవాయిత్వాదినా వాచ్యత్వాద్యభావీయసమవాయిత్వాదిరూ
పప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య వాచ్యత్వాదివ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వాత్ వా
చ్యత్వాదిసాధ్యకస్థలే న తాదృశాభావానాం లక్షణఘటకతా తథా చ తత్ర
తాదృశాభావ ఏవ దుర్లభ ఇత్యత ఆహ *జ్ఞేయత్వత్వాదినేతి* వాచ్యత్వాదీ
నామిత్యాదిపదాత్ ఘటాదేరపి పరిగ్రహః *శేషమితి* స్వవిశిష్టయావద్ధేత్వ
ధికరణాంతర్భావేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్య వి
వక్షణం హేతుసామానాధికరణ్యాది శరీరే సంబంధవిశేషనివేశనం తత్ప్రయో
జనం చేత్యర్థః, అత్ర చ నిరుక్తాభావేషు స్వవిశిష్టహేత్వధికరణసామాన్యాంత
ర్భావేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్య నివేశాపేక్ష
యా ప్రతియోగివృత్తిత్వమేవ నివేశయితుముచితం సద్ధేతౌ వ్యధికరణ ధర్మా
వచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకానాం తాదృశాభావానాం కేవలాన్వయితయా
ప్రతియోగిన్యపి వృత్తేర్లక్షణసమన్వయసంభవాత్ · వహ్నిమాన్ ధూమా
దిత్యాదౌ కాలికాదిసంబంధేన హేతుసమానాధికరణ స్వరూపాన్యస్య ప్ర
కారకప్రమావిషయత్వాద్యభావస్య దైశికవిశేషణతయా హేతుసామానా
ధికరణ్య నివేశనేన వహ్న్యాదిభేదస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక తాదాత్మ్యసం
త్వనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాక భావస్యాపి సాధ్యవన్నిష్ఠాభావ ప్రతి
యోగితాయాః సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకత్వఘటితలక్షణఘటకతయా
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూత సంయోగేన తద్వైశిష్ట్యం దుర్ఘటమిత్యవ్యాప్తి
రతో దిగితి. తేన సంబంధేన వృత్తిత్వస్యాపి వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ నిరుక్తి
ఘటకత్వాదితి. ఇదంతుబోధ్యం. ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామా
నాధికరణ్యే ప్రయోజనాభావేనాభావ నిష్ఠత్వత్యాగే ప్రతియోగితాయా మే
వ యావత్త్వోపాదానేవా తన్నిరూపకాభావస్యాపి త్యాగాత్ స్వవిశిష్టస్వ
హేతుసామానాధికరణ్యయోర్వైయర్థ్యం పరంతు అవతారకత్వం నహీయ
త ఇతి ద్రష్టవ్యం. దీధితౌ జ్ఞేయత్వత్వాదినా వాచ్యత్వాదీనామితి లక్షణద్వ
యాభిప్రాయకతయా ప్రతియోగివిశేషణస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
త్వార్థం చోక్తం *వహ్న్యాదిభేదస్యేతి* సంబంధభేదానివేశేన కాలిక
సంబంధేన తస్య ప్రతియోగివృత్తిత్వ సంభవేపి నక్షతిః. ఆదినా ద్రవ్యత్వా

బంధ ఘటితసాధ్యవ్యాపకతా వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ విరహేణ లక్షణాఘటకతయా ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వేపి క్షతివిరహాత్. కపిసంయోగాభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ కపిసంయోగాదేరుక్తరీత్యా వ్యాపకతా వచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ విరహేణ దైశికవిశేషణతయా హేతుసామానాధికరణ్యాభావేనాభావ భావభిన్నత్వ విరహేణచ లక్షణాఘటకతయా ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వేపి నక్షతిః.

దిభేద పరత్వాత్. నచ సమనియతాభావైక్యమతే తస్య ద్రవ్యత్వత్వాభావతయా ద్రవ్యత్వత్వరూప ప్రతియోగివృత్తిత్వమితి వాచ్యం. సమనియతాభావభేద పక్షానురోధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన వ్యాపకతాయా ఆవశ్యకత్వాత్ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన సాధ్యవ్యాపకతాయా ఉక్తత్వాద్వ్యధికరణ సంబంధావచ్ఛిన్నవాచ్యత్వాన్యభావానాం వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ తాదాత్మ్యసంబంధ ఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకం యద్ద్రవ్యత్వాది విషయితాసంబంధేన తద్విశిష్టజ్ఞానాధికభేదస్య ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వేనావ్యాప్తిరితి స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటక సంబంధావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకతాయా నివేశనీయతయా విషయితాసంబంధావచ్ఛిన్న వాచ్యత్వత్వ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకాభావానాం లక్షణాఘటకత్వేన ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వేపీతి మూలావతారః. ప్రతియోగివైయధికరణ్యఘటితవ్యాపకతాకల్పే స్వరూపసంబంధేన సాధ్యవన్నిష్ఠత్వస్య నివేశనీయతయా కపిసంయోగాత్మకస్య లక్షణఘటకత్వమతఆహ * దైశికేతి * దీధిత్యనుసారేణాహ * భావభిన్నత్వేతి * ఇదమనాస్థయోక్తం. రూపాన్యత్వ ప్రకారకప్రమావిషయత్వాభావ వారణాయ దైశిక విశేషణతాయా ఆవశ్యకత్వాత్ * అయోగోలకాన్యత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాభావస్యేతి * నచ సమనియతాభావైక్యమతే యోగోలక తదన్యత్వ ప్రకారక ప్రమావిషయత్వాన్యతరాభావస్యాయోగోలకాన్యత్వ ప్రకారకప్రమావిషయత్వత్వేనాయోగోళక అయోగోళకాన్యత్వ ప్రకారకప్రమావిషయత్వాన్యతరాభావస్యాయోగోళకావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యచ దర్శితాభావ సమనియతత తయా తదాత్మకత్వేనాయోగోళకరూపప్రతియోగివృత్తిత్వాదతివ్యాప్తితాద

ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాద్యభావస్యప్రతియోగివృత్తిత్వేపి అయో
గోళకాన్యత్వాదిప్రకారకప్రమావిషయత్వాద్యభావస్య భావప్రతియోగికత

వస్త్వ్యమేవేతివాచ్యం, తన్మతే ఉభయావృత్తిప్రతియోగితాశ్రయవృత్తిత్వస్య
వాచ్యత్వాత్ సద్ధేతౌ చ వహ్నిత్వాదినా తద్ఘటాభావ ప్రతియోగితామా
దాయ లక్షణసమన్వయః ఉభయావృత్తిత్వం చ స్వప్రతియోగివృత్తిత్వస్వసా
మానాధికరణోభయసంబంధేనభేదవిశిష్టాన్యత్వం. వస్తుతస్త్వయోగోళక
త్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాభావ త్వస్యాపి ధూమవ్యాపక తావచ్ఛేదకత
యా తదవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య తాదృశప్రమావిశేష్యత్వ రూపాభా
వస్యాభావమాత్రవృత్తిప్రతియోగితాకస్య భావవృత్తిప్రతియోగితాకాయో
గోలకావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావా దతిరిక్తస్య ప్రతియోగ్య వృత్తిత్వేనాతి
వ్యాప్తివిరహాదుభయావృత్తిత్వం ప్రతియోగితావిశేషణం వ్యర్థమేవ. న
చైవమపి ఘటత్వాభావభిన్నం ప్రమేయత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వాభావత్వ
ప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాభావాభావస్య ఘటత్వాభావత్వ స్వరూపతయా
ఘటత్వాభావత్వేన రూపేణవిశేషణతాసంబంధేన స్వప్రతియోగినితాదృశ
విశేష్యత్వాభావేసత్త్వాదతివ్యాప్తిః ఏవమయమాత్మజ్ఞానాదిత్యాదౌ ఘటా
న్యత్వప్రకారక ప్రమావిశేష్యత్వాభావస్యస్వవృత్తిఘటాదివృత్తిత్వవిశిష్ట గో
త్వాభావాభావాత్మకతయా తాదృశగోత్వాభావాభావత్వేన హేత్వధికరణ
వృత్తేస్తస్య తాదృశవిశేష్యత్వరూప ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వేనావ్యాప్తిరితివా
చ్యం. ప్రతియోగివృత్తిత్వహేతుమద్వృత్తిత్వయోస్తాదృశాభావత్వేననివేశనీ
యత్వాదితి. నన్వేతల్లక్షణే ఇదంవాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌవాచ్యత్వత్వేన
వాచ్యత్వవృత్తిత్వవిశిష్టవాచ్యత్వాభావస్యవాచ్యత్వ రూపప్రతియోగ్యవృత్తి
త్వేనావ్యాప్తిః నచ తస్యజ్ఞేయత్వత్వేనవాచ్యత్వవృత్తిత్వవిశిష్టజ్ఞేయత్వాభా
వరూపతయా జ్ఞేయత్వరూప ప్రతియోగివృత్తిత్వమితి వాచ్యం సమనియ
తాభావభేదమతేఽగతేరితిచెన్న. వహ్నిత్వేన మహానసీయ వహ్న్యభా
వానుపగంతృభిరీదృశాభావానుపగమాదితి. యత్సమానాధికరణానాం సా
ధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకయావదభావానాం ప్రతియోగివృ
త్తిత్వోక్తౌవాచ్యత్వ వృత్తిత్వేనవాచ్యత్వాద్యభావ మాదాయావ్యాప్తేస్త

యా అయోగోళకత్వాద్యతిరిక్తస్య ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వాన్నాతివ్యాప్తిరి త్యవధేయమ్॥ * * * * * * * * * * * * * * * * *

——॥ద్వితీయస్వలక్షణంసమాప్తమ్॥——

చక్రవర్తిలక్షణమాహ *కేచిత్త్వితి* సద్ధేతౌ సాధ్యవృత్తిఘటత్వాది నాసాధ్యాభావపదలక్షణఘటకః తత్ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వస్య సాధ్య తావచ్ఛేదకే సత్త్వాల్లక్షణసమన్వయః. వ్యభిచారిణిసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛి న్న సాధ్యాభావస్యాపి లక్షణఘటకత్వాన్నాతివ్యాప్తిః. కపిసంయోగీ ఏత త్త్వాదిత్యాదావవ్యాప్తేర్వారణాయ వ్యాప్యవృత్తేరితి. వ్యాప్యవృత్తిత్వంచని రవచ్ఛిన్న వృత్తికత్వం నత్వవచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యత్వం కపిసంయోగీసత్వా దిత్యాదౌ కపిసంయోగాభావాదేదర్వ్యేఅనవచ్ఛిన్నవృత్తికతయా తదన్య త్వాభావాత్ ఘటత్వాదినా సాధ్యాభావస్యైవలక్షణఘటకతయా అతివ్యా ప్త్యాపత్తేః. నిరుక్తవ్యాప్యవృత్తిత్వవిశిష్టస్యచహేత్వధికరణ వృత్తిత్వంబో ధ్యం అన్యథాకపిసంయోగీఏతత్త్వాదిత్యత్ర కపిసంయోగత్వావచ్ఛిన్నకపిసం యోగాభావస్య ద్రవ్యేహేతుసమానాధికరణతయా గుణాదౌచనిరవచ్ఛిన్న వృత్తికతయాతమాదాయావ్యాప్తేర్వారణాసంభవాత్. హేత్వధికరణనిరూపి తనిరవచ్ఛిన్నాధేయతావత్వం హేత్వధికరణనిష్ఠనిరవచ్ఛిన్నాధి కరణతాక త్వం వాదళద్వయపర్యవసితార్థః. కేచిత్తు వ్యాప్యవృత్తేర్హేతుసమానాధిక రణ సాధ్యాభావస్యేతి సముదాయస్య హేత్వధికరణే వ్యాప్యవృత్తిర్యః సా ధ్యాభావస్తస్యేత్యర్థః హేత్వధికరణవ్యాప్యవృత్తిత్వంచ హేత్వధికరణీ భూత యత్కించిద్వ్యక్తినిష్ఠాత్యంతాభావ ప్రతియోగితాయాః సామానాధి కరణ్యేన అనవచ్ఛేదకం యదభావనిష్ఠంతద్వ్యక్తిత్వం తత్త్వం ల్లక్షణే తథానోక్తమితి స్మర్తవ్యమ్. * * * * * * *

——॥ఇతి ద్వితీయస్వలక్షణమ్॥——

నిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వే హేత్వధికరణ వృత్తితావచ్ఛేదకత్వ ని వేశే గౌరవాదాహ *హేత్వితి* పరేత్వితి మతానురోధేనాహ *హేత్వితి* సంయోగిసత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యసామాన్యాభావ నిష్ఠత ద్వ్యక్తిత్వస్య హేత్వధికరణ నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాదుక్తం

నచ విశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ గుణాదినిష్ఠసత్త్వాదిరూపాభావప్రతియో
గితాయాం విశిష్టసత్తాభావనిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వస్యావచ్ఛేదకత్వాత్ విశిష్టసత్త్వా
ద్యభావస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వానుపపత్తిః యదభావాభావత్వావచ్ఛిన్నానధికర
ణత్వం హేతుమతస్తత్త్వమితి వివక్షణే వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ
స్య అసంగ్రహప్రసంగః తదభావాప్రసిద్ధేరితి వాచ్యం యత్కించిద్ధే
త్వధికరణ వృత్తితావచ్ఛేదకానుయోగితా నిరూపకతానవచ్ఛేదకం యద
భావత్వం తత్త్వస్య వివక్షితత్వాత్ గుణే గుణాన్యత్వ విశిష్టసత్తాభావో నాస్తీ
త్యప్రత్యయేన విశిష్టసత్తాభావత్వాద్యవచ్ఛిన్న నిరూపితానుయోగితావిశి
ష్టాయాః సత్తాయాః గుణాదివృత్తితానభ్యుపగమేన విశిష్టసత్తాద్యభావస్య
వ్యాప్యవృత్తితానిర్వాహాదిత్యాహుః.

యత్కించిదితి. * సామానాధికరణ్యేనేతి * ప్రయోజనం తూహ్యం.
సాధ్యాభావత్వస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ సాధారణతయాత
దవచ్ఛిన్నాభావాసత్త్వాదుక్తం యదభావనిష్ఠమిత్యాది * యదభావేతి *
హేతుమత్సామాన్యం యద్యదభావత్వావచ్ఛిన్నాధికరణం తత్తద్భేదకూట
వత్త్వోక్తౌ చ కేవలాన్వయిహేతుకేఽప్రసిద్ధిః * కించిదితి * నిరూపకతా సా
ధ్యవత్తాగ్రహవిరోధితానియామక సంబంధేన. తేన వహ్న్యభావవాన్ ధూ
మాభావాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావస్య వహ్నేః సమవాయాద్యవచ్ఛిన్నాభా
వ ప్రతియోగిత్వేపి నాతివ్యాప్తిః. సమనియతాభావైక్యమతేపి కపిసంయో
గాద్యభావస్య న గగనాద్యభావైక్యం తథాసతి గగనాద్యభావస్యావచ్ఛిన్న
వృత్తికత్వ ప్రసంగాత్. ఏతేన తదైక్యేపి గగనాద్యభావ నిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వ
స్య ననిరుక్తవ్యాప్యవృత్తిత్వావచ్ఛేదకత్వముపపాదయితుం శక్యతే హేతు
మద్వృత్తినిష్ఠసంయోగాత్మకాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాదితి కపిసం
యోగసాధ్యకసద్ధేతౌ నావ్యాప్తిరితి ప్రత్యుక్తం. వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభా
వస్యాపి తుల్యన్యాయేన సంయోగాభావరూపతయా తత్ర నిరుక్తవ్యాప్యవృ
త్తిత్వోపపాదనా సంభవేనావ్యాప్తిః స్యాత్. అత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదక సం
బంధేన స్వీయయాదృశ నిరూపకతాశ్రయవత్తాజ్ఞానం ప్రతి యేనసంబంధే
న స్వాశ్రయప్రకారకం జ్ఞానం విరోధి తేన సంబంధేన హేతుమద్వృత్తిత్వం

నను సంయోగిభిన్నం ప్రమేయత్వాదిత్యత్రాతివ్యాప్తిః సంయోగిభేదా
భావస్య తద్భేదప్రతియోగితా వచ్ఛేదకీభూత సంయోగాత్మకస్య అ
వ్యాప్య వృత్తిత్వేన లక్షణ ఘటకత్వాభావాద్వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛి
న్నాభావ మాదాయ లక్షణ గమనాదితి చేన్న. సంయోగిభేదస్య వ్యాప్య
వృత్తిత్వేన తస్యద్రవ్యత్వ సంయోగ ప్రకారక ప్రమావిశేష్యత్వాద్యవచ్ఛి
న్న భేదసమనియతతయా తదభిన్నత్వేన తద్భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదక ద్ర
వ్యత్వాదికమపి సంయోగిభేదాభావః తస్య హేత్వధికరణేవ్యాప్యవృత్తితయా
తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకే సత్వేనాతివ్యాప్త్య
నవకాశాత్. ఏవం ద్రవ్యాన్యత్వవిశిష్టసత్తాభావవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదా
వ్యాప్యవృత్తేః సత్తాదిరూపాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం సాధ్య
తావచ్ఛేదక మిత్యవ్యాప్తిరిత్యపినాశంకనీయం. సత్తాదిసత్వేపి ద్రవ్యా
దౌ ద్రవ్యాన్యత్వ విశిష్టసత్తా భావో నాస్తీత్యాదిప్రత్యయానుదయాద్విశిష్టని
రూపితాధికరణతావిశేషస్యైవ విశిష్టాభావాభావత్వోపగమాత్ విశిష్టాభా
వస్య విశిష్టాధికరణత్వాభావసమనియతతయా తదభిన్నతయా విశిష్టసత్తాధి
కరణతాయాఅపి విశిష్టాభావ ప్రతియోగిత్వాత్. పరేతుసంయోగత్వేన
సంయోగనిరూపితాయాఅధికరణతాయాః కించిదవచ్ఛిన్నత్వేపి సంయోగిభే
వాచ్యం అన్యథాగుణాదౌ కాలికసంబంధేన సంయోగసత్వాత్తత్సామా
న్యాభావాసంగ్రహేణ సంయోగిజన్యత్వేసతి సత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తేః.
తథా వద్రవ్యం ద్రవ్య ధ్వంసాన్యతరత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిః హేతుమతి
ధ్వంసే తాదృశసమవాయేన వృత్త్యప్రసిద్ధేః ద్రవ్యేచ ద్రవ్యత్వ సత్వేన
ద్రవ్యత్వాభావస్య తత్ప్రతియోగిత్వాదిత్యస్వరసః. యదిచ తాదృశసంబ
న్ధావచ్ఛిన్నాధేయతావదభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా సంబంధేన య
త్కించిద్ధేత్వధికరణాభావస్తదానదోషః. హేత్వధికరణవృత్తిత్వం చేత్సాధ్య
తావచ్ఛేదకసంబంధేతర సాధ్యప్రతియోగికసంబంధానవచ్ఛిన్నం నివేశ్యతే
తదాప్రమేయసాధ్యకే దోషవారణం ప్రయత్నసాధ్యమితిబోధ్యం.*సంయో
గిభిన్నమితి * భేదావ్యాప్యవృత్తిత్వే చాయంసద్ధేతుః. నన్వేవ మప్రసిద్ధా
న్తఇత్యతఆహ * విశిష్టేతి * పరేత్వితి * అధికాధికరణత్వాంగీకారాత్త్ర

దాభావత్వేన తన్నిరూపితాధికరణతా నిరవచ్ఛిన్నైవ ద్రవ్యే సంయోగిభే
దస్య ప్రత్యయాదవచ్ఛేదక మనంతర్భావ్యైవ తదభావత్వావచ్ఛిన్న
వత్తాప్రతీతేః ఏవం ద్రవ్యాదౌ సత్తాత్వాద్యవచ్ఛిన్న సత్తాద్యధికరణతా
సత్త్వేపి ద్రవ్యాన్యత్వ విశిష్టసత్తాత్వాదినేవ తదవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా
కాభావాభావత్వేనాపి నవృత్తిః తత్ర విశిష్టాభావో నాస్తీత్య ప్రత్యయా
త్ తథాచ సాధ్యనిష్ఠయాదృశప్రతియోగితాకాభావత్వావచ్ఛిన్న నిరూపి
తానవచ్ఛిన్నాధికరణతా హేత్వధికరణవృత్తిస్తాదృశ ప్రతియోగితానవచ్ఛే
దకత్వమేవసాధ్యతావచ్ఛేదకే నివేశ్యమితి నకశ్చిద్దోషఇత్యాహుః. అథా
త్ర హేత్వధికరణ వృత్తిత్వం యదియేన కేనచిత్సంబంధేన తదాకాలికాదిసం
బంధేన ధూమాధికరణవృత్తి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావాదికమాదా
యావ్యాప్తిః యదిచ కాలికసంబంధేన కాలేవహ్న్యభావాదేర్వృత్తిర్వ
హ్న్యధికరణ దేశావచ్ఛిన్నైవేతి నాసౌ హేత్వధికరణే నిరవచ్ఛిన్న వృత్తి
కఇతి మన్యతె తదాపి సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ హేతుమతిజ్ఞానాదౌ విష
యితాసంబంధేన వర్తమానంసాధ్యాభావమాదాయావ్యాప్తిమర్గ్యాద్రైవ
దైశిక విశేషణతాసంబంధేన హేత్వధికరణవృత్తిత్వనివేశనేచ ఘటత్వాభా
వాదిసాధ్యకే వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః తత్ర సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛి
న్నప్రతియోగితాకస్య భావరూపసాధ్యాభావస్య తేనసంబంధేనావృత్తేర్వ్య
ధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ లక్షణఘటకత్వాత్ ఏవం కాలికసం
బంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకే ఆకాశాభావాభావే సాధ్యే ఆత్మత్వాదిహే
తావవ్యాప్తిః దైశికవిశేషణతయా హేతుసమానాధికరణస్యాకాశాభావ
స్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదకే సత్త్వాత్ కాలిక
సంబంధేనాకాశాభావ రూపప్రతియోగిసత్తాయా ఏవ కాలికసంబంధావచ్ఛి

స్వరసః. * కాలికేతి * దైశికవిశేషణతాసంబంధేన వాప్యవృత్తిత్వ విశిష్ట
మిత్యాదిః. కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న వృత్తేర్నిరవచ్ఛిన్నత్వ మభిప్రేత్యవే
దం. భావానాంవిశేషణతాంగీకారేప్యాహ * ఏవమితి * ద్రవ్యాన్యత్వ
విశిష్టసత్తాభావాదిసాధ్యకే సత్తాయాఏవ సాధ్యాభావరూపత్వే ద్రవ్యాద్రి
వ్యాన్యత్వ విశిష్ట సత్తాభావో నాస్తీతి ప్రతీతేర్విశిష్టాధికరణతాయా నియా

న్న ప్రతియోగితాకాకాశాభావాభావో నాస్తీతి ప్రత్యయనియామకత్వాదా
కాశాభావస్యైవ తాదృశసాధ్యాభావ రూపత్వే బాధక విరహాదితిచేన్న.
స్వీయయాదృశ ప్రతియోగితాశ్రయ వత్తాజ్ఞానంప్రతియాదృశే సంబంధేన
స్వప్రకారకం జ్ఞానంవిరోధి తాదృశే సంబంధేన హేత్వధికరణవృత్తిర్యో౽
భావః తదీయ తాదృశప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వస్యైవ నివేశనీయత్వాత్
ఆకాశాభావస్య దైశికవిశేషణతా సంబంధశ్చ నదర్శితాకాశాభావాభావ
వత్తాజ్ఞానవిరోధిజ్ఞాన విషయః అపితు కాలికసంబంధ ఏవ నచ తేనసం
బంధేన ఆత్మనిసవర్తతే అత ఆకాశాభావీయ సాధ్యనిష్ఠప్రతియోగితాయా
యాదృశప్రతియోగితేత్యనేన ఉపాదానాసంభవః అపితు వ్యధికరణధర్మా
వచ్ఛిన్న సాధ్యాభావీయ ప్రతియోగితాయా ఏవ తాదృశాభావ జ్ఞానస్య
మకత్వోపగమేన వారణేపి ప్రతియోగిమత్తాగ్రహవిరోధిగ్రహవిషయ సం
బంధేన హేతు సమానాధికరణతయా వ్యాప్తిరితి అనాయత్యా తస్యాప
వ విశిష్టాభావత్వ పక్షావలంబితః ప్రకృతేచ ప్రకారాంతరేణ సమాధానసం
భవాత్ ఆకాశాభావాధికరణతాయాః సాధ్యాభావత్వ మనాలంబ్యసమా
ధత్తే * నస్వీయేతి * ఏవంచద్రవ్యాన్యత్వ విశిష్టసత్తాభావాది సాధ్యకే స
త్తారూప సాధ్యాభావాధికరణతాయాః స్వసాధ్యాభావత్వ విశిష్టాధికరణ
తారూపత్వే౽వ్యాప్తిరూపబాధకవత్ప్రకృతేఆకాశాభావాధికరణతాయా ఏ
వసాధ్యాభావత్వ విశిష్టాధికరణతారూపత్వేపి నక్షతి రిత్యపిద్రష్టవ్యం. స్వప
దద్వయపిలక్షణఘటకాభావపరం. నచ స్వీయత్వం కిమర్థం కాలికసంబం
ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకే ఆకాశాభావాభావే కాలికసంబంధేన సాధ్యే
కాలత్వాదౌ దైశిక విశేషణతాసంబంధేన సాధ్యరూపప్రతియోగితాశ్రయవ
త్తాజ్ఞానం ప్రతితత్సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావ గ్రహస్య విరోధితయాత
ద్విషయ కాలికసంబంధేన హేత్వధికరణవృత్తిర్యఆకాశాభావ స్తత్ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకత్వే నావ్యాప్తిస్తు నసంభవతి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావ
చ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక సాధ్యాభావస్యైవ స్వపదేనోపాదేయత్వా
త్ అన్యథాస్వీయత్వ నివేశవ్యనిస్తారాదితి వాచ్యం. సామాన్యతః ప్రతి
యోగి గర్భప్రతిబంధకత్వా సిద్ధి శంకావ్యుదాసాయస్వీయత్వ నివేశాత్.

దైశికవిశేషణతా సంసర్గకస్య వ్యధికరణ ధర్మప్రకారేణ సాధ్యావగాహినం భ్రమంప్రతివిరోధిత్వాత్. సామాన్యతః ప్రతియోగిప్రకారకజ్ఞాననివేశేఆకాశప్రకారకజ్ఞానం ప్రతిదైశికవిశేషణతా సంబంధేన ఆకాశాభావప్రకారకజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకతయా ఉక్తదోషతాదవస్థ్యమితి యాదృశప్రతియోగితాశ్రయేత్యుక్తం. ప్రతియోగితాశ్రయవత్తాజ్ఞానంచ తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్నప్రకారకం గ్రాహ్యం తేన ఆకాశత్వేన తాదృశసాధ్యవత్తాజ్ఞానం ప్రతిదైశిక విశేషణతాసంబంధేన ఆకాశాభావప్రకారకజ్ఞానస్య విరోధిత్వేపి నక్షతిః

* దైశికేతి * నచావచ్ఛేదకధర్మదర్శనవిధయా కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాకాశాభావాభావవత్తాజ్ఞానే దైశిక విశేషణతాసంబంధేనాకాశాభావవత్తాజ్ఞానస్యవిరోధిత్వాత్ దైశికవిశేషణతాయాస్సంగ్రహోదుర్వారఇతివాచ్యం.తత్సమానధర్మికస్వప్రకారకనిశ్చయత్వవ్యాపకప్రతిబంధకతాయా ఉక్తత్వాత్. నచ జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతానివేశః సమ్యక్. తథాసతి నిశ్చయత్వోత్కీర్తన వైయర్థ్యాత్. అత్ర తాదృశప్రకారతావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానిరూపిత ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదక స్వప్రకారత్వనివేశస్తు యుక్తః. దైశికవిశేషణతా సంబంధేన ఆకాశాభావవత్తాజ్ఞానం ప్రత్యవచ్ఛేదకధర్మదర్శనవిధయా కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాకాశాభావవత్తాజ్ఞానస్య విరోధిత్వాత్ తాదృశప్రకారతా శాలినిశ్చయత్వ వ్యాపకప్రతిబంధకతాయాజ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న తాదృశప్రతిబంధకతాయా వానివేశే గౌరవాత్ తాదృశప్రతిబధ్యతా శ్రయస్వప్రకారక జ్ఞానోక్త్యా దైశిక విశేషణతా సంబంధేన కాలికవిశేషణతాసంబంధేనచ సమూహాలంబనాత్మకాకాశాభావాభావవత్తాజ్ఞానమాదాయోక్తదోషాత్ యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకేత్యాదిరీతిమపేక్ష్య తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతా శాలినిశ్చయత్వ వ్యాపకతాయా మనాహార్యత్వాదినివేశేన గౌరవాత్ జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానివేశపక్షేచ తాదృశరీతేరావశ్యకత్వాదితి. * సామాన్యతః * స్వీయప్రతియోగితాత్వేనప్రతియోగితానివేశే. అత్రచ దైశికవిశేషణతా సంబంధేనోక్తసాధ్యకస్థలే ఆకాశతథావిధాకాశాభావాభావోభ

ఏవంచ ప్రతియోగితాశ్రయావగాహిత్వ నివేశే ప్రయోజనాభావాత్
యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతాశాలిజ్ఞానం ప్రతిప్రతి
బంధకమిత్యేవ వక్తవ్యం. సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వంవా ఏతల్లక్షణే నివే
శనీయం. నచాకాశత్వాదినా సాధ్యవత్తాజ్ఞాన విరోధితామాదాయ ద
ర్శితదోషతాదవస్థ్యాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారకజ్ఞానవి
రోధిత్వ పర్యంతనివేశే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక సా
ధ్యాభావవత్తాజ్ఞానస్యాపి వ్యధికరణ ధర్మాదిప్రకారక సాధ్యవత్తాజ్ఞానం
ప్రత్యేవ విరోధిత్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారక జ్ఞానావి
రోధితయా తాదృశసాధ్యాభావాప్రసిద్ధిరితివాచ్యం. ఘటత్వాదివిశిష్టవ
హ్నిమానిత్యాది జ్ఞానస్యాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారకతాయా
అధికంత్విత్యాదిన్యాయేనఅక్షతత్వాత్. నచ తన్మాత్రావచ్ఛిన్న ప్రకారతాక
త్వ మవశ్యం నివేశ్యం అన్యథా ఆకాశత్వ నిరుక్తసాధ్యతావచ్ఛేదకోభయ
రూపేణ సాధ్యజ్ఞానం ప్రతిదైశిక విశేషణతయా ఆకాశాభావవత్తాజ్ఞానస్య
విరోధితయా తద్దోషతాదవస్థ్యమితి కథంవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ
సంగ్రహఇతి వాచ్యం. ప్రతియోగితావచ్ఛేదక మాత్రావచ్ఛిన్నప్రకారతా
నివేశేపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావా సంగ్రహాత్ తదవచ్ఛిన్నప్రకార
తా మాత్రనివేశేఉక్తస్థలే ఆకాశాభావీయ దైశికవిశేషతా వారణాసంభ

య వత్తాజ్ఞానంప్రతిదైశికవిశేషణతాయా విరోధితానియామక సంబంధత
యావ్యాప్తేస్తాదృశజ్ఞాన సామాన్యం ప్రతీతి వక్తవ్యమితితునసంభవతి తథా
సతి సంబంధాంతరేణ ప్రతియోగిప్రకారకజ్ఞానస్యాప్రతిబధ్యతయా ప్రతి
యోగిప్రకారతావచ్ఛేదక సంబంధానుపాదానస్య నిర్బీజతాపత్తేః ఉక్తదో
షశ్చ ప్రకారాంతరమాలంబ్యస్వయమగ్రే నివారణీయః. విశిష్యయాదృశప్రతి
యోగితాసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రకారతావచ్ఛేదక నివేశస్థానే సాధ్యాభావ
ఘటిత లక్షణే విశిష్యసాధ్యతావచ్ఛేదక నివేశసంభవాత్తథైవాహ *సాధ్యే
తి* వ్యధికరణేతి * ఘటత్వవిశిష్టవహ్నిమదితిభానేవహ్నిత్వంనభాసతఇత్యభి
మానః. యద్వాఆకాశత్వ నిరుక్తసాధ్యతావచ్ఛేదక రూపేణేత్యాది దోషభ
యేన సాధ్యతావచ్ఛేదక పర్యాప్తప్రకారతా వచ్ఛేదకతానివేశ మభిప్రే

వాత్ ద్వితీయలక్షణే యాదృశ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక యాదృశప్రతి
యోగితా సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రకారతావచ్ఛేదకాతిరిక్తానవచ్ఛిన్న ప్రకా
రతాశాలిజ్ఞానం ప్రతియేనసంబంధేన స్వప్రకారకజ్ఞానం విరోధీతి వి
వక్షణవదేతల్లక్షణే సాధ్యతావచ్ఛేదక ప్రకృత ప్రతియోగితా వచ్ఛేదకాతిరి
క్తానవచ్ఛిన్న ప్రకారతాకజ్ఞాన విరోధితానివేశేన ప్రతీకారసంభవాత్ ఆ
కాశత్వాదేరాకాశాభావాభావత్వాది రూపప్రతియోగితా వచ్ఛేదకాతిరి
క్తతయా తదవచ్ఛిన్నప్రకారతాకజ్ఞానవిరోధితామాదాయ దోషాభావాత్.

త్వాశంకాయాంపర్యాప్తిత్యాగేన సమాధాయ తద్దోషవారణాయపునఃశం
కతేనచేత్యవారణీయం. ఆవశ్యకత్వార్థం ద్వితీయలక్షణమితి. ప్రథమల
క్షణే గౌరవాశంకావ్యుదాసాయాత్రపరిష్కారారంభః. తత్రాకాశత్వేనసా
ధ్యవత్త్వాజ్ఞాన మాదాయ దోషవారణాయ ప్రతియోగితాయాం ప్రకృత
త్వోపాదానంలక్షణఘటకప్రతియోగిత్వా భేదలాభార్థం. నను యాదృశ
ప్రతియోగితావచ్ఛేదక యాదృశప్రతియోగితాసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రకారతా
వచ్ఛేదకోభయా వచ్ఛిన్నవత్త్వాజ్ఞానం ప్రతీతివత్ సాధ్యతావచ్ఛేదక ప్రకృ
తప్రతియోగితా వచ్ఛేదకోభయావచ్ఛిన్న ప్రకారతాశాలిజ్ఞానం ప్రతివిరో
ధిత్వం నివేశ్యం తావతాపి సాధ్యతావచ్ఛేదక వహ్నిత్వప్రతియోగితా వచ్ఛే
దక ఘటత్వోభయావచ్ఛిన్నప్రకారతాక ఘటత్వేన వహ్నిమానితిజ్ఞానంప్ర
తివిశేషణతా సంబంధేన ఘటత్వేన వహ్నిర్నాస్తీతిజ్ఞానస్య విరోధిత్వేనై
వోపపత్తేర్నఞ్ ద్వయఘటనానర్థక్య మిత్యతఆహ * ఆకాశత్వాదేరితి *
నను సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన తాదృశజ్ఞానసామాన్యం ప్రతివిరోధిత్వ
నివేశాన్న నఞ్ ద్వయఘటనాప్రసంగః ఆకాశాభావాభావవత్త్వాజ్ఞానం
ప్రతిదైశికవిశేషణతాయా అవచ్ఛేదకధర్మాదర్శనాది విధయా విరోధిగ్ర
హ విషయత్వేన తద్వారకయత్నస్యనఞ్ ద్వయోపాదానకల్పేప్యవిశేషాత్
మైవం. వ్యాపకత్వ రూపసామాన్య పదార్థనివేశేమహాగౌరవాత్. నచన
ఞ్ద్వయోపాదానేప్యుభయత్వావిషయకస్య గగనవాన్ కాలికసంబంధా
వచ్ఛిన్నాకాశాభావాభావవానిత్యుభయ సమూహాలంబనస్య నిరుక్తప్ర
కారతాశాలితయా వ్యాప్తిరితి వాచ్యం. యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదక

సాధ్యతావచ్ఛేదకోభయాతిరిక్త ధర్మానవచ్ఛిన్నప్రకారతా శూన్యజ్ఞానం ప్రతీతి వివక్షణాత్. యద్యపి యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతాశాలిగ్రహత్వా వచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక ప్రకారతావచ్ఛేదకసంబంధేన హేత్వధికరణవృత్తిత్వం నివేశ్యం తత్ర గగనత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాయా ఏవ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకతయా తదవచ్ఛిన్నైవ ప్రతియోగితా యాదృశపదే నోపాదాతుం శక్యతే న గగనాభావాభావత్వావచ్ఛిన్నా ఏవం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారత్వావచ్ఛిన్నత్వం నివేశ్యైవోక్తదోషో వారయితుం శక్యతే. తథాపి యత్రవిశిష్టం సాధ్యతావచ్ఛేదకం తత్రైకాంశే పరస్య భ్రమసంగ్రహాయ నిరూప్యనిరూపకభావాపన్న విశేషణతానివేశే గౌరవాదిత్థమభిధానం. అత్రాహుః, వహ్న్యభావదవృత్తిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యత్వస్య నాప్రసిద్ధిః పరస్పరనిరూప్యనిరూపకభావాపన్నవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయతాసాధారణ రూపేణప్రమేయ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతాయా అపి ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వాత్. యత్తు ఘ్రాణగ్రాహ్యగుణవాన్ పృథివీత్వాదిత్యాదౌ విషయతానిష్ఠవిషయతాద్యఘటితస్య ఘ్రాణ జన్యప్రత్యక్షవిషయ సజాతీయగుణత్వ రూప సాధ్యతావచ్ఛేదకస్య భేదప్రతియోగితయా నివేశే లాఘవమితి. తదప్యేతేన పరాస్తం. అత్రేదం వక్తవ్యం. గగనకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాకాశాభావాభావోభయత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాయా ఏకతయా గగన ప్రకారతాత్వేనావచ్ఛేద్య ప్రతిబధ్యతామాదాయ దైశికవిశేషణతాసంగ్రహ ప్రసంగ ఇతి యేన రూపేణప్రకారతాయాః ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వం తద్రూపస్య నివేశనీయతయా గౌరవస్య దుర్వారతేతి. నచ వహ్నిత్వేన ఘటవానితి జ్ఞానస్య వహ్నిత్వేన ఘటాభావజ్ఞానప్రతిబధ్యత్వేపి సాధ్యతావచ్ఛేదకప్రకృత ప్రతియోగితావచ్ఛేదకయోరేకతయా తదన్యఘటత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాశాలిత్వేన తాదృశాభావస్య స్వపదేన దుర్ఘటత్వాత్సాధ్యపదవైయర్థ్యమితి వాచ్యం. సమనియతాభావైక్యపక్షే ఘటత్వేన వహ్న్యభావాభిన్న వహ్నిత్వేన ఘటాభావస్య స్వపదేనోపాదాన సంభవాద్దోషఇత్యతః సాధ్యవృత్తి

హేతు సమానాధికరణస్య వ్యాప్యవృత్తేర్వహ్నిత్వాదినా ఘటాద్యభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకమేవ వహ్నిత్వాదిరూపం సాధ్యతావచ్ఛేదకమతః సాధ్యాభావస్యేతి. యద్యపి వహ్నిత్వేన ఘటాభావాదేః ఘటత్వేన వహ్న్యభావాద్యభిన్నతయా తాదృశాభావోఽపి సాధ్యాభావ ఏవ తథాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదక భేదేన అభావభేదమతే నేదం లక్షణం సమనియతాభావానామైక్యాభిప్రాయేణ చాగ్రిమలక్షణం. అథవా హేతుసమానాధికరణాభావీయ సాధ్యనిష్ఠ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ నివేశాన్నదోషః వహ్నిత్వాదినా ఘటాద్యభావస్య ఘటత్వాదినా వహ్న్యాద్యభావాభిన్నత్వేపి తదీయఘటాది నిష్ఠప్రతియోగితాయా ఏవ వ్యధికరణ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నత్వేన వహ్న్యాదినిష్ఠప్రతియోగితాయాం వహ్నిత్వాదేరనవచ్ఛేదకత్వాత్. ప్రతియోగితా సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వేన నివేశనీయా. తేన సంబంధాంతరావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక సాధ్యాభావమాదాయ నాసంభవః. వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా అపి సంబంధావచ్ఛిన్నత్వం వ్యవస్థాపితమేవ.

త్వస్యోక్తత్వాత్. తత్రాపి ప్రకృతప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ పర్యంతోక్తౌ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ఘటాదినిష్ఠప్రతియోగితాయా అప్రకృతత్వేపి తదనైక్యేచ విషయితాసంబంధేన వహ్నిత్వాశ్రయజ్ఞానాదేర్వహ్నిత్వేనాభావ వారణాయైవ సాధ్యపదోపాదానాత్ తత్ప్రతిబధ్యస్య వహ్నిత్వేన వహ్నిమానితి జ్ఞానస్య విషయితాసంబంధేన వహ్నిత్వాశ్రయజ్ఞాననిష్ఠ ప్రకారతాయాస్తాదృశాతిరిక్తధర్మానవచ్ఛిన్నత్వాత్. సంయోగేన వహ్నిత్వేన వహ్న్యభావమాదాయతు న దోషః సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాప్రసిద్ధేః. *సాధ్యాభావస్యేతి* ఏతన్మతే వహ్నిత్వేన మహానసీయ వహ్నిఘటాన్యతరాభావస్తు నాస్తి అన్యథా తస్య నిరుక్తసాధ్యవత్తాజ్ఞానావిరోధితయా ప్రథమలక్షణేఽదోషేపి తాదృశప్రతియోగిమత్తాజ్ఞాన విరోధితయా ద్వితీయలక్షణాతివ్యాప్తేః ఏవంచ సాధ్యమాత్రప్రతియోగిత్వం న నివేశనీయం. నన్వేవం సంయోగిభిన్నం మేయత్వాదిత్యాదౌ సంయోగిభేదద్వయత్వాభావయోరైక్య ఏవాతివ్యాప్త్యుద్ధారాదసంగతిరిత్యత ఆహ * అథవేతి* వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ సాధ్యవృత్తిప్రతి

ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వంచ సాధ్యతావచ్ఛేదకతా ఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నం గ్రాహ్యం తేన గుణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ హేతుసమానాధికరణస్యవిషయితయాగుణత్వాదిమతః సమవాయేనాభావస్యయాజ్ఞానాదినిష్ఠప్రతియోగితాతదవచ్ఛేదకత్వేపిసాధ్యతావచ్ఛేదకస్యనక్షతిః. సర్వత్రద్విత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక సాధ్యాభావమాదాయైవైతల్లక్షణ సమన్వయసంభవాత్ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావా నభ్యుపగమేపి క్షతివిరహేణ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ఖండనం మూలకృతో ఒకించిత్కరమతోలక్షణాంతరమాహ * హేతుసమానాధికరణస్యేతి * అత్రచ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యా ప్రామాణికత్వే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ మాదాయావ్యాప్తేర్వారణాయోపాత్తస్య సామానాధికరణ్యేనేత్యస్య వైయర్థ్యాల్లక్షణాసామంజస్యమితి తాదృశాభావఖండనం సంగచ్ఛతే.

యోగితా నివేశకల్పే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకంవిషయితాసంబంధేన వహ్నిత్వవజ్జ్ఞానాభావ మాదాయనవ్యావృత్తిః సంయోగేన వహ్నిత్వేన వహ్న్యభావమాదాయ సామానాధికరణ్యేనేత్యేతత్కల్పే నవ్యావృత్తిరిత్యతో గుణవానితి. * అత్రచేతి* నన్వేవం ప్రథమలక్షణపరిత్యాగే సాధ్యస్యోభయాభావమాదాయ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావం వినాపితల్లక్షణసంగతిరిత్యేవబీజంతచ్చాసంగతం యద్యేతల్లక్షణే వహ్నిత్వేనఘటాద్యభావమాదాయ దోషవారకస్య సామానాధికరణ్యేనేత్యస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావానుపగమే వైయర్థ్యం తదాతల్లక్షణేపి తాదృశాభావ వారకసాధ్యపదస్య తదనుపగమెవైయర్థ్యాత్తదుపన్యాసస్యైవానౌచిత్యాత్. నచతదనుగమేపివహ్నిత్వేనతార్ణతార్ణదహనోభయాభావమాదాయావ్యాప్తేఃసాధ్యపదం సాధ్యప్రతియోగికపరంయత్కించిత్సాధ్యపర్యాప్తికప్రతియోగితాకత్వంతదర్థ ఇతి తాదృశాభావసంగతిరితివాచ్యం. తాదృశాభావానంగీకారాత్ అతఏవగౌరవాదిత్యేవాగ్రిమావతారణం అన్యథాతాదృశాభావ మాదాయావ్యాప్త్యైతదవతారమేదితి. అత్రాహుః. యథాప్రగల్భలక్షణే ఉభయాభావాదిః పరంపరాసంబంధేనోభయ

త్వాభావాదిరిత్యభిప్రేత్యైవ సాధ్యపదంకృతం అన్యథోభయాభావాదిక
మాదాయ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావం వినాపితల్లక్షణ సంగతిప్ర
సంగాత్ తథేహాపి తథాభిసంధాయైవ ప్రథమతః సాధ్యపదంకృతం తత్రచ
యద్యుభయాద్యభావ ప్రతియోగితా సాధ్యే ఉచ్యతే తదాతదాభాససంగ
తిః. నచ తద్వదేవ తద్వైయర్థ్యమపి వక్తుముచితం. ఘటాద్యభావావృత్తి
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకత్వేన సాధ్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాక
త్వాభావస్యాఖండతయాప్రగల్భమతాద్విశేష సంభవేనాపాతతః సంద
ర్భవర్ణన సంగతేః. నచ ప్రగల్భమతే సామాన్యపదార్థ వివక్షయాసా
ధ్యస్యాఖండాభావఘటకత్వంవ్యత్వాపాదనీయమితి వాచ్యం. యథాశ్రుతేతద
సత్త్వాత్. వస్తుతోనకించిదేతత్. సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకత్వ ఘటిత
లక్షణే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ వారకతయా సామానాధికరణ్య ప
దసార్థక్యేనైవ సాధ్యాభావఘటిత లక్షణేనహ్నిత్వేన ఘటాభావవారకత
యా సాధ్యపద సార్థక్య సంభవేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావోప
యోగితాసంభవాత్ సామానాధికరణ్యేనేతివత్ సాధ్యనిష్ఠస్య వైయర్థ్య
పగతయాచ ఖండనసంగతిరిత్యేవసమ్యక్. నన్వేవమపి సాధ్యాభావప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకత్వాభావోఖండపవనహ్నిఘటోభయాభావప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకత్వాభావ ఘటితత్వేపి ఘటాద్యభావప్రతియోగితా వచ్ఛేదకత్వా
భావాద్యఘటితత్వాత్ తథాచ నవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావానుపగ
మేపి సునివేశఇతి సర్వత్రేత్యాభాసానాశుద్ధః సామానాధికరణ్యేనా వచ్ఛే
దకత్వాభావశ్చనాఖండః తాదృశాభావానుపగమే తస్యావచ్ఛేదకత్వాభావ
రూపత్వాత్. నచ గురురూపేణ హేతౌ గురుధర్మస్యప్రతియోగితానవ
చ్ఛేదకతయా తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్యత్తద్భేదకూట నివేశా
న్నసాధ్యాభావనివేశఇతి వాచ్యం. తత్రాప్యవ్యావర్తకభేద ఘటితకూ
టవ్యావర్తకతయా తన్నివేశాత్. నచ ప్రమేయసాధ్యకే హేతుమద్వృ
త్తి సాధ్యాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావస్య తాదృశాభావప్రతి
యోగితా వచ్ఛేదకత్వాభావ రూపతయా న తన్నివేశ ఇతి వాచ్యం. వ్యధి
కరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావోపగమేపి తత్ర సాధ్యపదనివేశ ప్రయోజ

అత్రాపి హేతుసమానాధికరణస్య వ్యాప్యవృత్తేరిత్యస్య పూర్వోక్తఏవ ప
ర్యవసితార్థః వ్యాప్యవృత్త్యాదికమపి పూర్వోక్తమేవ.

నాభావాత్ సమవాయాదిసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రమేయత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతా
యాః ఉపాయాంతరేణైవ వారణేనావ్యాప్తేర్వక్తుమశక్యత్వాత్ ఏకోక్త్యాత
త్రితత్ప్రయోజనాభావేపి క్షత్యభావాదితిచేత్. తర్హి సిద్ధాంతలక్షణేపిఅ
ఖండతారూపప్రయోజనాంతరానురోధేన సాధ్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛే
దకత్వాభావనివేశప్రసంగమాలోచ్యోక్తరీత్యా సాధ్యనిష్ఠత్వనివేశా నివేశ
యోరుపవర్ణనసంభవాత్తదేవాశ్రయణీయం. గురుధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్య
కే గౌరవమేవ సాధ్యాభావఘటితలక్షణపరిత్యాగబీజం సమానాధికరణవృ
త్త్యవచ్ఛేదకత్వాభావద్వితీయ సామానాధికరణ్యం సంసర్గః సామానాధి
కరణ్యావచ్ఛేదకత్వోభయాభావో వానివేశ్యఇతి లాఘవమితివదంతి. వస్తు
తః సిద్ధాంతలక్షణే సాధ్యాభావవిషయితాయా గౌరవేణ కారణతావచ్ఛే
దకకోటౌననివేశః ఇహత్వనాయత్యా తత్రతన్నివేశఇతి తదాభాసః సమ్యగే
వేత్యపి వదంతి. నను తాదృశావచ్ఛేదకత్వేన ఘటభేదమాదాయాతివ్యాప్తి
వారణాయ ప్రథమలక్షణేపి సామానాధికరణ్యే నైత్యస్యావశ్యకత్వాత్కథమే
తత్ తాదృశావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణ పర్యాప్తప్రకారతా నాశ్రి
యత్వనివేశేపి న తన్నివేశో హీయతఇతి చేన్న. అవచ్ఛేదకానవచ్ఛేదకోభ
యాభావాది వారణాయప్రతియోగితావిశేషసంబంధేనావచ్ఛేదకవద్భేద ని
వేశాదర్థత ఏవ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నభేదస్య లక్షణఘటకత్వాప్రా
ప్తేః. యదిచ సౌందలానామవచ్ఛేదక విశేష్యతానన్న ఏవప్రతియోగితా
విశేషసంబంధేనావచ్ఛేదకత్వ విశేషితాభేద ఏవ సునివేశఇతి తత్రావచ్ఛేద
క విశేషణం వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నభేదవారకతయా సార్థకీకర్తుమశ
క్య మిత్యుచ్యతే తదావ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న భేదానుగమేనేదం· అతఏ
వాగ్రేతస్య ప్రామాణికతామభిసంధాయ ప్రతియోగివైయధికరణ్య నిష్క
ర్షం ప్రదర్శ్య తదస్వరసాదథవేత్యాదికల్పాంతరమనుసృతం· ఏవంచతా
దాత్మ్యేన సాధ్యతాయాం సామానాధికరణ్యే నైత్యస్య సార్థక్యాసంభవే
పి ఏకోక్తిమాత్రేణ తత్రాపి తదుపాదానం తాదాత్మ్యేన వ్యాప్త్యనుగమో

కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాకాశాభావాభావవాన్ ఆత్మత్వాది
త్యాదౌ అవ్యాప్తివారణాయపూర్వోక్తరీత్యనుసరణే గౌరవాద్వ్యాప్యవృత్తిత్వం
పరిత్యజ్య ప్రతియోగివ్యధికరణత్వేనాభావం విశేషయతి* ప్రతియోగివ్యధిక
రణస్యైవేతి * పూర్వోక్తలక్షణే సాధ్యాభావస్య విశేష్యోపాదానాత్ తస్య
చ హేత్వధికరణే సాధ్యరూపప్రతియోగి సామానాధికరణ్య మావశ్యకమే
వ ఏకవ్యక్తిసాధ్యకే అత స్తత్ర ప్రతియోగివ్యధికరణసాధ్యాభావాప్రసిద్ధ్యా
అవ్యాప్తిరితి తన్నోక్తం. ప్రతియోగివ్యధికరణత్వంచ నప్రతియోగ్యధిక
రణావృత్తిత్వం సంయోగీసత్వాదిత్యాదౌ సంయోగాద్యభావస్యాతథాత్వా
త్తాదృశాభావాంతరమాదాయాతివ్యాప్తేః కింతు ప్రతియోగ్యనధికరణ వృ
త్తిత్వం ఏవంచ ప్రతియోగ్యనధికరణీభూత హేత్వధికరణవృత్తేరితి దళద్వ
యపర్యవసితార్థః. ప్రతియోగ్యనధికరణత్వంచ సాధ్యతావచ్ఛేదక సం
బంధేన ప్రతియోగ్యధికరణభిన్నత్వం అతః సమవాయేన జ్ఞానాదిసాధ్యక
ద్రవ్యత్వాదిహేతౌ నాతివ్యాప్తిః ఇత్థంచ ప్రతియోగితావసంబంధవిశేషా
వచ్ఛిన్నత్వేన విశేషణీయా. విశేషణతావిశేషేణాభావసాధ్యకే సర్వస్యైవా
భావస్య తేనసంబంధేన కించిద్విశిష్టస్యాభావ రూపప్రతియోగి సమానాధి
కరణతయా ప్రతియోగివ్యధికరణాభావాప్రసిద్ధిరతో యాదృశప్రతియోగి
తాశ్రయానధికరణత్వం హేతుమత స్తాదృశప్రతియోగితాయాః సామా
నాధికరణ్యే నానవచ్ఛేదకం యత్సాధ్యతావచ్ఛేదకం తదవచ్ఛిన్నసామానా
ధికరణ్యమితి సిద్ధాంతలక్షణే వక్ష్యమాణరీత్యానిష్కర్షణీయం. అథవిశిష్ట
సత్తావాన్ జాతేరిత్యత్రాతివ్యాప్తేర్వారణాయ యాదృశప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకవిశిష్టానధికరణత్వం హేతుమత ఇత్యస్యైవ వాచ్యతయా వహ్నిమాన్
ధూమాదిత్యాదౌ వహ్నిత్వాదినా ఘటాద్యభావీయ ప్రతియోగితాయా
లక్షణ ఘటకత్వాసంభవః తదవచ్ఛేదక వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నానధికరణత్వ
స్య హేతుమత్యసత్వాత్ తథాచ సామానాధికరణ్యే నైత్యనర్థకం. అత్ర
కేచిత్ యాదృశ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్ట యాదృశప్రతియోగితా

వేతి బోధ్యం. * గౌరవాదితి * తథాచేహ హేతుమద్వృత్తిత్వ సామాన్య
నివేశఇతి భావః * యాదృశేతి * యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛి

శ్రయోభయానధికరణత్వం హేతుమత ఇత్యేవ తత్సార్థక్యార్థం వివ
క్షణీయం దర్శితాభావీయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక వహ్నిత్వాది విశిష్ట
స్య హేతుమతి సత్త్వేపి తాదృశప్రతియోగితాశ్రయఘటాదేరసత్త్వాత్ ఉభ
యానధికరణత్వం హేతుమతోఽక్షతమేవేతి తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదక
త్వమాదాయ దోషవారకతయా సామానాధికరణ్యేనేత్యస్య సార్థకతా నచ
వహ్నిత్వేనఘటాద్యభావప్రతియోగితాయావద్వహ్నిభిన్నవృత్తిరేకైవ స్వీ
క్రియతే నతు ఘటాదిరూప ప్రతియోగిభేదేన భిన్నా అభావస్య ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకస్య చైక్యాత్ తథాచ ఘటాదినిష్ఠప్రతియోగితాశ్రయ సాధ
నాదేరేవ సాధనవతి సత్త్వాత్ తాదృశప్రతియోగితాశ్రయానధికరణత్వం
న తత్రేతి నసామానాధికరణ్యేనేత్యస్య సార్థకతాసంభవః ప్రతియోగిభే
దేన ప్రతియోగితాభేదే తు మహానసీయవహ్న్యాదినిష్ఠాయాః వహ్న్యాది
సామాన్యాభావీయ ప్రతియోగితాయాః పర్వతీయ వహ్న్యాద్యవృత్తితయా
తాదృశ ప్రతియోగితాశ్రయానధికరణత్వస్య హేతుమతి పర్వతాదావస
త్త్వాత్ వహ్నిత్వాదేః తదవచ్ఛేదకత్వమాదాయావ్యాప్తిరితి వాచ్యం. య

న్నాధికరణత్వయాదృశప్రతియోగితాశ్రయాధికరణత్వోభయాభావవత్వం
యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధికరణత్వే సతి యాదృశప్రతి
యోగితాశ్రయాధికరణం యత్తదన్యత్వం వార్థః తేన ద్రవ్యం సత్త్వాదిత్యా
దౌ నాతివ్యాప్తిః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాకాశత్వాభావాభావే సాధ్యే హే
తుమత ఆత్మనః ఆకాశత్వసాధ్యోభయానధికరణతయా వ్యాప్తిరతో యాదృశ
పదద్వయం. * అభావస్యేతి * తథాచైకధర్మావచ్ఛిన్నత్వే సత్యేకాభా
వీయత్వం ప్రతియోగితైక్యకరణబీజముక్తం వహ్నిత్వేన వహ్నిఘటోభయా
భావప్రతియోగితాయాశ్చ నోక్తాభావ ప్రతియోగితైక్య మభావభేదాత్ స
మనియతాభావైక్యే భావాభేదేప్యవచ్ఛేదకభేద ఏవ ప్రతియోగితాభేదకః త
థా సత్యుక్తస్థలే వైజాత్యమేవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదక ధర్మైక్యేపి సంయోగ సమవాయాత్మకావచ్ఛేదకభేదః సమానా
ధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాభేద ఏవ నియామకః నత్విహ సర్వైః
సంబంధైరవచ్ఛిన్నా ప్రతియోగితేతి వక్ష్యమాణదీధితౌ రభావభేదేపి సమా

తః ప్రతియోగిభేదేన నప్రతియోగితాభేదః అపిత్వవచ్ఛేదకభేదేనైవ ఏవ
మపి వహ్నిభిన్నవాన్ ఘటాదిత్వాదౌవహ్నిభిన్నత్వేన వహ్న్యభావీయప్ర
తియోగితాయా వహ్నిభిన్నే అసంభావితతయా తదాశ్రయానధికరణత్వస్య
వహ్నిశూన్యే హేతుమత్యక్షతతయా తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమా
దాయావ్యాప్తేర్వారకతయా సామానాధికరణ్యే నేత్యస్య సార్థక్యం. మహా
కాలో ఘటవాన్ కాలపరిమాణాదిత్యాదౌ మహాకాలాన్యత్వ విశిష్టఘ
టాద్యభావీయ ప్రతియోగితైవ తాదృశీ మహాకాలస్య తదవచ్ఛేదక మ
హాకాలాన్యత్వ విశిష్ట ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్నాధికరణతా శూన్యత్వాత్. అథ
వా వక్ష్యమాణరీత్యా సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధసామాన్యే యాదృశప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్ట ప్రతియోగికత్వ యాదృశప్రతియోగితాశ్రయప్ర

నాధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా భేదానుపగమేచ వ్యధికరణధ
ర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య కేవలాన్వయిత్వ భంగఇత్యభావైక్యముక్తం*వహ్నిభి
న్నే సంభావితతయేతి * ననువహ్నిత్వేన వహ్నిధూమోభయాభావవద్వహ్ని
భిన్నత్వేన వహ్నితద్భిన్నోభయం నాస్తీతి ప్రతీతే స్తాదృశాభావోపి సిద్ధాం
తసిద్ధః తస్య వహ్నిభిన్నత్వేన వహ్న్యభావేనైక్యాదవచ్ఛేదకైక్యాచ్చ ప్రతి
యోగితాప్యైక్యేవేతి తస్యావహ్నిభిన్నే సమ్భావితతయా కథందర్శితాభా
వః ప్రతియోగివ్యధికరణ ఇతి చేన్న. ఆస్తాం వోభయాభావ ప్రతియోగితా
పర్యాప్తిరితి మతే తస్యావిలక్షణత్వాత్ మతాంతరేచ ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకస్యైవ భేదాత్. అత్రచ హేతుమన్నిష్ఠభేద ప్రతియోగితాయాం
స్వావచ్ఛేదకవిశిష్టాధికరణత్వస్వాశ్రయాధికరణత్వోభయసంబంధేన అవచ్ఛే
దికాయాః ప్రతియోగితాయాః సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకత్వమర్థః.
ఏతేన జగదీశానాం సామానాధికరణ్యేన వ్యధికరణధర్మేణావచ్ఛిన్నావచ్ఛేద
కత్వాభావనివేశాయా స్తోనాపాదేయః. తత్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వా
భావ ఘటమనివేశ్యాపి ఉక్తరీత్యా విశిష్టపరామర్శ నిర్వాహాత్ యాదృ
శప్రతియోగితాశ్రయా నధికరణ హేత్వధికరణక తాదృశప్రతియోగితే
త్యాది నివేశే ఘటకత్వ నివేశాధిక్యాచ్చ. మహాకాలాన్యత్వ విశిష్టఘటా
దికమపి మహాకాలే వర్తతఇత్యనుస్మృత్యాహ *అథవేతి* స్వావచ్ఛేదకేతి*

తియోగికత్వహేత్వధికరణీభూతయత్కించిద్వ్యక్త్యనుయోగికత్వైతత్త్రిత్వా
వచ్ఛిన్నాభావ స్తదనవచ్ఛేదకత్వమేవ వాచ్యం ఏవంచ తత్రావృత్తిగగనా
ద్యభావప్రతియోగిత్వైవ తాదృశీ ఏవంచ వహ్నిత్వాదినా ఘటాద్యభావప్ర
ప్రతియోగితా తాదృశీ వహ్నిత్వ విశిష్టప్రతియోగికత్వ తదాశ్రయవహ్ని
భిన్నప్రతియోగికత్వయోరేకస్మిన్ సంబంధే అసత్త్వేన తాదృశప్రతియోగితా
యా అపి తథాత్వాత్తద్వారకతయాపి సామానాధికరణ్యేనేత్యస్య సఫల
త్వమవసేయమిత్యాహుః. పరేతు అత్యంతాభావస్యేవ అన్యోన్యాభావ
స్యాపి ప్రతియోగ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వోపగమాత్ పర్వ
తాదౌ వహ్నిత్వ విశిష్టాద్యవచ్ఛిన్న జలాదిమద్భేదోపి ప్రామాణికః ఏవం
చ స్వావచ్ఛేదక విశిష్టావచ్ఛిన్నస్వాశ్రయ వన్నిష్ఠప్రతియోగితాకభేద వద్వ
త్వధికరణకం యత్ప్రతియోగిత్వం తదనవచ్ఛేదకత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదక
స్య నివేశనీయం ఏవంచ వహ్నిత్వాదినా జలాద్యభావీయ ప్రతియోగితాపి
తాదృశం స్వంకథితభేదస్య తదవచ్ఛేదక వహ్నిత్వాదివిశిష్టావచ్ఛిన్నతదా
శ్రియ జలాదిమన్నిష్ఠప్రతియోగితాకత్వాత్. అత స్తదవచ్ఛేదకతామాదాయ
దోషవారణాయ సామానాధికరణ్యేనేతి. సంయోగీద్రవ్యత్వాత్ వహ్ని
మాన్ ధూమాదిత్యాదౌ సంయోగత్వ వహ్నితాద్యవచ్ఛిన్న సంయో
గవహ్న్యాద్యభావ ప్రతియోగితాయాః గుణత్వ ద్రవ్యత్వాద్య వచ్ఛిన్న
సంయోగిపర్వతభేదా సంయోగవహ్న్యాద్య వచ్ఛిన్నఘటాది భేదాచా
దాయతథాత్వ వారణాయావచ్ఛిన్నాంత నిష్ఠాంతయో రుపాదానం.

కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాకాశత్వాభావాభావసాధ్యకే హేతుమతఅత్తనః
ఆకాశత్వాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకే నాకాశత్వత్వేనాకాశత్వ వద్భిన్న
తయాఽవ్యాప్తిరతః ప్రతియోగిత్వైక్యం. వహ్నిత్వం పర్వతాంశే విశేషణంకృ
త్వావహ్నిత్వేన పర్వతభేదమాదాయ తద్దోషతాదవస్థ్యవారణాయ విశిష్టే
తి. తథాచ వహ్న్యాదినా పర్వత భేదోనపర్వతే. వహ్నింవహ్న్యంశేవిశే
షణంకృత్వావహ్నినా వహ్నిభేదమాదాయ తద్దోషతాదవస్థ్య వారణాయ
స్వాశ్రియవదితి. తథాచ వహ్నిత్వేనవహ్నిమద్భేదోనపర్వతే.తథాచస్వావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వేన స్వాశ్రియ నిష్ఠత్వేనవాప్రతియోగితాం విశిష్యభేదో

త్తిర్న సంభవతి పరంతు తాదూ ప్యేణావచ్ఛేదకతానివేశః సంభవతీతి తత్రైవ వక్ష్యతి అథ చేతి. వహ్న్యనవచ్ఛిన్న విషయితయా వహ్నిమజ్జ్ఞానభేదవారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన స్వాశ్రయవత్వం స్వానచ్ఛేదక వైశిష్ట్యం స్వానచ్ఛేదకతా ఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నం ప్రయోజనంతూభాభ్యాం అవచ్ఛిన్నైతత్త్రావచ్ఛేదకత్వం ప్రతియోగితాఘటక సంబంధేన తేన సమవాయాదినా వహ్న్యనవచ్ఛిన్న వహ్నిసంయోగిభేద వ్యుదాసః. ఏవముత్తరత్రాపి. అథైతత్కల్పే విరుద్ధవహ్నిజలాభ్యాం ప్రమేయభేదమాదాయావ్యాప్తిః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యుపాదానేపి మహానసావృత్తిమద్భేదమాదాయావ్యాప్తిః మహానసావృత్తివహ్నేః వహ్నిసామాన్యాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక వహ్నిత్వవిశిష్టత్వాత్ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ సహిత తత్సామానాధికరణ్యస్య విశిష్టనిష్ఠపదార్థత్వే మహానసీయ వహ్నిమాదాయ తద్ధూమాదిత్యాదౌ ఏకమహానసే ఘటోపర్త తైఽపర మహానసేనాస్తి తత్ర మహానసీయ ఘటేన తన్మహానసభేదమాదాయావ్యాప్తిః మహానసీయత్వస్య నానాత్వేపి సామానాధికరణ్య సంబంధేన మహానసత్వస్యైవ సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వే స్థలే దోష ఇతి స్వానచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణం స్వానచ్ఛేదక ప్రదేశోపాదేయం మహానసీయవహ్న్యభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా పర్యాప్తిశ్చ న మహానసీయ ఘటత్వే ఇత్యదోషః ఏవంచ వహ్నిత్వ హ్రదత్వాభ్యాం వహ్న్యభావప్రతియోగితానచ్ఛేదక తదుభయవిశిష్టాప్రసిద్ధ్యా నతత్ర పర్యాప్తినివేశ ప్రయోజనసంభవ ఇతి చేత్త్రప్రయోజనస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వలక్షణాభిప్రాయకత్వాత్. అత్ర స్వావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్నత్వస్వసమానాధికరణ వృత్తిత్వోభయసంబంధేన హేతుమన్నిష్ఠభేద ప్రతియోగితావిశిష్టాయాః ప్రతియోగితాయాః స్వసామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకత్వమర్థః అత్రావచ్ఛేదకత్వానవచ్ఛిన్న భేదోక్తా తాదృశావచ్ఛేదకత్వేన గగనాదిభేదమాదాయాతి వ్యాప్తిరతః సామానాధికరణ్యేనైత్యేతదాపతేత్. అతోవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న భేదానువగమో వాచ్యస్తథాచ న దర్శితరీతిసంభవః ఏవం దర్శితరీత్యా వహ్నిత్వహ్రదత్వాభ్యాం వహ్న్యభావమాదాయపర్యాప్తినివేశస్యాపి నవ్యాప్యవృత్తిరి

అథవా యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నయాదృశప్రతియోగితాశ్రయ
వృత్తిప్రతియోగితా వచ్ఛేదకతాకభేదవత్త్వం హేతుమతః తదనవచ్ఛేదకత్వం
వివక్షణీయం వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ఘటాభావ ప్రతియోగితాయాస్తాదృశీతా
దృశప్రతియోగితావచ్ఛేదక వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న తాదృశప్రతియోగితాస

త్త్వాత ఆహ * అథవేతి * దర్శితాకాశత్వాభావాభావసాధ్యకే గగనత్వేన సా
ధ్యవచ్ఛేదస్య తాదృశాకాశత్వాభావాభావత్వేన ఆకాశత్వ వచ్ఛేదస్యచ వా
రణాయ యాదృశ పద్వయం దర్శితాకాశాభావాభావసాధ్యకే ఆకాశత్వే
న సాధ్యవచ్ఛేద వారకతయా ప్రథమ యాదృశ పదనివేశేపి సాధ్యతావచ్ఛేద
క రూపేణాకాశవచ్ఛేదాప్రసిద్ధేర్నతత్ద్వితీయం యాదృశపదప్రయోజన
మితితుబోధ్యం. యదచాకాశత్వాభావాభావసాధ్యకేపి నద్వితీయతత్పదప్ర
యోజనం దర్శితభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదకసం
బంధానవచ్ఛిన్నత్వాత్ తదాకాశత్వప్రమావిషయత్వాభావాభావస్య కాలి
కసంబంధావచ్ఛిన్నాకాశాన్యత్వ ప్రకారక ప్రమావిషయత్వాభావాభావ
స్యచ సాధ్యత్వే ఉక్తరీత్యా ప్రయోజనం వాచ్యం. స్వరూపసంబంధావచ్ఛి
న్న తాదృశప్రమావిషయత్వాభావస్య సాధ్యప్రతియోగితయా సాధ్యతావ
చ్ఛేదకరూపేణ తద్వచ్ఛేదస్యాప్రసిద్ధ్యాహత్వాత్. నను వహ్నిత్వ ఘటత్వా
భ్యాం వహ్నిమద్భేదం వహ్నిత్వేన వహ్నిఘటోభయవద్భేదంచాదాయా
వ్యాప్తిః నైవం. స్వావచ్ఛేదకపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వస్య ప్రతియోగితా
శ్రియ పర్యాప్తత్వస్యచోక్తత్వాత్. యత్తు వహ్నిత్వేన తాదాత్మ్యేన తాదాత్మ్యేన ద
హనోభయవద్భేద మాదాయవ్యాప్తివారణాయస్వ పర్యాప్త్యనధికరణవృ
త్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం నివేశ్యమితి తన్న
తాదృశభేదస్య నిరాకృతత్వాత్. నను దండిమాన్ దండిసంయోగాదిత్యా
దౌ కల్పద్వయేపి దండిసామాన్యాభావ ప్రతియోగితాయాం తద్దండిమద్భేద
వద్వృత్త్యధికరణకత్వ సత్త్వేనావ్యాప్తిః నైవం. తత్ర దండత్వస్యైవ సాధ్యతావ
చ్ఛేదకత్వాత్. అత్రాపి స్వాశ్రయ వృత్తిత్వస్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వోభ
యసంబంధేన హేతుమన్నిష్ఠభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావిశిష్ట ప్రతియో
గితాయా ఇత్యాద్యర్థకః. మహాకాలే మహాకాలాన్యత్వ విశిష్టఘటాంగీకా

మానాధికరణ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకస్య వహ్నిత్వేన ఘటవాన్నేతి ప్ర
తీతి విషయభేదస్య హేతుమతి సత్త్వాత్ వ్యధికరణధర్మస్యాత్యంతాభావ
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వవదన్యోన్యాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా
యామప్యవచ్ఛేదకత్వాత్ అతఏవ సమవాయితయా వాచ్యత్వవద్భేదోపి
దృష్టవ్యఇతి మిశ్రైరభిహితం ఇత్థంచ తాదృశ ప్రతియోగితావారణాయ సా
మానాధికరణ్యేనేతి. హేతుమతో వహ్నిత్వేన ఘటవద్భేదవత్త్వం ఘటత్వేన
వహ్నిమద్భేదవత్త్వం చాదాయవహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న వహ్నినిష్ఠప్రతియోగి
తాయాః తాదృశత్వవారణాయ స్వీకృతప్రతియోగితా సమానాధికరణత్వ
తదవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ యోర్భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం నివేశ
నం. మహాకాలో ఘటవాన్ కాలపరిమాణత్వాదౌ మహాకాలాన్యత్వ విశి
ష్టఘటాద్యభావీయ ప్రతియోగితామాదాయైవ లక్షణసమన్వయః నతు గగ
నత్వ పటత్వాదినా ఘటాద్యభావీయ ప్రతియోగితాం గగనత్వపటత్వాద్య
వచ్ఛిన్న ఘటవృత్తిప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకభేదస్య హేత్వధికరణ మ
హాకాలే సంభవేపి సామానాధికరణ్యేన తదవచ్ఛేదకస్యా ప్రసిద్ధేః అథ
వా తాదృశప్రతియోగితా సామాన్యే యద్ధర్మ సామానాధికరణ్య విశిష్ట
యద్ధర్మావచ్ఛేద్యత్వాభావః తద్ధర్మవిశిష్టసామానాధికరణ్యం వ్యాప్తిరి
త్యేవ వివక్షణీయం.

రేత్యాహ * అథవేతి * యద్ధర్మేతి * యద్ధర్మపర్యాప్త నిరూపకతాకా
వచ్ఛేద్యత్వవద్ధర్మః తేన వహ్నిత్వ ప్రుదత్వాభ్యాం వహ్న్యభావమాదా
య నావ్యాప్తిః ఏతచ్చ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన ప్రతియోగివైయధిక
రణ్య పక్షే. ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేనతన్నివేశే సాధ్యతావచ్ఛేద
క సంబంధావచ్ఛిన్నత్వనిరుక్తావచ్ఛేద్యత్వోభయాభావస్య వాచ్యత్వే గౌర
వాత్. అతః ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన తన్నివేశేపి సాధ్యతావచ్ఛే
దక సంబంధావచ్ఛిన్న తాదృశప్రతియోగితా సామానాధికరణ్యావచ్ఛేదక
త్వోభయాభావ నివేశోపి సమ్యక్ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ మా
దాయైవ లక్షణసంగతేరితి సామానాధికరణ్యేన వ్యధికరణధర్మేణానవచ్ఛే
దకత్వమితి జగదీశోక్తిస్త్వసంగతైవ అవచ్ఛేదకత్వస్య ప్రతియోగివిశేష

ఇత్థంచ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా మాదాయాపి లక్షణ సమన్వయ స్తత్ర సంభవతీత్యవధేయం. వహ్నిత్వేన వహ్నిధూమోభయం నాస్తీత్యేతాదృశ ప్రతీతివిషయాభావస్య వహ్నిమాత్ర వహ్నిత్వేన వహ్నిధూమోభయ నాస్తీతి ప్రతీతి సిద్ధభేద మాదాయ ప్రతియోగివ్యధికరణత్వేపి తస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం న వహ్నిత్వమాత్రే పర్యాప్తం తథాసతి వహ్నిస్వరూపప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టవహ్నిరూప ప్రతియోగిమత్యపి తాదృశభావాప్రత్యయ ప్రసంగాత్ కింతు వహ్నిత్వతదుభయత్వయో రేవతత్పర్యాప్తిరతస్తాదృశ ప్రతియోగితాయాం సమానాధికరణతయా అవచ్ఛేదకత్వేపి వహ్నిత్వస్య నక్షతిః. యదిచ తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం వహ్నిత్వాదికమేవ నతుప్రతియోగివిశేషణతాపన్నముభయత్వం ప్రతియోగివిశేషణతానాపన్నే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావగాహి ప్రతీత్యా తద్విశేషణతాపన్నే తదనవగాహనాత్ అన్యథావహ్నిత్వేన ఘటో నాస్తీత్యాదావపి ఘటత్వ వహ్నిత్వాద్యుభయావచ్ఛేదకత్వ పర్యాప్త్యవగాహనౌచిత్యాత్ సామానాధికరణ్యేనేత్యస్య వైయర్థ్యాపత్తేః వహ్నిత్వేనోభయాభావ ప్రతియోగితాచ వ్యాసజ్యవృత్తిరతోన తాదృశాభావస్య కేవలాన్వయిత్వానుపపత్తిరితి మన్యతే. తదాసామానాధికరణ్యేనేత్యస్య ప్రతియోగితాపర్యాప్త్యధికరణ వృత్తిత్వేనేత్యర్థ ఇత్యాహుః. తదుభయమపినయుక్తం ఏవంసతి ఘటత్వాదినా సాధ్యాభావప్రతియోగితాయా అపినిరుక్తప్రతియోగి వైయధికరణ్య నిరూపకత్వ సంభవేన ప్రథమలక్షణే ప్రతియోగి వైయధికరణ్యానభిధానస్య నిర్బీజతయా సందర్భ విరోధాపత్తేః.

ణతయా తత్పర్యాప్తివినష్టా వైయర్థ్యాత్. సమానాధికరణవృత్తిత్వేన వ్యధికరణేనావచ్ఛేదకత్వాభావకల్పాపి తదీయప్రతియోగితాయా ద్వైధానివేశేన కూటనివేశేన చ గురుతర ఇతి బోధ్యం. * ప్రతియోగితాపర్యాప్తీతి * ప్రతియోగితాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపర్యాప్తత్వేనేత్యర్థః * నిరుక్తేతి * యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యవృత్తియాదృశప్రతియోగితాశ్రియోభయానధికరణత్వం ప్రథమమతే. నచైతద్రూపాది సాధ్యకే ఘటత్వాదినా ఏతద్రూపాభావస్య నైదృశప్రతియోగివైయ్యధికరణ సంభవః. తథాపి.

వస్తుతోయాదృశప్రతియోగితాసంబన్ధావచ్ఛిన్నప్రకారతావచ్ఛేదకయత్కిం
చిద్ధర్మావచ్ఛిన్నానధికరణత్వంహేతుమతస్తదనవచ్ఛేదకత్వంసాధ్యతావచ్ఛేద
కస్య వివక్షణీయంకపిసంయోగత్వాద్యవచ్ఛిన్నకపిసంయోగాదినిష్ఠప్రతియోగి
తా సంసర్గావచ్ఛిన్న ప్రకారతావచ్ఛేదకం కపిసంయోగత్వాదికమేవ తద
వచ్ఛిన్నానధికరణత్వంచ నహేతుమతఇతి న కపిసంయోగీ ఏతద్వృక్షత్వా
దిత్యాదా వవ్యాప్తిః. ఘటత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వసంబన్ధేనైవప్ర
మెయత్వాదినా ప్రతియోగినోఘటత్వేన ప్రమేయం నాస్తీత్యాదిజ్ఞానే భా
నాత్ ప్రమేయత్వాద్యవచ్ఛిన్నా నధికరణత్వస్య హేతుమత్యసంభవాత్ ఘ
టత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా యాదృశప్రతియోగితేత్యనేనోపా
దానా సంభవాత్ తథావిధప్రతియోగితాయా అప్రసిద్ధేరగతో యత్కించి
దిత్యుక్తం. దండిమాన్ దండిసంయోగాదిత్యాదౌ తత్తద్దండావచ్ఛిన్నానధి
కరణత్వ మాదాయదండిసామాన్యా భావస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్యేపి న
క్షతిః తత్తదండావచ్ఛిన్నాత్యంతాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ మాదా
య దోషవారణాయ తత్ర పరంపరాసంబన్ధేన దండత్వాదేః సాధ్యతావ
చ్ఛేదకత్వ స్వీకారస్యావశ్యకత్వాత్. తత్సంయోగత్వ తద్వహ్నిత్వాద విశి

ఘటత్వేన రూపాభావస్య ప్రతియోగివ్యధికరణ సాధ్యాభావతయా సంద
ర్భవిరోధస్య దుర్వారత్వాత్. స్వావచ్ఛేదకవిశిష్టావచ్ఛిన్న'సాధ్యవన్నిష్ఠ
ప్రతియోగితాకభేదః స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యస్పృత్తిప్రతియోగితావచ్ఛే
దకతాకభేదో వాద్వితీయమతే సమానాధికరణ వృత్తిత్వేనావచ్ఛేదకత్వస్యా
భావం నివేశయితుర్జగదీశస్యమతేపి సందర్భవిరోధోబోధ్యః * యాదృ
శేతి * యేనసంబంధేన ప్రకారతావచ్ఛేదకత్వం తేన సంబంధేన ధర్మా
వచ్ఛిన్నత్వంబోధ్యం అన్యథా తాదృశప్రకారతా వచ్ఛేదక ధూమత్వాదేః
కాలికసంబంధేన వహ్న్యాసత్వాదసమానకాలీన ప్రకారతావచ్ఛేదక మా
దాయనాతిప్రసంగః * పరంపరేతి * యాదృశప్రతియోగితా సంసర్గావ
చ్ఛిన్న ప్రకారతావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యవచ్ఛేదకీభూత యత్కించిద్ధర్మ
విశిష్ట విశిష్టానధికరణత్వం హేతుమత ఇత్యుక్తౌ ఏకోక్తిభేదభయేనేత్థమభి
ధానం. ప్రమేయం నాస్తీత్యాదావనాయత్వాఘటత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి

ష్టప్రతియోగి విషయతాభావభానే సంయోగత్వవహ్నిత్వాదిరూపసామా
న్యధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాః సంసర్గతయా భానే మానాభావా
త్ తత్సంయోగత్వ తద్వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నానధికరణత్వేపి హేతుమతోన
క్షతిః సంయోగత్వవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాః ఘటత్వావచ్ఛి
న్నత్వేన ఘటోనాస్తీత్యభావబుద్ధౌ సంసర్గతయా భానోపగమే భ్రమాని
రూపితత్వేన ప్రకారతా నివేశనీయా. విశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ విశిష్ట
సత్తాత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతావచ్ఛేదక
విశిష్టసత్తాత్వాద్యవచ్ఛిన్నానధికరణత్వస్య హేతుమతిసత్వాన్నాతివ్యా
ప్తిః వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నఘటాదినిష్ఠవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావీయ
ప్రతియోగితా సంబంధాద్యవచ్ఛిన్నప్రకారతావచ్ఛేదకఘటత్వాద్యవ
చ్ఛిన్నానధికరణత్వస్య హేతుమతి సత్వాత్ సామానాధికరణ్యేనేత్యస్య సా
ర్థకతా. ఏకమాత్రవృత్తిసాధ్యకస్థలే సాధ్యనిష్ఠప్రతియోగితాసంసర్గా
వచ్ఛిన్నప్రకారతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణత్వం న హేతుమత ఇతి సా
ధ్యవృత్తితథావిధప్రతియోగితాయా అప్రసిద్ధ్యా నపూర్వోక్తలక్షణే ప్రతి
యోగివ్యధికరణత్వం నివేశితం. వహ్నిత్వాదినా ఉభయాభావమాదాయదో
షస్తు పూర్వవదేవ వారణీయ ఇతి.

తాయాః ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నత్వేన భానోపగమేపి సర్వత్ర తథా భానేమా
నాభావ ఇత్యాశయేనోపగమ ఇతి. యద్రూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాత్వేన
చ నేహ నివేశః తద్రూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాత్వేన నివేశాపత్తేః వైయ
ర్థ్యాచ్చ. నచ ప్రతియోగితయోర భేదమాత్రార్థత్వే యత్ప్రతియోగితే
త్యేవాభిధానీయమితి వాచ్యం. ప్రతియోగిభేదేన ప్రతియోగితాభేదమతే స
మానసీయవహ్న్యాద్యాత్మక ప్రతియోగితామాదాయ వహ్నిత్వే తత్ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకత్వాపత్తివారణాయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకాది భేదభిన్నప్రతి
యోగితేతి మతప్రవేశసూచకత్వాత్. యాదృశప్రతియోగితాత్వేనాభానేన
న నివేశః యాదృశప్రతియోగితావృత్తి ప్రతియోగితాత్వ విశిష్టసంసర్గావచ్ఛి
న్నత్వోక్త్యాద్యదోషావారణాదే తద్వివక్షణావశ్యకత్వాదితి వహ్నిత్వేన తద్వ
త్త్వ్యభావాసత్వాదేవనావ్యాప్తిః* సాధ్యవృత్తీతి* ఘటత్వావచ్ఛిన్నపరత్వేన తాదృశైత

ద్రూపత్వావచ్ఛిన్నాధికరణత్వేపి ఘటవత్త్వేన తద్రూపాభావీయ ప్రతియో
గితాసంసర్గావచ్ఛిన్న ప్రకారతావచ్ఛేదక ఘటత్వావచ్ఛిన్నా నధికరణ
త్వాన్నాప్రసిద్ధిరితి చేన్న. రూపత్వవత్త్వేన రూపంనాస్తీతి ప్రతీతి నిరూపి
తాయా రూపత్వావచ్ఛిన్నరూప నిష్ఠప్రతియోగితాసంసర్గావచ్ఛిన్నారూప
త్వనిష్ఠాప్రకారతా తదవచ్ఛేదక రూపత్వత్వావచ్ఛిన్నానధికరణత్వాద్ధాతు
మలో రూపవాన్ పృథివీత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిరతః ప్రకారతాయాంప్ర
తియోగినిష్ఠత్వస్యావశ్యకతయా ప్రకృతే తాదృశప్రతియోగితాయామల
భాత్ నచ ఘటత్వేన ఏతద్రూప తద్రూపోభయాభావీయ ప్రతియోగి
తాసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతావచ్ఛేదక తద్రూపత్వావచ్ఛిన్నానధికరణ
త్వస్య హేతుమతి సత్త్వాన్నదోషఇతి వాచ్యం మహానసీయవహ్నిమాన్మ
హానసీయ తృణాది మత్పర్వత మహానసాన్యతరత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తి
వారణాయప్రకారతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణత్వస్యావశ్యకయా త
ద్రూపత్వస్య తాదృశత్వాత్. అథైవ మేతద్రూప తద్రూపాన్యతర తద్రసో
భయాభయాభావకపాలత్వ రూపసామాన్యోభయాభావీయ సాధ్యనిష్ఠప్రతి
యోగితామాదాయైవ నాప్రసిద్ధిరితి చేన్న. ఉభయాభావస్య ద్విత్వాభావ
రూపతాయా ఏతల్లక్షణకృత్సమ్మత తయా ప్రతియోగితాయాః సాధ్యనిష్ఠ
త్వాభావాత్. వహ్నిత్వేన మహానసీయ వహ్నిఘటాన్యతరాభావమాదా
యావ్యాప్తేః సాధ్యమాత్రనిష్ఠతాయాఆవశ్యకత్వాచ్చ. కేచిత్తు ఘటత్వేనప్ర
మేయంనాస్తీతి ప్రతీతౌ యాప్రమేయమాత్రవృత్తిప్రతియోగితాసైవఘటో
నాస్తీత్యాదా భాసతే స్నేహత్వేన గుణోనాస్తి జన్యస్నేహత్వేన జన్య
గుణోనాస్తీత్యాదౌ యాగుణమాత్రవృత్తి ప్రతియోగితాసైవ స్నేహో
నాస్తిజన్యస్నేహోనాస్తీత్యాదౌ ప్రతీయతే ఇత్యేక మాత్రవృత్తిసాధ్యని
ష్ఠతాదృశప్రతియోగితా సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రకారతావచ్ఛేదక యత్కిం
చిద్ఘటత్వ స్నేహత్వావచ్ఛిన్నా నధికరణత్వ మేతద్రసాధికరణస్యసంభవ
త్యేవ సాధ్యమాత్రత్వంతు నదేయం సాధ్యసామాన్యాభావాప్రసిద్ధ్యాతి
వ్యాప్తేః వహ్నిత్వేన మహానసీయవహ్నిఘటాన్యతరాభావసత్త్వే తత్ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకతా తాదృశాన్యతరత్వేప్యపేయాఅన్యథాతిప్రసక్త ధర్మా

పరేతు యది ఘటత్వేనవహ్నిర్నాస్తి వహ్నిత్వేన ఘటో నాస్తీత్యా
దౌ వహ్నిత్వ ఘటత్వాది రూప సమానాధికరణ ధర్మస్యాపి ప్రతి
యోగితా వచ్ఛేదకత్వం భాసతే అన్యథా తాదృశ ప్రతీతేః ప్రతియో
గినిష్ఠ తత్తద్ధర్మాణాం ఉపలక్షణతయా భానేతద్విశిష్ట వైశిష్ట్యానవగాహి
తయా తన్నిర్వికల్పకానంతర ముత్పత్త్యాపత్తేః నచ వహ్నిత్వ ఘట
త్వాదేః ప్రతియోగితా వచ్ఛేదకత్వానవగాహనే తన్నిర్వికల్పకానంత
రం తాదృశాభావ బుద్ధిరిష్టైవ ప్రతియోగితా వచ్ఛేదకతయా యదవభాసతే
తన్నిర్వికల్పకానంతరం అభావప్రతీత్యనుపగమాదితి వాచ్యం వహ్నిత్వాది
నిర్వికల్పకానంతరం తథావిధప్రత్యయోపగమే విశేషాభావేన తదుత్తరంవ
హ్నిత్వాద్యంశే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వానవగాహి వహ్నిర్నాస్తీత్యా
కారక సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ప్రత్యయస్యాపి స్వీకారాప
త్తేరిత్యుచ్యతే తదావ్యాప్యవృత్తితానివేశపక్షే వహ్నిత్వాదేర్వ్యాప్యవృ
నవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితైవోపాదాయేత్యాహుః. తన్న. ఘటమాత్రవృత్తిప్ర
తియోగితాయా ఏవోక్తప్రతీత్యా ప్రమేయవృత్తిత్వేన భానం స్వీకృత్య
కృత్స్నప్రమేయవృత్తిప్రతియోగితాయా దూషితత్వాత్ తథాచాప్ర
సిద్ధిర్దుర్వారైవ. ఏవం స్నేహత్వేన గుణో నాస్తిజన్యస్నేహత్వేనజన్యగు
ణోనాస్తీత్యాదావపి స్నేహోనాస్తిజన్యస్నేహోనాస్తీత్యాదాప్రతీతాస్నే
హమాత్రవృత్తి ప్రతియోగితైవ గుణత్వాది సామానాధికరణ్యేన ప్రతీయతే
గుణమాత్రవృత్తిప్రతియోగితాయాం మానాభావాత్ ఇతి నదోషః.
* ప్రతియోగితేతి * స్వప్రతియోగితేత్యర్థః తేన వహ్నిత్వాదేరభావాం
తర ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేపి ననియమభంగః *యదవభాసతేఇతి * తే
జస్త్వాది నిర్వికల్పకానంతర మంధకారాదేరిద మితి ప్రతీతి నిర్వాహాయఫలీ
భూతప్రతీతావితిబోధ్యం. ద్రవ్యాద్యభావేఘటత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా
కత్వ సంబంధేన ఘటావగాహినో ఘటోనాస్తీతి ప్రత్యయస్య ఘటత్వని
ర్వికల్పకానంతరం వారణార్థం యదవగాహత ఇత్యనుధావనం * తదుత్త
రమితి * వహ్నిత్వాదౌ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతానత్వేపి కేవలప్రతియో
గితా సంబంధేన విశేష్యే విశేషణమితిరీత్యేత్యర్థః ప్రతియోగివిశేషి

త్తిఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్న వహ్న్యద్యభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమాదా
యాసంభవప్రసక్తిరిత్యాలోచ్య ప్రతియోగి వైయధికరణ్యానివేశనమనుసరసా
ర. తదర్థః ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టానధికరణ వృత్తిత్వమేవ తథాన
త్యపి హేతుమతో ఘటత్వాదివిశిష్టానధికరణతయా వహ్నిత్వాదినా ఘటా
ద్యభావమాదాయ దోషప్రసక్త్యా సామానాధికరణ్యే నైత్యస్య సార్థక్య
సంభవాత్ నచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టానధికరణత్వం ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాక భేదవత్వం తథావ సంయో
గత్వాద్య వచ్ఛిన్నఘటాదిమద్భేదమాదాయసంయోగా త్యంతాభావస్య
ప్రతియోగివైయధికరణ్యాపత్తిః భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం ప్రకృ
తప్రతియోగితాసామానాధికరణ్యా నివేశనేచ పరేత్విత్యాదినా అభిహితద్వి
తీయకల్ప ఏవ పర్యవసానమితి ఘటత్వాదినా వహ్న్యద్యభావస్యాపి ప్రతి
యోగివైయధికరణ్యాపత్త్యా వహ్నిత్వాదేస్తత్ప్రతియోగితాయాః సామా
నాధికరణ్యేనావచ్ఛేదకయా వ్యాప్తేరితి వాచ్యం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాక భేదానభ్యుపగమే నైవోక్తాపత్త్యసంభవాత్ ఘట
త్వేన పటవాన్నేత్యాదౌ ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్న పటాత్యన్తాభావస్యైవ విషయ
త్వోపగమాత్. ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం సామానాధికరణ్యేన యత్రావచ్ఛేద
దకం తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాక ఏవ వాభేదో నివేశ్యః. అత్రైనమపి
ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్న వహ్న్యద్యభావస్య ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్న ఘటాదవ్యధి
కరణస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ మాదాయావ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతి చే
న్న సామానాధికరణ్యేన ప్రతియోగితాయాం అవచ్ఛేదకం యద్యత్తదవ
చ్ఛిన్న తత్సమానాధికరణ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాక భేదస్యైవ నివేశనీ
యత్వాత్. అథ వహ్నిత్వాదినా ఘటాద్యభావస్య యదిఘటత్వాదికం ప్ర

తాభావభానంత్వితినియమస్త్వదానీమప్రయోజక ఇతి భావః. మహానసీయవ
హ్నిమద్భేద మాదాయవహ్నిసామాన్యాభావప్రతియోగితానంగ్రహావార
ణాయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న
త్వోపాదానం*అత్రైవమపీతి*నను ఘటత్వేన వహ్న్యభావ ప్రతియోగితా
యాం వహ్నిత్వస్యాప్యవచ్ఛేదకత్వ తయాసామాన్యతో యాదృశ ప్రతియోగి

తియోగితావచ్ఛేదకం తదాఘటాదిమతి తాదృశాభావాప్రసంగ ఇతి వహ్ని
త్వఘటత్వాద్యోరేవ అవచ్ఛేదకతాపర్యాప్తి రుపగంతవ్యా తథాచానవచ్ఛే
దక పదస్యా వచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యనధికరణపరతయా వ్యాఖ్యేయతయైవ
తాదృశాభావప్రతియోగితామాదాయ దోషాప్రసక్తేః సామానాధికరణ్యేనే
త్యస్య వైయర్థ్యమశక్యవారణమేవేతి చేన్న ప్రతియోగి విశేషణతాపన్న
తదనాపన్నయోరవచ్ఛేదకతా వైలక్షణ్యేన ప్రత్యేకమేవావచ్ఛేదకతా ప
ర్యాప్తేః పర్యాప్తివివక్షామాత్రేణ ప్రతీకారాసంభవాత్ సామానాధికర
ణ్యేనేత్యస్య సార్థక్యం. తదపి ప్రతియోగివిశేషణతాపన్నస్య యాదృశం విల
క్షణమవచ్ఛేదకత్వం తత్పర్యాప్త్యనధికరణత్వలాభాయైవ వ్యధికరణధర్మాన
వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్యైవ తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టవిరోధి
త్వోపగమేనోక్తాభావస్య వహ్న్యాదిమత్యవృత్తౌ బాధకాభావాత్. అస్తువా
విలక్షణావచ్ఛేదకతాత్వేన ప్రత్యేకంపర్యాప్తయోరప్యవచ్ఛేదకత్వయో స్తత్
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణత్వం న హేతుమత ఇతి కథం తదభావస్య లక్ష
ణఘటకతేతి చేన్న. యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న యత్కించిద్ధ
ర్మావచ్ఛిన్నానధికరణత్వస్య వివక్షితత్వాత్ అన్యథాఘటత్వేన ప్రమే
యం నాస్తీతి ప్రతీత్యాఘట సామాన్యాభావీయ ప్రతియోగితాయాం ప్ర
మేయత్వస్యా ప్యవచ్ఛేదకత్వేన సామాన్యతో ఘటసామాన్యాభావ ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణాప్రసిద్ధ్యా తాదృశాభావస్యాపి లక్ష
ణాఘటకత్వాపత్తేః. వ్యాఖ్యేయతయైవేత్యేవ కారాభిన్నక్రమే. అనధికర
ణ పరతయైవేత్యర్థః. నన్వేవం సామానాధికరణ్యేనేత్యత్రవైయర్థ్యమిత్యత
ఆహ * తదపీతి * ఏవంచ ప్రతియోగివైయధికరణ్య శరీరే సామానాధికర
రణ్య నివేశస్యావచ్ఛేదకతా వైలక్షణ్యస్యచ తదవతారకత్వం బోధ్యం * ప్ర
తియోగితేతి * తద్ధర్మావచ్ఛిన్న వ్యధికరణ ధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగి
తాకాభావస్య తద్ధర్మావచ్ఛిన్న విరోధిత్వ మర్థః ప్రతియోగితావచ్ఛేద
కావచ్ఛిన్న ప్రతియోగిమత్తాయా అభావవిరోధశరీరే ప్రతియోగినివేశవై
యర్థ్యాత్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్య తత్ప్రతియోగితాకాభా
వ విరోధనియమ మప్యుపపాదయతి * అస్తువేతి * వ్యధికరణధర్మావచ్ఛి

త్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాత్వేనఅనుగతయోః సమానాధికరణ ధర్మవ్యధి
కరణ ధర్మద్వయే పర్యాప్త్యంతరం తాదృశానుగతరూపావచ్ఛిన్న పర్యా
ప్త్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నస్యైవాభావ విరోధితేతి నానుపపత్తిః ఏవంచప్ర
దత్వవహ్నిత్వోభయావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావమాదాయ పర్యాప్తినివేశేనవ్యా
వృత్తిప్రదర్శనం సమానాధికరణ ధర్మస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితాకాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ పక్షీయవ్యాప్యవృత్తిత్వఘటిత
లక్షణాభిప్రాయేణేతి వదంతి.

న్నాభావావిరోధోపపాదనాయ సామాన్యతోఽవచ్ఛేదకతాత్వస్య తేన రూ
పేణపర్యాప్తేశ్చాశ్రయణం. విలక్షణావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవలంబః లక్ష
ణనిర్వాహార్థః. నన్వేవం వహ్నిత్వస్యైవ ప్రదత్వ వహ్నిత్వోభయ రూ
పేణ వహ్న్యభావ ప్రతియోగితాసమానాధికరణత్వేన తదవచ్ఛిన్న తత్స
మానాధికరణావచ్ఛేదకతాక ప్రతియోగితాకభేదస్య ధూమవత్యసత్వాన్న
తాదృశాభావస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్యాసంభవఇత్యతఆహ * ఏవమితి *
పక్షీయేతి * తల్లక్షణే ఘటత్వేన వహ్న్యభావమాదాయ దోషవారణాయ
తన్నతాశ్రయణాత్ వహ్నిత్వప్రదత్వాభ్యాం వహ్నిర్నాస్తీత్యాదౌవహ్ని
త్వస్య స్వాతంత్ర్యేణాపి భానాదుభయమత సాధారణీ ఏకైవావచ్ఛేదక
తేతి లక్షణే వ్యావృత్తి సంగతిరితి భావః ఇదంచావలక్షణం స్వమతేపి ఏత
దభావస్యాద్యద్వయలక్షణాభిప్రాయకత్వ మేవేతి ద్రష్టవ్యం. అత్రేదమస్వర
సబీజం. అవచ్ఛేదకతాత్వేన వ్యాసజ్యవృత్తిత్వాంగీకారే సామానాధికరణ్యే
నైత్యస్య వైయర్థ్యం దుర్వారం తదనుపాదానేపి వహ్నిత్వేన ఘటాభా
వ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాత్వేన తద్వద్భేదస్య వహ్నిత్వే సత్వాత్. నచ
తాదృశావచ్ఛేదకత్వానియామంతత్తద్వ్యక్త్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకభేద
కూటం ప్రవేశ్యైవ సార్థక్యమానేయ మితి వాచ్యం తథాసతి మహానసీ
య వహ్న్యభావమాదాయావ్యాప్తేః. ఏవం మహానసీయ వహ్న్యభావప్రతి
యోగితాయా అపి తత్తదవచ్ఛేదకతాత్వేన ప్రత్యేకం పర్యాప్తత్వాదవ్యా
ప్తిరత స్తత్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాత్వేన పర్యాప్తినివేశావశ్యకతయా

* అవ్యభిచారి సంబంధరూపతా * అనయైవ శక్త్యా అవ్యభిచారి సంబంధ ప
దప్రతిపాద్యతా తథాచ పూర్వవన్నైనతత్పదస్య పారిభాషికతేతి భా
వః. నను సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ రూ
పస్య వ్యభిచార పదార్థస్య తచ్ఛరీరే అనివేశాత్కథమేవ మిత్యత ఆ
హ * హేతావితి * యథా హేత్వన్వయి సాధ్యతా వచ్ఛేదకా వచ్ఛి
న్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వం వ్యభిచారః తథా సాధ్యతా వచ్ఛేదకా
న్వయినో హేతు సమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితాయాః సామానాధికర
ణ్యేన అవచ్ఛేదకత్వస్యాపి తథాత్వాదిత్యర్థః. వహ్నిధూమస్యావ్యభిచారీ
త్యత్రాభావవద్వృత్తిత్వం వ్యభిచారపదార్థః తదేకదేశే చాభావే షష్ఠ్య
ర్థప్రతియోగితాయాః నిరూపకత్వ సంబంధేన అన్వయః ప్రతియోగితా
యా మాధేయతా సంబంధేన ధూమస్యావచ్ఛిన్నత్వసంబంధేన ధూమవిశేష
ణతాపన్న ధూమత్వస్యాన్వయ ఇతి ధూమత్వావచ్ఛిన్న ధూమాభావవద్వృత్తి
త్వలాభః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యాంతర్భావేన నవ్యభిచార ప
దార్థతా శక్త్యానంత్యప్రసంగాత్ సాధ్యవాచకపదవైయర్థ్యాపాతాచ్చ
ఏవం సమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితాయాం సామానాధికరణ్యేన అవ
చ్ఛేదకత్వం వ్యభిచారపదార్థః సామానాధికరణ్యేచ వ్యుత్పత్తివైచిత్ర్యా
త్ ప్రథమాంతపదోపస్థాప్యస్యాపి వహ్నేర్నిరూపకత్వేనాన్వయః వహ్న్య
ద్యంతర్భావేనైవ వాశక్తిః ధూమపదం లక్షణయా ధూమత్వపరం ఆధేయ
త్వం షష్ఠ్యర్థః అన్వయశ్చాస్య అవచ్ఛేదకత్వేనిరూపకత్వమిని ప్రత్యయా
ర్థః తథాచ ధూమత్వనిష్ఠస్వసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితా వచ్ఛేద
కతానిరూపకో వహ్నిరిత్యన్వయబోధః యద్యపి లాఘవరూప వినిగమక స

వచ్ఛేదకతావైలక్షణ్యస్య నిష్ప్రయోజనత్వాద్వైయర్థ్యమితి. సాధ్యేతి
సామానాధికరణ్యేనేతిచ జ్ఞేయత్వం వాచ్యత్వ వ్యభిచారీతి వ్యవహారవా
రణాయ. మూలే అప్రసిద్ధివ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నా భావఖండనయోరుభ
యోరపి దూషణత్వ లాభాయోభయోర్వ్యభిచారపదార్థత్వవ్యవస్థాపనం.
నిరూపకతాయా అసంసర్గత్వాత్ప్రథమాంతస్య భేదసంబంధేనవిశేషణతా
యా అప్రామాణికత్వాచ్చాహ * వహ్న్యాదీతి * లాఘవేతి * ప్రతియో

త్త్వాగభావవద్వృత్తిత్వఏవ వ్యభిచారపదశక్తి కల్పనముచితం తథాపి జ్ఞేయత్వం
వాచ్యత్వస్యావ్యభిచారీతి ప్రామాణికవ్యవహారానురోధాదుపదర్శితగురు
రూపస్యాపి వ్యభిచారపదార్థత్వమావశ్యకం తత్ర వాచ్యత్వాభావాప్రసి
ద్ధ్యా తదభావవద్వృత్తిత్వాభావ బోధాసంభవాత్ ఉక్తరూపస్య వ్యభిచా
రపదార్థత్వే వ్యభిచారస్యాభావోఽవ్యభిచార మిత్యవ్యయీభావాశ్రయ
ణాత్ జ్ఞేయత్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వమవ్య
భిచార పదార్థః ఇన్ప్రత్యయార్థో నిరూపకత్వం వాచ్యత్వపదం వాచ్య
త్వత్వపరం షష్ఠ్యర్థశ్చాధేయత్వం తథాచ వాచ్యత్వనిష్ఠస్వసమానాధికర
ణాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకతా నిరూపకం జ్ఞేయత్వమిత్యన్వయబోధః.

గిత్వాద్యప్రవేశాత్. * అవ్యయీభావేతి * యద్యపి కృష్ణసర్పవద్బిలమిత్యా
దిప్రయుజ్యతే నతు నీలఘటవద్గృహమిత్యాది అతోనకర్మధారయాన్మత్వ
ర్థీయో బహువ్రీహిశ్చేత్తదర్థ ప్రతిపత్తికర ఇతి వ్యుత్పత్తిరుపేయా తత్ర
వృత్తిద్వయాకల్పన లాఘవానురోధాత్కర్మధారయపదం బహువ్రీహి
తరసమాసపరం అతఏవ సాధ్యాభావ వదవృత్తిత్వ లక్షణవృత్తే గభావోఽ
వృత్తమిత్యవ్యయీభావోత్తరం మత్వర్థీయో మథురానాథేన నిరాకృతః
ఏవమేవఅగుణవత్వమితి గుణసాధర్మ్యవ్యాఖ్యానేపి గుణాభావవత్వ ముపే
త్యగుణవద్భిన్నత్వ లాభో బోధ్యః. తథాపి వ్యభిచారస్యాభావోయుక్తేతి న
వ్యధికరణ పదబహువ్రీహిః అనుశాసనాసత్వాత్ నాపి నాస్తివ్యభిచారోయ
స్యేతి బహువ్రీహిః నఞ్ పదలక్షణాపత్తేః తథాచావ్యయీభావాశ్రయణే
వ్యుత్పత్తిభంగో నాస్తీత్యాశయః. వస్తుతస్తు రాజపురుషవద్గృహమితిప్రయో
గాత్ కర్మధారయపదం యథాశ్రుతార్థకమేవ గుణసాధర్మ్యవాక్యస్య
గుణాభావవత్వరూపార్థేన తాత్పర్యమితి వ్యాప్తేః ఏవంచ సాధ్యాభావ
వదవృత్తిత్వ లక్షణవృత్తపదేన సమాసేక్షత్యభావేపి సమసనలాఘవేన వృ
త్తిపదసమాసపవాచితః. నఞ్ సమాసాన్యత్వం వావ్యుత్పత్త్యా నివేశ్యమితి
పర్యుదాసార్థకనఞైవనఞ్ తత్పురుషనియమాదవ్యయీభావాశ్రయణంవా
వాదినామవివాద ఇత్యాదౌ ననఞ్తత్పురుషః కింతునఞ్ సమాసార్థకమ
పదమేవేతి శబ్దాలోకటిప్పణ్యాం స్వయమభిధాస్యతే. అవ్యభిచారి సంబం

అత్రైవమప్య వ్యభిచారిసంబంధపదేన ఉక్తవ్యాప్తేః కథం లాభః నచావ్యభి
చారిపదం తాదృశప్రతియోగితాన వచ్ఛేదకత్వాశ్రియపరం సంబంధశ్చ త
దాశ్రియ సామానాధికరణ్య మితి తల్లాభ ఇతి వాచ్యం వహ్నిత్వం ధూమా
వ్యభిచారీతి ప్రయోగాభావాత్ ఉక్తధర్మబోధకావ్యభిచారపద సమభి
వ్యాహృత మత్వర్థీయస్యాశ్రియత్వాబోధకత్వాత్ అవ్యభిచారిపదార్థా
న్వయితావచ్ఛేదకం యద్రూపంతదవచ్ఛిన్న సమానాధికరణాభావ ప్రతియో
గితానవచ్ఛేదకత్వ బోధకతాయా వ్యుత్పత్తి సిద్ధత్వాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదక
స్యావ్యభిచారి పదార్థత్వే హేతుసమానాధికరణేత్యాది వ్యాప్తిబోధస్యా
శక్యత్వాచ్చేతి చేన్న. అవ్యభిచారిసంబంధ ఇత్యస్యావ్యభిచారి హేతునిష్ఠ
సాధ్య సామానాధికరణ్యమిత్యర్థః ఏవంచ సాధ్యతావచ్ఛేదక నిష్ఠస్వసమా
నాధికరణాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకతా నిరూపక హేతు నిష్ఠసాధ్యసా
మానాధికరణ్య మితి పర్యవసితం ఉక్తలక్షణస్యాప్యత్రైవార్థే తాత్పర్యం
నతు యథాశ్రుత విశేష్యవిశేషణభావే తదాపన్నస్య అవ్యభిచారిసంబంధ
పదేన బోధయితుమశక్యతయా పారిభాషికతాయాదుర్వారత్వాత్ నచయ
ద్రూపావచ్ఛిన్నస్య యస్య వ్యాప్తిత్వం తదన్యరూపేణ తస్యావ్యభిచారిసం
బంధ పదార్థత్వేపి నక్షతిరితి వాచ్యం ఏవంసతి సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ
మాత్రస్య వ్యభిచారపదార్థత్వేపి వ్యతిరేకిసాధ్యకోక్తవ్యాప్తే రవ్యభిచారి

ధఇత్యస్యావభిచారిణః సంబంధఇత్యర్థమభిప్రేత్యాశంకతే * నచేతి * అ
వ్యభిచారీతి * అవ్యభిచారనిరూపకత్వ రూపతత్పదార్థాన్వయస్థలఏవోక్త
నియమః అన్యత్రతు వస్తుతో హేతుసమానేత్యాదిక్రమేణైవేత్యుక్తౌ వహ్ని
త్వమిత్యాదిదోషఏవ నిర్భరః. అవ్యభిచారిణి హేతౌ సంబంధఇత్యర్థమ
భిప్రేత్య సమాధత్తే * నేతి * పారిభాషికతాయాఇతి * యేనరూపేణవ్యా
ప్తిత్వం తేనైవరూపేణా వ్యభిచారిసంబంధ పదార్థత్వే తత్పదస్య నపా
రిభాషికత్వ మతస్తు నతథేతి భావః. వ్యాప్తితానవచ్ఛేదక రూపేణతత్పదా
ర్థత్వేపి నపారిభాషికత్వ మిత్యాశంకతే* నచేతి*యద్రూపంప్రకృతం హే
తువ్యాపకసామానాధికరణ్యత్వంతదన్యత్ అవ్యభిచారినిష్ఠసాధ్యసామానాధిక
రణ్యత్వం. కేవలాన్వయినిసాధ్యసామాన్యాభావాప్రసిద్ధేరాహ *వ్యతిరేకీతి*

సంబంధరూపతోపపత్తేరుక్తధర్మస్య వ్యభిచార పదార్థత్వవ్యవస్థాపనాను
పయుక్తత్వాత్ ఉక్తలక్షణేపి సాధ్యసామానాధికరణ్యమంతర్భావ్యావ్య
భిచార సంబంధరూపతాయా వ్యవస్థాపయితుం శక్యత్వాత్ సాధ్యసామానా
ధికరణ్యానంతర్భావేపి ప్రతియోగిసమానాధికరణ స్వసమానాధికరణతా
దృశయావదభావకత్వరూపపర్యవసితపూర్వలక్షణార్థస్యావ్యభిచారిసంబంధ

---

*అవ్యభిచారిసంబంధరూపతోపపత్తేరితి * సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వ విశి
ష్ట సాధ్యసామానాధికరణ్యత్వేన తత్పద ప్రతిపాద్యతా సంభవాదిత్య
ర్థః. నను వ్యాప్తిత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకాది భేదేననానైవ ఏవంచ వ్యతి
రేకి సాధ్యకే అభావవదవృత్తిత్వఘటిత రూపేణ తత్పదప్రతిపాద్యత్వ సత్త్వే
నతత్రవ్యతిరేకి సాధ్యతావచ్ఛేదకఘటిత రూపాంతరేణ వ్యాప్తిత్వ సంభవే
పి కేవలాన్వయిస్థలీయ వ్యాప్తేః కేనాపి రూపేణ తత్పదప్రతిపాద్యత్వం న
సంభవతీతి వ్యభిచారపదార్థాంతర వ్యవస్థాపనమావశ్యకమిత్యతఆహ * ఉ
క్తేతి * నను సాధ్యసామానాధికరణ్యాంతర్భావే తత్పదస్యపారిభాషికతా
నోచ్యతే పరంతు నిష్ప్రయోజనకతదంతర్భావ ఏవనేతి తదుక్తిసంగతిరి
త్యతఆహ * తదనంతరితి * పూర్వపదార్థవిధేయక బాధజనకబహువ్రీ
హిణావ్యాప్తేర్విశిష్టార్థతాం ప్రదర్శయన్నేవ రూపాంతరేణ తత్పదప్ర
తిపాద్యతామాహ * ప్రతియోగీతి * యావదభావకత్వస్య హేతునిష్ఠాధే
యతారూపస్యోక్తరీత్యా తద్రూపతా స్వవృత్తిత్వస్వవిశిష్టహేత్వధికరణావ
చ్ఛిన్నత్వ స్వప్రతియోగినిరూపిత త్రైవత్త్రి తయ సంబంధేనాభావ విశి
ష్టం యత్సామానాధికరణ్యం తద్వ్యాప్యం యత్సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక
ప్రతియోగితాకత్వాది విశిష్ట సామానాధికరణ్యం నిరూపకతాసంబంధేన త
ద్వత్వస్య తాదృశప్రతియోగితాకత్వ నిష్ఠవ్యాప్యతాయా అవచ్ఛేదకాధేయ
తానిరూపకాధికరణీయ హేతుతావచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్నాధేయతారూప
త్వాత్. అవచ్ఛేదకత్వం పర్యాప్త్యధికరణత్వమిత్యాత్రాన్వయః అవచ్ఛే
దకత్వ మవచ్ఛేదక పదార్థ ఇత్యపిన. తత్పదానత్వాత్. నాప్యవచ్ఛేదకప
దార్థః పర్యాప్తిఘటిత ధర్మస్యతత్పదార్థత్వాభావాత్ తద్భేద నివేశా
సంభవాచ్చ అవచ్ఛేదకతాయా వ్యాసజ్య వృత్తిత్వేపి తత్పర్యాప్తేరతథా.

రూపతా సంభవాత్ *అవచ్ఛేదకత్వమితి* అనవచ్ఛేదకమిత్యత్రయదవచ్ఛే
దకపదం తత్తాత్పర్యవిషయావచ్ఛేదకత్వ మిత్యర్థః *తత్పర్యాప్త్యధికరణ
త్వం* పర్యాప్తిసంబంధేనావచ్ఛేదకతావత్వం తథాచ పర్యాప్తిసంబంధేన
అవవచ్ఛేదకత్వావచ్ఛిన్నస్య భేదోనవచ్ఛేదక పదేన వివక్షితఇతిభావః· విశి
ష్టవహ్న్యభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేపి వహ్నిత్వస్యేత్యన్వయః మ
హానసీయత్వాది విశిష్టవహ్న్యభావ ప్రతియోగితాయాం మహానసీ
యత్వ సహితస్య వహ్నిత్వస్యా వచ్ఛేదకత్వేపి ఆశ్రయత్వసంబంధేనావచ్ఛే
దకతావదన్యత్వస్య వహ్నిత్వే దుర్లభత్వాదితిభావః. ప్రతియోగివిశేష
ణతాపన్న ధర్మాంతర సహితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయ దోషం
దర్శయిత్వా ప్రతియోగివిశేషణతాపన్న ధర్మస్యైవ ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకత్వం ప్రతీయతఇతి నియమానభ్యుపగంతువ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛి
న్నాభావవాదినః ప్రతియోగ్యవృత్తిధర్మసహిత ప్రతియోగివృత్తిధర్మ
పర్యాప్తప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకో భావోస్తీతి వ్యుత్పాదనాయ తా
దృశాభావమాదాయాపి దూషణం దర్శయతి *హ్రదత్వేతి* ఉభయావ

త్త్వాత్ ఇత్యతోవ్యాచష్టే * అవచ్ఛేదకమిత్యత్రేతి * తాత్పర్యవిషయావ
చ్ఛేదకత్వం తాత్పర్యవిషయావచ్ఛేదక పదార్థతావచ్ఛేదకంతాదృశావచ్ఛే
దక వృత్తిధర్మోవా. ఉభయపర్యాప్తేః ప్రత్యేకపర్యాప్తింవినాదౌర్లభ్యా
దాహ*పర్యాప్తీతి * ప్రతియోగ్యవృత్తీతి * విరుద్ధఘటత్వ పటత్వాభ్యాం
ప్రమేయసామాన్యాభావాప దర్శనేనైవ తాదృశ హ్రదత్వ వహ్నిత్వా
భ్యాం ప్రమేయసామాన్యాభావ ప్రదర్శనసిద్ధేర్వహ్న్యవృత్తిత్వ విశేషిత త
త్ప్రతియోగితాకాభావ పర్యన్తానుధావనం అఫలమిత్యాశంకావారణాయ.
ఏవంచ సార్వభౌమాది సిద్ధావచ్ఛేదకైక్యఇతినియమోప్య ప్రామాణికఇతిబో
ధ్యం*వ్యుత్పాదనాయేతి* అయమభిప్రాయః సామాన్యతః ప్రతియోగివిశే
షణస్యైవ ప్రతియోగితా వచ్ఛేదకత్వమ్ప్రతీయత ఇతి నియమా నంగీకారే
వహ్ని సామాన్యాభావాదేరపి వహ్నిత్వేన నాస్తీతి ప్రత్యయాపత్తిః ప్ర
తియోగ్యవృత్తి ధర్మస్య ప్రతియోగివిశేషణస్యైవ ప్రతియోగితావచ్ఛే
దకత్వమితితు ననియమః తాదృశస్య ప్రతియోగ్య విశేషణస్యాపి ప్రతి

చ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకోభయఘటకప్రత్యేకస్యావచ్ఛేదక
తాయా అవ్యాహతత్వాదితి భావః * నక్షతిరితి * అవచ్ఛేద్యాంశీయవిశే
షణ భావాపన్నేషుతదనాపన్నేషుచ నానాధర్మేషు పర్యాప్తంయదవచ్ఛేద
కత్వంపర్యాప్తిసంబంధేన తదవచ్ఛిన్న భేదస్యతత్పర్యాప్త్యనవచ్ఛేదక ప్రత్యే
కధర్మమాత్రవృత్తి ధర్మావచ్ఛేదేనసత్త్వాద్వహ్నిత్వాదేస్తాదృశ ప్రతియో
గితానవచ్ఛేదకత్వస్య పటత్వాద్యవచ్ఛిన్నే ఘటపటోభయత్వాద్యవచ్ఛిన్న
భేద వన్నిష్ఠప్రత్యూహత్వాదితిభావః నచ వహ్నినిష్ఠహ్రదత్వ వహ్నిత్వో
భయావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాః సామానాధికరణ్యేన యదవచ్ఛేదక
త్వం తద్వహ్నిత్వమాత్రే పర్యాప్తం హ్రదత్వస్య వ్యధికరణతయైవ అవచ్ఛే
దకత్వాదితి కథం వహ్నిత్వస్య తాదృశావచ్ఛేదకత్వావచ్ఛిన్నాన్యత్వ ని

యోగితావచ్ఛేదకత్వాత్ కింతు ప్రతియోగివృత్తిధర్మస్య ప్రతియోగి
విశేషణస్యైవప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమితినియమః ఏవంచవహ్నిత్వహ్ర
దత్వాభ్యాంవహ్న్యభావాసిద్ధిప్రసంగః ప్రతియోగివృత్తేః ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదక వహ్నిత్వస్య ప్రతియోగ్యవిశేషణతయా నియమవిరోధాత్. నచ
తస్య ప్రతియోగివిశేషణత్వమప్యవ్యాహతమితి వాచ్యం ప్రతియోగివిశేష
ణస్యైవేత్యస్య స్వతంత్రవిశేషణతానాపన్నస్యేత్యర్థాత్ స్వాతంత్ర్యంచ
ప్రతియోగివిషయత్వానిరూపితత్వమతః ప్రతియోగివృత్తిమాత్రస్యేతి వివ
క్షణీయం. ఉక్తస్థలీయావచ్ఛేదకత్వంచప్రతియోగివృత్తివృత్తిత్వేసతి తదవృ
త్తివృత్తీతి ననియమభంగఇతి సూచనాయవృత్త్వాదన పదమితి. తత్ర దీధితి
కృతామెతాదృశాభావాంతర ప్రదర్శనం కిమర్థం మహానసీయ వహ్న్య
భావమాదాయైవ పర్యాప్తివ్యావృత్తిసంభవాదిత్యాశంకాయామీదృశాభా
వసత్త్వేఽవచ్ఛేదకతాభేద స్తత్పర్యాప్తిభేదశ్చావశ్యక ఇతి ద్వితీయలక్షణాతి
వ్యాప్తిమాశంకతే * నచేతి * తృతీయలక్షణేనేయం శంకాఏతదభావస్య త
దఘటకత్వాత్. నాపి ప్రథమలక్షణే. సామానాధికరణ్యేనైత్యేతదసత్త్వాత్
తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేనావచ్ఛేదకతాద్వయ పర్యాప్తి సంభవా
త్ స్వపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకీభూత యద్రూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా సామా
నాధికరణ్యం తద్రూపవిశిష్టావచ్ఛేదకత్వ నివేశే తత్ర తాదృశావచ్ఛేదక

ర్వ్యాహఇతి వాచ్యం యతస్సామానాధికరణ్యేన అనవచ్ఛేదకమిత్యన్య తత్ప్రతి
యోగితా సమానాధికరణవృత్తి యత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం తదవచ్ఛి
న్నభేదకూటవత్వ మర్థః ఇష్టంచ హ్రదత్వవహ్నిత్వోభయావచ్ఛిన్నప్రతి

త్వా ప్రసిద్ధ్యానతస్య లక్షణఘటకతా ఏవం ప్రతియోగితాసమానాధికర
ణవృత్తితావచ్ఛేదకం యత్తాదృశ ప్రతియోగితా వచ్ఛేదకతాత్వం తద్వ
త్పర్యాప్త్యనధికరణత్వనివేశే తస్యలక్షణఘటకతాపీతి. పరంతూ దత్తర
తావారణాయావచ్ఛేదకత్వే సమానాధికరణవృత్తిత్వ మాత్రం నివేశయతి
* యతఇతి * తత్తదితి * ద్వితీయేహేతు సమానాధికరణాభావ ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకత్వేనతి తాదృశాభావప్రతియోగితా సామానాధి కరణ్యస్య
వహ్నిత్వాదౌ సత్వాదసంభవఇతి యస్యాః ప్రతియోగితాయాః అవచ్ఛేద
కత్వం తస్యాః సామానాధికరణ్యమితి నివేశావశ్యకత్వేన కూటనివేశః ప్రథ
మే ద్వితియేచ పరిచాయకశరీర నివిష్టప్రతియోగిత్వా భేదనివేశాదపి తన్ని
వేశః ద్రవ్యం గుణాదిత్యాదౌ గురుధర్మావచ్ఛిన్న హేతుకేహేతు సమా
నాధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్యత్తద్భేదకూటోక్తౌ ఘటవృ
త్తిత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాదృశ ద్రవ్యత్వత్వభే
దాసత్వేపి తాదృశాభావీయాయాయాప్రతియోగితా తత్తదవచ్ఛేదకత్వా వ
చ్ఛిన్న భేద కూటోక్తేర్నావ్యాప్తిః తృతీయలక్షణేతు యాదృశప్రతియోగితే
త్యాదేః హేతుమన్నిష్ఠభేద ప్రతియోగితాయాం స్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతావ
చ్ఛేదక యత్కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్న వత్తాసంబంధేనా వచ్ఛేదకోయః ప్రతి
యోగితాత్మకః సంబంధః స్వనిరూపితత్వ స్వసమానాధికరణ వృత్తిత్వోభ
య సంబంధేన తద్విశిష్టావచ్ఛేదకత్వత్వే నానుగతావచ్ఛేదకత్వా వచ్ఛిన్నభే
ద నివేశోపి సంభవతి ఘటాభావ మహానసీయ వహ్న్యభావ ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకతాత్వేనావచ్ఛేదకత్వే వైకపర్యాప్త్యభావేపి నానాపర్యాప్త్యను
గతపర్యాప్తిత్వేన పర్యాప్తిసంబంధావచ్ఛిన్న తాదృశావచ్ఛేదకతాత్వేనప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకతాకభేద నివేశస్య సిద్ధాంత లక్షణాదౌ స్వహస్తితత్వా
త్. వస్తుతోవచ్ఛేదక ప్రతీతావవచ్ఛేదకత్వస్యస్వరూపతో భానాదవచ్ఛేదక
త్వావృత్త్యనవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాక భేదకూట నివేశనం సమ్య

యోగితాయాః సమానాధికరణవృత్త్యప్యేక మేవావచ్ఛేదకత్వ ముభయ
పర్యాప్తం తదవచ్ఛిన్న భేదో౽వహ్నిత్వే అవ్యాహతమేవేతి. నను సంయో
గాది సాధ్యకసద్ధేతావవ్యాప్తి వారణాయతదభావవ్యావర్తకవ్యాప్యవృత్తి
త్వాద విశేషణోపాదానేతత్సాధ్యకసత్త్వాది రూపవ్యభిచారి హేతావత
వ్యాప్తిప్రసంగః అభావాంతరస్యైవ లక్షణఘటకత్వాదిత్యాశంకాం వ్యభి
చారిహేతుకస్థలే సంయోగాద్యభావస్య లక్షణఘటకత్వప్రదర్శనేన పరి
హరతి * సత్త్వవతీతి * వ్యాప్య వృత్తిరిత్యుపలక్షణం ప్రతియోగివ్యధిక
రణత్వస్యాపిబోధ్యం. అయంభావః వ్యాప్యవృత్తిత్వ మత్రనావచ్ఛిన్న వృ
త్తికాన్యత్వం నవా స్వసమానాధికరణా భావప్రతియోగిత్వ సామాన్యా
గేవతి * ఏకమితి * దర్శితాభావే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాభేదో౽నసంభ
వత్యుక్తయుక్తేః ప్రతియోగిత్వాద్యభేదాచ్చ ఏవంమహానసీయ వహ్న్యభా
వాదావపి ప్రతియోగితాయాః ప్రతియోగివిషయతాయా వాభేదోప్యవచ్ఛే
దకతాభేదే నియామకః పరేతు మతేవ విలక్షణావచ్ఛేదకతా నివేశో౽వచ్ఛే
దకతాభేదమంగీకృత్యోక్త ఇతి నతద్విరోధః నచ సంబంధ భేదో౽వచ్ఛేద
కతాభేద నియామకః ప్రకృతే సంబంధైక్యే నావచ్ఛేదకత్రైక్యాదేకమిత్యుక్త
మితివాచ్యం తన్మతే మహానసీయ వహ్న్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా
వచ్ఛిన్నత్వప్రదత్వప్రకారక ప్రమావిశేష్యత్వోభయరూపేణ వహ్న్యభా
వప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః భేదాదవ్యాప్తేర్వారణాయ సమానాధిక
రణ వృత్తి సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానిష్ఠ తాదృ
శావచ్ఛేదకతాత్వేనోభయ పర్యాప్తావచ్ఛేదకతాయాః సాధ్యతావచ్ఛేద
కతాఘటక సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానిరూపక ప్రతియోగితాసమా
నాధికరణ వృత్తి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాత్వేన వా తాదృశావచ్ఛేదక
తాపర్యాప్తినివేశావశ్యకతాత్ ఇహైవ తదవచ్ఛేదక తాభేదసిద్ధౌ సిద్ధాం
తలక్షణే తత్కథనస్య పునరుక్తిగ్రస్తత్వాచ్చ పరంతు మహానసీయవహ్న్య
భావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం సంబంధద్వయావచ్ఛిన్నత్వం అంశ
తావచ్ఛిన్నత్వ తదభావోభయంచ స్వీకార్యమితి. అత్ర ప్రతియోగివిశేషణ
స్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వా ద్వహ్నిత్వేన ఘటాభావాది వారణాయ

భావః ప్రతియోగివ్యధికరణత్వంచ నప్రతియోగ్యధికరణావృత్తిత్వంకింత్వనవ
చ్ఛిన్నవృత్తికత్వం స్వాధికరణ యత్కించిద్వ్యక్తినిష్ఠాభావాప్రతియోగిత్వం
వా వ్యాప్యవృత్తిత్వం ప్రతియోగ్యనధికరణ వృత్తిత్వంచ ప్రతియోగివై
యధికరణ్యం సంయోగాద్యభావ సాధారణం హేత్వధికరణేతథాత్వస్య వివ
క్షితత్వాత్ నద్ధేతుస్థలేన తాదృశాభావస్య లక్షణఘటకతా తత్ర గుణాదే
ర్హేత్వనధికరణత్వాత్ సత్వాదిహేతుకస్థలేతుతస్య హేత్వధికరణతయా
తత్రవ్యాప్యవృత్తిః ప్రతియోగివ్యధికరణశ్చసాధ్యాభావో లక్షణఘటక ఏవేతి
వక్ష్యమాణమితి సిద్ధాంతలక్షణఇత్యాదిః*తదవచ్ఛేదకత్వం*ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకత్వం *ఇహాపి*ఏతల్లక్షణేపి*బోధ్యం*వివక్షణీయం అన్యథా లఘు
రూప సమనియత గురుధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యక వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తే రితి
భావః. తథాచ సంయోగాదిరూప సాధ్యాభావస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వాది రూ
పవిశేషణేన వ్యావర్తనేపి నక్షతిః వ్యాప్యవృత్త్యభావాంతర ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకానతిరిక్త వృత్తిత్వస్య సంయోగత్వాదౌ సత్వేన తదవచ్ఛిన్నసాధ్య
క వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్త్య ప్రసక్తేరితి యథాశ్రుతాశయోఽవగమ్యతే స
చనాసంగచ్ఛతే సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ సత్తాత్వస్య హేతుసమానా
ధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టసత్తాత్వాద్యనతిరిక్తవృత్తితయా
సత్తాత్వ సాధారణతయా అవ్యాప్తేర్వారణాయ స్వవిశిష్టసంబంధి నిష్ఠాభా
వ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదక తత్తత్త్వరూపతదనతిరిక్త వృత్తిత్వస్యైవ వివక్ష
ణీయతయా తద్ఘటకాభావే వ్యాప్యవృత్తిత్వ నివేశే ప్రయోజన విరహేణ
ణసంయోగాది సాధ్యకసద్ధేతౌ హేతుసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకసంయోగత్వాదేర్నిరుక్తానతిరిక్త వృత్తిత్వస్య సంయోగత్వాదసా
ధారణ్య విరహేణావ్యాప్త్య నవకాశేన హేతుసమానాధికరణాభావవ్యా
ప్యవృత్తిత్వనివేశనవైయర్థ్యాత్ నచ స్వవిశిష్టసంబంధినిష్ఠాభావే వ్యా

సామానాధికరణ్యేనేతి సార్థకం కృతం *స్వవిశిష్టేతి* హేతుసమానాధిక
రణాభావ ప్రతియోగితాయాః స్వవిశిష్టసంబంధినిష్ఠాభావ ప్రతియోగితా
యాశ్చ సామానాధికరణ్యేనావచ్ఛేదకత్వం నివేశ్యం తేనవహ్నిత్వేన ఘ
టాద్యభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య స్వవిశిష్టసంబంధినిష్ఠాభావ ప్రతియో

వ్యాప్యవృత్తిత్వ విశేషణాదానే సంయోగేన ద్రవ్య స్యావ్యాప్యవృత్తి తావ
చ్ఛే సంయోగేన సాధ్యతాయాం హేతుసమానాధికరణ సాధ్యతా వ
చ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్విశిష్టసంబంధి
నిష్ఠాభావీయ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితానవచ్ఛేద
కం తాదృశధర్మాప్రసిద్ధి స్తాదృశాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూత సక
లధర్మావచ్ఛిన్నానామేవ సంయోగేనాభావానాం కేవలాన్వయిత్వాదితి
స్వవిశిష్టసంబంధి నిష్ఠాభావేవ్యాప్యవృత్తిత్వ విశేషణస్య ఆవశ్యకతేతి వా

గితానవచ్ఛేదకత్వేపి నాసంభవః సమాఘటకావచ్ఛేదక రూపేణవ్యధికరణధ
ర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయ పారిభాషికావచ్ఛేదకాప్రసిద్ధిః. అథసాధ్యాభా
వఘటితలక్షణస్య నాయం నిష్కర్షః సాధ్యాభావపదవైయర్థ్యాత్ కింతు
హేతుసమానాధికరణ సాధ్యాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్ధర్మావి
శిష్ట సంబంధినిష్ఠాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకమిత్యేవ తత్రేంధనత్వే
న వహ్న్యభావమాదాయావ్యాప్తిరితి చేన్న. సాధ్యాభావ ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకస్య స్వసమానాధికరణత్వేన విశేషణీయత్వాత్ స్వం పారిభాషి
కావచ్ఛేదకత్వేనాభిమతం వహ్నిత్వేన వహ్నీంధనోభయాభావమాదాయ
దోషస్తు ప్రతియోగివిశేషణేంధనత్వేపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతానత్వేనవా
రణీయః అన్యథా సాధ్యాభావ ప్రతియోగితాయాం స్వపర్యాప్త్యధికరణప
ర్యాప్తత్వమపి నివేశ్యం స్వంపారిభాషావచ్ఛేదకం తాదృశ విలక్షణలాభా
యైవ సాధ్యాభావపదం వహ్నిత్వేన ఘటాభావమాదాయావ్యాప్త్యభావా
త్ వహ్నిత్వేన తద్వహ్నీంధనాన్యతరాభావ వారణాయవా సాధ్యమాత్ర
ప్రతియోగికాభావార్థకం సాధ్యాభావపదం యద్వాస్వపర్యాప్తి సజాతీయ
పర్యాప్తిప్రతియోగిత్వం ప్రతియోగితావిశేషణమితి వహ్నిత్వేన ఘటాభా
వ వారణాయసాధ్యపదం ఏకత్వావచ్ఛిన్న పర్యాప్తిత్వైకత్వానవచ్ఛిన్న ప
ర్యాప్తిత్వాన్యతరరూపేణసాజాత్యం వహ్నిధూమోభయాది సాధ్యకే వ
హ్నిధూమోభయత్వేన వహ్నిధూమేంధనత్రయాభావా వారణాత్. కిం
త్వేకత్వ ద్విత్వాద్యవచ్ఛిన్న పర్యాప్తిత్వాన్యతమ రూపేణైవ ఏవంచ వహ్ని
త్వేన తద్వహ్నీంధనాద్యన్యతరాభావాసత్వేపి నక్షతిః. సాధ్యమాత్రప్రతి

చ్యం సంయోగాద్యభావ వ్యావర్తకస్యావచ్ఛిన్న వృత్తికాన్యత్వరూపవ్యా
ప్యవృత్తిత్వస్య నివేశనే సంయోగేన సాధ్యతాయాం హేతు సమానాధిక
రణ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నాభావో గుణాదీనామేవ వ్యాప్య
వృత్తిర్నతుద్రవ్యస్యేతి తాదృశాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్విశిష్ట
సంబంధినిష్ఠ తాదృశాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకం తాదృశధర్మాప్రసిద్ధి
తాదవస్థ్యాత్ ప్రతియోగితాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వం
పరిత్యజ్యాపక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య విశేషణతావిశేషావచ్ఛిన్నత్వస్యవా
విశేషణత్వ పక్షస్యైవ అవలంబనీయతయా వ్యాప్యవృత్తిత్వ విశేషణవైయర్థ్య
స్య దురుద్ధరత్వాత్ తస్మాద్వక్ష్యమాణం వేతి గ్రంథస్యాభావ వ్యాప్యవృత్తి
త్వ విశేషణం నదేయమేవ తదదానేపి సంయోగత్వాదౌ ద్రవ్యత్వ సమా
నాధికరణాభావ ప్రతియోగిత్వీయ పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వ విరహేణ అ
వ్యాప్త్యప్రసక్తేరిత్యాశయః.

యోగికత్వంచ నావశ్యకమేవేతి * ఆశయఇతి * వస్తుతస్త్వేకసంబంధావ
చ్ఛిన్నత్వస్య విశేషణతా విశేషావచ్ఛిన్నత్వస్యవా నివేశేపి వహ్నిమాన్
ధూమాదిత్యాదౌ సర్వస్యాపి హేతుసమానాధికరణ భావప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకస్య యద్విశిష్టసంబంధి నిష్ఠవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నభావీయ ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకతయా పారిభాషావచ్ఛేదకాప్రసిద్ధిరతో హేతు సమానా
ధికరణ వ్యాప్యవృత్త్యభావ ప్రతియోగితాయాః సామానాధికరణ్యేనా వచ్ఛేద
కం స్వావచ్ఛిన్నసంబంధి యద్ధర్మావచ్ఛిన్నవన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదక భిన్నత్వేసతి స్వావచ్ఛిన్న భిన్నావృత్తి తద్ధర్మకం తత్వం ప్రథ
మం స్వపదంభేద ప్రతియోగ్యవచ్ఛేదకపరం ద్వితీయంస్వపదం సామానాధి
కరణ్యేనావచ్ఛేదకపరం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ మాదాయాప్రసి
ద్ధివారణాయ స్వావచ్ఛిన్నసంబంధీతి అతఏవ వ్యాప్యవృత్తిత్వస్యాపి నవై
యర్థ్యం విశిష్టసత్తాత్వ వారణాయవిశేషణగలం వహ్నిమాన్ ధూమా
దిత్యాదౌ వహ్నిజలోభయత్వస్య తాదృశసామానాధికరణ్యేనా వచ్ఛేదక
స్య స్వావచ్ఛిన్నసంబంధినోప్రసిద్ధ్యా స్వపదేనోపాదాతు మశక్యతయా
స్వావచ్ఛిన్నసంబంధివహ్నిత్వా వచ్ఛిన్నవహ్ని నిష్ఠాభావ ప్రతియోగితా

వచ్ఛేదకాన్యత్వాదవ్యాప్తి రతో విశేష్యదలం అతఏవ ప్రథమలక్షణే ఇంధ
నత్వేన వహ్న్యభావమాదాయ నవహ్నిత్వస్య పారిభాషికా వచ్ఛేదకత్వా
ప్తిః. ఇంధనత్వస్య స్వావచ్ఛిన్న భిన్నావృత్తివహ్నిత్వకత్వాభావాత్. ధూ
మాభావస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వ విరహేపి అయోగోళకభేద ధూమాన్యతరా
భావ మాదాయ ధూమత్వస్య పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వం ప్రతియోగిత
యో రేకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యా నివేశాత్ ఆద్యయోరయోగోళకావృ
త్త్యభావమాదాయవా. వస్తుతస్తు స్వవిశిష్టేత్యత్ర 'స్వపదార్థే స్వసామా
నాధికరణ్యం దేయం స్వపదం ఘటకావచ్ఛేదకపరం తేనేంధనత్వేన వ
హ్న్యభావమాదాయ నదోషః వహ్నిత్వేన వహ్నిఘటోభయాభావ ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకతాయా ఉభయత్వాంతర్భావేణ పర్యాప్తత్వమతేపర్యా
ప్తినివేశాదేవ నదోషః అన్యథాప్రతియోగితాయాం స్వావచ్ఛిన్నభిన్నావృ
త్తిత్వం ప్రథమే సాధ్యమాత్ర వృత్తిత్వమేవవానివేశ్యం స్వవిశిష్టత్వ మగ్రి
మరీత్యా నివేశ్యం సంబంధిత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనేతి నాసంభ
వ ఇతి యథాశ్రుతాశయనిర్వాహ ప్రకారః. అత్రచ హేతుమన్నిష్ఠభేదప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకతాయాః సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకం యత్సాధ్య
తావచ్ఛేదకమితి క్రమేణ నివర్తనే సంభవాచ్చైవవైయర్థ్యం తథాసతి
వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణాఘటకత్వాత్ప్రతియోగ్యవృత్తి
గ్రంథావతారానుపపత్తిః నచ తద్గ్రంథస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావృ
త్తిధర్మానతత్వావచ్ఛేదక ఇత్యస్యో పలక్షణతాయా ఆవశ్యకత్వాన్నదో
షః. ఏవమపి .నను వాయుత్వేన వాచ్యత్వాభావస్య మణికారైరంగీకారా ప
త్తేః ఏవం హేతుసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య వ్యభి
చారపదార్థత్వ వ్యవస్థాపనం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ స్ఫూర్తావ
వ సాధ్యాభావాది ఘటితలక్షణంచ తదస్ఫూర్తావపి తద్ఘటిత ద్వితీయస్వ
లక్షణసంభవాత్. ఏవం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావే నిరాకృతేస్వ
లక్షణస్యైవాసామంజస్యం చక్రవర్తినాంతు విశేషణవైయర్థ్యమాత్రమి
త్యస్వరసబీజమ్. * * * * * * * * * *

శ్రీ ఇతి కృష్ణభట్టీయే చక్రవర్తిలక్షణమ్ శ్రీ

తత్రైవ పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వశరీర నివిష్టస్వవిశిష్టసంబంధి నిష్ఠాభావే వ్యాప్యవృత్తిత్వ విశేషణ మావశ్యకం అన్యథాతుల్యయుక్త్యా సత్తాది హేతుకేపి సంయోగత్వాదౌ పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వా నిర్వాహాదితి హేతుమన్నిష్ఠాభావేపి తద్విశేషణ మావశ్యకం అన్యథాఽవ్యాప్తేరిత్యాశంకాం సత్తాదిహేతుకస్థలే గుణత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితాయాః పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వం సంయోగత్వాదౌ ప్రదర్శ్య నివారయతి *భవతిచేతి* గుణత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావానాం వ్యాప్యవృత్తిత్వాభిధానంతు సంయోగత్వవిశిష్టసంబంధి నిష్ఠాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ సూచనాయ. జన్యద్రవ్యోత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన గుణత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య నవీనైరుపగమాత్తన్మతే గుణత్వస్య సంయోగత్వ విశిష్ట సంబంధినిష్ఠాభావీయ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వం నసంభవతీతి గుణావృత్తిత్వానుధావనం సంయోగిగుణాన్యత్వేసతి సత్త్వాదిత్యాదౌ గుణావృత్తిత్వం నవిశిష్టహేతుసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకమతః సంయోగసాధ్యక వ్యభిచారిమాత్రేయాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదక ముపాదాయ సంయోగత్వస్య పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వం సంభవతీతి తాదృశం ధర్మమాహ * ద్రవ్యమాత్ర సమవేతత్వేతి * * * * * * * * * *

—— శ్రీ ఇతి చక్రవర్తిలక్షణమ్. శ్రీ ——

ప్రగల్భస్య లక్షణద్వయం ఏకదోషేణ దూషయితు ముపన్యస్యతి. * సాధ్యతావచ్ఛేదక విశేష్యేత్యాది * విశిష్టాభావో విశేష్యవిశేషణ సంబంధాభావ రూపః ఉభయాభావస్తు పరంపరాసంబంధేన ద్విత్వాభావ ఇతి మతేనైవం లక్షణం అన్యథావ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావం వినాపి లక్షణసమన్వయ సంభవే ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రంథానుత్థితిరితి బోధ్యం. అవచ్ఛేదకత్వమిహానతిరిక్తవృత్తిత్వం నతు స్వరూప సంబంధవిశేషః.

మిశ్రలక్షణఏవ సాధ్యాభావస్య దీధితికారైః ద్వితీయరీత్యాభిధానాత్ ఇదానీం సాధ్యప్రతియోగికాభావఏవ నివిష్ట ఇత్యాశయేనాహ * విశిష్టేతి * ఉభయభావస్త్వితి * వహ్నిధూమోభయాదిసాధ్యకే ఘటత్వేన వహ్న్యాద్యభావ ఏవలక్షణఘటకః * గ్రంథేతి * వహ్నిమాన్ ధూమాది

త్యాదౌ తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావ మాదాయలక్షణ సమన్వయేపిద్రవ్యం
పృథివీత్వాదిత్యాదౌ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ఏవగతిః నన్వేవంవిశి
ష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతి
వ్యాప్తిః సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణాఘటకత్వాత్ నచ
విశిష్టసత్తాయాం గుణావృత్తిత్వ మంగీకృత్య గుణావృత్త్యభావ ఏవలక్షణఘట
క స్తస్య సాధ్యా సమానాధికరణతయా నాతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం విశిష్టస
త్వస్య గుణావృత్తిత్వాభావాత్. అన్యథావాచ్యత్వాది సాధ్యకే ఘటవృ
త్తిత్వవిశిష్టవాచ్యత్వాదేస్తుల్యరీత్యా పటాద్యవృత్తితయా తదవచ్ఛిన్నాభా
వ మాదాయ ఏతద్రూపాది సాధ్యకే చ సాధ్యస్యైతద్గుణవృత్తిత్వవిశిష్టస్యా
న్యగుణావృత్తిత్వ మంగీకృత్య తదవచ్ఛిన్నాభావ మాదాయవినాపి వ్యధికర
ణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావం లక్షణసమన్వయాదవతారకత్వానుపపత్తేః యత్తు
సాధ్యనిరూపిత సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యాభావో నివేశ్యః సత్తా
చ తేనసంబంధేన గుణావృత్తిరిత్యాశంక్య సమవాయేన కపిసంయోగ సా
ధ్యక సత్తాయామతివ్యాప్తిః తేన సంబంధేన గుణావృత్త్యభావస్యాపి సా
ధ్యసమానాధికరణత్వాదితి సమాధానం. తదుభయమపి నసత్. విశేష
రూపేణ సంసర్గతానుపగమాత్. ఏతేన శుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధా
వచ్ఛిన్నాభావ నివేశే సంయోగ నిరూపితసమవాయేన సంయోగసాధ్యక స
త్వాదావతి వ్యాప్తిరితి ప్రత్యుక్తం నచ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛి
న్నాభావో నప్రవేశ్యః కింతువిశేషణతా సంబంధావచ్ఛిన్నాభావః తథాచ
వ్యభిచారస్థలావృత్త్యభావ మాదాయ నాతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం కాలికసంబం
ధేన మహాకాలభేదస్య సాధ్యత్వే గగన ఘటసంయోగాదౌ స్వరూపసంబం
ధేన సాధ్యాభావస్య హేతుసమానాధికరణతయా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నా
భావ మాదాయాతివ్యాప్తేః. నను సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధవిశేషణతా
సంబంధాన్యతరావచ్ఛిన్నాభావః ప్రవేశ్యః తత్రచ కాలికసంబంధేనసాధ్యా
భావ మాదాయనదోషః నచ తస్య మహాకాల భేదానధికరణ దేశావచ్ఛేదే
న సాధ్యసామానాధికరణ్యం దుర్వారమితి వాచ్యం ఏవమపి సాధ్యాధికరణ
నితవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వస్య వాచ్యత్వాత్ నిగవచ్ఛిన్నత్వాప్రవేశేపి కాలికసం

యథోక్తధర్మయో స్తాదృశావచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావే మానాభావాత్
స్వపదం హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న పరం తథాచ సాధ్యతావచ్ఛేదక వి
శిష్టసాధ్యసామానాధికరణ్యా'నతిరిక్తవృత్తియద్ధర్మవిశిష్టసమానాధికర ణ

బంధావచ్ఛిన్న ప్రమేయాద్యభావ మాదాయానతిప్రసంగాత్. మైవం. ఘ
టవృత్తిత్వ విశిష్టవాచ్యత్వవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యసామానాధి
కరణ్యస్య సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నాభావ స్వరూపసంబంధావ
చ్ఛిన్నాభావోభయత్వ వ్యాపకత్వేనాతివ్యాప్తేః సాధ్యవన్నిరూపిత విశే
షణతాసంబంధస్తు నప్రవేశ్యః విశేషరూపేణ సంసర్గతానుపగమాదితి
చేన్న. ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రంథావతారార్థం సాధ్యతావచ్ఛేదక
సంబంధేనైవాభావస్య నివేశనీయత్వాద్విశిష్టసత్తాది సాధ్యకే ద్రవ్యత్వత్వే
న సత్తాద్రవ్యత్వాన్యతరాభావ ఏవాతివ్యాప్తివారకః ఏవం ద్రవ్యత్వత్వేన
ప్రమేయాభావోపి ప్రతియోగితాయా నిఖిల ప్రమేయవృత్తిత్వమతే బో
ధ్యః ద్రవ్యత్వ మాత్రవృత్తిత్వమతేచ నైతల్లక్షణమితి. ఏవం వాచ్యం ప్రమే
యాదిత్యాదౌ తాదాత్మ్యేన సాధ్యతాయాం ఘటాదభేదో బోధ్యః తస్యాప్ర
మేయమాత్రప్రతియోగికత్వాత్. ఏవంచ స్వరూపసంబంధేన వాచ్యత్వా
దేః సాధ్యత్వే ఘటత్వేన ప్రమేయాభావస్యాపి యత్కించిత్ ప్రతియో
గ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకతయా సిద్ధాంతిభిస్తదనంగీకారేణ
ప్రతియోగ్యవృత్తీతి మూలసంగతిః వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్న వాచ్యత్వా
ద్యభావస్య వాచ్యత్వేనప్రమేయాభావతయా సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధా
వచ్ఛిన్నత్వానుపాదానమపి సాధుసంగచ్ఛతే నిరవచ్ఛిన్న సాధ్యవద్వృత్తి
త్వ పర్యన్తానుపాదానేపి ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ సమవాయేన ధూమా
భావస్య ధూమవద్వృత్తిత్వేపి సమవాయేనాయోగోళకావృత్త్యభావమా
దాయాప్యనతిప్రసంగాత్. యదిచాయోగోలకేపి కాలికసంబంధేనధూమో
ప్తి తదాపి యదయోగోళకేన ధూమః తదయోగోలకావృత్త్యభావమాదా
యైవానతిప్రసంగాత్.ఏవంచవక్ష్యమాణస్యసాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టపదవ్యా
వృత్తి దానస్యాపి సంగతిరితి * మానాభావాదితి * ఘటత్వేన ధూమాభా
వత్వ స్యావచ్ఛేదకతయాతివ్యాప్తిరిత్యర్థః సాధ్యసాధనసామానాధికరణ్య

సాధ్యాభావత్వం తద్ధర్మవత్త్వం వ్యాప్తిరితి సముదితార్థః సద్ధేతౌ సాధ్య
సమానాధికరణస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావస్య హేత్వస
మానాధికరణత్వ నియమాత్తాదృశసాధ్యాభావత్వం సాధ్యసామానాధికర
ణ్యానతిరిక్తవృత్తీతి లక్షణసమన్వయః వ్యభిచారిణి తాదృశ సాధ్యాభావ
స్యాపి హేతుసమానాధికరణతయా తదతిరిక్తవృత్త్యేవ తదితి లక్షణసమన్వ
యః. గుణాన్యత్వ విశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదావతి వ్యాప్తే ర్వారణాయ
సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టేతి. సాధ్యాధికరణత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధే
నబోధ్యం తేన సంయోగాదినా ధూమాదేరభావస్య ధూమాదిమతిస్త్వావ
యవే వృత్తావపి నాతివ్యాప్తిః. ద్రవ్యంవిశిష్టసత్త్వాదిత్యాదౌ అవ్యాప్తివార
ణాయ హేతుతావచ్ఛేదక విశిష్టత్వోపాదానం తద్విశిష్టాధికరణం హే
తుతావచ్ఛేదక సంబంధేన బోధ్యం. తేన ధూమాదిసమవాయి నిష్ఠవహ్ని
త్వాద్యవచ్ఛిన్నవహ్న్యాద్య భావస్య వహ్న్యాది సామానాధికరణ్యవిరహేపి
నక్షతిః. వహ్న్యాదిసామానాధికరణ్య ఘటకవృత్తిద్వయం దైశిక విశేషణ
తాసంబంధేన బోధ్యం. తేన ద్రవ్యంసత్త్వాదిత్యాదౌ దైశిక విశేషణతయా

యోరభేదేన ఉపహితానుపహిత భేదాసంభవేన చేత్యాదిర్వా * వ్యభిచారి
ణీతి * సంయోగీసత్త్వాదిత్యాదౌ గుణావృత్త్యభావాది ర్బోధ్యః * తేనధూ
మాదీతి * నను వహ్న్యాద్యభావస్య సంయోగేన ద్రవ్యస్యావ్యాప్యవృత్తి
త్వాత్కాలికావ్యాప్యవృత్తిత్వాద్వాసాధ్యవద్వృత్తిత్వా న్నావ్యాప్తిః కిం
తు ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ అతివ్యాప్తిః సమవాయావచ్ఛిన్నా యో
గోలకావృత్త్యభావాదేః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధానవచ్ఛిన్నత్వాత్ ద్వి
తీయరీత్యా వ్యాపకతాఘటక సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావస్యవా నివేశే
తు ద్రవ్యత్వాభావ మాదాయావ్యాప్తిర్భవేదితిచేన్న. అయమాత్మాజ్ఞానా
దిత్యాదౌ అవ్యాప్తేర్వారణాయైవ తదుపా దానాత్. వస్తుతస్తు ద్వితీయ రీ
త్యా సాధ్యాభావ నివేశే ప్రయోజనాభావాత్ సాధ్యవతినిరవచ్ఛిన్నవృత్తి
త్వనివేశేనాతివ్యాప్తివ్యుదాసాద్యథాశ్రుతమేవసమ్యక్ *వృత్తిద్వయమితి*
సత్తావాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ సత్తాభావస్య కాలికసంబంధేన హేతుస
మానాధికరణత్వాదవ్యాప్తిరతః ప్రథమత స్తన్నివేశః * ద్రవ్యమితి * మే

హేతుసమానాధికరణస్య ద్రవ్యత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్న ద్రవ్యత్వాద్యభావస్య కా
లికసంబంధేన సాధ్యవన్మహాకాలాది వృత్తిత్వేపి నక్షతిః. యద్యపి హేతుస
మానాధికరణ సాధ్యాభావత్వ ఘటకమభావత్వ రూపంవిశేష్యం వ్యతిరేకిసా
ధ్యకే సాధ్యాసమానాధికరణాభావ సాధారణమితి విశిష్టసాధ్యసామానాధి
కరణ్యాభావావృత్తిత్వరూపం తదనతిరిక్తవృత్తిత్వం దుర్వచం తథాపి యావ
త్తత్సమానాధికరణ సాధ్యాభావాఃవిశిష్టసాధ్యసమానాధికరణా ఇత్యర్థ
స్య వివక్షణీయత్వాన్నదోషః * యత్సమానాధికరణేతి * యద్రూపవిశిష్ట.
సమానాధికరణేత్యర్థః తేనద్రవ్యం గుణకర్మాన్యత్వేసతి సత్త్వాదిత్యాదౌ
సత్తాసమానాధికరణ ద్రవ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న ద్రవ్యత్వాభావ ప్రమాయాం
సాధ్యవత్తాజ్ఞాన ప్రతిబంధకత్వేపి నక్షతిః యద్ధర్మావచ్ఛిన్న సామానాధి
కరణ్యశరీరేచ హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన యద్ధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణ
త్వం నివేశనీయం తత్ప్రయోజనంచ స్ఫుటమేవ అధికరణవృత్తిత్వంచని
రవచ్ఛిన్నం గ్రాహ్యం.

నేత్యుక్తావయమేవ దోషః యేన యే నేత్యుక్తౌ తద్ఘటకదైశికవిశేషణతామా
త్రా జీవ దోషవారణాచ్ఛేష వైయర్థ్యం ఏవంచ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న
ప్రతియోగితాకాకాశాభావాభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ నిత్యత్వాభా
వం జన్యావృత్త్యభావం వాదాయనాతివ్యాప్తిః ప్రతియోగిమత్తాగ్రాహవిరోధి
తా నియామకసంబంధేన సాధ్యసామానాధికరణ్యోక్తౌ వృత్తిద్వయ మిత్య
స్యా సంగతేరితి. కేవలాన్వయి న్యభావే సాధ్యాసమానాధికరణా భావాప్రసి
ద్ధేరాహ *వ్యతిరేకీతి * యత్సమానాధికరణేతి * నన్వత్ర విశిష్టాభావాభ
యాభావయోరనంగీకారపక్ష వాచ్యఉక్తయుక్తేః తథాచ విశిష్టసత్తాది సాధ్య
కేతివ్యాప్తిః ఉపదర్శితసాధ్యాభావ ప్రమాయాస్సాధ్యవత్తాజ్ఞాన సామా
న్యావిరోధిత్వాదితి చేన్న. బాధవ్యభిచారయోరసిద్ధివారణాయ విశిష్టసత్వా
దేః సాధ్యత్వం నోపేయతే తస్యా ఉపలక్షిత సత్త్వాదిరూపత్వాత్ కింతు
వైశిష్ట్యస్యైవేత్యుత్తరలక్షణేప్యదోషాత్ పూర్వలక్షణేచ విశిష్టసత్తాయాః
సాధ్యత్వే ప్యుపపత్తిసంభవాత్తదనురోధేన సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టనివే
శా సంగతి విరహాదితి * నిరవచ్ఛిన్నమితి * అత్రేదమవధేయం కాలికసం

బంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకే ఘటత్వాభావాభావే సాధ్యే మేయత్వాదా
వతివ్యాప్తిః సాధ్యసామాన్యాభావస్య ఘటాన్యదేశావచ్ఛేదేనైవ కాలికసం
బంధేన హేత్వధికరణ కాలవృత్తితయా స్వాధికరణే నిరవచ్ఛిన్న వృత్తిక
త్వాభావాత్ దైశికవిశేషణతయా నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వేపి తత్సంబంధా
వగాహిజ్ఞానస్యా ప్రతిబంధకత్వాత్ నచ స్వాధికరణే నిరవచ్ఛిన్న వృత్తి
ర్యః సాధ్యాభావ స్తత్ప్రమా సామాన్యఇతి వివక్షణీయం తథాచ కాలిక
సంబంధేన జన్యవిశేష్యక ఘటత్వాభావప్రమాయాం విశేషణతయా సాధ్య
వత్తాజ్ఞాన ప్రతిబంధకత్వ మావశ్యకం ఘటత్వాభావస్యదైశిక విశేషణత
యా నిరవచ్ఛిన్న హేత్వధికరణ వృత్తిత్వాద్వివక్షిత హేతు సామానాధికరణ్య
మితి వాచ్యం ఏవంసతి తత్సాధ్యక గగనత్వాదౌ ఉక్తరీత్యావ్యాప్తిప్రసంగా
త్. ఏతేనయేన సంబంధేన స్వప్రకారకం జ్ఞానంప్రతియోగితావచ్ఛేదక వి
శిష్టసాధ్యవత్తాజ్ఞాన విరోధితేన సంబంధేన స్వప్రకారక ప్రమానివేశేపి న
నిస్తారః ప్రకారతావచ్ఛేదక సంబంధ నివేశవైయర్థ్యాచ్చ. అత్రేదంవి
భావనీయం. విశేషణతయా నిరవచ్ఛిన్న వృత్తిత్వ విశిష్టసాధ్యాభావస్యన్వ
ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టసాధ్యవత్తాగ్రహవిరోధితా నియామకసంబం
ధేన హేతుమద్వృత్తిత్వం ప్రకారత్వంచ నివేశ్య మిత్యదోషః యేనయేన
సంబంధేన నిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వం స్వస్య తేనతేన సంబంధేన తత్ప్రమానివే
శేతు తాదృశఘటత్వాభావాభావ సాధ్యకే దైశిక విశేషణతామాత్రాప్రగ్ర
హాదతివ్యాప్తిః పరంతు తాదృశఘటత్వాభావాభావరూపసాధ్యస్య ఘట
త్వాభావరూప ప్రతియోగ్యనధికరణ ఘటావచ్ఛేదేన జన్యే సత్వేన ఘటాన
మాన కాలీన చరమక్రియా ప్రలయాద్యంత ర్భావేణైవ వ్యభిచారితయా త
దంతర్భావేణైవ సాధ్యాభావస్య కాలికసంబంధేన హేత్వధికరణే నిరవచ్ఛి
న్న వృత్తిత్వ సత్వాత్కథమతివ్యాప్తిః నచ తత్ర స్వాధికరణదేశస్యావచ్ఛే
దకత్వం యుజ్యతే ఏకత్రవృత్తావేవావచ్ఛేదకాపేక్షణాత్ నచ కాలికసం
బంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకే గగనత్వాభావాభావే సాధ్యేమేయ త్వా
దావతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం గగనావచ్ఛేదేన ప్రలయేపి సాధ్యసత్వేనత
స్య సద్ధేతుత్వాదితి. నన్వత్ర నిరవచ్ఛిన్న విశేషణతాసంబంధేన సంయోగా

తేన కపిసంయోగీ ఏతద్వృక్షత్వాదిత్యాదౌ హేతుసమానాధికరణ కపిసం
యోగాభావాది విషయక ప్రమాయా అవ్యాప్యవృత్తిత్వ జ్ఞానవిరహకా
లీనాయాః సాధ్యవత్తాజ్ఞాన ప్రతిబంధకత్వేపి నక్షతిః. * ప్రమాయాం *
ప్రమాసామాన్యే తేన వ్యభిచారిణినాతివ్యాప్తిః సమానాధికరణధర్మావచ్ఛి
న్నాభావత్వేన వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవత్తాజ్ఞానస్యాపి వి
రోధిత్వాత్ సద్ధేతావపి లక్షణగమనాసంభవ ఇత్యతో జ్ఞాన సామాన్య
ముపేక్ష్య ప్రమాసామాన్య నివేశనం ప్రమాపదంచ యావద్భ్రమభిన్న
పరం అతఉక్తభ్రమాత్మకజ్ఞానస్యాభావత్వాంశే ప్రమాత్వేపి నక్షతిఃసాధ్య
వత్తాజ్ఞాన పదమపి తత్సామాన్యపరం.

భావస్య సాధ్యత్వే వాచ్యత్వాదావతివ్యాప్తి స్తత్రసాధ్యాభావస్య సంయో
గరూపస్య నిరవచ్ఛిన్న హేతుమద్వృత్తిత్వాభావేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛి
న్నాభావ సంభవాదితి చెన్న. విశేషణరూపేణ సంబంధత్వాంగీకారే త
స్య సంయోగత్వ ప్రకారక ప్రమావిశేష్యత్వాది రూపత్వేనాదోషాత్ పూ
ర్వలక్షణే నిరవచ్ఛిన్న విశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్న ద్రవ్యవృత్తిత్వాభావా
వచ్ఛిన్నాభావ సంభవాచ్చ * యావదితి * స్వవ్యధికరణ ప్రకారావచ్ఛి
న్నయా యావిషయతా తత్తదనిరూపకత్వమర్థః అనుగతభ్రమత్వస్యక
థంచిత్సువచత్వేపి ప్రమాపదస్య యథార్థపద పర్యాయతయా యాథార్థ్యా
నివేశ ఆదృతఃయథాశ్రుతఏవవార్థః ప్రాంచస్తుప్రమాపదం భ్రమసామా
న్యభిన్నపరం తేనావ్యాప్యవృత్త్యభావస్య వ్యాప్యవృత్తితాభ్రమ దశాయాం
వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావే సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నత్వభ్రమ
దశాయాంచ సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వేపినక్షతిః.సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వం
చ హేత్వధికరణమాత్రవృత్తి యద్ధర్మితా వచ్ఛేదకం తదవచ్ఛేదేనయత్సా
ధ్యవత్తాజ్ఞానంతద్విరోధిత్వం తేనవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదా వుత్పత్తికాలా
వచ్ఛేదేనధూమసమానాధికరణసాధ్యాభావస్య హ్రదాదౌప్రమాయాఃసాధ్య
వత్తాజ్ఞాన విరోధిత్వేపి నక్షతిరిత్యాహుస్తేషామయమాశయః. వ్యాప్యవృత్తి
త్వవిశిష్టసంయోగాభావవత్తాజ్ఞానత్వేనైవసంయోగవత్తాజ్ఞానప్రతిబంధకత్వమి
తి. * తత్సామాన్యపరమితి * యత్కించిత్సాధ్యవత్తాజ్ఞానోక్తౌతుఅతివ్యాప్తిః

అతో వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావ వత్తాజ్ఞానస్య తద్ధర్మావత్త్వేన సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వేపి నక్షతిః ఏవంచ సాధ్యపదం సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టపరం జ్ఞానంచ స్వసమానధర్మితా వచ్ఛేదకకత్త్వేన స్వవిషయీభూతాభావ ప్రతియోగితా వచ్ఛేదకసంబంధ సంసర్గకత్వేనచవిశేషణీయంఅతో ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక ధూమాద్యభావ వత్తాజ్ఞానస్య సాధ్యవత్తాజ్ఞాన సామాన్యాంతర్గతం ద్రవ్యత్వాదినా ధూమాదిప్రకారకం భిన్నధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యక ధూమత్వావచ్ఛిన్నప్రకారకం సమవాయాది సంబంధేన ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రకారకంచజ్ఞానం ప్రత్యప్రతిబంధకత్వాత్ కామినీజిజ్ఞాసాదేరేవ తాదృశజ్ఞాన సామాన్యావిరోధిత్వాదతివ్యాప్తేర్నావకాశః.

---

*సాధ్యపదమిత్యాది*ననుధూమత్వేనధూమో నాస్తీత్యాదిప్రత్యయే ద్రవ్యత్వేనధూమవానితి జ్ఞానం జాయతే ధూమవాన్ ఇతి జ్ఞానంతు నజాయత ఇత్యనుభవాత్ ధూమత్వావచ్ఛిన్న ధూమప్రతియోగితాకత్వేనా భావవత్తాజ్ఞానస్య ధూమత్వాన్యప్రతియోగి విశేషణతా నాపన్నధర్మానవచ్ఛిన్న ధూమత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతా శాల్యనాహార్య బుద్ధిత్వమేవ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకమురేయం ద్రవ్యత్వేన ధూమో నాస్తీతి ద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్న ధూమప్రతియోగితాకత్వేనా భావవత్తాజ్ఞానస్య ద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్నధూమ ప్రకారతాశాలిబుద్ధిత్వ మితి ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిః ఘటత్వేనద్రవ్యత్వేనవా ధూమవానితి జ్ఞానస్య సామాన్యాంతర్గతస్య ధూమో నాస్తీతి నిశ్చయాప్రతిబధ్యత్వాత్ కామినీజిజ్ఞాసా ప్రతిబధ్యతాయా ఏవోపాదానాత్. ఉక్తజ్ఞానేఘటత్వ ద్రవ్యత్వాదేర్ధూమాంశే ప్రకారత్వ మావశ్యకమన్యథా సమూహాలంబనత్వాపత్తేః అతఏవ ఘటత్వ విశిష్టవహ్నిమానితి చక్రవర్తిలక్షణే స్వయమప్యుక్తం. మైవం. ఘటత్వాది విశిష్టధూమవత్తాజ్ఞానస్య ధూమో నాస్తీత్యాది బుద్ధిప్రతి బధ్యతాయాః సకలమతసిద్ధత్వాల్ ఉక్తానుభవాసంగతేః. అతః సాధ్యతావచ్ఛేదకేతరానవచ్ఛిన్న ప్రకారతాకత్వం వివక్షితం. అథవహ్నిత్వాదేః సంయోగేనావృత్తితయా వహ్నిత్వేన సంయోగేన వహ్న్యభావజ్ఞానప్రతిబధ్యతాయా వహ్నిత్వేన వహ్నిమానితి,

జ్ఞానసాధారణతయా వ్యాప్తిరితి చేత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకనిష్ఠ సాధ్యతావ
చ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నా వచ్ఛేదకతాభిన్నావచ్ఛేదకత్వా ని
రూపకత్వస్య వాచ్యత్వాత్. నచైవం సామాన్యపదం వ్యర్థం. ఇష్టత్వా
త్. పరంత్వవచ్ఛేదక ధర్మదర్శనవ్యావృత్తం ప్రతిబంధకత్వం వక్ష్యమా
ణరీత్యా దోషవారణాయ నివేశ్యం ఇతి స్వరూప సంబంధరూపావచ్ఛేద్య
తా నివేశప్రకారః. నను సధర్మితావచ్ఛేదక యద్ధర్మావచ్ఛిన్న సమానా
ధికరణ సాధ్యాభావప్రమా సామాన్యం స్వసమాన ధర్మితావచ్ఛేదకవి
శిష్ట సాధ్యవత్తాజ్ఞాన సామాన్యవిరోధి తద్ధర్మవత్వమర్థః నిర్ధర్మితావ
చ్ఛేదక సాధ్యాభావ ప్రమాయాః స్వసమానధర్మితా వచ్ఛేదక సాధ్యవ
త్తాజ్ఞానాప్రసిద్ధిరతః సధర్మితావచ్ఛేదకేతి. అత్ర కిం తాదృశ ప్రమా
సామాన్యం స్వపదార్థః కిం తత్తత్ప్రమా ఆద్యేకస్యామపి ప్రతిబధ్యతా
యాం సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టజ్ఞానసామాన్యవృత్తిత్వాభావా త్కామినీజి
జ్ఞాసా ప్రతిబధ్యతామాదాయాతివ్యాప్తిః అంత్యేపర్వతో ఘటత్వేనవహ్న్య
భావవాన్ హ్రదశ్చ వహ్న్యభావవానితి ప్రమాయాః హ్రదత్వావచ్ఛిన్న
విశేష్యక సాధ్యవత్తాజ్ఞాన సామాన్యవిరోధిత్వా దవ్యాప్తిః అయోగోలకం
హ్రదశ్చ ధూమభావవదితి ప్రమాసంగ్రహాయయత్కించిద్విశేష్యతావచ్ఛే
దక నివేశాత్. మైవం. స్వవిశేష్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతా నిరూ
పితస్వవిషయీభూతభావప్రతియోగితా వచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న సా
ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానాహార్య ప్రకారత్వ వ్యాపకతా వచ్ఛేదకీభూ
త యత్కించిద్ధర్మాశ్రయ ప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకత్వాభావస్య వి
వక్షితత్వాత్ స్వంప్రమాసామాన్యం. యద్వా స్వీయ తాదృశ సాధ్యాభావ
ప్రకారతా నిరూపిత విశేష్యతావచ్ఛేదకీభూత యత్కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్నవి
శేష్యతేత్యాది క్రమేణ తాదృశ ప్రకారత్వ వ్యాపక ప్రతిబధ్యతానిరూపిత
ప్రతిబంధకత్వాభావ వత్వే తాదృశ ప్రమాసామాన్యవృత్తిత్వస్యోక్తే ర్నదో
షః స్వంతత్తత్ప్రమా ఘటత్వేన వహ్నిమానితిజ్ఞాన సాధారణ ప్రతిబధ్యత్వ
స్య వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వా దవ్యాప్తిరితి ప్రథమే యత్కించిద్ధర్మానివేశః
సచ సాధ్యతావచ్ఛేదక మాత్రావచ్ఛిన్నప్రకారత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాత్వం

ద్వితీయే భేద గర్భవ్యాపకతామాత్రం నతు తదవచ్ఛేదకత్వమితి నయత్కిం
చిద్ధర్మానివేశః. వస్తుతస్తు యత్సమానాధికరణ సాధ్యాభావనిష్ఠ ప్రమాని
రూపిత ప్రకారతాసామాన్యే స్వనిరూపిత విశేష్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వి
శేష్యతానిరూపితస్వాశ్రయీభూతాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధా
వచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతా శాల్యనాహార్య జ్ఞానత్వ
వ్యాపక ప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాభావ స్తద్వత్వమ
ర్థః స్వం తత్తత్ప్రకారతా వ్యాపకత్వంచ భేద ఘటితం తేన హ్రదో ఘ
టత్వేన వహ్న్యభావవాన్ వహ్నిసామాన్యాభావవాంశ్చేతి జ్ఞానమాదాయ
నదోషః. నను వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావవాన్ సమానాధికరణ ధ
ర్మావచ్ఛిన్నాభావవాన్ అయంచ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావవానిత్యా
దిజ్ఞానస్య సాధ్యవత్తాజ్ఞాన సామాన్యవిరోధిత్వాదవ్యాప్తిరితి చేన్న అవ
చ్ఛేదకగ్రహాద్యుత్తర తద్వత్తాజ్ఞానం ప్రత్యేవావచ్ఛేదక ధర్మదర్శనా
దేః జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకత్వ మిత నయో తదనుత్తరసా
ధ్యవత్తాజ్ఞానస్యాప్రతిబధ్యత్వాత్ ఏతన్మతే సిద్ధాంత మతాపేక్షయా దో
షసత్వేప్యేతల్లక్షణ కర్తుస్తాదృశాభిప్రాయే బాధకాభావాత్ ఏవంచ సా
మాన్యపదమనివేశ్యసాధ్యతావచ్ఛేదకేతరానవచ్ఛిన్న ప్రకారతాకత్వం నివే
శ్యజ్ఞాన వైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వ నివేశాయాసో నోపాదేయః. యద్వాసాధ్యతా
వచ్ఛేదకేతరానవచ్ఛిన్న ప్రకారతాకత్వప్రవేశే యత్రవిషయ విశేషే సా
ధ్యే వ్యధికరణధర్మైరేవ సాధ్యబుద్ధిః ఘటత్వేన తదంకురవాన్ పటత్వేన
తదంకురవానిత్యాద్యాకారా తత్రావ్యాప్తిరత స్తదనురోధేనసామాన్యపదనివే
శః తాదృశసకల బుద్ధీనామేవసాధ్యసామాన్యాభావ బుద్ధినివర్త్యత్వాన్నత
త్సాధ్యాతివ్యాప్తిః ఏవంచ యత్కించిత్సాధ్యవత్తాజ్ఞానా విరోధిత్వమేవని
వేశ్యం సద్ధేతౌచ సాధ్యతావచ్ఛేదకరూపేణ సాధ్యవత్తాజ్ఞానమేవయత్కిం
చిదితిలక్షణసమన్వయః వ్యభిచారిణిన కిమపి సాధ్యజ్ఞానం ధర్తుంశక్యమితినా
తివ్యాప్తిరిత్యప్యనుపాదేయం ఉక్తస్థలే యత్కించిత్సాధ్యవత్తాజ్ఞానస్యాలా
భేనావ్యాప్తేః ఏవంచోక్తదోష వారణాయజ్ఞాన వైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న ప్రతిబ
న్ధకతానివేశ్యేతి. నను సామాన్యపదోపాదానేపి సిద్ధాంతిమతేవచ్ఛేదకధర్మ

దర్శనాది వ్యాప్యవృత్తిప్రతిబంధకతాయా నివేశావశ్యం భావే నిరవచ్ఛిన్నా
వృత్తిత్వమితి గ్రంథాసంగతిః అవ్యాప్యవృత్తిత్వజ్ఞానాభావ విశిష్ట సంయో
గాభావవత్తాజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకతాయా వైశిష్ట్యా వచ్ఛిన్నత్వాత్ ప్ర
యోజనాభావేన వైశిష్ట్యజ్ఞానీయత్వానివేశాత్. మైవం. ఏతన్మతే నిరవ
చ్ఛిన్న విశేషణతా సంబంధేన సంయోగాభావ వత్తాజ్ఞానస్య ప్రతిబంధక
త్వాంతరం నోపేయతే తదనుపగమేపి సంయోగిద్రవ్యత్వాదిత్యాది సద్ధేతౌ
సంయోగాభావ విశిష్టపక్షస్యాభాసతా వారణసంభవాత్తథాచ సంయోగీ
సత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిః కామినీజిజ్ఞాసాయా ఏవ సాధ్యవత్తాజ్ఞాన
త్వ వ్యాపక ప్రతిబధ్యతానిరూపిత వైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకత్వాత్త
థాచ వైశిష్ట్యజ్ఞానీయత్వ నివేశ ఆవశ్యకః నిరవచ్ఛిన్న విశేషణతాసం
బంధేన సాధ్యాభావవత్తాజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకతాపత్తే ప్రామాణ్యగ్రహాభా
వాది వైశిష్ట్యమాదాయ వజ్ఞానీయత్వనివేశః సునచః తస్య సామానాధికర
ణ్యా నాత్మకత్వాత్· అథైతత్పక్షేకపిసంయోగీఏతద్వృక్షత్వాదిత్యాదౌ గు
ణాదిధర్మికహేతుసమానాధికరణ సంయోగాభావాది ప్రమాయా స్తద్ధ
ర్మికసాధ్యవత్తాజ్ఞాన విరోధితయా నిరవచ్ఛిన్నత్వ సార్థక్యసంభవాద
వ్యాప్యవృత్తిత్వజ్ఞాన విరహకాలీనాయా ఇత్యనుధావన మఫలమితి చెన్న·
హేతుమన్మాత్రవృత్తి ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యకత్వ నివేశే తద్దోషవారణ· సంభ
వాత్ తథాపి దోషప్రదర్శనాయ తదుక్తైః. అథహేతుమన్మాత్రవృత్తిధర్మా
వచ్ఛిన్నవిశేష్యకత్వమేవ సమ్యక్ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ఘటత్వాభావా
భావేసాధ్యే కాలికసంబంధేన జన్య విశేష్యక ఘటత్వాభావప్రమాయా హే
తుమన్మాత్రవృత్తి ధర్మావచ్ఛిన్నావిశేష్యకత్వాత్ నిత్యవిశేష్యక తాదృ
శజ్ఞానస్యాప్రమాత్వాదిత్యవ్యాప్త్యసత్వేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టసా
ధ్యవత్తాగ్రహవిరోధితా నియామక సంబంధావచ్ఛిన్నా నివేశేన లాఘవాది
తి చెన్న. కేవలాన్వయిహేతు సంగ్రహాయ హేతుమత్వం యద్ధర్మావ్యా
పకమితి రీత్యానివేశేగౌరవాత్ ప్రకారాంతరేణ హేతుమద్వృత్తిత్వ ని
వేశస్యోక్తత్వాచ్చ· దీధితౌ *వైయర్థ్యాదితి* నను సిషాధయిషా విరహకా
లీనాయాం యత్సమానాధికరణ ప్రమాసామాన్యాంతర్గత సిద్ధ్యాత్మక ప్ర

సాధ్యాభావపదవైయర్థ్యాదితి అత్ర చ సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టసామానాధిక
రణ్యావచ్ఛేదకత్వం స్వవ్యాపకతాదృశసామానాధికరణ్యకత్వం తథా చ సాధ్య
తావచ్ఛేదకవిశిష్టసామానాధికరణ్యత్వం యత్సమానాధికరణసాధ్యాభావత్వ
వ్యాపకతావచ్ఛేదకం తత్త్వం వ్యాప్తిరిత్యేతాదృశార్థకత్వే ప్రథమలక్షణేన సా
ధ్యాభావపదవైయర్థ్యం యత్సమానాధికరణ నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛే
దకత్వాభావరూపయత్సామానాధికరణ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాత్ యత్స
మానాధికరణసాధ్యాభావనిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావరూపస్య
యత్సమానాధికరణ సాధ్యాభావత్వ వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వస్యాతిరిక్తతయా
తద్ఘటితలక్షణేయత్సామానాధికరణ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వస్యానివేశాత్ త
దఘటితలక్షణసంభవే ప్రకృతలక్షణేవైయర్థ్యానవకాశాత్ ఏవం యత్సమా
నాధికరణ సాధ్యాభావ ప్రమాత్వవ్యాపకః సాధ్యవత్తాజ్ఞాన ప్రతిబంధ
కత్వాభావః తత్త్వమిత్యేతాదృశార్థకత్వే ద్వితీయ లక్షణేపి నతద్వైయర్థ్యం.

మాయాం సాధ్యవత్తాజ్ఞాన విరోధిత్వాదవ్యాప్తిగతః సాధ్యాభావపదం నచ
సిద్ధిభిన్నత్వేన ప్రమాయా విశేషణీయతయా తద్వైయర్థ్యాభిధాన సం
గతిరితి వాచ్యం తదుపాదానేప్యభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వే
నాభావాభావవత్తాజ్ఞానస్య చ సిద్ధిభిన్నత్వాభావాదవ్యాప్తేరితి చేన్న సిద్ధివిధ
యా విరోధిత్వాన్యత్వస్య నివేశ్యత్వాత్ అన్యథా సాధ్యాభావపదోపాదా
నేపి వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావాభావవత్తాజ్ఞానస్య సిద్ధివిధయా వి
రోధితయావ్యాప్తే ర్దుర్వారత్వాదితి. నన్వత్రసాధ్యాభావ పదానుపాదా
నేపి ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతిగ్రంథోక్తిరేవ వ్యాపకతాయాః సామానాధి
కరణ్యేనావచ్ఛేదకత్వ ఘటితత్వాదితిచేన్న. దత్తోత్తరత్వాత్ ఏవం చ వి
రోధితాసామాన్యాభావో విరోధిభేదో వా నివేశ్యః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబం
ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వనివేశాచ్చ నతద్గ్రంథోక్తిరితి. ఏతద్దూష
ణం స్వయముద్ధరతి * అత్రచేతి * యదితి * ఘటాద్యభావప్రతియో
గితావచ్ఛేదకత్వ ప్రతియోగికాత్తదప్రతియోగికోతిరిక్త ఇత్యర్థః
ఏవమగ్రేపి. * * * * * * * * * * *

శ్రీ ఇతికృష్ణభట్టీయే ప్రగల్భలక్షణమ్. శ్రీ

యత్సామానాధికరణ ప్రమాత్వవ్యాపకతా ఘటకాభావాత్ యత్సమానా ధికరణ సాధ్యాభావప్రమాత్వవ్యాపకతాయా మభావాంతరస్యైవ నివేశా దిత్యవధేయం. * * * * * * * * * * *

ఇతి ప్రాగల్భలక్షణమ్.

సాధ్యాభావవతీతి యన్నిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ విశిష్టని రూపిత విషయితాసామాన్యేప్రకృతానుమితి ప్రతిబంధకతా వచ్ఛేదకత్వా భావ స్తత్త్వమిత్యర్థః. వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ హేతునిష్ఠసాధ్యా భావవద్వృత్తిత్వత్వ విశిష్టనిరూపిత విషయితా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభా వవద్వృత్తిత్వ విషయితైవసాచన వహ్న్యనుమితిం ప్రతిప్రతిబంధకతావచ్ఛే దికా తచ్ఛాలిజ్ఞానస్యానుమిత్య ప్రతిబంధకత్వాత్. వ్యభిచారిణి సాధ్యతావ చ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితాపితాదృశీ తద్వత్తోజ్ఞా నస్యైవ వ్యభిచారజ్ఞానవిధయానుమితి ప్రతిబంధకత్వాత్ తాదృశవిషయితా యా అనుమితి ప్రతిబంధకతా వచ్ఛేదకత్వాన్నాతివ్యాప్తిః. యన్నిష్ఠత్వాను పాదానే ధూమాద్యంశే వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వావ గాహి భ్రమనిష్ఠవహ్నిత్వేన వహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వత్వ విశిష్టనిరూపిత వి షయితాయా అప్యనుమితి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాద్వహ్నిమాన్ ధూ మాదిత్యాదావవ్యాప్తిరత స్తదుపాదానం. తథాచ భ్రమవిషయవహ్న్యభా వవద్వృత్తిత్వస్య హేతునిష్ఠత్వాభావాన్న దోషః.

సాధ్యాభావపదం సార్థకీకృత్య తస్యైవ లక్షణాంతరం ప్రకా రాంతరేణ దూషయితు ముపన్యస్యతి దీధితౌ *యత్త్వితి* గాదాధర్యాం *య న్నిష్ఠేతి* కపిసంయోగాది సాధ్యకే సాధ్యాభావ వద్వృత్తిత్వ విశిష్టహే తువిషయితానప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకానిగవచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవత్త్వస్యైవ వ్యభిచారఘటకత్వాదితి సతత్రావ్యాప్తిః *యన్నిష్ఠత్వేతి* యద్విశేష్యక త్వస్య యద్ధేతుకానుమితేర్వానివేశాద్వ్యాప్తే హేతునిష్ఠతా ద్రవ్యంవిశి ష్టసత్వాదిత్యస్య సద్ధేతుత్వేయన్నిష్ఠత్వం యద్ధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణతా ని రూపితాధేయతా వచ్ఛేదకత్వం వాచ్యం యద్ధర్మావృత్తిసాధ్యాభావవద్వృ త్తితావచ్ఛేదకత్వస్య యద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వ విశిష్టసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ

యన్నిష్ఠపదార్థనిరూపితవిషయితా సామాన్యేయన్నిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితాసామాన్య ఇతి వాయమ్యుచ్యతే తదావ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ మేవ యత్రసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వేనభానం తాదృశజ్ఞానీయ హేతునిష్ఠతథావిధసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితాయా అప్యనుమితి ప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వా దసంభవః అవ్యాప్తిర్వేతి సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ విశిష్టనిరూపితత్వం విషయితావిశేషణం తాదృశభ్రమ విషయితాచన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ విశిష్టనిరూపితా తాదృశ విషయితానిరూపకస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య విశేషణీభూతం యత్సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వం తద్విశిష్టత్వాభావాత్. నచ తద్విశిష్ట నిరూపితత్వం యదితనవచ్ఛిన్న నిరూపకతాకత్వం తదాసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వస్య తద్భ్రమవిషయవృత్త్యావసత్వేపి తన్నిష్ఠవిషయితా నిరూపకత్వే వ్యధికరణీభూతావచ్ఛేదకత్వాత్ భ్రమవిషయితాయా స్తద్విశిష్టనిరూపితత్వ మక్షతమేవ యదిచవస్తుగత్యా యత్ర తద్వైశిష్ట్యం తన్నిరూపితత్వమెవ విశిష్టనిరూపితత్వం తదావ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ విశిష్టనిరూపితత్వానోక్తభ్రమ విషయతాయా అక్షతమితి కథం తదావ్యావృత్తిరితి వాచ్యం. విశేషణీభూత ధర్మాంతరవిశిష్టేన వ్యావర్త్యమానస్య విశేష్యస్యభానే విశేష

స్య వావిషయితావా వివక్షణీయా యన్నిష్ఠేత్యనుక్తౌ ద్రవ్యంధూమాదిత్యాదౌ ద్రవ్యత్వ మవృత్తీతి జ్ఞానీయ విషయితామాదాయ దోషవారణాయ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితా పర్యంతనివేశ ఇతి నయుక్తం యన్నిష్ఠత్వ ముపాదాయ తదంశ వేశస్యైవ సమ్యక్త్వాదిత్యుక్తౌవాహ * యన్నిష్ఠేతి *యత్రవిషయ విశేష్యేభ్రమోనకస్యాపి జాతేస్తత్రైవ లక్షణసత్త్వాదాహ * అవ్యాప్తిర్వేతి * ఉక్తాశంకావారణాయ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితాశబ్దాద్బుధ్యమానె విషయితారూపవిశేష్యే యద్విశేషణతావచ్ఛేదకం తాదృశవృత్తితాత్వం తత్రతన్నిరూపకతావచ్ఛేదకత్వలాభమాహ * విశేషణీభూతేత్యాదినా * అంతరపదం విశేషణ విశేషణత్వ స్ఫోరకంలాభాది

ణాం శే ప్రకారీభవంత్యాం వ్యక్తౌ విశేష్యసంబంధితా వచ్ఛేదకతాయా భా
నాత్ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్వ రూపవిశేషణ విశిష్టవిషయేణ నిరూపకీ
భూయ విషయితా వ్యావర్తనే. వ్యావర్తకవిషయస్య ఆశ్రయతయా వ్యా
వర్తకం యత్సాధ్యాభావవద్వృత్తితాత్వం తస్యాపి నిరూపకతావచ్ఛేదకీ
భూయ విషయితా వ్యావర్తకత్వ ముక్తభ్రమ విషయితావ్యావృత్తిః.

త్యంతః నిరూపకతావచ్ఛేదకీభూయ విషయితావ్యావర్తన హేతుః అన్య
థా విషయితాయాం వక్ష్యమాణసంబంధేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యా
భావవద్వృత్తిత్వ సిద్ధ్యా వ్యావర్తనాసంభవాత్ ఘటవద్భూతలమితివా
క్యజన్యబోధో దృష్టాంతః తస్య విశిష్ట వైశిష్ట్యావగాహిత్వేన విశేషణతా
వచ్ఛేదకీభూత ఘటత్వస్య స్వావచ్ఛిన్న నిరూపితత్వ సంబంధేనభానా ద్భూ
తలసంబంధితావచ్ఛేదకత్వం స్వావచ్ఛిన్ననిరూపితత్వం స్వావచ్ఛిన్నాధేయ
తానిరూపితాధికరణత్వం. ఏవమగ్రేపి. ప్రకృతే నిరూపితత్వసంబంధావచ్ఛి
న్న స్వావచ్ఛిన్న సంబంధితా నిరూపితసంబంధిత్వ మిత్యర్థః సాధ్యాభా
వవద్వృత్తితాత్వం తద్విశిష్టేనవ్యావర్త్యమానస్య విశేషణీయస్య కృతవిశే
షణస్య విశేష్యస్య విషయితారూపస్యభానే సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విష
యితాశబ్దాధీన బోధవిశేష్యాంశేవిషయితాంశేప్రకారః యత్సాధ్యాభావవ
ద్వృత్తిత్వంతదంశేప్రకారీభూతాయాంవ్యక్తౌసాధ్యాభావవద్వృత్తితాత్వేవి
శేష్యసంబంధితావచ్ఛేదకత్వలాభః ఏవంచైతాదృశభ్రమవిషయితాధర్తుం
నశక్యతే. తద్విషయీభూత సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవ
ద్వృత్తిత్వత్వభిన్నం యద్వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ
త్వం తద్విశిష్ట విషయితాయా స్తస్యాః సత్త్వేపి తత్ర తాదృశవిశేష్యభూ
తవిషయితాసంబంధితావచ్ఛేదకత్వాభావాత్. విషయేణ నిరూపకీభూయ
నిరూపకతాసంబంధేవ విషయితావ్యావర్తనే. ఏతేన సాధ్యాభావవద్వృత్తి
త్వ రూప విషయస్య నిరూపకతా సంబంధేన విశేషణత్వం ప్రకృతవిషయి
తా పదార్థస్య విషయా నిరూపితవిషయితాన్యత్వ సాధకో విషయ ఇతి రీ
త్యా వ్యావర్తకత్వ రూపం ఏవం సర్వత్రేతి సూచితం. వ్యావర్తకవిష
యస్య విషయితా విశేషణీభూత సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్యాశ్రయతయా

తద్వ్యావర్తకవిషయవ్యావర్తకస్య తన్నిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య తాదృశ విషయితానిరూపకతానవచ్ఛేదకత్వాదితి తాదృశవిషయితాయా లక్షణాఘటకత్వాత్ ఏవంచోక్తభ్రమవిషయితావ్యావర్తకతయైవ సాధ్యాభావవత్పదసార్థక్యం తాదృశవిషయితాయా ఉక్తక్రమేణ హేతునిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ విశిష్టానిరూపితత్వేపి హేతునిష్ఠాధేయతాత్వ విశిష్ట నిరూపితత్వానపాయాత్ సాధ్యాభావమనుపాదాయాధికరణ వృత్తితాత్వ విశిష్టవిషయితానివేశే వృత్త్యా సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావాధి కరణీయత్వభ్రమ విషయితావారణేపి వృత్తివిశేషణే తన్నిరూపకే అధికరణే సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ భ్రమవిషయితా వారణాసంభవాత్సాధ్యాభావాంశ నివేశస్యాపి సార్థక్యాత్. నచ తాత్పర్యం

ఆశ్రయతాసంబంధేన వ్యావర్తకం విశేషణం నిరూపకతావచ్ఛేదకీభూయ విషయితావ్యావర్తకత్వాత్ స్వావచ్ఛిన్ననిరూపకతాకత్వ సంబంధేన విషయితావిశేషణత్వాత్ తథాచ తచ్ఛబ్దాధీన బోధస్య విశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిత్వేన విశేషణతావచ్ఛేదకీభూత సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య విషయితాంశే ఉక్తసంబంధేన భానాత్తత్సంబంధ ఘటకతయా తాదృశ సంబంధితావచ్ఛేదకత్వ లాభ ఇతి భావః అత్ర వ్యావర్తకవిషయస్యేత్యాదినా సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య స్వాశ్రయే విషయితాశేషణే విశేషణత్వం ప్రదర్శితస్యాపీత్యాదినా తస్యైవ విషయితా విశేషణత్వ ప్రదర్శనాత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్న తద్వన్నిష్ఠ నిరూపకతాకవిషయితానిష్టంకితార్థః తథాచేహోక్తభ్రమ విషయితావ్యావృత్తి రితి విషయితావ్యావర్తకవ్యావ్యావర్తకం యత్తస్యైవ విషయితానిరూపకతావచ్ఛేదకత్వ మపేక్షితం భ్రమీయవిషయితా నిరూపకతావచ్ఛేదకత్వంచ తద్వ్యావర్తక వ్యావర్తకస్య నాస్తీతి తద్వ్యావృత్తిరితి భావః. తదేతత్ స్ఫుటయతి * తద్వ్యావర్తకేతి * విషయితావ్యావర్తకం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వం తద్వ్యావర్తకం యత్తత్వం తస్యేత్యర్థః * తన్నిష్ఠేతి * వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ నిష్ఠతాదృశ వృత్తిత్వత్వేత్యర్థః. సాధ్యోపలక్షితాభావ నివేశమభిప్రేత్యశంకతే * నచేతి * త

త నివేశేపి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వహ్నిప్రతియోగికత్వేన వ్యధికరణధర్మా
వచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక వహ్న్యభావ మవగాహ్యతాదృశాభావవద్వృ
త్తిత్వావగాహియజ్జ్ఞానంతదీయతాదృశ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవిషయతా
పి సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ విశిష్ట నిరూపితైవ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛి
న్న ప్రతియోగితాకో యస్సాధ్యాభావ స్తద్వద్వృత్తిత్వత్వస్యైవ తద్విశే
షణతయా భానాత్ తద్విశిష్టత్వస్యచ తాదృశజ్ఞాన నిష్ఠవిషయితానిరూపక
సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వే సత్వాదితి తద్దోష తాదవస్థ్యమితివాచ్యం. అభా
వాంశే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన సాధ్య
ప్రకారకం వ్యభిచారజ్ఞానమేవ అనుమితి విరోధి యత్రచ వ్యధికరణధర్మా
వచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావే సాధ్యతావచ్ఛేదకా వచ్ఛిన్నప్రతియోగి
తాకత్వ సంబంధేన సాధ్యం ప్రకారస్తాదృశ జ్ఞాన విషయ ఘటకస్య సా
ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన సాధ్యవిశిష్టస్య
వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య అప్రసిద్ధ్యాతాదృశజ్ఞానవిషయితాయాః

త్రా భావేసాధ్యం విశేషణమేవ ఏవంచ సాధ్యవన్నిష్ఠా సాధ్యావచ్ఛిన్నా
యా విషయితాతన్నిరూపితా భావవన్నిష్ఠాభావావచ్ఛిన్నాయా విషయితా
ఇతి క్రమేణ సాధ్య విశిష్టాభావ విశిష్టాధికరణవిశిష్ట వృత్తిత్వత్వ విశిష్టనిష్ఠ
విశేష్యవిశేషణ భావాపన్న సాధ్యాదివృత్తిత్వాంతపదార్థ నిష్ఠావచ్ఛేదక
తాక నిరూపకతాక విషయితాయావా నివేశేన సమాధానస్యాపి వ్యధికరణ
ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ జ్ఞానస్య సాధ్యవిశిష్టాభావవద్వృ
త్తిత్వత్వ రూపవ్యభిచారత్వ విశిష్టవిషయకతయా ప్రతిబంధకత్వాప త్తిరి
త్యాశంకాం పరిహర్తుం వ్యభిచారస్యాన్యాదృశతాం దర్శయతి * అభా
వాంశేతి * నచ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావ సమానాధికరణ
ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావద్వయవద్వృత్తిత్వ భానే తదుభయ విషయితా
యా ఉక్తరూపాక్రాంతతయా ప్రతిబంధకత్వావచ్ఛేదకత్వాదవ్యాప్తిః ప్ర
తిబంధకతావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యభావ ప్రవేశేచసాధ్యతావచ్ఛేదకాద్వయం
తర్భావేణ పర్యాప్త్యసత్త్వాదతివ్యాప్తిరితివాచ్యం. సాక్షాత్పరంపరయా
వా హేతుసంబంధితానవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నా నిరూపిత విషయితాయా ఏవ

విశిష్టనిరూపితత్వాసంభవాత్. సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ రూపవిషయస్యప్రతి
తిబంధకతావచ్ఛేదక కోట్యప్రవేశాదతివ్యాప్తిరతో విషయితాపర్యన్తాను
నివేశ్యత్వాత్. నచాతిగౌరవం. విశిష్టవిషయితాయా స్తదతిరిక్తాయా ఏ
వ కల్పనీయతయా తద్విశేషణస్య గురుత్వాసంపాదకత్వాత్ భ్రమవిష
యితాభిన్నాయా ఏవవిశిష్టవిషయితాత్వాత్. యద్యపీ దానీమేవైతాదృ
శవివక్షోపగమే గరిమాయా నచేత్యాశంకాయా ఏవానవతారాద్ధేతు సా
మానాధికరణ్య విశిష్టసాధ్యాభావత్వ విశిష్టవిషయితావివక్షణంవ్యర్థం త
థాపి పరంపరయా హేతుసంబంధితావచ్ఛేదకతాయాః పరంపరానేకత్వే
న దుర్వచతయా విశిష్టవిషయితా నివేశవైయర్థ్యే నచ తన్నివేశాసంభవ ము
భిప్రేత్య తథావిధశంకాదిక మవతార్యమితి. హేతు నిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృ
త్తితాత్వ నిష్ఠనిరూపకతావచ్ఛేదకతాక విషయితాతునలక్షణార్థ ఇతిబోధ్యం
* కోట్యప్రవేశాదితి * సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వేన ఘటాదిజ్ఞానస్యా
పి ప్రతిబంధకత్వాత్ విషయితాయాః వృత్త్యనియామకతయా తత్సంబం
ధేనావచ్ఛేదకత్వా సంభవాచ్చ. ఏతేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛి
న్న విషయతావత్వేన ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వోపగమేపిననిస్తారః కించ స
మానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నే ప్రతి
బంధకతావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యభావ సత్వాదతివ్యాప్తేః పర్యాప్త్యనివే
శేచ తాదృశవిషయతావత్వేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృ
త్తిత్వే ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతా సత్వాదవ్యాప్తేరితి పర్యాప్త్యభావ
ఇతి. సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వేనధూమ
నిష్ఠవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ భ్రమీయాప్రతిబం
ధకతావచ్ఛేదక విషయతాతద్వత్వస్య ధూమనిష్ఠతాదృశ వృత్తిత్వే సత్వా
దవ్యాప్తిరతః పర్యాప్తినివేశః వహ్నిసామాన్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ వ్యధి
కరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వే తదుభయత్రైవ తత్ప
ర్యాప్తిః నత్వేకత్రేతినావ్యాప్తిః నచైవమపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నా
భావవద్వృత్తిత్వే యాప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక విషయతా తదవచ్ఛేదకత్వ
మేవ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావవద్వృత్తితాత్వస్యేతి కథం

ధావనం. హేతునిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తితాత్వ విశిష్టే ప్రతిబంధకతావ
చ్ఛేదక విషయతాపర్యాప్త్య భావవివక్షణే సాధ్యప్రతియోగికాభావమాత్ర
నివేశే వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్నత్వావగాహిన ఏవ జ్ఞానస్యానుమితి ప్రతిబంధకతయా తదఘటిత
విషయె ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక విషయితాయా అపర్యాప్తేః సాధ్యతావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావ నివేశశ్చ నసంభవతీతి తదుపేక్షితం.వ్యధిక
రణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితాయాం ప్రతిబంధకతా
వచ్ఛేదకత్వా భావాదతివ్యాప్తిరతః సామాన్యే ఇత్యుక్తం ప్రకృతానుమితి
పదం ప్రకృతానుమితి సామాన్యపరం అన్యథావ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సా

తదుభయాంతర్భావేణ తత్పర్యాప్తి రిత్యవ్యాప్తి తాదవస్థ్యమితి వా
చ్యం ఉభయత్రాపి తాదృశవిషయితాత్వేన పర్యాప్తిస్వీకారాత్ విషయి
తావచ్ఛేదకాంతర్భావేణ తత్పర్యాప్త్యనంగీకారె యన్నిష్ఠవృత్తిత్వరూపవి
శేష్యమాత్రస్యైవ తత్పర్యాప్త్యధికరణతయావిశిష్టసాధ్యాభావవన్నిరూపిత
త్వాంతర్భావేణ తదభావసత్వాదతివ్యాప్తేఃయథాచ పర్యాప్త్యధికరణంయ
చ్ఛబ్దవృత్తిత్వం తద్విశేషణీభూత సాధ్యాభావనన్నిరూపితత్వాంతర్భావె
ణ పర్యాప్తిస్తథేహాపీతి భావః. తత్ర ధూమసామాన్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వా
వచ్ఛిన్న ప్రకారతారూప ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక విషయతాశ్రయత్వ స
త్వేపి ధూమత్వావచ్ఛిన్నత్వాఘటిత రూపావచ్ఛేదేన తత్పర్యాప్త్యభావా
దతివ్యాప్తిమాహ * సాధ్యేతి * విశిష్టవిషయితాయాం ప్రతిబంధకతావచ్ఛే
దకత్వా భావనివేశె ధూమప్రతియోగికాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితాయా
ధూమసామాన్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితాత్వేన ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక
త్వాన్నతత్రాతివ్యాప్తిః ప్రయోజనాభావె నాతివ్యాపకత్వేనచ తత్పర్యాప్త్య
నివేశాదితి భావః * తదఘటితేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వాఘటి
తేత్యర్థః * అనుమితిసామాన్యపరమితి * ఉచ్ఛృంఖలాస్తు స్వరూపసంబం
ధ రూపావచ్ఛేదకత్వ ఘటితప్రకృతానుమితిత్వా వచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతా ప్ర
వేశే తద్ధేతౌ తత్సంసర్గఘటిత తత్సాధ్యవ్యభిచార గ్రహానుత్తరానుమితి
త్వస్యైవ తాదృశప్రతిబధ్యతా వచ్ఛేదకతయా తత్రవిషయిత్వానివేశాదసం

ధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ భావవిషయక సమూహాలంబనాత్మక ప్రకృతానుమి
తి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వస్య హేతునిష్ఠతాదృశ సాధ్యాభావవద్వృత్తి
త్వ విషయితాయామపిసత్వాత్తద్ధేతావపిలక్షణగమనాసంభవాత్ ఏవంచప్ర
గతిః అత స్తథావిధానుమితిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతానివేశ పర మేవేద ము
క్తమిత్యాహుః. తదసత్ ఏత న్మతే వహ్నిర్ధూమవ్యభిచారీతి జ్ఞానోత్తర వ
హ్నిర్ధూమవ్యభిచారీతి జ్ఞానస్థలేపి వ్యభిచారజ్ఞాన నాశోత్తర మేవానుమితి
రుపేయతే అన్యథా తత్రైవ వ్యభిచారజ్ఞాన ప్రతిబంధకతా భజ్యేతేతి తా
దృశానుత్తరత్వ ఘటితరూపస్య ప్రతిబధ్యతానవచ్ఛేదకత్వాత్. ఏవంచ స్వ
రూపసంబంధ రూపావచ్ఛిన్నత్వ ఘటిత తత్సాధ్యక తద్ధేతుక తత్సంసర్గ
కానుమితిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతాప్రవేశే ఇంధనత్వాదినావహ్న్యభావవద్వృ
త్తిత్వ జ్ఞానదశాయామింధన వహ్న్యనుమితేరనుదయాదవ్యాప్తిః సాధ్యతా
వచ్ఛేదకే విధేయతావచ్ఛేదకతా పర్యాప్తినివేశేపి ననిస్తారః బాధనిశ్చ
యాదేస్తద్వత్తానుమితిత్వస్య ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వవాదిమతే తాదృ
శ విషయితాయా వ్యావర్తక ధర్మదర్శనముద్రియా ప్రతిబంధకతావచ్ఛే
దకత్వాదతోనుమితిపదమనుమితి సామాన్యపరంకృతం. మమతుభాతి. వ్యావ
ర్తక ధర్మదర్శన ముద్రియా ప్రతిబంధకతా ప్రయుక్త ప్రతిబధ్యతా
యాః పర్వతాదౌ వహ్న్యాద్యనుమిత్య వృత్తిత్వేపి యత్ర విషయవిశేషే
హేతుభిన్న విశేష్యక తత్సాధ్యానుమిత్యాద్య ప్రసిద్ధిస్తత్ర తస్యాః తద్వ
త్తాజ్ఞాన సామాన్యవృత్తితయానుమితి పదస్య తత్సామాన్య పరత్వేపిన ని
ర్వాహ ఇతి జ్ఞానవైశిష్ట్యేన వచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతోపేయా ఏవంచ స్వరూ
ప సంబంధరూపావచ్ఛేదకతా ప్రవేశే తద్ధేతుకానుమితిత్వ నివేశప్రయో
జనాభావాత్సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతా
ప్రవేశే వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తితాత్వభావాత్మక
సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవత్తాజ్ఞానం తాదృశాభావత్వేన భాసమాన సా
ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయితాకజ్ఞానంచాదాయాసంభవ ఇతి తస్య త
త్సామాన్య పరత్వమావశ్యక మేవేతి. తత్సాధ్యకత్వం తత్సాధ్యతావచ్ఛేదక
పర్యాప్త్యవిధేయతావచ్ఛేదకత్వం తేన ఘటత్వ విశిష్టధూమవానిత్యాదే

కృతేత్యనుపాదానే కామినీ జిజ్ఞాసాదౌ ప్రసిద్ధాయా అనుమితి సామాన్యప్ర తిబంధకతా తదవచ్ఛేదకత్వాభావో ధూమాభావవద్వృత్తిత్వాది విషయి తాయా మత్యుతఏవ తద్విషయకజ్ఞానస్యాప్యన్యలింగకాన్య సాధ్యకాన్యసం సర్గకాను మిత్యప్రతిబంధకత్వాదతః ప్రకృతేతి తత్సాధ్యక తద్ధేతుకత త్సంసర్గక పరం సద్ధేతు నిష్ఠ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవ ద్వృత్తిత్వ విషయితాయా అనుమితి ప్రతిబంధక స్వరూపాసిద్ధ్యాదిజ్ఞానవృత్తి త్వాదసంభవస్స్యాదతో యన్నిష్ఠ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయకజ్ఞాన సామాన్యస్యానుమిత్య ప్రతిబంధకత్వముపేక్ష్యనిరుక్తవిషయితా సామాన్యే అనుమితి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాభావ పర్యన్తానుధావనం అనచ్ఛేదక త్వంచ స్వరూపసంబంధవిశేషః. నచ ధూమాభావవద్వృత్తిత్వత్వేన ఘటా ది విషయకజ్ఞానస్యానుమితి ప్రతిబంధకతయా ధూమాభావవద్వృత్తిత్వత్వ

ర్ధూమవ్యభిచార నిశ్చయాప్రతిబధ్యత్వేపి నాతివ్యాప్తిః వస్తుతస్తు ధూమవ్య భిచారస్య ధూమత్వావచ్ఛిన్న విధేయతావిరహ ప్రయోజకవిషయతాశాలి తయా తస్య ప్రతిబధ్యత్వందుర్వారం * తద్ధేతుకేతి * నచైవమపి ధూమ వ్యభిచారి వహ్నిమాన్ ధూమావ్యభిచారితద్వహ్నిమాంశ్చపర్వత ఇతి జ్ఞాన జన్యాను మితేర్వహ్నిహేతుకత్వాదతివ్యాప్తిః సాధ్యవ్యాప్తి విశిష్టహేతు మత్తాజ్ఞానజన్యత్వోక్త్యా త్వాత్మాశ్రయఇతి వాచ్యం. ప్రకృతహేతుతావచ్ఛే దకావచ్ఛిన్న విషయితాఘటిత ధర్మావచ్ఛిన్న జన్యత్వస్య తదర్థత్వాల్ వ్యాప్యత్వానవచ్ఛిన్న వహ్నివిషయతాయాశ్చ జనకతానవచ్ఛేదకత్వాల్ ధూమవ్యాప్యా ర్ద్రేంధనజవహ్ని ధూమవ్యభిచారివహ్నిజ్ఞానవారణంతు ప ర్యాప్తిం ప్రవేశ్యైవ అనుమితి పదస్య తజ్జనక పరత్వేతు తత్సాధ్యక తత్సం సర్గకానుమితి జనకతావచ్ఛేదకీభూత ప్రకృత హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛి న్న విషయితాఘటిత ధర్మవ్యాపకత్వం ప్రతిబధ్యతాయాం ప్రవేశ్యం స మానా సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావద్వయవద్వృత్తిత్వ జ్ఞానస్యాపి జనకతయా సంభవః స్వరూపసంబంధ రూపతాదృశ ధర్మా వచ్ఛేద్యతావత్ప్రతిబధ్యతా నివేశేచ ప్రాగ్వత్ వ్యాపకత్వనివేశః ఏవం చ కామినీజిజ్ఞాసాదావేవ తాదృశానుమితి జనకసామాన్య ప్రతిబంధకతాస

విశిష్ట విషయితాశాలిజ్ఞానత్వేన ప్రతిబంధకతాకల్పనస్య అసంభవాత్తాదృ
శ విషయితాయాం ప్రతిబంధకతానిరూపిత స్వరూపసంబంధ రూపావచ్ఛే
దకత్వా సత్వేనాతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం ధూమాభావవద్వృత్తిత్వత్వ ప్రకా
రతా నిరూపిత విషయితా శాలిజ్ఞానత్వేన భ్రమ సాధారణ ప్రతిబంధకతా
కల్పనసంభవాత్ తాదృశవిషయితాత్వేనవాస్తవధూమాభావవద్వృత్తిత్వత్వ
విశిష్టనిరూపిత విషయితాయాఅపి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వస్యాక్షతత్వాత్
నచైవంసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న
సాధ్యాభావద్వయాపి శేషితాధికరణ వృత్తిత్వావగాహినః సమానాధికరణధ
ర్మావచ్ఛిన్నాభావాంశే భ్రమరూపజ్ఞానస్య విషయితాయావ్యధికరణ ధ
ర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ విశిష్టనిరూపితత్వా త్సమానా
ధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవిషయితానిరూపితాధికరణ విషయి
తా నిరూపితాధేయత్వ విషయితాత్వేనచ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వా
దవ్యాప్తిరితి వాచ్యం హేతుసామానాధికరణ్య విశిష్టసాధ్యాభావత్వ విశిష్ట
విషయితాయాం ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వాభావస్య వివక్షణీయత్వాత్ ఉ
క్తభ్రమేచ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావవిషయితాయా స్తాదృశ
విశిష్ట నిరూపితత్వాభావేన తస్యాఏవచప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వేనావ్యాప్త్య
నవకాశాత్. అథ యత్రజ్ఞానే హేతు సమానాధికరణతయాభాసమానే వ

త్వాదతివ్యాప్తిరతో ఘటితాంతనివేశః * హేత్వితి * హేతునిష్ఠసాధ్యా
భావవద్వృత్తిత్వస్యైవ హేతుసామానాధికరణ్య విశిష్టసాధ్య సామాన్యా
భావస్యాపి వ్యభిచారత్వాన్నాతివ్యాప్తిః*ఉక్తభ్రమేచ*సమానాసమానాధి
కరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావా హేతుసమానాధికరణావితిభ్రమేచ ప్రథమో
క్తనివేశేనైవ శంకితభ్రమ నిరాసాత్. ఇదంతుబోధ్యం. యన్నిష్ఠత్వం సా
ధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ వ్యావర్తకమేవ నతుతస్య విషయితా నిరూపకతా
వచ్ఛేదకత్వ మప్యపేక్షితం ప్రయోజనాభావాత్ ధూమవ్యభిచారీయ ము
ఖ్యవిశేష్యతాయా అనవచ్ఛేదకత్వేపి ప్రకారితారూప విషయితాయాఃసా
మాన్యాంతర్గతత్వమైవానతిప్రసంగాత్ ఏవం సాధ్యాభావ నిష్ఠే హేతుసా
మానాధికరణ్యే విషయితానిరూపకతా వచ్ఛేదకత్వం నదేయం తథాచస్వ

ధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సా
ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వోభయ సంబంధేన సాధ్యస్యై
కాప్రకారతాతాదృశజ్ఞానీయ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావీయ విషయి
తాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన సాధ్య
విశిష్టాభావ నిరూపితత్వస్య విషయీభవదభావే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛి
న్న ప్రతియోగితాకత్వాసత్త్వేన అసంభవేపి వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకత్వ సంబంధేన సాధ్యవిశిష్టాభావ నిరూపితత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛే
దకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వసంబన్ధ విషయతానిరూపిత విషయితాత్వేన
అనుమితి ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకత్వస్య చాక్షతత్వాత్ అవ్యాప్తిదుర్వా
రైవేతి చేన్న తాదృశభ్రమస్యాప్రామాణికత్వాత్ ప్రామాణికత్వేచ సం
సర్గీయ విషయితాద్వయా నిరూపకతయాలక్షణఘటకత్వేన అభావవిషయి
తాయా విశేషణీయతయా సామంజస్యాత్. అథ సాధ్యరూప విశేషణవిశిష్ట
స్యాభావస్య విషయితా నిరూపకతయా లక్షణఘటకత్వే సాధ్యాభావయోః
సంబంధస్య సంబన్ధవిధయా లక్షణఘటకత్వ మావశ్యకం సచ సంబన్ధస్సా
నిరూపక హేతు సమానాధికరణీభూత సాధ్యాభావనిష్ఠ సాధ్యావచ్ఛిన్న ని
రూపకతాక విషయితేత్యర్థ ఇతి * ఏకేతి * ప్రకారతాభేదే విశేష్యతాభే
దాదదోషః * అప్రామాణికత్వాదితి * ప్రకారత్వాదేః సంసర్గతాద్వ
య నిరూపితత్వస్యక్వాపి ప్రమాయాం అదృష్టత్వాత్ భ్రమత్వస్య ప్రకా
రతావచ్ఛేదక తత్తత్సంబంధేన తత్తత్ప్రకారాభావ కూటఘటితతయా అ
వ్యాప్తేశ్చ. యదిచ ప్రమాయాం తథావిధప్రకారతాయా అసంభవేపిభ్ర
మే తాదృశప్రకారతాయాం నబాధకం ప్రకారతావచ్ఛేదక తత్తత్సంబం
ధేన ప్రకారాభావ సముదాయఘటకాభావ ఘటితం భ్రమలక్షణంచ తదా
ప్యాహ * ప్రామాణికత్వేత్వితి * సంసర్గతాపర్యాప్త్యభావాదాహ * ద్వ
యేతి * ఆవశ్యకమితి * ఉచ్ఛృంఖలవిషయితాక సాధ్యాభావయోర్నివే
శాసంభవాదితి శేషః. సంబన్ధత్వేన సంబన్ధస్యలక్షణా ఘటకత్వాదా
హ * నచేతి * యత్కించిత్సంబంధోక్త్యా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితాకత్వ సంబంధేన ధూమవిశిష్టాభావ మాదాయాతివ్యాప్తేః.

ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ రూపో వ్యధికరణధర్మావచ్ఛి
న్న ప్రతియోగితాకత్వ రూపశ్చాననుగత ఇతి ప్రథమస్య నివేశే కేవలాన్వ
యిని సాధ్యవిశేషితాభావస్యైవ అప్రసిద్ధిః వ్యతిరేకి సాధ్యకసద్ధేతౌ చ తా
దృశహేతు సమానాధికరణాభావా ప్రసిద్ధిరిత్యసంభవః చరమస్య నివేశే చ
సర్వత్ర వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః ప్రతియోగితావచ్ఛేదక ధర్మాణాం చోప
లక్షణీభూతేన కేనచిద్రూపేణ అనుగమయ్యానివేశో నసంభవతి ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకోపలక్షణస్య సంబన్ధఘటకతయా అభానాత్ నచావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్నత్వావిశేషితప్రతియోగితాయాః సంబన్ధతయానివేశాన్నాననుగమని

---

*కేనచిద్రూపేణ*సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వేన. ఇంధనత్వేనవహ్న్యభావా
దిర్లక్షణఘటకః సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ సత్తాత్వేన సత్తాద్రవ్యత్వోభ
యాభావః*అభానాదితి*వహ్నిర్నాస్తి ఇంధనత్వేనవహ్నిర్నాస్తీత్యాదౌ ని
ర్విశేషిత వహ్నిత్వేంధనత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా ఏవసంబన్ధఘట
కతయా వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ విశిష్టధర్మఘటిత సంబంధేనాభావాంశేసా
ధ్యనివేశాసంభవాత్ * ప్రతియోగితేతి * ప్రతియోగితావిషయకత్వేనా
భిమతస్యాభావజ్ఞానస్యేత్యర్థః *ప్రతియోగిమత్తాజ్ఞానావిరోధితయేతి*అ
వచ్ఛేదకేత్యాదావయం హేతుః కాలికసంబంధేన ఘటత్వవిశిష్టం యత్సం
యోగాదినా తద్వత్తాజ్ఞానం ప్రతి కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ఘటత్వ నిష్ఠావ
చ్ఛేదకతా ఘటితసంబంధేన ఘటవిశిష్టసంయోగ సంబంధావచ్ఛిన్నాభావ
వత్తానిశ్చయత్వేన విరోధితా ఏవం సమవాయాదికం నివేశ్య పృథగేవ విరో
ధితా అన్యథాసమవాయేన ఘటత్వ విశిష్టస్య పటత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి
తాసంబంధేనాభావవత్తాజ్ఞానస్య సకలసంబంధేన ఘటత్వ విశిష్టాయ స్తద్వ
త్తాజ్ఞాన విరోధిత్వాపాతాత్ తత్సంబంధేన ఘటత్వ విశిష్టోయ స్తద్వత్తా
జ్ఞానే తత్సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేద్యతా విశిష్టప్రతియోగితాసంబంధేన ఘ
టవిశిష్టాభావవత్తాజ్ఞానత్వేనతునవిరోధిత్వం ఘటాభావో ఘటసమానాధికర
ణ ఇత్యవాహార్యాలీకజ్ఞాన వారణాయ ప్రతిబంధక విశేషస్యైవాన్యధర్మావ
చ్ఛిన్నస్యాభావే న్యధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాఘటిత సంబంధేనాలీక
స్యాపి భానస్య వారణాయ ప్రకారతావచ్ఛేదక ధర్మాంతర్భావేణ సంస

బన్ధనా దోషఇతి వాచ్యం అవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వా విశేషిత ప్రతియోగి
తావిషయకాభావ జ్ఞానస్య ప్రతియోగి మత్తాజ్ఞానావిరోధితయా తజ్జ్ఞా
నావిరోధినః ప్రతియోగివిశేషితాభావ జ్ఞానస్య చానుభవవిరుద్ధతయా అవ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వా విశేషితప్రతియోగితాయాః సంసర్గతయా అభా
నాత్ నచ స్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదక
విశేషితఏవ అభావోనివేశ్యః నను సాధ్యవిశేషితః వహ్నిత్వాదినా ఘటా
ద్యభావ ఏవవహ్న్యాది సాధ్యకధూమాది హేతుకస్థలే లక్షణఘటకఇతి వా
చ్యం ప్రమేయత్వాద్యవచ్ఛిన్న సాధ్యకస్థలే తాదృశాభావాప్రసిద్ధేః ఏవం

గతాయాః స్వీకర్తవ్యతయా ప్రతియోగితావిశేషత్వేనైవ సంసర్గావగా
హితాసిద్ధేః తథాచ తత్సంబంధావచ్ఛిన్నా వచ్ఛేద్యతాకప్రతియోగితాత్వ
రూప సామాన్యరూపేణ తస్యాస్సంసర్గతాయాః అప్రామాణికత్వేనసంసర్గా
మేవ శుద్ధప్రతియోగితాత్వాదినా తస్యా అప్రామాణికతయావచ్ఛిన్నత్వావి
శేషిత ప్రతియోగితాసంబంధేన సాధ్యవిశిష్టాభావ నివేశోనసంభవతీతిభావః.
నను స్వరూపసత్యాః వస్తుగత్యావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వవత్ప్రతియో బన్ధతాయా
ఏవప్రతియోగిసంసర్గతా అభావజ్ఞానంచవిశేష్యేవిశేషణమితిరీత్యాతచ్ఛా
వచ్ఛేదక విశిష్టప్రకారకత్వేన ప్రతిబంధకం నిర్వికల్పకోత్తరం ఘటోనాస్తీ
తి ప్రత్యయే ఇష్టాపత్తిరతస్తత్రానుభవవిరోధమాహ *తజ్జ్ఞానవిరోధినఇతి *
తజ్జ్ఞానావిరోధినఇతి పాఠేత్వవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ విశేషిత ప్రతియోగి
తా సంసర్గకం ప్రతియోగిమత్తాజ్ఞానం విరోధి పరంతు తదవిశేషితప్రతి
యోగితా సంసర్గకం లక్షణఘటకమితి శంకాభావం దూషయతీత్యవధా
ర్యం. పరంతు ప్రథమతోనుభవవిరుద్ధస్య తాదృశజ్ఞానస్య ప్రతియోగిమత్తా
జ్ఞానావిరోధిత్వ వ్యుత్పాదనా దసంగతిరతః ఘటాభావాదిజ్ఞానస్య ఘటత్వా
ద్యవచ్ఛిన్నత్వా విశేషిత ప్రతియోగిత్వ సంసర్గావగాహిత్వే ఘటత్వా
ద్యవచ్ఛిన్న జ్ఞానావిరోధిత్వాపత్తిః ప్రథమత ఉక్తాతత్రేష్టాపత్తేర్వారణా
యానుభవ విరుద్ధత్వోత్కీర్తనమితి బోధ్యం. యేనసంబంధేన ప్రమేయ
త్వాదికమవృత్తి తత్సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదక తాకాభావ
వత్త్వాదాహ * ఏవమితి * అనుమితివిరోధితయా * హేతుసామానాధికర

స్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వసంబంధేన వహ్నిత్వాదివిశేషితే వహ్ని
త్వావచ్ఛిన్నాఘటాదేరభావేభానమానే యత్రసంబంధఘటకప్రతియోగితాయాం
బాధితస్య వహ్న్యాదినిష్ఠత్వస్య భానం తాదృశజ్ఞానీయాభావ విషయితా
యా ఉక్తసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టాభావనిరూపితతయా అనుమితి
విరోధితయా చానుపపత్తేర్దుర్వారత్వాత్ స్వావచ్ఛిన్న సాధ్యవృత్తిత్వ వి
శిష్టప్రతియోగితా నివేశేచ సర్వత్రసద్ధేతావప్రసిద్ధిః ఏవం ప్రతియోగివి
శేష్యతాపన్నఏవాభావే ప్రతియోగిపారతంత్ర్యేణ సమానాధికరణధర్మస్య
స్వాతంత్ర్యేణ వ్యధికరణ ధర్మస్య స్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వసంబం
ధేన ప్రకారత్వం ప్రామాణికం నతు ప్రతియోగివిశేష్యతానాపన్నే వహ్ని
ర్నాస్తివహ్నిత్వేన ఘటోనాస్తీత్యేవ ప్రతీతేః నతు వహ్నిత్వేన నాస్తీతి త
థాచ విశేష్యప్రతియోగ్య విశేషితస్య ఉక్తసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదక వి
శేషితస్యాభావస్య విషయిత్వ నిరూపకతయా నివేశో నసంభవత్యేవేతి చే
న్నైవం. ప్రతియోగ్య విశేషితాభావీయత్వేన విశిష్టనిరూపితవిషయితా లక్ష
ణేన నివేశ్యతే అపితు స్వనిరూపక హేతు సమానాధికరణాభావనిష్ఠాయః సం
బంధః తత్ప్రతియోగిసాధ్యనిష్ఠ తత్సంబంధావచ్ఛిన్న నిరూపకతావచ్ఛేదక
తాకత్వేన యత్ర హేతుసమానాధికరణ ఘటత్వావచ్ఛిన్న వహ్న్యాద్యభా
వ్య విశిష్టసాధ్యతా వచ్ఛేదక విశిష్టాభావ విషయితాత్వ విశిష్టవత్వేనైత్యా
దిః. ననూక్తసంబంధేనసాధ్యతా వచ్ఛేదకమాత్రవిశేషితాభావ నివేశాన్న
దోషః స్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన అభావాంశే వహ్నిత్వ
భానే ప్రతియోగితాంశే బాధితవహ్నినిష్ఠత్వభానే అభావస్య వహ్నివహ్ని
త్వోభయవిశేషితత్వ నియమాద్వహ్నిత్వ మాత్రవిశేషితత్వా భావాది
త్యాహ * ఏవమితి * నసంభవతీతి * ప్రతియోగితావచ్ఛేదక మాత్రవిశే
షితాభావ ప్రత్యయస్యైవాలీకతయా లక్షణవాక్యార్థబోధస్యాలీకత్వాప
త్తేరితి భావః. స్వంవిషయితా తన్నిరూపకోయోభావః తన్నిష్ఠోయః సంబం
ధ స్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వాదిః తత్ప్రతియోగియత్సాధ్యంతన్ని
ష్ఠా నిరూపకతావచ్ఛేదకతాయస్యాస్తత్త్వేనేత్యర్థః వహ్నిమాన్ ధూమాది
త్యాదౌ ఘటత్వావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావవిషయితైవ తాదృశన్వంతన్నిరూపకా

వే వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన వహ్న్యాదేస్సా
ధ్యస్య ప్రకారతా తాదృశజ్ఞానవిషయితానిరూపకాభావనిష్ఠోననిరుక్త తన్ని
రూపకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకః సంబంధ ఇతి తద్విషయితావ్యుదాసః యత్ర వ
హ్నిత్వావచ్ఛిన్నఘటాద్యభావే తన్నిష్ఠవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక
త్వమేవ వహ్నేస్సంబంధతయా భాసతే తత్ర తత్సంబంధప్రతియోగీన వ
హ్నిరపితు ఘటఏవేతి సాధ్యవాస్తవ తత్సంబంధ ప్రతియోగిత్వ నివేశాత్తా
దృశజ్ఞానీయాభావ విషయితావ్యుదాసః సాధ్యనివేశాద్యత్ర వహ్నిత్వేన
భావే ఘటత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన వహ్నిర్వర్త
మానత్వాల్లక్షణసమన్వయః. అత్ర సర్వత్ర హేతుసామానాధికరణ్య ప్రకార
తానిరూపిత వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానిరూపితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న
త్వావచ్ఛేదకతా నిరూపితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వహ్నినిష్ఠప్రతియోగితాకత్వీ
యసాంసర్గిక విషయతానిరూపితాభావ విషయితాత్వేన ప్రతిబంధకత్వావ
చ్ఛేదకత్వం ఏవంచ ఘటత్వేన వహ్న్యభావాదౌ సంబంధత్వమేన వహ్ని
భాన నిబంధనదోషవారణాయ సాంసర్గిక విషయితాద్వయానిరూపకత్వం
బోధ్యం ఏవముత్తరత్రాపి తాదృశాభావ ప్రతియోగిసాధ్యనిష్ఠ నిరూపకతా
వచ్ఛేదకతాకత్వేన తాదృశాభావనిష్ఠసంబంధప్రతియోగిసాధ్యనిష్ఠయత్కిం
చిత్సంబంధావచ్ఛిన్న నిరూపకతావచ్ఛేదక తాకత్వేన వా విషయితానివేశే
దోషమాహ * యత్రేతి * నను వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ
రూప సంబంధస్య సమాన కాలీనత్వాత్ సంబంధేన హేతు సమానాధికర
ణాభావ నిష్ఠత్వాదవ్యాప్తిః తత్సంసర్గతాయా అప్రామాణికత్వేపి అభావ
త్వా నివేశే ధూమసమానాధికరణ తృణాదౌ కాలికసంబంధేన వహ్నిత్వా
వచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సత్త్వాదవ్యాప్తిః అభావత్వ నివేశేచ ఘటత్వా
భావాది సాధ్యకవ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరితి చేన్న అనుయోగితాపర్యవసన్నః
సంబంధః యేన సంబంధేనాభావేస్తి తత్సంబంధేన తన్నిష్ఠత్వోపాదానాత్
తత్ప్రతియోగిపదానుపాదానే దోషమాహ * యత్రేతి * ప్రతియోగిత్వేన
భాసమానత్వ నివేశభ్రమం నిరాకరోతి * వాస్తవేతి * వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న
ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారకతాకజ్ఞాన విష

ఘటఏవ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన తత్సంబంధాను
యోగిని వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక ఘటాభావే ప్రకార స్తాదృశ
జ్ఞానీయాభావవిషయతాయా స్తత్సంబంధప్రతియోగ్యవచ్ఛిన్న నిరూప
కతాకత్వేప్యనుమితి విరోధిత్వేపచ సదోషః యతో ఘటత్వావచ్ఛిన్నవ
హ్న్యభావేఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వమేవ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్ర
తియోగితాకత్వత్వేన వహ్నేస్సంసర్గతయాభాసతే తాదృశజ్ఞానస్య ప్రా
మాణికత్వే సాధ్యప్రతియోగికో హేతు సమానాధికరణాభావాను యోగి
కో యద్ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వసంబంధస్తద్ధర్మావచ్ఛిన్న ప్ర
తియోగితాకత్వత్వ విశిష్టసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యనిష్ఠనిరూపకతావచ్ఛేదకతా
కత్వం వివక్షణీయమితిదిక్. నచ వ్యభిచారజ్ఞానస్య అనుమితి కారణవ్యాప్తి
జ్ఞానం ప్రత్యేవప్రతిబంధకత్వాదనుమిత్యప్రతిబంధకత్వ మితి వ్యభిచారిణ్యాతి
వ్యాప్తిరితి వాచ్యం తజ్జనకజ్ఞాన ప్రతిబంధకతా వచ్ఛేదకత్వాభావస్యైవ వివ
క్షితత్వాత్ *అనుమిత్యవిరోధిత్వజ్ఞానస్య*అనుమితిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక
యాభావస్యైవ వ్యభిచార ఘటకతయా విరోధితా రక్షణార్థం వహ్నిత్వే
నేతి తథాచ తదంశే భ్రమఏవ * దిగితి * దిగర్థస్తు నను హేతుసమానా
ధికరణోయః వహ్నిత్వ హ్రదత్వోభాభ్యాం వహ్న్యభావః. తదనుయోగిక సా
ధ్యప్రతియోగికో వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధః తజ్జ్ఞా
నస్యోక్తాభావాంశే తేనసంబంధేన వహ్నిప్రకారత్వేన ప్రతిబంధకత్వా ద
వ్యాప్తిరితి చేన్న యద్ధర్మపర్యాప్తనిరూపకతాకావచ్ఛేద్య తావత్ప్రతి
యోగితాకత్వం సంబంధఇతివివక్షణాత్ నన్వేవమపి వహ్నిత్వేన వహ్ని
ధూమోభయాభావస్యవహ్నిత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాకత్వ
విశిష్టః సంబంధఇత్యవ్యాప్తిరితి చేన్న సాధ్యమాత్రప్రతియోగికత్వ వివ
క్షణాత్ వహ్నిత్వేన తార్ణ-తార్ణదహనోభయాభానసత్వేతు సాధ్యతా
వచ్ఛేదక విశిష్టమాత్రప్రతియోగిక ఇత్యర్థః ప్రతియోగివిశేషణ విశిష్టవై
శిష్ట్యానవగాహిత్వేతు తాదృశాభావానుపగమఏవగతిః నతుసాధ్యతావచ్ఛే
దక విశిష్టప్రకారతానిరూపిత సంసర్గతాశ్రయత్వమపి సంబంధ విశే
షణం ఉక్తాభావె వహ్నిసామాన్యాభావత్వ భ్రమమాదాయావ్యాప్తేః అ

త్వాభావ ప్రకారక జ్ఞానస్యైవ *అనుమితి హేతుత్వ ఇతి * ఏతన్మతే నిరుక్త
విషయితానిష్ఠ తాదృశావచ్ఛేదకత్వా భావఘటితస్యైవ అనుమితి కారణీ
భూతజ్ఞాన విషయత్వాదితి భావః *అనుమిత్యవిరోధితయా* అనుమితి జనక
జ్ఞానాప్రతిబంధకతయా సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వజ్ఞానస్యానుమితి జనక
త్వాభావాదితి భావః * అతిప్రసంగాదితి * హేతునిష్ఠసాధ్యతావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితా సామాన్యేఅనుమితి
జనకజ్ఞానప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాభావస్యాక్షతత్వాదితి భావః నచ హేతు
నిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితాఅనుమితి ప్రతిబంధక తావచ్ఛేదికా ఇ
త్యేతాదృశజ్ఞానీయహేతు నిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితాయాఅపి
తాదృశవిషయితాసామాన్యాంతర్గతతయా తత్రచ ప్రకృతవ్యాప్తిజ్ఞానప్ర
తిబంధకతావచ్ఛేదకత్వస్యాపి సత్త్వేనాతివ్యాప్త్యనవకాశ ఇతివాచ్యం ఏవంస
తి సద్ధేతావపి హేతునిష్ఠవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావవద్వృత్తిత్వవిషయి
త్వే అనుమితి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వ భ్రమేనిష్ఠ తాదృశసాధ్యాభావవద్వృ
త్తిత్వ విషయితాయాం అనుమితి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వ సత్త్వేన లక్ష
ణగమనా సంభవాదితరావిశేషణత్వేన తాదృశవిషయితాయా ఏవలక్షణేని

త్ర స్వనిరూపకత్వం త్యక్తం వైయర్థ్యాత్ * నిరుక్తేతి * అనుమితి ప్రతి
బంధకతావచ్ఛేదక స్వనిష్ఠ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితాకత్వే
త్యర్థః అత్రానుమితిత్వేనైవ నివేశోనతుతజ్జనకత్వేన జనకతానవస్థాపత్తేః ఏ
వంచాస్య వ్యాప్త్యనాత్మకత్వం బోధ్యం పూర్వత్రైవ కార్యవచ్ఛేద్యంస్ఫుట
యతి * సాధ్యాభావేతి * కేవలాన్వయివ్యాప్తేరితిశేషః * నచ హేతు
నిష్ఠేతి * హేతునిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితానుమితిప్రతిబంధక
తావచ్ఛేదకేతి అనుమితిహేతుభూతజ్ఞానం ప్రతినిరూపితత్వ సంబంధేన
సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవిశిష్టవిషయితానుమితి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదికే
తి సమానప్రకారకజ్ఞానం ప్రతిబంధకం తదీయధర్మితావచ్ఛేదకీభూత
వృత్తిత్వవిషయితాయాఅపి సామాన్యాంతర్గతత్వాత్తత్రావచ్ఛేదకత్వ స
త్త్వే నాతివ్యాప్తిరిత్యర్థః వృత్తిత్వవిషయిత్వే ఇతి సప్తమ్యర్థో భ్రమా
న్వయివిశేష్యత్వం * ఇతరేతి * [illegible] తాదృశ విషయితా

వేశ్యతయా విషయితావిశేషణత్వేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితాయాః ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వేనాతివ్యాప్తివారణాసంభవాదితి ధ్యేయం.

ఇతి విశారదలక్షణమ్.

మిశ్రేరిత్యాసాజాత్య ఘటనేన సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వ రూపామేవ వ్యాప్తిం పరిష్కృత్యోపన్యస్యతి * కేచిత్త్వితి * ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ సజాతీయస్య ఘటత్వాదినా తదధికరణవృత్తిత్వాభావస్య హేతౌ సత్వాదతివ్యాప్తిరతో యావంతఇతి తథాచ యావదంతర్గత సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ సజాతీయస్య తదధికరణ వృత్తిత్వాభావస్య హేతావసత్వాన్నాతివ్యాప్తిః తత్రైవ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావాధికరణ వృత్తిత్వస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతివ్యాప్తి వారణాయ ప్రత్యేకం తత్తత్సజాతీయా ఇతి తథాచ వక్ష్యమాణరూపేణ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావస్య సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావ సజాతీయత్వాభావాన్న దోషః యావత్సాధ్యాభావత్వేన సాధ్యాభావానాం నిరూపకతయా సాజాత్యే అన్వయే వ్యతిరేకిసాధ్యకే వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ యావత్సాధ్యాభావ నిరూపితత్వస్య క్వచిదపి సాజాత్యే అసత్వాద్యావత్సాధ్యాభావ సాజాత్యాప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిరతః తత్తద్వ్యక్తిత్వేన తేషాం సాజాత్యే అన్వయలాభాయ తత్తదపి తత్తత్సజా

నివేశేనదోషఇతివాచ్యంతథాసతి సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వపర్యన్తవైయర్థ్యాత్

ఇతి విశారదలక్షణమ్.

మిశ్రలక్షణమేవ పరిష్కృత్య దర్శయతీతి జగదీశీయావతారణాసంగతిమావిష్కరోతి * మిశ్రేతి * అప్రసిద్ధ్యేతి * అన్యతరత్వేన సాజాత్యనివేశే ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ ఘటత్వేన నిర్ధూమవృత్తిత్వాభావస్య ధూమసామాన్యాభావవృత్తితావచ్ఛేదకీభూతాన్యతరాశ్రయ సాజాత్యవత్తయాతివ్యాప్తిరతోన్యతరత్ర సాధ్యాభావనిష్ఠత్వ నివేశః యేతు యావంతస్సాధ్యాభావాస్తేషాం ప్రత్యేకమపి సజాతీయత్వమేకస్మిన్నభావేనాస్తీత్యత ఉక్తం తత్తత్సజాతీయా ఇతి వదంతి తేషాం ప్రత్యేకమిత్యస్యైకస్మిన్నభావే

తీయా ఇత్యనేనఉపస్థితానాం సమానాధికరణవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ
సజాతీయానామేకస్మిన్నధికరణ వృత్తిత్వాభావే ఏకత్రిద్వయమితిరీత్యాఽభే
దాన్వయే పునర్వ్యతిరేకి సాధ్యకేఽవ్యాప్తిః ఏకత్రోభయసాజాత్యాభావా
దతఏకైకాభావే ఏకైకాభావ సజాతీయాభేదాన్వయ ఉపగంతవ్యః ఏతదర్థ
తాత్పర్యగ్రాహకం ప్రత్యేకమితి ప్రథమాబహువచనాంతం తత్తదధికరణ
వృత్తిత్వాభావా ఇత్యస్య విశేషణం యావత్సాధ్యాభావత్వేన సాధ్యాభావా
నామధికరణే అన్వయే వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ తత్తద్ధ్రదావృత్తిత్వా
వచ్ఛిన్న సాధ్యాభావ ఘటిత సముదాయాధికరణతాయాః క్వచిదప్యసత్త్వేన
అవ్యాప్తిస్స్యాదత స్తత్తద్వ్యక్తిత్వేనసాధ్యాభావానామధికరణే అన్వయలా
భాయ చగమంతత్తదితి *తత్త్వమితి* అవ్యభిచరితత్వమిత్యర్థః నను తత్తత్సజా
తీయత్వం తత్తద్వృత్తిధర్మవత్త్వం తథా చ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛి
న్నాభావ వృత్త్యభావత్వాది ధర్మవత్త్వం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావే
పి వర్తత ఇతి తస్యాపి తత్సజాతీయత్వాద్వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరత ఆహ *సా
జాత్యం చేతి* సమానాసమానాధికరణేతి * సమానాధికరణధర్మావచ్ఛి
న్న ప్రతియోగితాకత్వ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వాన్య
తర రూపేణేత్యర్థః తృతీయార్థశ్చ అభేద స్తస్య చ సాజాత్యేఽన్వయః వి

ఇతి నార్థః తథాసతి వీప్సాన్వయాభావా సాధుతాపత్తేః కింతు ప్రథమా
బహువచనాంతం సాధ్యాభావవిశేషణం తథా చ సాధ్యాభావ నిష్ఠప్రతి
స్వికరూపావచ్ఛిన్న నిరూపితం యత్తేషాం సర్వేషాం సాజాత్యంసమానా
ధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వోభయరూ
పం తద్వదభావాప్రసిద్ధిరితి తత్తత్పదోపాదానం తథా చ యత్తత్తన్నిరూపిత
సాజాత్యం తద్వత్త్వే నైకైకాభావ లాభాన్నదోష ఇత్యాశయసంభవేపి సా
ధ్యాభావే ప్రత్యేక విశేషణ వైయర్థ్యం నచ తేచ తే సజాతీయాశ్చేతి స
మాసేన సాజాత్యానుయోగినామేవ విశిష్యాభివేశః తేషామిత్యసంగతేః
తత్తద్వ్యక్తిత్వాదేరనుయోగితావచ్ఛేదకత్వేన ప్రత్యాయనాసంభవాచ్చే
త్యత ఆహ *ప్రథమాబహువచనాంతమిత్యాది* తథా చ యావంతస్సాధ్యాభా
వాస్తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకసాజాత్యావత్తత్తదధికరణ వృత్తి

వక్షణీయమితి శేషః తథాచ తత్తత్సజాతీయా ఇత్యస్య తత్తదభావవృత్తితాదృ
శాన్యతర రూపవంత ఇత్యర్థః యద్యపి వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నవహ్న్యభావనిష్ఠ
స్వసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వం స్వసమానాధికరణవ
హ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వరూపం తచ్చ తదధికరణవృత్తిత్వా
భావే అసంభావితమేవ తథాపి స్వాసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాయా
యా ప్రతియోగితా తత్తదనిరూపకత్వం సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకత్వం స్వసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాయా యా ప్రతియోగి
తా తత్తదనిరూపకత్వమేవ చ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వమి
హ వివక్షణీయం తచ్చ సాధ్యాభావ తద్వద్వృత్తిత్వాభావోభయసాధారణ
మేవ సమనియతాభావైక్యమతే చ స్వాధికరణావృత్తి ధర్మావచ్ఛిన్నా
యా ప్రతియోగితా తన్నిరూపకత్వరూపం వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియో
గితాకత్వేత్యస్య యథాశ్రుతార్థ ఏవాదరణీయః తన్మతే వ్యధికరణధర్మావ
చ్ఛిన్న సాధ్యాభావ తథావిధ తద్వద్వృత్తిత్వాభావయోరైక్యాత్తాదృశ సా
ధ్యాభావస్య యాదృశ ప్రతియోగితానిరూపకత్వం తాదృశప్రతియోగితాని
రూపకత్వస్య తథావిధ తద్వద్వృత్తిత్వాభావేపి సత్త్వాత్. ఏతేన సమనియ

తాభావకత్వమర్థః యావత్త్వం సాధ్యాభావసమనియతమేవ బోధ్యం * సమని
యతేతి * ఏతన్మతే ధర్మాః సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకో గ్రాహ్యః తేన గగ
నాభావభిన్నం మేయత్వాదిత్యాదౌ గగనాభావభేదాభావస్యాభావాధికర
ణకత్వేన గగనాభావాత్మకస్యాధికరణ వృత్తిత్వాభావస్య వ్యధికరణధర్మావ
చ్ఛిన్నాభావస్య సత్త్వేన నాతివ్యాప్తిః నచైవమపి గగనాభావరూపసాధ్య
సామాన్యాభావస్య గగనాభావభేదత్వేన ఘటాభావాత్మకతయాతివ్యాప్తి
ర్దుర్వారైవేతి వాచ్యం సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నయద్యత్ప్ర
తియోగితాకా యావంతోభావాః తత్తత్ప్రతియోగితావృత్తిసమానాసమానా
ధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నత్వాన్యతరవత్ప్రతియోగితాశ్రయత్వేన తత్తదధికర
ణావృత్తిత్వాభావవిశేషణాత్ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నత్వంచాస
మానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా కూటభేదవత్త్వం గగనాభా
వత్వాదినా సాజాత్యప్రత్తిస్తు చింత్యైవేతి కృతబుద్ధయో విదాంకుర్వంతు.

తాభావైక్య మతే వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య సమవాయాది సంబం
ధావచ్ఛిన్న గగనత్వాద్యవచ్ఛిన్న గగనాద్యభావాభిన్న తయా తస్యసమా
నాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న గగనాది నిష్ఠప్రతియోగితా నిరూపకతయా వ్యధి
కరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య నిరుక్తరూపవత్త్వానుపపత్త్యా సమానాధికరణ
ధర్మావచ్ఛిన్న సమానాధికరణ సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వప
ర్యంతనివేశనాయాసో నోపాదేయః సమనియతాభావైక్యమతే గగనాభా
వత్వ గగనాభావ భిన్నత్వాన్యతర రూపేణాపి సాజాత్య వివక్షణంసం
భవతీతిధ్యేయం. నను యావత్సాధ్యాభావాంతర్గతానాం తత్తత్సాధ్యవ్య
క్త్యభావాదీనాంఅధికరణే హేతోర్వృత్తిత్వాద్వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యా
దావవ్యాప్తిరతఆహ * సాధ్యాభావశ్చేతి * ద్వితీయరీత్యేతి * యత్సమా
నాధికరణానా మిత్యాదిద్వితీయలక్షణరీత్యేత్యర్థః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛి
న్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావఏవ సాధ్యా
భావపదేన వివక్షితఇతిభావః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛే
దక ప్రతియోగితాకాభావ వివక్షణే తథావిధవహ్నిఘటోభయాభావ మా
దాయతద్దోషతాదవస్థ్యమతః ప్రథమరీత్యేతినోక్తం సాధ్యతావచ్ఛేదకావ
చ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ వివక్షణే వాచ్యత్వాది సాధ్యకస్థలే వాచ్యత్వ
త్వాదినా ఘటాద్యభావమాదాయ లక్షణసమన్వయేపి స్వరూపసంబంధేన
తాదాత్మ్యసంబంధేనవా ప్రమేయమాత్ర సాధ్యకస్థలే తథావిధాభావాప్ర
సిద్ధ్యాఅవ్యాప్తిరతో వ్యాపకతావచ్ఛేదక పర్యన్తానుధావనంతథాచ జ్ఞేయ
త్వత్వాదినావాచ్యత్వాభావఏవ తథేతి నదోషః సాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియ

---

* నోపాదేయఇతి * తన్మతే ఉక్తానుగమాపేక్షణాత్ * రీత్యేతి * నచై
వం ప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటితవ్యాపకతా నివేశేఽగ్రే సాధ్యాభావే
వ్యాప్యవృత్తిత్వాది నివేశవైయర్థ్యమితి వాచ్యం అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకే
వ్యాపకతాయా స్తద్ఘటితత్వాత్ * ప్రమేయమాత్రేతి * నచ సంయోగే
న ప్రమేయత్వేన ఘటాద్యభావఏవ ప్రసిద్ధః, విషయితయా ద్రవ్యత్వత్వ విశి
ష్టజ్ఞానాద్య భావవారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటక సంబంధావచ్ఛి
న్నాయా వక్ష్యమాణసంబంధేనవా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయా నివేశా

తత్ప్రతియోగితాకాభావ నివేశే చ వహ్న్యాదిసాధ్యకే తార్ణాతార్ణోభ
యాభావాదికమాదాయ దోషస్య వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నత్వం ప్రతియో
గితాయాం నివేశ్యవారణేపి సత్తాది సాధ్యకస్థలే విశిష్టసత్తాద్యభావమా
దాయ దోష ఇతి తాదృశాభావో న నివేశితః వ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్ర
తియోగితా న్యూనవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నా అతిరిక్త వృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నా వా
యాయా ప్రతియోగితా తదన్యత్వేన విశేషణీయా తేన వహ్న్యాది సాధ్యకస్థ
లే వహ్నిత్వాదినా మహానసీయ వహ్నిఘటాన్యతరాభావ మాదాయ న
దోషః న్యూనవృత్తిత్వమతిరిక్తవృత్తిత్వం చ విరుద్ధవ్యావృత్తం నిర్వాచ్యం నా
తో వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావాసంగ్రహః వ్యాపకతా చ సాధ్యతావచ్ఛే
దకసంబంధావచ్ఛిన్నా గ్రాహ్యా తేన సంయోగాదినా వహ్న్యాదిసాధ్యకే
సమవాయాదినా వహ్న్యాద్యభావమాదాయా సంభవవారణాయ సాధ్యతా
వచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వేన ప్రతియోగితాయా విశేషణీయతయా స

త్ * వ్యాసజ్యేతి * సముదాయపర్యాప్త్యవచ్ఛిన్నాధికరణతాకత్వం వ్యా
సజ్యవృత్తిత్వం వహ్నిధూమోభయవాన్ వహ్నిరిత్యాదౌ చ వహ్నిభిన్నత్వే
న వహ్నిధూమాన్యతరాభావః నతు స్వన్యూనవృత్తిత్వం తత్ తదుభయా
న్యతరాభావస్యైవ లక్షణఘటకతయాతివ్యాప్తేః నను సాధ్యతావచ్ఛేదకా
తిరిక్త వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్న తాదృశప్రతియోగితాకత్వ మస్తు
మైవం. వ్యాసజ్యవృత్తిత్వ సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనైయత్యయోర్వైయర్థ్యా
త్. నను సాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్త సమానాధికరణ ధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకత్వం ధర్మే సామానాధికరణ్య ఘటితం తదఘటితం వాస్తు మై
వం. గురుధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యకే వ్యధికరణ ధర్మేణ గగనేన వా సా
ధ్యాద్యభావ సంభవేపి తత్సాధ్యక వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తేః * విశిష్టేతి *
వైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వం తు నోక్తం సత్తాభావస్య లక్షణాఘటకత్వేన విశిష్ట
సత్తాసాధ్యకాతివ్యాప్తేః. స్వసమానాధికరణత్వే సతి స్వసమానాధికరణభేద
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం న్యూనవృత్తిత్వం. ధూమాభావప్రతియోగితాయాః
ప్రమేయమాత్రవృత్తిత్వమతేతి వ్యాప్తేరాహ * అతిరిక్తేతి * స్వసమానా
ధికరణత్వే సతి స్వానాశ్రయవృత్తిత్వ మతిరిక్తవృత్తిత్వం * విశేషణీయేతి *

మవాయాదినా ద్రవ్యత్వాదిసాధ్యకే విషయితాదిసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకస్య జ్ఞానాదేస్సమవాయాదినాఽభావమాదాయ దోషస్యానవకాశః తాదాత్మ్యసంబంధేన ప్రమేయసాధ్యకస్థలే సమవాయిత్వరూపవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకభేద ఏవలక్షణఘటకః సమనియతాభావైక్యమతే తాదృశభేదస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాత్యన్తాభావాభిన్నతయా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వేన తత్సాజాత్యస్య ప్రసిద్ధిసంభవాత్ యత్తుసంయోగేన ప్రమేయత్వవాన్నేతి ప్రతీతిసాక్షికః సంయోగావచ్ఛిన్నప్రమేయత్వనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకభేద ఏవలక్షణఘటకః అత్యంతాభావస్యైవ యేనసంబంధేన తదవృత్తిర్యోధర్మ స్తత్సంబంధేన తదవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకభేదస్యాప్యుక్త ప్రతీతి బలాత్సిద్ధిరితి తన్న వహ్నిమాన్ధూమాత్

ఏతద్విశేషణాభావే విషయితయావహ్నివ్యాపకస్య జ్ఞానాదేస్సమవాయాదినా అభావ మాదాయ వహ్న్యాదిసాధ్యకేప్యసంభవః స్యాదేతద్విశేషణేతు సంయోగావచ్ఛిన్నజ్ఞానాద్యభావస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావతయాతత్సజాతీయాభావ సౌలభ్యమిత్యవ్యాప్తిరేవ ద్రవ్యత్వాది సాధ్యకస్థలే ఇతి విశేషవ్యుత్పాదనాయ తదుక్తం నచైవం కాలికసంబంధేన వహ్నివ్యాపకస్య జలాదేః సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నాభావమాదాయ తత్సాధ్యకేపిదోషో దుర్వారః జన్యమాత్రస్య కాలోపాధిత్వానుపగమాత్ జ్ఞానాదిసాధ్యక సద్ధేతౌ లక్షణసంగతేశ్చ * సాజాత్యస్యేతి * సమానాధికరణ ధర్మానిష్ఠస్వవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక ప్రతియోగితాకత్వేనవాసాజాత్యం. * వహ్నిమానితి * సమవాయేన సాధ్యత్వే వహ్న్యవయవవృత్తిజనకతాసంబంధేన హేతుతాయాం. సంయోగేన సాధ్యతాయాంచ సాధ్యవత్తావచ్ఛేదక సంయోగ సంబంధేన జ్ఞానాభావస్య కేవలాన్వయితయా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ తత్సజాతీయతయా వ్యాప్త్యలగ్నకతాపాతాత్ నను జనకతావిశేష సంబంధేనచేద్ధేతుతాపగమ్యతే తదాతుల్యన్యాయేనసాధ్యతాపిస్యాత్ తథాచ జనకతాసంబంధస్య వృత్త్యనియామకతయా తదవచ్ఛిన్నసా[illegible]ప్రసిద్ధిరత తత్సంబంధత్వ[illegible]ణికం వాచ్యమిత్య

గుణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ విషయితాదిసంబంధేన వహ్నిత్వగుణత్వా
దిమతః సాధ్యతానవచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్యవ్యాపత్తేర్నాయ వ్యా
పకతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
తాయా అవశ్యనివేశనీయతయా తాదృశాభావస్య ప్రామాణికత్వేపి లక్షణ
ఘటకత్వాసంభవాత్.

తత్రాహ * గుణవానితి * సమనియతాభావభేదపక్షే ద్రవ్యసాధ్యకే వ్యాప్తి
ముక్త్వా గుణసాధ్యకేతామాహ గుణవానితీతి కేచిత్ ప్రకృతే విషయితాసం
బంధేన ప్రమేయత్వవజ్జ్ఞానభేదవ్యావృత్తిరపి ద్రష్టవ్యా * వ్యాపకతేతి *
నను సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వోక్త్యా వేతద్దోష నిరాసో
భవతి. మైవం. విషయితయావహ్నిత్వవజ్జ్ఞానాభావస్య సాధ్యసమానాధి
కరణతయావహ్నిత్వాదేర్వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాసిద్ధిరిత్యతస్తేనైవ సం
బంధేన వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం నివేశ్యం ఏవంచ వహ్నిత్వప్రతియోగిక
త్వవిశిష్టసమవాయేన వహ్నిత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వే వ్యాపకతావచ్ఛే
దకత్వాప్రసిద్ధిః వస్తుతస్తు పార్థివత్వాదివిశేషితస్యేతి దీధిత్యనురోధాత్
కపాలత్వవాన్ ఘటాదిత్యాదౌ నను వేతత్వాదిసంబంధస్య సాధ్యతావచ్ఛేద
కతాఘటకతయా జ్ఞేయత్వత్వాదేరపి తేన సంబంధేన సాధ్యవ్యాపకతావ
చ్ఛేదకత్వాసంభవాచ్చేత్థమభిధానం * లక్షణఘటకత్వాసంభవాదితి * న
నుసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసమానాధిక
రణాభావీయసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాః
సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకత్వం తాదాత్మ్యసంబంధేన సాధ్యస్యసర్వ
స్యాపి వ్యాప్యవృత్తితయా వ్యాపకతాయాం ప్రతియోగివైయధికరణ్యస్య
సాధ్యాభావే వ్యాప్యవృత్తిత్వాదేశ్చప్రయోజనాభావేన అనివేశాత్ త
థాచ సంయోగేన ప్రమేయత్వవతో ప్రసిద్ధ్యావ్యాపకతావచ్ఛేదకతాఘటక
సంబంధతాయాః సంయోగేనసత్త్వాత్కథం తదభావవ్యావృత్తిః తేన సం
బంధేన వృత్తిమత్వంతు నప్రవేశ్యం ప్రయోజనాభావాదితిచేన్న. విషయి
తాసంబంధేన సర్వస్య సాధ్యత్వే నిత్యజ్ఞానత్వరూపవహ్నితావవ్యాప్తిరతః
సాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితాయాః యద్ధర్మసామానాధికరణ్య విశిష్ట

నను కపిసంయోగ్యే తద్వృత్తిత్వాదిత్యాదౌ కపిసంయోగత్వావచ్ఛిన్నకపి సంయోగాద్యభావస్యాపి లక్షణఘటకతయా తదధికరణే హేతోర్వృత్తేరవ్యాప్తిః నచ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతాశరీరే ప్రతియోగివైయధికరణ్యానివేశస్య నిష్ఫలతయా కపిసంయోగత్వాదేః సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాభావాత్తాదృశాభావానాం నలక్షణఘటకతేతి వాచ్యం సంయోగేన వహ్న్యాదిసాధ్యకస్థలే వహ్నిత్వాదీనాం సంయోగరూపసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధఘటితవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వసంపత్తయే వ్యాపకతాశరీరే ప్రతియోగివైయధికరణ్యనివేశస్యావశ్యకత్వాత్ అన్యథా సాధ్యవత్యుత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన వహ్నిత్వద్రవ్యత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్య సంయోగ యద్ధర్మావచ్ఛేద్యత్వ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావస్తత్త్వం సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం యద్ధర్మవత్త్వంచావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన తేన వహ్నిత్వాదినా ఘటాద్యభావప్రతియోగితాయాః కాలికసంబంధేన వహ్నిత్వసమానాధికరణత్వేపి నక్షతిః ఏతదభిప్రాయేణైవ భట్టాచార్యైస్తథాభిధానాత్ వ్యాపకతాయాం ప్రతియోగివైయధికరణ్యాప్రవేశస్థలే తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం యద్ధర్మనిష్ఠావచ్ఛేదకతాయాంచ స్వవ్యధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నత్వం దేయం తేనతాదాత్మ్యేన ప్రమేయసాధ్యకస్థలే ద్రవ్యత్వేన ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నభేదస్య సాధ్యసమానాధికరణత్వేపి నాభావాప్రసిద్ధిః నచావ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకస్థలీయ లక్షణే ప్రతియోగ్యనధికరణ సాధ్యాధికరణప్రవేశే కాలోఘటవాన్ కాలపరిమాణాదిత్యాదౌ అవ్యాప్తిరితివాచ్యం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధసామాన్యే యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగికత్వ సాధ్యవద్వ్యక్తికించిద్వ్యక్త్యనుయోగికత్వోభయాభావరూపప్రతియోగివైయధికరణ్యనివేశాత్ గగనాదేః కాలవృత్తిత్వమతే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేనప్రతియోగ్యనధికరణ సాధ్యవన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ యద్ధర్మావచ్ఛేద్యత్వోభయాభావ స్తత్త్వస్య వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వరూపత్వాత్ * కపిసంయోగాభావేతి * సమనియతాభావైక్యమతేపి నాస్యవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావైక్యమిత్యుక్తం నచవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి[illegible]రవచ్ఛిన్నైవ సం

సంబంధేనాభావ నత్వాత్సాధ్యతా వచ్ఛేదక సంబంధ ఘటిత వ్యాపక
తావచ్ఛేదకత్వస్యైవాప్రసిద్ధిప్రసంగాత్ తథాచ తత్తదధికరణ పదేన త
త్తదభావీయ వ్యాప్యవృత్తిత్వ నిరూపకాధికరణమేవ వివక్షణీయం వ్యాప్య
వృత్తిత్వనిరూపకత్వం నిరవచ్ఛిన్నాధేయతా నిరూపకత్వం ఏవంచ సంయో
గాద్యభావస్య తథావిధాధికరణం గుణాదిరేవేతి నదోషః ఇత్థంచ కపిసం
యోగాభావవాన్ కపిసంయోగాధికరణత్వాభావవాన్ వామెయత్వాది
త్యాదౌ కపిసంయోగతదధికరణత్వాది రూపాణాం యావత్సాధ్యాభావాం
తఃపాతినాంఅభావానాం తథావిధాధికరణాప్రసిద్ధ్యాఅవ్యాప్తిరతఃసాధ్యా
భావంవ్యాప్యవృత్తిత్వేనవిశినష్టి*వ్యాప్యవృత్తిశ్చేతి*తథాచతాదృశాభావస్య
తథావిధయావదనంతర్గతతయా తథావిధాధికరణాప్రసిద్ధావపి నక్షతిఃవ్యా
ప్యవృత్తిత్వంచ నిరవచ్ఛిన్న వృత్తికత్వంనత్వవచ్ఛిన్న వృత్తికాన్యత్వం తథా
సతి సంయోగేన ధూమాదిసాధ్యక వ్యభిచారిణి సంయోగేన ధూమత్వాద్య
వచ్ఛిన్న ధూమాభావస్య మహానసాదావవచ్ఛిన్న వృత్తికతయా అయోగో
ళకాన్యత్వాద్యభావే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధ ఘటితవ్యాపకతావచ్ఛేదక
రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ విరహేణ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న
ప్రతియోగితాకాభావస్యైవ లక్షణఘటకతయా అతివ్యాప్తిః ఏవంచ వ

యోగసామాన్యాభావత్వావచ్ఛిన్నాతు ద్వివిధైవేతి వృత్తిభేదోపగమాన్నదో
షః. తథాసత్యభావభేదవిలోపాపత్తేః. నను సత్తాది సాధ్యకావ్యాప్తివారకవి
శేషణే స్వరూపసంబంధేన వర్తమానత్వం నివేశ్యం అభావసాధ్యకవ్యభిచా
రిణి సాధ్యవత్తాప్రకారక ప్రమావిషయత్వాద్యభావమాదాయానతిప్రసంగా
దిత్యతఆహ * కపీతి * తర్కాలంకారమతంనిరస్యతి * నత్వితి * నను త
ర్కాలంకారాణాం వ్యాపకతాఘటక సంబంధేనాభావస్య వాచ్యతయా త
త్రైదృశ వ్యాప్యవృత్తిత్వం సమ్యక్ వ్యాప్యవృత్తితా నిరూపికాధికరణ
త్వాప్రవేశేన లఘుత్వాదయోగోలకాన్యత్వాద్యభావమాదాయ నతిప్ర
సంగాదితిచేత్ నతేవ్యాప్యవృత్తిత్వవైయర్థ్యాదేర్వక్ష్యమాణత్వాత్ *సా
ధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధఘటితేతి * నన్వత్రసాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన
యద్రూపావచ్ఛిన్నాధికరణం సాధ్యవత్తదన్యత్వమేవ ప్రతియోగివై

హన్యభావ సంయోగాభావాదేరపి క్వచిన్నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వేన లక్షణ
ఘటకతయా తదీయావ్యాప్యవృత్తితానిరూపకాధికరణ వృత్తిత్వాభావమా
య దోషవారణాయాధికరణ పదస్య వ్యాప్యవృత్తితానిరూపకాధికరణప
రత్వమావశ్యకమిత్యవధేయం. కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాకా
శాభావాభావే సాధ్యేఆత్మత్వాది హేతావవ్యాప్తిః వ్యాప్యవృత్తేస్సాధ్యా
భావస్య ఆకాశాభావరూపస్య వ్యాప్యవృత్తితా నిరూపకాధికరణాత్మాదా
హేతోర్వృత్తేరత స్తదభావీయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వైయధి
కరణ్య నిరూపకాధికరణమేవ తత్తదధికరణ పదేన వివక్షణీయం ప్ర
యోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వనివేశాదేతద్రూపాన్యత్వ విశిష్టగుణత్వావాకా
గుణత్వాదిత్యాదౌ సమవాయరూప సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధ ఘటితవి
శిష్ట సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక విశిష్టగుణత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతి
యోగివైయధికరణ్య నిరూపకతాయా హేతుమత్యసత్త్వేపి నాతివ్యాప్తిః త
థాచ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాకాశత్వాభావాభావాదిసా

యధికరణ్య ఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం అయోగోలకాన్యత్వత్వ
సాధారణం నచైవమపి సంయోగేన ద్రవ్యత్వాభావస్య వారణాయ తత్సం
బంధేనాధేయత్వమపి నివేశ్యం తస్యవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వేనా దో
షాఏతిచేన్న విశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నాయోగోలకాన్యత్వాభావా సల
క్షణ ఘటకస్తత్ప్రతియోగితాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధానవచ్ఛిన్న
త్వాదిత్యర్థాత్ ఘటితాంతం ప్రతియోగితా విశేషణమేవేతి నగ్రంథా
సంగతిః సంయోగావచ్ఛిన్నాయోగోలకాన్యత్వాభావస్య వ్యధికరణధర్మా
వచ్ఛిన్నాభావతయాతివ్యాప్తిసంగతేరితి * క్వచిదితి * హేత్వధికరణే నిరవ
చ్ఛిన్నవృత్తిత్వంతునశక్యం తథాసతి వక్ష్యమాణాధికరణవృత్తిత్వాంశవైయ
ర్థ్యాత్ * వివక్షణీయమితి * తథాచ సాధ్యాదిరూపప్రతియోగి వైయధిక
రణ్య నిరూపకాధికరణతాయాః కాలపవసత్వాన్నావ్యాప్తిరితి భావః రూపా
న్యత్వవిశిష్టగుణత్వాదిసాధ్యకే రూపాసమవేతజాత్యభావమాదాయైవ నాతి
వ్యాప్తిరిత్యతఆహ * ఏతదితి * కాలికేతి * నచాకాశాభావరూపసాధ్యా
భావస్యాధికరణే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వాభావస్య తత్సజాతీయ

ధ్యకాల్తత్వాది హేతౌ అవ్యాప్తిః తత్ర వ్యాప్యవృత్తియావత్సాధ్యాభా వాంతః పాతినః ఆకాశత్వాభావాదేః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వైయధికరణ్యాప్రసిద్ధేః కాలేప్యాకాశావచ్ఛేదేన తాదృశ సాధ్యరూపతద భావీయ ప్రతియోగిసత్వాత్ సర్వత్రైవ తాదృశాభావస్య ప్రతియోగిసమా నాధికరణత్వాత్ అతో వ్యాప్యవృత్తిత్వ ముపేక్ష్య తాదృశాభావే ప్రతియో గితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వైయధికరణ్యమేవ నివేశయతి * ప్రతియోగితావ చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేతి * అత్రచ సమనియతాభావైక్య మతే విశ్వేషామేవ వ్య ధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితయా తత్తత్ప్రతియోగ్యనధికర ణాప్రసిద్ధ్యా తదసంగ్రహః విశిష్టసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న య త్కించిత్ప్రతియోగితాశ్రయ వైయధికరణ్య నివేశేచ వాచ్యత్వత్వాదినాఘ టాద్యభావస్య ఘటాదివైయధికరణ్యేన లక్షణఘటకతా నిర్వాహేపి ప్రతి యోగిభేదేన ప్రతియోగితాభేద మతే జన్యజ్ఞాన విషయత్వాది సాధ్యకే స్య సత్వాన్నావ్యాప్తిరితివాచ్యం సమనియతాభావభేదాత్ తద్రైక్యేపి ఉక్తా భావయోః సాజాత్యావ్యవహారాత్. కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న మేయత్వా ద్యభావోవాసాధ్యః తదధికరణతాయాః సంబంధసామాన్యేన దైశికవిశేష ణతయావా నివేశస్యోక్తదోషగ్రస్తత్వాత్ చక్రవర్తిలక్షణరీత్యా సంబం ధోనివేశ్యః నచప్రకృతే కాలికసంబంధఇత్యవ్యాప్త్యభావేపి సంబంధనివ శే గౌరవమేవావతారకమితి బోధ్యం * ఆకాశత్వేతి * ఆకాశాభావరూపప్ర తియోగ్యనధికరణాసత్వేన పూర్వసాధ్యస్యకేవలాన్వయిత్వాత్ స్థలాంతరాను ధావనం * ఆకాశావచ్ఛేదేనేతి * ఆకాశత్వాభావానధికరణత్వాదిః నచ మహాకాలసంబంధాభావాన్నాకాశస్యావచ్ఛేదకత్వమితివాచ్యం స్వరూపసం బంధేన గగనాదేః కాలవృత్తిత్వాత్ ప్రతియోగ్యనవచ్ఛేదకతామాత్రేణైవ తదభావావచ్ఛేదకత్వాత్ స్వాధికరణతాయా ఏవసార్వభౌమాభిమతసాధ్య వద్వృత్తిత్వాభావావచ్ఛేదకతానియామకత్వేపి సర్వమతసిద్ధాయాం ఏ తాదృశావచ్ఛేదకతాయాం సంబంధితామాత్రస్యైవ తథాత్వాచ్చ * తా దృశాభావఇతి * తథాచ సాధ్యరూపప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న స మానాధికరణత్వాన్నతస్య లక్షణఘటకతేతి భావః సంయోగాభావవాన్

యత్కించిత్కాలావచ్ఛేదేన పరమాణ్వాదౌ ప్రసిద్ధస్య సాధ్యతావచ్ఛేద
కావచ్ఛిన్నాభావస్య యత్కించిత్ప్రతియోగ్యనధికరణవృత్తేః ప్రతియోగివై
యధికరణ్య నిరూపకాధికరణాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిః తత్రాపి యత్కించి
త్ప్రతియోగితాంతర్భావేన తాదృశానధికరణత్వప్రసిద్ధిసంపాదనే య
త్కించిత్ప్రతియోగితాశ్రయ ప్రతియోగివైయధికరణ్య నిరూపకాధికరణే
హేతోర్వృత్త్యాఽవ్యాప్తితాదవస్థ్యం ఏవం వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యా
దౌ ద్రవ్యత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్య సంయోగేన యోఽభావస్తస్య ద్రవ్యోత్పత్తి
కాలావచ్ఛేదేన వర్తమానస్య గుణాదౌ ప్రతియోగి వ్యధికరణస్య ప్రతి
యోగివైయధికరణ్య నిరూపకాధికరణ గుణాదౌ హేతుతావచ్ఛేదక సంబం
ధేన వృత్తేరప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తేర్వారణాయ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధే
న కస్యచిదధికరణే ప్రతియోగివైయధికరణ్య మభావే విశేషణం దేయం
ఏవంచ ఏతద్రూపాన్యత్వ విశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ సమవాయఘటి
త సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకవిశిష్ట సత్తాత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్య హేత్వ
ధికరణే సత్తాదిరూప ప్రతియోగిసమానాధికరణతయా వ్యధికరణధర్మా
వచ్ఛిన్నాభావస్యైవ లక్షణఘటకతయాతివ్యాప్తిరతః ప్రతియోగితావచ్ఛేద
కావచ్ఛిన్నత్వోపాదానం. అథ కేవలాన్వయిస్థలే లక్షణఘటకానాం వా
మేయత్వాదిత్యాదౌ సంయోగాత్మకాభావస్య స్వీయయత్కించిత్ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకసమవేతసామాన్యాభావవత్త్వావచ్ఛిన్నవ్యధికరణతయాఽవ్యా
ప్తిరతోఽవచ్ఛిన్నాంతం. యత్కించిత్కాలః మహాప్రళయః ఖండప్రళయే బ్ర
హ్మాండాంతరే శరీరిసత్త్వావగమేఽేకస్య సర్వమితి జ్ఞానోత్తరమపరస్య తాదృ
శజ్ఞానం నాస్తీత్యస్య దుర్వచత్వాత్ అతఏవస్పష్టేరప్యుపేక్షా * తత్రాపి * అ
ధికరణ విశేషణేపి. సమనియతాభావభేదమతేప్యాహ * ఏవమితి * ద్రవ్యే
ష్వితి * హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేనకస్యచిదధికరణే వృత్తిత్వార్థం * హే
తుతేతి * ప్రతియోగ్యనధికరణతాదృశాధికరణ వృత్తిత్వమర్థః * ఏవం
చేతి * ఏకత్రద్వయమితిరీత్యాభావే విశేషణద్వయోక్తౌ హేతుతాఘటకసం
బంధేనాధికరణ మిత్యనుక్త్వైవ విశిష్టసత్తాభావ మాదాయైవ నాతివ్యాప్తిరి
త్యుపష్టంభసంగతిః ఏతత్పదప్రయోజనం ... ద్రవ్యత్వ విశిష్టసత్తాసాధ్యకే ద్ర

చ్యత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్న ఘటాద్యభావానాం సర్వేషామేవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నానధికరణాప్రసిద్ధిః నచ యత్కించిత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణ వృత్తిత్వమేవ నివేశనీయం తథాచ సమనియతాభావానామైక్యోపగమేన వ్యతిరేకితావచ్ఛేదక ధర్మస్యాపి ఉక్తాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా తదవచ్ఛిన్నానధికరణత్వస్యాప్రసిద్ధ్యా తేషాం లక్షణఘటకతేతి వాచ్యం. తథాసతి సంయోగాభావాది సాధ్యకస్థలే సంయోగాద్యాత్మకాభావస్య యత్కించిత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సమవేత సామాన్యాభావత్వావచ్ఛిన్నా నధికరణ వృత్తిత్వాత్తద్వ్యావర్తనాసంభవాత్ విశిష్టసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశేషణే ఉక్తస్థలే తాదృశ ప్రతి యోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణాప్రసిద్ధేర్దుర్వారత్వాత్ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగ్యనధికరణ వృత్తిత్వ నివేశేచ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగ్య ప్రసిద్ధ్యా తాదృశ ప్రతియోగివైయధికరణ్యం దుర్ఘటమితి. అత్ర కేచిత్. స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛి

వ్యత్వాభావ సత్వాత్తదుపేక్షా * సమవేతేతి * సమవేతసామాన్యాభావాభావః సత్త్రైవేతిమతే గుణసామాన్యాభావో ద్రష్టవ్యః *ఉక్తస్థలే* కేవలాన్వయిస్థలే. వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్తు నసంయోగాభావరూప ఇత్యుక్తం *ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగ్యప్రసిద్ధ్యేతి* యద్యపి వాచ్యత్వత్వేన జ్ఞేయత్వాభావస్య జ్ఞేయత్వత్వేన వాచ్యత్వాభావతయా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వాచ్యత్వరూపప్రతియోగిప్రసిద్ధిః పరంతు తదనధికరణాప్రసిద్ధిః ఏవం వహ్నిత్వేన ఘటాభావాదేర్ఘటత్వేన వహ్న్యభావైక్యాత్ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూత వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వహ్న్యాత్మక ప్రతియోగ్య నధికరణవృత్తిత్వం ప్రసిద్ధమేవ. తథాపి ఏకప్రతియోగితాఘటితస్యైవ యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకో యోధర్మస్తద్విశిష్టతాదృశ ప్రతియోగితాశ్రయేతిరీత్యా ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టప్రతియోగి పదార్థవ్యుత్పాదనాన్నతదసంగతిః. అతఏవ అగ్రిమస్య తయోః ప్రతియోగితైక్యోపాదాన ప్రయోజనం సంగచ్ఛతే * స్వేతి * స్వపదద్వయమవ్యాప్యవృత్తిసంయో

న్న స్వప్రతియోగి సమానాధికరణా యే యేతదన్యత్వం వ్యధికరణాంతార్థః
నతు ప్రతియోగితావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగ్యనధికరణ వృత్తిత్వం
వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య తాదృశప్రతియోగ్యప్రసిద్ధ్యా అసం
గ్రహాత్ నచైవంసతి ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూత
సంయోగసంబంధ ఘటితవ్యాపకతావచ్ఛేదక ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న సం
యోగసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకానాం ధూమాద్యభావానాం ఉ
త్పత్తికాలావచ్ఛేదేన ధూమాదిమతి వృత్తేర్వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభా
వస్యైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగివ్యధికరణతయా అ
తివ్యాప్తిరితి వాచ్యం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన వ్యాపకతామనివేశ్య
యేనసంబంధేన వ్యాపకతాతత్సంబంధావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛి
న్నాభావం నివేశ్యవిషయితాసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకజ్ఞానస్య సమవాయ
సంబంధావచ్ఛిన్నాభావ మాదాయోక్తదోషస్యవారణీయతయా అయో
గోలకభేదాదేరభావ మాదాయాతివ్యాప్తివారణసంభవాత్ యాదృశప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నయోర్ధర్మ స్తద్విశిష్టతాదృశప్రతియోగితాశ్రయ సా
మానాధికరణ్యం వివక్షణీయం తేన సమనియతాభావైక్యమతే తాదృశవాచ్య
త్వత్వాదినా ఘటాద్యభావస్యాపి ఘటత్వాదినా వాచ్యత్వాభావాభిన్నత
యా వాచ్యత్వాదిప్రతియోగికత్వేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవాచ్యత్వత్వాది
విశిష్టవాచ్యత్వాది రూపప్రతియోగి సమానాధికరణత్వేపి నక్షతిః నచైవమ
పి వాచ్యత్వాది సాధ్యకస్థలే సర్వేషామభావానాం పూర్వక్షణాదివృత్తి
త్వ విశిష్టస్వాభావ రూపప్రతియోగినా సమానాధికరణతయా ప్రతియోగ్య
సమానాధికరణాభావాప్రసిద్ధిరితి వాచ్యం స్వావచ్ఛేదకవిశిష్ట స్వాశ్రయాధిక
రణవృత్త్యభావీయ ప్రతియోగితా భిన్నత్వేనవ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న
ప్రతియోగితావిశేషణీయే త్యత్రైవ ప్రతియోగితా వచ్ఛేదకేత్యాదె

గాద్యభావపరం * స్వావచ్ఛేదకేతి * వృత్తిత్వంచ నసంబంధసామాన్యేన
ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావవ్యాప్తేః అతఏవనప్రతియోగి మత్తాగ్రహ
విరోధితా నియామకసంబంధేనధూమాభావస్యయః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నా
భావ స్తస్యాపి ప్రతి[illegible] గ్రహాపాతాత్ కిం

ప్తాత్పర్యాత్ వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న ఘటాదినిష్ఠప్రతియోగితాయాః స్వా
వచ్ఛేదక విశిష్టస్వాశ్రయా ప్రసిద్ధ్యానిరుక్తప్రతియోగితాభిన్నత్వేన తన్ని
రూపకాభావ మాదాయ వాచ్యత్వాది సాధ్యకే లక్షణసమన్వయసంభవాత్
నచ తథాపి ఏతదభావభిన్నం మేయత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేద
క సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావస్యైవ తదభావమా
త్రవృత్తేరభావమాత్రాధికరణకతయా అధికరణస్వరూపత్వాదె తదభావభేదా
దిరూపప్రతియోగి సమానాధికరణతయా నిరుక్తప్రతియోగితాభిన్న వ్యాప
కతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకోఽభావో వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛి
న్నాభావ ఏవేత్యతివ్యాప్తిరితివాచ్యం స్వావచ్ఛేదక విశిష్టస్వాశ్రయాధి కర
ణె స్వనిరూపకాభావత్వేనవర్తతే యోఽభావః తదీయప్రతియోగితా భిన్న
త్వేన వ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా విశేషణీయతయా ఏ
తదభావాధికరణె ఏతదభావభిన్నె ఏతదభావత్వేన ఏతదభావరూపై తదభా
వ భేదాభావస్య వృత్తావపి తాదృశాధికరణె ఏతదభావభేదో నాస్తీత్యప్రతీ
త్యా ఏతదభావభేదత్వా వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావత్వేన తస్యావృత్తి
త్వాదె తదభావభేదత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాం నిరుక్తప్రతియోగితా
భేదస్యాక్షతత్వాదిత్యాహుః

తు స్వావచ్ఛేదక విశిష్టస్వాశ్రయవత్తాగ్రహవిరోధితా నియామకసంబంధే
న. సాధ్యాభావవత్తాయామప్యేతాదృశ సంబంధనివేశ ఆవశ్యకః * తా
త్పర్యాదితి * తథాచాభావే స్వాతంత్ర్యేణప్రతియోగివైయధికరణ్యంనాస్తీ
తిభావః * ఏతదభావభిన్నమితి * సాధ్యప్రతియోగినః సప్తమపదార్థత్వ
లాభాయ ఏతదతి. ధూమాభావాదెరతిరిక్తతాలాభాయాభావమాత్రేతి మా
త్రపదం ఏతదభావ భేదాధికరణత్వాభావాదేరతివ్యాప్త్యవారకతాస్ఫోర
ణాయాభావ ప్రతియోగికత్వోపేక్షా గగనాభావభిన్నం మేయత్వాదిత్యాదౌ
సాధ్యాభావస్యాభావాధికరణకత్వేన గగనాభావాత్మనః వ్యధికరణధర్మావ
చ్ఛిన్నాధికరణ వృత్తిత్వాభావమాదాయాతివ్యాప్తేర్నిరుక్తాభావయోః సాజా
త్యవ్యవహారాభావేన వారణేతు గగనాభావభిన్నం ఘటత్వాదిత్యాదావవ్యా
ప్త్యాపత్త్యా వస్తుతస్తు స్వనిరూపకాభావత్వేనేత్యాది వివక్షణెప్యుక్తస్థలే-

తచ్చింత్యం వ్యాపకతాఘటక సంబంధావచ్ఛిన్నాభావ నివేశే వ్యాపకతాశరీ
రేప్రతియోగివైయధికరణ్యస్యాభావావిశేషణత్వేపి సంయోగాదినాధూమా
దిసాధ్యక వ్యభిచారిణి అయోగోళకాన్యత్వాద్యభావమాదాయాతి వ్యాప్తి
వారణసంభవాత్ తత్ర తన్నివేశే ప్రయోజనాభావేన అవ్యాప్యవృత్తి సా
ధ్యాభావమాదాయావ్యాప్త్య నవకాశాత్ తదభావ వ్యాప్యవృత్తిత్వాది వి
శేషణ వ్యావృత్త్యసంగతేః అస్తు వా సాధ్య వ్యాపకతావచ్ఛేదకస్యాపి సాధ్యవ
న్నిష్ఠ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా తదభావ
వ్యావర్తనాయ వ్యాపకతాశరీరే ప్రతియోగివైయధికరణ్య ప్రవేశ స్తథా
ప్యేతాదృశ ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్య వివక్షణే తస్యా వ్యాప్తివారణ
ప్రయోజనకతాభిధానాసంగతిః అభావే తదనివేశే వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకేపి
యావత్సాధ్యవద్విషయక జన్యజ్ఞానవ్యక్తి విశేషస్య ప్రతియోగి వైయధికర
ణ్య ఘటితసాధ్య వ్యాపకతాశ్రయత్వాత్ కాలవిశేషావచ్ఛేదేన హేతుమ
తుమతి తదభావవృత్తే రసంభవస్యైవ ప్రసంగాత్.

వ్యాప్తివారణాయనిరుక్తసాధ్యాభావత్వ విశిష్టాధికరణత్వం సాధ్యాభావ
త్వేన హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన కస్యచిదధికరణే వర్తమానత్వంవా వి
వక్షణీయం ఏవంచ గగనాభావభిన్నం మేయత్వాదిత్యత్రాతివ్యాప్తేః ప్రద
ర్శనం స్వనిరూపకాభావత్వ వివక్షానోపయికమితినకృతమితి బోధ్యం. సా
మానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకత్వమేవ లాఘవాద్వ్యాపకతా ఘటకమిత్యాశ
యేన దూషయతి * తచ్చింత్యమితి * అత్రసాధ్యవన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగి
తాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాయాః సామానాధికరణ్యేనా
నవచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాభావ ఘ
టితమేకం లక్షణంవ్యాపకతా ఘటకాభావేప్రతియోగి వైయధికరణ్యాఘటి
తంప్రతియోగివ్యధికరణసాధ్యవన్నిష్ఠాభావీయసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావ
చ్ఛిన్నప్రతియోగితానవచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదక సంబం
ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ ఘటితం ద్వితీయలక్షణం తాదృశాభావే
వ్యాప్యవృత్తిత్వేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగివైయధికర
ణ్యేనవాఘటితం ఇత్యభిప్రేత్యద్వితీయలక్షణే ఉక్తపూర్వపక్షం సమాధత్తే

అత్రవదన్తి.ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగ్యనధికరణవృత్తిత్వమే వతదర్థః నచ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టప్రతియోగ్య ప్రసిద్ధేః కేవలాన్వయి సాధ్యకే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవి శిష్టప్రతియోగి వ్యధికరణ సాధ్యాభావాప్రసిద్ధేరవ్యాప్తిరితివాచ్యం ప్రతి యోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగ్యనధికరణవృత్తిత్వంహి స్వప్రతి యోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్వప్రతియోగి వృత్తిప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా కభేదవద్వృత్తిత్వం జ్ఞేయత్వత్వాదినా వాచ్యత్వాద్యభావస్య తాదృశభేద సమానాధికరణతయా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగివైయధి కరణ్యం సుఘటమేవ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా క జ్ఞేయత్వత్వాదినా వాచ్యత్వవద్భేదస్యైవ తథాత్వాత్ కపిసంయోగా భావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ కపిసంయోగాదిరూప సాధ్యాభావస్యాపి జ్ఞేయత్వత్వాదినా కపిసంయోగాభావాదిమద్భేద సామానాధికరణ్యసత్వా త్ తస్యచ స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవైయధికరణ్య నిరూపకాధి కరణా ప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిరతః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వం భేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం విశేషణం తత్రైవ కపిసంయోగాత్మకాభా వీయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూత సమవేత సామాన్యాభావత్వావచ్ఛిన్నస మవేతసామాన్యాభావవద్భేదస్యాపి నిరుక్తప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛి న్న ప్రతియోగినిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకత్వా త్తత్సామానాధికరణ్య మాదాయ కపిసంయోగాద్యాత్మకాభావానాం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావ చ్ఛిన్న ప్రతియోగివైయధికరణ్యావారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం విశేషణీయం సమవే తసామాన్యాభావత్వాదేః కపిసంయోగాభావాది వ్యాపకతానవచ్ఛేదకత యా నదోషః నచాత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక త్వేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకే విశేషితేతత్తత్సాధ్యవ్యక్త్యభావాదీనామీ దృశ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగివైయధికరణ్యం నఘట

* అత్రవదంతీతి * స్వాంలక్షణఘటకాభావః * సమవేతేతి * సమవేతసా మాన్యాభావత్వాదేః. సాధ్యవృత్తిత్వనివేశేన వారణేపి తత్తత్సాధ్యాభావ

తే సాధ్యతావచ్ఛేదకానచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకీభూతస్వప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకాప్రసిద్ధేః తథాచ సాధ్యాభావశ్చేత్యాదినా సాధ్యాభావపదేన సాధ్యతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావ
వివక్షణాసంగతిరితి వాచ్యం సాధ్యాభావశ్చేత్యాద గ్రంథస్య వ్యాప్యవృ
త్తిత్వనివేశకల్పే అభావే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేత్యాది విశేషణ దాన
పరత్వాత్ ద్వితీయకల్పేచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేత్యత్ర ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకస్య తాదృశవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వేన విశేషణాత్తాదృశ
రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక ఏవాభావో లక్షణ ఘటక ఇత్యర్థకత్వా
త్ ఏతత్కల్పే అభావాంశే తాదృశప్రతియోగితాకత్వ విశేషణవిరహేపి
క్షతివిరహాత్ తత్రైవ కపిసంయోగాభావత్వాదినా ఘటాదిమద్భేద సా
మానాధికరణ్య మాదాయతద్దోష వారణాయ స్వప్రతియోగివృత్తిత్వం భేద
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం విశేషణం సంయోగసామాన్యాభావాదేరపి
సంయోగాద్యాత్మకాభావప్రతియోగితయా కపిసంయోగాద్యాత్మకాభావ
స్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక కపిసంయోగాభావత్వాదినాసంయోగసామా
వారణాయరూపావచ్ఛిన్నాభావ ప్రవేశే సాధ్యవృత్తిత్వనివేశాద్గౌరవమితి
తత్త్యాగః * సాధ్యాభావపదేనేతి * ప్రతియోగివైయధికరణ్యే సాధ్యతావ
చ్ఛేదకసంబంధనివేశేఽభావే తత్సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ వి
శేషణవైయర్థ్యమపిద్రష్టవ్యం*లక్షణఘటకఇతి*సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక
రూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితానిరూపకానుయోగితా నిరూపితప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నతాదృశప్రతియోగితాశ్రయవృత్తిభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదక
తానివేశేఉక్తదోషవారణం సాధ్యతానచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేత్యాది విశేషణదా
నంచేతి కేచిత్ పరంతు యాదృశేత్యాద్యభిధానస్య మానకల్పఏవ పర్యవసా
నం. అత్ర తాదృశభేదవత్వం అపేక్ష్య తాదృశ భేదసామానాధికరణ్యా నిరూ
పకత్వప్రవేశః శిరోవేష్టనేన నాసాస్పర్శనసమః ఏవంవిశిష్టసాధ్యవ్యాపక
తావచ్ఛేదకతత్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నతత్తత్ప్రతియోగితాశ్ర
యనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకభేదనివేశే తత్తత్ప్రతియోగితాయాం తా
దృశరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక యావదభావీయత్వనివేశే గౌరవం లాఘ

న్యాభావవద్భేద సామానాధికరణ్య మాదాయతద్దోష తాదవస్థ్యవారణా
య యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకో యోధర్మ స్తదవచ్ఛిన్న తాదృశ
ప్రతియోగితాశ్రయవృత్తిత్వమేవ భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం ని
వేశనీయం కపిసంయోగాభావత్వంచ కపిసంయోగాభావనిష్ఠ ప్రతియోగి
తాయామేవ అవచ్ఛేదకం సంయోగసామాన్యాభావశ్చ నతాదృశప్రతియో
గితాశ్రయఇతి తాదృశభేద మాదాయనదోషః భేదప్రతియోగితావచ్ఛే
దకతాయాం స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వమపి నివేశనీ
యం తేన కపిసంయోగాభావత్వాద్యవచ్ఛిన్న కపిసంయోగాభావాది నిష్ఠ
విషయితాది సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకభేద సామా
నాధికరణ్యేపి నతద్దోషతాదవస్థ్యం ఏవం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛి
న్న వైయధికరణ్య నిరూపకత్వం స్వనిష్ఠం యత్స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్న స్వప్రతియోగినిష్ఠ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకభేదసామానాధి
కరణ్యం తన్నిరూపకత్వం అతోవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదక విశిష్ట ప్రతియోగ్యప్రసిద్ధావపి నతాదృశాధికరణాప్ర
సిద్ధిః కపిసంయోగ్యేతత్త్వాదిత్యాదౌ హేత్వధికరణేపి ద్రవ్యత్వాదినా
కపిసంయోగాదిమతః కపిసంయోగత్వాదినాచ ద్రవ్యత్వాదిమతో భేద స
త్త్వాత్తస్యాపి తాదృశాధికరణత్వాపత్తిరతోఽవచ్ఛిన్నాంతనిష్ఠాంతయో
రుపాదానం పూర్వక్షణాదివృత్తిత్వవిశిష్టస్వాభావత్వాదిరూపప్రతియోగితా
వచ్ఛేదక రూపేణ కపిసంయోగాదిమద్భేదమాదాయ తద్దోషతాదవస్థ్య మ
తస్తత్ప్రతియోగితాశ్రయ నిష్ఠ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం తదవ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వం నివేశనీయం ఏవం విశిష్టసాధ్యవ్యాపకతా వచ్ఛేదక
త్వేనాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం విశేషణీయం తేన సంయోగీద్రవ్యత్వా
దిత్యాదౌ సంయోగాభావస్య ద్రవ్యవృత్తిత్వ విశిష్టత్వావచ్ఛిన్నాభావ
త్వావచ్ఛిన్న ద్రవ్యవృత్తిత్వ విశిష్టత్వావచ్ఛిన్నాభావనిష్ఠ ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకతాకభేదవత్వస్య ద్రవ్యే సత్వాత్తస్య నప్రతియోగివైయధికరణ్యని
రూపకత్వాపత్తిః ఏవం సంబంధవిశేష నివేశనమపి పూర్వవద్బోధ్యమ్

వేన ప్రతియోగివైయధికరణ్యా నిరూపకత్వే ఘటకావచ్ఛేదకే విశిష్టసా

తథాచ స్వాశ్రియ నిష్ఠభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదక సాధ్యతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నా యావత్యః ప్ర
తియోగితాః తత్తదవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న తత్తదాశ్రయ నిష్ఠప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకతాకభేద వదధికరణవృత్తిత్వత్వ వ్యాపక ప్రతియోగితాక తత్తత్ప్ర
తియోగితా నిరూపకాభావ సజాతీయాభావవత్వమితి నిష్కర్షః ఇతి.

ధ్యవ్యాపకతా వచ్ఛేదకత్వం పరిత్యజ్యైవ విశిష్టసాధ్యవ్యాపకతా వచ్ఛేద
కావచ్ఛిన్నత్వేన తద్ఘటకతత్తత్ప్రతియోగితానామేవ నివేశౌచిత్యాత్
తావతాపి కపిసంయోగ్యేతత్త్వాదిత్యాదావవ్యాప్త్యుద్ధారాత్ ఏవంచ ప్రతి
యోగితాయామేవ యావత్వానతివ్యాప్తి వారణాయనివేశ్యం కపిసంయో
గాభావసాధ్యక సంగ్రహాయ స్వాశ్రియవృత్తిభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేద
కతావచ్ఛేదకత్వ మాత్రం రూపవిశేషణం అభావపరిత్యాగే తత్పుచ్ఛల
గ్నస్య స్వాశ్రయవృత్తిస్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నా వచ్ఛేదకతాక భేదసామా
నాధికరణ్యస్యాపి హేయత్వాదేవంచాపరమపి లాఘవమితి మనసికృత్యని
ష్కర్షం దర్శయతి * తథాచేతి * ఉభయత్రాపినిష్ఠాన్తావచ్ఛిన్నాంత
యోరుపాదానఫలం భట్టాచార్యోక్తమేవ భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత
యోః సంబంధనివేశఊహ్యః సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదిసంగ్రాహకం హే
తుతావచ్ఛేదక సంబంధేన కించిత్పదార్థాధికరణ వృత్త్యభావ నిరూపితత్వం
బోధ్యం ఘటాన్యత్వ విశిష్ట ద్రవ్యత్వవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావతి వ్యా
ప్తివారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేతి. నన్వత్ర ఘటాన్యత్వ విశిష్ట
ద్రవ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా అపి లక్షణఘటకత్వం దుర్వా
రం తాదృశ రూపపర్యాప్త్య నివేశాదితి చేన్న. మహానసీయ వహ్నిత్వా
వచ్ఛిన్న ప్రతియోగితామాదాయావ్యాప్తేః పర్యాప్తినివేశాత్. నన్వత్ర తత్త
త్ప్రతియోగితాసాజాత్యమేవ తాదృశవృత్తిత్వత్వ వ్యాపక వ్యాసజ్యవృత్తి
ధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాం నివేశ్యం స్వాసమానాధికరణ ధ
ర్మావచ్ఛిన్నాయా ప్రతియోగితా తత్తద్భేదకూటవత్వ స్వసమానాధి
కరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాయా ప్రతియోగితాతత్తద్భేదకూటవత్వాన్యత
రరూపేణ సాజాత్యంవాచ్యం. నైవం సమనియతాభావైక్య మతే వ్యధిక

రణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ సాజాత్యస్య లఘుతయా తదభిప్రాయేణాభావసా
జాత్యోపాదానాత్. నన్వత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనైవ వ్యాపకత్వస్య
ప్రవిష్టత్వాత్ ఘటపటోభయం ఘటపటాన్యతరత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః
పర్యాప్తిసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాః స్వపదేనోపాదేయ త
యా తద్వన్నిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదక తాకస్యోభయత్వత్వేనోభయత్వ వ
ద్భేదస్య ప్రత్యేకం హేతుమతి సత్త్వేన తత్ప్రతియోగితాకాభావ సజాతీ
యాభావాసత్త్వాదితిచేన్న. తాదృశ భేదవత్త్వస్యానవచ్ఛిన్నత్వేనవిశేషణాత్
నన్వత్ర తాదాత్మ్యసంబంధేన ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యకేవ్యాప్తిః సమ
వాయిత్వేనప్రమేయత్వవద్భేదోపగంతృభిరపితత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకంయ
త్ప్రమేయత్వంసమవాయిత్వేనతదవచ్ఛిన్నవద్భేదానంగీకారాత్ నచప్రమే
యత్వేన ఘటపటోభయభేదాదిరేవ లక్షణఘటకః తస్య ప్రమేయత్వేనఘ
టపటోభయవద్భేదమాదాయ ప్రతియోగివైయధికరణ్యాదితివాచ్యం భట్టా
చార్యమతే తాదృశోభయభేదస్యైవాసత్త్వాత్ తాదృశభేదవాదినామపిప్ర
మేయత్వేన ఘటపటోభయవద్భేదాసత్త్వాత్ అనవచ్ఛేదకత్వ నిరుక్త్యా తాదా
త్మ్యసంబంధేన ధూమవిశిష్టధూమస్య సాధ్యత్వే సాధ్యాభావ ప్రతియోగి
తాయా ధూమత్వానవచ్ఛేద్యత్వస్య తర్కాలంకారైః కంఠరవేణాభిధానా
త్ మిశ్రైరపి వాచ్యత్వేన ఘటపటోభయభేద ముజ్ఝిత్య సమవాయిత్వే
న వాచ్యత్వవద్భేదాభిధానాచ్చ. అథైతన్మతేపి పూర్వవద్యేన సంబంధేన
వ్యాపకతా తత్సంబంధావచ్ఛిన్నాభావ ఏవ వివక్షితః సచ స్వరూపసంబంధ
ఏవేతి తత్సంబంధేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రమేయత్వత్వేన వాచ్య
త్వాభావమాదాయ లక్షణసంగతిః అత్ర ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావ
యోగోలకాన్యత్వాభావస్యాతివ్యాప్తి వారకత్వాదవ్యాపకతాయాం ప్ర
తియోగివైయధికరణ్య వైయర్థ్యంతునవాచ్యం తస్య పూర్వవద్వ్యధికరణ
ధర్మేణాభావమాదాయ వ్యాపకత్వాప్రసిద్ధివారణార్థత్వాత్ అతఏవ
తాదాత్మ్యేన ఘటాదిసాధ్యకే ఘటభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య సాధ్యవ్యా
పకతావచ్ఛేదకత్వేన తాదాత్మ్యసంబంధావచ్ఛిన్నాయాః స్వాశ్రయనిష్ఠభే
దప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః అనవచ్ఛేదకత్వేపినావ్యాప్తిః సాధ్య

తావచ్ఛేదక సంబంధేన వ్యాపకతా నివేశస్తు సాధ్యాభావవ్యాప్యవృ
త్తిత్వకల్పే ఏవసత్వే తత్కల్పే ఇతిచేన్న. ప్రతియోగితానవచ్ఛేదక స్వా
మిత్వాది సంబంధేన సాధ్యతాయాం పరాభిమత సద్ధేతావతివ్యాప్తేః
నచ పూర్వమతే ఇవైతన్మతేపి తస్య లక్ష్యత్వమేష్టాపత్తిః అపిహివ్యధికరణధ
ర్మావచ్ఛిన్నాభావవారకప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటితనిరుక్తసంబంధ
ఘటితవ్యాప్యవృత్తిత్వ ఘటితలక్షణస్య సుకరతయా తముపేక్ష్య సాధ్యతా
వచ్ఛేదక సంబంధఘటిత వ్యాపకత్వోక్తౌ రున్మత్తప్రలపితత్వాపత్తేః ప్రతి
యోగివైయధికరణ్య ఘటితకల్పావతారణస్య స్వామిత్వాదిసంబంధేన సా
ధ్యతాస్థలీయావ్యాప్త్యుపలక్షణత్వానౌచిత్యాచ్చ ఏవంచ స్వామిత్వాది సం
బంధేన సాధ్యత్వే హేతూనామేతల్లక్షణ లక్ష్యత్వే తదవృత్తేరతదాత్మన
శ్చ తద్ధర్మవ్యాపకత్వాయోగాదిత్యవయవపఙ్క్తేః వృత్త్యనియామక తా
దాత్మ్యసంబంధేన సాధ్యమాత్రే సిద్ధాంతలక్షణ సంచారణస్యచ విరోధ
మాలోచ్యవాపి తేషామలక్ష్యత్వ ముపేత్యవ్యాప్యవృత్తిత్వ ఘటితలక్షణం
సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన వ్యాపకతాగర్భం కృతమితి వాచ్యం తథాచ
తత్రైతల్లక్షణాతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవ స్వలక్షణయోస్తు స్వాతంత్ర్యాదేవ
స్వామిత్వాది సంబంధేనసాధ్యతాస్థలీయ హేతుసాధారణ్యేపి నదోషః కిం
చ వృత్తావపి హేతోరితి లేఖనసంగమనావసరే వ్యాప్యవృత్తితా నిరూప
కాధికరణ పర్యంతమప్రవేశాత్ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ నిబంధనైవావ్యా
ప్యవృత్తిసాధ్యకా వ్యాప్తిరితి కల్పనాం వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకేపి క్షణవిశే
షవృత్తిత్వ విశిష్టసాధ్యాభావ మాదాయావ్యాప్త్యసంభవస్యైవసత్త్వాద
వ్యాప్తిపద లేఖనాసంగతిరితి దోషేణ నిరాకృత్యా వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యక
స్థలీయ సాధ్యాభావాధికరణవృత్తిత్వం వ్యాప్యవృత్తితానిరూపకాధి కరణ
నివేశద్వారాఽవ్యాప్తిమాత్రసంపాదకమితి వృత్తిత్వాంతస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వ
విశేషణ వ్యావర్త్యావ్యాప్తిమాత్రోపయికత్వం సమర్థితంతథాచ తద్గ్రం
థవిరోధః ఏతన్మతే వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకేపి జగద్విషయక జన్యజ్ఞానవ్యక్తేః
ప్రోక్తసంబంధేన ప్రతియోగి వైయధికరణ్య ఘటితసాధ్యవ్యాపకతయా తద
భావనిష్ఠప్రతియోగి వైయధికరణ్య నిరూపకాప్రసిద్ధేరసంభవస్యసత్త్వాదవ్యాప్తి

పదసంగమనాసంభవాత్ పూర్వమతే తత్సంగత్యా నత్త్వాభిధానే నైతన్మతే తత్సంగతి వ్యంజనాత్ కించ ప్రతియోగివైయధికరణ్యా ఘటితలక్షణే తద్ఘటిత సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధ ఘటిత వ్యాపకత్వానుక్తౌ తత్పరిష్కారాంతరారంభ వైయర్థ్యం పూర్వతత్పరిష్కారస్యైవ సమ్యక్త్వాత్ అస్మన్మతే చ తథావిధవ్యాపకత్వ ప్రవేశే పూర్వతత్పరిష్కారస్య ప్రవేష్టుమశక్యతయా తత్సార్థక్యాత్ నచైవం వాచ్యత్వాది సాధ్యకే తద్ఘటితే తల్లక్షణసంయోజనం వ్యర్థం అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యక ఏవ తదౌచిత్యాదితి వాచ్యం కేవలాన్వయిన్యభావాదితి దూషణం నేశ్వరేచ్ఛావిషయత్వరూపే వాచ్యత్వే మీమాంసకై రీశ్వరానంగీకారాత్ కింతు అవ్యాప్యవృత్తిజన్యేచ్ఛావిషయత్వరూప తత్రేత్యథేశ్యాద్యాశంకాయా స్తత్పరత్వాత్ ఈశ్వరేచ్ఛావిషయతా సాధారణే వాచ్యత్వే నతత్సంయోజనం కింతు తదవ్యాప్యవృత్తిజన్యేచ్ఛా విషయితా రూపే ఇత్యుపగమాద్వా వాచ్యత్వమవ్యాప్యవృత్తీతి జ్ఞానకాలే ప్రతియోగివైయధికరణ్యా ఘటితవ్యాప్తిజ్ఞానం నసంభవతీతి తత్ర తద్ఘటితవ్యాప్తిసంయోజన సంభవాచ్చ తాదాత్మ్యసంబంధేన సాధ్యతాయాం సాధ్యే వ్యాప్యవృత్తిత్వ జ్ఞానదశాయాం ప్రతియోగివైయధికరణ్యా ఘటితసిద్ధాంత వ్యాప్తిగౌరుధర్మస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ ఏవేతి వ్యక్తీభవిష్యతి

* అత్రోచ్యతే * సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన ప్రతియోగి వైయధికరణ్యా ఘటితవ్యాపకత్వ ఘటితం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావఘటితం వ్యాప్యవృత్తిత్వాఘటితం పృథగ్లక్షణముపేయం అతఏవదంతీతి గ్రంథావతారణే ప్రదర్శితం గ్రంథకృదభిప్రేతంచతత్ తాదాత్మ్య సంబంధేన సాధ్యత్వే హేతూనాం తల్లక్ష్యతాపాత్రం నతు వ్యాప్యవృత్తిత్వాదిఘటిత లక్షణలక్ష్యతాపీతి తత్ర తదవ్యాప్తిర్నదోషాయ ఉపదర్శిత లక్షణాంతరానుపగమే సంయోగేన ప్రమేయత్వేన ప్రమేయాభావస్యాప్రమాణికత్వేపి వ్యాపకతావచ్ఛేదకతా ఘటకప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటక సంబంధయోరైక్య నివేశాల్లక్షణాఘటకత్వమభిహితం తత్ కుత్రలక్షణే అథవ్యాపకతాఘటక సంబంధావచ్ఛిన్నాభావ ఘటితలక్షణే వ్యాపకతాయాః ప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటితతయా ప్రకృతే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా

డాత్మ్యసంబంధస్యైవ భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకత్వాపత్త్యా తద్ఘటకత్వాప్రసక్తేః వ్యాప్యవృత్తిత్వఘటితలక్షణేఇతిచేత్తర్హితత్రాపిసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగివైయధికరణ్యస్య వ్యాపకతాఘటకత్వాత్తదప్రసక్తేః ఏతేన యాదృశ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకనిష్ఠయాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకతద్వన్నిష్ఠ ప్రతియోగితాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకభేదవత్సాధ్యవత్ తాదృశప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వం సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం వహ్నిత్వేన ఘటవద్భేద వారణాయ తద్వన్నిష్ఠేతి ప్రత్యుక్తం కించైవంతాదృశాభావస్య కథంలక్షణాఘటకత్వం యాదృశ సంబంధపదేన సంయోగోపాదాన సంభవాత్ వ్యాపకతావచ్ఛేదకధర్మేతాదృశసంబంధేన వృత్తిమత్త్వ నివేశే తాదృశ వృత్తిమత్త్వస్యైవ లక్షణాఘటకత్వబీజతయా వ్యాపకతాప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధయోస్తద్బీజత్వకథనాసంగతేః నిష్ప్రయోజనకవృత్తిమత్త్వంనివేశ్యలక్షణాఘటకత్వవచనాద్వరం తదప్రవేశేన తద్ఘటకత్వంచస్యాత్ కించాపదర్శితవ్యాప్త్యంతరానుపగమే సమవాయిత్వేన ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్న భేదప్రదర్శనమశుద్ధమేవస్యాత్ వ్యాప్యవృత్తిత్వ ఘటితలక్షణే ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన సాధ్యతానవచ్ఛేదక సంబంధేన వాయాదృశ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నాధికరణం సాధ్యవత్తాదృశప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదక ధర్మసంబంధావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావస్తత్త్వస్య తాదృశ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వస్యవాసాధ్య వ్యాపకతావచ్ఛేదకతయా తస్య లక్షణాఘటకత్వాత్ తాదాత్మ్య సంబంధేన ప్రతియోగ్యధికరణస్య భేదాప్రసిద్ధేః అస్మన్మతేచ తాదృశ వ్యాప్త్యంతరాభిప్రాయేణ తద్గ్రంథలేఖనం నానుపపన్నం తత్ర సమనియతాభావభేదమతేపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్య సంయోగేన ప్రమేయత్వేన ప్రమేయభేదస్య జాగరూకతయా సమవాయిత్వేన వాచ్యత్వ వద్భేదోద్రష్టవ్య ఇతి మిశ్రపఙ్క్తివైయర్థ్యమిత్యాశంక్య తాదృశభేదస్య గుణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ గుణేఽవ్యాప్యవృత్తిత్వజ్ఞాన శూన్యతాదశాయాం సిద్ధోపయోగిజాతీయవ్యాపకతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్న

అభావేయథాశ్రుత సాధ్యప్రతియోగికత్వం పరిత్యజ్య స్వప్రతియోగి
తానవచ్ఛేదకే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ విశేషణ
స్య వ్యాప్యవృత్తిత్వాది విశేషణస్యచ వ్యావృత్తిమాహ * తేనేతి. * తత్ర
త్యసాధ్యవ్యక్తేరభావవతి హేతౌ వృత్తావపి నావ్యాప్తిరితి యోజనా ఏతద్గ్రా
పవానేతద్రసాఽత్యాదౌ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగివ్యధి
కరణ సాధ్యాభావవన్న స్సాధ్యమేవ తత్ర హేతోరవృత్తేర్లక్షణగమన సం
భవాన్నాసంభవః అథసాధ్యవతి తద్రూపే తద్రూపోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావ
సత్త్వేన తత్రాపి లక్షణ గమనాభావాదసంభవః నచ నాసౌప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి వ్యధికరణః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతోభ
యత్వేన రూపేణోభయవద్భేదస్య ఉభయవతోఽసిద్ధత్వేన అప్రసిద్ధేరితి
వాచ్యం ఉభయత్వేనాన్యతర వద్భేదస్య తాదృశాభావప్రతియోగితా వ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నతత్ప్రతియోగివృత్తిప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకస్యఉభయా
భావవతి సత్త్వాత్తస్యాపి తాదృశభేదమాదాయ తత్త్వాదితి చెన్న వ్యాసజ్య
వృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్య స్వవ్యాపకసాధ్యతావచ్ఛేదకక
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటితలక్షణాఘటకత్వేనమిశ్రపజ్ఞ వైయర్థ్యా
ధారాదితి కృతబుద్ధయో విదాంకుర్వంతు * తద్రూపేతి * సమనియతాభా
వభేదేనేదం తేన తద్రైక్యమతే తస్యవ్యధికరణ ధర్మానవచ్ఛిన్నాభావత్వేపి
నక్షతిః * అన్యతరేతి * వహ్నిత్వేన మహానసీయ వహ్నిమద్భేదవదుభయ
త్వేన తద్రూపవద్భేదోఽసిద్ధఏవ * ఉభయత్వేనాన్యతరాభావేతి * స్వాశ్ర
యనిష్ఠత్వత్రియేన సంబంధేన ప్రతియోగితావత్త్వం తేన సంబంధేన స్వాశ్ర
యత్వం నివేశ్యం అన్యథాకపిసంయోగ రూపసాధ్యాభావస్య కపిసంయోగా
భావత్వేన ధ్వంసవిశేషవద్భేద మాదాయ ప్రతియోగివైయధికరణ్యాపత్తేః ఏ
వంచోభయత్వేనోభయాభావ ప్రతియోగితాయాః పర్యాప్తిసంబంధేనైవ స
త్త్వాదుభయత్వేనాన్యతరవద్భేదో కించిత్కర ఇత్యేతాదృశాభావానుధావనం
వ్యాసజ్యవృత్తిత్వం న్యూనవృత్తిత్వం తేనైతద్రూపభిన్నత్వేన తద్రూపైత
ద్రూపాన్యతరాభావ వ్యుదాసః. ఏతదస్వరసాదాహ * స్వవ్యాపకే
తి * ధూమత్వేన ప్రమేయాభావ ప్రతియోగితాధూమ మాత్రవృత్తిః స్వ

ప్రతియోగితాకస్యాఽభావస్య నివేశే తాదృశోభయాభావాది వారణం సంభవతీత్యభిప్రాయేణావ్యాప్తిలిఖనాత్ * అవ్యాప్యవృత్తేరితి * యద్యప్యే తద్గ్రంథస్య స్వయముక్తస్యాభావే వ్యాప్యవృత్తిత్వాది నివేశనస్య ప్రయోజనపరిదర్శన పరత్వే సాధ్యపదం కపిసంయోగాభావాది పరమేవవాచ్యం నతు కపిసంయోగాద పరం కపిసంయోగాదసాధ్యకస్థలే కపిసంయోగాద్యభావస్య లక్షణఘటకత్వేపి స్వాధికరణపదస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వాది నిరూపకాధికరణ పరతయా అభావే వ్యాప్యవృత్తిత్వాది నివేశనస్యావశ్యకత్వాభావాత్ తదీయవ్యాప్యవృత్తితా నిరూపకాధికరణే గుణాదౌ హేతోరవృత్తేరవ్యాప్త్యనవకాశాత్ కపిసంయోగాభావాదే గుణాదౌ నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వాది రూపవ్యాప్యవృత్తిత్వాదినత్వేన తాదృశవిశేషణేన వ్యావర్తనాసంభవాచ్చ తథాచ కపిసంయోగాభావాది సాధ్యకస్థలేకపిసంయోగాద్యాత్మకాభావస్య లక్షణఘటకత్వేపి తదీయవ్యాప్యవృత్తితానిరూపకాధికరణాప్రసిద్ధిరేవావ్యాప్తిప్రయోజికానతు తాదృశాభావీయ వ్యాప్యవృత్తితా విధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాశ్చావచ్ఛేదకైక్యేపి భిన్నాః వాచ్యత్వ భిన్నత్వేన వాచ్యత్వాభావఏవవాబోధ్యః ఉభయాభావాదీత్యాది పదసత్వేతరతయాద్యభావో గ్రాహ్యః నతు పూర్వక్షణవృత్తిత్వ విశిష్టైతద్రూపాభావః కించిద్విశిష్టస్యాభావత్వేనైతద్రూపవదభేదమాదాయ ప్రతియోగివ్యధికరణ్యా వారణార్థం తద్ఘటకప్రతియోగిత్వే రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగిత్వాభేదస్య వాచ్యతయా పూర్వక్షణవృత్త్యే తద్రూపవత్వేనతద్వద్భేదస్య సాధ్యవత్యనత్వేనాదోషాత్ అతఏవ వైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వంనోక్తం అవ్యాప్యవృత్తి సాధ్యకసద్ధేతుత్వావచ్ఛేదేనా వ్యాప్త్యన్వయా సంభవాదవ్యాప్యవృత్త్యభావసాధ్యక సద్ధేతుత్వావచ్ఛేదేన తదన్వయోబోధ్యః నచతత్రాపి కపిసంయోగాభావవాన్ గుణత్వాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిరితి వాచ్యం హేతుసమానాధికరణాభావప్రతియోగిత్వస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వరూపత్వాత్ తథాచ తత్ర దీధిత్య సంగతిమాశంకతే * యద్యపీతి * వ్యాప్యవృత్తితానిరూపకత్వాప్రవేశే వ్యాప్త్యవారకతామాహ * కపీతి * అత్ర సాధ్యాభావేవ్యాప్యవృత్తిత్వం నివేశ్యత దధికరణపదేన వ్యాప్యవృత్తితా నిరూపకం నివేశ్య

రూపకాధికరణే హేతోర్వృత్తిరిణి వృత్తావపి హేతోరితి నసంగచ్ఛతే త
థాప్యభావే వ్యాప్యవృత్తిత్వ విశేషణానుపాదానే యావదంతర్గత కపిసం
యోగాదీనాం వ్యాప్యవృత్తితా నిరూపకాధికరణాప్రసిద్ధిః స్యాదితి తాదృ
శాధికరణపర్యంతం నవివక్షణీయం తథాచ సత్యవ్యాప్యవృత్తి సాధ్యకస్థలే
హేతౌ స్వసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ నిబంధనావ్యాప్తిః సాచవ్యాప్యవృత్తిత్వా
ద్యుపాదానాన్న సంభవతీత్యభిప్రాయః అథవాకపిసంయోగాదిసాధ్యక హే
తౌ స్వసాధ్యాభావీయావ్యాప్యవృత్తితానిరూపకాధికరణ వృత్తిత్వం తత్ప్రతీ
యావ్యాప్తివారకవ్యాప్యవృత్తితానిరూపకాధికరణ వృత్తిత్వ నివేశౌపయిక
మత స్తదధీనాయా కపిసంయోగాభావాది సాధ్యకస్థలే కపిసంయోగాద్యా
త్మకాభావీయ తాదృశాధికరణాప్రసిద్ధినిబంధనావ్యాప్తి స్తత్సంపాదకమపీతి
నతాదృశగ్రంథాసంగతిః ఏతేన కపిసంయోగాభావాది సాధ్యకస్థలే తా
దృశాధికరణాప్రసిద్ధిభయేన వ్యాప్యవృత్తితానిరూపకాధికరణా నివేశే
వ్యాప్యవృత్తి సాధ్యకస్థలేపి

మితి కల్పమభిప్రేత్యసమాధత్తే * తథాపీతి * వ్యాప్యవృత్తిత్వాదీత్యాది
నా తన్నిరూపకాధికరణ పరిగ్రహః అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకసద్ధేతుత్వావచ్ఛే
దేన తాదృశవృత్తిత్వ నిబంధనావ్యాప్తేః సాధ్యాభావే వ్యాప్యవృత్తిత్వాది
దానేన వ్యుదాసఇతి అసంగతం దీధితావవ్యాప్యవృత్తిభావసాధ్యకసద్ధేతా
వవ్యాప్తివారకప్రోక్తతదధికరణ పదార్థాసత్వాత్ కథంచిత్తదుభయోపా
దానేపి హేతునిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వమాత్రం నవ్యాప్యవృత్తిత్వాది
ద్వయనివేశౌపయిక మిత్యాశంకానుద్ధారాత్ వక్ష్యమాణాస్వరసాచ్చాహ
* అథవేతి * అవ్యాప్తీతి * వ్యాప్యవృత్తితానిరూపకత్వ ప్రవేశేనాసంభ
వోనవార్యతే కింత్వవ్యాప్తిమాత్రమిత్యర్థః * తదధీనేతి * తథాచ కపి
సంయోగాది సాధ్యకహేతోః తాదృశసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వమేవ పరంప
రయా కపిసంయోగాభావాది సాధ్యకావ్యాప్తి ప్రయోజకమితి యథా
సాక్షాత్తత్ప్రయుక్తా కపిసంయోగాది సాధ్యకావ్యాప్తి రధికరణ విశేషణా
ద్వార్యతే తథాపరంపరయా తత్ప్రయుక్తా తదభావసాధ్యకా వ్యాప్తిరప్య
భావవిశేషణాదితిభావః ఏతత్కల్పే ప్రోక్తాధికరణ పదార్థానాంతరీయకో

క్షణవిశేషవృత్తిత్వ విశిష్టసాధ్యాభావస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్యా ఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్యావ్యాప్యవృత్తేరధికరణే హేతావృత్త్యా లక్షణ గమనాసంభవాత్ అసంభవఏవ సంభవతీతి అవ్యాప్తిరితి లిఖనం నయుజ్యతఇత్యపి నిరస్తం (ఏతద్రూపాదిసాధ్యకస్థలే స్వరూపసంబంధేన హేతౌ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధ ఘటిత వ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నాభావీయ వ్యాప్యవృత్తితా సిరూపకాధికరణత్వస్య సమవాయిని ప్రసిద్ధేస్తత్రతాదృశాధికరణాప్రసిద్ధి నిబంధన లక్షణాగమనాసంభవాదసంభవాభావాత్.) తత్తత్సాధ్యాభావాధికరణ వృత్తిత్వస్య హేతువృత్తితానవచ్ఛేదక విశేషధర్మవ్యాసజ్యవృత్తి ధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయ వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావం నివేశ్యచేద్వార్యతే తదావ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావ సజాతీయస్య తాదృశస్య తద్వద్వృత్తిత్వత్వేన ఘటాద్యభావస్య ప్రసిద్ధిగురుధర్మస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాంగీకారఏవ సంభవతి అన్యథా తాదృశాభావవద్వృత్తిత్వత్వస్య వృత్తిత్వత్వరూపలఘు ధర్మసమనియతతయా ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వేన తదవచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధేః

దీధితికృద్వ్యంజితః సత్త్వాదౌ పూర్వక్షణవృత్తిత్వవైశిష్ట్యాప్రసిద్ధేరాహ * క్షణేతి * తత్క్షణేత్యర్థః సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టసత్తాభావస్య ఉత్తరక్షణావచ్ఛేదేన హేతుమతిసత్త్వాదవ్యాప్తిరధికరణ విశేషణే తాదృశాభావాధికరణం సామాన్యాదికమేవేతి వార్యతే ఇత్యతః అనివేశ ఇత్యంతం తథాచ హేతుమన్నిష్ఠ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వనిబంధనాసంభవః వ్యాప్యవృత్తిత్వాది నివేశౌపయిక ఇత్యర్థః * నిరస్తమితి * సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ నిబంధనాసంభవస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వనిరూపకత్వనివేశౌపయికత్వేపి వ్యాప్యవృత్తిత్వనివేశానౌపయికతయా తదుభయనివేశౌపయికతయా వ్యాప్తిలేఖనసామంజస్యాదితి భావః * హేతువృత్తితానవచ్ఛేదకేతి * హేతునిరూపితవృత్తితానవచ్ఛేదకేత్యర్థః తాదృశధర్మో ప్రాదవృత్తిత్వత్వమేనత్వయోగోలక వృత్తితాత్వంతస్య వహ్నినిరూపితవృత్తితావచ్ఛేద

అన్యూనానతిరిక్తవృత్తి రూపావచ్ఛిన్నత్వ నివేశే హ్రదవృత్తిత్వ హ్ర
దాన్యనిధూమవృత్తిత్వోభయాభావాద్దే ర్నిర్ధూమ వృత్తిత్వత్వాత్ సమని
యత ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకతయా తద్వతిధూమాది సాధ్యకవ
హ్న్యాదిహేతావతివ్యాప్తేః తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య విశిష్టవ్యా
పకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నాభావాది నివేశేచ నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వాది
నా హ్రదవృత్తిత్వ ఘటాన్యతరాభావ మాదాయతద్దోషతాదవస్థ్యమిత్యన్యా
దృశాభావం తత్తదధికరణ వృత్తిత్వాభావపదేన వివక్షయతి * తద్వతీతి *

కిత్వాత్ * అన్యూనేతి * తథాచ వృత్తిత్వత్వేన ఘటాభావప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకస్య జగద్వృత్తిత్వత్వాన్న్యూనవృత్తిత్వాన్నదోష ఇతి భావః ని
ర్ధూమవృత్తిత్వఘటోభయాభావవారణాయా నతిరిక్తవృత్తిత్వం రూపవిశే
షణం * ప్రాదేతి * నను తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వనిష్ఠభేదప్రతియోగి
తాయాః పర్యాప్తిసంబంధేన అనవచ్ఛేదకత్వమన్యూనవృత్తిత్వం తచ్చ నై
తాదృశాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య సంభవతి ఉభయత్వస్య వ్యాస
జ్యవృత్తిత్వాత్ నచ విషయితాసంబంధేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవిశి
ష్టజ్ఞానస్య స్వరూపసంబంధేనాభావస్య సత్వాదతివ్యాప్తిః యదిచ తస్యవ్య
ధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావతయా సాజాత్యాభావాన్నాతి వ్యాప్తిరిత్యు
చ్యతే తదాధ్వంసత్వాదత్యాదౌ కాలికసంబంధేన తాదృశవృత్తితాత్వవి
శిష్టధ్వంసాద్యభావ మాదాయాతివ్యాప్తి స్తద్వారణాయ స్వరూపసంబం
ధావచ్ఛిన్నత్వేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయా నివేశనీయతయా ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన వ్యాపకత్వ నివేశాదన్యథా విషయి
తాసంబంధేన తాదృశవృత్తిత్వత్వవిశిష్టజ్ఞానభేద మాదాయాసంభవాపా
తాదితి తాదృశాభావో లక్షణఘటక ఇతి వాచ్యం పర్యాప్త్యన్య స్వరూప
సంబంధేన వ్యాపకత్వ సంభవేపి తేనసంబంధేనోభయత్వవిశిష్టాభావస్యాప్ర
తావసత్వేన తల్లేఖనాసంగతేః తాదృశవృత్తిత్వా సంబద్ధస్వకం యద్వృత్తి
దన్యత్వనివేశశ్చాభావసంగమన మాత్రప్రయోజకతయాన ఘటత ఇతి చేన్న. ప
ర్యాప్త్యన్యస్వరూపసంబంధేన వ్యాపకతాయాః ప్రవేశ్యత్వాత్ స్వరూ
పసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకత్వేనైవ లక్షణఘటకతా.

వ్యాపకాంతమనవచ్ఛిన్నాంతం చ ప్రతియోగితావిశేషణం ప్రథమవిశేషణ
ప్రయోజనమాహ * తత్తత్సాధ్యాభావవద్వ్యక్తివిశేషేతి * యద్వ్యక్తౌ
హేతురపి నవర్తతే తాదృశ హ్రదాది వ్యక్తీత్యర్థః వ్యభిచారనిరూపక
హేత్వధికరణమాత్రవృత్తిరోఽయోగోళకాది వ్యక్తివిశేషావృత్తిత్వాది
రూప సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నాభావ
స్తద్వ్యక్తివిశేషవృత్తిత్వాభావస్య హేతావసంభవాత్ కించిద్విశిష్టస్య
తాదృశాభావవద్వృత్తిత్వస్యాభావమాదాయాతి ప్రసంగం దర్శయతి *పా
ర్థివత్వాదివిశేషితస్యేతి * అగ్రిమేణసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్యేత్యనేనా
న్వితం వహ్న్యాదౌ పార్థివత్వాది విశేషణాభావాత్తద్విశిష్ట నిర్ధూమవృత్తిత్వా
భావమాదాయేత్యర్థః ద్వితీయవిశేషణ ప్రయోజనం దర్శయతి * ద్విత్వా
ద్యవచ్ఛిన్నస్యేతి * ఘటనిర్ధూమవృత్తిత్వోభయత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్యేత్యర్థః
* నాతిప్రసంగ ఇతి * హ్రదాదవృత్తిత్వస్య పార్థివత్వాది విశిష్టనిర్ధూమ
వృత్తిత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితాయా వహ్న్యాదివృత్తినిర్ధూమవృత్తి
త్వాద్యవృత్తితయా తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వా వ్యాపకత్వాత్ ద్వి
త్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితాయా ద్విత్వాదివద్వ్యాసజ్యవృత్తితా
విరహేణ నిర్ధూమవృత్తిత్వాది నిష్ఠభేద ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వరూప
నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వాది వ్యాపకత్వసత్త్వేఽపి వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్న
త్వాత్తాదృశాభావానాం లక్షణాఘటకత్వాదితి భావః వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మ
స్య తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ నిష్ఠభేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ రూప
వ్యాపకత్వ విరహాత్ తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ వ్యాపకధర్మావచ్ఛి
న్నవ్యాప్తి ఘటిత స్వరూపసంబంధశ్చ విరోధనిర్వాహకః పర్యాప్తిఘటిత స్వ
రూపసంబంధేన వ్యాపకతాం ప్రవేశ్య గగనభావవారణేఽపి నిర్ధూమవృత్తి
త్వత్వేన హ్రదవృత్తిత్వ ఘటాన్యతరాభావ మాదాయాతివ్యాప్తిర్దుర్వా
రైవ తద్రూపభిన్నం గుణత్వాదిత్యాదౌ రూపత్వ విశిష్టతాదృశ సమవేత
త్వాన్యాభావ మాదాయాతివ్యాప్తిరతో వ్యాపకేత్యుపహాయ వ్యాపకతావ
చ్ఛేదకేతి. ఏతద్రూపనిరూపితాధేయతాప్యేకైవేత్యభిప్రాయేణేదం నిర్ధూ
మవృత్తిత్వత్వేన హ్రదవృత్తిత్వ హ్రదాన్యనిర్ధూమ వృత్తిత్వోభయా

న్నాభావ నివేశేప్యేతత్త్వా వచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతిప్రసంగస్య వారణ
సంభవేపి ప్రతియోగితాయాం వ్యాపకత్వవిశేషణాప్రవేశే నిర్ధూమవృత్తి
త్వత్వావనా హ్రదాదివృత్తిత్వ ఘటాన్యతరాభావమాదాయ అతిప్రసంగో
నశక్యతే వారయితుమితి తత్ర తద్విశేషణ ప్రవేశస్యావశ్యకత్వే వ్యాసజ్య
వృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నాభావవారణాయ తాదృశధర్మానవచ్ఛిన్నత్వ మేవా
స్తు తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ వ్యాపకధర్మావచ్ఛిన్నత్వాపేక్షయా లాఘ
వాత్ వహ్నిత్వేన తార్ణాలోకదహనోభయాభావానంగీకర్తృభి
ర్నాంగీకర్తుం శక్యత ఇత్యతో ఘటాన్యతరేతి. పార్థివత్వాదీత్యాది
నా శైవాలత్వాది నిష్ఠనిర్ధూమవృత్తిత్వ పరిగ్రహః * అతిప్రసంగస్యేతి *
నన్వత్ర తాదృశ వృత్తిత్వనిష్ఠభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః స్వరూ
పసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ స్యావశ్యకతయా తాదృశోభయత్వేతదభావాత్మక
వ్యాపకత్వమక్షతమేవ నచ పర్యాప్తి సంబంధావచ్ఛిన్నత్వం నివేశ్యమితి
వాచ్యం తథాపి తాదృశవృత్తిత్వత్వే తాదృశావచ్ఛేదకత్వాభావసత్త్వాదితి
చెన్న తాదృశవృత్తితాత్వవ్యాపకధర్మపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకాభావస్యవా
చ్యత్వాత్ * నిర్ధూమేతి * యద్యపి వృత్తిత్వత్వమేవ తాదృశాభావప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకంభవితుమర్హతీతి గురుధర్మస్యప్రతియోగితానవచ్ఛే
దకత్వేన తాదృశవృత్తిత్వత్వ రూపగురుధర్మపురస్కారేణాభావ ప్రదర్శ
నమనుచితం తథాపి గ్రన్థస్య గురుధర్మస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేన
తాత్పర్యం కింతు నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వేన నిర్వహ్నివృత్తిత్వ ధూమవద్వృత్తి
త్వాన్యతరాభావమాదాయాపి దోషసూచనార్థం తద్రూపేణ తాదృశాభా
వ ప్రదర్శనం నహ్యేతస్య తాదృశాన్యతరత్వమాత్రం ప్రతియోగితావచ్ఛే
దకం ధూమావృత్తిత్వ ప్రసంగాత్ నాపివృత్తిత్వమాత్రం సామాన్యరూపే
ణ విశేషాభావానుపగమాత్ వృత్తిత్వసామాన్యస్య ప్రతియోగిత్వోపగమేచ
సంయుక్తావృత్తిత్వ ప్రసంగాత్ యద్వానిర్ధూమవృత్తిత్వత్వేన ధూమవద్వృ
త్తిత్వ నిర్ధూమవృత్తిత్వోభయాభావ మాదాయ ప్రతియోగితాయా వ్యాస
జ్యవృత్తిత్వమతే దోషః సూచ్యతే పరంతు భట్టాచార్యాణాం అన్యతరప
దోపాదానస్వరసాత్ ప్రతియోగితాయా మవ్యాసజ్యవృత్తిత్వ దానేన త

వాన్నివేశయితుముచితమితి తదేవ నివేశితం వ్యాసజ్యవృత్తిత్వంచ స్వసమా
నాధికరణభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం * సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వమితి *
సాధ్యాభావవత్సంబంధిత్వ మిత్యర్థః తేన తాదాత్మ్యసంబంధేన వృత్తేర

ప్యుద్ధారోఽపి బోధ్యః నిర్ధూమస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకాఘటకత్వేపి కైము
తిక న్యాయేన ధర్మస్య వ్యాపకత్వోపపాదకతయోపాదానమితి తుజ్యా
యః నను తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ వ్యాపకధర్మావచ్ఛిన్నాభావ
ప్రవేశే వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వం న ప్రవేశ్యమిత్యాశంకాయాం
నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వేన హ్రదవృత్తిత్వ ఘటాన్యతరాభావమాదాయాతివ్యా
ప్తిరితి సమాధానమసంగతం స్వన్యూనవృత్తిధర్మస్యావచ్ఛేదకత్వా నిరూ
పకతాదృశవృత్తిత్వత్వ వ్యాపకధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా ఏవలాఘ
వాన్నివేశనీయతయా వ్యాసజ్యవృత్తి ధర్మానవచ్ఛిన్నత్వ వైయర్థ్యాత్
నచ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ సంగ్రహార్థం సామానాధికరణ్యఘ
టితం న్యూనవృత్తిత్వం వాచ్యమితి విపరీతగౌరవమితి వాచ్యం యథోక్త
విశేషణప్రవేశేపి తదావశ్యకత్వాత్ అన్యథాహ్రదవృత్తిత్వత్వేన నిర్ధూమ
వృత్తిత్వ సామాన్యాభావ మాదాయాతివ్యాప్తేః నచ సవిశేషరూపేణ సా
మాన్యాభావఇతి తత్ప్రతియోగితా హ్రద వృత్తిత్వమాత్రే ఏవోపగమ్యతే
ఇతి నదోషఇతి వాచ్యం ఏవమపి ద్రవ్యత్వేన రూపేణ నిర్ధూమవృత్తిత్వధూ
మవద్వృత్తిత్వాన్యతరాభావమాదాయాతివ్యాప్తేరిత్యత స్తాదృశవృత్తిత్వత్వ
వ్యాపకప్రతియోగితాం నివేశ్య వ్యాసజ్యవృత్తిత్వం వ్యాచష్టే*వ్యాసజ్యేతి*
నచైవంలాఘవాదిత్యసంగతం.తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ వ్యాపకధర్మా
వచ్ఛిన్నత్వ ప్రవేశే సాధ్యాభావాధికరణవృత్తిత్వ భిన్నత్వేన నిర్ధూమ వృ
త్తిత్వఘటాన్యతరాభావస్య జలవృత్తిత్వత్వేన నిర్ధూమవృత్తిత్వాద్యభావద్వి
త్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావయోశ్చవారణ సంభవేపి స్వన్యూనవృత్తితాదృశ ధ
ర్మావచ్ఛిన్నత్వ నివేశే లాఘవం సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ నివేశాదితి
భావః స్వం ప్రతియోగితా ప్రతియోగితాయాః సామానాధికరణ్యేనావచ్ఛే
దకం తేన నిర్ధూమవృత్తితాత్వేన ఘటాదిభేదమాదాయనదోషః వ్యధికర
ణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ సంగ్రహప్రకారఉక్తః తాదృశవృత్తిత్వాభావశ్చ

ప్రసిద్ధావపి నతత్సంబంధావచ్ఛిన్న హేతుతావ్యాప్తిః సంబంధప్రతియోగి
త్వ రూపసంబంధిత్వైకదేశసంబంధే హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేనేతి తృతీ
యార్థాభేదాన్వయః * వృత్తావపీతి * సంబద్ధత్వేపీత్యర్థః * నదోషఇ
తి * హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధానివేశే వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర వ
హ్న్యభావవత్సంయుక్తత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితాయా వహ్న్య
భావవత్సమవేతత్వాద్యవృత్తితయా సామాన్యతో వహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వ
త్వం ప్రత్యవ్యాపకత్వేన తాదృశాభావస్యలక్షణఘటకత్వానుపపత్త్యావహ్న్య
భావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకస్య తద్వృత్తిత్వ సామాన్యాభావ
స్య వహ్న్యభావవత్సమవేతత్వేన ధూమేఽసత్వాత్ అవ్యాప్తిః ప్రసజ్యతే హే
తుతావచ్ఛేదక సంబంధనివేశేచ నిర్వహ్నిసంయుక్తత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యా
పి తాదృశ సంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగి
తాకత్వేనలక్షణఘటకతయాతమాదాయలక్షణసమన్వయఇతి భావః * ఇత్థం చ *
హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ వివక్షణేచ సతీతి
శేషః తదవివక్షణేచ వక్ష్యమాణాప్రసిద్ధి విరహోపష్టంభసంగతిః * హే
తుతావచ్ఛేదక సంబంధేన కస్యచిదధికరణఇతి * అనుయోగితాసంబంధేన హే
తుతావచ్ఛేదక సంబంధవద్వృత్తిరిత్యర్థః అథవా హేతుతావచ్ఛేదక సం
బంధేన ధర్మవద్వృత్తిరిత్యర్థః విశిష్య హేతుతావచ్ఛేదక పురస్కారేణ
హేతుమత్వ నివేశన సంభవేపి బహుపదార్థఘటిత హేతుతావచ్ఛేదక
స్థలే ధర్మత్వేన నివేశాపేక్షయా తేన రూపేణ నివేశే గౌరవమితి సామాన్య
తో నివేశలాభాయ కస్యచిదిత్యభిహితం అథ ద్రవ్యం గుణకర్మాన్యత్వే సతి

వ్యాప్యవృత్తిర్బోధ్యః తేనావ్యాప్యవృత్తేః సంయోగాత్మక వృత్తిత్వాభావ
స్య పూర్వక్షణవృత్తిత్వ విశిష్టతాదృశవృత్తిత్వా భావస్యచ సత్వేపి నాతి
వ్యాప్తిః నిరవచ్ఛిన్నవిశేషణతాసంబంధేన తద్వత్వం వా. హేతుతావచ్ఛే
దక సంబంధానుయోగితానివేశే తత్సంబంధనివేశాద్గౌరవ మతోనుయోగితే
తి * కస్యచిదితి * దీధిత్యనుసారేణాహ * అథవేతి * ప్రథమకల్పసమో
యంకల్పః నను ధర్మత్వేన నానాపదార్థనివేశ మపేక్ష్య హేతుతావచ్ఛే
దకరూపేణైవ నివేశ ఉచితఇత్యతఆహ * విశిష్యేతి * బహుపదార్థేతి

సత్త్వాదిత్వాదౌ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్యాపి సాధ్యాభావస్యసత్తాదిరూపహేతు సమానాధికరణత్వ సంభవేపి హేతుతావచ్ఛేదక విశిష్టహేతుసమానాధికరణ నిరుక్తసాధ్యాభావానాం వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ నియమాత్తాదృశ హేతుసమానాధికరణత్వేనాభావ విశేషణే కేవల వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ రూపేణైవ సాజాత్యవివక్షణం సంభవతీతి తన్నివేశన మేవోచితమితి చేన్న. తథాసతి తాదృశ యావత్సాధ్యాభావ సజాతీయవత్త్వస్యైవ లక్షణత్వం సంభవతి వ్యభిచారిణి సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యాపి విశిష్టహేతు సమానాధికరణత్వేన లక్షణఘటకతయా తద్ఘటక యావదభావ సజాతీయాప్రసిద్ధ్యైవ అతివ్యాప్తివిరహాత్ సద్ధేతౌ తాదృశయావదభావ సజాతీయవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక యత్కించిదభావమాదాయైవలక్షణ సమన్వయసంభవాదితి సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావవత్త్వ విశేషణవైయర్థ్యాపత్తేః * హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేనేతి * సమవాయాది సంబంధేనేత్యర్థః *సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య* సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య *నక్షతిరితి* తాదృశసాధ్యాభావస్యసమవాయాది సంబంధానుయోగ్యవృత్తితయా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ లక్షణఘటకత్వాత్ తద్వతిచ తాదృశసంబంధేనాపివృత్తేః ప్రసిద్ధేరభావః అతఏవ ద్రవ్యంగుణకర్మాన్యత్వేసతి సత్త్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః విశేష్యవిశేషణ సంబంధస్య పరంపరయా హేతుత్వ మభ్యుపేత్య వారణీయేత్యభిప్రేత్య హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన కించిద్వ్యక్త్యధికరణ వృత్తిత్వమభావే వివక్షితం యదిచ సత్తాదేరేవ విశిష్టసత్తాత్వాదినావ్యాప్యత్వం హేతుతా

వ్యాదిః సామాన్యతః హేత్వ హేతునా ధారణధర్మత్వేన * యదిచేతి * అథ తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తితా సామాన్యే తత్తత్సాధ్యాభావ సజాతీయ హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వ విశిష్టహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛేద్యత్వాభావః కుతోనోక్తః ద్రవ్యం విశిష్టసత్త్వాదిత్యాదౌ గుణాదివృత్తిత్వే హేతుతావచ్ఛేదక పర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వాభావేనావ్యాప్తివారణాత్ పూర్వవత్తాదృశావచ్ఛేద్యత్వత్వవ్యాపక వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతి

వచ్ఛేదకవిశిష్ట నిరూపిత హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణతా
సామాన్యే తత్తత్సాధ్యాభావ సజాతీయ తత్తదధికరణానుయోగికత్వాభా
వం తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తితాసామాన్యే తత్తత్సాధ్యాభావ సజాతీ
య హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వ విశిష్టహేతుతావచ్ఛేదకావ
చ్ఛేద్యత్వాభావంవానివేశ్య నివార్యతే తదాజాతిమాన్ సత్వాదిత్యాదా
ఉపదర్శితాప్రసిద్ధి నిబంధనా వ్యాప్తేరుక్తవివక్షామంతరేణైవ నివారణం
సంభవతీత్యవధేయం. మిశ్రాస్తు సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావ రూపవ్యా
ప్తే జాతిమాన్ సత్వాద్ద్రవ్యం విశిష్టసత్వాదిత్యాదా అవ్యాప్తిమాలో
చ్యసకలసాధ్యాభావవన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగిత్వ రూపామేవవ్యాప్తిం సా
జాత్యాది ఘటనయా పరిష్కృతవంతః తత్పరిష్కృతేచ యథాశ్రుతే వక్ష్య
మాణదోష ముద్ధర్తు మభావప్రతియోగిత్వ స్థలే స్వావచ్ఛిన్న వ్యాపకతా
వచ్ఛేదక ప్రతియోగితావచ్ఛేదకకత్వ రూపపారిభాషిక తత్ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకత్వాశ్రయ హేతుతావచ్ఛేదకవత్వం నివేశయన్ తాదృశలక్షణమా
హ * యద్వేతి * తాదృశాః వ్యాప్యవృత్తయః సాధ్యాభావాః సాధ్యతావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభా

తియోగితాకాభావ నివేశో వాచ్యః ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావయోగో
లకీయ వహ్నిభేదవిశిష్ట వహ్నిత్వావచ్ఛేద్యత్వాభావ మాదాయాతివ్యాప్తిస్తు
నఅయోగోలకీయ వహ్నినిష్ఠవృత్తిత్వ నిష్ఠావచ్ఛిన్నత్వే ప్రతియోగితావిర
హాదితిచేన్న హేతుతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నత్వస్య నఞర్థత్వాభావాత్. అత్ర
స్వాశ్రయ సాజాత్యసంబంధేన సాధ్యాభావత్వ వ్యాపకోయః స్వాధికరణ
వృత్తిత్వ నిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకప్రతియోగితానిరూపకవృత్తిత్వసం
బంధేన సాధ్యాభావ విశిష్టోవ్యాసజ్యవృత్తిధర్మః స్తదవచ్ఛిన్నాధికరణత్వమ
నుగతం అవచ్ఛేదకత్వం స్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభేదవత్వ సంబంధేనబో
ధ్యమితి * సాజాత్యాదీతి * నచ స్వసమాన జాతీయ సకలసాధ్యాభావ వ
న్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగిత్వ మర్థః ఇతి మిశ్రపఙ్క్త్యాది పదలభ్యం నాస్తీతి
వాచ్యం తాదృశస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వస్య తదభిప్రేతత్వాత్ విశిష్టసత్తాసా
ధ్యకాతివ్యాప్తి వారణాయసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేతి. ప్రత్యేకం తేషామి

వాః ప్రత్యేకం తేషాం సజాతీయస్య వ్యాపకీభూతస్యాభావస్య ఏకైకతద
భావ సజాతీయస్య తత్తదభావవ్యాపకీభూతస్య వ్యాప్యవృత్తేరభావస్య ప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకేన యద్రూపావచ్ఛిన్నం ప్రతివ్యాపకత్వమవచ్ఛిద్యతే
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్ధేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న నిరూపిత వ్యాపక
తావచ్ఛేదకం తద్రూపవత్త్వం తత్త్వం తేనరూపేణవ్యాప్యత్వం. వహ్నిమాన్
ధూమాదిత్యాదౌ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న వహ్న్యాద్యభావ సజాతీయస్త
ద్వ్యాపకీభూతో ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న ధూమాభావః వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛి
న్న ఘటాభావ సజాతీయస్తద్వ్యాపకీభూతః ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న ఘటా
ద్యభావస్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం ధూమత్వాదికం ధూమత్వాద్యవచ్ఛి
న్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకమితి లక్షణసమన్వయః వ్యభిచారిణిధూమత్వాద్యవ
చ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న ఘటాద్యభావ తాదృశవ
హ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న వహ్న్యాద్యభావ సజాతీయ తత్తదభావవ్యాపకవహ్ని
త్వాద్యవచ్ఛిన్న ఘటాద్యభావవహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న వహ్న్యాద్యభావ ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదక వహ్నిత్వాదేః వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేద
కత్వేపి తాదృశ యావత్సాధ్యాభావాంతర్గత ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న ధూ
మాభావసజాతీయతద్వ్యాపకాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్యకస్యాపివహ్ని
త్వత్ర సాజాత్యనిరూపకస్యాయద్యపితస్యచతస్యచేతివ్యుత్పత్త్యావిశిష్య
లాభోఽభవతీతి ప్రత్యేకమిత్యస్య వ్యాపకీభూతాభావపవాన్వయఉచితః అన్య
థా ఏకైక వ్యాపకీభూతాభావే ఏకైక సాధ్యాభావ సజాతీయాభేదాన్వయా
భావే వ్యతిరేకి సాధ్యకేఽవ్యాప్త్యాపత్తేః తథాపి పూర్వలక్షణే తాదృశాన్వ
యతాత్పర్య 'గ్రాహకప్రత్యేక' పదోపాదానేన వ్యుత్పాదితస్య తస్యతథా
న్వయస్యేదానీం తదనుపాదానేపి తత్రలబ్ధుం శక్యత్వాత్తద్వైయర్థ్యమితి
మనసికృత్య ప్రత్యేకం సజాతీయః తేషాం వ్యాపకీభూత ఇత్యన్వయేనార్థ
మాహ * ఏకైకేతి * వ్యాప్యవృత్తేరితి పూరణం. వహ్నౌసాధ్యే ధూమో
(ద్రవ్యత్వేన వ్యాప్యఇత్యాది ప్రయోగవారణాయ తేనరూపేణేతి * కస్యా
పీతి * ఘటభిన్నత్వేన ధూమఘటాన్యతరాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేద
కంవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకమిత్యతివ్యాప్తివారణాయస్యా

త్వాద్యనవచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాభావాన్నాతివ్యాప్తిః ప్రథమాభా
వే వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశేషణాత్కపిసంయోగీ ఏతద్వృక్షత్వాదిత్యాదౌ కపిసం
యోగత్వాద్యవచ్ఛిన్న కపిసంయోగాభావస్య కేవలాన్వయినః సజాతీయస్య
వ్యాపకీభూతవ్యాప్యవృత్త్యభావస్యాప్రసిద్ధావపినక్షతిః వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశిష్ట
తదభావం ప్రత్యేతద్వృక్షత్వాద్యభావస్య వ్యాపకత్వాత్సాధ్యతావచ్ఛేదకసం
నవృత్తిభిన్నత్వమతిరిక్తవృత్తిభిన్నత్వం వావచ్ఛేదకవిశేషణం తచ్చ తత్ప్రతి
యోగితా సమానాధికరణమిత్యాది తత్ప్రతియోగితా నిరూపకాభావస్య ని
రవచ్ఛిన్న విశేషణతా సంబంధగర్భం అన్యథా సంయోగేన ధూమాదావ
వ్యాప్తిః తత్ప్రతియోగితా నిరూపకత్వ విశిష్టవత్త్వమపి వివక్షితం తేన న
ఖావవృత్త్యవచ్ఛేదకస్యేత్యగ్రిమగ్రంథాసంగతిః స్వవ్యాపకతత్కాన్యత్వ త
త్సమానాధికరణత్వోభయాభావస్య నివేశేతు నకాప్యనుపపత్తిః * కపీతి *
అత్ర కపిసంయోగాధికరణత్వాభావస్య తాదృశత్వేపి తాదాత్మ్యేన హేతావ
వ్యాప్తిరితి కేచిత్ తన్న వ్యాప్యవృత్తిత్వ విశిష్టస్య వ్యాపకత్వస్య వివక్షణీ
యతయా తస్య తథాత్వాదర్శనస్థలే ఏవావ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్ * అ
ప్రసిద్ధావపీతి * ద్వితీయాభావే వ్యాప్యవృత్తిత్వ సత్త్వాత్తద్విశిష్ట సంయో
గాభావాదేః కేవలాన్వయిత్వం నాస్తీత్యప్రసిద్ధిరిత్యర్థః కేవలసంయోగా
భావాదౌ వ్యాపకత్వ సత్త్వాద్వ్యాప్యవృత్తిః అవచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యత్వరూ
పవ్యాప్యవృత్తిత్వ ప్రవేశే ధూమసామాన్యాభావాద్యసంగ్రహః స్యాదతో
నవచ్ఛిన్న వృత్తికత్వరూపమేవ తద్వాచ్యం తథాచోక్తస్థలే తదుపాదానేపి
దోషో దుర్వారఇత్యత ఆహ * వ్యాప్యవృత్తిత్వేతి * వ్యాప్యవృత్తిత్వ విశి
ష్టానాం తేషామితి ఫలితం సాధ్యాభావ వ్యాపకతా ఘటకాధికరణతా
యాం నిరవచ్ఛిన్నత్వం నివేశ్యమితి నిష్కర్షః ఏవంచ కపిసంయోగా భా
వాదిసాధ్యక సద్ధేతౌ కపిసంయోగాదిరూప సాధ్యాభావ సంగ్రహవార
ణాయ సాధ్యాభావేపి వ్యాప్యవృత్తిత్వ మావశ్యకమితి బోధ్యం నను సా
ధ్యాభావే వ్యాప్యవృత్తిత్వం వ్యర్థం ప్రతియోగివైయధికరణ్యా ఘటిత సా
ధ్యవ్యాపకతాయా ఏవలక్షణ ఘటకతయా కపిసంయోగాభావ వ్యావృత్తి
సంభవాదిత్యత ఆహ * సాధ్యతేతి * ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన వ్యా

బంధేనసాధ్యవ్యాపకతాయా వివక్షణీయతయా సంయోగేనద్రవ్యస్యావ్యా
ప్యవృత్తితామతే సంయోగేన తత్సాధ్యకే తాదృశసంబంధేన వ్యాపకతా
ప్రసిద్ధ్యర్థం వ్యాపకతాఘటకాభావే ప్రతియోగివైయధికరణ్యస్యావశ్య ని
వేశనీయతయాసాధ్యవన్నిష్ఠప్రతియోగిసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకస్యాపి సంయోగత్వాదేః సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ మక్షతమితి
ధ్యేయం. నానావ్యక్తిసాధ్యకేతత్తత్సాధ్యవ్యక్త్యభావస్యానాధికరణైకవ్య
క్తిసాధ్యకేఽయత్కించిదధికరణవృత్తిత్వవిశిష్టసాధ్యాభావస్య వ్యాపకీభూ
తాభావో నహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛి
న్నప్రతియోగితాకఇతి తాదృశసాధ్యాభావవ్యావర్తనాయ సాధ్యతావచ్ఛే
దకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ నివే
శనం వ్యాపకతాచ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధఘటితా తేన సమవాయేన
ద్రవ్యత్వాది'సాధ్యకగుణాదిహేతౌ విషయతయాసాధ్యవ్యాపకజ్ఞానాదేః
సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాభావం ప్రతిహేతుతావచ్ఛేదకసంబ
న్ధావచ్ఛిన్న హేత్వభావస్యావ్యాపకత్వేపి నక్షతిః సాధ్యాభావశ్చసాధ్యతావ
చ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకోగ్రాహ్యః తేన సంయోగాది
నా వహ్న్యాదిసాధ్యకధూమాదిహేతౌ సమవాయాదిసంబంధావచ్ఛిన్న వ
హ్న్యభావం ప్రతి సంయోగాదినా ధూమాదేరభావస్యావ్యాపకత్వేపినక్షతిః
వ్యభిచారిణిసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావవ్యాపకవ్యధికరణ హేతు
తావచ్ఛేదకాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావమాదాయాతిప్రసంగవా
రణాయ సజాతీయత్వోపాదానం వ్యతిరేకిసాధ్యకస్థలే యావత్సాధ్యాభావ

వకతాప్రవేశే వ్యాపకీభూతస్యైవ వ్యర్థం సమానాధికరణ నివేశేనైవోప
పత్తేరాహ * వ్యాపకతాచేతి * ఇదంతు సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన ని
రుక్తయాదృశ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణం సాధ్యవత్తాదృ
శ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వం ప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటితసాధ్యవ్యా
పకతావచ్ఛేదకత్వం తథాచ తాదాత్మ్యేన ప్రమేయసాధ్యకేవ్యాప్తిః తా
దాత్మ్యసంబంధస్యభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వా ఘటకత్వాదతః ప్రతి
యోగివైయధికరణ్యాఘటితసాధ్యవ్యాపకతాఘటితలక్షణాంతర మభిప్రేతమి

సజాతీయాప్రసిద్ధ్యా ప్రత్యేకతత్సజాతీయత్వనివేశనం సాజాత్యఘటక సమా
నాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వాదికమనుగతనిరుక్త భేదకూ
టరూపమేవగ్రాహ్యం అన్యథా యత్రభిన్నభిన్నసంబంధేన సాధ్యహేత్వ
భావస్తత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకసాధ్యాభా
వస్యయాదృశప్రతియోగితానిరూపకత్వం తస్యైవతద్వృత్తయాసజాతీయత్వే
న తత్సజాతీయాభావనిరూపిత హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగిత్వాప్రసిద్ధేః సజాతీయస్యాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నా
భావస్యనివేశే హేతువ్యాపకతాయాఅపి తత్సంబంధ ఘటితాయావివక్షణే
ఉక్తాప్రసిద్ధినిబంధన దోషాసంభవేపి వ్యాపకీభూతస్యేత్యాదేర్వైయర్థ్యా
న్యదుర్వారత్వాత్ తత్త్యాగేచచరమలక్షణపర్యవసానాత్. వ్యభిచారిణసా
ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావ సజాతీయహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛి
న్న హేత్వాద్యభావమాదాయాతిప్రసంగస్యవారణాయ * వ్యాపకీభూత
స్యేతి * వ్యభిచారిణోఽభావస్య వ్యభిచారనిరూపకాధికరణే సాధ్యాభావ
వ్యాపకత్వాన్నదోషః వ్యాపకత్వంచ నతత్సమానాధికరణాభావప్రతియో
గిత్వంసర్వస్యైవతాదృశద్విత్వావచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితయా సంభవా
త్ నచ తదధికరణవృత్తిత్వ హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేనఅవశ్యం వాచ్యం
తథాచ వహ్న్యాద్యభావవతిధూమాద్యభావస్య ధూమాద్యనాత్మకద్విత్వా

ఈ. తద్వృత్తయేత్యభేదేతృతీయా*భిన్నభిన్నసంబంధేనేతి*వహ్న్యాదేఃకాలిక
సంయోగసంబంధాభ్యాంసాధ్యసాధనభావఇత్యర్థః. యత్రైకసంబంధేన
విభిన్నరూపేణసాధ్యహేతుభావః తత్రసాధ్యాభావస్య సజాతీయత్వేపి న
హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న తత్ప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధిరితివ్యంజి
తం * సాధ్యతేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావనివే
శేతత్సజాతీయతయాతత్సంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్యోపాదానేఇత్యర్థః తే
నవైయర్థ్యేనద్వితీయాభావేసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వానివేశే
పినక్షతిః * తత్సంబంధఘటితాయాఇతి * అన్యథామహాకాలభిన్నఘ
టాదిత్వాదౌకాలికసంబంధేనహేతావవ్యాప్తేః * వ్యాపకీభూతస్యేతి * సం
యోగావచ్ఛిన్నాయోగోలకావృత్త్యభావసామానాధికరణ్యస్యాపి గుణాంత

ద్వవచ్ఛిన్నాభావస్య సంయోగాదిరూప హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేనావృ
త్త్యనతమాశాయ దోషావసర ఇతి వాచ్యం ఏవమపి యత్ర స్వరూపసంబంధేన
హేతుతా తత్ర తాదృశాభావ ప్రతియోగితయా హేత్వభావస్య వ్యాపకతా
నుపపత్తేర్దుర్వారత్వాత్ నాపి తాదృశాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదక
రూపవత్త్వం అభావత్వాద్యాత్మక తాదృశరూపమాదాయాభావమాత్రస్యై
వ వ్యాపకతయా వ్యాపకత్వస్యావ్యావర్తకతాపత్తేః ఏవం వహ్న్యాద్యభావ
వతిధూమావయవాదౌ సమవాయేన వర్తమానధూమాదిరూప మభావ
మాదాయ తదభావవ్యాపకతాభంగభియా హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన సా
మానాధికరణ్యస్య నివేశనీయతయా సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ సత్త్వాద్య
భావవతి సామాన్యాదౌ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన వృత్తేరప్రసిద్ధ్యా అ
వ్యాప్తిశ్చేతి తద్వన్నిష్ఠాన్యోన్యాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వమేవసా
ధ్యాభావవ్యాపకత్వం నిర్ధూమో వహ్నిశూన్యత్వాదిత్యాదౌ హేత్వభావ
స్య వహ్న్యాదేః ప్రత్యేకం ధూమాదిమన్నిష్ఠభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
త్వేపి అఖండస్య నిర్ధూమత్వ ప్రకారక ప్రమావిషయత్వాద్యభావస్య
తాదృశవ్యాపకతాసంభవాత్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్య హేతు
వ్యాపకతయైవ లక్షణసమన్వయః తద్వన్నిష్ఠత్వం దైశికవిశేషణతయా గ్రా
హ్యం అతో వహ్న్యాద్యభావవతి ధూమాద్యభావవద్భేదస్య కాలికాదిసంబం
ధేన వృత్తావపి న క్షతిః అభావాభావస్య ప్రతియోగిరూపత్వే ప్యభావవద్భేదా
తిరిక్త ఏవ అతో ధూమాద్యభావవతి అయోగోళకాదౌ దైశిక విశేషణతయా
వహ్న్యాద్యభావవద్భేదస్య వృత్తిరవ్యాహతైవేతి న వహ్న్యాద్యభావస్య ధూ
మాద్యభావవ్యాపకతాపత్తిః అథవా యదీయ దైశికవిశేషణతాసంబంధ సా
మాన్యే తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తికించిద్వ్యక్త్యనుయోగికత్వాభావస్తదన్యా
భావేణసత్వాద్వ్యాపకత్వపర్యంతం* అవ్యావర్తకతాపత్తేః* వ్యభిచార్య
వారకతాపత్తేః యద్ధర్మావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నాభావత్వం
తాదృశాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకం తద్ధర్మవత్త్వోక్తావ్యాహ* ఏవమితి*
అభావవద్భేదస్యాతిరిక్తత్వే ప్రసాధనానపేక్షం వ్యాపకత్వమాహ * అథవే
తి * నను వ్యాప్యవృత్తిత్వావచ్ఛేదేన వ్యాపకత్వాన్వయః స్యాత్ ఉద్దేశ్యతావ

త్వమేవతదభావవ్యాపకత్వంఅభావస్యేతిభావభిన్నస్యేత్యర్థకం తేన ధూమ
వాన్ జలత్వాభావాదిత్యాదౌ జలత్వాదినిరూపితదైశికవిశేషణతాయా అ
ప్రసిద్ధ్యాతత్ర నిరుక్తభేదకూటాత్మకవ్యాపకతాసత్త్వేపి నాతివ్యాప్తిః అభా
వరూపసద్ధేతౌ హేతుమత్త్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాద్యభావ ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతామాదాయైవలక్షణసమన్వయః ధూమవా
న్వహ్నేరిత్యాదౌ అయోగోళకాదావప్యుత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన వర్తమాన
స్యవహ్న్యాద్యభావస్య నిరుక్తవ్యాపకతాసత్త్వాదతివ్యాప్తిరతో వ్యాప్యవృత్తే
రితి యద్యపి తాదృశాభావా అపి హ్రదాదౌ వ్యాప్యవృత్తయః తథాపి
వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశిష్టస్య వ్యాపకత్వంవివక్షణీయం అనవచ్ఛిన్నవిశేషణతా
సంబంధేన వ్యాపకతానివేశలాభాయైవ తదుక్తం అవచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యత్వ
రూపంవ్యాప్యవృత్తిత్వంతు నశక్యతే నివేశయితుం సంయోగేన సద్ధేతౌహే
తుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న హేత్వభావస్యాతథాత్వాత్ తత్ప్రతియో
గితేత్యత్ర ప్రతియోగితా హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నాగ్రాహ్యాఅ
న్యథావ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకహేత్వభావస్య సాధ్యా
భావవ్యాపకస్య సమనియతాభావైక్యమతే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితాకాభావరూపతయా సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభా
న జాతీయత్వేనతమాదాయాతివ్యాప్తివిరహేపి ఆత్మత్వాదిసాధ్యకే విషయ
తయా హేతౌజ్ఞానాదౌ సాధ్యాభావవ్యాపకసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న
జ్ఞానాద్యభావమాదాయాతివ్యాప్తేః అభావ హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావ
చ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ విశేషణంప్రవేశ్యచ నాతిప్రసంగవారణసంభవః
సమనియతాభావైక్యేనసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న జ్ఞానాద్యభావస్యాపి స్వ
సమవాయివిషయకత్వసంబంధేన జ్ఞానాదివిశిష్టజ్ఞానాదేర్విషయితా సంబం
ధావచ్ఛిన్నాభావ సమనియతత్వేన తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి

చ్ఛేదకావచ్ఛేదేన విధేయాన్వయాత్ నచాయుక్తః విశేష్యవృత్తేరితిస్యా
యాదిత్యతఆహ * అనవచ్ఛిన్నేతి * నిరవచ్ఛిన్నవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛి
న్న తద్వన్నిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాఃయదీయనిరవచ్ఛిన్న విశే
షణతాయాశ్చప్రవేశార్థం * స్వసమవాయీతి * ఘటావచ్ఛేదేనతదా

తాకత్వాత్. ధూమాద్యభావవ్యాపకమహానసీయవహ్న్యభావప్రతియోగినా వహ్నిత్వాదినా వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నవ్యాపకత్వాదతిప్రసంగ ఇతి ప్రతియోగినో వ్యాపకతామపేక్ష్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య తదవచ్ఛేదకత్వపర్యంతానుధావనం ద్రవ్యం విశిష్టసత్త్వాదత్యాదౌ సాధ్యాభావవ్యాపకాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టసత్తాత్వాదేర్హేతుతావచ్ఛేదకోపలక్షితహేతువ్యాపకత్వాసంభవాత్ యం ప్రతీత్యనుక్త్వా యద్రూపావచ్ఛిన్నం ప్రతీత్యుక్తం వ్యాపకతా చ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన గ్రాహ్యాఽతో మహాకాలభిన్నః కాలత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావవ్యాపకాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకాదేః కాలికాదిసంబంధేన హేతువ్యాపకతాయామవచ్ఛేదకత్వేపి నాతిప్రసంగః వ్యాపకతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధభేదనివేశనాదికం స్వయమూహ్యం నచ ధూమవాన్వహ్నిమత్త్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిః ధూమాద్యభావవ్యాపకధూమాద్యభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకజలాదివృత్తిత్వవిశిష్టధూమాభావాభావత్వాదేర్హేతుతావచ్ఛేదకస్వరూపసంబంధఘటితహేతువ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాదితి వాచ్యం భావవృత్తిప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య వ్యాపకతావచ్ఛేదకతాయా వివక్షణీయత్వాత్. యథాశ్రుతమిశ్రలక్షణముపన్యస్య దూషయతి * సాధనస్యేతి * తాదృశేతి * యే యే సాధ్యాభావాః ప్రసిద్ధాః తత్తత్సజాతీయతత్తద్వ్యాపకేత్యర్థః * తదవచ్ఛేదకత్వం * తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం. ఆద్యే * ద్రవ్యం సత్త్వాదావితి * ద్వితీయే * జ్ఞేయం ప్రమేయాదిత్యాదావితి * నను ప్రమేయత్వాదేః కేవలాన్వయితావచ్ఛేదకత్వేపి వాచ్యత్వత్వాదేరివ సాధ్యాభావవ్యాపకవ్యధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమక్షతమేవేత్యాశంకాం నిరస్యతి * ప్రమేయత్వవ్యధికరణేతి * ప్రమేయత్వస్య కేవలాన్వయిత్వాదితి భావః ధూమాద్యభావం ప్రతివిషయితాదిసంబంధేన వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్య యో ఽభావస్తస్య వ్యాపకత్వా

త్తన్నిజ్ఞానాభావవదవ్యావృత్తిజ్ఞానప్రతియోగితావచ్ఛేదకాభావోఽపీతి నసమనైయత్యభంగః * పర్యంతేతి * వహ్నిజలోభయాభావవారణాయ ప్రతియోగితాయాస్తదవచ్ఛేదకత్వం నోక్తం * స్వరూపమితి * జ్ఞానవాక్య

త్తమాదాయ సమవాయేనాత్మత్వే సాధ్యే సమవాయేన ద్రవ్యత్వే హేతౌ
ఆత్మత్వాభావం ప్రతి విషయితాసంబంధేన ద్రవ్యత్వత్వవజ్జ్ఞానస్య యస్సమ
వాయసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకోఽభావస్తస్య వ్యాపకత్వాత్తమా
దాయాతిప్రసంగస్య వారణాయ చ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం హేతు
తావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యావశ్యం నివేశనీయతయా వ్యధిక
రణసమవాయాదిసంబంధేన ప్రమేయత్వస్య అభావప్రతియోగితాయా మస
మానాధికరణతయావచ్ఛేదకత్వసంభవేపి న నిస్తార ఇత్యవధేయం. అన్యోన్యా
భావ ఏవ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకో న త్వత్యన్తాభావ ఇత్యాశ
యే నేదం అన్యథా ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాత్య
న్తాభావమాదాయ లక్షణగమనసంభవాత్. ఏతదుపలక్షణం గురుధర్మస్య ప్రతి
యోగితానవచ్ఛేదకత్వే కంబుగ్రీవాదిమత్త్వాద్యవచ్ఛిన్న హేతుకావ్యాప్తిర
పి ద్రష్టవ్యా ఏతేన వ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగితాయాం హేతుతావ
చ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నత్వవ్యధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నత్వోభయాభావవివక్షణే ప్ర
మేయహేతుకస్థలే వాచ్యత్వత్వాదినా ఘటాద్యభావ ప్రతియోగితాయాం
తాదృశోభయాభావసత్త్వేన లక్షణసమన్వయేపి న నిస్తారః ఉక్తస్థలే హేతు
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వాప్రసిద్ధ్యాఽప్రతీకారాత్. ఉక్తలక్షణే సజాతీయాదప

ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ విషయితయా ద్రవ్యత్వత్వవజ్జ్ఞానాభావమాదాయాతివ్యా
ప్తివారణాయ హేతుతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబన్ధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
త్వం ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ సాధ్యాభావవ్యాపకసాధ్యాభావప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకస్య కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న హేతువ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాదతి
వ్యాప్తిరతః హేతుతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన హేతువ్యాపకతావచ్ఛే
దకత్వం ప్రవేశ్యం ఏకసంబంధేన తదుభయం వా సమ్యక్ ఆదినా యద్రూప
వత్త్వం హేతుతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన తద్రూపావచ్ఛిన్నత్వం చ హే
తుతావచ్ఛేదకసంబంధేనేత్యస్య పరిగ్రహః ప్రయోజనం స్ఫుటం ప్రతియో
గితాయాం హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య నివేశే తత్త్వాదుక్తవ
హ్నిత్వవజ్జ్ఞానాభావస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వాదాహ ఆత్మత్వే ఇ
తి ప్రమేయత్వేన ఘటపటోభయభేదవస్తువహ్నిత్వేన తార్ణాతార్ణోభయా

థ పరిత్యాగేనలఘులక్షణమాహ* యద్వేతి * వ్యభిచారిణివ్యధికరణధర్మా
వచ్ఛిన్నాభావాదికమాదాయాతివ్యాప్తేర్వారణాయ * యావంతఇతి * వ
హ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ మహానసీయ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకస్య ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న వ్యాపకతానవచ్ఛేదకతయా అ
వ్యాప్తిరితి తాదృశాఇతి. సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక
రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాఇత్యర్థః అతివ్యాప్యవృత్తిత్వవిశేషణం
ప్రయోజనాభావాదనుపాదేయం సాధ్యాభావ సజాతీయత్వాదివిశేషణావ
చ్ఛిన్నస్యాప్యభావాంతరస్య ప్రక్రాంతత్వాత్తాదృశపదే తత్పరత్వభ్రమస్య
ఝటితినిరాసాయ అభావాఇత్యేతన్మాత్రమనభిధాయసాధ్యాభావాఇత్యుక్తం
యావత్సాధ్యాభావ నిరూపితానకాచిదపి ప్రతియోగితేతి ప్రత్యేకపదం

భావానంగీకర్తృభిర్దురంగీకారః * వ్యధికరణేతి * వహ్నిసామాన్యాభావ
మాదాయధూమవాన్ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్త్యభావాదవచ్ఛేదకావ
చ్ఛేదేనఅతివ్యాప్తిలాభాయేదం * ప్రయోజనాభావాదితి * నను కపిసం
యోగాభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ కపిసంయోగాత్మకాభావ ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకస్య హేతువ్యాపకతావచ్ఛేదకతా సంపత్తయే హేతువ్యాపక
త్వం ప్రతియోగివైయధికరణ్యఘటితమేవనివేశ్యం ఏవం కపిసంయోగ్యేత
త్త్వాదిత్యాదౌసాధ్యతావచ్ఛేదకస్యసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకస్యసాధ్యవ్యాప
కతావచ్ఛేదకత్వనిర్వాహాయసాధ్యవ్యాపకత్వమపితథైవనివేశ్యంఏవంవ్యధిక
రణధర్మావచ్ఛిన్నాభావానుపగమేపి పూర్వక్షణస్వవృత్తిత్వవిశిష్ట వాచ్యత్వా
ద్యభావమాదాయైవలక్షణసంగతేర్హేతువ్యాపకత్వే ప్రతియోగివైయధికర
ణ్యానివేశలాఘవాదవచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యత్వరూపవ్యాప్యవృత్తిత్వమావశ్యకమి
తిచెన్న ఏతల్లక్షణేప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేనవ్యాపకతయోర్నివేశనీ
యతయా ప్రతియోగివైయధికరణ్యాయోగ్యనివేశః నచైవంవ్యధికరణధర్మావ
చ్ఛిన్నాభావస్యవ్యాపకతాఘటకతానిబంధనదోషఇతివాచ్యం సామానాధికర
ణ్యేనావచ్ఛేదకతావివక్షణాత్ తదపిప్రతియోగివిశేషణవృత్తిత్వ లక్షణావ
చ్ఛేదకత్వేమేవతేనవహ్నిత్వేన మహానసీయ వహ్నిఘటాన్యతరాభావ
మాదాయనదోషః * ఝటితీతి * పౌనరుక్త్యాన్నీతబాధగ్రహంవినేత్యర్థః

అత్ర చ వ్యభిచారిణం ప్రత్యపి యత్కించిత్సంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకావ
చ్ఛిన్నస్య వ్యాపకతయాతిప్రసంగస్య వారణాయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
సంబంధేనైవ వ్యాపకతానివేశనీయా ఇత్థం చ సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న
వహ్న్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకసమవాయాదిసంబంధేన వహ్నిత్వాద్య
వచ్ఛిన్నస్య ధూమాద్యవ్యాపకత్వాదసంభవ ఇతి ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
సంబంధేనైవ సాధ్యవ్యాపకతా వివక్షణీయా తథా చ కేవలాన్వయి సాధ్యక
స్థలే వ్యధికరణ సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావమాదాయ నిర్వాహో న భవతీ
తి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య పయోగితా బోధ్యా ధూమవాన్ వ
హ్నేరిత్యాదౌ ధూమాద్యభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకజలాదివృత్తిత్వవిశి
ష్టధూమాద్యభావాభావత్వేన వహ్న్యాదివ్యాపకత్వేపి నాతివ్యాప్తిః సాధ్యతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న నిరూపిత స్వావచ్ఛేదక సంబంధఘటితవ్యాపకతావచ్ఛేద
కావచ్ఛిన్నాయావత్యాః ప్రతియోగితాః ప్రత్యేకం తదవచ్ఛేదకరూపేణ త
దవచ్ఛేదకసంబంధేన యద్రూపావచ్ఛిన్నం ప్రతి వ్యాపకత్వమిత్యేతాదృశా
ర్థస్యైవ వివక్షణీయత్వాత్సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకం యద్యద్రూపం
తేన వ్యాపకత్వవివక్షణే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావాప్రయోగితానఘ
టత ఇతి సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేన
వ్యాపకతావచ్ఛేదకనివేశః యథాసన్నివేశే న వైయర్థ్యం ప్రతియోగితా
యాః స్వరూపసంబంధరూపత్వే వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా
వహ్న్యాదివ్యక్తిభేదేన భిన్నాయా ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛే

నను సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగివైయధికరణ్యఘటిత వ్యాపక
తయోః ప్రాగ్వత్ ప్రవేశే ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రంథానవతారాపత్తిరి
త్యత ఆహ * అత్ర చేతి ।* వ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా
యాం వ్యభిచారిణి దోష వారణాయ యావత్త్వం దేయం ఏవం చ సాధ్యని
ష్ఠత్వమపి తత్ర తేన వహ్నిత్వేన ఘటాభావమాదాయ న దోషః తచ్చ సాధ్య
తావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వం తేన వహ్నిత్వేన తద్వహ్నిఘటాన్యతరాభావమా
దాయ న దోషః ఇదం వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ సమవాయాద్యవచ్ఛిన్నవా
చ్యత్వనిష్ఠప్రతియోగితాయాః స్వావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకత్వాప్రి

ధకత్వం నసంభవతీతి వ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాం వ్యాపకతానచ్ఛేదకత్వంననివేశితమ్ ****************************

ఇతి గదాధరీయమిశ్రలక్షణమ్.

కూటఘటితలక్షణే వ్యభిచారిణి సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ వ్యాపకప్రతియోగితాకేన నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావః అపితు జగద్వృత్తిత్వ సామాన్యాభావఏవ సచవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకఏవ వృత్తిమద్వృత్తి రిత్యతివ్యాప్తివారణాయ కూట పదముపాత్తం తాదృశాతివ్యాప్తిః సమానాధికరణ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ సాధారణరూపేణ సాధ్యాభావస్య వ్యాప్యతావచ్ఛేదకకోటౌ ప్రవేశనఏవ ప్రసజ్యతే నతు విశిష్య సాధ్యాభావనివేశే తథాసతి నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాపి లక్షణఘటకతానిర్వాహాదితి కూటపదమనుపాదాయ విశిష్యసాధ్యాభావం నివేశ్యైవ లక్షణముచితం తదుపాదానే బహూనాందోషాణాం వక్ష్యమాణత్వాదితి కూటఘటితలక్షణవాదిమాక్షేప్తుంకూటాఘటితంలక్షణందర్శయతి*పరేత్విత్యాదినా* సాధ్యాభవవద్వృత్తిత్వస్యవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయవ్యభిచారిమాత్రే అతివ్యాప్తిరతోయావంతఇతి. తథాసతి సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య యావత్తాదృశాభావాంతర్గతస్య వ్యభిచారిణ్య సత్వాన్నాతివ్యాప్తిః వృత్తిమసిద్ధ్యాలక్షణాఘటకత్వేపి స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నజ్ఞేయత్వత్వావచ్ఛిన్నవాచ్యత్వనిష్ఠప్రతియోగితాయా లక్షణఘటకతయావతారకత్వ నిర్వాహః

ఇతి కృష్ణభట్టీయమిశ్రలక్షణమ్.

దీధితికారేణ హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేనవృత్తిమద్వృత్తిత్యత్ర హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధ నివేశప్రయోజన మాత్రం దర్శితం నత్వవిశిష్య వృత్తిమద్వృత్తిత్వస్యేతి స్వయంతస్యావ్యావృత్తిమాహ * వృత్తిమదితి * అసంయుక్తాదావితి * ఆదినాఽవృత్తి పరిగ్రహః అసంయుక్తపదంచాసంయుక్త వృత్తిమత్పరం తేననాదిపదవైయర్థ్యం గగనాదేః సంయోగోపగమేపి తత్ప్రతియోగితానుపగమాన్నాది పదాసంగతిః ఏవంచ వృత్తి

ద్వృత్తిత్వానుపాదానే సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవత్సంయుక్తత్వాద్యభావస్య అసంయుక్తాదౌ ప్రసిద్ధస్య హేతావసత్త్వాత్సంయోగాదిసంబంధేన హేతావవ్యాప్తిః యాదృశసంబంధ ప్రతియోగిత్వంవస్తుమాత్రేఏవ తాదాత్మ్యవిషయతాదిరూప తాదృశసంబంధేన హేతావేవపరంలక్షణసమన్వయోభవతి తాదృశసంబంధేన జగత్సంబద్ధత్వస్య సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నా భావస్యాప్రసిద్ధేరితి తదుపాదానం. నను వృత్తిమద్వృత్తిత్వోపాదానేపి జగత్సంయుక్తత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్య జాత్యాదిరూపవృత్తిమతివర్తమానస్య వారణాసంభవాద్వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ అవ్యాప్తిర్దుర్వారైవ నిర్ధూమసంయుక్తత్వాద్యభావస్య నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వావ్యాపకప్రతియోగితాకతయా వృత్తిమన్మాత్రేస్త్యేవనిర్ధూమకాలాదివృత్తిత్వేనచ నిర్ధూమవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యైవ వృత్తిమద్వృత్తిత్వేన ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తేర్వారణాయ హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్యైవనివేశనీయతయా సంయోగాదినాయత్రహేతుత్వం తత్ర జగత్సంయుక్తత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్యాపి హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకత్వేన లక్షణఘటకత్వాద్వృత్తిమత్పదస్యయథాశ్రుతార్థకత్వే కాలికసంబంధేన గగనాదేరవృత్తిత్వమతే తేనసంబంధేన యత్ర హేతుతాతత్రైవ పరమవ్యాప్తివారకతా తేనసంబంధేన జగద్వృత్తిత్వాభావస్య అవృత్తిమాత్రేప్రసిద్ధత్వాదిత్యతఆహ * యేనసంబంధేనేతి *

మాత ముపాదాయ సంబంధ నివేశవ్యావృత్తేర్నాసంగతిః విషయతాదీత్యాదినా కాలికసంబంధేన గగనాదేఃవృత్తిమత్త్వమతే తత్పరిగ్రహః * జగత్సంబద్ధత్వస్యేతి * స్వయంవృత్తిత్వమిత్యస్యసంబద్ధత్వ మిత్యర్థస్యకృతత్వాత్తదనురోధేనేయముక్తిః సంబంధాంతరేణవృత్తిప్రదర్శనాయజాతీతి. తర్హివృత్తిమద్వృత్తిత్వమేవవ్యర్థ మిత్యతఆహ * వృత్తిమత్పదస్యేతి * *యథాశ్రుతార్థకత్వే*ఆధేయతావదర్థకత్వే నసంబంధార్థకత్వేతథా స్సతిఇదంవాచ్యంఘటాదిత్యాదౌకాలికసంబంధేనహేతౌ కాలికసంబంధావ

నక్షతిరితి నావ్యాప్తిరిత్యర్థః నతునాసంభవః తాదాత్మ్యకాలికాదిసంబం
ధేన హేతౌ లక్షణసమన్వయసంభవాదితి. నను నానావ్యక్తిసాధ్యకే తత్తత్సా
ధ్యవ్యక్త్యభావవద్వృత్తిత్వాభావస్య హేతావసత్త్వాదవ్యాప్తిః కూటఘటి
తలక్షణ ఇవాత్రాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియతప్రతియోగితాకాభావనివే
శేపి తాణాఘతాణాదహూభయత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయ వహ్న్యాది
సాధ్యకే గుణాదివృత్తిత్వవిశిష్టసత్తాద్యభావమాదాయచ సత్తాదిసాధ్యకే
అవ్యాప్తిర్దుర్వారైవ ఏవమవ్యాప్యవృత్తికపిసంయోగాది సాధ్యకే హే
త్వధికరణస్యైవ జగత ఏవ కపిసంయోగత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావవత్తయా తద్వ
ద్వృత్తిత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యై
వ వృత్తిమద్వృత్తిత్వేనావ్యాప్తివిరహేపి తాదృశకపిసంయోగాభావాదిసా
ధ్యకద్రవ్యత్వాదిహేతౌ కపిసంయోగాదిరూపసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వా
భావాసత్త్వాదవ్యాప్తిరిత్యత ఆహ *సాధ్యాభావశ్చేతి* పూర్వవదితి* మిశ్రలక్ష
ణే యథా సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకో వ్యాప్యవృత్తిరభావో నివేశ్యతే తథాత్రాపి నివేశనీయ ఇత్యర్థః
తత్తద్వహ్న్యాత్మకఘటితోభయత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావానాం ప్రథ
మ విశేషణేన కపిసంయోగాదిరూపాభావానాంచ ద్వితీయవిశేషణేన వ్యా
వృత్తిః నను సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వప్రతియోగికాభావమాత్రనివేశే ప్ర
కృతహేతుసాధారణస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ
విశేషస్య సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావోపి వృత్తిమద్వృత్తిస్సంభ
వతీతి యావత్తాదృశాభావాంతర్గతతద్వ్యత్వస్య హేతావభావాదసంభవః

చ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావస్యాసంబద్ధాప్రసిద్ధ్యసంగతేః గగ
నాదేరపి తాదాత్మ్యసంబంధప్రతియోగిత్వాత్ తాదాత్మ్యవిషయితాసంబం
ధేన హేతౌ లక్షణసంగతేః వృత్తిమద్వృత్తిత్వంవినాపి ప్రదర్శితత్వాత్తత్త్యాగః
* తాదాత్మ్యేతి * వాచ్యత్వాదేః సాధ్యతా తాదాత్మ్యపదంచ విషయిత్వోప
లక్షణం ఉభయత్రాపి జగద్వృత్తిత్వసామాన్యాభావాప్రసిద్ధ్యా వ్యధికరణధ
ర్మావచ్ఛిన్నజగద్వృత్తిత్వాభావమాదాయ కాలికసంబంధస్థలే తు తాదృశా
భావప్రసిద్ధావపి నతస్య వృత్తిమద్వృత్తిత్వమిత్యుక్తాభావమాదాయ లక్షణ సమ

స్వయః ఏతద్రూపవాన్ ఏతద్రసాదిత్యాదౌ జగత్పదపూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశి
ష్టరూపాభావతద్రూపే తద్రూపోభయాభావవత్త్వేపి వృత్తిమత్స్వవృత్తివ్యధికర
ణ ధర్మావచ్ఛిన్నజగద్వృత్తిత్వాభావమాదాయైవ లక్షణసమన్వయ ఇ
త్యతో నానావ్యాప్తిరితి. నచైతద్రూపభిన్నత్వేనైతద్రూపవతద్రూపాన్యతరాభావ
మాదాయైవకుతో నావ్యాప్తిః వహ్నిత్వేన మహానసీయవహ్నిఘటాన్యత
రాభావమాదాయ దోషవారణాయ న్యూనవృత్తినాతిరిక్తవృత్తినా వా ధ
ర్మేణానవచ్ఛిన్నాయాః ప్రతియోగితాయాః రూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగి
త్వోపాదానస్యావశ్యకత్వాత్ అతిరిక్తవృత్తిత్వంచ తత్ప్రతియోగితానిరూ
పకీభూతాభావవద్వృత్తితావచ్ఛేదకత్వేసతి తత్ప్రతియోగితా సామానాధిక
రణ్యం తేన రూపకపాలత్వోభయాభావనిరాసః యదిచైతత్కల్పే తద్రూ
పత్వేన రూపసామాన్యాభావమాదాయదోషఉచ్యతే తదాన్యూనవృత్తిధ
ర్మానవచ్ఛిన్నత్వమేవోపాదేయం ధూమాభావప్రతియోగితాయాశ్చధూ
మమాత్రవృత్తిత్వమేవ తేన తస్యాః ప్రమేయసామాన్యవృత్తిత్వేన నతదం
గ్రహః శంక్యః. జగత్పదేతివ్యాప్యవృత్తితానిరూపకత్వ పర్యంతవివక్షావ్యా
పృత్తిర్నాస్తీతి వ్యంజనాయ తేన ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ తత్సత్త్వేపి
నక్షతిః- యద్యావచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యత్వం నేహవ్యాప్యవృత్తిత్వం ధూమవాన్
వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తేః కింతు నిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వం తస్యచ నేహవ్యా
వృత్తిరితి సూచనాయ మిశ్రేతి. నను మిశ్రరీత్యాభావమనివేశ్య ద్వితీయరీ
త్యాభావనివేశేవ్యాపకతాశరీరేప్రతియోగివైయధికరణ్యానివేశేనోక్త దో
షాభావాదభావేవ్యాప్యవృత్తిత్వం నదేయమితి లాఘవం వహ్నిత్వేన ఘటా
ద్యభావమాదాయవ్యాపకత్వాప్రసిద్ధివారణయ సామానాధికరణ్యేనావచ్ఛే
దకత్వం వక్తవ్యం వహ్నిత్వేన మహానసీయ ఘటాన్యతరాభావ ముత్పత్తి
కాలావచ్ఛేదేన వహ్నిసామాన్యాభావమాదాయ దోషవారణాయ ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన సాధ్యవ్యాపకత్వైవ నివేశ్యా ఏవంచ వహ్ని
మాన్ధూమాదిత్యాదౌ ద్రవ్యత్వత్వాదినా ఘటాభావపద లక్షణఘటకః
సంయోగాదిసాధ్యకే గుణావృత్త్యభావమాదాయచ నాతిప్రసంగఇతిచేన్న
సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియతసాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతి

ఏవం సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావవద్వృత్తిత్వస్య ప్రకృతహేతు
వృత్తితావచ్ఛేదకీభూత కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్నస్యాభావోపి యావత్తాదృశా
భావాంతర్గతఇతి తద్వత్త్వ విరహాదపి వ్యతిరేకి సాధ్యకహేతూనాం అ
వ్యభిచారిత్వానుపపత్తిః తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నప్రతియో

యోగితాకాభావస్తామ ఘటితలక్షణవాదినమాక్షిప్తం స్వయమభిధానీయ
లక్షణే తాదాత్మ్యేనదహనోభయాభావస్య విశిష్యనివేశవారణాయసమ
నైయత్యస్థానికవిశేషణాంతరవిశేషిత ప్రతియోగితాకత్వేన తదభిమత సా
ధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్యావశ్య నివేశనీయ
త్వాత్ అన్యథాతదాక్షేపానుపపత్తేః ఏతదభిప్రేత్యైవ కూటఘటితలక్షణ
ఏవేత్యాద్యభిహితం ఏవంచ గుణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ విషయతాసం
బంధేన సాధ్యవ్యాపకస్యజ్ఞానాదేః సమవాయావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతి
వ్యాప్తివారణాయసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన వ్యాపకత్వం ప్రవేశితమితిది
క్ నను వ్యాప్యవృత్తిత్వోపాదానే కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా
కాకాశాభావాభావసాధ్యక సద్ధేతావాకాశాభావరూప సాధ్యాభావస్య
వ్యాప్యవృత్తేరధికరణేజగతివృత్తి మద్వృత్తేర్వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభా
వస్యైవ సత్త్వాదవ్యాప్తివిరహేపి కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా
క ఘటత్వాభావాభావ సాధ్యకాత్మత్వాదౌ వ్యాప్యవృత్తేర్ఘటత్వాభావ
రూపసాధ్యాభావస్యాధికరణే ఆత్మనిహేతుసత్త్వేనావ్యాప్తిః నచావచ్ఛిన్న
వృత్తికాన్యత్వం వ్యాప్యవృత్తిత్వం ఘటావచ్ఛేదేన సాధ్యస్యైవ ఘటభి
న్నావచ్ఛేదేనైవ ఘటత్వాభావస్యకాలె సత్త్వాన్నావ్యాప్తిరితివాచ్యం సం
యోగేన సాధ్యతాయాం వ్యభిచారిణిధూమాద్యభావాదెర్లక్షణఘటకతయా
వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతివ్యాప్తేః మైవం సాధ్యవ్యాప
కతావచ్ఛేదకరూపవిశిష్టస్వప్రతియోగిమత్తాగ్రహవిరోధితానియామకసంబ
న్ధేనసాధ్యాభావవత్తాయా వివక్షణీయత్వాత్ ఘటత్వవత్తాగ్రహేదైశిక వి
శేషణతాసంబంధేన ఘటత్వాభావస్య విరోధిత్వాత్ ఉక్తదోషవారణాయ
రూపాంతరం· విశేషమహానసవృత్తిత్వాదిః మిశ్రరీత్యావృత్తిత్వాభావనివేశే
దోషమాహ * ఏవమితి * కించిద్ధర్మాః ఆలోకావృత్తిత్వాదిః * తత్తదితి*

గితాకాభావశ్చవివక్షితుమశక్యః కేవలాన్వయిని సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వేత్వే
న ఘటాద్యభావస్య తాదృశ గురుధర్మస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమతే
ప్రసిద్ధావపి తస్యాతథాత్వమతే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవ
ద్వృత్తిత్వత్వస్య స్వఘటక కేవలవృత్తిత్వత్వ సమనియతతయా ప్రతియోగి
తానవచ్ఛేదకత్వేన తదవచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధే ర్దుర్వారత్వాత్ తత్తదభా
వవద్వృత్తిత్వత్వ ఘటకధర్మావచ్ఛిన్నాభావ నివేశేచ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛి
న్న వహ్న్యద్యభావవ్యక్తే స్తత్తదభావత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాపి తాదృశత
యా తస్యచ ధూమాదావసత్వాదవ్యాప్తిః సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ ¦వృత్తి
తాదృశ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావనివేశనేపి ఘటవృత్తిత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నసాధ్య
కే తాదాత్మ్యేన ఘటత్వవ్యాపకాదిహేతౌ తాదృశసాధ్యాభావద్ఘటాది

స్వవిషయితాశూన్య ప్రతిత్యవృత్తిత త్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వరూపవి
శిష్టవిషయితాకత్వం నచైవమాలోకావృత్త్యభావవ్యుదాసాసంభవః ఆలో
కావృత్తిత్వ సమానాధికరణ నిర్వహ్నివృత్తిత్వరూపవిశిష్ట విషయితావ్యక్తేః
స్వవిషయితాశూన్యప్రతీత్య వృత్తిత్వాదిత్తివాచ్యం తాదృశవిశిష్టవిషయి
తాసామాన్యస్య నివేశ్యత్వాత్ వహ్నిసామాన్యాభావవ్యక్త్యవచ్ఛిన్నాభా
వ స్త్వలీకః తద్వతోగగనాభావాదేః కేవలాన్వయిత్వాదితి వహ్నిత్వావచ్ఛి
న్నాభావనిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావానుధావనంతస్యాగ్రిమవృత్తిత్వా
న్తేన వారణాలాభాయ వ్యక్తేరితి నచ వహ్న్యభావవ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావ
స్య వహ్నిరూపతయా వృత్తిమతిస్వరూప సంబంధేన వృత్తిత్వాసంభవః ఏ
వమపి వహ్నిమత్వ ప్రకారక ప్రమావిశేష్యత్వ సాధ్యకధూమాదావవ్యా
ప్తేః * అవ్యాప్తిరితి * కేవలాన్వయిసాధ్యకే లక్షణసంగతేః ఏవంతద్ధూమ
నిష్ఠవృత్తిత్వవాన్ తాదాత్మ్యేన తద్ధూమాదిత్యాదౌ తద్ధర్మనిష్ఠవృత్తిత్వా
భావత్వస్య ఘటకత్వేపి తదవచ్ఛిన్నాభావస్య తద్ధూమనిష్ఠవృత్తిత్వాత్తనో
హేతావసత్త్వాల్లక్షణసమన్వయః నచ వాచ్యత్వత్వేన తద్ధూమనిష్ఠవృత్తిత్వా
భావవద్వృత్తిత్వత్వ ఘటకతాయాః తద్ధూమనిష్ఠవృత్తిత్వత్వేనత్వాన్నతదవ
చ్ఛిన్నాభావత్వమితివాచ్యంతద్వ్యక్తిత్వేనైవసాధ్యాభావస్యనివేశాదితి *ఘ
టవృత్తిత్వత్వేతి* ఇదంఘటవృత్తితానల్ప్రమేయత్వాదిత్యాదావిత్యర్థః ఏతై

నసంబంధసామాన్యావచ్ఛిన్నంవృత్తిత్వంయదిసాధ్యఘటకంతదాఘటత్వాభా
వాదేః సాధ్యాభావవత్త్వాప్రదర్శనాసంగతిః ఘటాదౌ కాలికసంబంధేన త
త్సత్వాత్ నాపి సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నం తత్ అతఏవద్రవ్యత్వఘటత్వ
ఘటరూపాదీనాం సర్వేషాం ప్రత్యేకం హేతుతాలాభాయ ఘటత్వవ్యాప
కతాకీర్తనమితిసాంప్రతం తథాసతి ఘటావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యల
క్షణాఘటకత్వాపాతాత్ ఘటావృత్తిత్వస్య ఘటత్వాభావాత్మకసాధ్యాభా
వవద్వృత్తిత్వేపి ఘటాసమవేతవృత్తిత్వ రూపసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ
ఘటకత్వాభావాత్ నచ ఘటాసమవేతత్వస్యైవ తద్ఘటకతయా తదవచ్ఛి
న్నాభావ ఏవలక్షణ ఘటకో భవత్వితి వాచ్యం వాచ్యత్వాదీనామపి ఘటా
సమవేతతయా స్వరూపసంబంధేన తదాభావప్రసిద్ధేః సమవాయాదినాతద
భావస్య సంభవేపి తస్య సామాన్యాదావపి సత్వేన ఘటమాత్రవృత్తేరి
త్యసంగతంస్యాత్ స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వస్యాగ్రే
వాచ్యతయా లక్షణాఘటకత్వాచ్చేతిప్రత్యుక్తం స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న
వృత్తిత్వస్యైవ సాధ్యఘటకత్వాత్ నను ఘటనిరూపిత స్వరూపసంబంధావ
చ్ఛిన్న వృత్తిత్వస్య సాధ్యత్వేపి కథమవ్యాప్తిః వృత్తిత్వత్ర సాధ్యాభావవ
న్నిరూపితహేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న యావదాధేయతా వృత్తి
త్వ వివక్షయైవ ఘటావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావవారణాత్ ఘటావృత్తిత్వంహి
నసాధ్యాభావవన్నిరూపితయావత్తాదాత్మ్యవృత్తిఘటనిరూపిత తాదాత్మ్య
స్యాపి యావత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాంతర్గతతయా తత్రఘటనిరూపి
తస్వరూప సంబంధావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వాభావ రూపఘటావృత్తిత్వస్యాస
త్వాత్ ఘటనిరూపితతాదాత్మ్యం ఘటే స్వరూపసంబంధేన వర్తతే నతు
ఘటస్వరూపమితి తత్ర ఘటావృత్తిత్వం నాస్తీతి ఏవంచ తాదృశాభావేన
లక్షణఘటక ఇతి చేన్న ప్రమెయత్వంవక్షః తాదాత్మ్యేనప్రమేయత్వమేవ
హేతుః నిత్యజ్ఞానే స్వరూపసంబంధేన వర్తమాన యావత్పదార్థ నిత్య
జ్ఞానైతదన్యతమ ప్రతియోగికత్వ విశిష్టవిషయితా సంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తి
త్వం సాధ్యమిత్యాదిస్థలాభిప్రాయేణావ్యాప్తికథనం తత్రయన్నిరూపిత వృ
త్తిత్వం సాధ్యంతస్యాపి సాధ్యవత్త్వేన ఘటాదితాదాత్మ్యస్య స్వరూపసం

వృత్తిత్వనిష్ఠతాదృశసాధ్యాభావవత్వ రూపతథావిధధర్మావచ్ఛిన్నాభావ
స్యఘటాది మాత్రవృత్తేర్హేతావసత్వాదవ్యాప్తిర్మర్త్వాత్రైవ సాధ్యాభా
వాదివ్యావృత్తఘటకతానివేశేచ ప్రయాసగౌరవమితి తత్తత్సాధ్యాభావవ
ద్వృత్తిత్వత్వ సమనియతప్రతియోగితాకాభావంవివక్షయతి*తద్వదితి*స్వం
బంధేన నిత్యజ్ఞానావృత్తితయా తత్సాధ్యాభావః సులభః ఏవంచ యావ
త్తాదాత్మ్యవృత్తిఃనిత్యజ్ఞాన నిరూపిత నిరుక్తాన్యతమ ప్రతియోగికత్వ విశిష్ట
విషయితాసంబంధావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వాభావావచ్ఛిన్నాభావస్య స్వరూపస
మ్బంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్య జ్ఞానమాత్రవృత్తిత్వేన హేతావభావాద
వ్యాప్తిః అథవా ఘటనిరూపిత తాదాత్మ్యసంబంధ స్వరూపసంబంధాన్యత
ర సంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వంసాధ్యం తథాచ ఘటస్యాపి సాధ్యాభావవ
త్వాసంభవః యత్తు పక్షహేతూ ప్రాగుక్తౌ ప్రమేయత్వ నిరూపిత స్వరూ
పసంబంధావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వంసాధ్యం తన్న తథభావావచ్ఛిన్నాభావస్యా
ప్రసిద్ధేః తదభావావచ్ఛిన్నాద్యత్వాదేః కేవలాన్వయిత్వాత్ అథతత్తన్ని
రూపిత తాదాత్మ్యస్య తత్తత్స్వరూపత్వమతే ఉక్తస్థలే ఘటావృత్త్యభావ
వారణం సాధ్యాభావవద్వృత్తితాత్వ సమనైయత్యసత్త్వేఽప్యశక్యం గగనాదే
రపి తన్నిరూపిత తాదాత్మ్యరూపత్వాదిత్యవ్యాప్తిరేవేతిచేన్నతత్తత్సాధ్యా
భావవద్వృత్తిత్వత్వాతిరిక్తత్వాదికల్పనస్యైవ తద్వారణార్థత్వాదితి. వస్తుత
స్తు సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ సామాన్యవృత్తిత్వేన ధర్మవిశేషణే గోత్వా
భావవృత్తిత్వ సాధ్యకగోత్వాభావత్వ వ్యాపకాదిహేతావవ్యాప్తిర్వజ్రలేపై
వ గోత్వాభావస్యాపి స్వరూపసంబంధేన గోత్వాభావవృత్తిత్వేన గోత్వా
భావ తాదాత్మ్యస్య యావత్తాదృశ తాదాత్మ్యానంతర్గతత్వాత్ గోత్వా
భావావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యచగోత్వాభావత్వాదావసత్వాదితి * ఘట
త్వవ్యాపకేతి * అగ్రేతద్ఘటత్వ ప్రకారక ప్రమావిషయత్వాదేః పక్షత్వం
హేతుత్వం ద్రష్టవ్యం తాదృశసాధ్యాభావవాన్ ఘటాదిత్యాది స్త్వవపాఠః
తత్వాతె ఘటనిరూపితతాదాత్మ్యస్య ఘటాపేక్షయాతిరిక్తత్వేఘటనిరూ
పితవృత్తిత్వాభావరూపసాధ్యాభావస్య ఘటతాదాత్మ్యరూపసాధ్యాభావవ
ద్వృత్తిత్వవృత్తిత్వం నసంభవత్యేవతాదృశ తాదాత్మ్యస్య ఘటనిరూపితస్వ

ప్రతియోగితా అత్ర సాధ్యాభావస్య సాధ్యాభావత్వేన సామాన్యతో నివేశే వ్య
భిచారిణి నిర్ధూమవృత్తిత్వాత్ యద్యవచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితాయా వ్యధి
కరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవత్సాధ్యాధికరణవృత్తిత్వ సాధారణ సా
ధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావ్యాపకత్వేన తాదృశాభావస్య లక్షణాఘటకత
యావృత్తిత్వ సామాన్యాభావస్య తథావిధప్రతియోగితాకస్య చ వ్యధికరణ
ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యైవవృత్తిమద్వృత్తితయాతి వ్యాప్తిరితి త
త్తద్వ్యక్తిత్వేనాభావస్య వ్యాప్యతావచ్ఛేదకకోటినివేశన లాభాయ తత్త
దితి. యద్యపి యత్కించిత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ సమనియత ప్రతి
యోగితాకవృత్తిమద్వృత్తియావదభావవత్త్వం వ్యభిచారిసాధారణం యా
వంతస్సాధ్యాభావాః ప్రత్యేకం తత్తదధికరణ వృత్తిత్వత్వ సమనియతైకప్ర
తియోగితాయాః నానావిపక్షకే అప్రసిద్ధిస్తత్తద్విపక్షావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నా
భావవత్తత్తద్విపక్షవృత్తిత్వత్వవ్యాప్త్యైకప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధేః

రూపసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వ రూపసాధ్యవత్త్వాత్ తథాచ ఘటావృత్తి
త్వాభావావచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణఘటకతానుపపత్తిః తస్య ఘటరూపత్వే
తు ఘటేపి ఘటతాదాత్మ్యత్వేన ఘటనిరూపితస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న
వృత్తిత్వ సత్త్వేన తదభావవాన్ ఘట ఇత్యస్యాశుద్ధత్వాత్ తస్మాత్తాదృశ సా
ధ్యాభావవాన్ ఘటత్వాభావాదిరితిపాఠః * వ్యావృత్తేతి * తాదృశముఖ్య
విశేష్యతాఘటితఘటకతానివేశాత్ * ప్రయోజనగౌరవమితి * ముఖ్యవిశేష్యతా
నివేశనమపేక్ష్య సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వే ప్రతియోగితావ్యాప్యత్వాదిని
వేశే ప్రతీత్యపరిచయదశాయామపి విశేషణస్య సుగ్రహతయా లాఘవాత్
* నానావిపక్షక ఇతి * ఏకవిపక్షే చ తాదృశైకప్రతియోగితా తద్విపక్షవృత్తి
త్వాభావీయైవ ప్రసిద్ధేతి న తత్ర తాదృశాప్రసిద్ధినిబంధన సమనియత ప్రతి
యోగిత్వాప్రసిద్ధిః నన్వేతదశుద్ధం గగనభిన్నం పృథివీత్వాదిత్యాదావేకవి
పక్షకేపి తద్విపక్షావృత్త్యభావస్య గగనభేదాభావస్యవాధికరణం గగనం తన్ని
రూపిత వృత్తిత్వనిష్ఠైక ప్రతియోగితాయా న గగనభిన్నత్వేన గగనాభా
వాధికరణ జగద్వృత్తిత్వత్వ వ్యాపకత్వం జగద్వృత్తిత్వాభావప్రతియోగి
తాయాశ్చ నవిపక్ష వృత్తిత్వత్వవ్యాపకత్వమితి తదప్రసిద్ధేర్దుర్వారత్వాదితి

తథాపియావతామభావానాం ప్రత్యేకాధికరణవృత్తిత్వత్వ సమనైయత్యస్య
ప్రత్యేకం ప్రతియోగితాన్వయేన ఏతదభావవద్వృత్తిత్వత్వ సమనియతప్ర
తియోగితాకోయోఽభావస్తదభావ వద్వృత్తిత్వత్వ సమనియతప్రతియో
గితాకశ్చయోఽభావః తద్వత్త్వమిత్యేవంరీత్యానివేశాన్నానుపపత్తిః ఏతల్ల
క్షణే సాధ్యాభావసముదాయేనసముదాయత్వేన ప్రవిష్టః అపితు

చేన్న తత్తత్సాధ్యాభావానాం యదేకమధికరణం తద్వృత్తిత్వత్వ సమనై
యత్యపర్యంతోక్తావపి తదప్రసిద్ధివారణసంభవాత్ నానావిపక్షకే ఏకాధి
కరణాప్రసిద్ధేరితి అథవాస్వవ్యాపక తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వకత్వే
సతి యత్కించిత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపికాయాప్రతియోగితే త్య
ర్థాన్నదోషః * ఏతదభావేతి * ఏకమభావమాదాయ తదధికరణవృత్తి
త్వాభావా యావంతః అపరమభావమాదాయ తదధికరణవృత్తిత్వాభావా
యావంతస్తద్వత్త్వం ఇత్యాదిరీత్యానివేశః సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌచ న
సత్తాసామాన్యాభావోపాదానసంభవః తదధికరణవృత్తిత్వాప్రసిద్ధేరితి నా
వ్యాప్తిః నచ యావతామభావానామిత్యభిధానాత్సాధ్యాభావేయావత్వా
నుక్తౌ తత్తత్సాధ్యాభావత్వేనేన ధూమసామాన్యాభావాతిరిక్త ధూమత్వే
న ఘటాభావాద్యాత్మక కతిపయాభావానుపాదాయ తద్వద్వృత్తిత్వాభావ
మాదాయాతివ్యాప్తేశ్చ తత్రయావత్త్వమావశ్యకం సత్తావాన్ జాతేరిత్యా
దావవ్యాప్తిస్తు సాధ్యాభావే హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధవద్వృత్తిత్వాదివి
శేషణేన వారణీయేతివాచ్యం సాధ్యాభావే యావత్త్వనివేశే తదతిరిక్త
దోషాణామలగ్నకతైతిప్రసంగతేః స్వాధికరణవృత్తిత్వత్వసమనియతప్ర
తియోగితాకత్వ రూపపరంపరాసంబంధేన సాధ్యాభావవిశిష్టయాదభావ ని
వేశే నాతివ్యాప్తేరపివారణాత్ తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావాయా
వంతఇతిలక్షణే తత్తత్సాధ్యాభావశబ్దేన కతిపయసాధ్యాభావోపాదానేతద్ఘ
టితయావద్వృత్తిత్వోపాదానేపి కతిపయఏవవృత్తిత్వాభావాఉపాత్తాః నతు
యావంతఃయావత్తదుపాదానేచకథంకతిపయేసాధ్యాభావా ఉపాదీయేరన్ని
త్యాశయేనార్థతః సిద్ధయావత్త్వ లిఖనస్యాతివ్యాప్తివారణస్యచ సంగతే
శ్చ. తాదృశరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వేనానుగతేన సాధ్యాభావప్ర

ప్రతిస్వికరూపేణేతి కూటఘటితాద్విశేషః అథ ప్రతిస్వపదం తత్తదభావీయ
ప్రతియోగితాత్వరూపేణ ప్రతియోగితాపరం సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాతిరిక్తేపి
తదభావీయప్రతియోగితాంతరసత్త్వాదితి తత్తత్ప్రతియోగితావ్యక్తిపరం తద్వా
చ్యం తథాచ యత్కించిత్ప్రతియోగితానిరూపకాశేషాభావస్యాతివ్యాపకత
యా యావత్యస్తాదృశ్యః ప్రతియోగితాః ప్రత్యేకం తన్నిరూపకాభావవత్త్వం
నివేశనీయం తథాచ సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నజగద్వృత్తిత్వసామా
న్యాభావప్రతియోగితానిరూపక వృత్తిమద్వృత్త్యభావాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తి
రితివృత్తిమద్వృత్త్యభావీయత్వేన యావత్ప్రతియోగితానివేశనీయా తథా
చ తన్నిరూపకాభావే వృత్తిమద్వృత్తిత్వ విశేషణంవ్యర్థం యావత్త్వ వి
శేషణమపి తథేతి చేన్నోపాదేయతయైవ తత్రతద్విశేషణం వృత్తిమద్వృత్త్య
భావీయ యావత్ప్రతియోగితానివేశలాభాయైవ ప్రతియోగితావిశేష్యీభూ
తాభావేవృత్తిమద్వృత్తిత్వ యావత్త్వాభిధానాత్. అత్ర చ గురుధర్మస్య
అభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వే స్వవ్యాపకతదభావవద్వృత్తిత్వత్వనిష్ఠ
భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యావ్యావర్తక వ్యాపకతాంతఘటితత్వేనఅ
భావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకతయా తదవచ్ఛిన్నాన్యోన్యాభావరూపవ్యాప
కత్వపురస్కారేణ ప్రతియోగితానివేశస్సంభవతీతి తాదృశావచ్ఛేదక భేద
కూటాత్మకవ్యాపకత్వ పురస్కారేణైవ తన్నివేశః న చ స్వవ్యాపకతత్తదభా
వవద్వృత్తిత్వత్వకత్వ తదభావవద్వృత్తిత్వత్వ వన్నిష్ఠాన్యోన్యాభావ ప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకత్వావచ్ఛిన్నైకభేదోభయరూపేణప్రతియోగితానివే
శసంభవాదవచ్ఛేదకభేదకూటనివేశనమఫలమితి వాచ్యం

వేశే నిర్ధూమవృత్తిత్వాభావా సంగ్రహాదతివ్యాప్తిరతః ప్రతిస్వికరూ
పేణేతి *అతిరిక్తే* కించిద్విశిష్టస్యాభావాదౌ * కథంచిదితి * ఘటత్వావ
చ్ఛిన్ననిర్ధూమవృత్తిత్వనిష్ఠ ప్రతియోగితేత్యర్థః తాదాత్మ్యవిషయతాది
సంబంధేన లక్షణసమన్వయస్యోక్తత్వాదుక్తమవ్యాప్తిరితి. అవ్యావర్తకం వి
శేషణం స్వవ్యాపకత్వం *న చేతి* ఆలోకావృత్తివృత్తిత్వాభావ వారణాయ
ప్రథమం తత్తదితి నిర్ధూమవృత్తిత్వాభావ సంగ్రహాయ ద్వితీయం తత్తదితి

ఘటభేదాదిసాధ్యకస్థలే తదభావవ్యక్తిత్వేన ఘటత్వాదిఘటితస్య తదభావ
వద్వృత్తిత్వనిష్ఠాన్యోన్యాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య స్వరూపతో
ఘటత్వాది ఘటితఘటవృత్తిత్వనిష్ఠాన్యోన్యాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
త్వముపేక్ష్య గురుశరీరతయా ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వేన తదవచ్ఛిన్నైక
భేద నివేశాసంభవాత్ అతఏకల్పేవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవ
ద్వృత్తిత్వస్యసమనియతప్రతియోగితాకస్యపర్వతవృత్తిత్వ పర్వతాన్యవృత్తి
త్వోభయత్వా వచ్ఛిన్నాభావస్య పర్వతాద్యవృత్తివృత్తిమద్వృత్తేర్ధూమా
దావభావాదేకమాత్రవృత్తిహేతావపి తాదృశప్రతియోగితాకస్య ఏతత్క్ష
ణావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వ ఏతదన్యక్షణావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వోభయ త్వావచ్ఛి
న్నాభావస్యఏతత్క్షణావృత్త్యావృత్తిమతివర్తమానస్యఅభావాదసంభవః తాదృ
శాభానవ్యావర్తనాయ వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక
త్వ నివేశే గౌరవం పర్వతవృత్తిత్వత్వాదినాజగద్వృత్తిత్వ సామాన్యాభావ
స్య వ్యావృత్త్యసంభవశ్చేత్యతః కల్పాంతరమనుసరతి*తత్తత్సాధ్యాభావేతి*

ఘటభేదాదితి నన్వత్రసద్ధేతౌసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావఘటితత
ద్వద్వృత్తిత్వాభావాసత్త్వేపినక్షతిః నచతత్సాధ్యకవ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరభి
ప్రేతాజగద్వృత్తిత్వాభావస్యాప్యనీదృశత్వాత్ లాఘవేనతత్రసమవేతత్వనిష్ఠ
భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యైవభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్ తర్హి త
త్సాధ్యకసద్ధేతావవ్యాప్తిరేవాస్త్వితిచేన్నసర్వత్రాపిసద్ధేతౌజగద్వృత్తిత్వా
భావస్యసాధ్యాభావఘటితస్యైవసంయుక్తత్వాదినిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛే
దకత్వస్యైవలాఘవేనావచ్ఛేదకత్వేనఅనీదృశతయా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛి
న్న సాధ్యాభావాధికరణీయత్వస్య పరిచాయకత్వస్య వాచ్యతయాలక్షణ
సంగతేరితిచేత్తథాసతి తత్సాధ్యకవ్యభిచారిణ్యే తద్దోషస్యోక్తత్వాత్ సా
ధ్యాభావే యావత్త్వవిశేషణాభిధానేన తత్సాధ్యకావ్యాప్తిరనుపాదేయాఅ
న్యథాప్యుపపత్తేః *పర్వతాద్యవృత్తీతి* మహానసాదిమాత్రసంయుక్తేఘ
టాదౌ సత్త్వాదిసాధ్యకేచ ఘటసమవేతత్వ ఘటాన్యసమవేతత్వోభయాభా
వో ఘటత్వాదౌ బోధ్యః పర్వతవృత్తిత్వత్వాదినేత్యాదిపదం ధూమనిష్ఠవృత్తి
త్వత్వేన వృత్తిత్వ సామాన్యాభావాదిసంగ్రాహకంననువ్యాసజ్యవృత్తిత్వం,

అతిరిక్తాంతానివేశే వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాత్రస్య సంగ
హాద్వ్యభిచారిమాత్రే అతివ్యాప్తిరితి తన్నివేశితం యద్యపి యథా
శ్రుతేనానేన మహానసవృత్తిత్వత్వాదినావ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యా
భావవద్వృత్తిత్వాభావవారణం నసంభవతి మహానసాదినిరూపితత్వ శివిష్ట
వృత్తిత్వత్వస్యసాధ్యాభావవన్నిరూపితత్వవిశిష్టవృత్తిత్వత్వాన్యత్వవిరహాత్
తథాపి సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వానిరూపిత సమానాధికరణ ధర్మనిరూ
పితావచ్ఛేద్యత్వ శూన్యత్వస్యానవచ్ఛిన్నాంతేన వినక్షణాన్నదోషః మహా
నసవృత్తిత్వత్వాది నిరూపితావచ్ఛేద్యత్వస్య సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వరూ
పవిశిష్టపదార్థానిరూపితత్వాత్ నచైవమపి సాధ్యాభావవన్మహానస వృ
త్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావవారణమశక్యం, తాదృశధర్మనిరూపితావచ్ఛేద్య
తాయాంఘటక సాధ్యావవద్వృత్తిత్వత్వ నిరూపితత్వస్యాధికం త్వితత్వాది
న్యాయేన అవ్యాహతత్వాదితివాచ్యం గురుధర్మస్యాభావ ప్రతియోగితాన
వచ్ఛేదకతయా మహానసవృత్తిత్వత్వ సమనియతోపదర్శితగురుధర్మస్య అ
భావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాత్ అథ గురుధర్మస్యాభావప్రతియోగి
తానవచ్ఛేదకత్వే సాధ్యాభావవదస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపక
తావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నాభావపరతయా ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావ
తివ్యాప్తిః ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నాభావ

స్వసమానాధికరణ భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వే సతి స్వసమానాధికరణ
త్వ మతో నదోషఇతిచేన్న సత్యన్తార్థస్థానేతిరిక్తత్వాంతనివేశే సమనైయ
త్యాప్రవేశాల్లాఘవమిత్యాశయేన కల్పాంతరోక్తేః * మహానసేతి * వ్యధిక
రణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వస్య ప్రతియోగివిశేషణతా
ప్రదర్శనం మహానసవృత్తిత్వత్వాద్యభేదస్య నిర్వివాదత్వలాభాయ * స
మనియతేతి * ధూమత్వేన ఘటాభావాది సాధారణరూపేణ సమనైయత్య
భంగాత్ విశిష్యాపి సాధ్యాభావనివేశో బోధ్యః నిరుక్తావ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ
స్య విశేషణతయానివేశః అతస్తద్రూపస్య గురుత్వం నత్వప్రసిద్ధత్వంఅథే
యతావచ్ఛేదకకోటౌ వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ ప్రవేశాత్ ధూమత్వావచ్ఛి
న్నాభావవద్వృత్తిత్వేచ వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వోపలక్షిత ధర్మావచ్ఛి

వద్వృత్తిత్వత్వస్య సమనియతధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావవద్వృత్తిత్వత్వాపే
క్షయా గురుత్వేన అభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ విరహేణ తదవచ్ఛిన్నా
భావాప్రసిద్ధేః ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితాయాశ్చ ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభా
వవద్వృత్తిత్వత్వ రూపవిశిష్టపదార్థానవచ్ఛిన్నతయా తన్నిరూపకాభావ
స్య నిరుక్తాభావ విశేషణానాక్రాంతత్వేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితాకస్య సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావస్యైవ లక్షణఘటకత్వాత్ య
దిచ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితాకాభావస్య తేన రూపేణ నివేశః అపితు తత్తదభావత్వేనైవ ఏతదే
వసూచయితుం తత్తత్పదముపాత్తం ఏవంచ తత్తద్వ్యక్తిత్వేన ధూమాభావ
ఘటితతదభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణఘటకతయా న ధూమా
దిసాధ్యకే అతివ్యాప్తిరిత్యుచ్యతే తథాపి ఘటభిన్నం మేయత్వాదిత్యాదావతి
వ్యాప్తిః తత్ర తద్వ్యక్తిత్వేన రూపేణ ఘటభేదాభావఘటితతత్తద్వ్యక్తిమద్వృ
త్తిత్వత్వాపేక్షయా లఘోస్తత్సమనియతస్య కించిద్విశేషణానవచ్ఛిన్నఘట
త్వ ఘటితఘటవృత్తిత్వత్వస్యైవ అభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా తద్వ్య
క్తిమద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధేః ఘటవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితాయాః సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ రూపవిశిష్టపదార్థానవచ్ఛిన్న
తయా తన్నిరూపకాభావస్య లక్షణఘటకత్వాసంభవాద్వ్యధికరణ ధర్మావ
చ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ తథాత్వాత్.

న్నాభావో ఘటక ఇతి లఘుత్వం * విశిష్టేతి * ధూమాభావవద్వృత్తిత్వమితి
జ్ఞానస్య సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకతావిశిష్ట ధర్మావచ్ఛిన్నాభావవద్వృత్తి
త్వత్వావిషయకతయా వృత్తినియామకీభూత విషయతాసంబంధావచ్ఛిన్న
ప్రతియోగితాయామేవ తాదృశవిశిష్టపదార్థావచ్ఛిన్నత్వప్రసిద్ధిః. ప్రతి
యోగిత్వాంతం పరిచాయకం తత్తద్వృత్తిత్వేనైవ వాఽభావనివేశ ఇత్యాశ
యవానాహ * యదిచేతి * ననివేశ ఇతి * నచ తత్తదభావత్వేన న నివేశ్య
తే కింతు సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వోపలక్షిత రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియో
గితాకత్వేనైవేతి వాచ్యం సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవ

యదిచ అభావధర్మో విశేషణ విధయా నని వేశ్యతేఽపితు అభావప్రభృతిరేవ అభావతుసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ ముపలక్షణవిధయా నివేశ్యతే.

ద్వృత్తిత్వత్వ నిరూపితావచ్ఛేద్యతాయావ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావ ఘటితతాదృశ ప్రతియోగితాకత్వాశ్రయాభావవద్వృత్తిత్వత్వ రూప విశిష్టానవచ్ఛిన్నతయాతివ్యాప్తేర్వారణాయ ప్రకైకప్రతియోగితాయా మేకైకసాధ్యాభావస్య నివేశార్థం తద్వ్యక్తిత్వస్యావశ్యకతయా ప్రతియోగితాకత్వాంతస్యైవానివేశోక్తేః ఘటభిన్నత్వ సాధ్యకే తద్ఘటైతద్ఘటాన్యతరభేదాభావపవదోషవారకః తాదృశాన్యతరత్వ రూపస్య తస్యతద్వ్యక్తిత్వేనైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోటౌ ప్రవిష్టత్వాత్ తద్విశేషితాన్యతరత్వరూపాభావాధికరణ వృత్తిత్వాభావస్య పాశావసత్త్వాత్ అన్యతరత్వస్యాఖండోపాధిత్వే మానాభావేన స్వరూపతః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోట్యప్రవిష్టాదితి తత్తద్వ్యక్తిభిన్నత్వానుధావనం తద్వ్యక్తిత్వస్యస్వరూపతోభానం అన్యథా తత్రాపి విషయతానవస్థాపాతఇతి తథైవప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోటిప్రవేశః తద్వ్యక్తిత్వస్య స్వరూపతోభానమతే తద్వ్యక్తిత్వభిన్నం మేయత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిర్ఘటత్వభేదసాధ్యకవదిదానీం పిహితైవ జాతిరేవ స్వరూపతోవృత్తిత్వాదాభానం నతద్వ్యక్తిత్వాదేరితి వాతత్త్వాగ ఇతిబోధ్యం * విశేషణవిధయేతి * అన్యథాఘటభేదాది సాధ్యకే ఘటవృత్తిత్వత్వావచ్ఛేద్యతాయాం స్వరూపతోఘటత్వఘటితాయాం ప్రతియోగితాకత్వాది విశిష్టఘటత్వవద్వృత్తిత్వత్వరూపవిశిష్టపదార్థానవచ్ఛిన్న తయాతివ్యాప్తిస్స్యాత్ తదనివేశేతు ఘటవృత్తిత్వం నాస్తీతి ప్రత్యయవిషయసంసర్గభూత ప్రతియోగితాయా ఏవతదుపలక్షిత ఘటత్వాదిఘటిత ప్రతియోగితాత్వేన ప్రకారవిధయానివేశస్య వాచ్యతయానాతివ్యాప్తిరితిభావః అత్రైవంగుణాద్యన్యత్వ విశిష్టసత్తాభావాది సాధ్యకేసత్త్వాప్రభృత్యైవ నివేశాదవ్యాప్తిః తద్వ్యక్తిత్వ నివేశే భావనిష్ఠ తద్వ్యక్తిత్వస్య ప్రతియోగితాకత్వావన్యతయా విశిష్టాధికరణతానివేశేన తద్వారణాత్ మైవం కూటఘటిత లక్షణకర్త్రాతూపకతయా విశిష్టాతిరిక్తత్వోపాదానైప్యదోషాత్ తత్ర

ఏతల్లాభాయైవ తత్తత్పదోపాదానమపి నను తత్తద్వ్యక్తిత్వేనాభావనివేశ
లాభార్థముపలక్షణీభూత ప్రతియోగితావిశేషణే నైవాభావాంతరవ్యావృ
త్తిసంభవే తత్తద్వ్యక్తిత్వస్యోపలక్షణతయా నివేశప్రయోజన విరహాత్
ఏవంచ ఘటవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావో ప్యుక్తస్థలే లక్షణఘటకః ఘటభే
దాభావస్య ఘటత్వస్య తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకఘటకత్వాత్

సాధ్యాభావత్వస్యవైశిష్ట్యవిశిష్టసత్త్వాధికరణతాయాంవోపగమసంభవాచ్చత
యోః నిర్విశేషితాభావాత్మక స్వరూపతోభావాభావేపి వృత్తిత్వత్వపర్యా
ప్తనిరూపకతాయాః పరిత్యజనీయతయాదోషాత్ * అపిత్వితి * నకారంవి
హాయ విశేషణవిధయానివేశ్యతే ఇత్యనువర్తతే ఘటత్వాత్మకాఖండాభా
భావానాం ఘటవృత్తిత్వత్వ నిరూప్యత్వం నాస్తీతి ప్రతీత్యా స్వరూపతోభా
ససంభవాత్ ఏవంసతి తత్తత్పదోపాదానవైయర్థ్యంస్యాత్ ఇత్యాశంకాం
పరిహరతి * ఏతదితి * నతుతత్తద్వ్యక్తిత్వేనేతి * ఏవంచ తత్తద్వ్యక్తి
త్వేనాభావ నివేశధ్రౌవ్యేణతత్పదోపాదానమపి సాధుసంగచ్ఛత ఇత్యగ్రి
మపఙ్క్తిభ్రాంతికల్పితైవ ఉపలక్షణతయాపి తత్తద్వ్యక్తిత్వేన నివేశస్యై
తత్ప్రయోజనత్వాత్ *అభావాంతరం* తత్సాధ్యాభావాది యద్వాధూమత్వేన
ఘటాభావాది అయంభావః తత్సాధ్యాభావమాదాయావ్యాప్తివారణాయప్ర
తియోగితాయా విశేషణవిధయా నివేశే నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వస్య వ్యధికర
ణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాదన్యత్వాదతివ్యాప్తిరతః
తత్తద్వ్యక్తిత్వ నివేశనమావశ్యకం తస్యా ఉపలక్షణత్వేతు తస్యతాదృశ య
త్కించిత్ప్రతియోగితాకత్వోపలక్షితాభావాధికరణవృత్తితాత్వరూపత్వాదే
వోక్తరీత్యా నిర్ధూమవృత్తితాత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాం తత్తత్ప్ర
తియోగితాకాభావస్యస్వాధికరణవృత్తితాత్వానిరూపితావచ్ఛేద్యతాశూన్య
త్వేన నివేశసంభవాదతివ్యాప్త్యసత్త్వాత్తదనావశ్యకమితి ఉపలక్షణతయా
ప్రతియోగితానిరూపితానుయోగితావచ్ఛేదకతయేతిపాఠః నను తథాపి నిర్ధూ
మవృత్తిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితానిష్ఠావచ్ఛేద్యతానిరూపకతయా ఉపల
క్షితాభావవద్వృత్తిత్వత్వే పర్యాప్తిర్నసంభవతి నిర్ధూమవృత్తిత్వం నాస్తీతి
ప్రత్యయే ధూమాంతర్భావేనైవా వచ్ఛేతా నిరూపకతా పర్యాప్తేర్భా

ప్రతియోగితావిశేషోపలక్షితాభావవద్వృత్తిత్వత్వపర్యాప్తనిరూపకతాకా
న్యత్వపర్యంతానివేశాద్ధూమాదిసాధ్యకస్థలే నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నా
భావస్యప్రతియోగితావచ్ఛేదకశరీరే అభావవిశేషణస్యాధికస్యనివేశేపిన క్షతిః
నచాభావప్రతియోగికోటౌ ఉపలక్షణతయా భానస్య అనుభవవిరుద్ధత్వాత్
విశిష్టనిరూపితత్వాభావరూపస్య నిరూపితత్వ సంబంధావచ్ఛిన్న విశిష్టా
భావరూపస్యవా విశిష్టానిరూపితత్వస్య ప్రతియోగికోటౌ ప్రతియోగితావిశే
షస్య కథముపలక్షణ విధయా నివేశ ఇతి వాచ్యం ప్రతియోగితాసంసర్గక
జ్ఞాన ఏవ తాదృశభానస్య తథాత్వాత్ జాత్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకో
భావ ఇత్యాద్యాకారస్య స్వరూపతో ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకా
భావభానస్య సర్వసంమతత్వాత్ ప్రకృతేచ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న

నాత్ ఏవం ధూమాభావ నిష్ఠతత్తద్వ్యక్తిత్వాదినా తత్తద్వ్యక్తిమద్వృత్తి
త్వాభావప్రతియోగితానిష్ఠావచ్ఛేద్యతాయాం తత్తద్వ్యక్తిత్వాంతర్భావేణ
పర్యాప్తనిరూపకతాకత్వమేవేతి తత్పర్యాప్తినిరూపకతాకాన్యాయా తాదృ
శావచ్ఛేద్యతా తచ్ఛూన్యత్వస్య తాదృశప్రతియోగితాయామసత్వేన తద
భావస్య లక్షణాఘటకత్వాదతివ్యాప్తిరిత్యాశంక్య పర్యాప్తిగ్నప్రవేశ్యేత్యా
హ * ప్రతియోగితావిశేషేతి * నచాయోగోలక భేదాభావస్యాయోగో
లకత్వరూపతయా స్వరూపతస్తద్ఘటితాయోగోలకవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాయా అగ్రిమరీత్యా తాదృశప్రతియోగితాకత్వోపలక్షితాభావాధిక
రణ వృత్తిత్వనిష్ఠనిరూపకతాకాన్య తాదృశావచ్ఛేద్యతాశూన్యత్వేనానతి
ప్రసంగాత్ పర్యాప్తిప్రతిక్షేప వైయర్థ్యమితి వాచ్యం. అయోగోలకభేదా
భావస్యమిశ్రరీతి పరాహతత్వేన లక్షణాఘటకత్వాత్ సద్ధేతౌ సాధ్యంవ్యధిక
రణ ధర్మాంశానంతర్భావ్య అభావవద్వృత్తిత్వత్వే నిరూపకతాపర్యాప్తేః
క్వచిత్ప్రసిద్ధ్యావ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వాభావమాదాయ లక్షణ
సంగతేస్తన్నోక్తం నను లక్షణే ప్రతియోగితాకత్వాంతనివేశే తస్యోపలక్ష
ణతయా నివేశాసంభవాత్ ఘటవృత్తిత్వావచ్ఛేద్యతాయాం తాదృశప్రతి
యోగితాకత్వవదభావవద్వృత్తితాత్వరూప విశిష్టపదార్థనిరూప్యత్వమక్ష
తమిత్యాశంకతే * నచేతి * ప్రకృతేచేతి * ధూమాభావవద్వృత్తిత్వం నా

వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగికోఽభావః తద్వద్వృత్తి
త్వత్వ నిరూపితత్వ ప్రతియోగికాభావవతః సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛే
ద్యత్వస్యాఽభావః తద్వత్ప్రతియోగితాకాయావంతో అభావాస్తద్వ్యా
హేతుగిత్వాకారకవ్యాప్తిగ్రహే ప్రతియోగితాయా విశేషణత్వేన అనుపప
త్త్యభావాత్ అతఏవ వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాదేరప్యుపలక్షణ విధయాభా
స్తీత్యాది ప్రత్యయవిషయ సంసర్గీభూత ద్వితీయప్రతియోగితాయా ఏవా
త్తక్రమేణ లక్షణఘటకత్వం తత్రైవ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛి
న్న ప్రతియోగితాకాభావవద్వృత్తిత్వత్వ నిరూపితత్వత్వా వచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకత్వేన ప్రకారవిధయా ధూమాభావవద్వృత్తిత్వత్వ నిరూపితత్వం
నాస్తీత్యాదిప్రత్యయ విషయసంసర్గీభూత ప్రతియోగితాయా నివేశే తద్ఘ
టకాభావే తాదృశప్రతియోగికత్వాంతస్యోపలక్షణతయాభానం నసంభవతీ
తిభావః యద్యపిభూతలే ఘటో నాస్తీత్యాకారం స్వరూపతో ఘటత్వావచ్ఛి
న్నాభావ భానమస్తిసత్వ వచ్ఛేద్యత్వే అభావవద్వృత్తిత్వ నిరూపితత్వం నా
స్తీత్యాకారకం స్వరూపతోభావభానం తథాపి ధూమాభావవద్వృత్తిత్వత్వ
నిరూప్యత్వం నాస్తీత్యాదిజ్ఞానసత్వాత్ ప్రతియోగితాకత్వ విశేషితాభా
వావగాహి ప్రతియోగితాప్రకారకం తాదృశనిరూప్యత్వత్వావచ్ఛిన్న ప్ర
తియోగితాకత్వ విశిష్టభానం సంభవతీత్యాశయః అభావప్రతియోగి ప్రకార
శరీరే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోట్యప్రవిష్టస్య నభానమిత్యేవహి అభావప్ర
తియోగిని తత్త్వావచ్ఛేదకేవా ఉపలక్షణస్య నభానమిత్యస్యార్థః ప్రకృ
తేనిరుక్తప్రతియోగితాకత్వ స్యావచ్ఛేద్యతా నిరూపకతా వచ్ఛేదక త
యా ప్రవేశాదేవాప లక్షణత్వం నతు నిరూప్యత్వాభావ ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకఘటతయా ప్రవేశాత్. తదభావ ప్రతియోగితా వచ్ఛేదక
ప్రవిష్టాభావస్యాభావాంతర వ్యావృత్తయే తాదృశ ప్రతియోగితాకత్వస్య
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయైవ నివేశాదిత్యుచ్యతే ఇతిపాఠాంతరం ప్రతియో
గితాయాః విశేషణత్వమసహమానేన కృతంవ్యాఖ్యాయతే * అభావేతి *
అభావప్రతియోగ్యంశేప్రకారశ్శరీరమితి విగ్రహః తత్సాక్షాత్పరంపరయాప్ర
కార ఇత్యర్థః * ప్రతియోగితేతి * ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా నాశ్రయ

నోపపత్తిః నచ తాదృశనిరూపితత్వ ప్రతియోగికస్య తత్త్వావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకస్యవాఽభావస్య నివేశే నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభా
వప్రతియోగితానిష్ఠావచ్ఛేద్యతాయామపి కించిద్విశిష్టతాదృశనిరూపితత్వత్వా
వచ్ఛిన్నాభావ సత్త్వాత్తాదృశాభావాసంగ్రహ ఇతి వాచ్యం తత్తదభావవ
ద్వృత్తిత్వత్వనిరూపితత్వత్వ పర్యాప్త ప్రతియోగితావచ్ఛేదక తాకాభావ
స్యైవనివేశనీయత్వాత్ ఏవంచ తత్తద్వ్యక్తిత్వేన అభావనివేశధ్రౌవ్యేణ
తత్తత్పదోపాదానమపి సాధు సంగచ్ఛతే ఇత్యుచ్యతే తదాపి ఘటత్వభే

స్యేత్యర్థః * ప్రతియోగినీతి * సాధ్యాత్ప్రకారవారణార్థం విశేషణో
లక్షణయోః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయా అగ్రేవ్యుత్పాదనాత్ * ప్ర
కృతేతి * ధూమాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్న సంసర్గీభూతప్రతియోగి
తాయా ఏవోక్తరూపత్వం సంపాద్యం తత్ర తాదృశ ప్రతియోగితాకత్వ వి
శిష్టాభావాధికరణావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వత్వ నిష్ఠనిరూపకతాకావచ్ఛేద్యతా న్య
త్వం న ప్రవేశ్యం తథా సతి యథామతం విశేష్యవిశేషణ భావాపన్నాధికర
ణాంత పదార్థపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకతాదృశ ప్రతియోగితాకత్వావచ్ఛి
న్నాభావనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపితాధికరణ నిష్ఠావచ్ఛేదకతాకా స్వాశ్ర
యాభావాధికరణీయత్వసంసర్గావచ్ఛిన్నతాదృశప్రతియోగితాకత్వనిష్ఠని
రూపకతాకావచ్ఛేద్యతాశ్రయా వాయావృత్తిత్వత్వనిష్ఠనిరూపకతా తాదృశ
నిరూపకతాకాన్యత్వప్రవేశేన ఘటభేదాదసాధ్యకే ఘటభేదాభావవద్వృత్తిత్వ
నిష్ఠప్రతియోగితాయా అసంగ్రహాపత్తిః తత్ర నిర్విశేషితఘటత్వవద్వృత్తిత్వని
ష్ఠనిరూపకతాయాస్తాదృశప్రతియోగితాకత్వానవచ్ఛిన్నత్వేనాన్యత్వాంత
వత్త్వాత్ అతస్తాదృశప్రతియోగితాకాభావవద్వృత్తిత్వత్వనిష్ఠత్వవిశిష్టనిరూ
పకతాకత్వాభావ ఏవ నివేశ్యః తత్ర తాదృశప్రతియోగితాకత్వమపి ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకఘటకం అన్యథా నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియో
గితాయా ఘటాద్యభావాధికరణవృత్తిత్వత్వనిష్ఠనిరూపకతాకత్వాభావవదవ
చ్ఛేద్యతావత్త్వేపి ధూమాభావముపాదాయ తచ్ఛూన్యత్వ విశేషణనివార
ణేఽపి మహానసీయవహ్న్యభావాధికరణవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
యాః సంగ్రహః ప్రసంగాదిత్యర్థః అభావప్రభృతినివేశాత్ ఘటత్వభేదాదౌ

జాదిహేత్వకే వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తి వారణమశక్యం నిర్విశేషణకఘటత్వా
దివృత్తిత్వత్వస్యైవతత్ర ఘటత్వాదివృత్తిత్వాభావం ప్రతిప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకతయా ఘటత్వత్వాదిరూపసాధ్యాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక శ
రీరే అనివేశేన వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ లక్షణఘటకత్వాత్
నచ జాతేః సమవాయేనైవ స్వరూపతోఽవచ్ఛేదకత్వం నతు సంబంధాంత
రేణ అతఏవ గోత్వాదిజాతి నిష్ఠవ్యాప్త్యాపద విశేష ప్రవృత్తినిమిత్తత్వగవే
తరాసమవేతత్వాదెరవచ్ఛేదకత్వం స్వీకుర్వంతినతు తాదాత్మ్యసంబంధేన
లఘోరపి గోత్వాదిజాతేరితి నిర్విశేషణఘటత్వాదిఘటితస్యాభావ ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకత్వం నసంభవతీతివాచ్యం తాదృశనియమేమానాభావా
త్ యదిచాభావాంశస్యాపి ఉపలక్షణత్వం స్వీక్రియతే తదామహానసవృ
త్తిత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావవారణమశక్యమేవ యదిచ సాధ్యాభావాతిరిక్త
విశేషణావిశేషితాధికరణవృత్తిత్వత్వాద్యవచ్ఛేద్యతాభిన్న సమానాధికర
ణ ధర్మావచ్ఛేద్యత్వాభావంనివేశ్యావిశేషిత ఘటత్వాదివృత్తిత్వాభావః
సంగృహ్యతే తదాతాదృశాభావమాదాయ జాతిసాధారణ సద్ధేతావవ్యాప్తి
వజ్రలేపాయతే

త్యగ్రిమగ్రంథసంగతిః * నిర్విశేషణకఇతి * నిరూపితత్వ సంబంధేనఘట
త్వవిశిష్టంవృత్తిత్వం ఘటఇత్యభిధీయతే ఏవంచ ఘటాత్మకవృత్తిత్వాభావ
ఇత్యర్థః *మానాభావాదితి* గోత్వాదిప్రకారితా ప్రకారకానువ్యవసా
యాదౌ ప్రకారితాద్యంశే స్వరూపతఏవ గోత్వాదేః ప్రకారతయా తా
దృశనియమె వ్యభిచారోపి బోధ్యః ఏవంచ సమవాయ నిరూపితత్వాభ్యా
మన్యసంబంధేన జాతేః స్వరూపతోనభానమిత్యేవ నియమఇతిభావః * జా
తీతి * వాచ్యంఘటత్వత్వాత్ పటత్వత్వాదిత్యాదౌ యథాయోగంఘటత్వ
పటత్వాది వృత్తిత్వాభావస్య సాధారణపదోపాదానాత్తత్త్రైవ జ్ఞేయత్వాది
హేతౌ సకలఘటత్వపటత్వాది వృత్తిత్వాభావస్య సత్త్వాదితిభావః నను
సమవాయప్రకారిత్వ నిష్ఠనిరూపితత్వాభ్యాం అతిరిక్తసంబంధ ఘటితఏవో
క్తనియమఇతి వృత్తిత్వ నిరూపితత్వసంబంధేన స్వరూపతోఘటత్వాదె ర్న
ప్రకారత్వమితి సకలదోషోద్ధారాదభావప్రభృతి నివేశపక్షే దోషమాహ

ఏవం సాధ్యాభావవద్వృత్తితాత్వ శరీరే అభావాదౌ విశేషణ త
యా ప్రవేశే వృత్తిమద్వృత్తిపద మనర్థక మాపద్యతే వ్యధికరణ ధ
ర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్యయః సమానాధికరణ ధర్మావ
చ్ఛిన్నాభావ స్తత్ప్రతియోగితాయాః లాఘవేన వృత్తిత్వత్వేనావచ్ఛిన్నత
యా తదవచ్ఛేద్యతాయాఅభావఘటితవిశిష్ట సదార్థానిరూపితత్వాత్ అ
త్రవదంతి గురుధర్మస్యాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమతేనేద మభి
హితం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవన్మహానసవృత్తిత్వత్వాద్యవ
చ్ఛిన్నాభావవారణాయచ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ పర్యాప్తావచ్ఛేదక
తాభిన్న సమానాధికరణ ధర్మనిష్ఠావచ్ఛేదకత్వానిరూపకత్వమేవ ప్రతి
యోగితాయాం విశేషణందేయం నచైవం ఘటత్వాదినా సాధ్యాభావవ
ద్వృత్తిత్వాభావ సంగ్రహఫలక సమానాధికరణ పదోపాదానం నిషేధ
ద్వయనివేశనంచ విఫలం తాదృశాభావస్యాసంగ్రహేపి కేవలాన్వయినిసా
ధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వేన ఘటాద్యభావమాదాయ లక్షణసమన్వయసం
భవాదితి వాచ్యం విషయితాదిసంబంధేన యత్రహేతుతాతత్రహేతుతా
వచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యాభావవతివృత్తేస్సాధ్యాభావవద్విషయతాది రూ
పాయా విషయావిస్వరూపత్వేన సాధ్యాభావవద్విషయతాత్వాదిరూపసా
ధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వస్య కేవలాన్వయితయా తదవచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధేః
తాదృశాభావఘటితలక్షణానుపపత్తేః నచ సాధ్యాభావవద్విషయతాత్వాది
కం యేనసంబంధేన అవృత్తి తేనసంబంధేన తదవచ్ఛిన్నాభావమాదాయలక్ష
ణసమన్వయస్సంభవతీతి వాచ్యం.

---

* ఏవమితి * ఇదమితి * తథాచ వ్యభిచారిణినాతివ్యాప్తిః * యత్రేతి *
వాచ్యంవిషయితాసంబంధేన ఘటాదిత్వాదా విత్యర్థః విషయితాయాఅతి
రిక్తతామతే తాదృశవిషయితాత్వేన ఘటాద్యభావ ప్రసిద్ధేరాహ*విషయి
తాదీతి*ఏవంచ సామాన్యరూపేణ విశేషాభావానంగీకారాన్నదోషః విష
యితాయాజ్ఞానరూపతామతేవిషయవృత్తితావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నా
భావ నివేశేపి విషయిత్వేన ఘటాభావప్రసిద్ధేరాదిపదం చింత్యం వస్తుతస్తు
సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వేన ధూమనిష్ఠవృత్తిత్వ ఘటాన్యతరాభావాదివా

కాలికసంబంధేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నస్యహేతోఽభావస్తస్య
ధ్వంసాద్యధికరణ హేత్వవ్యాపకతయా స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకతాకాభావస్య అవశ్యం నివేశనీయతయా వ్యధికరణసం
బంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకాభావస్య లక్షణఘటకత్వాసం
భవాత్ విషయతాయాజాత్యాదిరూపత్వేపి విషయతాత్వవిశిష్టస్య నస
మవాయాదినావృత్తిః తాదృశస్య స్వస్మిన్నేవవృత్తేఃజాత్యాదౌచ సమవా
యాభావాత్ కింతు స్వరూపసంబంధేనైవ ఏవంచ సమవాయాది సంబంధా
వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక ఏవవిషయతాత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావోలక్షణఘట
కోభవిష్యతీత్యపిన కాలజ్ఞానాదిరూపహేతౌ కాలికవిషయితాదిసంబంధావ
చ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాస

రణాయ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వనిష్ఠప్రతియోగివిశేషణతావన్నియవిల
క్షణావచ్ఛేదకతాభిన్నసమానాధికరణ నిష్ఠావచ్ఛేదకత్వానిరూపకప్రతియోగి
తాకత్వస్య నివేశనీయతయా వైయర్థ్యానవకాశాద్విషయతాయాఅతిరి
క్తత్వమతేపి నదోషఇతి *ధ్వంసాధికరణ హేత్వవ్యాపకతయా*ధ్వంసఃసం
యోగాదిధ్వంసఃతదధికరణం హేతుస్తదవృత్తిత్వేనావ్యాప్తేస్సంపాదకతయాన
చధూమాదౌనావ్యాప్తిః కాలికసంబంధేనతాదృశవృత్తితాత్వవిశిష్టసంయోగా
ది ధ్వంసస్వత్వేన తదభావాసత్వేపి తదభావస్య తాదృశ సంయోగాదిధ్వంస
స్య సంయోగేన వర్తమానే సర్వత్రసత్వాద్వృత్తిమద్వృత్తిత్వాప్రసిద్ధే
రితి వాచ్యం ద్రవ్యత్వ కపాలత్వాది సాధ్యకేసమవాయేనహేతౌ ఘటాదా
వతివ్యాప్తేరుక్తత్వాత్ ఈదృశస్యాప్యభావస్య ధ్వంసానధికరణే వృత్తిమతి
వృత్తేర్యావదంతర్గతస్య తత్రాసత్వాదితి. జాత్యాదినిత్యహేతుకే కేనా
పిసంబంధేన తాదృశసంయోగాది ధ్వంసానత్వాదీదృశాభావసత్వేననాసంభ
వః ఉక్తస్థలే పరిహారాంతరేణావ్యాప్తిం వారయతాంమతముద్భావయతి*వి
షయితాయాఇతి * స్వస్మిన్నేవ విషయితాత్మక జాత్యాదావేవ ఏతేన జాతేః
సమవాయేన ఘటాదౌ సత్వాత్ సమవాయావచ్ఛిన్నవిషయిత్వాభావకథం
తానిరస్తా కాలఃక్రియాతథాచవహ్నిమాన్కాలక్రియాతఃఆత్మజ్ఞానాదిత్వా
ద్రాఇత్యర్థః*కాలికేతి*యావదంతర్గతస్య తస్యకాలజ్ఞానాదిభిన్నే వృత్తి

త్వేన స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్యైవ నివేశనీయ
త్వాత్ నచైవం సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వాతిరిక్తసమానాధికరణ ధర్మా
నవచ్ఛిన్నాభావస్యాపి తత్రాప్రసిద్ధిః ఘటత్వాదేః సాధ్యాభావవద్విషయతా
దినిష్ఠప్రతియోగితావైయధికరణ్యాసంభవాదితి వాచ్యం ఘటత్వాదినా పటా
ద్యభావస్యైవ తథాత్వాత్ అత్రైవమపి సామానాధికరణ్యముపేక్ష్య
సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వనిష్ఠత్వేన ధర్మవిశేషణకల్పే ఘటత్వాదేర్ఘటాది
స్వరూపసాధ్యాభావవద్విషయతానిష్ఠత్వేన గగనాదేరపి స్వనిష్ఠవిషయతా
త్మకత్వేన సాధ్యాభావవద్విషయతానిష్ఠతయా సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వా
తిరిక్తవృత్తిత్వవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధ్యా ఉక్తస్థలే అవ్యా
ప్తిర్దుర్వారైవ యేన రూపేణ యత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవృత్తితద్రూప
విశిష్టతదనవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావ వివక్షణేన గగనత్వవిశిష్టగగనాద్య
వచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణఘటకతానిర్వాహేఽపి హేతునిష్ఠవ్యధికరణధర్మావ
చ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవ్యక్తేః కించిదవిశేషితతత్తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛి
మతివృత్తిత్వం స్మర్తవ్యం గగనభేదాదిసాధ్యక ఘటత్వాదౌ లక్షణసంగతేర్నా
సంభవః నిషేధద్వయ సమానాధికరణపదోపాదానేఽపి వాచ్యత్వసాధ్యకే
విషయితాసంబంధేన ఘటాది హేతావవ్యాప్తిం శంకతే * నచైవమితి * ఘ
టత్వాదినేతి * తాదృశ స్వసమానాధికరణ ధర్మనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూప
కం యద్యత్తదన్యత్వస్య నివేశ్యతయా ఘటత్వాదేర్ఘటాద్యాత్మక సాధ్యా
భావవద్విషయతానిష్ఠప్రతియోగితా సామానాధికరణ్యేఽపి పటాద్యాత్మకవి
షయతానిష్ఠప్రతియోగితాసామానాధికరణ్యవిరహాల్లక్షణసమన్వయ ఇతి
భావః ఘటత్వపటత్వాభ్యాం సాధ్యాభావవద్విషయత్వాభావస్తునోక్తః
యాదృశావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణం స్వసమానాధికరణం తాదృశావ
చ్ఛేదకత్వానిరూపకత్వ వివక్షాపత్తేః గగనాదినా సాధ్యాభావవద్విషయ
త్వాభావేన దోషవారణంభూయాదిత్యాశంకాం నిరస్యతి * గగనాదేరపీతి *
స్వనిష్ఠేత్యాదిః గగనాదేర్విషయిత్వనిష్ఠత్వప్రతిపాదకో హేతుః * గగన
త్వేతి * విషయితాత్వస్యైవ తాదృశరూపతయోక్తాభావప్రతియోగితా
యాస్తద్రూపవిశిష్టతదవచ్ఛేద్యత్వాత్ * కించిదవిశేషితేతి * తద్వ్యక్తిత్వ

న్నప్రతియోగితాకాభావస్యతథావిధస్య హేతావసత్త్వాదసంభవ ప్రసంగ
ఇతిచేన్న యేనసంబంధేన యద్వర్తతే తేనసంబంధేన తన్నిష్ఠావచ్ఛేదకతా
కాన్యత్వస్య తదనవచ్ఛిన్నత్వస్య వివక్షణీయతయా సంయోగాదిసంబంధా
వచ్ఛిన్న ఘటత్వాదినిష్ఠావచ్ఛేదకతాకాభావ మాదాయోక్తస్థలె లక్షణసమ
న్వయసంభవాత్ ఉక్తార్థలాభాయైవ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ వృత్తిత్వో
పాదానం నతు తదపిలక్షణఘటకం ప్రయోజనాభావాత్ సర్వత్ర దర్శితా
భావమాదాయైవ లక్షణసమన్వయ సంభవేన సమవాయాదిసంబంధేన ఘట
త్వాద్యవచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవత్సంయుక్తత్వాద్యభావస్య లక్షణాఘటకత్వే
స్య స్వరూపతఏవానవచ్ఛేదకత్వ స్ఫోరణాయయేనేతి సాధ్యాభావవద్వృత్తి
త్వత్వ పర్యాప్తావచ్ఛేదకతాభిన్న స్వాశ్రయ నిష్ఠాధేయతావచ్ఛేదకసంబం
ధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకాన్యత్వం నిర్గలితార్థః ఏవంసతి సాధ్యాభా
వవద్వృత్తిత్వ వృత్తిత్వవైయర్థ్యం నిరాచష్టే * ఉక్తార్థేతి * లక్షణేతి *
అథయేన సంబంధేన యద్వర్తతఇతి క్రమేణార్థనివేశోసంగతః యథా
శ్రుతస్య సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వాతిరిక్త సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ వృ
త్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వస్యైవ సమ్యక్త్వాత్ నచైవం ఘటత్వేన పటాభావ
స్యాపి పటవృత్తిప్రతియోగితాయాః సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ పర్యాప్తా
వచ్ఛేదకతాభిన్న ఘటాదిస్వరూప సాధ్యాభావవద్విషయతానిష్ఠ ఘటత్వా
దినిష్ఠావచ్ఛేదకతాకతయా లక్షణాఘటకత్వేనాసంభవఇతివాచ్యం సాధ్యా
భావవద్వృత్తిత్వ సామాన్యవృత్తిత్వ వివక్షయాఘటత్వేన పటాభావస్య
లక్షణ ఘటకత్వ సంభవాదితిచేన్న తథాపి గోత్వాభావవద్వృత్తిత్వావిసా
ధ్యకతాదాత్మ్యేనగోత్వాభావవ్యాపకాదిహేతావవ్యాప్తేః గోత్వాభావత్వా
దేర్గోత్వాభావావృత్తిమత్త్వాత్ గోత్వాభావావృత్తిత్వస్యచసాధ్యాభావవ
న్నిరూపితయా వత్తాదాత్మ్యవృత్తిత్వాత్ కించ మహానసవృత్తిత్వాభా
వాదేః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య పర్వతవృత్తిత్వాదిసాధారణసామాన్యా
వృత్తిత్వేనావారణాన్నకించిదేతత్ఫలేన యద్యపి వృత్తిత్వ వృత్తివావా
ధర్మేణేతి తథాపి ధర్మేణవెతి కల్పాంతరం ధర్మత్వం వృత్తిమత్వం ఏ
వం సర్వత్ర గగనాద్యవచ్ఛిన్నాభావ ఏవఘటకఇతి మతం ప్రత్యుక్తం పూ

పి క్షతివిరహాల్ ఏతేన ధూమత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్న ధూమత్వాద్యభావస్య ధూమత్వప్రకారక ప్రమావిషయత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్యచ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్య వారణాయ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ ప్రతియోగికత్వ విశేషణమప్యనాదేయం అతఏవ స్వసమానాధికరణత్వస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశేషణత్వ కల్పాపేక్షయా లాఘవమేవైతత్కల్పానుసరణ బీజభూతం నిష్ప్రత్యూహమితి. యదివ గురుధర్మానాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకః తదామహానసవృత్తిత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావవారణాయ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వాతిరిక్తేత్యనేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వాఘటకత్వమేవ వివక్షణీయంతదర్థశ్చస్వావిషయక ప్రతీతి వృత్తిసాధ్యాభావవద్వృత్తితాత్వ రూపవిశిష్టనిరూపితవిషయితాకత్వం వోల్లిఖితివాకారసత్వేనసందర్భవిరోధాల్ వృత్తిమన్నిష్ఠావచ్ఛేదకతాకత్వ మాత్రోక్తౌ గగనాదెరపి కాలికసంబంధేన వృత్తిపక్షేఽసంభవవారణాయావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన వృత్తేరవశ్యవాచ్యత్వాచ్చ ఏతత్సూచనాయ దర్శితాభావమాదాయైవేత్యేన కారోపాదానం ననూక్తరీత్యా వృత్తిత్వాభావే స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వస్య నివేశనీయతయా స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక ధూమాభావస్య కేవలాన్వయిత్వాన్నావ్యాప్తిరిత్యతఆహ * ధూమత్వేతి * అత్ర ఘటభేదత్వేన ధూమనిష్ఠసంయుక్తత్వ ఘటభేదాన్యతరాభావమాదాయ దోషవారణాయ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ భిన్నావృత్తిత్వంప్రతియోగితావిశేషణమపినాసూచితం *లాఘవమితి * ఘటత్వేన పటాద్యభావ సంగ్రహానురోధేనావచ్ఛేదకతా ఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వం స్వసమానాధికరణత్వేనివేశ్యం నచ తదసంగ్రహేపి ఘటత్వేనాత్మాద్యభావ ఏవలక్షణఘటకఇతి నదోషఇతి వాచ్యం వ్యధికరణభూత్మైకధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాపకత్వాల్ ఏవంచ తత్ర ప్రతియోగితానిరూపితత్వస్యాధికస్యైవ ప్రవేశఇతిభావః ఏవం యేనరూపేణ యద్వృత్తిత్వవృత్తి తద్రూపేతర ధర్మానవచ్ఛిన్న తన్నిష్ఠావచ్ఛేదకత్వానిరూపకత్వనివేశే కించిదవశేషిత తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావ వారణసంభవేపి గౌరవమేవ దూషణంబోధ్యం ఇతరవిశేషణతానాపన్నత్వం ప్రకారితాన్వస

ష్వావిషయకత్వంచ ఇతరవిశేషణతానాపన్న స్వవిషయతాశూన్యత్వం అతో
విశేషణవిధయా సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య ఘటక సాధ్యాభావత్వాదేరపి
తదఘటకత్వనిర్వాహ ఇతి పూర్వోక్తదోషానవకాశః చరమాపి విషయి
తా ఇతరవిశేషణతానాపన్ననిరూపితైవగ్రాహ్యా తేన వృత్తిత్వత్వాదివిశేష
ణకజ్ఞానే సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వాదేర్విశేషణతయా విషయత్వేపివృత్తి
త్వత్వాదేర్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వాఘటకత్వం ఏవంచ శుద్ధవృత్తిత్వ
త్వావచ్ఛిన్నాభావోపి లక్షణఘటక ఇతివృత్తిమద్వృత్తిపదసార్థక్యం నచసా
ధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ ఘటకధర్మపర్యాప్తప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకా
వచ్ఛిన్నత్వం కించిద్విశేష్యతానిరూపితత్వమితి కేచిత్ * పూర్వోక్తేతి *
అన్యథావహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య ధూమాదావిరహాద్ధ వ్యాప్తిః స్యా
త్ నను ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వస్యాపి స్వనిష్ఠము
ఖ్యవిశేష్యతా శూన్యాయా నిర్ధూమవృత్తితాత్వవానితి ప్రతీతేః తద్వృ
త్తిసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వనిరూపితవిషయితాకత్వేన అతిరిక్తత్వాపత్తిః
నచైతాదృశరీత్యాజగద్వృత్తిత్వత్వస్యాప్యతిరిక్తతయానాతివ్యాప్తిరితివాచ్యం
ఘటత్వాదినా పటాద్యభావమాదాయాతివ్యాప్తేరత ఆహ *చరమాపీతి* ఏ
వంచేతి * వృత్తిత్వస్యస్వముఖ్యవిశేష్యతాశూన్యజగద్వృత్తిత్వత్వవానితిజ్ఞా
నే జగద్వృత్తిత్వత్వ విషయితానత్వేనాతిరిక్తత్వాద్ఘటత్వాదినా పటాద్య
భావమాదాయైవ లక్షణసంగతే ర్వృత్తిమద్వృత్తిత్వవైయర్థ్యంస్యాద్యదిచ
రమ విషయితాయాంముఖ్యత్వం నస్యాదిత్యర్థః వృత్తిత్వత్వేన మహానస
వృత్తిత్వాభావో నాస్తి. ఉక్తరీత్యానఞ్ద్వయోపాదానాది వైయర్థ్యమాశం
కతే * నచేతి * స్వంఘటకధర్మః కేవలవృత్తిత్వత్వం సాధ్యాభావవద్వృత్తి
త్వత్వంచ * స్వావిషయకేతి * స్వనిరూపితముఖ్యవిశేష్యతాశూన్యేత్యర్థః
ముఖ్యత్వానుపాదానే స్వం వహ్న్యభావత్వంతద్విషయితాశూన్యావహ్న్య
భావవద్వృత్తిత్వత్వ మిత్యాకారికానప్రతీతిః కింతు ఘటఇత్యాకారికైవతత
దవచ్ఛిన్నాభావమాదాయావ్యాప్తిః సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ విశిష్టని
రూపితవిషయితాయామపి ముఖ్యత్వ మావశ్యకమన్యథా సాధ్యాభావవ
ద్వృత్తిత్వవానితిజ్ఞానే తాదృశవృత్తిత్వత్వ నిష్ఠముఖ్యవిశేష్యతా శూన్యత్వేన

భావానివేశ్యతాం ఘటకానాం తాదృశస్వ స్వావిషయకప్రతీత్యవృత్తిసాధ్యా
భావవద్వృత్తిత్వత్వ రూపవిశిష్టనిరూపితవిషయితాకత్వం తేన సాధ్యాభావ
వద్వృత్తిత్వత్వ కేవలవృత్తిత్వత్వయోరేవ ఘటకతానిర్వాహః నతుస్వావి
షయక ప్రతీత్యవిషయతాదృశవిశిష్టకత్వం తత్తదభావవద్వృత్తితాత్వావిష
యకప్రతీతౌ కేవలాధేయతాత్వస్య విషయతయా తదభావవన్నిరూపితత్వవి
శిష్టాధేయతాత్వేతదవిషయకప్రతీత్య విషయత్వస్య దుర్ఘటతయా తదభా
వవద్వృత్తిత్వత్వాదేస్తద్ఘటకత్వానిర్వాహాత్ కేవలాధేయతాత్వస్యచ త
ద్ఘటకతయా వృత్తిమద్వృత్తిం తేనరూపేణ ఘటాద్యభావమాదాయాతివ్యా
ప్త్యపత్తేరితివాచ్యం తథాసత్యుక్తరీత్యావిషయితాసంబంధేన యత్రహే
తుతాతత్రతాదృశాభావాప్రసిద్ధ్యాపత్తేః ఘటత్వభిన్నంప్రమేయత్వాది
త్యాదౌ నిర్విశేషణకఘటత్వాది వృత్తితాత్వస్య యథాసమానాధికరణ ధ
ర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తితాత్వ ఘటకత్వంతథావాచ్యం జ్ఞేయత్వా

తాదృశ ప్రతీత్యవృత్తిత్వస్య సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ విషయతాయామన
త్వేనఘటకధర్మాప్రసిద్ధిప్రసంగాత్ మహానసవృత్తిత్వత్వ వ్యధికరణధర్మావ
చ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వతోభయరూపేణతాదృశవృత్తిత్వాభావవా
రణాయ పర్యాప్తినివేశః ధూమాభావ విశేషితహ్రదవృత్తిత్వత్వ ప్రతీతే
ర్నిర్ధూమవృత్తితాత్వరూప సామాన్య విషయిత్వాసంభవేననాతివ్యాప్తిః
* తదితి * సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వేత్యర్థః * దుర్ఘటతయేతి * విశిష్టా
ధేయతాత్వస్య శుద్ధాధేయతాత్వానతిరిక్తతయా విశేష్యవృత్తే ర్విశిష్టాను
యోగికాభావానుపగమాదితిభావః ధూమావాన్వహ్నేరిత్యాదావతి వ్యా
ప్త్యపత్తేః * అప్రసిద్ధ్యాపత్తేరితి * విషయితాసంబంధావచ్ఛిన్న వృత్తితా
త్వస్యోక్తరీత్యా కేవలాన్వయితయా తేనరూపేణాభావాప్రసిద్ధేరిత్యర్థః వి
షయితాయాఅతిరిక్తత్వేపినష్టద్వయాద్యుపాదాన ప్రయోజనమాహ *ఘ
టత్వభిన్నమితి *సాధ్యాభావోపలక్షితాధికరణవృత్తిత్వత్వఘటకతానిర్వాహా
యనిర్విషయకత్వోక్తౌ తన్నిర్విశేషణ ఘటత్వాదివృత్తిత్వత్వస్య సా
ధ్యాభావవిశిష్టాధికరణవృత్తిత్వత్వఘటకత్వాభావాద్వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యా
భావవ్యాప్త్యుద్ధారేతి వ్యాప్తిప్రదర్శనాయ దృష్టాంతః తాదృశస్య స్వరూ

దిత్వాదావపి తాదృశస్య స్వావిషయకప్రతీత్యవృత్తివ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛి
న్న సాధ్యాభావ విశేషితఘటిత్వాది ఘటితతదభావవద్వృత్తిత్వత్వ రూపవిశి
ష్టనిరూపితవిషయితాకతయా తదభావవద్వృత్తిత్వస్య ఘటకతయావృత్తిమ
ద్వృత్తితదవచ్ఛిన్నాభావస్య హేతావసత్వేన అవ్యాప్త్యాపత్తే స్తత్తదభావ
వద్వృత్తిత్వత్వాఘటకధర్మానవచ్ఛిన్నాభావ నివేశేనైవ వారణసంభవాచ్చ
తాదృశధర్మేణనిరుక్తసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ ఘటకత్వసత్వేపి స్వావిషయ
కప్రతీతి వృత్తిసాధ్యాభావవద్ధర్మ్యంతర వృత్తిత్వ విషయితాకత్వేన సాధ్యా
భావవద్వృత్తిత్వత్వాఘటకత్వస్యాపి సత్వేన తదవచ్ఛిన్నాభావస్య యథా
నిరుక్తాభావానాత్మకత్వాత్ నచ స్వావిషయకప్రతీత్యవృత్తితదభావవద్వృ
త్తిత్వత్వ నిరూపిత విషయితాసామాన్యకత్వ రూప తత్తదభావవద్వృత్తిత్వ
త్వ ఘటకతానివేశే నిర్విశేషణక ఘటత్వాదివృత్తిత్వత్వస్య సాధ్యాభావ
వద్వృత్తిత్వత్వ ఘటకత్వాప్రసక్త్యా తద్ఘటక ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ నివేశో
పి సంభవతీతి వాచ్యం తథాసతి వ్యాపకతాఘటిత సామాన్యపదార్థనివే
శేన తదఘటక ధర్మానవచ్ఛిన్నాభావ నివేశాపేక్షయా గౌరవాత్ సమానా
ధికరణ పదసార్థక్యంతు ఉక్తరీత్యైవేతిధ్యేయం కేచిత్తు వ్యధికరణధర్మావ
చ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వేన పర్వతవృత్తిత్వ ఘటాన్యతరాద్యభా
వ వారణాయ ఏతన్మతేపి స్వవ్యాపకతత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వక

వతాఘటత్వాఘటితఘటత్వావృత్తిత్వత్వస్య నఞ్ద్వయాద్యుపాదానేతు
నావ్యాప్తిరిత్యాహ * తత్తదభావేతి * నిర్విశేషణకేతి * స్వావిషయకప్రతీ
త్యవృత్తియత్కించిద్విషయతారూపఘటత్వాది ఘటితసాధ్యాభావవద్వృత్తి
త్వత్వ విషయితాకత్వేపిఘటత్వాద్యఘటితసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవిషయితా
సాధారణ తాదృశవిషయితాత్వవ్యాపకతాదృశ వృత్తిత్వకత్వ విరహాదితిభా
వః *అతిగౌరవాత్ * ఇతరభేదానుమానే లింగతావచ్ఛేదక గౌరవాత్ న
ర్వతప్రకారణతావచ్ఛేదక గౌరవాద్వా *ఉక్తరీత్యైవేతి * వ్యధికరణధర్మావ
చ్ఛిన్నాభావసంగ్రాహకతయేత్యర్థః తథాచవిషయితాసంబంధేనయత్రహే
తుతాతత్రఘటత్వేనపటాభావపవలక్షణఘటకఇతిభావః * స్వవ్యాపకేతి* అ
త్ర స్వవ్యాపకవృత్తిత్వత్వకత్వమాత్రంవృత్తిత్వభిన్నావృత్తిత్వమాత్రంవానివే

త్వం ప్రతియోగితావిశేషణమావశ్యకం తథాచ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ
త్వేన ఘటాభావస్య లక్షణఘటకతానసంభవతీతి నిషేధద్వయనివేశన స
మానాధికరణపదోపాదానయోః సార్థకతేత్యాహుః ప్రతియోగితాయాం
సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ వ్యావృత్త్వనివేశనప్రయోజనమాహ * ఆలో
కాద్యవృత్తిత్వేనేతి * వహ్నిసామాన్యాభావవద్వృత్తిత్వస్యాభావ స్త
స్య ధూమాదావసత్వేపీత్యన్వయః వహ్నిసామాన్యాభావో వహ్నిత్వావచ్ఛి
న్నవహ్న్యభావః సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకతానివేశన ప్రయోజన
మాహ *యశ్చేతి* ఇంధనత్వాద్యవచ్ఛిన్నేతి * సాధ్యతానచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న
వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్యైవలక్షణఘట
కతయా ఇంధనత్వాద్యవచ్ఛిన్నఘటాభావాపేక్షణం మహానసవృత్తిత్వాదే
రభావ ఇత్యత్ర మహానసవృత్తిత్వత్వాదినేతిబోధ్యం యత్తు తాదృశాభావాధికర
ణ మహానసవృత్తిత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్యేతిషష్ఠ్యంతవ్యాఖ్యానంతదసత్ గురుధ
ర్మస్యఅభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేపి తాదృశాభావావిశేషితమహాన
సవృత్తిత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావమాదాయదోషపరిసక్తేస్తద్విశేషిత మహాన
సవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావపర్యంతానుసరణె సందర్భవిరోధాత్

శ్యం శేషవైయర్థ్యాత్ *నసంభవతీతి*తథాచవాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ కే
వలాన్వయినివృత్తిమద్వృత్తి తాదృశవృత్తిత్వాభావాప్రసిద్ధైరితిభావః ఆహురి
త్యస్వరసః ప్రతియోగితాయాం స్వవ్యాపకేత్యాద్యుపాదానేపిసాధ్యాభావ
వద్వృత్తిత్వేన పర్వతసంయుక్తత్వ పర్వతాన్యసంయుక్తత్వోభయాభావ
మాదాయాతివ్యాప్తిరితి వస్తుతస్తువహ్నిత్వేన తార్ణాతార్ణదహనాభా
వానుపగంతృభిర్నాయమభావఉపేక్షుంశక్యః కింతు సాధ్యాభావవద్వృత్తి
త్వత్వ నిష్ఠప్రతియోగివిశేషణతాపన్నయావచ్ఛేదకతాభిన్నసమానాధికరణ
ధర్మనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకాన్యత్వోపాదానాదేవాన్యతరాభావ నిరాసాత్ త
ద్ఘటకనఞ్ద్వయాదిసార్థక్యాచ్చ విశేషణపూరణవైయర్థ్యమేవాస్వర
సః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వసూచకం వహ్నిపదమి
తిమతంకటాక్షయతి*సాధ్యతేతి*తథాసతిఘటరూపద్రవ్యామేవోత్కర్తవ్యే
త్ * ఉపేక్షణమితి * ప్రతియోగివిశేషణస్యావచ్ఛేదకత్వ నివేశస్య కూట

అధికరణాంతస్య ఉపలక్షణతయా శేషాంశస్య విశేషణతయా భానస్యవ్యు
త్పత్తివిరుద్ధతయా తథావివక్షయితుమశక్యత్వాత్. అధికరణవిశేషానుపర
క్తవృత్తేరభావమాదాయాపి దోషందర్శయతి* స్వనిష్ఠేతి* ధూమాదినిష్ఠసా
ధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవ్యక్తేస్తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యేత్యర్థః హే
త్వంతరవృత్తేః ఆలోకాదివృత్తేః ఏతేనవృత్తిమద్వృత్తిత్వ మస్తీతి సూచితం.
స్వస్మిన్ ధూమాదౌ. అత్రచలక్షణే సత్తాభావవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ స
త్తావత్సమవేతత్వాభావస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్యై
వ సమవేతవృత్తిత్వేపి ద్రవ్యావృత్తిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్యాపి సాధ్యతావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకతయా
సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యాపి తద్వత్సమవేతత్వాభావ
స్య సమవేత గుణత్వాదివృత్తితయా ద్రవ్యత్వాదేః తద్వత్వాభావాన్నాతి
వ్యాప్తిః ఏవమవృత్తిసాధ్యకస్థలేపి సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకత్వా
ప్రసిద్ధ్యా నాతివ్యాప్తిః కూటఘటితలక్షణేచ తత్ర తత్రాతివ్యాప్తివారణా
యసాధ్యసమానాధికరణ త్వేసతీతి విశేషణం దేయం ఏతల్లక్షణేచావృత్తిహే
తుకేఅతివ్యాప్తివారణాయ వృత్తిమత్త్వమాత్రముపాదేయం కూటఘటితల

ఘటితేవక్తవ్యత్వాత్ *అశక్యత్వాదితి*తథాచతాదృశప్రతీకేన తథాబోధనా
న్మహానసవృత్తిత్వత్వేనేతి పూరణమావశ్యకమితి * వృత్తిమత్వమాత్రమితి *
సాధ్యసామానాధికరణ్య పర్యంతనివేశవ్యవచ్ఛేదాయ మాత్రపదం పరంత్వి
దమసంగతం ధూమవాన్ అయోగోలకానుయోగికత్వ విశిష్టసంయోగేన వ
హ్నేరిత్యాదౌ విరుద్ధేసాధ్య వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితాకత్వాత్తత్తద్విపక్షావృత్త్యభావాధికరణతత్తద్విపక్షనిరూపితహేతుతా
ఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య తాదృశహేతుతాఘట
కసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిమద్వృత్తేరప్రసిద్ధతయా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛి
న్నాభావసత్వాదితి సాధ్యసామానాధికరణ్య పర్యంతావశ్యకత్వాత్ వస్తుతస్తు
తత్పర్యన్తానుపాదానే సమవాయేన గోత్వాది సాధ్యకే కాలిక సంబం
ధేన మహాకాలవృత్తిత్వ విశిష్టఘటాదిహేతౌ విరుద్ధే సాధ్యవ్యాపకతావ
చ్ఛేదకీభూత తద్ఘటావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావాధికరణ తత్తద్ఘటాదివృత్తి

తుణవదత్రాపి మహాకాలాన్యోన్యఘటాదిత్వాదావతివ్యాప్తిర్దిష్టవ్యా కింతు తదన్యదోషాణామేవ అత్ర అనవకాశఇత్యవధేయం ****************

ఇతి గదాధరీయే కూటాఘటితలక్షణమ్.

* అన్యేత్వితి * ఘటత్వాదినానిర్ధూమవృత్తిత్వాభావమాదాయ వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తివారణాయ యావత్త్వోపాదానం ఏవంచ కేవలాన్వయినః సాధ్యస్యవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యైవ అభావస్యప్రసిద్ధ్యా తత్సముదాయాధికరణ జగద్వృత్తిత్వస్యావృత్తావప్రసిద్ధస్సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావోపి యావదభావాంతర్గతఇతి తద్వత్త్వవిరహాత్తాదృశసాధ్యకేవిషయితాద్యతిరిక్తసంబంధేన హేతావవ్యాప్తిః సాధనసమానాధికరణత్వేన సాధ్యాభావవిశేషణపక్షేచవ్యతిరేకిణోపి సాధ్యస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యైవాభావస్య సద్ధేతౌ లక్షణఘటకతయా జగతఏవ తత్కూటాధికరణతయా వ్యతిరేకిసాధ్యకేపి విషయితాతిరిక్తసంబంధేన హేతావవ్యాప్తిరితి వృత్తిమద్వృత్తిత్వమభావవిశేషణం * తాదృశవృత్తిత్వేతి * సాధ్యాభావ సముదాయాధికరణ వృత్తిత్వేత్యర్థః * ప్రయోజనంచేతి *పూర్త్వాభావస్య మహాకాలమాత్రవృత్తిహేతౌ సత్వావతివ్యాప్తిరితి ఏవం మహాకాలావృత్తిమాన్ మహాకాలాన్యోన్యవా ఖండకాలాన్యవృత్తిత్వ విశిష్ట ఘటాదిత్వాదౌ విరుద్ధేతివ్యాప్తివారణమపి తత్ఫలం బోధ్యమ్ ॥ ******

ఇతికృష్ణభట్టీయే కూటాఘటితలక్షణమ్

యావత్త్వానుపాదానే వృత్తిమద్వృత్తిత్వ వైయర్థ్యాదుక్తం * ఏవంచేతి * ఇదంతుబోధ్యం వృత్తిమద్వృత్తిత్వస్యానుక్తావాచ్యం ఘటాదిత్వాదౌ కాలికసంబంధేన హేతావుక్తరీత్యావ్యాప్తిస్స్యాదితిభావేనావృత్త్యుత్కీర్తనం ఏవంచ వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్వాదౌ స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న తాదృశవృత్తిత్వాభావస్య ఘటాదావపి ప్రసిద్ధత్వేనావ్యాప్తివారణాయ తత్రహేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వం నివేశనీయమితి సంబంధమాత్రప్రయోజనం ద్రష్టవ్యం యాదృశసంబంధప్రతియోగిత్వం వస్తుమాత్ర ఏవేతిరీత్యా విషయితాదిసంబంధేన హేతావవ్యాప్త్యభావాదాహ * విషయితాదీతి * తాదృశవిశేషణదలస్యతాదృశప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధిసంపాదక

నఞ్దళప్రయోజనం ఆలోకాద్యవృత్తిత్వేన నిర్వహ్నివృత్తిత్వాభావమాదా
యవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్రావ్యాప్తివారణరూపం పూర్వలక్షణోక్తమేవ
చరమదళప్రయోజనంతు సాధనసమానాధికరణత్వస్య సాధ్యాభావవిశేష
త్వే కేవలాన్వయిసాధ్యకే జ్ఞేయత్వాదిహేతౌ ఘటాది వృత్తిత్వాభావమాదా
యావ్యాప్తివారణమేవ నతు వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ మహానసవృత్తి
త్వాద్యభావవ్యావర్తనం తత్ర మహానసాదేర్వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నవహ్న్య
భావానధికరణత్వేన సాధ్యాభావకూటానధికరణత్వాత్ ఏతస్య ప్రాగనుక్త
త్వాత్ ఉక్తప్రాయమితి. సముదాయపదప్రయోజనమాహ * సాధ్యాభావా
ధికరణేతి * వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవేతి * నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వా
ద్యవచ్ఛిన్న నిర్ధూమవృత్తిత్వాభావస్య ప్రతియోగితాయా వ్యధికరణధ
ర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావాధికరణ మహానసాదివృత్తిత్వావృత్తితయా సాధ్యా
భావాధికరణవృత్తిత్వత్వావ్యాపకతయా జగద్వృత్తిత్వ సామాన్యాభావస్యైవ
తద్వ్యాపకప్రతియోగితాకతయా తస్య సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకస్యావృత్తావేవ ప్రసిద్ధత్వాదితిభావః * వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరి
తి * తాదృశస్య జగద్వృత్తిత్వాభావస్య సర్వత్రసత్వాదితిభావః అత్రచ
స్వవ్యాపక సాధ్యాభావసముదాయాధికరణ వృత్తిత్వత్వకత్వే సతి సాధ్యాభా
వసముదాయాధికరణవృత్తిత్వత్వ వ్యాపకత్వం ప్రతియోగితావిశేషణం తత్ర
చ శేషదళే సముదాయానివేశేపి నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్య
లక్షణాఘటకత్వేపి నాతివ్యాప్తిస్సంభవతివ్యతిరేకిసాధ్యకే తాదృశప్రతియోగి
తాయాఅప్రసిద్ధేః జగద్వృత్తిత్వ సామాన్యాభావ ప్రతియోగితాయాః సా
ధ్యాభావాధికరణ వృత్తిత్వత్వ వ్యాపకత్వేపి స్వవ్యాపకసాధ్యాభావసముదా
యాధికరణవృత్తిత్వత్వకత్వరూపపూర్వదళవిరహాత్ ధూమాద్యభావసము
దాయాధికరణ వృత్తిత్వత్వశూన్యే మహానసాదివృత్తిత్వేపి తాదృశప్రతియో
గితాసత్వాదితి పూర్వపక్షయిత్వా శేషదళేసముదాయాప్రవేశే పూర్వ
దళమేవనోపాదేయం తదనుపాదానేపి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావా
లోకాద్యవృత్తిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగిత్వస్య ఆలోకాదినిష్ఠప్రవర్త
తాదివృత్తిత్వసాధారణ సాధ్యాభావాధికరణ వృత్తిత్వత్వావ్యాపకతయా తా

దృశాభావమాదాయ దోషప్రసక్తేః తదుపాదానేవ్యతిరేకిసాధ్యకమాత్రప
వ ఉక్తరీత్యాతాదృశ ప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిప్రసంగాచ్చ త
థాచ ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ ఘటత్వేన జగద్వృత్తిత్వాభావ మాదా
యాతివ్యాప్తిరిత్యాశయేనదీధితికృతేదమభిహితంఅతివ్యాప్తివారణాయశేష
దళేసముదాయ ప్రవేశనేచ నిర్వహ్నివృత్తిత్వస్య వ్యాపకప్రతియోగితాక
స్య ఆలోకావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర శేష
దళాక్రాంత తయా పూర్వదళోపాదాన మావశ్యకం తత్రచ సముదాయ
ప్రవేశే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావాధికరణ వృత్తిత్వత్వ వ్యాప్య
ప్రతియోగితాకస్యాలోకావృత్తివృత్తిత్వాభావస్యధూమే అసత్వాదవ్యాప్తి
తయాతివ్యాప్తివారకత్వంచెద్బ్రూయాత్తదాహ్యాహ * తదుపాదానఇతి *
*అతివ్యాప్తివారణాయేతి * నను పూర్వదలాభావేపి చరమదలేసము
దాయపదప్రయోజనమసంగతమేవ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న జగద్వృత్తి
త్వాభావ సంభవేపి పూర్వదలాభావే ఆలోకభేదజగత్సంయుక్తత్వోభయా
భావాదేరాలోకాదా వృత్తిమద్వృత్తియావదంతర్గతస్యాసత్వాదేవ అతి
వ్యాప్త్యసత్వాత్ నచ పూర్వదళానుపాదానే తదుపాదానేచ ఘటవృ
త్తిత్వ ఘటాన్యవృత్తిత్వోభయాభావ మాదాయ కేవలాన్వయిసాధ్యకే అ
వ్యాప్తిరతః ప్రతియోగితాయాం వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వ మా
వశ్యకమితివాచ్యం తథాపి వహ్నినిష్ఠవృత్తితాత్వేన జగత్సంయుక్తత్వాభావ
మాదాయైవ అనతిప్రసంగాత్ నచ వాచ్యత్వాది నిష్ఠవృత్తితాత్వేన జగ
త్సంయుక్తత్వాభావమాదాయావ్యాప్తివారణాయ విశేషరూపేణ సామా
న్యాభావప్రతియోగితాయావిశేషధర్మానిష్ఠత్వవ్యవస్థాపనా త్తన్మతమాలంబ్యా
మితినాత్రాభావస్య లక్షణఘటకతాసంభవఇతి వాచ్యం ధూమభేదత్వేనధూ
మభేద జగత్సంయుక్తత్వాన్యతరాభావమాదాయాతివ్యాప్తేర్వారణాత్ న
చ వాచ్యత్వభేదత్వేన వాచ్యత్వభేదజగత్సంయుక్తత్వాన్యతరాభావ మా
దాయావ్యాప్తేర్వారణాయ ప్రతియోగితాయాం స్వన్యూనవృత్తిధర్మానవ
చ్ఛిన్నత్వ ముపాదేయమితి తత్సంగతిరితివాచ్యం ఏవమపి వహ్నిజగద్వృత్తి
త్వాన్యతరత్వేన హేతుజగత్సంయుక్తత్వోభయాభావమాదాయానతి ప్రసం

రితి తత్రాపి తత్ప్రవేశనమితి కేచిత్సమాదధతే. పరేతు ప్రతియోగిత్వవ్యా
పకతావిశేష్యతాపన్నమేవ సాధ్యాభావసముదాయాధికరణ వృత్తిత్వాగ్యం
వ్యాపకత్వ విశేషణవిధయా నివేశ్యతేనతుతద్దళస్యోక్తరీత్యాద్విధానివేశః ప
వంచ పూర్వపక్షఏవాయంనావతరతి నచ గురుధర్మస్యాభావ ప్రతియోగి
తానవచ్ఛేదకత్వే ప్రతియోగిత్వే ప్రతియోగిత్వ వ్యాపకత్వవిశేషిత సాధ్యా
భావసముదాయాధికరణ వృత్తిత్వత్వాధికరణ నిష్ఠాన్యోన్యాభావప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకత్వత్వంనాభావప్రతి యోగితావచ్ఛేదకమితి తాదృశావచ్ఛేదకత్వ
త్వావచ్ఛిన్నాభావరూపవ్యాపకతా నివేశాసంభవాత్తద్దళస్య ద్విధానివేశన
మావశ్యకమితి వాచ్యం వ్యాపకతాంతస్య ఉపలక్షణవిధయా సాధ్యాభావ
సముదాయాధికరణ వృత్తిత్వస్వరూప వ్యాప్యాంశే నివేశసంభవాత్ వ్యా
పకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావవానిత్యాదిజ్ఞానేవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాంశ
స్యైవ ఉక్తావచ్ఛేదకత్వత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ బుద్ధౌ వ్యాపక
గాత్ తుల్యయుక్త్యా వహ్న్మార్ధధూమాదత్యాదావపి హేతుజగద్వృత్తి
త్వాన్యతరత్వేన తదుభయాభావమాదాయావ్యాప్తివారణాయ పూర్వదల
స్యోపాదానేచ తదనుపాదేయమితి గ్రంథాసంగతిరితిచేన్న అవ్యాప్తివార
ణానురోధేన స్వవ్యాపక వృత్తిత్వత్వకత్వస్యోపాదేయత్వేపి విశిష్టపూర్వద
లస్య ప్రయోజనం నాస్త్యేవేత్యాశయేన సముదాయ పదసార్థక్యోక్తేః అ
తివ్యాప్తివారణస్యైవ విశిష్టతద్దలప్రయోజనత్వ సంభవేపి చరమదలేసము
దాయనివేశఏవ లఘుః యద్వావహ్నిత్వేన తార్ణాతార్ణాభావా నంగీక
కర్తౄణాం హేతుజగద్వృత్తిత్వాన్యతరత్వేనతదుభయాభావాసత్వాదుక్త
రీత్యైవాతివ్యాప్తిసంగతిరితి అత్రేదమరుదిబీజం శేషదలేసముదాయప్రవే
శాయ పూర్వదళత్యాగోఽసంగతః సముదాయరహితతద్దలసహితపూర్వ
దళ నివేశేనాప్యతివ్యాప్తివారణసంభవాత్ అవ్యాప్తివారణాయైవ శేషద
లేసముదాయ ప్రవేశావశ్యకత్వేన సందర్భవిరోధాదితి.వ్యాపకతావచ్ఛేద
కావచ్ఛిన్నాభావవత్తాజ్ఞానస్య నప్రతియోగితాసంసర్గేణ ద్యాపకతావచ్ఛే
దకత్వోపలక్షితావచ్ఛిన్న ప్రకారత్వం తథాసతి హ్రదేవ్యాపకతావచ్ఛేద
కావచ్ఛిన్నం నాస్తీతిప్రత్యయప్రసంగాత్ అతఃప్రతియోగితాకేతి. నను

తాయా ఉపలక్షణతయా భానేఽవిరోధాత్ వస్తుతస్తు గురుధర్మస్య అభా
వప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వే సాధ్యాభావసముదాయాధికరణవృత్తిత్వాభావా
ధికరణనిష్ఠాన్యోన్యాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వత్వమపి నాభావప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకం వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వనిష్ఠాన్యో
న్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాద్విరూపసమనియతధర్మాపేక్షయా
వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావేనాధికేన ఘటితస్య తస్య గురుత్వాదితి
తాదృశధర్మావచ్ఛిన్నాభావో నివేశయితుమశక్యః కింతు తాదృశాన్యోన్యా
భావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్యత్తత్తద్భేదకూటమేవ నివేశనీయం ఏ
వంచ ప్రతియోగితావ్యాపకత్వఘటితోక్తధర్మస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛే
దకత్వమకించిత్కరమేవేత్యాహుః *తేనేతి* సమవాయేన వహ్నేస్సాధ్యత్వే ప
ర్వతస్య సంబంధద్వయావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావద్వయానధికరణత్వేపి ధూ
మే నాతివ్యాప్తిః సంయోగేన వహ్నేస్తథాత్వే వహ్న్యవయవస్య తాదృ
శాభావద్వయానధికరణత్వేపి వహ్న్యవయవత్వే నాతివ్యాప్తిః సమవాయేన వ
హ్నేస్సాధ్యత్వే సంయోగేన తస్య తథాత్వే చ పర్వతస్య వహ్న్యవయవస్య
చ తాదృశాభావద్వయానధికరణత్వేపి పర్వతవహ్న్యవయవసంయోగేనాతి

ప్రకృతే ఉక్తావచ్ఛేదకత్వత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా అప్రసిద్ధ్యా ప్ర
కారతయా నివేశాసంభవాత్తదర్థం వ్యాపకతాయా ఉపలక్షణతయా నివేశ
ఇతి చేత్తర్హి ద్వేధా నివేశోపి న భవేదితి దోషం ప్రదర్శ్య గురుధర్మస్యానవ
చ్ఛేదకత్వమతే నివేశప్రకారమాహ *వస్తుతస్త్వితి* *సాధ్యాభావేతి* వ్య
ధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావఘటిత సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసా
ధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వమపేక్ష్య కేవలవహ్న్యభావఘటిత సాధ్యాభావ
వద్వృత్తిత్వత్వస్య లఘుత్వాదితి భావః అత్ర ఘటవృత్తిత్వ ఘటాన్యవృత్తి
త్వోభయాభావాదికమాదాయ కేవలాన్వయిసాధ్యకేనావ్యాప్తిసంభవః ఉ
భయత్వస్య ఏకవిశిష్టాపరతయా తస్యోక్తవిశేషణానాక్రాంతత్వేన వారణా
దితి ప్రతియోగితాయాం వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వం ఘటవృత్తిత్వ
త్వాదినా జగద్వృత్తిత్వాభావమాదాయావ్యాప్తిర్నాస్తి విశేషరూపేణసా
మాన్యాభావప్రతియోగితాయా విశేషధర్మినిష్ఠత్వవ్యవస్థాపనాదితి తత్ర

వ్యాప్తిరితి యోజనా సంబంధద్వయావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావద్వయం సంయో
గసంబంధావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావ సమవాయ సంబంధావచ్ఛిన్న వహ్న్య
భావద్వయం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వా
నివేశనే తాదృశాభావద్వయానధికరణస్య పర్వతాదేః సాధ్యాభావకూటా
నధికరణతయా తత్కూటాధికరణవృత్తిత్వాభావా యావంతస్తద్వత్త్వం ధూ
మాదావవ్యాహతమేవేత్యతివ్యాప్తిస్స్యాదితి భావః నచ సాధ్యతావచ్ఛేదక
సంబంధావచ్ఛిన్నాభావనివేశనేపి సమవాయేన వహ్నౌ సాధ్యే సంయోగే
న హేతౌ ధూమేనాతివ్యాప్తిర్వారయితుం శక్యతే సమవాయసంబంధావ
చ్ఛిన్న వహ్న్యభావ కూటాధికరణ సంయుక్తత్వస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛి
న్నాభావస్యైవ సంయుక్తవృత్తిత్వాత్ వహ్న్యవయవమాత్రసంయుక్త ప
దార్థాప్రసిద్ధేః సంయుక్తమాత్రస్యైవతాదృశాభావకూటాధికరణ గగన
సంయుక్తత్వాదితి కథమత్రవ్యావృత్తిప్రదర్శనం సమవాయేన ధూమహేతు
కస్థలపరతాచ న యుజ్యతే సమవాయేన ధూమవతః సాధ్యాభావ కూటాధి
కరణత్వా నిరాకరణాదితి వాచ్యం సంయుక్తమాత్రస్య గగనాదిసంయు
క్తత్వేపి * తాదృశస్య సంయోగస్య వృత్త్యనియామకతయా ((పా)యస్య
ద్రవ్యస్య వహ్న్యవయవ ఏవాధికరణత్వ ప్రత్యయః ప్రామాణి
కోనత్వన్యత్ర తత్ర సంయోగేన గగనాదివృత్తిత్వ ప్రతీత్యప్రసిద్ధ్యా) సం
యోగేన వహ్న్యవయవాన్యవృత్తిత్వాభావస్య సంయోగేన వృత్తిమద్వృత్తే
స్సులభతయా వృత్తిపదస్య యథాశ్రుతపరతామతే తాదృశవ్యావృత్తిదాన

స్వన్యూనవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వంచ నోక్తం * నాతివ్యాప్తిరితి * వహ్ని
మాత్ర ధూమాదిత్యాదౌ యావద్వహ్న్యభావాధికరణ నిత్యగుణాదినిరూపిత
సంయోగావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిస్తునవహ్నిశూన్యస్యద్రవ్య
వతస్సత్వాత్ నచ వ్యాప్యవృత్తిత్వ విశిష్టకాలికసంబంధావచ్ఛిన్న వహ్న్య
భావఘటిత కూటవత్త్వం న తత్రేతివాచ్యం పర్వతాదేః కాలోపాధిత్వా
నుపగమాత్ విశేషణతాతిరిక్త సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితానివేశాద్వా
ఏవమప్యతివ్యాప్తిరిత్యాశయః ఏతచ్చదీధితౌద్వయపదేన సూచితం సమవా
యేనేత్యతివ్యాప్త్యప్రసక్తివ్యంజకం * సులభతయేతి * వహ్న్యవయవఏవ

సంగతేః వృత్త్యనియామకతాదాత్మ్యాది సంబంధేన వ్యాప్తిస్వీకారే వృత్తిప
దస్య సంబద్ధార్థకత్వమావశ్యకమిత్యభిప్రాయేణ ఏతదుపేక్ష్య ద్వితీయ
స్థలానుసరణం సాధనసామానాధికరణ్యస్య సాధ్యాభావవిశేషణత్వపక్షే
సమవాయాదిసంబంధావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావస్య వహ్న్యవయవత్వరూపసా

యద్ద్రవ్యస్యాధికరణత్వప్రత్యయః తద్ద్రవ్యైకదేశః తథాచ గగనానుయోగి
కసంయోగస్య వృత్త్యనియామకతయా వహ్న్యవయవమాత్రసంయుక్తే వ
స్తుని సమవాయేన వహ్న్యభావవత్సంయుక్తత్వాభావస్య ప్రసిద్ధస్య హేతావ
సత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిరితి భావః * సంబద్ధేతి * నన్వేవం గగనాదేరభావకూ
టాధికరణతయా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వాభావస్యైవ లక్షణఘట
కతయా అతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతి చేత్సత్యం తదా మహాకాలాన్యఘటాది
త్వాదావిత్యాదిపదగ్రాహ్యమత్రైవ ‘ఆవశ్యకతయా మహాకాలాన్యఘటాది
త్వైతత్సమశీల’మితి పాఠాంతరంచ అత్రాయమభిప్రాయః వృత్తిపదస్యాధే
యతార్థత్వే వ్యభిచారిణి ప్రథమతః ప్రయోజనం దీధితికృద్భిర్దర్శితం నచ
విరుద్ధఏవ తత్ప్రయోజనమితి బ్రూమ ఇతి వాచ్యం తథాసతి వృత్తిని
యామకసంయోగత్వేనైవ సంబంధతావత్త్వా వృత్తిపదస్య సంబద్ధార్థక
త్వేత్వితి ప్రత్యుక్తసంగతేః తత్సంబంధేన సంబద్ధత్వస్య వృత్తిత్వపర్యవసన్న
త్వాత్ నను సమవాయేన వహ్నిసాధ్యత్వే సంయోగేన ధూమస్య నవ్యభి
చారిత్వం సంభవతి తథాసతి క్వచిద్వహ్న్యవయవే సంయోగేన ధూమాను
రోధేన వహ్న్యంతరసంయోగావశ్యకతయా వహ్న్యవయవత్వస్య విరుద్ధ
త్వాపత్తేః నచ కేవల ధూమస్యైవ హేతుత్వాద్వహ్న్యంతరసంయోగో
నాపేక్షిత ఇతి వాచ్యం తథాసతి తాదృశధూమవత్ప్రభామండలాదేరేవ సం
బంధద్వయావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావసత్త్వేనాతివ్యాప్త్యప్రసక్తేరితి చేత్సత్యం
సంయోగమాత్రస్య హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధత్వే ఇదం తేనసంబంధేన
విశిష్టధూమోత్పత్త్యవచ్ఛేదకే క్వచిద్వహ్న్యవయవే తాదృశసంబంధేనవ
హ్న్యంతరసంయోగోపేయత ఇతి వ్యభిచారిత్వం అతివ్యాప్తిశ్చ వృత్త్యని
యామక సంయోగస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వేపి గగనస్య తాదృశసం
బంధద్వయావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావవద్వ్యానధికరణత్వేపి వృత్తిత్వాప్ర

ధన సామానాధికరణ్యాభావేన న తత్రాతివ్యాప్తిసంభవః ఏవం సత్తాభావ
వాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తివారణాయ సాధ్యసామానాధికరణ్యేన
తేతి విశేషణ ప్రవేశస్యావశ్యకతయా సంయోగాదినావహ్నిమత్యవర్తమా
నే వహ్న్యవయవత్వాదౌ తేనాప్యతివ్యాప్తిర్వారయితుం శక్యత ఇత్యతః ప
ర్వత వహ్న్యవయవసంయోగహేతుకానుసరణం సంయోగేన ద్రవ్యస్యా
సిద్ధ్యా దుర్వారత్వాత్ ద్వితీయంతు వృత్తినియామక సంయోగ సంబంధేన
సాధ్యత్వాభిప్రాయకం అన్యథా నానావహ్నిద్వ్యణుకత్ర్యణుకసంయోగా
దినా వహ్న్యంతరజననాత్ వ్యభిచారిత్వాదితి ఇదంతుబోధ్యం సార్వభౌ
మాణాం వృత్తిపదస్య సంబంధార్థత్వానాలోచనం కథంకల్పయితుంశక్యం
తాదాత్మ్య సంబంధేన హేతావవ్యాప్తేరగ్రిమదూషణ గణానంతర్గతత్వా
త్ తదాలోచనేపి కథం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధవివక్షాయామపి దో
షస్యావాలోచనం తైస్తాదృశస్థలమేవ నాలోచితమితిచేద్వృత్తిపదస్య యథా
శ్రుతార్థత్వే కింతైః తత్స్థలమాలోచితంబ్రూహి తర్హి నిష్కృష్టసంబం
ధార్థకత్వే అనాలోచితం కథం బ్రూయాః దీధితికృతస్త్విదానీంయథాస్థి
తానువాదపరా ఇతి నైతాదృశచాతురీ తత్ర కల్పనార్హా తస్మాత్ప్రథమం
దర్శితరీత్యా విరుద్ధమేవ ఏవంచ విరుద్ధవారక విశేషణవతిదోషాద్భావనో
త్తరం విరుద్ధ దోషోద్భావనే కథంతాపి పరాస్తా ఏవంచ సాధ్యసామానాధి
కరణ్య విశేషణేనైవ తద్దోషవారణసంభవాత్ కథమగ్రిమదూషణానాం మ
ధ్యే ఏతద్దూషణాంతరంగణనీయం ద్వితీయంతు క్వచిద్వహ్న్యవయవేనవహ్న్య
న్తరసంయోగ ముపేత్య వ్యభిచారి నచ సమవాయేన వహ్నిహేతుత్వ
ముపేక్ష్య వహ్న్యవయవత్వానుధావనే కింబీజం నకించిత్ వృత్త్యనియామ
క సామానాధికరణ్యాది సంబంధావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావముపేత్య తత్సముదా
య విశిష్టం యత్ప్రలయాది తత్ర హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న
వృత్తిత్వాప్రసిద్ధేరతివ్యాప్తే భంగవారణాయ సమవాయసంబంధావ
చ్ఛిన్న వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న నిరూపిత తాదాత్మ్య సంబంధావచ్ఛిన్న జనక
తాపర్యంతనివేశాత్ తత్రచ వహ్న్యంతర సంయోగానుపగమే తృతీయమి
తి * సత్తాభావేతి * సత్తావదసమవేతత్వస్య వృత్తిమదవృత్తిత్వాత్.

వ్యాప్యవృత్తితాపక్షే పర్వతస్య సంబంధద్వయావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావద్వయాధికరణత్వేపి నతస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వ విశిష్ట సాధ్యాభావకూటాధికరణత్వం అన్యథా అవ్యాప్యవృత్తిసంయోగాది సాధ్యకేవ్యభిచారిణి జగత్యేవ సాధ్యాభావకూటాధికరణత్వేన అతివ్యాప్తిరితి దర్శితపూర్వోక్తే పర్వతవృత్తిత్వేపి తాదృశాభావ కూటాధికరణ వృత్తిత్వాభావాదుక్షతపవేత్యతివ్యాప్తి పరిసంగః. పూర్వవదతి సాధ్యాభావపదేనసాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టవ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నాభావ వివక్షణే నానావివక్షకే తథావిధతత్తద్విషయావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావ కూటాధికరణాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిః సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టసమవ్యాపకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావనివేశనే గౌరవమితి సాధ్యతావచ్ఛేదక సమవ్యాప్తప్రతియోగికతాకాభావపదవివక్షితుముచితః తాదృశతాదాత్మ్యవహ్నవృత్తి ద్విత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకానాం తథావిధ సాధ్యాభావానా మధికరణే ధూమాదేర్వృత్తావపి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావఘటిత తాదృశాభావకూటవత్త్వవృత్తేరవ్యాప్త్యనవకాశాదిత్యాశయేన తథావిధమేవాభావంనివేశయతి * తథేతి * స్వంప్రతియోగితా సమనియతాభావైక్యమతే సాధ్యాభావ ప్రతియోగితాయాః సాధ్యాభావసమనియతాభావ ప్రతియోగిపదార్థాంతర వృత్తిత్వేపి సాధ్యతావచ్ఛేదకేన వ్యధికరణేనవా ధర్మేణావచ్ఛిన్నాయాః సాధ్యమాత్రవృత్తిప్రతియోగితాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనైయత్యమక్షతమేవ అథఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్నాయా వాచ్యత్వనిష్ఠప్రతియోగితాసా ఘటాదిభిన్నయావద్వస్తువృత్తిరేకైవస్వీ

*సమవ్యాపకేతి*సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వేసతిసాధ్యవ్యాప్యతావచ్ఛేదక ఇతినార్థః కేవలాన్వయిన్య వ్యాప్తేఃకింతు స్వావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదక సాధ్యసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ధర్మేత్యర్థః * ఆశయేనేతి * సాధన సమానాధికరణత్వ విశేషణతాపక్షే వహ్నిసామాన్యాభావస్యకూటానంతర్గతత్వేపితాదృశతాదాత్మ్యదహనోభయాభావమాదాయనాతివ్యాప్తిః సార్వభౌమమతే ఉభయత్వస్య ఏకవిశిష్టాపరత్వరూపతయా తదభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియత ప్రతియోగితాకత్వాభావాదితిభావః * అథేతిమేవేతి * తత్తత్ప్రతియోగితాత్వేన వ్యాప్యతా

క్రియతే నతు వాచ్యత్వాదిమాత్రవృత్తిః తథాసతి ఘటత్వేన ప్రమేయ
త్వం నాస్తీత్యాదిప్రతీతివిషయ ప్రతియోగితాంతర కల్పనే గౌరవాదితి తా
దృశ ప్రతియోగితాయా న వాచ్యత్వత్వాది రూపసాధ్యతావచ్ఛేదక సమనై
యత్యమితి చేత్ కాక్షతిః వాచ్యత్వభిన్నత్వేన వాచ్యత్వం నాస్తీత్యాదిప్ర
తీతి విషయమభావమాదాయైవ తత్ర లక్షణసమన్వయసంభవాత్ స్వవ్యధి
కరణవాచ్యత్వభిన్నత్వావచ్ఛిన్నాయాః ప్రతియోగితాయా వాచ్యత్వభిన్నవృ
త్తిత్వస్యాసంభావితత్వాత్ వస్తుతస్తు ఘటత్వావచ్ఛిన్న వాచ్యత్వాభావ
ప్రతియోగితాయాం వ్యధికరణఘటత్వాదేరివ సమానాధికరణవాచ్యత్వ
త్వాదేరపి అనవచ్ఛేదకత్వమావశ్యకం ఘటత్వేన వాచ్యత్వం నాస్తీత్యాదిప్ర
తీత్యా వాచ్యత్వత్వాదేః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వానవగాహనే తాదృశప్ర
తీతేర్వాచ్యత్వత్వాది విశిష్టవైశిష్ట్యానవగాహిత్వేన తత్ప్ర వాచ్యత్వత్వాదిప్ర
కారక జ్ఞానానపేక్షాపత్తేః ఏవంచ ఘటత్వేన ప్రమేయత్వం నాస్తీత్యా

యానివేశ్యత్వాత * అసంభావితత్వాదితి * సజాతీయ ప్రతియోగితా
యా ఏవైక్యస్య ప్రాగుక్తత్వాత్ వాచ్యత్వ భిన్నత్వేన వాచ్యత్వ ఘటా
న్యతరాభావ సదాభవేప్యేతత్ప్రతియోగితాయా న యత్కించిత్వా ఘ
టిత వైయధికరణ్యాశ్రయ ధర్మావచ్ఛిన్నత్వమితి తత్ప్రతియోగితాన్యా
త్వాల్లక్షణ నిర్వాహః నను ధూమత్వేన ప్రమేయం నాస్తీతి ప్రతీతే ర్ధూ
మాభావప్రతియోగితాయాః ప్రమేయమాత్రనిష్ఠత్వా ద్ధూమభిన్నత్వేన
ధూమాభావమాదాయాతివ్యాప్తిరితి చేన్న సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావ
చ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సాధనసామానాధికరణ్య నివేశనవ్యాపకః వ
హ్నిత్వ సత్తాత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రమేయమాత్ర ప్రతియోగికత్వేన
లక్షణాఘటకత్వాత్ రూపాభావసాధ్యకే అవ్యాప్తిదానాసంగతిశ్చేతి త
స్యాధూమమాత్రనిష్ఠత్వమేవేత్యభిప్రాయాత్ నన్వేవం తాదృశ సాధ్యా
భావ సముదాయస్య సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియత ప్రతియోగితా సముదా
యస్యవా వాచ్యత్వాది సాధ్యకే అప్రసిద్ధిః అథ సాధ్యసామాన్యాభావా న
త్వే కూటాఘటితమేవ తత్సత్వేతు కూటఘటితమితి చేన్న కూటఘటితవా
దినాం తదఘటితలక్షణాసిద్ధేరిత్యత ఆహ * వస్తుతస్త్వితి *

దిప్రతీతివిషయప్రతియోగితాయాం అతిరిక్తత్వమావశ్యకం అవచ్ఛేదకభేదాదితి
ఘటత్వేన వాచ్యత్వంనాస్తీత్యాది ప్రతివిషయప్రతీతియోగితా వాచ్యత్వాదా
వవ వర్తతే నత్వన్యత్రాపి మానాభావాత్ తథా ఘటత్వాదినా వాచ్యత్వాభా
వోపి లక్షణఘటకః అథైవం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛే
దకరూపావచ్ఛిన్నాభావ ఘటితలక్షణే వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న సాధ్యకస్థలే
వహ్నిత్వాదినా ఘటాద్యభావో లక్షణఘటకో నస్యాత్ వ్యాపకతావచ్ఛేదకవ
హ్నిత్వాది పర్యాప్తప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకత్వ విరహాత్ మహానసీ
య వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ వారణాయావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తి వివక్షణ
స్యావశ్యకత్వాదితి చేన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకపర్యాప్తత్వంహి వ్యాపకతా
నవచ్ఛేదకావృత్తిత్వం తచ్చ ఇంధనత్వాద్యవచ్ఛిన్న వహ్న్యభావ ప్రతియో

పర్యాప్తీతి యద్యపిద్వితీయలక్షణేనపర్యాప్తి నివేశః ప్రతియోగితావచ్ఛేద
కావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యస్థలేఅవచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యప్రవేశేనమహానసీ
యవహ్న్యభావస్యతదుపపాదనసంభవాత్ యత్తుధూమాభావస్యధూమత్వేన
ప్రమేయాభావానన్యతయా ప్రమేయత్వమపిప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తదా
దాయచ దోషవారణాయ శేషదలే పర్యాప్తివివక్షణమావశ్యకమితి త
న్న సమనియతాభావైక్యనయే శేషదలే పర్యాప్త్యుపాదానే ఆత్మాజ్ఞానాది
త్యాదౌ చైత్రవృత్తిత్వ విశిష్టజ్ఞానాభావస్య స్వవిశిష్టహేత్వధికరణే ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యధికరణ ధర్మానవచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యా
సంభవాదవ్యాప్తిః నచ సాధ్యతావచ్ఛేదక పర్యాప్తప్రతియోగితావచ్ఛే
దకతాకత్వాభావాన్నాయమభావో లక్షణఘటక ఇతి వాచ్యం ప్రతియోగివి
శేషణస్యాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ మతే వహ్నిత్వేనేంధనాభావస్యై
వ తాదృశతయా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేంధనత్వ వహ్నిత్వవిశిష్టా
ధికరణాప్రసిద్ధ్యా అసంభవాత్ తస్మాత్ తల్లక్షణే ప్రతియోగివిశేషణస్యానా వ
చ్ఛేదకత్వం తదైక్యే శేషదలే పూర్వదలేచ పర్యాప్తిః తద్భేదేతు దలద్వ
యేపి న పర్యాప్తిః తథాపి మిశ్రాదిలక్షణే తద్వివక్షణం బోధ్యం నన్వేవమ
పి మహానసీయ వహ్న్యభావో నవార్యతే సముదాయ పర్యాప్తేః ప్రత్యేక
పర్యాప్తివ్యాప్యత్వాదిత్యతఆహ * వ్యాపకతేతి *

గితావచ్ఛేదకతాయా ముక్తమితి తాదృశాభావమాదాయైవ తల్లక్షణసము
న్వయ సంభవఇతి అతఏవ యశ్చేంధనత్వాద్యవచ్ఛిన్నవహ్న్యభావాధిక
రణీభూత మహానస వృత్తిత్వాద్ధేరభావఇతి దీధితి గ్రంథస్సంగచ్ఛతే అ
న్యథాఇంధనత్వాదినా ఘటాద్యభావోపేక్షయా నిర్బీజతాపద్యేత
ఏవంచ సార్వభౌమాణా మేతల్లక్షణాభిప్రాయక తయా సమవాయిత
యా వాచ్యత్వాభావో ఘటఏవ ప్రసిద్ధఇతి మూలగ్రంథోపవర్ణన ము
పిసంగచ్ఛతే అథవ వ్యాప్తిసంబంధేన యత్రోభయత్వాదికం సాధ్యతా
వచ్ఛేదకం తత్ర ప్రతియోగితాయా అవ్యాసజ్యవృత్తిత్వేన తత్పర్యాప్త్య
ధికరణ ప్రత్యేకవ్యక్తౌ పర్యాప్తిసంబంధేన ఉభయత్వాదే రత్యంతాభావ
స్య తదవచ్ఛిన్నభేదస్యచ సత్వాత్తస్య ప్రతియోగితావ్యాపకత్వం నసంభ
వతి నచావ్యాప్యవృత్తి సంయోగాదేర్యత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకతా తత్ర ప్ర
తియోగితావ్యాపకత్వ నిర్వాహాయ ప్రతియోగ్య సామానాధికరణ్యం వ్యా
పకతాఘటకాభావే నివేశనీయం తావతా ఉభయత్వస్యాపి వ్యాపకత్వం ని
ర్వహతి పర్యాప్తిసంబంధేన ఉభయత్వ పర్యాప్త్యధికరణస్య ప్రత్యేకాన
తిరిక్తతయా ప్రత్యేకవృత్తే రుభయత్వాభావస్యాపి ప్రతియోగిసమానాధి
కరణత్వాదితివాచ్యం పృథివీత్వఘటత్వోభయత్వాదినా యత్ర సాధ్యతా
తత్ర జాతిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితాసమానాధికరణస్య తాదృశ
సాధ్యతా వచ్ఛేదకాభావస్య ప్రతియోగ్యధికరణావృత్తిత్వ విరహేణ తా
దృశ సాధ్యతావచ్ఛేదకస్య తాదృశప్రతియోగితా వ్యాపకతావత్త్వా త్తాదృ
శాభావమాదాయ తదవచ్ఛిన్న సాధ్యకధీవ్యత్వ ప్రకారకప్రమావిషయత్వా
దిహేతావతివ్యాప్త్యాపత్తేః

ఏవంచేతి పూర్వకల్పే సమవాయితయాప్రమేయత్వాభావసమవాయితయా
వాచ్యత్వాభావయో రేకప్రతియోగితాపత్త్యాతస్యాః సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ
నైయత్యం నస్యాదితి తన్మూలస్యైతల్లక్షణాభిప్రాయకత్వం నభవేదిత్యసఙ్గతిః
ఏతత్కల్పేచావచ్ఛేదకభేదేనప్రతియోగితాభేదాదదోషఇతిసంబంధాంతరా
వచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకాభావమాదాయ వ్యాపకత్వాప్రసిద్ధిరతస్సాధ్యతావ
చ్ఛేదకతా ఘటకసంబంధేన వ్యాపకత్వంప్రవేశ్యంతథాపిశంకతే *అథేతి*

ప్రతియోగ్యనధికరణవృత్తిత్వస్యైవ అభావే నివేశనీయతయా ఉభయత్వాభావవ్యావర్తనాసంభవాత్ తదభావవతః ప్రత్యేకం తదనధికరణత్వాత్ తస్యైవ తదధికరణతాయామపి వ్యాసజ్యవృత్తిత్వాదితి చేన్న. సామానాధికరణ్యస్యావ్యాప్యవృత్తితాపత్తేః ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావవిశిష్టాభావవత్తాఘటితవ్యాపకతాయా ఏవ నివేశసంభవాత్ పృథివీత్వాదావుక్తోభయత్వవతి పృథివీత్వత్వావచ్ఛేదేన తదభావస్య ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వేపి జలత్వాదౌ తత్సామానాధికరణ్యాభావవిశిష్టతదభావవత్త్వేన అతిప్రసంగాభావాత్ ఉభయత్వాద్యభావస్య తదభావవత్యేకస్మిన్నపి తత్సామానాధికరణ్యాభావానభ్యుపగమాత్ తత్సామానాధికరణ్యావచ్ఛేదకస్య ప్రత్యేకానతిరిక్తత్వాత్

---

* ప్రతియోగ్యనధికరణవృత్తిత్వేతి * ప్రతియోగ్యనధికరణీభూత ప్రతియోగితావన్నిష్ఠేత్యర్థః * వ్యావర్తనేతి * ఉభయత్వరూపప్రతియోగ్యనధికరణే ప్రత్యేకవ్యక్తౌ ఉభయత్వాభావసత్త్వాత్ తదేవోపపాదయతి * తదభావవత ఇతి * పృథివీత్వఘటత్వోభయాది సాధ్యకే జాతిత్వావచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితాయాం నిరుక్తసాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యత్వాభావముపపాదయతి * పృథివీత్వేతి * ప్రతియోగీతి * తాదృశోభయత్వాభావే ప్రతియోగితావన్నిష్ఠత్వ సత్త్వాత్ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావవిశిష్టే తత్ర తన్నిష్ఠత్వాభావోనసంభవతీత్యతో విశిష్టాభావవత్త్వేత్యుక్తం నచ ప్రతియోగిసమానాధికరణ్యాభావవిశిష్టస్వాభావవదవృత్తిప్రతియోగితాకత్వోక్తౌ కేవలాన్వయిసాధ్యతావచ్ఛేదకే అప్రసిద్ధిరితివాచ్యం ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావవిశిష్టయదభావవత్త్వం ప్రతియోగినస్తదన్యత్వస్యైవ ప్రతియోగితావ్యాపకత్వరూపత్వాత్ ఉక్తావ్యాప్తివారణప్రకారమాహ * ఉభయత్వాదీతి * అనభ్యుపగమాదితి * తథాచస్వసమానాధికరణ్యాభావవిశిష్టస్వాభావవత్త్వం స్వాధికరణేనాస్తీతి తదుభయవృత్తిప్రతియోగితావ్యాపకత్వం తదుభయత్వే వర్తతఏవేతి నదోషః నను ప్రత్యేకముభయత్వాభావస్యైవ తత్ర ప్రత్యేకావచ్ఛేదేనోభయత్వసామానాధికరణ్యాభావః కుతోనేత్యతఆహ * తదితి * నచ యేనరూపేణప్రతియోగ్యవ

చ్ఛేదకతాతదన్యరూపేణాభావావచ్ఛేదకత్వమితి తద్వ్యక్తిత్వవిశిష్టావచ్ఛే
దేన తదభావసత్త్వసంభవః కాలదేశాతిరిక్తనిష్ఠావచ్ఛేదకతాయాః కించిద
వచ్ఛిన్నత్వస్యాప్రామాణికత్వాత్ నను మహాకాలః సర్వవాన్ మహాకాలత్వా
దిత్యాదౌ తాదాత్మ్యసంబంధేన సాధ్యతాయాం మహాకాలభేదో లక్షణ
ఘటకో వాచ్యః తత్ర ప్రతియోగితాశ్రయే మహాకాలే సాధ్యతావచ్ఛేదక
తాఘటకసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావ విశిష్టాభావాధి
కరణత్వాప్రసిద్ధిః యాదృశావాంతరకాలవిశిష్టస్య మహాకాలస్య ప్రతి
యోగిసామానాధికరణ్యావచ్ఛేదకత్వం తదన్యావాంతరకాలవిశిష్టస్య తద
భావావచ్ఛేదకత్వే అవచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకాంగీకారప్రసంగ ఇతి చేన్న ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన యాదృశప్రతియోగితాశ్రయసామానాధిక
రణ్యాభావవిశిష్టాభావవత్త్వం ప్రతియోగితాశ్రయస్య తాదృశప్రతియోగి
తాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ యన్నిష్ఠత్వోభ
యాభావస్తత్త్వం ప్రతియోగితావ్యాపకత్వమిత్యదోషః సమవాయాద్యవ
చ్ఛిన్నఘటత్వాద్యభావమాదాయైవ లక్షణసంగతేరితి ఇదం తు బోధ్యం సా
ధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావ
నివేశకల్పే సర్వవన్నిత్యజ్ఞానత్వాదిత్యాదౌ తాదాత్మ్యేన సాధ్యతాయాం
సర్వత్వావచ్ఛిన్నవిషయకాస్మదాదిజ్ఞానే సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకీభూ
తవిషయితాసంబంధేన ఘటత్వావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యాభావవిశిష్టఘ
టత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్య సత్త్వేనైవ లక్షణసమన్వయః న చ సర్వత్వవిశిష్ట
తదన్యత్వాభావాదవ్యాప్తిరితి వాచ్యం ప్రమేయసాధ్యతావచ్ఛేదకకాదౌ దో
షవారణాయ తదనవచ్ఛేదకసాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకధర్మ
వత్త్వరూపస్య తద్వదపర్యాప్తసాధ్యతావచ్ఛేదకతాకత్వస్య వా తదన్యత్వస్య
నివేశనీయత్వాత్ నిత్యత్వవిశిష్టసర్వత్వావచ్ఛిన్నస్య సాధ్యతావచ్ఛేదక
త్వస్థలే నిత్యత్వానధికరణేపి నిత్యత్వవిశిష్టసర్వమితి జ్ఞానే విషయితయా ని
త్యత్వవిశిష్టసర్వసంబంధిత్వోపగమే ఉక్తరీత్యా తదనుపగమే చ తుల్యయు
క్త్యా జన్యత్వవిశిష్టఘటాదేరపి విషయితయా ఈశ్వరజ్ఞానే అసత్త్వేన ప్ర
తియోగిసామానాధికరణ్యాభావవిశిష్టతదభావమాదాయైవ లక్షణసంగతిః ప్ర

వంచ మహాకాలస్సర్వవానిత్యాదౌ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
కఘటాద్యభావప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్యావాంతరకాలమాత్రా
వచ్ఛేద్యత్వోపగమాన్మహాకాలస్య తదభావవిశిష్టతదభావవత్వం నిష్ప్రత్యూ
హం సర్వవాన్కాలత్వాదిత్యాదౌ ఘటవద్భేదస్తు నలక్షణఘటకః తత్ర క్రి
యాద్యాత్మకప్రతియోగినస్సర్వసామానాధికరణ్యాభావవిశిష్టసర్వాభావా
ధికరణత్వాత్ నచ ఘటవాన్మహాకాలత్వాదిత్యాదౌ అవ్యాప్తిః ఘటవద్భేద
స్య ప్రతియోగిని మహాకాలే ప్రళయావచ్ఛేదేన ఘటసామానాధికరణ్యావి
శిష్టఘటాభావవత్వేన లక్షణాఘటకత్వాదితి వాచ్యం యాదృశయాదృశప్ర
తియోగితాశ్రయసామానాధికరణ్యవిశిష్టాభావాధికరణతాః ప్రతియోగి
తాశ్రయస్య తాదృశతాదృశప్రతియోగితానాశ్రయత్వకూటస్య వాచ్యత్వాత్
తత్రతాదృశప్రతియోగితాఘటితనిరవచ్ఛిన్నాధికరణతాః తాదృశప్రతియో
గిత్వాభావః యాశ్చ తాదృశతదవచ్ఛిన్నాధికరణతాః తదవచ్ఛిన్నత్వతా
దృశప్రతియోగిత్వోభయాభావఇతి క్రమేణకూటం నివేశ్యం ఏవంచ ఘట
వాన్కాలత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వవదభావమాదాయనాతివ్యాప్తిః తదభావ
ప్రతియోగినః ప్రళయస్య వ్యాప్యవృత్తి ఘటసామానాధికరణ్యాభావాధికర
ణతాయాః నిరవచ్ఛిన్నత్వాత్ అవచ్ఛిన్నాధికరణతానాం సర్వత్రాసంభ
వేన కతిపయలక్షణఘటకత్వాద్వ్యాప్తిభేదఇతిచేదోమితిన కాప్యనుపపత్తిః కే
చిత్తు సామానాధికరణ్యస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వం భవతుమావావస్తుగత్యాప్ర
తియోగ్యధికరణంయద్యత్ తత్తద్భేదకూటవద్యత్ప్రతియోగిత్వవత్తన్నిష్ఠత్వ
స్య వ్యాపకతాఘటకాభావే నివేశాదుభయత్వే ప్రతియోగితావ్యాపకత్వని
ర్వాహః ఉభయత్వాధికరణతాయాః వ్యాసజ్యవృత్తిత్వేపి ఉభయత్వాధిక
రణతత్తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నభేదకూటస్య తత్తద్వ్యక్తిత్వస్యావ్యాసజ్యవృ
త్తిత్వేనాసంభవాత్ ఏవంచ ప్రతియోగ్యనధికరణప్రతియోగిత్వవన్నిష్ఠ
త్వాదికల్పేపి నిర్వాహసంభవాత్ సామానాధికరణ్యస్యావ్యాప్యవృత్తి
త్వమతమవలంబ్య విశిష్టాధికరణతానివేశాయాసో నోపాదేయఇతిప్రా
హుః యాదృశవ్యాపకతానివేశే ఉక్తపూర్వపక్షఏవనోదయాత్తాదృశవ్యా
పకత్వం సామానాధికరణ్యావ్యాప్యవృత్తితామత సాధారణ్యార్థమాహ

అథవా యన్నిరూపితసాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధసామాన్యే ప్రతి
యోగిత్వాధికరణ యత్కించిద్వ్యక్త్యనుయోగికత్వాభావ స్తదన్యత్వమేవ
ప్రతియోగితావ్యాపకత్వం ఉభయత్వ నిరూపిత పర్యాప్తౌచ నప్రత్యేకాను
యోగికత్వానుభావః తదనుయోగినః ప్రత్యేకానతిరిక్తత్వాదితి.

---

* అథవేతి * దండ్యాదేస్సాధ్యత్వే పరంపరయా దండత్వస్య సాధ్యతావ
చ్ఛేదకత్వమతేపి దండ్యాద్యభావస్య సంగ్రహాయ సామాన్యపదోపాదా
నం సమవాయైక్యమతేచ యత్సమవాయస్య ప్రతియోగితాధికరణ య
త్కించిద్వ్యక్త్యనుయోగికత్వాభావ స్తదప్రసిద్ధేర్యన్నిరూపిత సాధ్యతావ
చ్ఛేదకతాఘటకసంబంధానుయోగితాసామాన్య ఇతి వాచ్యం తత్ర సా
మాన్యపదమావశ్యకం అన్యథా యత్కించిద్వహ్నిత్వప్రతియోగిక సమవా
య సంబంధానుయోగిత్వస్యతాదృశాభావవత్త్వేనావ్యాప్తేః సాధ్యతావచ్ఛే
దకతాఘటక సంబంధావచ్ఛిన్న యదనుయోగితా సామాన్య ఇత్యనుపాదే
యం గౌరవాత్ నన్వత్ర సర్వవన్నిష్ఠజ్ఞానత్వాదిత్యాదౌ సర్వమిత్యాకారకజ
న్యజ్ఞానస్యాపి సాధ్యతయా తత్ర ఘటత్వ విశిష్టవిషయితాతిరిక్తాయాః సర్వ
త్వ విశిష్ట విషయితావ్యక్తేస్సామాన్యరూపేణ సంబంధత్వేపి ఘటత్వ విశిష్ట
విషయితావ్యక్తౌ తథావిధానుయోగితాకత్వోపపాదన సంభవేన పారి
భాషిక తదన్యత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకే సత్త్వేనావ్యాప్తి విరహేపి సర్వ
వాన్ మహాకాలత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిరితి చేన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటక
సంబంధ సామాన్యే ప్రతియోగితాధికరణ యత్కించిదనుయోగికత్వ య
న్నిరూపితత్వోభయాభావః పారిభాషిక తదన్యత్వస్య గగనాదికమాదాయై
వ సువచత్వాత్ గగనాదేః కాలికసంబంధేన వృత్తిత్వమతేతు కించిత్ప్రతి
యోగిక యద్యత్సంబంధ ప్రతియోగిత్వాధికరణ యత్కించిదనుయోగిక
త్వాభావః తత్తదన్యస్వనిరూపిత సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటక సంబంధక
మేవవాచ్యం సాధ్యతావచ్ఛేదకమితి దిక్ యత్కించిత్త్వానివేశే ఘటత్వ
పృథివీత్వోభయవానిత్యాదౌ జాతిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణ ఘటకత్వాప
త్త్యా అతివ్యాప్తిరతః యత్కించిత్త్వనివేశః నను సాధ్యతావచ్ఛేదక సమని
యత ప్రతియోగితాకాభావనివేశే మహానసీయవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యా

దా వహ్నిసామాన్యాభావస్యాపి లక్షణఘటకత్వాపత్తిః తత్ప్రతియోగితా
యాస్సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూత వహ్నిత్వ సమనియతత్వాత్ నచ సాధ్యతా
వచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకరూపావచ్ఛేదేన సాధ్యతావచ్ఛేదకస్య ప్రతి
యోగితాసమనైయత్యస్య వివక్షణాన్నాయం దోష ఇతి వాచ్యం తథాసతి
వహ్నిధూమోభయవాన్ ధూమాదిత్యాదౌ త్రిత్వ రూపతాదృశ రూపావ
చ్ఛేదేన సాధ్యతావచ్ఛేదకస్య వ్యాపకతాయా దుర్ఘటతయా అవ్యాప్త్యాప
త్తేః ఏతేన సాధ్యతావచ్ఛేదకం యద్యత్తద్వ్యాప్యత్వ వివక్షాపి ప్రత్యుక్తా
యద్రూపాశ్రయ ప్రతియోగికసాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటక సంబంధ సామా
న్యే ప్రతియోగిత్వాధికరణ యత్కించిద్వ్యక్తి వృత్తిత్వాభావ స్తద్రూప భి
న్నత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యవచ్ఛేదక విశేషణత్వే పునరుక్త
స్థలే అతిప్రసంగతాదవస్థ్యా అతఏవ సాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధిక
రణ విశిష్ట నిరూపిత సంబంధ ప్రతియోగిత్వస్య తాదృశ విశిష్టనిరూపిత వి
షయితానిరూపకత్వస్యవా ప్రతియోగితావ్యాపకత్వవివక్షణమప్యనాదేయం
తథాసతి అథ పర్యాప్తిసంబంధేన యతోభయత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకమి
తి శంకా గ్రంథస్య తత్సమాధాన గ్రంథస్య చోన్మత్తప్రలపితత్వాపత్తేశ్చే
తిచేన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణస్య ప్రతియోగితా వ్యాపక
త్వస్యోక్తత్వాత్ పర్యాప్తిసంబంధేన యతోభయత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదక
మితి గ్రంథపర్యాలోచనయా వహ్నిధూమోభయత్వాదికమేవ సాధ్యతావ
చ్ఛేదకం నతు వహ్నిత్వాదికం సాధ్యతావచ్ఛేదకతా ఘటకసంబంధస్తు వ
హ్నిత్వధూమత్వ వ్యాపకత్వ విశిష్టపర్యాప్తిరితి మతావలంబనం ప్రతీయతే
వహ్నిత్వధూమత్వాదేరపి సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వ మతేచ యద్ధర్మావచ్ఛి
న్నాధేయతా ప్రతియోగితాధికరణ యత్కించిదవృత్తిస్తద్ధర్మాన్యత్వం వి
వక్షణీయం వహ్నిత్వధూమతాద్యవచ్ఛిన్నాధేయతైకైవేతి వహ్నిధూమో
భయాభావసంగ్రహః యద్వా యత్కించిత్ప్రతియోగిత్వాధికరణతావచ్ఛే
దకతాపర్యాప్తిశూన్యోయోధర్మః తదపర్యాప్తవిషయితాపర్యాప్త్యాశ్రయ
త్వం వాచ్యం వహ్నిత్వధూమత్వాదిత్రయస్య తాదృశావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తి
మత్తయా తచ్ఛూన్యః కేవలవహ్నిత్వాదిరేవేతి తదుభయాభావ సంగ్రహః

యత్తుప్రాచీనమతేరూపాదిసామాన్యాభావస్యరూపతద్ధ్వంస తత్ప్రాగభావ
త్రయప్రతియోగికతయారూపధ్వంసాదిసాధ్యకరూపాదిమత్యతివ్యాప్తిః
రూపాదిసామాన్యాభావీయ రూపధ్వంసత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాఃసా
ధ్యతావచ్ఛేదక సమనియతత్వేన తద్ఘటితాభావకూటాధికరణే వాయౌరూ
పాదేరవృత్తేః నచ రూపస్యాపి రూపధ్వంసాభావ రూపతయా తద్ఘటిత
స్య రూపసామాన్యాభావాఘటితకూటస్యాపి యావత్త్వైకాధికరణ్యమితి
వివక్షయాలక్షణ ఘటకత్వాత్తద్వతిమహాకాలవృత్తిత్వాన్నోక్తాతివ్యాప్తిరితి వా
చ్యం రూపాదీనాం ప్రత్యేకం స్వస్వధ్వంసాభావ రూపత్వేపి స్వాన్యరూపా
దిధ్వంసాద్యభావానాత్మకతయా సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియత ప్రతియోగి
తాకత్వ విరహేణ లక్షణా ఘటకత్వాదితి తన్న జలపరమాణ్వాదౌరూపధ్వం

మహానసీయవహ్న్యాది సాధ్యకే మహానసీయ వహ్నిత్వాదేః కాలికసంబం
ధావచ్ఛిన్న తదధికరణతావచ్ఛేదకతయా వహ్నిసామాన్యాభావ సంగ్రహా
పత్తిరతః అధికరణతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛేదక
తాకత్వం నివేశ్యం అతోయాదృశనిరూపక తాకత్వవిశిష్టసాధ్యతావ
చ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతా ఘటకసంబంధత్వే తాదృశానుయోగితానిరూపక
తావచ్ఛేదకత్వాభావః తాదృశనిరూపకతా పర్యాప్త్యనధికరణత్వ వివక్షణే
మహానసీయత్వ వహ్నిత్వయోస్సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటక సంబంధత్వేపి
మహానసీయ వహ్న్యనుయోగిక సంబంధప్రతియోగితాత్వేన వ్యాసజ్యవృ
త్తితయా న వహ్నిసామాన్యాభావస్య లక్షణఘటకత్వసంభవ ఇతితు న సత్యా
క్ ఉభయసాధ్యకే ఉభయత్వవ్యాప్యత్వ విశిష్టసమవాయాది సాధారణ ని
రూపకతాకత్వస్య వ్యాసజ్యవృత్తితయా తదుభయాభావస్య లక్షణఘటక
త్వానుపపత్తేః * స్వాన్యేతి * తథాచ ఘటీయరూపస్వరూప సాధ్యాభా
వస్య ప్రతియోగిత్వం ఘటీయరూపధ్వంసఏవ సాధ్యతావచ్ఛేదకంతు ఘటీ
యరూపధ్వంసోపీతి న సమనైయత్యమితిభావః నచ రూపాత్యంతాభావ
స్యైవ సామాన్యతోరూపస్యాపి రూపధ్వంసమాత్రే ప్రతియోగిత్వంసంభవతి
తథాసతినీరూపతయాగగనాదౌరూపధ్వంసత్వావచ్ఛిన్నాభావప్రత్యయాను
పపత్తేః రూపవత్తయాఘటాద్యాత్మకప్రత్యయాపత్తేః రూపధ్వంసత్వావచ్ఛిన్నా

సత్త్వావచ్ఛిన్నాభావబుద్ధి నిర్వాహకీయ జన్యరూపత్వావచ్ఛిన్నాభావే రూప
ధ్వంసత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ కల్పనస్యావశ్యకతయా ఉత్పన్నరూపా
ది సామాన్యాభావవత్యపి తత్ప్రతీతి నిర్వాహాత్ రూపాదిసామాన్యాభావ
స్య రూపధ్వంసాదిప్రతియోగికత్వానభ్యుపగమాత్ సాధనసమానాధికరణ
త్వస్య సాధ్యాభావవిశేషణతా పక్షేతేనాప్యుక్తస్థలే రూపాదిసామాన్యా
భావ వ్యావర్తనాత్ స్వనిరూపకాభావవత్త్వసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదక
సమనియత ప్రతియోగితాకూటాధికరణత్వమేవ నివేశ్య లక్షణస్య పరిష్కర
ణీయతయా రూపాదిసామాన్యాభావానధికరణస్యాపి జలపరమాణ్వాదేరు
క్తస్థలే తత్కూటాధికరణత్వేన అతివ్యాప్తేరనవకాశాచ్చ. ప్రతియోగితా
యాః ప్రతియోగిస్వరూపత్వ మతే నానావ్యక్తి సాధ్యకస్థలే సాధ్యతావ

భావస్య రూపాత్మకత్వే రూపధ్వంసవాన్ పృథివీవిశేషత్వాదిత్యాదావ
వ్యాప్తిప్రసంగాచ్చ సాధ్యాభావస్యానంతరూపఘటితత్వాత్ నను జలప
రమాణౌ రూపధ్వంసో నాస్తీతి ప్రతీత్యనురోధేన జన్యరూపాభావే రూప
ధ్వంసప్రతియోగికత్వమాస్తాం పరంతు వాయౌ రూపధ్వంసో నాస్తీతి ప్రత్యయ
స్య రూపసామాన్యాభావ విషయకతాసంభవాత్ ఘటసామాన్యాభావాదేః
ఘటధ్వంసాదిప్రతియోగికత్వేన ఘటధ్వంసో నాస్తీతి ప్రత్యయవిషయతావద్రూ
ప సామాన్యాభావేపి తత్స్వీకార్యం ఏవంచ తదుభయఘటితకూటాధికరణం
వాయురేవేత్యతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవేత్యత ఆహ * సాధనేతి * తథాచ రూ
పసామాన్యాభావస్య సాధనాసమానాధికరణతయా నాతివ్యాప్తిరితి భావః అ
త్ర జన్యజలపటాదౌ చ రూపధ్వంసో నాస్తీతి ప్రతీత్యనురోధేన పాకజ
రూపాభావ ఏవ తథాత్వం కల్పనీయం నతు జన్యరూపాభావ ఇతి బోధ్యం
* పరిష్కరణీయతయేతి * అన్యథా సమనియతాభావైక్యే కేవలాన్వయిసా
ధ్యకే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావకూటాప్రసిద్ధ్యాపత్తేః * జల
పరమాణ్వాదేరితి * జన్యరూపాభావవత ఇత్యాదిః జన్యరూపాభావస్యా
దృశప్రతియోగితాకత్వాత్ తథాచ రూపసామాన్యాభావాత్మక సాధ్యాభా
వీయ రూపధ్వంసత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాస్సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ
నైయత్యం జన్యరూపాభావద్వారా తత్కూటాధికరణత్వం చేత్యర్థః ఇతి

చ్ఛేదక సమనైయత్యస్య ప్రత్యేకం ప్రతియోగితాయామసత్త్వేపి స్వావచ్ఛే
దకావచ్ఛిన్న తదభావీయ ప్రతియోగితాత్వేన సమనైయత్య వివక్షణాన్న
దోషః తత్తద్వహ్నిత త్తద్ధూమాది స్వరూపప్రతియోగితానామపి స్వావచ్ఛే
దక వహ్నిత్వ ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్న తదభావప్రతియోగితాత్వేన వహ్నిత్వ
ధూమత్వాది సమనైయత్యాత్ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నవహ్న్యాదిస్వరూప
ప్రతియోగితానాం ద్రవ్యత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావీయ వహ్న్యాదిస్వరూప ప్ర
తియోగితాత్మకతయా తదవచ్ఛేదక ద్రవ్యత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా
యా ఘటాదావపి సత్త్వాత్ నతత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితాత్వేన వహ్నిత్వాదిసమనైయత్యమితి తదభావీయత్వ విశేషణం త
థాసతి వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితాయా ఘటాదావసత్వా
న్నానుపపత్తిః యద్యప్యేవమపి వాచ్యత్వత్వాది సమనియతప్రతియోగిత్వా
ప్రసిద్ధిర్దుర్వారైవ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావానామభిన్నతయా వా
చ్యత్వత్వాదిస్వరూపవాచ్యత్వ భిన్నత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావీయ ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదక ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితానాం పటాదావపి సత్త్వాత్ య
త్కించిదేకధర్మావచ్ఛిన్న తదభావీయ ప్రతియోగితాత్వేన సమనైయత్య

భావః * స్వావచ్ఛేదకేతి * తథాచ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యత్వం తద్వ్యా
పకత్వంచ స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ విశిష్ట తదభావీయ ప్రతియోగితాత్వే
న నివేశనీయమిత్యర్థః వహ్నిసామాన్యాభావ ప్రతియోగితాయాః కించి
ద్విశిష్టస్వాభావేపి సత్త్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వభంగః సాధ్యతావ
చ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితోపాదానేపి స్వరూపసంబంధేన సా
ధ్యతాయాం సాధ్యాభావప్రతియోగితాయాః కించిద్విశిష్టస్వాభావేపి సత్త్వా
త్తద్భంగ ఇతి విశిష్టాంతం యద్యపి విశిష్యప్రతియోగితానాం వ్యాప్యతానివేశ
త్వేపి నిర్వాహో భవతి విశిష్టాంతంచానావశ్యకం తథాపి ప్రతియోగితా
తిరిక్తేతి పక్షే తాదృశో నిర్వాహః నతు ప్రతియోగిరూపత్వమతే తన్మతే పృ
థివీత్వ సాధ్యకే జాతిత్వావచ్ఛిన్నాభావ సంగ్రహాపత్తేరితి ఇదముక్తం
* వాచ్యత్వాదీతి * ఘటత్వేన వాచ్యత్వాభావ ఘటత్వేన ఘటాభావప్రతియో
గితాభ్యామేవ దూషణనిర్వాహః సంభవేపి వాచ్యత్వభిన్నత్వేన వాచ్యత్వా

ఘటక వ్యాప్యత్వ వివక్షణేచ పృథివీత్వాత్యభావాదిసాధ్యక స్థలే ఘటావృత్తి
త్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావవారణమశక్యం తదభావీయ పృథివీత్వాభావాది రూప
ప్రతియోగితానాం పృథివీత్వాభావత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావీయ ప్రతియోగితా
త్మకతయా పృథివీత్వాభావత్వాది రూపతదవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి
తాత్వేన పృథివీత్వాభావత్వాది సమనైయత్య సత్వాత్ తథాపి యద్ధర్మావ
చ్ఛిన్న ప్రతియోగితాత్వేన యదభావనిరూపితత్వం తాదృశధర్మావచ్ఛి
న్న తదభావీయ ప్రతియోగితాత్వేనైవ వ్యాప్యత్వనివేశాన్న దోషః పృథివీ
త్వాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాత్వేన పృథివీత్వాదిరూపాభావ ప్రతి
నిరూపితత్వం నతు ఘటావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావనిరూపితత్వమితి. యద్యపి
పూర్వదళాప్రవేశే వహ్న్యాదిసాధ్యకే ధూమాదిహేతౌ సాధ్యతావచ్ఛేదక
సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకప్రతియోగికతత్తద్ధ్రదావృత్తి
త్వావచ్ఛిన్నాభావకూటాధికరణత్వస్య గుణాదావప్రసిద్ధత్వేపి తత్ర హేతు
తావచ్ఛేదక సంబంధేన వృత్తేరప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిసంభవః తథాపి సాధ్యా
భావ వాదాయ సమనైయత్య భ్రమస్సాన్యైరిత్యభిధానం * యద్ధర్మే
తి * యద్యపి వాచ్యత్వభిన్నత్వేన వాచ్యత్వాభావీయ స్వరూపసంబంధావ
చ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాః ఘటాదావస్వీకారే బాధకాభావః వాచ్యత్వ
భిన్నత్వేన వాచ్యత్వ ఘటాన్యతరన్నాస్తీతి ప్రత్యయాల్ ఏవం వహ్నిభిన్న
త్వేన వహ్న్యభావ ప్రతియోగితాయాః రూపాదౌ స్వీకారాపత్తిః ఏవంచ
సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యత్వస్య ప్రతియోగితావిశిష్ట వ్యాపకతావచ్ఛేదక
సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వ రూపత్వముపేత్యైవ తదభావానాం లక్షణఘటకత్వం
వాచ్యం ఇదానీమేవ తథావివక్షణే పృథివ్యన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వ సాధ్యకా
తివ్యాప్త్యలగ్నకతాపత్తిస్తు న తత్రాధికవివక్షయైవాతిప్రసంగాన్నత్వే త
న్మాత్రవివక్షయేతి తథాపి ప్రతియోగితావ్యాపకస్వాభావిక ధర్మతత్స
మానాధికరణస్వాభావిక ధర్మభేదేన తదవచ్ఛేద్య ప్రతియోగితాభేదస్య
సర్వసమ్మతత్వాల్ తథాచ వాచ్యత్వ భిన్నత్వేన వాచ్యత్వాభావాది ప్రతి
యోగితాయా అతిరిక్తత్వమితి తామాశ్రిత్య యథాశ్రుతసాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యా
ప్యత్వ నివేశసంగతిః * యద్యపీతి * అత్ర యద్యపి సాధనసమానాధికర

భావకూటవతి తాదృశవృత్తేరప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిస్తద్దళనివేశేపి సత్తావా
జాతిత్వాదౌ వక్ష్యతేఇతి స్థలాంతరే కూటాధికరణాప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తి
వారణరూపం తత్ప్రయోజనమాహ * యత్రపృథివీత్వాభావాదావితి * త
త్తద్విపక్షేతి * ఘటపటాదిరూపేత్యర్థః * తత్రసద్ధేతావితి * తత్రసా
ధ్యేయస్సద్ధేతుర్జలత్వాదిస్తత్రేత్యర్థః నావ్యాప్తిరిత్యనేనాన్వయః యా
వతామైకాధికరణ్యం సంభవతి తావదభావ సముదాయాధికరణ వివక్షా
యాం తద్దోషాసంభవేన స్థలాంతరే వ్యావృత్తిమాహ *పృథివీత్వాదావితి *
ద్రవ్యత్వాదేః సమవాయేన హేతుత్వే జాతిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ ఘటితకూ
టాధికరణే సమవాయేన వృత్తేరప్రసిద్ధ్యాతివ్యాప్తేరనవకాశాత్ స్వరూప
సంబంధేన హేతుత్వానుసరణం సాధన సమానాధికరణత్వస్య సాధ్యాభావ
విశేషణతాపక్షే జాతిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్య సాధనా సమానాధికరణత
యా వారణసంభవేపి ప్రత్యేకం సాధన సమానాధికరణ జలావృత్తిత్వ తే
జోవృత్తిత్వాద్యవచ్ఛిన్న సమవాయావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ కూ
టాధికరణతాయాఃసామాన్యాదావేవ సత్త్వాదతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతిధ్యే
యం ద్వితీయదళప్రయోజనమాహ * వాపీతి * ఘటత్వాభావత్వాదినా సా
ధ్యతాయాం ఘటాదావేవ సాధ్యాభావకూటాధికరణత్వ ప్రసిద్ధిరత * క్త
మభావత్వాదినేతి ఆదిపదాత్ప్రమేయత్వాది పరిగ్రహః * తత్రత్వాద్యేతి*
ణత్వస్యాభావవిశేషణతాపక్షేనాయందోషః తథాపి పృథివీత్వాదిసాధ్యకే
జలావృత్త్యభావ తేజోవృత్త్యభావాది ఘటితకూటవతిసామాన్యాదౌ ద్రవ్య
త్వప్రకారక ప్రమావిషయత్వాదిహేతోరవృత్తేరతివ్యాప్తిదుర్వారా య
త్రేత్యనేన హేత్వభిధానే యత్ర తత్రేత్యనయోర్వైయర్థ్యం మతః య
త్రేత్యనేన సాధ్యస్యైవ ప్రక్రాంతత్వమాలంబ్యాహ * తత్రసాధ్యేఇతి *
* అభావత్వాదినేతి * నచాత్రభావత్వేనాభావాభావమాత్రసంభవాత్క
థం కూటప్రసిద్ధిః సమవాయేన గగనేన విరుద్ధఘటస్వపటత్వాభ్యాం వాభా
వాభావసంభవాత్ యదిచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకైక్యేసజాతీయప్రతియో
గితాయాఐక్యేనతదభావానాం ప్రమేయసామాన్యప్రతియోగికత్వం ఘట
త్వాదినా అభావాభావోపి ఘటభిన్నమాత్రప్రతియోగిక ఇతిమతం తదా

ఘటత్వాభావపటత్వాభావరూపసాధ్యస్య యత్సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్య
ప్రతియోగితాకో ఘటత్వపటత్వాదిరూపాభావః తత్సముదాయాధికరణాప్ర
సిద్ధేరిత్యర్థః యావతామైకాధికరణ్యం సంభవతీతి వివక్షాయామపి తాదృ
శాభావసముదాయవతి ఘటాదౌ హేతోర్వృత్తేరవ్యాప్తిరేవ నచ యావ
తామైకాధికరణ్యాసంభవః తాదృశతాదృశాభావకూటాధికరణం యద్యత్
తావదన్యతమవృత్తిత్వత్వసమనియతప్రతియోగితాకోఽభావో వివక్షణీ
యః ఘటవృత్తిత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావశ్చోపదర్శితస్థలే న తథా జగతఏవ
తావదన్యతమాంతర్గతత్వాత్ అపితు ఘటత్వాదినా జగద్వృత్తిత్వసామా
న్యాభావ ఏవ వృత్తిమద్వృత్తిస్తథావిధోఽభావః తత్తదధికరణాన్యతమత్వం
చ తత్తదధికరణావృత్తిశూన్యత్వం నతు తత్తదధికరణాన్యాన్యత్వమతో నా
ప్రసిద్ధిరితి వాచ్యం ఏవమపి జాతిప్రతియోగికాభావవాణ మేయత్వాదిత్వా
దౌ జాతిమత్తామేవ ప్రత్యేకం ఘటత్వపటత్వఘటితతాదృశకూటాధికరణత

భావత్వ ప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వేనాభావాభావసంభవాన్న దోషః ప్రతి
యోగివిశేషణస్యాప్యవచ్ఛేదకత్వపక్షే తు నానుపపత్తిగ్రంథోఽపి * అవ్యాప్తి
రేవేతి * వృత్తిమద్యత్కించిదేకవృత్తిత్వనివేశే తాదృశఘటపటాదివృత్తి
త్వాభావానాం భిన్నభిన్నపటత్వఘటత్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వా
దావేవ వృత్తావపి నవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వాభావమాత్రమా
దాయావ్యాప్తినిరాసః కింతు ఘటవృత్తిత్వాభావమాత్రసహితస్య పటవృత్తి
త్వాభావమాత్రసహితస్య వా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వాభావకూ
టస్యైకత్రపటత్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాదౌ ఘటత్వప్రకారకప్రమావి
శేష్యత్వాదౌ వాసత్త్వాదవ్యాప్తిరిత్యేనకారార్థః అవ్యాప్తిం పరిహరతి
* ఘటేతి * తథావిధోఽభావ ఇతి * తస్య హేతౌ సత్త్వాన్నావ్యాప్తిరితి శే
షః తత్తదవృత్తిశూన్యత్వం తత్తదవృత్తిత్వకూటావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
కాభావవత్త్వం తేన వ్యభిచారిణి సాధ్యవతోఽపి గగనాభావవత్త్వేఽపి నాతివ్యా
ప్తిః కేవలాన్వయిసాధ్యకే చ తాదృశకూటస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వో
పగమాన్నావ్యాప్తిః * జాతిమత్తామేవేతి * నను తత్ర జగత ఏవాన్యతమత్వం
తథాహి యథా ప్రత్యేకం ఘటపటాది ఘటత్వపటత్వాది ఘటితతాదృశకూ

యా జాతిమద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాపి తాదృశతయా అవ్యాప్తే

టాధికరణంతథావిశిష్టసత్తాభావఘటత్వపటత్వోభయాభావాదేర్జాతిప్రతి
యోగికాభావత్వేన సాధ్యతయాజాతిమద్వృత్తిత్వ విశిష్టతదభావస్య సా
మాన్యాదౌ సత్వం నచ వైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నజాతివృత్తిప్రతియోగితాకాభా
వత్వేన సాధ్యత్వం తథాపి జాతిమద్వృత్తిత్వ విశిష్టతాదృశప్రతియోగి తా
కాభావాదే స్సామాన్యాదౌ సత్వమవ్యాహతమేవేతివినాపి సాధ్యతావచ్ఛే
దక వ్యాపకత్వం లక్షణసమన్వయఇతి చేన్న గౌరవేణ జాతిప్రతియోగికా
భావత్వస్య తదభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోటి ప్రవేశానుపగమేన జాతి
మద్వృత్తిత్వ విశిష్టాభావాదేస్సాధ్యతావచ్ఛేదకావ్యాప్య ప్రతియోగితాక
త్వేనావ్యాప్తిసంగతేః వస్తుతస్తు విశిష్టాతిరిక్తత్వస్య సార్వభౌమమత సి
ద్ధత్వాజ్జాతిమద్వృత్తిత్వ విశిష్టసాధ్యాభావోన సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యప్ర
తియోగితాక ఇత్యవ్యాప్తిసంగతిః అన్యథావ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభా
వానుపగమేపి వహ్న్యాదిసాధ్యకే తత్తత్క్షణాన్యక్షణవృత్తిత్వ విశిష్టవహ్న్యా
ద్యభావం తాదాత్మ్యేన ప్రమేయసాధ్యకే తత్తత్క్షణాన్యవృత్తిత్వ విశిష్టప్ర
మేయభేదం గగనాభావాదిసాధ్యకే ఈదృశరీత్యా సాధ్యాభావంచాదాయ
కూట ప్రసిద్ధ్యాలక్షణసమన్వయ సంభవాదవతారకత్వానుపపత్తేః సమనై
యత్యనివేశేపి గగనాభావాది సాధ్యకే తత్తదధికరణ వృత్తిత్వవిశిష్టసాధ్యా
భావ కూటాధికరణాప్రసిద్ధేర్దుర్వారత్వాచ్చ అథైతాదృశరీత్యా జాత్యా
దిభేదవిశిష్టఘటత్వపటత్వోభయాద్యభావాభావస్యాపి లక్షణ ఘటకతయా
తద్ఘటితకూటాధికరణతాయాః జాత్యాదౌ సత్వేన లక్షణసంగతేర్వారణేపి
ఘటత్వజాతిత్వాది ప్రత్యేకాన్యతరాభావాభావాత్మకాన్యతరఘటిత కూట
వత్వస్య సామాన్యాదౌ సత్వాత్ వ్యావృత్త్యసంగతిర్దుర్వారైవేతిచేన్న
జాతిమాత్రప్రతియోగికాభావస్యసాధ్యతయా తత్సంగతేః యత్తుప్రతియోగి
తాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వ వ్యావృత్తిరసిద్ధైవ తథాహి జా
తిభిన్న ప్రతియోగికస్యసామాన్యత్వఘటత్వోభయాభావస్యజాతి ప్రతియోగి
కాభావత్వేన సాధ్యతయా తదభావస్య తదుభయరూపతయా తదధికరణం
సామాన్యం ఏవం విశేషత్వ ఘటత్వో భయాభావాదిక మాదాయ విశే

దుర్వారత్వాదితి. అత్ర సాధ్యాభావవత్తాయాం సంబంధవిశేషానివేశే కాలపరిమాణవాన్ మేయత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిః కాలస్యాపి కాలికసంబంధేన కాలపరిమాణాభావాధికరణతయా జగత ఏవ సాధ్యాభావకూటవత్త్వాత్ దైశికవిశేషణతాసంబంధనివేశే చ ఘటత్వాభావవాన్ పటత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః ఘటత్వాదేః తేనసంబంధేనావృత్తేః తేనసంబంధేన తద్ఘటితకూటాధికరణాప్రసిద్ధేః తేన సంబంధేన వృత్తిమత్త్వస్య అభావవిశేషణత్వే తు ఘట

షాదికమితి రీత్యా జగత ఏవాన్యతమత్వాక్రాంతతయా నావ్యాప్తిరితి పూర్వపక్షే ఉభయత్వమేకవిశిష్టాపరత్వం విశిష్టంచ కేవలాన్యదితి తస్యజాత్యప్రతియోగికత్వాన్న సాధ్యతేతి సమాధానం తదుభయమప్యసత్ సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న తత్తజ్జాత్యభావానాం సమవాయావచ్ఛిన్న జాతిప్రతియోగికాభావత్వేన సాధ్యత్వే తత్సంబంధావచ్ఛిన్న దర్శితోభయాభావస్య కేవలాన్వయితయా తదభావాప్రసిద్ధేః శంకాయా అత ఏవ సమాధానస్యచాసంగతేః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న తత్తజ్జాత్యభావానాంచ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న జాతిప్రతియోగికాభావత్వేన సాధ్యత్వాభిప్రాయః తథా సతి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్ట సాధ్యవత్తాగ్రహ విరోధితానియామక కాలికసంబంధేన కాలస్యైవ సాధ్యాభావవత్త్వేన జాతిమత్తామేవేతి లిఖన విరోధాత్ యదిచ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న తత్తజ్జాత్యభావానామపి సంబంధవిశేషాఘటితతాదాత్మ్యేన సాధ్యత్వం తదాపి సాధ్యవత్తాగ్రహవిరోధితానియామక కాలికసంబంధేన సామాన్యత్వావిమత్వం కథం సామాన్యాదౌ సంభవేదితి అత్ర కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న జాతిమాత్రప్రతియోగికాకాభావోపలక్షణమిదం తేన తత్తజ్జాత్యధికరణదేశావచ్ఛేదేన కాలేకాలికసంబంధావచ్ఛిన్న తత్తజ్జాత్యభావసత్త్వేపి కాలే ఏవ తదభావానాం స్వాధికరణీభూత తత్తజ్జాత్యధికరణ దేశావచ్ఛేదేన సత్త్వాత్ అత్ర సమనైయత్య నివేశేపి ఘటత్వాభావ తదన్యాభావోభయాభావాది వ్యావృత్తయే అత్రాహురిత్యాద్యుక్త విశేషణే ఘటత్వాద్యాత్మకాభావోన లక్షణ ఘటక ఇతి తు న ఇదానీముభయాభావస్య విశిష్టాభావత్వాదిత్యగ్రే వ్యక్తీభవిష్యతి * తాదృశతయా * సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యప్రతియోగికాక తయా * విశేషణేతి *

త్వాభావాదిసాధ్యకే వ్యభిచారిణివ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ మాదాయాతి
వ్యాప్తిః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకే ఘటత్వాభావాభావ
సాధ్యే ఆత్మత్వాది హేతావవ్యాప్తిశ్చ ఘటాతిరిక్తవస్తుమాత్రస్యైవ దైశిక
విశేషణతయా సాధ్యాభావకూటవత్త్వాత్ సాధ్యనిరూపితప్రతియోగితావ
చ్ఛేదక సంబంధనివేశే స్వయమేవదోషః కించిద్విశిష్టస్య తాదృశసాధ్యస్య
యోఽభావస్తస్య దైశికవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నాభావ స్తద్రూపఇతి
దైశికవిశేషణతాయాఅపి నిరుక్తసాధ్యనిరూపిత ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసం
బంధత్వాత్ స్వనిష్ఠతాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన స్వాధికరణ
త్వనివేశేచ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య సాధ్యాప్రతియోగితయాత
దసంగ్రహప్రసంగఇతి సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన స్వప్రతియోగితావ
చ్ఛేదక విశిష్టసాధ్యవత్తాజ్ఞానం ప్రతియస్సంబంధావగాహియదభావవత్తాజ్ఞా
నం ప్రతిబంధకం తేన సంబంధేన తదభావాధికరణత్వం వివక్షణీయం వ్యధిక
రణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావవత్తాబుద్ధిరపి వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియో

గితాక వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావమాదాయ నద్వైతాలక్షణస
మన్వయః * కించిద్విశిష్టేతి * నను విశిష్టానతిరిక్తతామతే ఆత్మవృత్తిత్వ
విశిష్ట సాధ్యాభావమాదాయ తద్ఘటిత కూటాధికరణాత్మభిన్న వృత్తిత్వా
భావస్యాత్మత్వే సత్వాన్నాతివ్యాప్తిః విశిష్టాతిరిక్తతామతేచ గ్రంథాసంగ
తిః తత్తదాత్మవృత్తిత్వ విశిష్టసాధ్యాభావ కూటాధికరణాప్రసిద్ధ్యా అవ్యా
ప్తిస్తు నాత్రాభిప్రేతా సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
విశిష్టేత్యాది ప్రకారేణ సంబంధ నివేశేపి రూపాభావాదిసాధ్యకే కూటా
ధికరణాప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తేర్వక్తవ్యతయా ఇదానీం తద్దానేనసందర్భవిరోధా
త్ కించిద్విశిష్ట సాధ్యస్యేత్యాద్యుక్తివైయర్థ్యాచ్చేతి చెన్న గురుధర్మ
స్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకతయా తత్తత్సాధ్యేతర సాధారణ కించిద్విశిష్ట
త్వ మాత్రస్యైవావచ్ఛేదకత్వేన తాదృశానాం లక్షణాఘటకత్వాత్ * కూటా
భావఇతి * సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న స్తదన్యసంబంధావచ్ఛిన్నో
వాఫలతోనకశ్చిద్విశేషః * తద్రూపః * సాధ్యస్వరూపః * వ్యధీతి * ప్రకృతసాధ్యా
భావాదతిరిక్తస్యేత్యాదిః పర్వతోవహ్నిమాన్ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్ర

గిప్రకారక బుద్ధింప్రతిబధ్నాతీతి తాదృశాభావస్యలక్షణఘటకత్వానిర్వాహః యదిచాభావవత్తాజ్ఞానం ప్రతిదైశిక విశేషణతాసంసర్గకమపి తదభావాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారకజ్ఞానం ప్రతిబంధకం అభావాభావస్యాతిరిక్తతామతే తాదృశజ్ఞానప్రతిబంధకతాయాః ఆవశ్యకత్వాత్ తస్య ప్రతియోగిస్వరూపతామతేపి ఫలసామ్యానురోధేన తదావశ్యకత్వాత్ అభావాభావస్యాతిరిక్తత్వగ్రహదశాయాం తత్ప్రతిబంధకతాయాదురపహ్నవత్వాచ్చ ఏవంచ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకే ఘటత్వాభావజాతిత్వాదెరభావే సాధ్యే ఆత్మత్వజాతిత్వాదావవ్యాప్తిర్దుర్వారైవదైశికవిశేషణతాసంబంధస్యాపి నిరుక్తరూపాకారాంతత్వాత్ నచైవం తాదృశసాధ్యవత్త్వాపి పక్షేతాదృశ సాధ్యాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారకప్రమారూపప్రతిబంధకజ్ఞానసంభవాత్తద్విషయస్య హేత్వాభాసతావత్తరితివాచ్యం తత్ర పక్షే సాధ్యం నాస్తీతిజ్ఞానస్య భ్రమత్వం నిర్వివాదమితి తదుపపాదనాయ తాదృశసాధ్యప్రతియోగినస్తాదృశ సాధ్యాభావత్వేన దైశికవిశేషణతయా వృత్త్యనభ్యుపగమాదిత్యుచ్యతే తదానిరుక్తసంబంధేన సాధ్యాభావత్వావచ్ఛిన్నాధికరణతాకూటవత్త్వమేవ వివక్షణీయం హేతుమతితాదృశాధికరణతా

హ్న్యభావవాంశ్చేతి జ్ఞానం ప్రతికాలికసంబంధస్య విరోధితాఘటకత్వవారణాయ జ్ఞానసామాన్యం వివక్షణీయం తథాచ వ్యాపకతాభంగవారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనేతి నన్వభావాభావస్యాతిరిక్తతామతే యథా న సమవాయసంబంధావగాహి తజ్జ్ఞానం ప్రతిబంధకం తథాముక్తమతేస్వరూపసంబంధావగాహిజ్ఞానమపిఫలసామ్యమకించిత్కరమిత్యతఆహ * అభావాభావస్యేతి * నను తథావిధదైశిక విశేషణతాసంబంధేన సాధ్యాభావవద్యథాఘటభిన్నం తథైవ కాలికవిశేషణతాసంబంధేన తద్వాన్ఘటోపి జన్యమాత్రస్య కాలత్వాదితి ఘటత్వావచ్ఛిన్న జగద్వృత్తిత్వాభావస్యైవలక్షణఘటకత్వాన్నావ్యాప్తిరతో జాతిత్వాదేరితి తత్ర కాలజాత్యన్యతరవృత్తిత్వ సామాన్యాభావస్య రూపవత్తా ప్రకారకప్రమావిషయత్వే ప్రసిద్ధస్య సత్త్వాదవ్యాప్తిః * తదేతి * రూపాభావవాన్వాయుత్వాదిత్యాదౌ అగ్రిమాప్రసిద్ధ్యసంగతిరోబోధ్యా అభావాభావవత్తాదైశిక విశేషణతా సంబం

విరహాన్నోక్తావ్యాప్తిః పరేతు ఘటత్వాదేరపి దైశికవిశేషణతాస్వీకార ఆవ
శ్యకః అన్యథాఘటే న ఘటత్వాభావ ఇత్యాది నఞుల్లేఖ్యప్రతీతి వ్యవహార
యోరనుపపత్తిః కాలే న ద్రవ్యత్వమిత్యాది ప్రయోగాభావేన దైశికవిశేషణ
తా సంబంధావచ్ఛిన్నాధేయత్వాన్వితస్వార్థావగాహి బోధజనకత్వస్యైవ
నఞ్పదే వ్యుత్పన్నత్వాత్ నచ భావరూపప్రతియోగివాచకపదసమభివ్యాహృ
త నఞో దైశికవిశేషణతా అభావరూపప్రతియోగివాచకపదసమభివ్యాహృత
నఞా చ ప్రతియోగిభూతాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధః ప్రత్యాయ్య
త ఇతి వ్యుత్పత్తిరితి వాచ్యం ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధత్వేన సంబంధతా
విరహాద్విశిష్యసమవాయ కాలికాది సంబంధభానస్యైవ ఉపగంతవ్యతయా
ప్రతియోగిన్యభావే సంబంధవిశేషావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వాబోధకాద
త్రాయమభావో నాస్తీత్యాదితః సంబంధవిశేషావచ్ఛిన్నాధేయతాయాః ప్ర
తీతౌ నియామకాభావాత్

ధైనైవ నిర్వాహ్యతే భావాభావ సాధారణవిశేషణతా స్వీకారాచ్చ న ఘట
త్వాభావాదిసాధ్యకే అవ్యాప్తిరితి మతమాహ * పరేత్వితి * అయమభా
వో నాస్తీత్యాదౌ నియామకనిరపేక్షమేవ సంబంధానవచ్ఛిన్నాయాః ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదక సంబంధత్వేన సంబంధావచ్ఛిన్నాయా వా ఆధేయతా
యా భానమంగీకృత్యానుపపత్తిరిత్యాహ * ప్రతియోగితేతి * తత్సంబంధా
వచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాబోధకాభావ రూపప్రతియోగిబోధకపద సమభివ్యా
హృతనఞః తత్సంబంధావచ్ఛిన్నాధేయత్వాన్వితస్వార్థ బోధజనకత్వ ని
యమమాలంబ్య దూషయతి * ప్రతియోగినీతి * గగనాభావాదేః కేవ
లాన్వయితయా అభావో నాస్తీతి ప్రత్యయానుపపత్తే రయంపదం సమాక్త
నియమానుగమేపి యత్సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వేనాభావం తా
త్పర్య విషయతయా బుద్ధీకృత్య ప్రయుజ్యమానమభావబోధకం యత్సంబం
ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావ బోధకం వా యత్పదం తద్ఘటిత వాక్యఘట
కనఞః తత్సంబంధావచ్ఛిన్నాధేయత్వాన్వితస్వార్థబోధజనకత్వ మిత్యేవ
నియమః తథాచ ప్రతియోగిబోధక పదాసమభివ్యాహారేపి నక్షతిః తాత్ప
ర్యవిశేషస్యైవ నియామకత్వోపగమాదిత్యాశంక్య తత్రాద్యం దూషయతి

సమభివ్యాహార విశేష నిరపేక్షస్య తాత్పర్యస్య నియామకత్వే కాలికా
ది సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాత్మత్వ భావాభావస్య సమవా
యాది సంసర్గతాత్పర్యేణాత్మన్యయ మభావో నాస్తీతి ప్రయోగప్ర
సంగాత్ వాస్తవ తత్సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ రూప
ప్రతియోగివాచకపద సమభివ్యాహారస్య తత్సంబంధభాన నియామకత్వేవస్తు
తః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకేఽస్మిన్నభావే కాలిక సంబంధా
వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ సంశయదశాయాం అత్రాయమభావో నాస్తీతి
వాక్యాదధికరణే ఏతదభావాభావ ప్రతీతావపి అధికరణే కాలికసంబంధేన ఏ
తదభావాభావవత్త్వాది సంశయస్య సర్వానుభవసిద్ధస్య ఉచ్ఛేదాపత్తేః అథై
వం కాలాదావపి కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ఘటత్వాభావో నాస్తీతి ప్రతీత్య
నురోధేన ఘటత్వాదేర్దైశికవిశేషణతా స్వీకారావశ్యకతయా తత్ర సమ
వాయావచ్ఛిన్న ఘటత్వాభావో నాస్తీతి వ్యవహారాపత్తిరితి చేన్న ప్రతియో
గిమతితదభావత్వేన వృత్తేరనభ్యుపగమాత్ ఇత్థంచ దైశికవిశేషణతా సం
బంధేన సాధ్యాభావత్వావచ్ఛిన్నవత్త్వం లక్షణేనివేశనీయం కాలికసంబంధా

---

* సమభివ్యాహారేతి * తాదృశప్రతియోగిబోధకపద సమభివ్యాహారం వి
నైవేత్యర్థః * కాలికేతి * వస్తుతః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్య స
మవాయసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వేన బోధేచ్ఛాయాం తథావి
ధాభావ బోధకాయంపదసత్త్వే తాదృశాభావాభావనిష్ఠ సమవాయావచ్ఛి
న్నాధేయతా ప్రత్యయాపత్తేరిత్యర్థః ఇష్టాపత్తేర్వారణాయాత్మనీతి సమ
భివ్యాహారవిశేషసాపేక్షతాత్పర్యస్యైవ ప్రత్యయనియామకతయా తత్ర బో
ధ సామాన్యానుదయస్యేష్టత్వాదితి భావః * ద్వితీయందూషయతి * వా
స్తవేతి * ప్రకృతేచాయం ఘటమేవ తథేతి భావః దశాయామిత్యస్యసంశయేఅ
న్వయః * అధికరణే * సాచభవన్మతే కాలికసంబంధావగాహిన్యేవేతి భావః త
ద్ధర్మావచ్ఛిన్నే విశేషణ సంబంధేఽపి తద్విశేషణావిశేషితతద్ధర్మావచ్ఛిన్నా
భావసంశయోనుభవసిద్ధః తేనకాలికతయైవతదభావాభావతదభావోభయమా
త్రకోటికత్వేనాసంగతిః * ఉచ్ఛేదాపత్తేరితి * అస్మన్మతేచ దైశికవిశేషణ
తా సంబంధేనాధికరణే ఏతదభావాభావవత్త్వ ప్రత్యయః నచ విరోధీతిభా

వచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక ఘటత్వాభావాభావవాన్ ఆత్మత్వాదిత్యాదౌ ఘట
త్వాభావస్య తాదృశసాధ్యాభావత్వేన ఆత్మన్యవృత్తేర్నావ్యాప్తిః ఏతేన
యాదృశ సాధ్యకస్థలే సాధ్యాధికరణే సాధ్యాభావస్య తదధికరణేచ సాధ్య
స్యచ నభ్రమః సిద్ధః తత్ర ప్రతిబధ్యప్రతిబంధక భావకల్పనాయా అసంభవే
న ప్రతిబాధకతాఘటిత లక్షణావ్యాప్తిరితి నిరస్తమితి వదంతి * తదుభయే
తి * ద్రవ్యత్వ పృథివీత్వాన్యతరత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా అపి తదుభ
యత్వసమనియతతయా తాదృశాభావవతో గుణాదేరేవ నిరుక్తసాధ్యాభా
వకూటాధికరణత్వాదితి భావః ప్రతియోగివైయధికరణ్యా ఘటితస్య వ్యాపక
త్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదక విశేషణత్వముపగమ్య తదుభయత్వవతి ప్రత్యేక
ముభయత్వాభావసత్వేన తస్య ప్రతియోగితా వ్యాపకత్వవారణేతు తద్రూ
పావచ్ఛిన్న సాధ్యకసద్ధేతావవ్యాప్తిదర్శనాద్వ్యాసజ్యవృత్తిత్వావ్యాస
జ్యవృత్తిత్వాన్యతరరూపేణ సాధ్యతావచ్ఛేదక సజాతీయయోర్ధర్మయోః
తదవచ్ఛిన్నత్వస్య ప్రతియోగితావిశేషణత్వోపగమే నైతాదృశాతివ్యాప్త్యవ
కాశ ఇత్యత స్థలాంతరే అతివ్యాప్తిమాహ * అపిచేతి * ద్రవ్యత్వత్వాద్యవ
వః వదంతీత్యస్వరసః నచ రూపాభావ సాధ్యకే రూపాణామనంతత్వేపి
విశేషణతావిశేషావచ్ఛిన్న రూపాభావత్వావచ్ఛిన్నాధికరణత్వా ప్రసిద్ధేర్వి
రహాదగ్రిమగ్రంథాసంగతిః పూర్వమతేతు యదిచేత్యాది రీత్యావనిర్భ
రాత్ సాధ్యాభావత్వస్యాధికరణతా నిరూపకతావచ్ఛేదకతయా నప్రవే
శః ప్రయోజనాభావాత్ తాదృశ ఘటత్వాభావాది సాధ్యకే కాలికసంబం
ధస్యైవ సాధ్యవత్తాగ్రహ విరోధితానియామకతయా తత్సంబంధావచ్ఛి
న్నాధికరణతాఘటిత కూటస్యహేతుమత్యసత్వేనావ్యాప్త్యభావాత్ ఏత
న్మతేచ తత్రావ్యాప్తేః సాధ్యాభావవత్వస్య తథాప్రవేశావశ్యకత్వం కిం
చ ప్రతిబంధకత్వమేకకాలే ఏకత్రావర్తమానత్వం ఈశ్వరీయ వ్యధికరణధ
ర్మావచ్ఛిన్నాభావజ్ఞానమాదాయైవ తన్నిర్వాహ ఇతి అవచ్ఛేదకధర్మదర్శ
నాదిప్రతిబంధకతానాంచ విశిష్యైవ భేదో నివేశ్యః సమానధర్మితావచ్ఛేద
కతాప్రత్యాసత్యా వాజ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతా నివేశ ఇతి
* వ్యాసజ్యేతి * నిరుక్తరూపేణ సాధ్యతావచ్ఛేదక సజాతీయధర్మావచ్ఛి

చ్ఛిన్నేతి * శుద్ధద్రవ్యత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నేత్యర్థః *పృథివ్యన్యత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వత్వసమవ్యాప్తత్వాదికే*విశేషణావచ్ఛిన్నస్య శుద్ధవిశేష్యాతిరిక్తత్వాదితిభావః తదవచ్ఛిన్నాభావవతో గుణాదేరేవ యథోక్తసాధ్యాభావ కూటాధికరణత్వాదితిభావః విశిష్టస్యాతిరిక్తత్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకస్య ప్రతియోగితావ్యాపకత్వస్థలే ప్రతియోగితావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వనివేశేన వా విశిష్టద్రవ్యత్వాది సాధ్యకస్థలే శుద్ధద్రవ్యత్వాభావస్య వారణసంభవాద్గూమకాంతరమాహ * కించేతి * రూపాభావేతి * రూపత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ

న్నత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియతప్రతియోగితా విశేషణమిత్యర్థః యద్యప్యేవమపి సత్తాద్రవ్యత్వ పృథివీత్వైతత్త్రితయాది సాధ్యకే పృథివీత్వద్రవ్యత్వాన్యతర సత్త్వోభయాభావాదిక మాదాయాతివ్యాప్తిః తథాపి సాధ్యతావచ్ఛేదక నిష్ఠవ్యాసజ్యవృత్తితా సజాతీయ వ్యాసజ్యవృత్తిత్వాన్యతర వత్వేనధర్మస్యనివేశాన్నదోషః త్రితయ పర్యాప్తత్వత్వేనోభయ పర్యాప్తత్వస్య సజాతీయత్వాత్ నవ ద్రవ్యత్వ పృథివీత్వాన్యతర సత్త్వోభయాభావః ద్రవ్యత్వ సత్త్వోభయాభావ ఇతి కింతద్వైవత్యేనేతి వాచ్యం ద్రవ్యత్వపృథివీత్వాన్యతర సత్త్వోభయసాధ్యక వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తేః ఏవమపి సత్తాద్రవ్యత్వాన్యతర పృథివీత్వోభయ సాధ్యకే పృథివీత్వ ద్రవ్యత్వాన్యతర సత్త్వోభయాభావాదిక మాదాయాతివ్యాప్తిరితిచేత్తర్హి స్వధర్మితావచ్ఛేదకత్వేనభాన మానయా వద్ధర్మఘటితత్వే సతి పర్యాప్తివిశేషసంబంధేన వృత్తిమత్వరూప వ్యాసజ్యవృత్తిత్వం నిరుచ్య సకల దోషవారణం కార్యం ప్రమేయ సాధ్యకే విరుద్ధఘటత్వ పటత్వోభయేఽవ్యాసజ్యవృత్త్యైవేతి.సాధ్యతావచ్ఛేదకేతర సమానాధికరణ ధర్మభిన్న ధర్మావచ్ఛిన్నత్వంతు న తదర్థః ద్రవ్యత్వాభావవ్యావృత్త్యోత్తరగ్రంథవిరోధాత్ * శుద్ధేతి * తదవచ్ఛిన్నాభావవతో గుణాదేరేవ సాధ్యాభావకూటవత్వాదితిభావః * ప్రతియోగితావచ్ఛిన్నేతి * యద్యపి విశిష్టాభావ ప్రతియోగితాయా విశేష్యమాత్ర పర్యాప్తత్వా ద్విశిష్టద్రవ్యత్వాభావాసంగ్రహః సాధ్యతావచ్ఛేదకస్య తాదృశ ప్రతియోగితాశ్రయ ద్రవ్యత్వవ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వేన తాదృశప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధ్యైవాతివ్యాప్తివారణేఽపి తు

ఇత్యర్థః సద్ధేతావిత్యవ్యాప్తిసూచనాయ* సకలరూపవ్యక్త్యధికరణాప్రసిద్ధి
రితి* తథాచ తద్ఘటిత సాధ్యాభావకూటాధికరణాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిరితిభా
వః * యావతామితి * తథాచ ప్రకృతే సకలరూపఘటిత సముదాయ
స్య న లక్షణఘటకతా సకలరూపాణామైకాధికరణ్య విరహాత్కింతు వ్యస్తైక
రూపవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావఘటిత కూటానామేవ ప్రత్యేకం తదధి
కరణతాచ రూపవత్స్వేవ ప్రసిద్ధేతి నావ్యాప్త్యవకాశ ఇతిభావః* ఇదమితి*
వాయౌ పృథివీవృత్తిద్విత్వ సంయోగాదిసత్త్వాద్వాయుత్వాదేరుక్తసాధ్యవ్య
భిచారితా గుణసామాన్యాభావస్య సాధ్యత్వే వాయవీయస్పర్శాది రపిసా
ధ్యాభావః తద్ఘటిత నిరుక్తాభావ కూటవద్వృత్తిత్వాభావస్య యావదంతర్గ
తస్య వాయుత్వాదావభావాన్నాతివ్యాప్తి సంభవఇతి పృథివీవృత్తీతి. ఘటత
ద్వాయుద్విత్వపటతద్వాయుద్విత్వాదిరూపపృథివీవృత్తిగుణాభావాభావానాం
యావతాం వాయావైకాధికరణ్యా సంభవేన తద్ఘటిత కూటస్యాపిలక్షణ ఘట
కతయా తద్వతివాయౌ హేతోర్వృత్త్యానాతివ్యాప్తిసంభవః నచ ద్విత్వాది
రూపసాధ్యాభావస్య ఉత్పత్తికాలే అసత్త్వేన కాలికావ్యాప్యవృత్తితయావ్యా
ప్యవృత్తిత్వ విశేషణేన తద్వ్యావృత్తిః పార్థివ పరమాణ్వేకత్వాదిరేవ ల
క్షణఘటకఇత్యతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతి వాచ్యం ప్రాచీనమతే ద్విత్వాదిమ
తి తత్ప్రాగభావాదికాలావచ్ఛేదేన తదత్యంతాభావా సత్త్వాద్విత్వాదేర

ల్యన్యాయేన విశిష్టద్రవ్యత్వ సాధ్యకసద్ధేతావప్రసిద్ధిః తథాపి విశిష్టాభావ
ప్రతియోగితా వైశిష్ట్యాంతర్భావేణ పర్యాప్తేత్యాశయః ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదక విశిష్టవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ నివేశేన విశిష్టాభావప్రతియోగితాయా
విశేష్యమాత్రపర్యాప్తత్వ వత్త్వెవారణం తాదాత్మ్యేన ప్రమేయసాధ్యకేవి
రుద్ధఘటత్వ పటత్వోభయ రూపేణ ప్రమేయసామాన్యభేదస్య బహిసాక-
రెపి సమవాయిత్వాదినా ప్రమేయత్వవద్భేదస్య సంయోగాదినా ప్రమేయ
త్వేన ప్రమేయభేదస్యచ జాగరూకత్వాత్ * వ్యాప్యవృత్తిత్వేతి * అథప
ర్వతస్య వహ్న్యవయవస్య చేతి దీధితి టిప్పణీసమయే వ్యాప్యవృత్తిత్వ విశిష్టా
ధికరణతాయా నివేశేపి సాధ్యాభావే వ్యాప్యవృత్తిత్వానివేశాన్నద్విత్వాది
రూపసాధ్యాభావ వ్యావృత్తిరితి చేన్న కపిసంయోగాభావ సాధ్యక సద్ధేతు

పి వ్యాప్యవృత్తిత్వా దితి పృథివీపదమేతత్పృథివీపరం ఇదమ్పదపృథివీ పద
యోః కర్మధారయోవాభిమతః నచ స్వసమానాధికరణాభావాప్రతియోగి
త్వమనవచ్ఛిన్న వృత్తికత్వంవావ్యాప్యవృత్తిత్వం నతు స్వసమానాధికరణా
త్యంతాభావాప్రతియోగిత్వం తచ్చ నద్విత్వాది సాధారణమితి పృథివీపద
స్య పృథివీసామాన్యపరత్వేపి నక్షతిరితివాచ్యం ఏతదతివ్యాప్తివారణానురో
ధేన అత్యంతాభావ ఘటితవ్యాప్యవృత్తిత్వస్యైవ నివేశయితు ముచితత్వాత్
ఏతద్రూపాత్యంతాభావవాన్నైయత్వాదిత్యాదావేతద్రూపాత్మకాభావస్య
లక్షణాఘటకత్వే అతివ్యాప్త్యాపత్త్యా ప్రాచీనమతే అత్యన్తాభావఘటితవ్యా
ప్యవృత్తిత్వ నివేశస్యాశక్యత్వాచ్చ అతఏవ చాగ్రేతనం రూపాది ఘటితత్వే
నేత్యపి సాధుసంగచ్ఛతే పార్థివరూపమాత్రస్యైవ అనిత్యతయాత్యంతా
భావ ఘటితవ్యాప్యవృత్తిత్వానివేశే తదసంగత్యాపత్తేః పృథివీవృత్తిత్వగ్రన్థ

సంగ్రహాయ పృథగ్వ్యాప్యస్య వృత్తిత్వావశ్యకత్వాత్ * స్వేతి * నచైవంసం
యోగ సాధ్యకవ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం స్వాధికరణీభూతయత్కిం
చిన్నిష్ఠాభావాప్రతియోగిత్వస్య వాచ్యత్వాత్ * ఏతద్రూపాత్మకేతి * తస్య
ప్రాచాంమతే అవచ్ఛిన్నవృత్తికతయా నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వ నివేశపక్షేపి
లక్షణాఘటకత్వాదితిభావః * సాధారణమితి * ద్విత్వాదేస్స్వసమానాధిక
రణ ప్రాగభావాది ప్రతియోగిత్వేనన వ్యాప్యవృత్తిత్వమితిభావః * ఏతదితి *
సంసర్గాభావ ఘటితవ్యాప్యవృత్తిత్వం నివేశ్య ద్విత్వాదీనాం లక్షణఘట
కతాం నిరాకృత్య పరమాణ్వేకత్వాద్యాత్మకాభావమాదాయ వాయుత్వా
దావతివ్యాప్తిరితి పృథివీపదస్య పృథివీసామాన్యపరత్వ పక్షే దీధితికృదాశయ
వర్ణనం నసమ్యక్ తథాసతి అతివ్యాప్తివారక విశేషణోపాదానస్యౌచి
త్యేన అత్యన్తాభావఘటిత వ్యాప్యవృత్తిత్వం నివేశ్యైవ ద్విత్వాదికమాదా
యాతి వ్యాప్తివారణమేవస్యాదతోఽత్యంతాభావఘటిత తన్నివేశేప్యతి
వ్యాప్తి సంగమనాయ పృథివీపదస్యైతత్పృథివీపరత్వమావశ్యక మితి సం
సర్గాభావ ఘటితవ్యాప్యవృత్తిత్వ నివేశాసంభవ మప్యాహ * ఏతద్రూపే
తి * సంబంధసామాన్యేన పృథివీవృత్తిత్వనివేశే పృథివీవృత్తిగుణాభావ సా
ధ్యక వాయుత్వాదేర్విరుద్ధత్వేప్యతి వ్యాప్తిర్నస్యాదతఆహ * పృథివీతి *

త్తిప్రసువాసేన బోధ్యా తేన స్పర్శాదేః కాలికసంబంధేన పృథివీవృత్తి
త్వేపి నక్షతిః పృథివీసమవేతత్వాద్య. వచ్ఛిన్నాభావో గురుధర్మస్య ప్రతి
యోగితానవచ్ఛేదకత్వే అప్రసిద్ధేః పృథివీసమవేతత్వాద్యవచ్ఛిన్నత్వేనాభి
మతాయాం ప్రతియోగితాయాం కేవల సమవేతత్వస్యైవావచ్ఛేదకత్వ
సంభవేన పృథివీసమవేతత్వస్య అభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాత్ నచ
పృథివీసమవేతత్వావచ్ఛిన్నాయా జలత్వాది వ్యావృత్తప్రతియోగితాయాః
అతిప్రసక్తసమవేతత్వేనావచ్ఛేదకత్వ సంభవఇతివాచ్యం సమవేతత్వావచ్ఛి
న్న ప్రతియోగితాతోఽతిరిక్తాయా జలత్వాదివ్యావృత్తప్రతియోగితాయా ఏ
వాప్రసిద్ధేః గురుధర్మస్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేపి పృథివీసమవే
తత్వావచ్ఛిన్నాభావ సాధ్యకే నాతివ్యాప్తిసంభవః తాదృశాభావస్య సమ
వేతత్వావచ్ఛిన్నాభావ సమనియతతయా తదభిన్నత్వేన సమవేతమాత్ర
స్యైవ తదభావతయా వాయుత్వాదేరపి తథాత్వాత్ నచపృథివీసమవేతత్వ
విశిష్టాభావవతి జలాదౌ సమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావ విరహాన్నతయోస్సమ
నైయత్యం ఏవంచ గురుధర్మస్యా భావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ ప
క్షేపి పృథివీసమవేతత్వస్య తాదృశవిశిష్టాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ
మావశ్యకం సమవేతత్వ విశిష్టవతి జలాదౌ తత్సత్వేన తన్మాత్రస్య తత్ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకత్వాసంభవాదితి వాచ్యం విశిష్టాభావస్య సాధ్యత్వే తస్యవా
యుసాధారణతయా సద్ధేతుత్వ ప్రసంగేన పృథివీ సమవేతత్వోపలక్షితా

గురుధర్మస్యేత్యాది ఉపలక్షణస్యాపిప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం సిద్ధాంత
లక్షణే స్వీకృతమభిధాస్యతే *తదభావతయా* సాధ్యాభావరూపతయా* తథా
త్వాదితి * నచ తాదృశసాధ్యాభావకూటాధికరణం యద్యత్తావదన్యతమవృ
త్తిత్వస్య సమనియతప్రతియోగితాకస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ
స్యైవ సమవేతవృత్తిత్వేన తావపి సత్వాత్ తథాప్యతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవ జ్ఞే
యత్వాదావవ్యాప్త్యాపత్త్యా తత్తదధికరణ వృత్తిత్వాభావకూట నివేశాసం
భవాదితి వాచ్యం వాయుత్వాదేర్విరుద్ధతయా సాధ్యసామానాధికరణ్య వి
శేషణేనైవ తద్వారణాత్ రూపవదన్యత్వాదావేవాతివ్యాప్తిరావశ్యకత్వాచ్చ
నసంగచ్ఛత ఇతి భావః * తత్సత్వేన * పృథివీసమవేతత్వవిశిష్టాభావసత్వేన,

భావస్యైవాత్రసాధ్యతయోపగంతవ్యత్వాదితి గుణపదోపాదానం పృథి
వీ సమవేత గుణత్వావచ్ఛిన్నాభావో గుణాది సాధారణత్వాన్నసమవేత
త్వావచ్ఛిన్నాభావ సమనియతఇతి నోక్తదోషావసరః ధ్వంసప్రాగభావావ
చ్ఛిన్నే సామాన్యాభావముపగచ్ఛతాం వాయ్వాదే రప్యుత్పత్తి కాలావచ్ఛే
దేన పృథివీవృత్తిగుణ సామాన్యాభావవత్త్వాత్తత్సాధ్యకో వాయుత్వాదిః స
ద్ధేతు రేవేత్యతో నాతివ్యాప్తిసంభవఇత్యత స్సాధ్యాంతరమాహ * సత్తాన్యే
తి * సత్తాన్యత్వనివేశన ప్రయోజనంపూర్వవత్ వాయుత్వాదేరపి సమవే
తాభావాభావత్వాత్ పృథివీతి. అత్ర పృథివీపదం పృథివీసామాన్య పర
మేవ ఘటవాయుద్విత్వాదేః స్వసమానాధికరణాత్యన్తాభావప్రతియోగిత్వేన
వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశేషణవ్యావర్త్యత్వాత్ రూపాదిఘటితత్వేనేత్యత్ర రూప
పదోపాదానం ప్రాచీనమతాభిప్రాయేణ పూర్వసాధ్యమభిప్రేత్య. హే
తౌసాధ్యసామానాధికరణ్య విశేషణే న వాయుత్వే అతివ్యాప్తిరతో ద్వితీ
య హేత్వనుసరణం నను సమనియతాభావైక్య మతే సత్తాన్యపృథివీ సమ
వేతత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య సత్తాన్యద్రవ్య సమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావాభిన్న
తయా విభ్వసమవేతపృథివీసమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యచ విభ్వసమవేత
స్పర్శవత్సమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావాభిన్నతయా వాయుత్వాదిరపి తద
భావఇతి న తాదృశాభావ సాధ్యకే అతివ్యాప్తిస్సంభవతీతి పూర్వోక్తా
యాః రూపాభావవార్తా వాయుత్వాదిత్యత్రావ్యాప్తేరేవోక్తవివక్షాయాం
దుర్వారతామాహ * వస్తుతఇతి * అత్రాయమాశయః యావత్సాధ్యైకాధికర
ణ్యం తావత్సముదాయాధికరణ మిత్యస్య యత్కించిదధికరణవృత్తిసకలసా
ధ్యాభావాధికరణత్వం యత్కించిదధికరణవృత్తి సాధ్యాభావత్వ వ్యాపకతా

పూర్వసాధ్యమితి ఏతత్సాధ్యేచపరమాణ్వైకత్వాదికమాదాయాతివ్యాప్తిః
నను సత్తాన్య పృథివీసమవేతశూన్యం వాయుత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తివారణ
సంభవేపి విభుసమవేతపృథివీ సమవేతశూన్యం వాయుత్వాదిత్యాదౌ తద్దు
ర్వారత్వమేవేత్యాశంకాం నిరాకరోతి * విభ్వితి * మూర్తత్వరూప జా
త్యంగీకారేణేదం అన్యథానవ్యమతే వాయావప్యుత్పత్తికాలావచ్ఛేదేనఘట
వాయువృత్తిద్విత్వాద్యభావసత్త్వేన వ్యభిచారిత్వానుపపత్తేః * సకలేతి *

ధేయతాకత్వ పర్యవసితమర్థః సాధ్యాభావాధికరణాధికరణసకల సాధ్యా
భావాధికరణత్వం సాధ్యాభావ సమానాధికరణ సాధ్యాభావత్వ వ్యాపకాధే
యత్వాకత్వపర్యవసితం వా ఆద్యేవ్యభిచారిణామతివ్యాప్తిః జగతఏవ సా
ధ్యవద్యత్కించిదధికరణ వృత్తిసకలసాధ్యాభావవత్త్వాదితి సముదాయోపా
దానస్య కించిత్కరతయా తద్వివక్షణాసంభవః ద్వితీయేచ సాధ్యాభావ స
మానాధికరణ సాధ్యాభావత్వ ముక్తస్థలే నిఖిలరూపాణామేవ అక్షతమితి తా
దృశ సాధ్యాభావత్వ వ్యాపకతా నకేనాప్యధికరణేన నిరూపితాధేయతేతి తా
దృశాధికరణాప్రసిద్ధిస్తదవస్థైవేతి. నను స్వవృత్తి సాధ్యాభావత్వ వ్యాపకం
యద్యదధికరణవృత్తిత్వం తత్తదధికరణ వృత్తిసాధ్యాభావత్వ వ్యాపకస్వవృ
త్తితాకాధికరణమేవాధికరణాంతార్థః ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ మ

సాకల్యం వ్యర్థమేవ తత్పత్త్వేప్యతివ్యాప్తే ర్వక్ష్యమాణత్వాత్ వరంతు త
త్పత్త్వే వ్యతివ్యాప్తిర్నహీయత ఇతి సూచకం * ఆధేయత్వాకత్వేతి * తా
దృశాధేయతాకం యద్యత్తావదన్యతమవృత్తిత్వస్య సమనియతప్రతియోగి
తాకాభావ నివేశాన్న కేవలాన్వయిన్యవ్యాప్తిః ఏవంద్వితీయేపి * జగత
ఏవేతి * ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ యత్కించిదధికరణం మహానసాది
తద్వృత్తిసాధ్యాభావావ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావా ఏవేతి వ్యధికరణధ
ర్మావచ్ఛిన్నా ఏవజగద్వృత్తిత్వాభావావృత్తిమద్వృత్తయ ఇత్యతివ్యాప్తిః
* సాధ్యాభావేతి * వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావేత్యర్థః దీధి
తౌసమానప్రవదదర్శనాన్నిఖిలసాధ్యాభావ సమానాధికరణ నిఖిల సాధ్యా
భావాధికరణత్వం లభ్యతే తత్పరిష్కారాభ్యాముక్తదోషంవారయతి *నన్వి
తి * స్వమధికరణంయద్యదితి వీప్సయా అనివేశే స్వపదేన పర్వతమా
దాయతద్వృత్తివ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావత్వ వ్యాపకం మ
హానసవృత్తిత్వం భవతీతి పర్వతస్య స్వపదార్థత్వే పత్సర్వస్యాపి తాదృ
శతయా జగతఏవ సాధ్యాభావకూటవత్త్వాదతివ్యాప్తిరేవ ధూమవాన్వహ్నే
రిత్యాదౌ భవేదితి. స్వవృత్తిసాధ్యాభావత్వ సమానాధికరణం యద్యదధికర
ణ వృత్తిత్వ మిత్యుక్తౌ రూపాభావవాన్వాయుత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః ఘ
టాంతరవృత్తిత్వస్య తద్ఘటవృత్తిసాధ్యాభావత్వ సామానాధికరణ్యాత్ ఏవ

మహానసాదికం నతథా అయోగోళకవృత్తితాయాస్తస్య వృత్తిసాధ్యాభావత్వ
వ్యాపకత్వాదయోగోళకవృత్తిసాధ్యాభావస్యైవ సమానాధికరణధర్మా
వచ్ఛిన్నసాధ్యాభావసాధారణతయా తద్వృత్తిత్వావ్యాప్యత్వాదిత్యయో
గోళకాద్యేవ తాదృశం స్వమితి నాతివ్యాప్తిః తాదృశయత్కించిదధికరణ
హ్రదాది వృత్తిత్వాభావస్య వహ్న్యాదౌ సత్త్వేపి నక్షతిః తాదృశం యద్య
త్స్వం తానన్యతమవృత్తిత్వత్వసమనియతప్రతియోగితాకాభావనివేశాత్
అన్యతమత్వం చ తత్తద్వృత్తిభిన్నత్వం నతు తత్తద్భిన్నాన్యత్వం అతోన కేవ
లాన్వయిసాధ్యకే అప్రసిద్ధిః తాదృశం స్వం యద్యత్తదధికరణవృత్తిత్వాభా
వకూటవత్త్వనివేశేపి కేవలాన్వయిసాధ్యకే అవ్యాప్తివారణాయ తత్రాపి త
థాత్వాదితి తదుపేక్షితం రూపసామాన్యాభావవాన్ వాయుత్వాదిత్యాదౌ చస
కలరూపవత్తామేవ తథాత్వం స్వవృత్తితాయాశ్చ తత్తద్ఘటాది వృత్తిసా
ధ్యాభావత్వవ్యాపకత్వాదతో నావ్యాప్తిః అథవా స్వవృత్తిసకలసాధ్యాభావ
సమానాధికరణ సాధ్యాభావత్వావచ్ఛేదేన యదధికరణవృత్తిత్వం తాదృశ
యత్కించిదధికరణవృత్తిసకలసాధ్యాభావవత్త్వమేవ యానవతామిత్యాదెర

ముత్తరదలే వ్యాపకత్వస్థానే సామానాధికరణ్యనివేశే ధూమవాన్ వహ్నే
రిత్యాదౌ అతివ్యాప్తిః మహానసాదివృత్తిత్వే అయోగోళకాదివృత్తిత్వ సా
మానాధికరణ్యాత్ అతో వ్యాపకత్వద్వయం. * తాదృశమితి * తేన సాధ్యా
మవృత్తిత్వాభావమాదాయ నాతివ్యాప్తిః * తథాత్వాత్ * ఉక్తరూపాంతర్గత
త్వాత్ నన్వేవం రూపాభావవాన్ వాయుత్వాదిత్యాదౌ యద్యదర్థాప్రసి
ద్ధిః తత్సాధ్యకే వీప్సానుపాదానే రూపాభావవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ అ
తివ్యాప్తిరిత్యత ఆహ * అథవేతి * స్వవృత్తిసాధ్యాభావత్వ వ్యాపకాధేయ
తానిరూపకవృత్తిసాధ్యాభావత్వ వ్యాపకస్వవృత్తితాకత్వమర్థః కేచిత్తు
యద్యదితి వీప్సయా వ్యాపకత్వార్థకత్వేన కోపిదోష ఇత్యపి లిఖితం తత్ర
యద్యదర్థప్రవేశే ప్రయోజనాభావో బోధ్యః సాధ్యాభావస్యైవ తత్త్వావ
చ్ఛేదకావ్యధికరణరూపావచ్ఛేదార్థకః నచ స్వవృత్తితాచేత్స్వరూపసంబం
ధేన నివేశనీయతయా సమానాధికరణరూపస్యాపి వ్యవచ్ఛేద ఏవేతి వాచ్యం తే
ద్ధానత్వభావసాధ్యక వ్యభిచారిణ్యతి ప్రసంగాత్ కింతు స్వప్రతియోగితా

ర్థః ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ తాదృశయత్కించిదధికరణం వసాధ్య
వత్ తద్వృత్తిసకల సాధ్యాభావ సమానాధికరణస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకావ
చ్ఛిన్న సాధ్యాభావస్య తద్వృత్తిత్వాభావాత్కింతు అయోగోళకాద్యేవేతి
తద్వృత్తి సకలసాధ్యాభావవత్వం సాధ్యశూన్యస్యైవేతి జగతః అతశ్శా
త్వాన్నాతివ్యాప్తిః రూపాభావవాన్ వాయుత్వాదిత్యాదౌ చ తాదృశాధి
కరణం తత్తద్ఘటాదిరేవ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావస్యైవతద్వృ
త్తిసకలసాధ్యాభావ సమానాధికరణత్వాత్తస్య చ తద్వృత్తిత్వ నియమాదితి
నావ్యాప్త్యవకాశః శేషం పూర్వవత్

వచ్ఛేదక విశిష్ట సాధ్యనత్వాగ్రహ విరోధితా నియామక సంబంధేన వృత్తిచ
తుష్టయం నివేశ్యమితి నతద్వ్యవచ్ఛేదః అవచ్ఛేదకేనేత్యస్య ప్రయోజనమా
హ * ధూమవానితి * సకలపదోపాదాన ప్రయోజనమాహ * రూపాభా
వేతి * అన్యథా తాదృశాధికరణాప్రసిద్ధిరితి భావః యద్వా స్వవృత్తిసకలసా
ధ్యాభావాధికరణతాసమానాధికరణ సాధ్యాభావాధికరణ తాత్వవ్యాపక
స్వ వృత్తితాకత్వమర్థః వృత్తిచతుష్టయమపి స్వరూపసంబంధేన బోధ్యం
సాధ్యాభావాధికరణతానుదర్శిత సంబంధనివేశేపి తావన్మాత్రవృత్తిరూపే
ణ తన్నివేశాద్రూపాభావాది సాధ్యకే స్వపదేన తద్ఘటమాదాయ తద్వృత్తి
స్వరూపసమవాయావచ్ఛిన్న తావదధికరణతాన్యతరత్వాది వ్యాపకాధేయ
త్వాదికం సులభమేవ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ స్వపదేన పర్వతస్యో
పాదానే తద్వృత్తితాదృశ సాధ్యాభావాధికరణ తాన్యతమత్వ వ్యాపకాధే
యతానిరూపకవృత్త్యధికరణతాన్యతమత్వకస్య సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛి
న్న సాధ్యాభావాధికరణతాసాధారణతయా నాతివ్యాప్తిః * శేషం * తావదన్య
తమవృత్తిత్వత్వ సమనైయత్యాదికం అన్యథా కేవలాన్వయిసాధ్యకే తాదృ
శంస్వంయద్యత్తావదన్యతమ వృత్తిత్వత్వ సమనియత ప్రతియోగితాకాభా
వకూటవత్వనివేశేఽప్రసిద్ధేః యదిచ పూర్వం తాదృశయత్కించదధికరణ
వృత్తిసకలసాధ్యాభావవత్వమేవ యావత్తామిత్యాదేరర్థ ఇతి పాఠః ఏవంవి
పక్షస్థలేచ పూర్వపాఠే యద్యదర్థాప్రసిద్ధ్యా వీప్సాత్యాగమమేత్యాయం
పాఠః సమ్యక్ తదా శేషం పూర్వవదితి పాఠోనాస్తీత్యవధేయం యద్యత్స్వ

అథవావ్యాసజ్యవృత్తిసాధ్యాభావమాత్రవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణత్వ
మేవసాధ్యాభావకూటాధి కరణత్వంజగతఏవసాధ్యాభావత్వావచ్ఛిన్నాధికర
ణతయావ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తివారణాయవ్యాసజ్య వృత్తిత్వం.ధర్మవిశేషణం
తథాసత్యపిచ జగతఏవవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావమాత్రవృత్తిత
థావిధ ధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణత్వాత్ సఏవదోషఇతి ఆధేయతావచ్ఛేదక
తాదృశధర్మన్యూనవృత్తితద్వ్యాప్యత్వం యద్యత్తదన్యత్వేనధర్మోవిశేషణీయ

మితి నివేశే దుర్జ్ఞేయతా గౌరవంచేత్యతః యావతామభావానా మైకాధి
కరణ్యమిత్యాద్యవివక్షిత్వైవాహ * అథవేతి * ధర్మఇతి * తథాచాధేయ
తావచ్ఛేదకీభూతవ్యాసజ్యవృత్తిసాధ్యాభావమాత్రవృత్తిధర్మన్యూనవృత్తి
తద్వ్యాప్యం యద్యత్తద్భిన్నోయఃవ్యాసజ్యవృత్తిసాధ్యాభావమాత్రవృత్తి
ధర్మ స్తదవచ్ఛిన్నాధికరణతావన్నిరూపితవృత్తిత్వాభావవత్వంనిష్కర్షః
వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావసాధారణ ద్విత్వనిరూపిత న్యూనవృ
త్తిత్వాదే ర్వహ్న్యభావత్వే ప్రసిద్ధిః అత్రప్రతియోగికోటౌ సాధ్యాభావ
మాత్ర వృత్తిత్వత్ర మాత్రపదానివేశే వాచ్యత్వాది సాధ్యకే సాధ్యాభావ
మాత్రవృత్తివ్యాసజ్య వృత్తేర్వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావమా
త్రవృత్తికూటత్వరూప ధర్మస్యవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నవాచ్యత్వజ్ఞేయ
త్వాద్యభావసాధారణకూటత్వ న్యూనవృత్తితయాతద్వ్యాప్యత్వేనచ తద్భి
న్నత్వాసంభవేన అవ్యాప్తిరత స్తన్నివేశః ఏవంచ తాదృశకూటత్వస్య వ్యధి
కరణ ధర్మావచ్ఛిన్నవాచ్యత్వాద్యభావభిన్న తాదృశజ్ఞేయత్వాద్యభావ
వృత్తేస్సాధ్యాభావమాత్రవృత్తిత్వాసంభవేనాప్రసిద్ధిః వ్యాసజ్యవృత్తిత్వా
నివేశే రూపాభావ సాధ్యకే ఏకరూప ఘటితవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభా
వ ఘటితద్విత్వస్య సకలరూపాత్మకాభావ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సా
ధ్యాభావవృత్తిసాధ్యాభావత్వరూపయో ధర్మ స్తన్న్యూనవృత్తిత్వాత్తద్భి
న్నధర్మాప్రసిద్ధిరత స్తత్ర తన్నివేశః అనుయోగికోటౌ మాత్రపదానివే
శే కేవలాన్వయిని ఘటనిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యా
భావైతన్నిష్ఠద్విత్వమాదాయైవ తదవచ్ఛిన్నాధికరణ వృత్తిత్వస్య హేతౌస
త్వాదవ్యాప్తిరతో మాత్రపదనివేశఇతితు నసత్ సాధ్యాభావ వృత్తిధర్మ

త్వేనైవ నివేశసత్త్వా త్సాధ్యాభావద్విత్వ మాదాయతదవచ్ఛిన్నాధికరణ
తాయాః కేవలాన్వయిత్వాత్ వ్యభిచారిణి తాదృశభిన్న సాధ్యాభావమా
త్రవృత్తివ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వ రూపధర్మమాదాయ జగతఏ
వ తదవచ్ఛిన్నవత్త్వాదతివ్యాప్తిరతః వ్యాసజ్యవృత్తీతి ఏకత్వానవచ్ఛిన్న ప
ర్యాప్తిసంబంధేన వృత్తిమత్త్వం వ్యాసజ్య వృత్తిత్వం ద్విత్వస్యాప్యేకతా
దృశ ధర్మావ్యాప్యతయా తద్భిన్నత్వాసంభవాత్తాన్యూనవృత్తీతి వ్యధికర
ణానాం ఘటత్వాద్యుదాసీన ధర్మాణాం న్యూనవృత్తితయా తత్తద్భేదకూ
ట నివేశే గౌరవం వస్తుతస్తు రూపాభావసాధ్యకే లక్షణఘటకత్వేనాభిమ
తమాత్ర తన్నిలఘటితకూటత్వ తత్ప్రతరూపఘటితకూటత్వాదీనాం సర్వేషా
మేవ న్యూనవృత్తిత్వాత్తద్భిన్నత్వం నస్యాదితి త్రిత్వాదీనామేవ తద్భిన్నత
యా తదవచ్ఛిన్నాధికరణాప్రసిద్ధిరతస్తద్వ్యావృత్త్యై నివేశః నచ తత్స్వస
మానాధికరణత్వం వృత్తిమత్త్వత్పదార్థభేదానివేశేన లాఘవాదితివాచ్యం
దర్శితకూటత్వయోర్వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ఏవసామానాధికర
ణ్యాత్ నాపితాదృశ ధర్మనిష్ఠవ్యాప్య వృత్తితానిరూపకాధికరణవృత్తిత్వంత
స్యతత్పర్యాప్త్యధికరణపర్యాప్తత్వరూపత్వేనవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ధూ
మాభావద్విత్వస్య ధూమసామాన్యాభావ సాధారణత్రిత్వా వ్యాప్యత్వేన
తాదృశసాధ్యాభావ మాత్రవృత్తిత్వసత్త్వా జ్జగతఏవ తదవచ్ఛిన్నా
ధికరణతయా అతివ్యాప్తేః నాపి స్వవ్యాపకతత్తత్త్వం గౌరవాత్ కింతు త
ద్వదన్యావృత్తిత్వం నిరుక్తకూటత్వయోరన్యోన్యావ్యాప్యత్వేన సంగ్రహః న
చ న్యూనవృత్తిత్వం స్వవ్యాపక తత్తత్త్వేసతి తద్భిన్నత్వం తావతాపి నిరు
క్తకూటత్వయోరన్యోన్యన్యూనవృత్తిత్వా భావేన సంగ్రహ సంభవాదితి
వ్యావృత్త్యంవ్యర్థం పూర్వోక్తద్విత్వసంగ్రహాయతద్భిన్నత్వనివేశఃయద్వా
తద్భిన్న తద్వ్యావృత్త్యనివేశాత్తన్న్యూనవృత్తిత్వం వ్యర్థమితివాచ్యం సా
ధ్యాభావయోరపేక్షాబుద్ధిక్రమేణ క్రమజనితయోర్ద్విత్వయోః పరస్పర భి
న్నత్వాత్ పరస్పర వ్యాప్యత్వాచ్చ తద్భిన్నత్వాభావేనా సంభవభయేనత
న్న్యూనవృత్తిత్వస్యావశ్యకత్వాత్ తచ్చ తత్సమానాధికరణ భేదప్రతియో
గితావచ్ఛేదకత్వ పర్యాప్త్యధికరణత్వం పర్యాప్తిఫలంస్ఫుటం నతు తత్ర

న్యూనవృత్తిత్వంచ సమానాధికరణాభావప్రతియోగిత్వతమాత్రం ఉక్తస్థలే త
ద్రూప్రవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావోభయత్వాదిరేవ తాదృశోధ
ర్మ స్తస్యరూపాంతర సాధారణత్రిత్వాదిన్యూనవృత్తిత్వేపి తాదృశత్రిత్వా
ద్యవచ్ఛిన్నస్యక్వచిదప్యవృత్తేః తస్యాధేయతానవచ్ఛేదకత్వమాధేయతావచ్ఛే
దకీభూత తాదృశధర్మన్యూనవృత్తితావిరహాత్ నచ సమనియతాభావైక్యే
వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాత్రవృత్తివ్యాసజ్యవృత్తిధర్మాప్రసిద్ధ్యా
కేవలాన్వయి సాధ్యకేఽవ్యాప్తిరితివాచ్యం తథాసతి వ్యాసజ్యవృత్తిత్వస్థలే
అవ్యాసజ్యవృత్త్యనేకవృత్తిధర్మభిన్నత్వస్య నివేశనీయత్వాత్ కేవలాన్వ
యి సాధ్యకే సాధ్యాభావత్వస్యైవ తథాత్వాదిత్యతో దోషాంతరదానాయ

సామానాధికరణ్య ప్రవేశః వైయర్థ్యాత్ అథ కేవలాన్వయిని సాధ్యా
భావకూటత్వస్యాపి స్వాధికరణప్రత్యేక వృత్తిభేద ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకత్వాత్తద్భిన్న ధర్మాప్రసిద్ధిః నచ ఖేటె నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వం
ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వంవా విశేషణమితినస్వస్య న్యూనవృత్తిత్వమితివాచ్యం
తథాసతి రూపాభావ సాధ్యకే వ్యధికరణరూపద్వయ సాధారణత్రిత్వస్యా
పి తాదృశధర్మభిన్నతయా తదవచ్ఛిన్నాధికరణా ప్రసిద్ధే రవ్యాప్తిరితి
చేన్న త్రిత్వాద్య వచ్ఛిన్నాధికరణాప్రసిద్ధావపిద్విత్వమాదాయైవ తాదృశధ
ర్మ భిన్న ధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణ ప్రసిద్ధేః గగనాధికరణాప్రసిద్ధావపి గగ
నస్య ప్రమేయత్వేన ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నాధికరణ ప్రసిద్ధివత్ ఆధేయతా
వచ్ఛేదకనివేశఫలమాహ * ఉక్తస్థలేఇతి * సాధ్యాభావత్వస్యైవేతి * ఏవ
కారేణ కేవలాన్వయిసాధ్యకే నసాధ్యాభావత్వ కూటనివేశః అకించిత్కర
త్వాదితి సూచితం * తథాత్వాదితి * అత్రిసమనియతాభావైక్యాదుక్త
న్యూన వృత్తిత్వ విశిష్ట తద్వ్యాప్యప్రసిద్ధిరితి నశంక్యం తన్న్యూనవృత్తి
త్వ తద్వ్యాప్యత్వయోరుభయోరభావస్యోక్తత్వాత్ యద్వాతద్వ్యాప్యత్వం
పూర్వోక్తమేవ తన్న్యూనవృత్తిత్వంచ తత్సమానాధికరణాత్యంతాభావప్ర
తియోగిత్వం ఏవంచ కేవలాన్వయిసాధ్యకే గగనాదావేవ తద్విశిష్టతద్వ్యా
ప్యత్వ ప్రసిద్ధిః నచ సాధ్యాభావ ద్విత్వస్య తదధికరణప్రత్యేక వృత్త్యభా
వప్రతియోగిత్వ మస్త్యేవ అభావస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్య ప్రవేశస్తున్య

వృత్త్యా హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధం నివేశయతి *కించేతి* ధూమాదావవ్యాప్తి
రితి * వహ్నిమన్మాత్రసమవేతఘటాదౌ వర్తమానస్య నిర్వహ్నిసమవేత
త్వాభావస్య తత్రాసత్త్వాదితి భావః ఏతచ్చ యత్కించిత్సంబంధావచ్ఛిన్న
తాదృశవృత్తిత్వత్వసమనియతప్రతియోగితాకాభావనివేశాభిప్రాయేణ అ
న్యథా నిర్వహ్నిసంయుక్తత్వాది సాధారణ తాదృశవృత్తిత్వత్వం ప్రతి త
థావిధాభావప్రతియోగితాయా అవ్యాపకత్వాత్తస్య లక్షణాఘటకతయా
వృత్తిమన్మాత్రస్యైవ సాధ్యాభావాధికరణ కాలాదౌ వృత్తేః నిర్వహ్నివృత్తి
త్వ సామాన్యాభావస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్యైవ
వృత్తిమద్వృత్తిత్వాదవ్యాప్త్యసంగతేః అత ఏవ సంబంధమనివేశ్య తాదృశాధి
కరణ వృత్తిత్వత్వ సమనియతప్రతియోగితాకాభావనివేశపక్షే దూషణాంత
రమాహ * సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేనేతి * ఏతచ్చ కాలికసంబంధావ
చ్ఛిన్న సాధ్యాభావస్య కాలాదావసత్త్వేపి. తస్య యథావివక్షితసాధ్యాభావ
సముదాయవత్త్వ మక్షతమేవేతి సూచనాయ కాలాదావిత్యాది పదాద్విష
యితాసంబంధేన వస్తుమాత్రసంబంధిన ఈశ్వరజ్ఞానాదేః పరిగ్రహః

ధర్మః ప్రత్యేకం ద్విత్వావచ్ఛేదస్య సర్వసంమతత్వాత్ ఇతి వాచ్యం పర్యా
ప్త్యఘటిత స్వరూపసంబంధేన ప్రతియోగిత్వస్యోక్తత్వాత్. వైశిష్ట్యాద్యనవ
చ్ఛిన్నస్యాం వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నస్యాం వా ప్రతియోగిత్వవిశేషణం
యద్వా తద్ధర్మావచ్ఛిన్న సమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం
తన్న్యూనవృత్తిత్వం తచ్చ ఘటత్వేన వాచ్యత్వాద్యభావత్వ నిరూపితం ప
టాదివృత్తిత్వ విశిష్టవాచ్యత్వాద్యభావత్వాదౌ పటాదివృత్తిత్వ విశిష్టఘట
త్వేన వాచ్యత్వాభావత్వాదౌ వా ప్రసిద్ధం అత్రాన్యవచ్ఛేదకత్వ పర్యాప్తిసం
ఘాత్ అతశ్చ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక వ్యాసజ్యవృత్తిసాధ్యాభావమాత్ర వృత్తిధ
ర్మస్య ద్వైధానివేశభయేన స్వవ్యాపకతాదృశధర్మానిరూపిత న్యూనవృ
త్తిత్వ పర్యాప్త్యధికరణ భేదనివేశోపి. భవత్యేవ * వహ్నిమదితి * వహ్ని
మన్మాత్రకపాలారబ్ధపర్వతసంయుక్తఘటాదౌ దూషణాంతరమిత్యంతర పదం
యత్కించిత్సంబంధ నివేశ కల్పేయ దూషణేతరపరం కాలః కాలత్వ
విషయితాన్యతరవానాప్త దివ్యత్వాదిత్యాదౌ వనతిప్రసంగాదాహ

వ్యభిచారిణీతి యత్సాధ్యకేవృత్తిమన్మాత్రాధికరణస్య కాలాదేర్వివక్షితసాధ్యాభావకూటవత్వం తాదృశవ్యభిచారి హేతావిత్యర్థః ద్రవ్యత్వసాధనకే ద్రవ్యత్వ పృథివీత్వాన్యతరాభావ శుద్ధద్రవ్యత్వాభావయోర్వాయుత్వాది హేతుకే రూపాద్యాత్మక సాధ్యాభావస్య సత్వాదిసాధ్యకే సంయోగేనసమవాయేనవాయత్రహేతుః తత్ర సత్తాత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యచ సాధనవదవృత్తిత్వాత్ సాధనసమానాధికరణత్వేనలభావేపి శేషితేనతానభావానాదాయోక్తస్థలేష్వతివ్యాప్త్యవ్యాప్తిప్రసంజనసంభవఇత్యాశంకతె * సాధనేతి * సద్ధేతౌవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావానామేవ సాధనసమానాధికరణతయా తాదృశాభావకూటాధికరణం జగదేవ వ్యభిచారిణిచ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావస్యాపి తథాత్వాత్ తాదృశాభావకూటాధికరణం నిస్సాధ్యమేవ సాధనసామానాధికరణ్యోపలక్షితాభావాధికరణత్వమేవ నివేశ్యం నతు తద్విశిష్టాధికరణత్వం తేన వ్యతిరేకిణి హేతౌతద్విశిష్టాధికరణావృత్తిత్వాభావస్యవృత్తిమద్వృత్తిత్వసంభవేపి నావ్యాప్తిః సాధనసమానాధికరణత్వం సాధనతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధనతావచ్ఛేదక విశిష్టవద్వృత్తిత్వం తేనద్రవ్యత్వాదేః కాలికసంబంధేన అధికరణేస్పందాదౌసత్తాధికరణె గుణాదౌచ ద్రవ్యత్వ పృథివీత్వాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య సత్వేపి ద్రవ్యత్వపృథివీత్వోభయాది సాధ్యకే ద్రవ్యత్వద్రవ్యాన్యవృత్తిత్వ విశిష్టసత్వాదౌ నాతివ్యాప్తిః నచ సత్తాయాం సాధ్యాభావకూటవద్గుణాదివృత్తిత్వసత్వాద్విశిష్టసత్వే తదభావస్య దుర్లభతయానోపదర్శిత సాధ్యకే విశిష్టసత్వేఅతివ్యాప్తిప్రసక్తిరితివాచ్యం సాధనతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వానివేశె ద్రవ్యత్వాది సాధ్యకవిశిష్టసత్వే అవ్యాప్తివారణాయ విశిష్టానుయోగికాభావాభ్యుపగమస్యావశ్యకతయా ఉక్తస్థలేఅతివ్యాప్తిప్రసక్తేః సంయోగేసాధ్యే సంయోగెన ఘటాదిహేతౌ సంయోగత్వావచ్ఛిన్న సంయోగాభావస్య

* యత్సాధ్యకఇతి * విశిష్టానుయోగికాభావాభ్యుపగమస్యేతి * సాధనతావచ్ఛేదకె సాధ్యాభావకూటవద్వృత్తితావచ్ఛేదకత్వాభావనివేశస్యేతిత్వపపాఠః తత్రసాధనతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నానుయోగితాకత్వనివేశేపివిశిష్టానుయోగికత్వస్యస్వహస్తితత్వాత్ వ్యాప్యవృత్తిత్వంనిరవచ్ఛి

ఉత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన సాధనవతివృత్తే ర్వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశిష్టస్యాధికరణేగు
ణాదౌ సంయోగేనవృత్తేరప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిః సంయోగీసత్త్వాదిత్యాదౌ జ
గత్యేవ సంయోగాభావవత్త్వేన అతివ్యాప్తేశ్చ వారణాయ వ్యాప్యవృత్తిత్వవి
శిష్టాభావవత్త్వానివేశనస్యావశ్యకత్వాదిత్యతః అనవచ్ఛిన్నేన వృత్తిరత్ర ప్రవే
శ్యా అథసాధనసమానాధికరణత్వేన సాధ్యాభావే విశేషితేపి సత్తావాన్
జాతేరిత్యాదావవ్యాప్తివారణ మశక్యమేవ ప్రత్యేకం సాధనసమానాధికర
ణాభ్యాం ద్రవ్యత్వవిశిష్టసత్తాభావద్రవ్యాన్యత్వవిశిష్టసత్తాభావాభ్యాం
ఘటితాభావసముదాయస్య సామాన్యాదావేవసత్త్వాత్తత్రచ హేతుతావ
చ్ఛేదకసంబంధేన వృత్తేరప్రసిద్ధేః యత్తు ద్రవ్యత్వాది విశిష్టసత్తాభావప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకకోటౌ సత్తాత్వం ననివేశ్యతే ద్రవ్యత్వాదివైశిష్ట్యమాత్ర
స్యైవ తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వసంభవాదితి ద్రవ్యత్వాదిసాధారణద్రి
న్నవృత్తికత్వం నను వ్యాసజ్యవృత్తిత్వవైశిష్ట్యానివేశాదేవనావ్యాప్తి రిత్యతఆ
హ * సంయోగీతి * నచావచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యత్వం వ్యాప్యవృత్తిత్వం తచ్చ
నసంయోగాభావేఇతి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసంయోగాభావము
పాదాయ నావ్యాప్తిరితివాచ్యం తద్రీత్యైవసంయోగీసత్త్వాదిత్యాదావతివ్యా
ప్తేర్దుర్వారత్వాత్ *అత్ర* సాధనసమానాధికరణ్యాఘటకత్వంసప్తమ్యర్థః
అథ తద్రూపాభావవాన్ప్రమేయత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావస్యతద్రూపస్యాని
రవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వాభావాద్వ్యధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతి
వ్యాప్తిఃనచ ప్రాచాంమతే రూపస్య స్వాత్యన్తాభావాసామానాధికరణ్యాన్ని
రవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వంబ్రూమః అయంగ్రంథస్తు తన్మతఏవేతివాచ్యం తథాసతి
ఘటతద్వాయుద్విత్వఘటైతద్వాయుద్విత్వాది రూపసాధ్యాభావస్య ప్రత్యే
కం సాధనసమానాధికరణస్య కూటవతిఘటాదౌ వాయుత్వాదేరవృత్తేః స
త్తాన్యపృథివీసమవేతత్వాన్యత్వాది సాధ్యకే సాధనసామానాధికరణ్యదానే
ప్యతివ్యాప్తిసత్త్వాద్భూతత్వమూర్తత్వాన్యతరాభావసాధ్యకానుధావనస్య
నిర్బీజత్వాపాతాదితి చేన్న నవ్యమతే తస్యసద్ధేతుత్వాత్ ఏతద్గ్రంథస్య
నవ్యాభిప్రాయకత్వాత్ అన్యథాప్రాచాంమతే తద్రూపాదేరవచ్ఛిన్నవృత్తి
కత్వాచ్చైతద్రూపాత్యంతాభావవానిత్యాది పూర్వగ్రంథలభ్యమిత్యతి వ్యా

వ్యత్వాదివైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితాయాః సత్తాత్వసమనైయత్యే
విరహాన్న తాదృశాభావస్య లక్షణఘటకతేతి సమాధానం తదతితుచ్ఛం ద్ర
వ్యత్వవిశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదావపి దృశయుక్త్యా సాధ్యతావచ్ఛేదక
తాదృశవిశిష్టసత్తాత్వస్య అభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాత్ ద్రవ్యత్వా
దివైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నాభావస్య చ సాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియతప్రతియోగితా
కత్వాభావాద్వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతివ్యాప్తేర్దుర్
వారతయా ఏతల్లక్షణవాదినా గురుధర్మస్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదక
త్వమతస్యావలంబనీయత్వాత్ ద్రవ్యత్వవిశిష్టసత్తాత్వాదేః ప్రతియోగితాన
వచ్ఛేదకత్వేపి సమవేతవాన్ జాతేరిత్యాదౌ సమవాయేన ఏతద్రూపాన్యత్వ
విశిష్టాభావతద్రూపాన్యత్వవిశిష్టాభావాదీనాం సమవేతత్వసమనియతప్ర
తియోగికతయా ప్రత్యేకం సాధ్యసమానాధికరణతయా చ తద్ఘటితకు
టాధికరణే సామాన్యాదౌ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన వృత్తేరప్రసిద్ధ్యా అ
వ్యాప్తివారణాసంభవాత్ ఏవం విశిష్టస్యాతిరిక్తతామతావలంబనాత్తద్ఘటితవి
శిష్టాభావానాం సాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియతప్రతియోగికత్వవిరహోపపా
దనేన సమాధానమపి హేయం

త్తేర్దుర్వారత్వాత్ * ఏవమితి * అత్ర చ ప్రతియోగితావిశిష్టవ్యాపకతావ
చ్ఛేదకసాధ్యతావచ్ఛేదకత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యత్వమిత్యుక్తావపి
విశిష్టత్వసాధ్యతావచ్ఛేదకే న నిష్ప్రయోగస్సంభవతీతి తు న వాచ్యం సత్తాదిసా
ధ్యకే విశిష్టసత్తాద్యభావమాదాయాతివ్యాప్తేరనుద్ధారాత్ అత్ర ప్రయోజ
నాభావే సాధ్యతావచ్ఛేదకకోటౌ సత్తాత్వాదేరనివేశాద్ద్రవ్యత్వవిశిష్టసత్తాది
సాధ్యకే నాతివ్యాప్తిః నచ తత్ర తన్నివేశేపి సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యత్వ
స్థానే సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకవ్యాప్యత్వనివేశాద్ద్రవ్యత్వవిశిష్టాభావసం
గ్రహ ఇతి వాచ్యం తథా సతి పృథివీద్రవ్యత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాదిత్యా
దౌ జాత్యభావస్యాపి లక్షణఘటకత్వాపత్త్యా అతివ్యాప్తేరిత్యభిప్రేత్యాహ
* ద్రవ్యత్వేతి * స్వరూపసమవాయోభయఘటితసంబంధేన ద్రవ్యత్వవైశిష్ట్య
మితి తదవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాః స్వసమవేతత్వసమనైయత్యం సత్తావా
న్జాతేరిత్యాదావుక్తపూర్వపక్షే కేషాంచిత్సమాధానముపన్యస్యతి *ఏవమితి *

ఉక్తస్థలఏవ ద్రవ్యత్వ తదన్య సమవేతోభయ గుణత్వతదన్యసమవేతోభ
య కర్మత్వతదన్యసమవేతోభయాభావానాం సాధ్యతావచ్ఛేదక సమ
వేతత్వ సమనియత ప్రతియోగితాకానాం ప్రత్యేకం సాధన సమానా
ధికరణానాం సముదాయవతి సామాన్యాదౌ సమవాయేన వృత్తేరప్రసి
ద్ధ్యాఽవ్యాప్తేః తావతాపి వారణాసంభవాత్ నచ యాదృశ సాధ్యాభా
వస్తోమాధికరణం సాధనాధికరణం తాదృశస్తోమాధికరణ వృత్తిత్వాభావ
స్య వివక్షితత్వాత్ ఉక్తాభావసముదాయాధికరణతాయాః సాధనవత్యసం
భవాత్ నతత్సముదాయస్య లక్షణఘటకతేతి నాప్రసిద్ధిరితివాచ్యం ఏవంసత్య
పి తాదృశవిశిష్టాభావాద్యేకతరవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావస్తోమ
స్య తాదృశస్యాధికరణే కేషాంచిద్వృత్తిమత్తామవృత్తేః సాధనస్యచవృత్తేర
వ్యాప్తితాదవస్థ్యాత్ ఏతాదృశ వివక్షానుసరణే భూతత్వమూర్తత్వాన్యత
రాభావవాన్ స్పర్శవదన్యత్వాదిత్యత్ర భూతత్వ మూర్తత్వోభయఘటితసా
ధ్యాభావకూటవతి మనసోరవృత్తితయా వక్ష్యమాణాతివ్యాప్తేరసంగతి ప్రసం
గాచ్చ సాధనవతోనిస్పర్శస్య కస్యచిదపి తాదృశోభయఘటిత స్తోమాధికరణ
త్వవిరహేణ తాదృశస్తోమస్య లక్షణాఘటకత్వాత్ ప్రతియోగితాయాం సా
ధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యత్వ విశేషణవైయర్థ్యాపత్తేశ్చ పృథివీద్రవ్యత్వ ప్ర
కారకప్రమావిషయత్వాదిత్యాదౌ జలావృత్తిత్వ తేజోవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభా
వ ఘటితకూటవత్వస్య కస్యచిదపిసాధనవత్యసత్వేనతాదృశ కూటస్య లక్ష
ణాఘటకత్వాత్ యాదృశకూటవత్వం సాధనవతస్తద్వద్వృత్తిత్వాభావస్య

ఉక్తస్థలఏవేతి * ఏకపశిష్టాపరత్వాదన్య దుభయ పదార్థతావచ్ఛేదక
మస్తి ద్రవ్యత్వ పృథివీత్వోభయ సాధ్యకస్య తత్రైవ సంగమనీయత్వాత్ అ
న్యథా విశిష్టసాధ్యకాంతర్భావస్యాన్యదిత్యుక్తాభావానాం లక్షణఘటకతా
సాధ్యసమనియతతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నాభావ నివేశే పూర్వపక్ష ని
రాసనంభవేపి పుచ్ఛమేవ పర్యవస్యేత్ పృథివీద్రవ్యత్వప్రకారకప్రమావిష
యత్వాదిత్యాదౌ జలాసమవేతాభావాది వారణాయ సాధనవతిసంభవద్వైకా
ధికరణ్యైకత్వ రూపసాధన సామానాధికరణ్యస్య లాఘవేన నివేశ్యతయాసా
ధ్యవ్యాప్యతావచ్ఛేదకత్వోపాదానే గౌరవాదితి సాధ్యతావచ్ఛేదక సమని

సాధనే అసంభావితత్వాదతివ్యాప్త్యనవకాశాదితిచేత్ అత్రాహుః సాధ్య
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న| సాధ్యవద్వృత్తిసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభా
వభిన్నత్వేన సాధ్యాభావవిశేషణాముపదర్శిత విశిష్టాభావనిరాసః గుణ
కర్మాన్యత్వ విశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ విశిష్టసత్తాత్వావచ్ఛిన్నసత్తా
ద్యభావస్యసంగ్రహాయావచ్ఛిన్నాంతంవృత్తిర్నిరవచ్ఛిన్నాగ్రాహ్యా అన్యథా
సంయోగీసత్వాదిత్యాదౌ సంయోగత్వావచ్ఛిన్న సంయోగాద్యభావస్యసా
ధ్యవద్వృత్తితయా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవలక్షణఘటకత్వేన అ
తివ్యాప్త్యాపత్తేః సద్ధేతౌ సాధనసమానాధికరణస్య సాధ్యవద్వృత్త్యన్యస్యా
ప్రసిద్ధేః సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నేతి తథాచ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛి
న్నసాధ్యాభావపవ విశిష్టభేదప్రసిద్ధిః నచైవంసాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వం
ప్రతియోగితావిశేషణం వ్యర్థం అభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ ఘట
త్వాది రూపాభావస్య ఉక్తవిశేషణేనైవ వ్యావర్తనాదితివాచ్యం ప్రమేయ
సాధ్యకస్థలే ఘటత్వపటత్వోభయాద్యవచ్ఛిన్న ప్రమేయసామాన్యాభావస్య
గగనత్వాద్యవచ్ఛిన్న గగనాభావాభిన్నస్య సంగ్రహాయ సాధ్యతావచ్ఛేదక
వ్యాపకత్వేన సమానాధికరణ ధర్మస్యావశ్యం నివేశనీయతయా ఘటత్వా
దిరూపాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక ఘటత్వాభావత్వాదేస్స అభావత్వా

యత ప్రతియోగితాకాభావ ఘటితలక్షణే సమాధత్తే॥అత్రాహురిత్యాదినా॥
యద్యపి సద్ధేతుమాత్రఏవ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావస్య గగ
నాభావాభిన్నతయా అసంభవప్రసక్తేః ప్రమేయసాధ్యకానుధావనంవిఫలం
తథాపి సాధనసమానాధికరణ ధర్మే సాధ్యతావచ్ఛేదక సామానాధికరణ్యా
దానైనైవ తద్వారణసంభవాత్ వ్యాపకత్వపర్యంత ప్రవేశార్థం తదనుధావ
నం నచ ఘటత్వేన వహ్న్యభావస్య స్వరూపసంబంధేన తత్తద్వహ్న్యభా
వాభిన్నతయా వ్యాపకత్వపర్యంత సార్థక్యసంభవాదుక్తానుధావనం వ్య
ర్థమేవేతి వాచ్యం వ్యాపకత్వ పర్యంతప్రవేశేపి స్వరూపసంబంధేన వ
హ్నిసామాన్యాభావ వారణార్థం వక్ష్యమాణసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి
తాకస్యైవ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య నివేశనీయత్వాత్

వ్యాపకత్వేన ఘటత్వాదావిశిష్టభేదస్య అక్షతత్వాదేతద్విశేషణేన తదవ్యా
వృత్తేః నచ వాచ్యత్వాదిసాధ్యకస్థలే ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్న వాచ్యత్వాద్య
భావస్య సంయోగాదివ్యధికరణ సంబంధావచ్ఛిన్నవాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నవా
చ్యత్వాద్యభావాభిన్నతయా సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకసమానాధికరణ ధ
ర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ మక్షతమితి తత్సంగ్రహాయ సమానాధిక
రణసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యాపి సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ప్రతి
యోగిత్వ విశేషణతాయా ఆవశ్యకత్వాత్ ప్రమేయసాధ్యకస్థలీయోక్తాభా
వస్య వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్న గగనాద్యభావాభిన్నత్వేపిప్రతియోగితావ
చ్ఛేదక ధర్మేసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వవిశేషణసంతరేణైవ విశిష్టభి
న్నత్వ మవ్యాహతమేవేతివాచ్యం ఏవమపి గగనత్వాదినా ప్రమేయసామా
న్యాభావస్య సమానాధికరణధర్మ తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి
తాకతయా ఉక్తాభావస్య తదభిన్నత్వేన తత్ర విశిష్టభేద నిర్వాహాయ తా

---

* ఘటత్వాదావితి* నచ ఘటత్వాదేర్ఘటత్వాభావతదన్యాభావోభయత్వ
రూపం యదభావత్వ వ్యాపకం తదవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంభవః త
త్ర లాఘవేన ఘటత్వాభావత్వస్యైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్ * వా
చ్యత్వాదీతి * నచ వహ్న్యాది సాధ్యకేపి ఘటత్వావచ్ఛిన్న వహ్న్యాద్యభావ
స్య వ్యధికరణ సంబంధావచ్ఛిన్నాభావాభిన్నతయా సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యా
పకసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావభిన్నత్వా సంభవాదవ్యాప్తిసంభ
వే కేవలాన్వయి పర్యంతానుధావనం నిర్బీజమితి వాచ్యం సాధనసమానాధి
కరణత్వేన సాధ్యాభావావిశేషణతాకల్పే వ్యతిరేకిణి సాధ్యసామాన్యాభావ
స్యాపి లక్షణఘటకతయా తాదృశాభావస్య వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్నా
భావానాత్మకతయా అవ్యాప్త్యభావాత్ తథాచ తన్నివేశే తదనివేశేచకే
వలాన్వయినివ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ లక్షణఘటకతయా ఏత
దనుసృతమితి నను గగనత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావ ప్రతియోగితాయా
గగనఏవస్వీకారా త్తాదృశాభావాసంగ్రహఏవ తాదృశప్రతియోగితానమా
నాధికరణ సంబంధాభావాత్ కించ సమానాధికరణ ధర్మసంబంధావచ్ఛి
న్నాభావ నివేశే సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియతప్రతియోగితాయాం స్వా

దృశవిశేషణస్యావశ్యకత్వాత్ సమానాధికరణసంబంధావచ్ఛిన్నత్వవిశే
షణం పరిత్యజ్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వం ప్రతియోగితా
యాంనివేశ్యత ఇత్యర్థస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వరూపప్రతియోగితావ

చ్ఛతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య నవ్యావృత్తిసంభవః తథాహి స
మవాయేన వహ్నౌ సాధ్యే సంయోగేన ధూమహేతౌ సంయోగసంబంధా
వచ్ఛిన్నసాధ్యాభావో నసమానాధికరణధర్మాసంబంధావచ్ఛిన్నాభావభి
న్నః కింతు సమవాయావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావ ఏవ తాదృశ ఇతి తద్వతి పర్వతా
దౌ ధూమస్య వృత్తేరతివ్యాప్త్యసత్త్వాదతస్సమానాధికరణసంబంధావచ్ఛిన్న
త్వం పరిత్యజ్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వం వివేశయతి * స
మానేతి * నన్వత్ర సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వమపేక్ష్య లాఘ
వాద్గగనాభావభిన్నత్వమేవ నివేశ్యతాం అన్యథా విశిష్టసత్తాభావాదీనాం
యత్కించిత్సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావభిన్నత్వేన వారణానుపప
త్తేః సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వస్యోక్తరీత్యా ఐ
క్యాసంభవేన ఏకత్రసాధ్యవద్వృత్తిత్వం నివేశ్య భేదకూటనివేశే మహాగౌర
వాత్ ఏవంచ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వం వ్యర్థమేవేతి మైవం విశి
ష్టసాధ్యవద్వృత్తితావచ్ఛేదకీభూతధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వేనానుగతరూపే
ణావచ్ఛిన్నభేదనివేశాత్ ప్రథమావచ్ఛేదకత్వం ప్రతియోగితాసంబంధేన
ద్వితీయం తు ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన నచ సాధ్యసమానాధి
కరణో ఘటాభావాదిస్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతఘటత్వావచ్ఛిన్నప్ర
తియోగితాకో ఘటత్వాదినా వ్యధికరణధర్మేణావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకో
పీతి వాచ్యం యాదృశప్రతియోగితాసంబంధేనావచ్ఛేదకత్వం తాదృశప్రతి
యోగితాకాభావత్వస్య వాచ్యత్వాత్ స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వస్వావచ్ఛే
దకసంబంధతాదాత్మ్యోభయసంబంధేన తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా
విశిష్టప్రతియోగితానివేశాన్న యాదృశతాదృశనిబంధనో ననుగమః స్వావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వంచ స్వావచ్ఛేదకతావిశిష్టావచ్ఛేదకతాకత్వం వైశిష్ట్యం
చ స్వసామానాధికరణ్యస్వావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వోభయసంబంధేన
ప్రయోజనం తూహ్యం ఏవంచ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావాదావప్ర

చ్ఛేదకవిశేషణ సార్థకత్వస్యచోపపాదనసంభవాచ్చ సాధ్యవద్వృత్తి స్తా
దృశాభావశ్చ ఉభయత్వాదినాసాధ్యాభావప్రసిద్ధ ఇతి న కాచిదనుపపత్తిరితి.

సిద్ధ్యై వ్యధికరణధర్మవిశిష్టప్రతియోగినః ప్రతియోగితాసంబంధేన వర్త
మానత్వాసంభవేన తాదృశధర్మస్య నతదవచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వమితి స్ఫో
రణాయైవ ధర్మే సామానాధికరణ్యోపాదానం యద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వస్వ
సామానాధికరణ్యోభయసంబంధేన యత్కించిద్ధర్మవిశిష్టసాధ్యవద్వృత్తి
తావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకాభావత్వమనుగతమితి * ఉపపాదనేతి * స్వ
సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వ నిరూపకత్వరూప సమానా
ధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నత్వవిశేషణ సంబంధావచ్ఛిన్నత్వ సాధ్యతావచ్ఛేద
క వ్యాపకత్వయోర్వ్యావృత్తిశ్చింత్యైవ స్వవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాయా
యాప్రతియోగితాతదన్య ప్రతియోగితాకత్వోక్త్యా వహ్నిజలోభయత్వేన ప్ర
మేయాభావ ప్రతియోగితాయా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాయా అన్యా త
దుభయనిష్ఠతదుభయత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితైవ తదనిరూపకాభావాప్ర
సిద్ధిః ఆధేయతానవచ్ఛేదక వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వస్య ప్రతియో
గితావిశేషణత్వే మహాగౌరవమితి స్మర్తవ్యం * ఉభయత్వాదినేతి * ప్ర
మేయసాధ్యకేచ ఘటత్వ ప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వ తదన్యప్రమేయోభయా
భావప్రసిద్ధిః నచైవం వహ్నిఘటోభయాభావవద్వహ్ని గగనోభయాభావ
స్య సాధ్యవద్వృత్తిసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛి
న్నప్రతియోగితాకతయా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య తదన్యత్వా
భావాదసంభవ ఇతి వాచ్యం సమానాధికరణధర్మావృత్తితానవచ్ఛేదక వ్యా
సజ్యవృత్తిధర్మభిన్నత్వస్య నివేశ్యత్వాత్ నచ తాదృశాభావస్య గగనత్వమే
వప్రతియోగితావచ్ఛేదకమస్త్వితి వాచ్యం గగనత్వమపేక్ష్యద్విత్వస్య లఘు
త్వాత్ గగననిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వస్య కథంచిల్లఘుత్వేపి న్యూనవృత్తిత్వేనానవచ్ఛే
దకత్వాచ్చ అత్రవదంతి ఉక్తోభయాభావవారణాయ లాఘవాత్ప్రతియోగి
తాయాం వృత్తిమద్వృత్తిత్వం సమానాధికరణ ధర్మేప్రతియోగితాయా
మేవ వాధికరణతావచ్ఛేదకత్వమేవోచితం అతశ్చ గగనత్వస్యాధికరణతానవ
చ్ఛేదకతయా గగనాద్యభావస్యాపి వారితత్వాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప

ఏతేన నీలరూప ఘటత్వోభయాభావవాన్ నీల ఘటాన్యత్వాదిత్యాదౌ
సాధన సమానాధికరణం పటీయ నీలరూపం ఘటత్వంచ న ఘట ఇతి తాదృశ
నీలరూపఘటత్వాత్మక సాధ్యాభావఘటిత కూటాధికరణాప్రసిద్ధ్యా అవ్యా
ప్తిరిత్యపి నిరస్తం తాదృశాభావే ఉక్తభేదాసత్వేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛి

న్నత్వం వ్యర్థం తచ్చ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతావచ్ఛేదక వహ్నిజ
లోభయత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావవారణాయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబం
ధావచ్ఛిన్నసంబంధితావచ్ఛేదకత్వం అతశ్చ స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నాధే
యతావచ్ఛేదకీభూత వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నా
భావస్యాపి వారణాత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వమపి వ్యర్థమేవేతి యద్వా స
మానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వం స్వాధికరణావృత్తిత్వస్వావచ్ఛేద్య
త్వోభయసంబంధేన కించిద్ధర్మవిశిష్టప్రతియోగిత్వశూన్యత్వం సాధ్యవద్వృ
త్త్యభావీయ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాన్యత్వంవోపాదేయం
ఏవంచ గగనాభావమాదాయా దోషాత్సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వాదికం
వ్యర్థమేవ ప్రయోజనాభావేన యత్కించిత్ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వాదికప్రవే
శానివేశాన్న వహ్నిజలోభయత్వేన ప్రమేయాభావమాదాయ దోష ఇతి అ
త్రేదం సమాధీయతే యద్దీధితికారైరుక్తం సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వ
మపాదేయం తదా ఉక్త ఏవ ప్రకారస్సాధీయాన్ అన్యథా తు కించేత్య
స్యావతారికాయాం వక్ష్యమాణః నతు సాధ్యవద్వృత్త్యభావీయ వ్యధిక
రణ ధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాన్యత్వమపి గౌరవాత్ తథా చ ప్ర
కారద్వయేపి నవృత్తిమద్వృత్తిత్వాధికరణతావచ్ఛేదకత్వాదేర్నివేశావసరః
ఏతేన సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా మవృత్త్యవృత్తిత్వ
నివేశాదవ్యాపకత్వాంతవైయర్థ్యమిత్యస్య నాశంక్యమేవ అత ఏవ సాధన స
మానాధికరణత్వేన సాధ్యాభావవిశేషణత్వ పక్షేభూతత్వ మూర్తత్వాన్య
తరాభావ సాధ్యకాతివ్యాప్తిదానసంగతిః అన్యథా తాదృశవృత్తిత్వస్యావ్యా
ప్యత్వ వైయర్థ్యాత్తగసంగతేః అస్మాకంతు పూర్వం సార్వభౌమోక్తవిశేషణ
సద్భావమభిప్రేత్యైవ తత్సంగతిరితి. అత్రాపి హరిరామేత్యాద్యుక్త విశేషణానను
ప్రవేశేపి నీలరూపఘటత్వోభయాభావసాధ్యకోక్తహేతౌ సాధ్యాభావత్వ

న్నాభావస్యైవ లక్షణఘటకత్వాత్ ఏవం ఘటవృత్తిత్వ విశిష్టాకాశాభావా
దేరభావే సాధ్యే మేయత్వాది హేతౌ సాధ్యాభావస్య విశిష్టాకాశాభావా
దేరాకాశాభావానతిరిక్తతయా జగతఏవ సాధ్యాభావ కూటాధికరణతాప
త్త్యా అతివ్యాప్తిరితి సాధ్యాభావత్వ విశిష్టాధికరణత్వమేవ వివక్షణీయం త
థాచ పటేఘటవృత్తిత్వ విశిష్టాకాశాభావాభావో నాస్తీత్యాది ప్రతీత్యయా
భావాత్ పటాదేర్న తాదృశవిశిష్టాభావాధికరణత్వమితినదోషః ఏవంచసాధ
నాధికరణేపి సాధ్యాభావత్వేనవృత్తివివక్షణీయాఅన్యథాజాతిమదన్యత్వవి
శిష్టాకాశాభావస్య అభావేసాధ్యే సమవాయేన హేతౌ సాధనసమానాధి
కరణాకాశాభావస్య సాధ్యాభావత్వ విశిష్టస్యాధికరణే సామాన్యాదౌ సమ
వాయేనవృత్తేరప్రసిద్ధత్వాదవ్యాప్త్యాపత్తేః తాదృశవివక్షయాప్యుక్తోభయా
భావ సాధ్యకస్థలే అవ్యాప్తివారణం సంభవతి ప్రత్యేకాధికరణే ఉభయా
భావాభావత్వేనావృత్తేః

విశిష్టాధికరణతానివేశాదవ్యాప్తివారణం భవతీత్యాహ * ఏవమితి *
*సాధ్యాభావస్యేతి * అథఅత్రోపహితిత్యాద్యుక్తవిశేషణస్యైవానత్వాత్తా
దృశాభావస్య కథంలక్షణఘటకతా నచైవం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ
మాత్రస్యైవ తథాత్వేనతత్రాతివ్యాప్తిరితివాచ్యంవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నా
భావస్యాపి గగనాభావతయా తద్భిన్నత్వాభావేన తాదృశాభావాప్రసిద్ధిగన
తిప్రసంగాదితి చేన్న ఏతత్సాధ్యక సద్ధేతౌ తుల్యరీత్యా అవ్యాప్తిరితి సాధ్య
వద్వృత్తి సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్థానే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛి
న్న వద్వృత్తితావచ్ఛేదకానుయోగితానిరూపక సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛి
న్న ప్రతియోగితాభిన్న ప్రతియోగితాకత్వస్యైవ తాదృశావచ్ఛేదకీభూ
తసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితానిరూపితానుయోగితాభిన్న
సాధ్యనిరూపితానుయోగితాశాలిత్వస్యైవవావివక్షితత్వాత్తదతివ్యాప్తిసంగ
తేఃఅత్రైవంసమానాధికరణధర్మేణ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వవిశేషణవైయ
ర్థ్యం ప్రమేయసాధ్యకే తద్భిన్నానుయోగితాయాః ప్రసిద్ధేః సమానా
ధికరణ సంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య
చ వైయర్థ్యమితి చేన్న ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపక

త్వ నిరాసప్రకారె అత్రాప్యుభయత్వాది విశేషణస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప
కసమానాధికరణ ధర్మసంబంధావచ్ఛిన్నాభావత్వేనసాధ్యవద్వృత్తిర్యస్స
మానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ స్తద్భిన్నత్వేన సాధ్యాభావవిశేషణత్వే
తాత్పర్యం వాచ్యం ఏవంచా కస్థలేఅతివ్యాప్తివారణాయైవసాధ్యాభావత్వా
వచ్ఛిన్నాధికరణత్వం ప్రవేశ్యమేవ యద్యపి ప్రకృతసాధ్యసామానాధికరణ్యా
వచ్ఛేదకంయత్తాదృశధర్మ సంబంధావచ్ఛిన్న నిరూపితానుయోగిత్వం త
ద్వదన్యత్వప్రవేశే వాచ్యత్వఘటోభయాభావస్యతథావిధతయా తద్వదన్యకే
వలాన్వయ్యభావాప్రసిద్ధిః సమానాధికరణ ధర్మేసాధ్యతావచ్ఛేదక సంబం
ధావచ్ఛిన్నాధేయతావచ్ఛేదకత్వ నివేశేద సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపక
త్వాది వైయర్థ్యమత స్తత్రాధేయతానవచ్ఛేదక వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మ
భిన్నత్వం విరుద్ధోభయావృత్తిత్వం వానివేశ్యం తథాచ ఏతద్రూపవానేత
ద్రసాదిత్యాదా కపాలత్వరూప సామాన్యోభయాభావస్య ద్రవ్యత్వప్రకారక
ప్రమావిశేష్యత్వ ద్రవ్యత్వాన్యతరత్వేన సమవాయేన సాధ్యతాయాం క
థంచిదన్యతరాత్మక సాధ్యఘటత్వోభయాభావస్య సంభవేపి తాదాత్మ్యేనత
ద్వ్యక్తిసాధ్యకే సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నాభావ నివేశకల్పే ఆ
ధేయతానవచ్ఛేదకేత్యాదేర్విరుద్ధోభయేత్యాదేః ప్రయోజనాభావేనా నివే
శాత్తాదృశస్య తద్వ్యక్తితదన్యవ్యక్త్యుభయభేదస్య కేవలాన్వయినః సంభ
వేపి సాధ్యాభావే న తదన్యత్వం సమానాధికరణ సంబంధావచ్ఛిన్నాభావ
ప్రవేశవత్త్వేతు ప్రతియోగిప్రవిష్టాభావాప్రసిద్ధిః ఉక్తాభావప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకస్యాధేయతావచ్ఛేదకవ్యాసజ్యవృత్తిధర్మత్వాత్ విరుద్ధోభయ
వృత్తిత్వాచ్చ సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న తద్వ్యక్తితదన్యవ్యక్త్యుభయా
భావవారణాయ తాదృశ ధర్మవిశేషణస్యావశ్యకత్వాత్ తథాపి ధర్మవి
శేషణ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదక సామానాధికర
ణ్య సాధ్యతావచ్ఛేదకవన్నిష్ఠభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వోభయాభావ
రూపతయా అన్యవ్యక్తిభేదమాదాయైవ తత్ప్రసిద్ధిః ఏవంచ ఘటాభావస్య
సంభవేపి ఉభయత్వాదినా సాధ్యాభావఏవ ప్రసిద్ధఇతి గ్రంథో యథాశ్రు
తాభిప్రాయకః ఏవంస్థితే సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టసాధ్యవద్వృత్తిత్వ యు

ఘాశ్రితసాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపక సమానాధికరణ ధర్మసంబంధావచ్ఛి
న్నాభావత్వోభయాభావ నివేశస్తు ప్రకృతే తాదృశోభయాభావప్రసిద్ధి నిర
పేక్షోపి నిరాకార్యః తథాసతి ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టాకాశాభావాభావసాధ్యకస
ద్ధేతౌ గగనాభావరూపసాధ్యాభావే ఉభయసత్త్వేన తచ్ఛూన్యాభావాప్రసి
ద్ధేః నచ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ
త్వేన సాధ్యవద్వృత్తిత్వ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వోభయా
భావనివేశాన్నాప్రసిద్ధిః అతఏవతత్సాధ్యకవ్యభిచారిణ్యతి ప్రసంగభంగాయ
సాధ్యాభావత్వావచ్ఛిన్నాధికరణత్వ పర్యంతప్రవేశ వంగతిరితి వాచ్యం త
థాసతి తాదాత్మ్యేన తద్వ్యక్తిసాధ్యకే దర్శితోభయభేదస్య నిరుక్తోభయ
వత్త్వేన సాధన సమానాధికరణ సాధ్యాభావస్య తదాత్మకత్వేన తదుభయా
భావవత్త్వాసంభవాల్లక్షణ ఘటకాభావాప్రసిద్ధేర్ధర్మాన్తరత్వాత్ ఆధేయ
తానవచ్ఛేదకేత్యాది ధర్మవిశేషణస్యావశ్యకతయా తతోప్యప్రసిద్ధేః సా
ధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వస్య నిరుక్తోభయాభావరూపస్యధర్మవిశేషణత్వ
పక్షేపి నకోపిదోషఇతి భావనీయం అత్రేదంబోధ్యం దర్శితోభయభే
దాత్మకత్వం సాధ్యాభావస్య నయుజ్యతే తథాసతి తస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వాప
త్తేః నాపిసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వస్యాన్యాదృశోర్థః తథాసతి గగన
త్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావాదేర్వారణానుపపత్తేః తస్మాత్సాధ్యవద్వృ
త్తిత్వసాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకసమానాధికరణ ధర్మసంబంధావచ్ఛిన్నా
భావత్వోభయాభావఏవ నివేశ్యః దర్శితగగనాభావవారణాయ ధర్మ
స్సాధ్యతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్న ప్రకారతావచ్ఛేదకత్వేన విశేషణీయః దర్శి
తతద్వ్యక్తిసాధ్యకేచ ఘటభేదాదావేవ తాదృశాభావత్వాంతప్రసిద్ధిఃస్వ
నిష్ఠాధేయతాసామాన్యేసాధ్యవన్నిరూపితత్వ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపక స
మానాధికరణ ధర్మసంబంధావచ్ఛిన్నాభావత్వావచ్ఛిన్నత్వోభయాభా
వ నివేశోపి సంభవతి సత్తాదిసాధ్యకే ఘటాన్యత్వాది విశిష్టసత్తాభావనిష్ఠ
సామాన్యవృత్తితాయాః తదుభయాభావవత్వాత్తత్సంగ్రహాయ సామాన్య
పదం ఏవంచ ఘటత్వ పటత్వాభ్యాం ప్రమేయాభావ గగనాభావయోరై
క్యేప్యవచ్ఛేదక భేదేన ఆధేయతాభేదాద్దోషవారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదక

వస్తుతో ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టాకాశాభావాద్యభావో ఘటత్వాద్యభావ సమని
యతతయా తదభిన్న ఇతి ఘటత్వాదిరపి తదభావః ఇత్థంచ తద్ఘటితకూటా
ధికరణతానజగతఇతి దర్శితాతివ్యాప్త్యనవకాశాత్ సాధ్యాభావత్వ విశిష్టాధి
కరణత్వ వినక్షణమఫలం సాధ్యాభావత్వేన సాధనవద్వృత్తిత్వంతు సాధ్యా
భావత్వ విశిష్టాధికరణత్వా వివక్షణేపి ఘటాన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వాభావ
వాన్ ఘటత్వాదిత్యత్ర సాధ్యాభావస్య ద్రవ్యత్వస్య ద్రవ్యత్వత్వాదినా సా
ధన సమానాధికరణతయా ద్రవ్యస్యైవ తద్ఘటితకూటాధికరణత్వేన అవ్యాప్తే
ర్వారణాయ నివేశ్య మేవ నచైవమపి పృథివ్యన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వవద్ద్రవ్యత్వాది
త్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టవదన్యత్వ్యోః ప్రత్యేకంసాధనసమానాధికరణ
యోర్ఘటాన్యత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వాభావఘటేతర పృథివ్యన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వా
భావయోరధికరణం గుణాద్యేవేత్యతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతివాచ్యం విశిష్ట
స్యాతిరిక్తతాపక్షే ఏవలంబ్యైవ తాదృశాతిప్రసంగస్య సమాధాతుంశక్య
త్వాదితి * భూతత్వమూర్తత్వాద్యోరితి * ఉభయత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య
సాధ్యత్వే హేతౌ వ్యభిచారిత్వాభావాదన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య సా
ధ్యతానుసరణం * పృథివ్యాదావితి * ఆకాశే భూతత్వస్య మనసిచ మూ
ర్తత్వస్య సాధన సమానాధికరణతయా ఆకాశస్యమనసః ప్రత్యేకం తదు
భయానధికరణత్వేన సాధ్యాభావ సముదాయానధికరణత్వాదితిభావః ఆదిశ
బ్దాద్భూతభేదమూర్తభేదాన్యతరాభావవాన్ భూతమూర్తాన్యతరత్వాది
త్యాదౌ భూతభేద మూర్తభేదాత్మక సాధ్యాభావఘటిత సముదాయ వతి

వ్యాపకత్వమావశ్యకం సాధ్యవద్వృత్తితావచ్ఛేదకత్వ తాదృశధర్మసంబం
ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వోభయాభావవదనుయోగితావత్వ నివేశేతు ఉ
క్తాభావయోర్విభిన్నానుయోగితయోరేకస్యాం తదుభయాభావ సత్వేనాని
ర్వాహాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వంవ్యర్థం అనుయోగితాసామాన్యం
తు నిష్ప్రయోజనకత్వాన్ననివేశ్యతఇతి. ఘటవృత్తిత్వ విశిష్టగగనాభావాభా
వవాన్ ఘటాన్యత్వాదిత్యాదౌ గగనాభావస్యోక్తరీత్యా అత్రాహురిత్యా
ద్యుక్తవిశేషణానాం కాలింత్వేస్యవ్యాప్త్యభావాదాహ * ఘటాన్యత్వేతి *
* భూతత్వేతి * నచైవంపృథివీ వృత్తిగుణశూన్యం వాయుత్వాదిత్యాదౌ పృ

కాలదిగాదౌ హేతోరవృత్త్యా అతివ్యాప్తేః పరిగ్రహః నను సాధనాధికరణే
యేషాంపరస్పర మైకాధికరణ్యం తత్సముదాయస్య వివక్షితత్వాన్నాయం దో
షః భూతత్వమూర్తత్వాద్యోః ప్రత్యేకంసాధన సమానాధికరణత్వేపి సా
ధనవతిపరస్పరమైకాధికరణ్యాభావేన తదుభయఘటిత కూటస్యాలక్షణాఘట
కత్వాత్ తదేకతరఘటితకూటస్యైవతథాత్వాత్ తద్వాశ్చ హేతావృత్తేః ప్ర
తియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యత్వ విశేషణంత్యాజ్యమేవ ఏవం
చ విశిష్టస్యానతిరిక్తత్వేపిపృథివ్యన్యద్రవ్యత్వవద్ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావుక్తరీత్యా
తివ్యాప్తిసంభవః ఉక్తవిశిష్టాభావానాం సాధనవతిద్రవ్యాదావైకాధికరణ్యా
భావాత్ ఏవం తాదృశకూటాధికరణ పృథివ్యాదివృత్తిత్వస్య ద్రవ్యవృత్తిత్వ

థివీపదస్యైతత్పృథివీపరత్వోపవర్ణనం సాధ్యస్థేతి ద్వ్యాయుద్విత్వఘటితద్వ్యాయు
ద్విత్వాదీనాం ప్రత్యేకంసాధనసమానాధికరణ తయాతద్ఘటితకూటవద్వృత్తి
త్వాభావమాదాయావ్యాప్తిస్సంభవాత్తత్పరిత్యాగేకింబీజమితిచేన్న హేత్వధి
కరణస్యధ్వంసాద్యనుద్ధతయాప్రాచాం మతేఉక్తాభావానాంతత్రానవచ్ఛిన్న
వృత్తికత్వేపి నవ్యమతే తస్య సద్ధేతుత్వేనసత్తాన్యపృథివీసమవేతత్వాన్యత్వ
సాధ్యకే తేషామనవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వాభావేన లక్షణాఘటకత్వమితి *పరస్ప
రమితి*యద్యప్యేవంసతివహ్నిమాన్ పర్వత వహ్న్యవయవసంయోగాదిత్యా
దౌ నసాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వ నివేశవ్యావృత్తి సంభవఃసం
బంధద్వయావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావస్తోమస్యసాధనాధికరణే అసత్త్వాత్ తథా
పి సాధ్యతావచ్ఛేదకేతరసంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యసామాన్యాభావఘటితస్తో
మమాదాయాసంభవవారణాయైవ తన్నివేశో బోధ్యః * త్యాజ్యమేవేతి *పృ
థివీద్రవ్యత్వ ప్రకారకప్రమావిషయత్వాదిత్యాదౌ దోషాసత్త్వాదితిభావః అ
త్రభూతత్వ మూర్తత్వాన్యతరాభావ సాధ్యకేఅతివ్యాప్తిదానం తాదృశవృ
త్తిత్వత్వవ్యాప్యత్వ వైయర్థ్యానాలోచననిబంధనమితిసాధ్యాభావస్తోమే సా
ధనసామానాధికరణ్య నివేశనాయాసేనాపాదేయః సాధనాధికరణే సా
ధ్యాభావత్వేన వృత్తినివేశాదేవ భూతత్వమూర్తత్వోభయవాన్ స్పర్శవ
దన్యత్వాదిత్యాదౌ ద్రవ్యవృత్తిత్వాభావ వ్యుదాససంభవాదిత్యాశయేనాహ
* ఏవమితి * ఏతత్కల్పేచ వహ్నిమాన్పర్వత వహ్న్యవయవసంయోగాది

త్వాదినా దోషాఽభావః తస్యాపి తాదృశవృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాక
యావదభావాంతర్గతతయా తద్వత్త్వవిరహాదప్యుక్తహేతౌ నాతివ్యాప్తిసం
భవః నచ ద్రవ్యవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితాయా ఆకాశాదివృ
త్త్యాదావపి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ వ్యావృత్తిరోభ్ధ్యా వ
స్తుతస్తు ఘటాన్యవృత్తిత్వాభావో ద్రవ్యవృత్తిత్వాభావశ్చ నేహ లక్షణఘటకః వ
హ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ భేదత్వేన ఆలోకభేద జగద్వృత్తిత్వాన్యతరా
భావమాదాయావ్యాప్తివారణాయ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ వ్యాప్యత్వే
న ప్రతియోగితాయా విశేషణీయత్వాత్ నచ పర్వతవృత్తిత్వ పర్వతాన్య
వృత్తిత్వోభయాభావవారణాయ న్యూనవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వస్య ప్రతియో
గితావిశేషణస్యావశ్యకతయా తేనైవోక్తవిలక్షణం వ్యర్థమితి వాచ్యం సా
ర్వభౌమమతే ఉభయత్వస్యైక విశిష్టాపరత్వ రూపతయా దర్శితాభావ వార
ణాయ న్యూనవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వస్య తన్మతే ప్రతియోగితాయా మప్ర
వేశాదిత్యాశయః నచైతాదృశతాత్పర్యవర్ణనే సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ అ
వ్యాప్తివారణాయ సాధ్యవద్వృత్తిసమానాధికరణేత్యాది విశేషణానుసరణే
సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపక ప్రతియోగితాకాభావ నివేశాపేక్షయా సాధ్య
వ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వమేవోచితమితి పుచ్ఛ
లక్షణగ్రంథవిరోధః తత్ర విశిష్టాభావమాదాయైవ దోషవారణాయ తద్వి
శేషణదానాదితి వాచ్యం జాతిమాన్సత్త్వాదిత్యాదౌ ద్రవ్యమాత్రసమవేత
త్వేన ద్రవ్యమాత్రవృత్తిజాతి ద్రవ్యభిన్నజాత్యన్యతరాభావ మాదాయైవా
వ్యాప్తిసంభవాత్తద్వారణాయైవ తద్విశేషణదానే తాత్పర్యాత్ యది చైవ
మపి ప్రసిద్ధస్థలే పర్వతవృత్తిత్వత్వాదినా జగద్వృత్తిత్వ సామాన్యాభావంత
దనుపగమేపి వా పర్వతవృత్తిభిన్నత్వేన పర్వతవృత్తిత్వ పర్వతాన్య వృత్తి
త్వాన్యతరాభావ మాదాయ దోష వారణాయ న్యూనవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్న
త్వ నివేశ ఆవశ్యక ఇత్యుచ్యతే తదా కూటాఘటిత రీత్యా సాధ్యాభావ స
ముదాయాధికరణ వృత్తిత్వత్వా నిరూపిత సమానాధికరణ ధర్మనిరూపితే
త్యాది వివక్షణీయం గురుధర్మస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వే కూటఘటి
తతాదృశవృత్తిత్వత్వస్యానవచ్ఛేదకత్వేపి తల్లక్షణవదిహాపి ప్రపంచనీయం

త్తిత్వ సాధారణతయా తాదృశవృత్తిత్వత్వావ్యాప్యత్వాన్న తాదృశాభావా
లక్షణఘటకఇతివాచ్యం సాధనసమానాధికరణత్వస్య సాధ్యాభావవిశేషణ
తాపక్షే ప్రతియోగితాయాం తాదృశవృత్తిత్వత్వ వ్యాప్యత్వవిశేషణ వ్యావృ
త్త్యభావేన తాదృశవిశేషణస్య పరిత్యాజ్యత్వాత్ వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్య
త్ర ఆలోకాద్యవృత్తిత్వ రూపేణనిర్వహ్ని వృత్తిత్వాభావస్యప్రతియోగితా
యాఆలోకాది నిష్ఠపర్వతాదివృత్తిత్వ సాధారణం సాధనసమానాధికరణసా
ధ్యాభావ కూటాధికరణవృత్తిత్వత్వం ప్రత్యవ్యాపకతయైవ తాదృశాభావ
వ్యావర్తనాత్ సాధనాధికరణేసాధ్యాభావత్వేనవృత్తేర్వివక్షితత్వాదేవభూత
త్వమూర్తత్వయోరుభయత్వేనాభావే సాధ్యే స్పర్శవదన్యత్వాదౌ ద్రవ్యావృ
త్తిత్వాభావమాదాయనదోషః వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వేన ప్రతియో
గితావిశేషణాత్పర్వతసంయుక్తత్వ పర్వతాన్యసంయుక్తత్వోభయత్వావ
చ్ఛిన్నాభావస్య పర్వతాసంయుక్తఘటాదౌవర్తమానస్యధూమాదావసత్త్వేపి
నక్షతిః ప్రతియోగితాయాం తాదృశవృత్తిత్వత్వ వ్యాప్యత్వవిశేషణేపితాదృశా
భావమాదాయావ్యాప్తేరావశ్యకతయా ఏతద్విశేషణస్య తద్విశేషణసత్త్వేప్యా
వశ్యకత్వాత్ చరమాభావప్రతియోగితాయాం తాదృశవృత్తిత్వత్వ వ్యాప్యత్వ
విశేషణత్యాగేయత్కించిత్సాధనాధికరణవృత్తిసాధ్యాభావసముదాయా వివ
క్షణేపి ప్రథమాభావప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యత్వవిశేషణం
పరిత్యాజ్యమేవ పృథివీద్రవ్యత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాదిత్యాదౌజలాద్య
ప్రపంచ ద్రవ్యవృత్తిత్వాభావాదీనాం లక్షణాఘటకత్వాత్కథమేతత్ప్రకారే
భూతత్వ మూర్తత్వాన్యతరాభావసాధ్యకాతివ్యాప్తిశ్శైథిల్యమితి అత్రేదం
బోధ్యం కూటఘటితమేవ దీధితి కృతాంనావతారకత్వేనాభిమతం దూషణీ
యత్వాత్ దూషణంపరిష్కారోక్తస్యైవ తేషాంచ విశేషరూపేణ సామా
న్యాభావాసత్వాత్ కూటఘటిత తాదృశ వృత్తిత్వత్వాతిరిక్తేత్యాది వివక్షా
నాస్త్యేవ వైశిష్ట్యాదన్యదుభయత్వంచ తేషామనుమతమితి వ్యాసజ్యవృ
త్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వమాత్రం స్వయందర్శనీయమితి వృత్తిత్వవ్యాప్యత్వవై
యర్థ్యాలోచనేనాతివ్యాప్తిశ్శైథిల్యం సమంజసమేవేతి * ప్రథమాభావే
తి * నచైవం మూర్తత్వంవేగాదిత్యాదౌ మూర్తత్వగంధవత్త్వోభయాభావ

సమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావకూటవత్త్వస్యసాధనవత్యసత్త్వేపి తాదృశాభావకూ
టవత్తాసామాన్యాది వృత్తిత్వత్వవ్యాపక ప్రతియోగితాకయావదభావాంతర్గ
తానాం పృథివ్యన్యవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావానామేవ వృత్తిమద్వృత్తీనాం
హేతావసత్త్వేన అతివ్యాప్త్యనవకాశాత్ ఏవంసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదా
విశిష్టసత్తాత్వావచ్ఛిన్నాభావఘటితకూటాధికరణసమవేతత్వాప్రసిద్ధినిబం
ధనావ్యాప్తివారణాయోపాత్తసాధ్యవద్వృత్తిసాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకస
మానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావభిన్నత్వరూపసాధ్యాభావ విశేషణస్థ
లే సాధ్యాభావప్రతియోగితాయాం సాధ్యవద్వృత్త్యభావీయ సమానాధిక
రణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాభిన్నత్వం నివేశ్యవ్యధికరణ ధర్మావ
చ్ఛిన్నాభావీయ గగనాది నిష్ఠ ప్రతియోగితా భిన్న వ్యధికరణ ధర్మా
వచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాదాయైవ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యా
మూర్తత్వపృథివ్యన్యత్వోభయాభావాదీనాం సాధన సమానాధికరణానాం
కూటాధికరణమమూర్తం జలాన్యవృత్తిత్వత్వాదినా తద్వృత్తిత్వాభావమా
దాయావ్యాప్తిరితివాచ్యం అత్రాహురిత్యాద్యుక్తవిశేషణేనైవతన్నిరాసాత్
అతఏవ పృథివీభేద విశిష్టజాతిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యా
పక ప్రతియోగితాకతయా తద్ఘటితకూటవత్త్వాం పృథివ్యాం హేతుతాఘట
కసమవాయ సంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వస్య ద్రవ్యవృత్తిత్వత్వేనాభావ మా
దాయైవ పృథివ్యన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వ వద్ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావసతి ప్రసం
గాత్ సాధనాధికరణే సంభవద్దైకాధికరణ్య పర్యంతం న వివక్షణీయం పృథి
వీవృత్తిత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వాభావస్యాత్రాహురిత్యాది విశేషణేనైవ వారణాది
తి నసమంజసం జలాదిభేదవిశిష్టజాతిత్వావచ్ఛిన్నాభావాదేరపి కూటాం
తఃపాతితయా ద్రవ్యసామాన్యస్యైవ నిష్కూటత్వాత్ తత్రఘటాన్యవృ
త్తిత్వత్వేన సామాన్యాదవృత్తిత్వాభావస్యైవాతివ్యాప్తినిరాసకత్వాత్ అ
త్రాహురిత్యాదివిశేషణ పరిత్యాగేపి సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదావవ్యాప్తి
వారణాయవిశేషణాంతరమేవోపాదేయం తథాసతి ప్రతియోగితాయాం
సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వస్యాప్యనివేశేన లాఘవాదిత్యాశయవానాహ
* ఏవమితి * సాధ్యవదితి * సంయోగీసత్త్వాదిత్యాదౌ ద్రవ్యత్వాభావ

భావసంగ్రహే సమానాధికరణధర్మే సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వస్య నివేశనీయతయా అభావసాధ్యకస్థలే సాధ్యతావచ్ఛేదక న్యూనవృత్తిఘటత్వాభావత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాం సాధ్యవద్వృత్త్య భావీయసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాభిన్నత్వాభావేన ఘటత్వావ్యాప్తికాభావ వ్యావర్తనాత్ సాధ్యాభావప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వ విశేషణమపి పరిత్యజనీయం ఉక్తరీత్యాపిపృథివ్యన్యద్రవ్యత్వవద్ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ ఘటాన్యత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వాద్యభావకూటస్య హేతుమత్యసత్త్వేపిఘటాన్యవృత్తిత్వత్వాదినా గుణాదివృత్తిత్వాద్యభావ మాదాయఅతివ్యాప్తిర్వారణీయేత్యతో దోషాంతరమాహ * కించేతి * కేచిత్తు నను స్వవృత్తిసాధన సమానాధికరణ సాధ్యాభావసముదాయాధికరణం యద్యత్సాధనాధికరణం తద్వృత్తిసాధ్యాభావ సముదాయాధికరణంయద్యత్స్వం తదేవ సాధ్యాభావసముదాయాధికరణత్వేనైవ వివక్షితం సద్ధేతౌ తాదృశం స్వంజగదేవ వహ్న్యధికరణమహానసాది నిష్ఠానాంనిర్వహ్నిహ్రదాది నిష్ఠానాంచ ధూమాది సమానాధికరణసాధ్యాభావానాం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకానాం సముదాయవద్యద్యత్సాధనాధికరణంతద్వృత్తిః తాదృశ సముదాయవత్వస్య మహానసాదౌ సాధ్యవతిసాధ్యశూన్యేచ హ్రదాదౌ సత్వాదతోలక్షణసమన్వయః

సంయోగవత్త్వాప్రకారక ప్రమావిషయత్వాభావాదిస్సులభః ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టాకాశాభావాభావ సాధ్యకవ్యభిచారిణి సాధ్యాభావదుష్ప్రాపః ఏవంచ మూర్తత్వంవేగాదిత్యాదౌ మూర్తత్వ గంధవత్త్వోభయాభావాదేరపి నిరాసాన్నావ్యాప్తిశంకా * ఉక్తరీత్యాపీతి * రీతిః వృత్తిత్వస్వవ్యాప్యత్వావిశేషిత ప్రతియోగితాకాభావోపాదానం తథాచ భూతత్వమూర్తత్వాన్యతరాభావ సాధ్యకస్థలీయాతివ్యాప్తివారణప్రకారేణాపీత్యర్థః అత్రిఃశిష్టాతిరిక్తత్వ మతానవలంబనేపి సాధనాధికరణే ఐకాధికరణ్యాపన్నత్వానివేశేపిచ గుణస్యైవ తాదృశసాధ్యాభావకూటాధికరణత్వేపి నాతివ్యాప్తిరిత్యర్థఃలాభాయాపికారః * స్వవృత్తీతి * అత్రసాంప్రదాయికాః ప్రథమసాధ్యాభావసాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియత ప్రతియోగితాకాబాధ్యః అ

న్యథామూర్తం వేగాదిత్యాదావమూర్తనిష్ఠ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపక
ప్రతియోగితాకమూర్తత్వ గంధవత్త్వోభయాభావ మూర్తత్వ పృథివ్యన్య
త్వోభయాభావఘటిత కూటవత్త్వస్య హేత్వధికరణే అభావాత్తాదృశంస్వం
మూర్తమేవేతి భూతత్వాభావ మూర్తత్వాభావాన్యతరవాన్ స్పర్శవద
న్యత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యప్రతియోగితాకభూతత్వమూ
ర్తత్వాదిరూపాభావఘటిత కూటవత్త్వస్య సాధనాధికరణే అభావాత్తాదృ
శంస్వం పృథివ్యాదిభిన్నమేవేతి చావ్యాప్తేః ఏవం మూర్తం మనస్త్వాదిత్యా
దౌ పృథివ్యాదేః స్వనిష్ఠసాధనసమానాధికరణ సాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియ
తప్రతియోగితాకాభావ కూటాధికరణసాధనాధికరణ వృత్తిసాధ్యతావచ్ఛే
దకవ్యాపకప్రతియోగితాక మూర్తత్వమనోన్యత్వోభయాభావ ఘటిత కూ
టానధికరణత్వేన పృథివ్యాదిభిన్నమేవ తాదృశంస్వం మితిభూతత్వాభావ
మూర్తత్వాభావాన్యతరవాన్ స్పర్శవదన్యత్వాదిత్యాదావాత్మాదేః స్వని
ష్ఠసాధన సమానాధికరణ తాదృశాభావకూటాధికరణ సాధనాధికరణవృత్తి
సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్య ప్రతియోగితాకభూతత్వ మూర్తత్వోభయఘటి
తకూటానధికరణత్వేన మూర్తమేవతాదృశం స్వమితిచావ్యాప్తేర్వారణా
య ద్వితీయాభావోపి సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియతప్రతియోగితాకోనివే
శ్య ఇత్యాహుః తచ్చింత్యం ద్రవ్యం పృథివీత్వాదిత్యాదౌ గుణాదినిష్ఠఘటా
న్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వాభావ పటాన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వాభావ ఘటితకూట
వత్త్వస్య సాధనాధికరణేఽసత్త్వాత్ స్వం సాధ్యవదేవ తద్వృత్తిత్వాభావ
స్య వృత్తిమద్వృత్తిహేతావసత్త్వాదవ్యాప్తేః ఏవం సత్తావాన్ జాతేరిత్యా
దౌ స్వం ఘటాదితన్నిష్ఠసాధ్యాభావఘటిత కూటాధికరణసాధనాధికరణ కు
డ్యాదినిష్ఠకుడ్యాన్యత్వ విశిష్ట సత్తాభావ ఘటితకూటవత్త్వం నఘటాదేరిత్య
వ్యాప్తిరతో భావద్వయ ప్రతియోగితాయాం సాధ్యవద్వృత్త్యభావీయ సమా
నాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాన్యత్వస్యావశ్యకతయోభయత్రాపిసా
ధ్యతావచ్ఛేదక సమనైయత్య వైయర్థ్యాత్ అత్ర సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ
సామాన్యాదినిష్ఠసత్తాభావఘటాన్యత్వవిశిష్టసత్తాభావఘటిత కూటవత్త్వస్య
సాధనాకరణే సత్త్వేన స్వం సాధ్యవదేవేతి న ప్రథమాభావ ప్రతియోగితా

భూతత్వమూర్తత్వాస్యశరాభావవాన్ స్పర్శవదన్యత్వాదిత్యాదౌ తాదృశం
స్వం గగనం మనశ్చ గగనవృత్తిభూతత్వ ఘటితసాధ్యాభావ సముదాయాధి
కరణత్వస్య గగనరూపసాధనాధికరణఏవ మనోవృత్తిమూర్తత్వ ఘటిత సా
ధ్యాభావ సముదాయాధికరణత్వస్య మనస్యేవ సత్వేన నిరుక్త సాధనాధికర
ణవృత్తి సాధ్యాభావసముదాయాధికరణత్వస్య తత్రతత్రసత్వాత్

యాం తద్విశేషణ ప్రయోజనం తదనుక్తావపి తద్వృత్తిత్వాభావస్య వ్యధి
కరణధర్మావచ్ఛిన్నస్యైవ వృత్తిమద్వృత్తిత్వేనావ్యాప్త్యభావాత్ అత్రచ
భూతత్వమూర్తత్వోభయాభావవాన్ స్పర్శవదన్యత్వాదిత్యాదౌ స్వంనపృథి
వ్యాది తన్నిష్ఠతాదృశభూతత్వ మూర్తత్వఘటిత సాధ్యాభావకూటవత్తా
యాః సాధనాధికరణే అభావాత్ కింతు మనోగగనం చేత్యవ్యాప్తిరితి శంకా
నిరస్తా భూతత్వమూర్తత్వయోరుక్తసాధ్యాభావత్వాభావేన లక్షణాఘటక
త్వాత్ నచ ప్రాచీనమతే తయోస్సాధ్యాభావత్వేపి సాధ్యాభావత్వేన సా
ధనసమానాధికరణ్యస్య వాచ్యతయానదోషఇతివాచ్యం తథాపిస్వంనకాలః
తన్నిష్ఠసాధన సమానాధికరణ సాధ్యాభావాధికరణీభూతగగనాదినిష్ఠభూత
త్వాదిఘటిత సాధ్యాభావకూటవత్త్వాభావాత్ కింతు పృథివ్యాది పంచకం
మనశ్చేత్యవ్యాప్తేః నచ సాధ్యాభావత్వేన చరమసాధనసామానాధికర
ణ్యం వివక్షణీయమితివాచ్యం తథాసతి సముదాయత్వాంశోపాదానవైయ
ర్థ్యాపత్తేరితి. సాధనాధికరణే సముదాయత్వోపాదాన ఫలంచలతాదర్శ
యతి * భూతత్వేతి * యద్యపి సాధన సమానాధికరణ భూతత్వమూర్త
త్వోభయఘటితకూటవత్వస్యసాధనాధికరణే అసత్వేనానతిప్రసంగాత్ స్వ
వృత్తిత్వం వ్యర్థంవ్యర్థంచ యద్యదితివీప్సా తథాపి హేతుమతి సంభ
వదైకాధికరణ్యక సాధ్యాభావకూటాధికరణనివేశినాం స్తోమైక్యం ప్రవిష్టం
నత్వేషాంసాధన సమానాధికరణ సాధ్యాభావేనసాకం హేత్వధికరణేసంభ
వదైకాధికరణ్యక సాధ్యాభావకూటాధికరణనివేశినాంచ తథాచైతన్మతేపి
కూటాధికరణప్రసిద్ధావప్యతివ్యాప్తిలాభార్థమేవ తదుపాదానం అతఏవ భ
ట్టాచార్యైః కంఠతః తత్ప్రయోజనం దర్శితం లక్షణాంతరత్వాచ్చ నదోషః
అత్రచ సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ ఘటాన్యత్వవిశిష్ట సత్తాభావ పటాన్యత్వ

స్వవృత్తి సాధ్యాభావే సాధనసమానాధికరణత్వ విశేషణానుపాదానే
విశిష్టసత్తాభావాదీనాం సాధనసమానాధికరణానాం కూటాధికరణ సామా
న్యాదౌ హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేనవృత్త్యప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిరతః సముదా
యవత్త్వోపాదానం తథాచ తదుభయఘటిత కూటవత్త్వస్య సాధనాధికరణేఽ
ప్రత్వాన్నదోషః తత్రైవచోక్తాభావద్వయ ఘటితకూటవత్త్వాన్సాధనాధికరణా
ప్రసిద్ధిరతః స్వవృత్తిత్వ నివేశఇతితునసమంజసం ఉక్తాభావద్వయస్యోక్త
రీత్యా లక్షణాఘటకత్వాత్ అత్రచరమే సాధ్యవద్వృత్తిత్వం నిరవచ్ఛిన్నం
ప్రవేశ్యం తెన సంయోగీసత్త్వాదిత్యాదౌ సంయోగసామాన్యాభావసంగ్రహః
చరమంసాధన సామానాధికరణ్యం సాధనాధికరణే అనవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వం
తెన కపిసంయోగాభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ సంయోగరూపసాధ్యా
భావస్యావచ్ఛిన్న వృత్తితయా తత్ప్రతియోగితాయాః సాధనవద్వృత్తిత్వా
ది విశేషణాక్రాంతతయా లక్షణఘటకత్వాత్ తద్ఘటితకూటీయ నిరవచ్ఛి
న్నాధికరణత్వాప్రసిద్ధిః తస్యలక్షణాఘటకత్వాత్ ఏతాదృశ ప్రథమసాధ
న సామానాధికరణ్యనివేశేపి ఏతదవ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్తత్రైవేతి తన్నోక్తం సం
యోగిసత్త్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తివారణాయ ద్వితీయకూటాధికరణతాయాం
నిరవచ్ఛిన్నత్వం దేయం నిరవచ్ఛిన్నవిషయత్వైవ విరోధితానియామికేతి మతం
వా న్వేష్టవ్యమితిత్వనాదేయం సర్వత్రాపి వ్యభిచారిణివ్యభిచారనిరూపకాధి
కరణాన్యత్వాభావ మాదాయానతిప్రసంగాత్ అత్రప్రాచీనైః సాధ్యతావ
చ్ఛేదక సంబంధేన యదభావ ప్రతియోగ్యాధేయతాయాం హేత్వధికరణీ
భూత యత్కించిద్వ్యక్తినిరూపితత్వయదభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛి
న్నత్వోభయాభావ స్తత్వరూపం ప్రతియోగివైయధికరణ్యం నివేశితం సం
యోగీసత్త్వాదిత్యాదౌ సంయోగాభావస్య లక్షణఘటకతాసంపత్తయే య
త్కించిత్పదమిత్యుక్తం తేషాంవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావా సంగ్రహవ
సంగ్రహః పూర్వక్షణవృత్తిత్వ విశిష్టస్యాభావస్యాధేయతాయాః నిరుక్తో
భయవత్త్వాత్ యత్కించిదాధేయతానివేశేచోక్తస్థలే సంయోగరూపాభా
వ సంగ్రహాపత్తేః ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టస్యాభావనిష్ఠాధేయతాయాం ఘటాని
రూపితత్వ సత్త్వేనోభయాభావసత్త్వాత్ * స్వవృత్తిసాధ్యాభావేఇతి *

వహ్న్యదిశూన్య హ్రదాదినిష్ఠ సమానాధికరణ ధర్మానవచ్ఛిన్న సాధ్యా
భావసముదాయాధికరణత్వస్య సాధనాధికరణే అసత్వాత్ సాధ్యవదన్యతాదృ
శం స్వంతద్వృత్తిత్వాభావస్య వృత్తిమద్వృత్తే హేతౌ తావసత్వాత్ అవ్యా
ప్తిరతః తత్ర తద్విశేషణప్రవేశః

కేచిత్తు స్వవృత్తిసాధ్యాభావేసాధనసామానాధికరణ్యమస్తుకింతు స్వనిష్ఠసా
ధ్యాభావ కూటాధికరణ సాధనాధికరణంయస్య తత్తద్వృత్తిసాధ్యాభావకూ
టవదవృత్తిత్వమిత్యేతావతైవ నభూతత్వమూర్తత్వాన్యతరాభావ సాధ్యక
వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తివారణార్థం
సాధనాధికరణ వృత్తిమద్వృత్తిత్వం నివేశనీయం తథాసతి వృత్తిత్వాంతరా
నివేశేన లాఘవాత్ ప్రథమాభావః సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియత ప్రతియో
గితాకోబోధ్యః నచ మూర్తత్వంవేగాదిత్యాదౌ మూర్తస్యైవ భూతత్వా
భావమూర్తత్వాభావాన్యతరవాన్ స్పర్శవదన్యత్వాదిత్యాదౌ పృథివ్యాది
భిన్నస్యైవ చాత్రరీత్యాతాదృశ స్వత్వేపి తద్వృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య
సాధనాధికరణ వృత్తిమద్వృత్తిత్వాభావాత్ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నా
భావమాదాయైవావ్యాప్తినిరాసాత్తద్విశేషణవైయర్థ్యమితి వాచ్యం ద్రవ్యత్వ
ప్రకారక ప్రమావిషయస్సత్వాదిత్యాదౌ స్వనిష్ఠసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప
కప్రతియోగితాక గుణావృత్తిద్రవ్యత్వాభావోభయాభావ కర్మావృత్తిద్ర
వ్యత్వాభావోభయాభావఘటితకూటస్యాధికరణంయత్సాధనాధికరణంతద్వృ
త్తిసాధ్యాభావకూటాధికరణం ద్రవ్యమేవ ఏవంస్వనిష్ఠగుణావృత్త్యభావ ఘటి
తకూటాధికరణంయత్సాధనాధికరణం తద్వృత్త్యభావ కూటాధికరణం గు
ణఏవ ఏవం స్వనిష్ఠకర్మావృత్త్యభావఘటిత కూటాధికరణం యత్సాధనా
ధికరణం తద్వృత్త్యభావకూటాధికరణం స్వంకర్మైవ తథాచ తాదృశం
స్వంసత్తావన్మాత్రమేవ ఏవంభూతత్వమూర్తత్వోభయవాన్భూతమూర్తాన్య
తరత్వాదిత్యాదౌ స్వనిష్ఠసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యప్రతియోగితాక ఘ
టాన్యత్వ విశిష్టమూర్తత్వాభావ ఘటితకూటస్యాధికరణం యత్సాధనా
ధికరణం తద్వృత్తేరభావ కూటస్యాధికరణం స్వంఘటఏవ ఏవంస్వనిష్ఠప
టాన్యత్వ విశిష్టమూర్తత్వాభావ ఘటితకూటస్యాధికరణం యత్సాధనాధిక

రణం తద్వృత్తేరభావ కూటస్యాధికరణం పటాద్యేవ తథాచ తాదృశంస్వం భూతమాత్రం మూర్తమాత్రంచోభయత్రాపి తద్వృత్తిత్వాత్ వ్యాపకప్రతియోగితాకస్య హేత్వధికరణవృత్తిమద్వృత్తేః వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవసంభవాదతివ్యాప్తిరత స్తన్నివేశనస్యావశ్యకత్వాత్ ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌపర్వతాదేస్స్వనిష్ఠసాధ్యాభావకూటాధికరణ మహానసాదిరూప సాధనాధికరణవృత్తిసాధ్యాభావకూటాధికరణం జగదేవేత్యతివ్యాప్తిరతః ప్రథమంయద్యదితి ద్వితీయసాధ్యాభావశ్చ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యప్రతియోగితాకో బోధ్యః నచ మూర్తత్వం మనస్త్వాదిత్యాదౌదర్శితరీత్యామనోమాత్రం స్వంవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ సాధనాధికరణ వృత్తిమద్వృత్తే స్తద్వద్వృత్తిత్వాభావస్య సత్వాదుక్తదోషవారణేపితద్విశేషణ వైయర్థ్యమితివాచ్యం పృథివీ ద్రవ్యత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాదిత్యత్ర స్వనిష్ఠతాదృశాభావాధికరణసాధనాధికరణ వృత్తి సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకప్రతియోగితాక జలావృత్త్యభావతేజోవృత్త్యభావఘటిత కూటవత్వస్యసాధనాధికరణే అవృత్తేస్తాదృశ కూటాధికరణం స్వం సామాన్యాద్యేవతద్వృత్తిత్వాభావస్య హేతౌ సత్వాదతివ్యాప్తిరత స్తద్విశేషణోపాదనాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వంతు ప్రతియోగితాయాం నదేయం భూతత్వాభావమూర్తత్వాభావాన్యతరవాన్ స్పర్శవదన్యత్వాదిత్యాదౌ ఉక్తరీత్యామూర్తాదికం యత్స్వంసాధనాధికరణవృత్తిమద్వృత్తిర్వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నతద్వృత్తిత్వాభావస్యైవ సంభవేనావ్యాప్త్యనవకాశాత్ నచాభావవాన్మేయత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యప్రతియోగితాక ఘటత్వపటత్వాద్యాత్మకాభావకూటాధికరణాప్రసిద్ధిరితి తద్విశేషణమావశ్యకమితివాచ్యం సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టసాధ్యసామానాధికరణ్య సాధ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వోభయాభావవత్వేన ద్వితీయసాధ్యాభావస్య విశేషణీయత్వేన తదప్రసిద్ధిపరిహారసంభవేన తద్విశేషణస్య నిష్ప్రయోజనకత్వాత్ దర్శితోభయాభావానివేశేచ ద్రవ్యంగుణాదిత్యాదావవ్యాప్తిః తథాహి తత్ర స్వనిష్ఠతాదృశ సాధ్యాభావకూటాధికరణ సాధనాధికరణవృత్తిసాధ్యాభావకూటవత్వం న కుత్రాపి ఘటనిష్ఠతాదృశసాధ్యా

భావకూటాధికరణసాధనాధికరణ పటనిష్ఠపటాన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వాభావఘ
టితకూటస్య ఘటేఽవృత్తేః పటనిష్ఠతాదృశసాధ్యాభావ ఘటితకూటాధికర
ణ సాధనాధికరణ ఘటవృత్తిఘటాన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వాభావ కూటవత్వస్య
పటేఽవృత్తేరితి పటాన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వాభావాదీనాం గుణాదౌ దర్శితో
భయాభావసత్త్వేఽపి తద్విశిష్టస్యసాధనాధికరణవృత్తిత్వానివేశాన్నావ్యాప్తిః
పృథివ్యన్యద్రవ్యత్వవత్ ద్రవ్యత్వవదిత్యాదౌ పృథివ్యన్యద్రవ్యత్వాభావస్య ద
ర్శితోభయాభావవత్వ సంపత్తయే. తత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టేతి. అ
న్యథా స్వనిష్ఠ తాదృశసాధ్యాభావకూటాధికరణ సాధనాధికరణఘటాదినిష్ఠద
ర్శితోభయాభావవద్వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నయావదభావవత్త్వాయా ద్రవ్య
మాత్రే సత్త్వేన సాధనాధికరణవృత్తిమద్వృత్తేర్వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న
తద్వృత్తిత్వాభావసత్త్వేనాతివ్యాప్తేరిత్యుక్తం తదసమంజసమేవ ప్రథమా
భావే సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియతప్రతియోగితాకత్వ వైయర్థ్యాత్ త
దుపాదనేఽపి పృథివ్యన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వ వద్ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ స్వనిష్ఠపృ
థివీత్వ విశిష్ట ద్రవ్యత్వాభావ ఘటితసాధ్యాభావ కూటాధికరణ సాధనాధి
కరణవృత్తిసాధ్యాభావ కూటాధికరణం స్వంపృథివ్యన్యద్రవ్యమేవస్వనిష్ఠ
పృథివ్యన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వాభావ ఘటితసాధ్యాభావ కూటాధికరణసాధ
నాధికరణవృత్తిసాధ్యాభావ కూటాధికరణం స్వంపృథివ్యంపీతి సర్వమేవద్ర
వ్యం స్వంమీవంచ ద్రవ్యవృత్తిస్తాదృశ కూటాధికరణద్రవ్యవృత్తిత్వాభావో
వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ఏవేత్యతివ్యాప్తిస్తద్వారణాయ సాధ్యాభా
వే సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టసామానాధికరణ్య సాధ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్న
ప్రతియోగితాకత్వోభయాభావరూపం విశేషణమావశ్యకం పృథివ్యన్యత్వ
విశిష్టద్రవ్యత్వాభావ సంగ్రహాయ సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టేతి తథాచ ప్ర
తియోగితాకత్వాంతం వ్యర్థమేవ యత్తుసాధ్యసమానాధికరణ్య స్వవిశిష్ట
హేత్వధికరణసామాన్యానవచ్ఛేద్యత్వం ప్రవేశ్య ఉభయాభావ పరిష్కారేణ
ద్రవ్యత్వ ప్రకారక ప్రమావిషయత్వ సాధ్యకే ద్రవ్యత్వాభావగుణావృత్త్యు
భయాభావాదేరుద్భూతత్వ మూర్తత్వోభయసాధ్యకేఘటాన్యత్వవిశిష్టమూ
ర్తత్వాభావాదేశ్చలక్షణఘటకత్వం సంపాద్యతత్సార్థక్యసంపాదనం త

ప్రథమసముదాయపదాదానే భూతత్వమూర్తత్వాన్యతరాభావవాన్ స్పర్శవ
దన్యత్వాదిత్యాదౌ గగనం మనశ్చ న తాదృశం స్వం తద్వృత్తివ్యధికరణధర్మా
వచ్ఛిన్నాభావాధికరణమనో గగననిష్ఠభూతత్వమూర్తత్వఘటిత సాధ్యాభా
వసముదాయాధికరణత్వస్య గగనమనసోః ప్రత్యేకమసత్త్వాత్ కింతు పృథివ్యాది
చతుష్టయమేవ తథావిధం స్వం తద్వృత్తిత్వాభావస్య హేతావసత్త్వాదతివ్యాప్తిర
తః తదుపాదానం ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావపి పర్వతాదేః స్వవృత్తిసా
ధ్యాభావకూటాధికరణమహానసాదిరూపసాధనాధికరణ వృత్తిసాధ్యాభావ
కూటాధికరణతయా జగదేవ తాదృశం స్వం స్యాదతో యద్యదితి తథాచ ప
ర్వతాదివృత్తిసాధ్యాభావాధికరణం యద్యత్సాధనవదయోగోళకాదేరపి త
దంతర్గతతయా తద్వృత్తిసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావఘటిత సా
ధ్యాభావకూటస్య పర్వతాదావసత్త్వాత్తాదృశం స్వం ధూమాదిశూన్యమే
వేతి నాతివ్యాప్తిః యద్యత్సాధనాధికరణమిత్యనుక్త్వా యద్యదధికరణమిత్యే
తావదుక్తౌ భూతత్వమూర్తత్వాన్యతరాభావవాన్ స్పర్శవదన్యత్వాదిత్యా
దౌ గగనాదివృత్తిసాధ్యాభావకూటాధికరణం యద్యత్పృథివ్యాదేరపి తదం
తర్గతతయా తద్వృత్తిమూర్తత్వాదిఘటితకూటస్య గగనాదావసత్త్వాత్
తాదృశం స్వం న గగనాదికం భవేదపి తు పృథివ్యాదికమేవేత్యతివ్యాప్తిరతః సా
ధనాధికరణత్వనివేశః పృథివ్యాదేస్తత్రసాధనానధికరణత్వాన్న దోషః ధూ
మవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ అయోగోళకాదినిష్ఠ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న
సాధ్యాభావాధికరణత్వస్య పర్వతాదావసత్త్వాజ్జగదేవ తాదృశం స్వం స్యాది
తి చరమసముదాయపదోపాదానం

దపేశలం తస్యానతిప్రయోజనకత్వాత్ పంచపృథివీ ద్రవ్యత్వప్రకారకప్ర
మావిషయత్వాదిత్యాదౌ స్వం జలం తద్వృత్తిజలావృత్త్యభావఘటిత కూట
వత్సాధనాధికరణం జలమేవేత్యనతిప్రసంగాత్ ద్వితీయాభావేపి సాధ్యతా
వచ్ఛేదక వ్యాప్యప్రతియోగితాకత్వం వ్యర్థమేవ వస్తుతస్తు సామానాధికర
ణ్యావ్యాప్యవృత్తిత్వే పృథివ్యన్యత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వవద్భిన్నత్వాదిత్యాదౌ
తాదృశహేత్వధికరణావచ్ఛిన్నత్వ పర్యంతనివేశేపి పృథివీత్వవిశిష్ట ద్రవ్య
త్వాభావో నవార్యతే తస్య గుణాద్యవచ్ఛేదేన సాధ్యసమానాధికరణత్వా

పూర్వవత్తాదృశం యద్యత్స్వం తావదన్యతమవృత్తిత్వత్వ వ్యాపకప్రతి
యోగితాకాభావో వివక్షణీయః అతోనాతివ్యాప్తిరసంభవో వా ఇత్యతో దో
షాంతరమాహ కిం చేత్యాహుః * మహాకాలేతి * కాలాన్యత్వసాధ్యకే
త్ అతః ఉభయాభావ విశిష్టసాధ్యాభావాధికరణతాకూటం వివక్షణీయం
ఏవముభయాభావ విశిష్టసాధ్యాభావత్వేన సాధన సమానాధికరణ్య ప్రవేశో
దర్శిత స్తదపేక్షయా సాధ్యవృత్తిత్వాది ప్రకారేణ సాధ్యాభావ ద్వయప్ర
వేశేలాఘవమితి ఏవమత్రాపి వృత్తిత్వత్వవ్యాప్య త్వస్యవైయర్థ్యేన సా
ధ్యాభావమాత్రాధికరణం యద్యదత్యంతస్య సాధనాధికరణ నిరూపితత్వస్య
చ వైయర్థ్యం బోధ్యం నను తాదృశం యత్స్వమిత్యుక్తావతివ్యాప్తిః యద్య
త్స్వమిత్యుక్తౌచ పర్వతవృత్తిత్వాద్యభావానత్వాదసంభవ ఇత్యత ఆహ *పూ
ర్వవదితి * తావదన్యతమత్వమప్రసిద్ధం తావద్విశేష్యకధీవిశేష్యత్వంచ సర్వ
మిత్యాకారక విశేష్యత్వస్య కేవలాన్వయితయా అతివ్యాప్తిగ్రస్తం తావన్మా
త్రధీవిశేష్యత్వేచ మాత్రార్థాప్రసిద్ధిరతః పూర్వవదితి. తథాచ తా
వదవృత్తిశూన్యత్వమేవ తావదన్యతమత్వమితి మహానసవృత్తిత్వాద్యభావా
దివారణాయ వ్యాపకత్వోపాదానం నచ ప్రమేయం ఘటాదిత్యాతౌ ఘట
త్వాదౌవృత్తిమద్వృత్తితావదన్యతమసమవేతత్వ సమవాయిత్వోభయాభావ
మాదాయావ్యాప్తిరతస్తాదృశవృత్తిత్వత్వ వ్యాప్యత్వమావశ్యకమితి వాచ్యంతథా
పిప్రమేయం సత్వాదిత్యాదౌ తాదృశవృత్తిత్వత్వసమనియతప్రతియోగితాకం
ఘటసమవేతత్వ ఘటాన్యసమవేతత్వోభయాభావాదికమాదాయావ్యాప్తివా
రణాయ వ్యాసజ్యవృత్తి ధర్మానవచ్ఛిన్నత్వస్యావశ్యకతయా వ్యాప్యత్వాం
శ వైయర్థ్యాత్ యత్తుసమవేతవార్త ద్రవ్యత్వప్రకారక ప్రమావిషయ
త్వాదిత్యాదౌ అసమవాయిజాత్యాది నిష్ఠఘటమాత్రసమవేత ఘటేతరస
మవేతోభయాభావ ఘటసమవేత ఘటాన్యమాత్రసమవేతోభయాభావ ఘ
టితకూటవత్వస్య హేత్వధికరణే అభావాత్తాదృశం స్వం సాధ్యవదేవ తద్వృ
త్తిత్వాభావస్య జాతిత్వ ప్రకారక ప్రమావిషయత్వాదివృత్తేః హేతావసత్వా
దవ్యాప్తిః కిం బహునా తద్వహ్నితద్భిన్న వహ్న్యుభయాభావఘటితకూట
వత్వస్య వహ్నిద్వయవద్వృత్త్యధికరణే అసత్వాత్ తాదృశం స్వం వహ్నిద్వ

కాలికవిశేషణతావిశేషణ హేతౌ సాధ్యసామానాధికరణ్యవిశేషణేనాతివ్యా
ప్తివారణసంభవాత్ మహాకాలభేదసాధ్యకానుసరణం యద్యపి మహాకాలత్వ
సాధ్యకే అతివ్యాప్తిస్సంభవతి వృత్తిమన్మాత్రే ఏవ మహాకాలాతిరిక్తకాలవృత్తిత్వ
స్యాపి సత్త్వాత్ తథాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూ
పావచ్ఛిన్నాభావఘటితవక్ష్యమాణలక్షణే తత్తత్కాలమాత్రవృత్తితత్తత్కా
లావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావకూటాధికరణాప్రసిద్ధ్యానాతివ్యాప్తిః సాధనా
ధికరణే సంభవద్వైకాధికరణ్యకసాధ్యాభావసముదాయాధికరణత్వస్య ప్రయో
జనాంతరానురోధేన నివేశే తాదృశాప్రసిద్ధివిరహేపి సాధనాకరణీభూత
ఖండకాలవ్యక్తివిశేషావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావఘటితతాదృశకూటాధికరణత
త్కాలవృత్తిత్వాభావస్య తత్కాలావృత్తావృత్తిమతి వర్తమానస్య సాధనేఽ
భావాన్నాతివ్యాప్తిరిత్యగ్రిమస్యైతేనేత్యాదేరసంగతిరితి ఏకమాత్రవిపక్షకా
నుసరణం అపి పదాన్మహాకాలత్వాభావాదపరిగ్రహః

యుమేవేతి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిరితి లక్షణదూషణమి
త్యయుక్తం ఉక్తాభావప్రతియోగితానాం సాధ్యతావచ్ఛేదకసమనైయ
త్యేపి నిరుక్తవిశేషణానాక్రాంతత్వేన లక్షణాఘటకత్వాత్ నన్వేవం ప్రథమ
సముదాయపదాదానైక్యత్యాదినా యద్యత్సాధనాధికరణమిత్యాదినా చ భూ
తత్వమూర్తత్వాన్యతరాభావసాధ్యకే అతివ్యాప్తిప్రదర్శనం అసంగతం
ప్రథమసముదాయస్య సాధనాధికరణస్య అనివేశేపి ద్రవ్యవృత్తిత్వాభావ
స్య తథావిధపృథివ్యాదిచతుష్టయవృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకస్య
హేతావసత్త్వేనైవాతివ్యాప్త్యసత్వాదితి చేన్న వృత్తిత్వత్వసమవ్యాప్యత్వ
నివేశాభిమానేన కేచిత్తు కాలైస్తదుభయనివేశకరణాత్ తాదృశాభిమాన
ఖండనార్థం తదభిమతవ్యాప్యత్వాంతముక్తిః ప్రయనివేశప్రదర్శనయా తా స్వవృత్తి
సాధనసమానాధికరణసాధ్యాభావకూటాధికరణం యస్యావచ్ఛిన్నంతస్యైవ
ప్రయోజనాభావో వ్యంజితః అయమేవాత్రాస్వరసః *ప్రయోజనాంతరేతి*
తచ్చ పృథివ్యన్యద్రవ్యత్వవద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ ఘటేతరపృథివ్యన్యత్వవిశి
ష్టద్రవ్యత్వాభావఘటాన్యత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వాభావఘటితకూటాధికరణగు
ణాద్యవృత్తిత్వస్య ద్రవ్యత్వే సత్త్వాదతివ్యాప్తేః ఏవం భూతత్వమూర్తత్వ

అవృత్తిహేతౌ సాధ్యసామానాధికరణ్యవిశేషణేనఅతివ్యాప్తివారణసంభవా
త్ *వ్యభిచారిణీతి* వృత్తిమత్త్వమాత్రన్తువివక్షితంతన్మాత్రస్యైవవ్యావర్తక
త్వాత్ సమవాయాదినా ద్రవ్యత్వహేతుకే తాదృశసంబంధేన మహాకాలవృత్తి
త్వత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యావృత్తిమతిఘటత్వాదావృత్తేర్హేతావవృత్తేర్నాతి
వ్యాప్తిసంభవఇతి కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నహేతుతౌ కానుసరణం ఇదముపల
క్షణంఈశ్వరజ్ఞానాన్యత్వాది సాధ్యకేవిషయితాసంబంధేన హేతుమాత్రే
సాధ్యాభావ సముదాయవతీశ్వరజ్ఞానాదౌ తేనసంబంధేన వస్తుమాత్రస్యైవ
వృత్తేర్గతి వ్యాప్తిదర్శిష్టవ్యా ఏతేనవృత్తిమద్వృత్తిత్వ విశేషణస్థలే

త్వాన్యతరాభావ సాధ్యకస్పర్శవదన్యత్వాదౌ భూతత్వమూర్తత్వోభయఘ
టితకూటవతి పృథివ్యాది చతుష్టయే హేతోరవృత్తేరతివ్యాప్తేశ్చ వారణరూ
పం యదిచ ఘటాన్యవృత్తిత్వత్వేన ద్రవ్యవృత్తిత్వత్వేన వాగుణవృత్తి
త్వ మనోవృత్తిత్వాద్యభావ మాదాయోభయత్రావ్యతివ్యాప్తి వారణసం
భవాత్పరస్పర మైకాధికరణ్యాపన్నత్వం న వివక్షణీయమితిమన్యతే తదా
తత్కాలమాత్ర వృత్తితత్తత్కాలావృత్తిత్వాద్య వచ్ఛిన్నాభావఘటిత
కూటాప్రసిద్ధ్యా పుచ్ఛలక్షణే అతివ్యాప్తిరసంగతాస్యాదితి ప్రథమదూ
షణం దుర్వారమిత్యాశయః *అవృత్తిహేతావితి* దీధితౌవ్యభిచారిణీత్యనుక్త్వా
మహాకాలాన్యత్వ సాధ్యకే కాలికవిశేషణతయా అతివ్యాప్తిరిత్యుచ్యమా
నేతత్సాధ్యకే విశేషణతాసంబంధేన గగనహేతోరపి కూటాధికరణ మహా
కాలవృత్తిత్వస్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ లక్షణఘటకత్వే
నాతివ్యాప్తిసంభవేపి సాధ్యసామానాధికరణ్య విశేషణేనతద్వారణసంభవాత్
ఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన విధేయాన్వయానుపపత్తిరిత్యాలోచ్య వృత్తిమ
త్త్వార్థకం తత్పదముపాత్తం తథాచ విశేషణతయా వృత్తిమత్త్వావచ్ఛేదే
నేత్యర్థకతయా నదోష ఇత్యర్థః * ఈశ్వరజ్ఞానేతి * నచేశ్వరపదం
వ్యర్థంజ్ఞానాన్యత్వాదేః సాధ్యత్వేప్యతివ్యాప్తేస్సంభవాత్ హేతౌసాధ్య
సమానాధికరణత్వాచ్చేతి వాచ్యం తస్యపుచ్ఛలక్షణాతివ్యాప్తిప్రకాశనార్థ
త్వాత్ అన్యథాతత్తజ్జ్ఞానాన్యత్వాభావాదిఘటిత కూటవత్వాప్రసిద్ధేస్తద
సంభవాత్ * ఏతేనేతి * ఈశ్వరజ్ఞానాన్యత్వ సాధ్యకేఅతివ్యాప్తిదానేనే

వృత్తిమదవృత్తిత్వవృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకత్వోభయాభావస్య వృ
త్తిమదవృత్తిత్వసాధ్యవద్వృత్తిత్వప్రతియోగికత్వోభయాభావస్య వానివేశే
మహాకాలవృత్తిత్వస్య సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావే చరమదళా
భావేన ఉభయాభావసత్త్వేపి ననిస్తారః ఏవంయథాశ్రుతే ఘటత్వాదిసాధ్య
కే వ్యభిచారిణిసంయోగేన హేతౌసాధ్యాభావవతి సంయుక్తమాత్రస్యైవ

త్యర్థః ఉభయాభావమనివేశ్య హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నశుద్ధ
వృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకత్వాభావవంతోయావంతోవృత్తిత్వాభా
వాఇత్యుక్తౌ సద్ధేతౌవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాత్రస్య హేతుతా
వచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకతయా అసం
భవస్స్యాదతోవృత్తిమదవృత్తిత్వనివేశః వృత్తిమదవృత్తిత్వాభావనివేశేచ మ
హాకాలాన్యత్వసాధ్యకే అతివ్యాప్తిరిత్యుభయాభావోపాదానం ఏవం కేవ
లాన్వయిని స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య సంయో
గావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వాది సాధారణవృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకత్వా
భావాదవ్యాప్తిరతో హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వనివేశనం మహాకా
లవృత్తిత్వాభావస్యవృత్తిమద్వృత్తేర్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగికత్వాదతి
వ్యాప్త్యుద్ధారో నస్యాదతోవృత్తిత్వత్వవ్యాపకత్వోపాదానం లాఘవేన సా
ధ్యవద్వృత్తిత్వప్రతియోగికత్వనివేశనం సాధ్యవద్వృత్తిత్వప్రతియోగితా
కాభావమాత్రనివేశనే సద్ధేతౌ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వాభావ
మాత్రస్య సాధ్యవద్వృత్తిత్వప్రతియోగికత్వాదసంభవ ఇత్యుభయాభావ
నివేశః మహాకాలనిరూపితవృత్తిత్వాభావీయప్రతియోగితాయాం ఖండ
కాలవృత్తిత్వసాధారణవృత్తిత్వత్వావ్యాపకత్వప్రయుక్తోభయాభావవత్త్వాత్సా
ధ్యవత్ఖండకాలవృత్తిత్వప్రతియోగితాకత్వం నాస్తీతి ద్వితీయోభయాభావ
స్య మహాకాలవృత్తిత్వాభావే అక్షతతయా ద్వితీయమపి రమణీయమేవేతి*న
నిస్తారఇతి*ఈశ్వరజ్ఞానాన్యత్వసాధ్యకేసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నవృత్తి
త్వాభావస్యాప్రసిద్ధతయా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వాభావమా
దాయాతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాదితిభావః * యథాశ్రుతఇతి * ఉభయా
భావానివేశఇత్యర్థః ఘటాధికరణమాత్రసంయుక్తపదార్థోనాస్తి తస్య

సంయుక్తత్వాదేతత్కూటపటాదిసాధ్యకేవ్యభిచారిణిసమవాయేన హేతౌసమ
వేతమాత్రస్యైవైతత్కూటపటాద్యతిరిక్త సమవేతత్వాదతివ్యాప్తిరిత్యపి ద్రష్టవ్యం

—— శ్రీ ఇతి గదాధరీయే కూటఘటితలక్షణమ్. శ్రీ ——

సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నాభావకూ
టాధికరణత్వస్యనానావిపక్షకస్థలే అప్రసిద్ధావపి సాధనసమానాధికరణతాదృ
శాభావకూటాధికరణత్వస్యనాప్రసిద్ధిరితి సాధనసమానాధికరణత్వవిశేషణప
క్షే తాదృశాభావకూటాధికరణతాగర్భమేవలక్షణంసమ్యక్ సాధ్యతావచ్ఛేద
కవ్యాపకతాపేక్షయా సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వస్య

గనేపి సంయుక్తత్వాదితి రీత్యాఅతివ్యాప్తిదానం వృత్తిత్వనివేశే దుర్ఘట
మితి ద్వితీయానుధావనం ఘటాదేశ్చవృత్తినియామకసంయోగేన సమవా
యకాలికాదినా సంబంధేనవాసాధ్యత్వం తేన గగనాదేస్సాధ్యాభావవత్వ ని
ర్వాహః అథాత్ర సాధనసమానాధికరణత్వేన సాధ్యాభావానవిశేషణీయః
సాధ్యాభావకూటవద్వృత్తిత్వసామాన్యే హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వహే
తుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావ నివేశేనసత్తావాన్ జాతే
రిత్యాదౌ లక్షణసంగతేః ఇసంవాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌచ తాదృశోభ
యత్వేన ఘటాద్యభావ ఏవసులభ ఇతిచెన్న ఏతల్లక్షణే తాదృశోభయాభావే
సాధ్యాభావసాజాత్యాసత్వేన వ్యభిచారిణ్యతిప్రసంగాపాతాత్ అథతాదృశో
భయాభావకూటం నివేశ్యం నచ ఘటత్వాదౌ ప్రసిద్ధస్య తాదృశోభయసా
మాన్యాభావస్యాసత్వేన కేవలాన్వయిన్యవ్యాప్తిః హేతుతాఘటకసంబంధా
వచ్ఛిన్నవృత్తిత్వవృత్తితత్కూటనివేశే ధూమాధికరణతావృత్తిత్వవృత్తిత
యా తద్దోషతాదవస్థ్యమితి హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న హేతుతావచ్ఛేదక
సంబంధావచ్ఛిన్న హేతువృత్తిత్వవృత్తితత్కూటం నివేశ్యం వాచ్యమభా
వాదిత్యాదావవ్యాప్తివారణాయ హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేతి హేతుతా
వచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వ నివేశాన్నకాలికసంబంధావచ్ఛిన్న హేతు
వృత్తిత్వ నిష్ఠోభయాభావమాదాయోక్తదోషఇతివాచ్యం తథాసతి వ్యభి
చారిణ్యతివ్యాప్తేః ******************************

—— శ్రీ ఇతి కూటఘటితలక్షణమ్ శ్రీ ——

గురుత్వేపిసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపక ప్రతియోగి తా కాభావఘటితలక్షణేసత్తా వాజాతెరిత్యాదావిశిష్టసత్తాభావావివారక ఉక్తవిశేషణ నివేశేచమహాగౌర వాత్ విశిష్టస్యానతిరిక్తత్వేపృథివ్యన్యద్రవ్యత్వవద్భిన్న త్వాది త్యాదౌ ఘటాన్య త్వవిశిష్టద్రవ్యత్వాభావా దేరపిసాధ్య తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేద కరూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకతయా ఉక్తదిశాతివ్యాప్తివారణాయ తాదృ శాభావఘటిత లక్షణేపి సాధనవతిసంభవద్రైకాధికరణ్యక తాదృశాభావ సము దాయస్యావశ్యం వివక్షణీయతయా పృథివీద్రవ్యత్వ ప్రకారక ప్రమావిషయ త్వాదిత్యాదౌ సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న జలాసమవేతత్వాద్యవచ్ఛిన్నా

---

* ఉక్తవిశేషణం * సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టసాధ్యవద్వృత్తిసమా నాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావాన్యత్వ రూపం నను సాధ్యవ్యాపకతా వ చ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నాభావ ఘటితలక్షణేప పృథివీత్వసాధ్యకవ్యభిచారిణిజ లాసమవేతత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావాదికమాదాయాతివ్యాప్తిభయేన ప్రతియో గితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యత్వ ముపాదేయమెవేతిగౌరవం దు ర్వారమిత్యాశంకాం నిరస్యతి * విశిష్టస్యేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన వ్యాపకతానివేశాభిప్రాయేణ యేనసంబంధేన వ్యాపకతేతి పక్షేతుచింత్యం పృథివ్యన్యత్వాభావాదిక మాదాయానతిప్రసంగాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్య త్వోపాదానేపి సాధనవతీత్యాది వివక్షాయా ఆవశ్యకత్వార్థకంవా ఏతదభి ధానం అనతిరిక్తత్వకథనంచ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యత్వనివేశేపిపృథివ్యన్య త్వ విశిష్టద్రవ్యత్వాది సాధ్యకాతివ్యాప్తిలాభాయ తద్వారణాయ వివక్షాంత రస్యావశ్యకత్వేచ తేనైవపృథివీత్వ సాధ్యక వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తివారణ సం భవాత్తన్నదేయమేవేతికుతో గౌరవం పుచ్ఛలక్షణఇతిభావః*ఆవశ్యకమితి* ఇదమాపాతతః సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్య సాధ్యతావ చ్ఛేదకవ్యాప్యప్రతియోగితాకత్వస్యవా నివేశమతే ఘటాన్యత్వ విశిష్టసత్తా ద్రవ్యత్వాద్యభావాదీనామేవ లక్షణఘటకత్వేపి స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ఘటాన్యవృత్తిత్వత్వేనతత్ఘటాధికరణసామాన్యాదివృత్తిత్వాభావాసత్వే నపృథివ్యన్యద్రవ్యత్వవత్ పృథివీవాద్రవ్యత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాత్ ద్ర వ్యత్వాద్వ్యాప్యతాయా . . . వ్యాపకతా

భావఘటితకూటాధికరణ సామాన్యాదివృత్తిత్వాభావవత్త్వే వ్యతివ్యాప్తే రనవ
కాశాత్ సాధనవతిసంభవద్వైకాధికరణ్య వివక్షామంతరేణైవ పృథివ్యన్యద్ర
వ్యత్వవత్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ ఘటాన్యవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదా
యాతివ్యాప్తివారణే ఉక్తస్థలేపి తాదృశాభావమాదాయాతివ్యాప్తివారణ
సంభవాత్ ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యత్వవిశేషణం నో
పాదేయం యద్యపి సాధనవతిసంభవద్వైకాధికరణ్యక కూటనివేశే ద్రవ్యత్వవి
శిష్టసత్తాభావద్రవ్యాన్యత్వ విశిష్టసత్తాభావ ఘటితకూటస్య సత్త్వాత్ జా
తేరిత్యాదౌ న లక్షణఘటకతాప్రసక్తిస్తథాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకప్ర
తియోగితాకాభావ నివేశే తాదృశాభావైకతరవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నా
భావఘటిత కూటస్య తథాత్వాదవ్యాప్తిరితి తదుపేక్షేతరీత్యా సార్వభౌమల
క్షణపరిష్కారే హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన వృత్తిమత్సముదాయాధికర
ణ మహాకాలాదిమాత్రవిపక్షకవ్యభిచారిణ్యవ్యాప్త్యాపత్త్యా నిరాకురుతే*ప
తేనేతి*అత్ర ప్రతియోగితాయామవచ్ఛిన్నాంతవిశేషణవ్యావృత్తిరభావవాన్
మేయత్వాదిత్యత్ర వహ్న్యభావధూమాదిత్యత్రాపి బోధ్యా యాదృశ సా
ధ్యాభావ కూటాధికరణం సాధనవత్తార్ణాతార్ణదహనోభయాభావాదిషు

ఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకసాధ్యాభావని వేశపక్షే పృథివ్యన్యద్ర
వ్యత్వ పృథివీత్వాభ్యాం సాధ్యకే స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నఘటాన్యవృత్త్యభావఘ
టాన్యవృత్త్యభావఘటిత కూటస్య స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న జలాన్యవృత్త్యభావ తేజో
వృత్త్యభావఘటితకూటస్య చాధికరణాప్రసిద్ధ్యైవ నాతిప్రసంగప్రసంగ ఇతిసూ
చనాయ సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నేతి*లక్షణేతి*కింతు వ్యధికరణధర్మావచ్ఛి
న్నాభావస్యైవ లక్షణఘటకతయా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న తద్ద్రవ్యవృత్తి
త్వాభావమాదాయావ్యాప్తివారణసంభవేన అత్రాహురిత్యాద్యుక్తవిశేష
ణం న దేయమితి తత్ర కుతో గౌరవమిత్యాశయః*అభావవానితి*ఘటత్వపటత్వా
దిరూపసాధ్యాభావఘటితకూటాధికరణాప్రసిద్ధిః సాధనాధికరణే సంభవద్వై
కాధికరణ్యకత్వోక్త్యా చ ఘటత్వవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ కూటాధికర
ణమాదాయైవావ్యాప్తిరిత్యర్థః తత్తత్సపక్షావృత్త్యభావతత్తద్విపక్షావృత్త్య
భావ ఘటితకూటాధికరణాప్రసిద్ధివారణాయ యాదృశేతి*తార్ణేతి*అత్రా

టితకూటస్యాపి తథావిధకూటతయా తథావిధోభయాదిమద్వృత్తిపదార్థేఽవ
ర్తమానస్య తాదృశకూటాధికరణ వృత్తిత్వాభావస్య హేతావసత్త్వాత్ అ
త్రసాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వేనాపి ప్రతియోగితావిశేషణీయా
అన్యథావహ్నిమాన్ పర్వత వహ్న్యవయవసంయోగాదిత్యత్ర సంయోగసం
బంధావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావయోః
సంభవదైకాధికరణ్యాభావేన తదుభయ ఘటితకూటస్య లక్షణఘటకత్వా
త్ అతివ్యాప్తివిరహేఽపి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛేదక
సంబంధాతిరిక్తసంబంధావచ్ఛిన్నాభావకూటస్య ఉక్తక్రమేణలక్షణ ఘట
కతయాతద్వతివహ్న్యవయవాద్యతిరిక్తే హేతౌవృత్తేరసంభవాపత్తేః వ్యాప

హురిత్యాద్యుక్తవిశేషణ పరహాదత్రాయంఘటకః నతు పూర్వలక్షణేఽపిబో
ధ్యం. నచైవం తద్వహ్న్యభావ ఘటితకూటమాదాయైవావ్యాప్తిసంభవాదు
భయాభావానుధావనం వ్యర్థమితివాచ్యం సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపక ప్రతి
యోగితాకాభావ నివేశేప్యవ్యాప్తిరిత్యాశయాత్ సన్వత్ర సాధ్యవ్యాపకతాన
వచ్ఛేదకత్వం సాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితాయాస్సమానాధికరణ్యేనాన
వచ్ఛేదకత్వం తత్ర నిష్ప్రయోజనకం ప్రతియోగివైయధికరణ్యం ప్రవేశ్యసా
ధ్యాభావేవ్యాప్యవృత్తిత్వ నివేశనం ప్రక్షాళనాద్ధీతన్యాయగ్రస్తమిత్యాశంకా
యాం కేషాంచిత్సమాధానమాహ*అత్రేతి*సాధనసమానాధికరణ్యాభావేనే
తి*సాధనవతిసంభవదైకాధికరణ్యకత్వాభావేనేత్యర్థః*ఉక్తక్రమేణ*యా
దృశసాధ్యాభావస్తామవత్సాధనాధికరణమితిరీత్యా*అసంభవాపత్తేరితి*కేవ
లాన్వయిన్యపి కాలిక సంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావస్య హేతుమన్నిత్యేస
త్త్వాత్ నిత్యవృత్తిహేతౌచ తస్య సాధనసామానాధికరణ్యాభావేపి అతిరిక్త
సమవాయాది సంబంధావచ్ఛిన్నాభావ సంభవాత్ నచ వాచ్యంవాచ్యత్వవి
షయకజన్యజ్ఞానత్వాదిత్యాదౌ సంయోగసమవాయాది సంబంధావచ్ఛిన్న
వాచ్యత్వాభావః కేవలాన్వయికాలిక విషయితాదిసంబంధావచ్ఛిన్న తదభా
వస్తున హేతుమతి వాచ్యత్వభేదశ్చ యద్యపి హేతుమతి తథాపి తస్సమవే
తత్వ సామాన్యాభావోనవృత్తిమద్వృత్తిరిత్యవ్యాప్తిర్నసంభవతీతివాచ్యం త
త్ర జ్ఞానత్వత్వమాత్రస్య లఘునో హేతుతావచ్ఛేదకత్వం నతుతాదృశజ్ఞా

కతాపిసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన అన్యథాసమవాయేన వహ్నిసంయోగే
సాధ్యేసంయోగేన సాధ్యవ్యాపకస్య వహ్నేస్సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నా
భావాదిఘటితకూటాధికరణవహ్న్యవయవావయవికృత్స్నత్వాసిద్ధతావవ్యాప్త్యాప
త్తేః ఇత్థంచ సంయోగేన సంబంధేన వ్యాపకతాప్రసిద్ధ్యర్థం వ్యాపకతా
ఘటకాభావే ప్రతియోగివైయధికరణ్యవిశేషణస్య ఆవశ్యకతయా వ్యాప్యవృ
త్తిపదసార్థక్యమితి కేచిత్ వస్తుతస్తు యేనసంబంధేనవ్యాపకతా తేనైవాభా
వోగ్రాహ్యః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధస్య విశిష్యనివేశే అనవచ్ఛిన్నవృత్తికా
న్యత్వ రూపవ్యాప్యవృత్తిత్వనివేశే సంయోగేన ధూమాదిసాధ్యకే తత్సంబం
ధావచ్ఛిన్న ధూమత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య ధూమావత్యనవచ్ఛిన్నవృత్తికతయా
వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాత్రస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వేన అవ్యాప్త్యా
పత్త్యాఅనవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వరూపవ్యాప్యవృత్తిత్వస్యైవనివేశనీయతయా ఏవ
మిత్యాదిపఙ్క్త్యసంగతేర్వక్ష్యమాణత్వాత్

సత్త్వాత్తస్యైతాదృశయాత్ తాదృశనిష్ఠస్య తద్వ్యక్తిత్వాదేః హేతుత్వేన వా
చ్యత్వే భేదాదిఘటితకూటవద్వృత్తిత్వాభావస్య వాచ్యత్వాద్వా వృత్తిమ
ద్వృత్తిహేతుతానసత్త్వేనావ్యాప్తిరితి వహ్న్యవయవాతిరిక్త ఇత్యుక్తేశ్చ వ
హ్న్యవయవమాత్రసంయుక్తపదార్థాభావేన సంబంధిత్వనివేశే ఉక్తరీ
త్యావ్యాప్త్యనత్వేపి వృత్తిత్వనివేశే ఇయమవ్యాప్తిః సంబంధిత్వనివేశేచస
త్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న సత్తాభావఘటిత కూట
మాదాయవ్యాప్తిర్బోధ్యాపూర్వమతం నిరాకరోతి* సాధ్యతేతి* వక్ష్యమాణ
త్వాదితి* తత్పఙ్క్తివ్యాఖ్యానావసరే ఇత్యాదిః నను సాధ్యతావచ్ఛేదకసం
బంధేన వ్యాపకతానివేశ ఏవవ్యాపకతాయాం ప్రతియోగివైయధికరణ్యని వే
శావశ్యకతయా సంయోగాద్యభావసాధ్యకమేయత్వాదౌ సంయోగాభావ
త్వస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకతయా తద
భావమాదాయ అవ్యాప్తివారణాయ వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశేషణ సార్థక్యం
యేనసంబంధేన వ్యాపకతా తేన సంబంధేన అభావకల్పేచ ధూమవా
న్వహ్నేరిత్యాదౌ అయోగోళకాన్యత్వాభావ మాదాయఅతివ్యాప్తినివా
రణసంభవేన వ్యాపకతాయాం ప్రతియోగి వైయధికరణ్యస్య నిష్ప్ర

అన్యోన్యాభావఘటితవ్యాపకతానివేశాచ్చ వ్యాప్యవృత్తిపదసార్థక్యం
సంయోగాభావసాధ్యకస్థలే సంయోగఘటితకూటాధికరణతాయా ద్రవ్యమా
త్రేసత్త్వాత్ తద్వృత్తిహేతావవ్యాప్తివారణరూపం తత్ప్రయోజనమా
హ * కేవలాన్వయిన ఇతి * ఏతేన తత్సాధ్యకే ద్రవ్యావృత్తి

యోజనకతయా అనివేశాత్ సంయోగాభావత్వస్య తద్ఘటితవ్యాపక
తావచ్ఛేదకత్వాసంభవేపి సాధ్యత్వేన ఘటాద్యభావమాదాయ సం
యోగాభావసాధ్యకసద్ధేతావవ్యాప్తివారణసంభవాద్వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశేష
ణంవ్యర్థంస్యాదిత్యత ఆహ * అన్యోన్యేతి * ఏవం చ ప్రతియోగివైయధికరణ్యా
నివేశేపి సంయోగాభావత్వస్య వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వసంభవాత్ వ్యాప్యవృ
త్తిత్వవిశేషణం సార్థకమితి భావః ఏవమిత్యాదసఙ్గత్యసంగతి ప్రదర్శనా
య తత్సఙ్గతింసంగమయతాం పూర్వవాదినాంమతమాహ * సంయోగాభా
వేతి * యద్యపి సాధనసమానాధికరణానవచ్ఛిన్నవృత్తయో యావన్తస్తాదృ
శసాధ్యాభావాః వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశిష్టతద్వత్త్వానివేశే అనవచ్ఛిన్నవృత్తిక
కత్వానుపాదానే వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశిష్టతద్వత్త్వాప్రసిద్ధిరేవావ్యాప్తిసంపాది
కాతథాపి స్వమతే అవచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యత్వరూపవ్యాప్యవృత్తిత్వస్య నివేశ
నీయతయా తదనురోధేన ఇత్థమభిధానం యద్వా మిశ్రలక్షణవద్వ్యాప్యవృత్తి
సాధ్యకే గుణవిశేషవృత్తిసాధ్యాభావీయవ్యాప్యవృత్తిత్వాధికరణాప్రసిద్ధిని
బన్ధనాసంభవేన దీధితికృద్భిర్దర్శితః సంయోగాద్యభావస్యేతి విశేషణో
పాదానస్య నిర్బీజతాస్యాదితి వ్యాప్యవృత్తితానిరూపకత్వనివేశద్వారా అ
వ్యాప్తిరేవేతి వ్యఞ్జనాయ వృత్తిహేతావిత్యేతావత్పర్యన్తముక్తం స్వమతా
నుసారేణతు నాయం గ్రన్థః తథాసతి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధప్రవేశఖణ్డ
నప్రస్తావవిచ్ఛేదప్రసంగాత్ సంయోగాభావపదం చ నవ్యానురోధేన ప్రా
చాంతు కపిసంయోగాభావో బోధ్యః * ద్రవ్యావృత్తేరితి * గుణవృత్తేః సద్ధేతు
త్వేపి తత్రావ్యాప్త్యభావేన అవ్యాప్యవృత్త్యభావసాధ్యకసద్ధేతుత్వావచ్ఛే
దేన అవ్యాప్త్యన్వయో న స్యాత్ అతః వ్యాప్యకోటౌ ద్రవ్యావృత్తిత్వప్రవేశ ఆవ
శ్యకః నచైవం విభాగాద్యభావసాధ్యకవత్ జన్యజ్ఞానవిషయత్వాభావసా
ధ్యకస్యాపి పరిగ్రహాత్ తత్రావ్యాప్త్యసత్త్వేన నియమభఙ్గో దుర్వార ఇతి వా

సద్ధేతుత్వానుపపన్నమితి సూచితం గుణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ గు
ణాదావనవచ్ఛిన్నవృత్తిక గుణాద్యభావవతి నిత్యద్రవ్యాతిరిక్తే హేతో
వృత్త్యా అవ్యాప్తివారణ రూపమనవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వ రూపవ్యాప్య
వృత్తిత్వ విశిష్టాభావ నిరూపితాధికరణతానివేశఫలమాహ * ఏవమితి
సాధ్యాభావే ఉత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన ద్రవ్యవృత్తిత్వకథనంద్రవ్యత్వే తదవ
చ్ఛిన్నగ్రంథకారంమతే దైశికావ్యాప్యవృత్తిత్వఘటితనియమే అదోషాత్ కా
లికావ్యాప్యవృత్తిత్వఘటితనియమస్థలేవ కేవలాన్వయిభిన్నసాధ్యకత్వఘ
టితత్వాత్ రూపసామాన్యాభావవాన్ పృథివీత్వాదిత్యాదావవ్యాప్త్యసంగ్ర
హేణన్యూనత్వమతోభావసాధ్యకత్వత్యాగః ఏకనియమస్తుమష్కరః భేద
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ ప్రవేశాప్రవేశయోః సంయోగాభావజన్యజ్ఞానవి
షయత్వాభావయోరప్రవేశప్రవేశయోరాపత్తేరితి భావః * సద్ధేతుత్వమితి * కేవ
లాన్వయిత్వం భేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వం తత్ప్రదర్శనంచ సంయో
గాభావేసాధ్యే గుణాదివృత్తౌ సద్ధేతావపి నావ్యాప్తిః ద్రవ్యవృత్తిద సాధ్యా
భావవద్వృత్తిత్వేన వ్యభిచార్యేవేతిశంకా సాధ్యాభావస్య ప్రతియోగివైయ
ధికరణ్యాభావాత్ సాధ్యవదన్యావృత్తిత్వస్యైవావ్యభిచారిత్వాత్ నైతిధ్వన
యతీత్యర్థః నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వ రూపవ్యాప్యవృత్తిత్వ వ్యావృత్తేః ప్రద
ర్శనాదేవ మితిపఙ్క్తేరసార్థ్యం పరిహర్తుంతస్యా వ్యాప్యవృత్తిత్వని
రూపకత్వవ్యావృత్తిప్రదర్శకతామాహ * గుణవానితి * నిత్యద్రవ్యే నిత్యగుణస
త్త్వాదాహ * నిత్యద్రవ్యాతిరిక్త ఇతి * నను దీధితావుత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన
ద్రవ్యవృత్తిత్వ కథనంస్వరసతః అవ్యాప్యవృత్తిత్వ ప్రదర్శకమతఃనవ్యాప్య
వృత్తిరిత్యసంగతమిత్యతః తస్యావ్యాప్తిసూచకతాం వ్యాప్యవృత్తిరిత్యస్య వ్యా
ప్యవృత్తిత్వనిరూపకత్వ లాభకతాంచాహ * సాధ్యాభావ ఇతి * ఉక్తరీత్యా
వ్యాప్యవృత్తిత్వ విశిష్టసంయోగాభావాధికరణ గుణాదౌ హేతుతావచ్ఛేదక
సంయోగసంబంధేన వృత్త్యప్రసిద్ధ్యాతత్రేతి గుణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యా
దౌ గుణాభావస్య హేత్వధికరణే నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వాభావేన లక్షణాఘట
కత్వాదవ్యాప్తివారణసంభవే వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశిష్టాధికరణ నివేశవ్యావృత్తి
ప్రదర్శన పరత్వమేవ మిత్యాదిగ్రంథస్యాసంగతమితి భావః నను వ్యాప్యవృ

ద్వృత్తిత్వాభావాసత్త్వేనావ్యాప్తిప్రసంగసూచనాయ వ్యాప్యవృత్తిరిత్య
త్ర ద్రవ్యత్వాధికరణే ఇత్యనుషజ్యతే ఇతి వ్యాఖ్యానమసత్ అనవచ్ఛిన్నవృ
త్తికత్వరూపవ్యాప్యవృత్తిత్వనివేశనే సంయోగీఘటాదిత్యత్రోక్తరీత్యా
వ్యాప్తేర్వారణాయ సాధనవతి వ్యాప్యవృత్తిత్వస్యావశ్యనివేశనీయతయా తత
ఏవావ్యాప్త్యప్రసక్తేః సాధనవతి వ్యాప్యవృత్తిత్వపర్యన్తనివేశనప్రయోజనప
రతయా ఏతత్పఙ్క్తేః వ్యాఖ్యానసాధీయస్త్వే వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశిష్టాధికరణత్వాప్ర
వేశే సంయోగీసత్త్వాదిత్యత్రగుణాదావ్యాప్యవృత్తేః సంయోగాభావస్యైవ ద్ర
వ్యత్వాద్యభావస్యాపి లక్షణఘటకతయా జగతః సాధ్యాభావకూటానధికర
ణతయాతివ్యాప్త్యనవకాశేపి ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛే
దకసంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక వ్యాపకతావచ్ఛేదకవచ్ఛిన్నా
భావకూటాధికరణతాయా విశ్వస్మిన్ సత్త్వాదతివ్యాప్తేర్దుర్వారతయా త
త్ప్రవేశనస్యావశ్యకతయా తానతాప్యుక్తావ్యాప్తివారణసంభవాత్

త్తిత్వవిశిష్టాధికరణత్వనివేశ్యతఏవ కింతు గుణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ
గుణాభావవన్నిత్యద్రవ్యభిన్నవృత్తిత్వాభావమాదాయావ్యాప్తివారణాయ
హేత్వధికరణే నిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వమావశ్యకం తత్ప్రదర్శనపరత్వంచైవ
మిత్యాదిపంక్తేరితి మతం దర్శయతి * సాధనవతీతి * తత్ప్రవేశస్యేతి * ఏ
వంచ హేత్వధికరణే నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వనివేశేపి వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశిష్టా
ధికరణత్వనివేశస్యావశ్యకతయా తత ఏవ గుణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ అ
వ్యాప్తివారణసంభవే హేత్వధికరణే నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వవ్యావృత్తిప్రద
ర్శనపరత్వమసంగతమేవేత్యర్థః కేచిత్తు సంయోగాభావవాన్ ద్రవ్యత్వాది
త్యాదావవ్యాప్తివారణాయ వ్యాప్యవృత్తిత్వవివక్షణే ధూమవాన్ వహ్నేరి
త్యాదావతివ్యాప్తివారణాయ వ్యాప్యవృత్తిత్వవిశిష్టాధికరణత్వపర్యంతవివ
క్షణేపి గుణవాన్ సంయోగేన ఘటాదిత్యాదౌ పూర్వోక్తరీత్యా అవ్యాప్తివారణా
య సాధనాధికరణే వ్యాప్యవృత్తిత్వపర్యంతముక్తమితీయం వ్యాఖ్యాపి సమ్యగే
వేత్యాహుః వ్యాప్యవృత్తిత్వప్రయోజనప్రదర్శనానంతరం గుణవాన్ ద్రవ్య
త్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిశంకాస్యాత్తద్వారణాయైవైవమిత్యుక్తం క్లృప్తప్రయో
జనయోః సాధనాధికరణే వ్యాప్యవృత్తిత్వ వ్యాప్యవృత్తిత్వనిరూపకత్వయోః ని

తస్మాత్స్వావ్యాప్యవృత్తిత్వానవచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యత్వమత్రాభిమతం అతోఽపి సాధ్య
వచ్ఛేదకవ్యాపకప్రతియోగితాకాభావాపేక్షా తన్నివేశే సాధ్యతావచ్ఛే
సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వస్యైవ నివేశనీయతయా సంయోగే
ధ్యతాయాం వ్యభిచారిణి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యైవ
యోగేన ద్రవ్యాభావస్యావచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యతయా అతివ్యాప్తేః తన్ని
వేశస్యైవ దైశికకాలికావ్యాప్యవృత్తిసాధ్యభేదేన స్థలద్వయే వ్యావ
రుక్తిఘటకయోరన్యతరేణ ప్రకృతే వారణం బోధ్యం ఏతాదృశరీత్యా
త్యాదపంక్తిలాపనసంభవాత్ తస్యాస్తదన్యతర ప్రయోజనప్రదర్శకతా
యత ఇత్యప్యాహుః * తస్మాదితి * పూర్వోక్తయుక్త్యా సాధ్యతావచ్ఛేద
బంధేన వ్యాపకత్వస్య నివేశయితుమశక్యతయా యేన సంబంధేన వ్యాప
తేనైవాభావస్య నివేశనీయత్వాదిత్యర్థః * అభిమతమితి * అథ వ్యాప
త్తిత్వం నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వం నానావిపక్షకేతత్తద్విపక్షాన్యత్వాభా
టితకూటాధికరణాప్రసిద్ధేరేకవిపక్షకేతద్విపక్షావృత్త్యభావఘటితకూట
హేతుమత్త్వాచ్చాతివ్యాప్త్యభావాత్ వ్యాప్యవృత్తితానిరూపకత్వం నప్ర
శ్యం సాధనాధికరణే నిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వమేవ లాఘవాత్ పర్యవసితం ఏత
త్యాదిపఙ్క్త్యోశ్చ తావద్విపక్షాప్రయోజనప్రదర్శనార్థైవ న తు వ్యాప్యవృ
త్తానిరూపకత్వప్రయోజనప్రదర్శనార్థేతి చేత్ సత్యం పూర్వలక్షణే సా
నసామానాధికరణ్యప్రవిష్టకృతం నిరవచ్ఛిన్నత్వం న దీధితికృద్భిర్వ్యాహృ
అతథాభావేఽప్యూహితుం శక్యత్వాత్ తతశ్చేహ తద్వ్యాహరణమనుచి
తి దోషపరిహారాయాభావవిశేషణతా నిర్వాహాయ చ అన్యథా దర్శితం
మిశ్రాదిలక్షణేష్వివైతదిష్టం నేహేతి వ్యాజనాయవా. అథైవం దీధితికృతా
తదుపాదానం గౌరవావహమితి చేదీదృశాస్వరససూచనాయాభిమతమిత్యు
క్తం కూటఘటితలక్షణపరిష్కారే బీజముక్త్వా బీజాంతరమప్యాహ * అతో
పీతి * సంయోగేనేతి * స్వమతే వ్యభిచారనిరూపకాధికరణాన్యత్వాభావ
మాదాయైవానతిప్రసంగో బోధ్యః * తన్నివేశనస్యైవ * అవచ్ఛిన్నవృత్తికాన్య
త్వనివేశనస్యైవ * దైశికేతి * యద్యపి వాచ్యత్వాది సాధ్యకస్థలీయత్వం సం
యోగాభావస్యేత్యాది పఙ్క్తేః సంభవతి తథాపి సాధ్యతక సాధ్యవ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

హితేతి పాఠం. స్వసమానాధికరణత్వ నివేశనప్రయోజనమాహ * ఉక్తరూపేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపేత్యర్థః * అప్రసిద్ధ్యాదీతి * సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ సత్తాత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ కూటాధికరణే హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన వృత్త్యప్రసిద్ధేస్సంపాదకా రూపాభావాది సాధ్యకే రూపాద్యాత్మకాభావ కూటాధికరణాప్రసిద్ధి సంపాదకాః సంభవద్వైకాధికరణ్యాపన్న సాధ్యాభావస్తోమాధికరణత్వ వివక్షణేన సత్తాన్య పృథివీసమవేత శూన్యం వాయుత్వాదిత్యాదౌ ఆదిపదగ్రాహ్యాయా అతివ్యాప్తేః సంపాదకా బోధ్యాః * పూర్వోక్తరీత్యేతి * సముదాయాధికరణ వృత్తిత్వం హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన తదభావస్తాదృశవృత్తిత్వత్వ వ్యాపక ప్రతియోగితాకః హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన వృత్తిమత్త్వం లక్షణ ఘటకం బోధ్యమిత్యర్థః * అపాస్తమితి * నచ సార్వభౌమమతే సామానాధికరణ్యస్యావ్యాప్యవృత్తితయా సాధ్యాభావ కూటవన్మహాకాల వృత్తిత్వస్య సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావోపి సామానాధికరణ్యానిరూపక ఖండకాలాద్యవచ్ఛేదేన ఘటాదిరూపవృత్తిమతివర్తత ఏవేతి మహాకాలాన్యత్వ సాధ్యకే నాతివ్యాప్తిసంభవ ఇతి వాచ్యం తథాసతి వహ్న్యాదావపి స్వావ్య పకాభావ వ్యావృత్తివర్ణన సంభవేదనాత్మకసాధ్యవ్యాపకాభావ వ్యావృత్తివర్ణనం ప్రథమతోऽనుచితమేవ ఏవం ద్రవ్యత్వాదిసాధ్యకే గుణాభావానాం వ్యావృత్తిసంభవేపి గుణాదిసాధ్యపరత్వముక్తమిత్యాశయః * రూపాద్యాత్మకేతి * నిత్యరూపాద్యాత్మకేత్యర్థః జన్యరూపాణాముత్పత్తికాలావచ్ఛిన్నవృత్తికత్వాత్ * సత్తాన్యేతి * ఇదమాపాతతః వాయుత్వాద్యభావాభావమాదాయానతిప్రసంగాత్ సామానాధికరణ్యస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వమతే మహాకాలాన్యఘటాదిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిః యతః ఖండకాలావచ్ఛేదేన పటాదావేవ మహాకాలవృత్తిత్వాభావో వృత్తిమద్వృత్తిర్యావదంతర్గతో న ఘటాదావితి భ్రమేణ తదుద్ధారం శంకతే * నచేతి * తన్మతేవ్యభిచారి సామాన్యే వాతివ్యాప్తిస్సంభవతి మహాకాలాన్యత్వ సాధ్యకే తు సుతరాం హేతావపి ఖండకాలావచ్ఛేదేన మహాకాలవృత్తిత్వాభావ సత్త్వాదిత్యాశయేన దీధితికారోక్తాం తాం సమర్థయతి * తథాసతీతి * వస్తుతస్తు

వాద్యవచ్ఛేదేన నిర్ధూమసంయుక్తత్వాద్యభావసత్త్వేన] ధూమవాన్ వ
హ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తే రుక్తస్థలే అతివ్యాప్తివారణస్య సుదూరపరాహ
తత్వాత్ యత్తు హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన] హేత్వధికరణ సామాన్యావ
వృత్తిమద్వృత్తేర్యోయావంతస్తాదృశ సాధ్యాభావకూటవద్వృత్తిత్వాభావాః
సాధ్యాభావకూటాధికరణావచ్ఛేదేన తద్వత్త్వం సామానాధికరణ్యావ్యాప్యవృ
త్తితాపత్తైర్లక్షణం పరిష్కరణీయం] [తథాచ మహాకాలాన్యోఘటాదిత్యా
దౌ ఘటే ఖండకాలావచ్ఛేదేన మహాకాలవృత్తిత్వాభావసత్త్వేపి మహా
కాలావచ్ఛేదేన తద్వత్త్వవిరహాన్నాతివ్యాప్తిరిత్యాశయేన శంకతే *నచేతి*
దీధితికారోక్తాతివ్యాప్తినిరాకరణార్థముక్తవిశేషణోపాదానస్థలాంతరే
అతివ్యాప్తి సంపాదకమేవేత్యాశయేనాహ *తథాసతీతి* నచ సాధ్యాభావ
కూటాధికరణ సామాన్యావచ్ఛేదేనేతి వివక్షితం తథాప్యేవసంతీత్యాద్యసంభ
వస్య దుర్వారత్వాత్ వహ్న్యాద్యావపీతి శంకాయాః [ఉభయలక్షణాభిప్రా
యకతయా కూటఘటితైవ వేదేవం సమాధానం నతు పుచ్ఛలక్షి తత్ర
మహాకాలాన్యత్వాభావ ఘటితకూటాధికరణాప్రసిద్ధేరేవాసతిప్రసంగాత్.
యాదృశసాధ్యాభావ స్తోమవత్సాధనాధికరణమితి వివక్షాయాశ్చ వైయర్థ్యా
త్ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నాభావ నివేశస్య స్వయం దూషిత
త్వాదితి చిన్త్యం. సాధ్యాభావాధికరణావచ్ఛేదేనత్యేవ నివిష్టం నతూక్తసము
దాయ గర్భమిత్యాశయాత్ [ప్రతదతివ్యాప్త్యుద్ధారార్థం తద్గర్భత్వేతు
మహాకాలాన్యోఘటాదిత్యాదావేవ అతివ్యాప్తిః కేవలఖండకాలస్యైవ తద్వ
శిష్టమహాకాలస్యాపి సాధ్యాభావకూటవన్మహాకాలవృత్తిత్వాభావావచ్ఛేదక
త్వసంభవాత్ వస్తుతస్తు వ్యాప్యవృత్తిగవచ్ఛేదకాభావాసంభవరూపం ఈ
రమదూషణమేవసారం అన్యచ్చసంభవాభిప్రాయకమితి.] [వ్యభిచారి సామా
న్యే అతివ్యాప్తిం నిరాకర్తుకామలక్షణం పరిష్కృత్య మహాకాలాన్యత్వ సా
ధ్యకాతివ్యాప్తిం నిరస్య దీధితిందూషయతాం మతందూషయతి *యత్త్వితి*
తథాచ ఖండకాలావచ్ఛేదేన మహాకాలవృత్తిత్వాభావస్య మహాకాలాన్యత్వ
సాధ్యకహేతౌ సత్త్వేపి హేతుమత్సామాన్యాంతర్గత్వ మహాకాలావచ్ఛే
దేన తద్వత్త్వవిరహాన్నాతివ్యాప్తిరితిభావః * హేతుతేతి * తథాచ కపా

చ్ఛేదేన తద్వత్త్వస్య వివక్షితత్వాన్నాతివ్యాప్తిః వ్యభిచారసరూపకాధికర
ణావచ్ఛేదేన హేతౌ తద్వత్త్వవిరహాదితి తన్న ఏవంసతి స్వావయవావచ్ఛే
దేన ఘటాదివృత్తేః సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న జగత్సంయుక్తత్వాద్య
భావస్య పర్వతాద్యవచ్ఛేదేన ధూమాద్యవచ్ఛిన్నత్వాదసంభవాపత్తేః వృత్తిమ
ద్వృత్తిపదేన హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన యస్య యదధికరణం తదవచ్ఛే
దేనతద్వృత్తిత్వవివక్షాయామపవ్యాప్యవృత్తేరవచ్ఛేదకానభ్యుపగమేవ్యధికర
ణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య సాధ్యాభావకూటాధికరణ వృత్తి
త్వాభావస్యాధికరణానవచ్ఛిన్నతయా అసంభవస్య దుర్వారత్వాత్ యదిచ
వృత్తిమత్యనవచ్ఛిన్న వృత్తయోయావంత స్తాదృశాభావ కూటాధికరణ వృత్తి
త్వాభావా అనవచ్ఛిన్న తద్వత్త్వం వ్యాప్తిరిత్యుచ్యతే తదా సామానాధికరణ్య
స్యావ్యాప్యవృత్తితాపక్షేపి నదర్శితదోష నిరాసస్సంభవతి సమానాధికరణ
ధర్మావచ్ఛిన్న మహాకాలవృత్తిత్వాభావస్య వృత్తిమత్యనవచ్ఛిన్న వృత్తికత్వవిర
హాల్లక్షణాఘటకత్వాత్ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేనయస్యయదధికరణంత
దవచ్ఛేదేన తదవృత్తిత్వ కించిదవచ్ఛిన్నత్వోభయాభావవంతో యావంతస్తా
దృశాభావకూటవద్వృత్తిత్వాభావా అనవచ్ఛిన్నతద్వత్త్వంవ్యాప్తిరిత్యుక్తౌ నక
శ్చిద్దోషః సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్న మహాకాలవృత్తిత్వాభావే కించిదవచ్ఛి
న్నత్వ సత్త్వేపి కాలిక సంబంధేనఘటాధికరణ ఖండకాలావచ్ఛేదేనఘటాద్య
వృత్తిత్వాసత్త్వేనఉభయాభావవత్తాయాఅక్షతతయామహాకాలాన్యత్వసాధ్య
కే వ్యభిచారిణి తాదృశాభావస్యలక్షణఘటకత్వేనాతివ్యాప్తివిరహాత్ సమా
నాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న జగత్సంయుక్తత్వాద్యభావస్య ఘటాదౌ కపాలా
ద్యవచ్ఛేదేన వృత్తేః సంయోగాదినా యద్ఘటాద్యధికరణం తదవచ్ఛేదేన
ఘటాదావవృత్తేర్నిరుక్తోభయాభావవత్త్వ విరహాద్వహ్నిమాన్ ధూమాది
త్యాదౌ న లక్షణఘటకతా అపిత్వవచ్ఛిన్నత్వవిరహేణఉభయాభావవత్తోవ్యా
లాద్యవచ్ఛేదేన జగత్సంయుక్తత్వాద్యభావస్యఘటాదౌవృత్తిత్వేపి సంయో
గేనాధికరణ భూతలావచ్ఛేదేన ఘటాదావవృత్తితయా తస్యలక్షణాఘ
టకత్వమితి నాసంభవః * దర్శితదోషః * మహాకాలాన్యత్వసాధ్యకాతివ్యా
ప్తిరూపః * కించిదవచ్ఛిన్నత్వం * కించిదనవచ్ఛిన్న తన్నిష్ఠాధికరణతాకత్వం

ధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నతదభావస్యైవేశ్యవ్యాప్త్యనవకాశాదితిధ్యేయం సా
మానాధికరణ్యస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వే హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేన కించి
త్పదార్థాధికరణ వృత్తయో యావంత స్తాదృశాభావకూటాధికరణ వృత్తి
త్వ నిరూపకత్వాభావా యదధికరణత్వావచ్ఛేదేన వర్తంతే తత్త్వమితి వ
క్తవ్యం మహాకాలవృత్తిత్వ నిరూపకత్వస్య సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నా
భావః ఖండకాలవృత్తిః సాధనాధికరణ మహాకాలే వాస్తీతినోక్తాతివ్యాప్త్య
వకాశః సద్ధేతౌ తాదృశాభావ కూటాధికరణ జగద్వృత్తిత్వ నిరూపకత్వస్య
వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావఏవ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన కించిదధికర
ణవృత్తిః సచ హేత్వధికరణ సామాన్యఏవ వర్తతఇతి లక్షణసమన్వయఇతి
కృతం పల్లవితేన ॥ * * * * * * * * * * * * * * *

ఇతి గదాధరీయే పుచ్ఛలక్షణమ్.

(మూలే* ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చ ధర్మోనప్రతియోగితావచ్ఛేదకఇ
తి * వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ నిరాకర్తుః ప్రతిజ్ఞావాక్యం తత్రధ
ర్మత్వమనుపాదేయం అవృత్తేరపిప్రతియోగితా వచ్ఛేదకత్వస్యనిరాకర్త
వ్యత్వాత్ తత్త్వే సాధకాభావాదితి హేతురూహ్యః పక్షతావచ్ఛేదకే
సాధ్యతావచ్ఛేదకేచ సామాన్యతః ప్రతియోగిప్రతియోగిత్వయోర్నప్రవేశః
సర్వేషామేవ కించిదభావప్రతియోగిని సంబద్ధతయా కించిదభావ ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకతయాచ విశిష్టవత్త్వాద్యప్రసిద్ధేః కింతు విశిష్యవాచ్యత్వత్వాదినా
తథాచ వాచ్యత్వాద్యవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నె వాచ్యత్వాదినిష్ఠప్రతియోగితా
స్వయంసామానాధికరణ్య స్యావ్యాప్యవృత్తితాకత్వేతద్వ్యాప్యవృత్తితాకత్వే
చ క్రమేణ దీధితికారోక్త దూషణముద్ధరతి * హేతుతేతి * ******

ఇతి కృష్ణభట్టీయే పుచ్ఛలక్షణమ్.

మానాభావాదితిపాఠః పాఠాంతరంతుక్రోడంవ్యాఖ్యాయతే *మూలేఇతి*
తత్త్వేసాధకాభావాత్ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వప్రకారకత్వవిశిష్టప్రమిత్య
భావాత్ తాదృశప్రమిత్యవిశేష్యత్వాద్వా తాదృశప్రమితేర్వాప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకతాసాధకత్వేనైవ హేతుఘటకతా సాధకత్వంచ అప్రామాణ్యజ్ఞా
నాభావవిశిష్టతన్నిశ్చయం ప్రతిజనకత్వం తచ్చ వ్యవసాయస్యానువ్యవసా

నవచ్ఛేదకత్వం సాధనీయం సమూహాలంబనానుమితి రుద్దేశ్యాత్తత్తదభావీ
య ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నే తత్తదభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదక
త్వ సాధనం నసమ్యక్ సమనియతాభావైక్యమతే సమవాయిత్వాదినా వా
చ్యత్వాద్యభావస్య ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్న పటాద్యభావాభిన్నతయా సమవా
యిపటాదీనామపి తథావిధవాచ్యత్వాద్యభావప్రతియోగితయా తదవృత్తిస
మవాయిత్వాదేర్వాచ్యత్వాద్యభావీయ ప్రతియోగ్యవృత్తితాయా దుర్ఘట
త్వాత్ ప్రతియోగితా విశిష్యోపాదాయ తత్తత్ప్రతియోగితావదవృత్తి
త్వావచ్ఛిన్నే తత్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావ సాధనమపి హేయం
వాచ్యత్వాది నిష్ఠాయాః ప్రసిద్ధసమానాధికరణ ద్విత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ
ప్రతియోగితాయా ఉపాదానే సిద్ధసాధనాత్ సౌందలోపాధ్యాయైరపి వ్యధి
కరణ సమవాయిత్వాది ధర్మస్య సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకత్వానంగీకారాత్ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాయాశ్చ ప్ర
తియోగితాయా ఉభయవాద్యసిద్ధతయా విశిష్యోపాదానాసంభవాత్ కేచి
త్తు విశిష్య సమవాయిత్వత్వాదికం పక్షతావచ్ఛేదకీకృత్య వాచ్యత్వాదినిష్ఠప్రతి
యోగితానవచ్ఛేదకత్వం సాధనీయం తాదృశ ప్రతియోగితావదవృత్తిత్వమేవ
హేతుః యో యదవృత్తిః న తన్నిష్ఠ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదక ఇతి సామాన్యతో
యజనకత్వాన్నాసిద్ధం నచ సాధకాభావః తత్త్వవాద్యసిద్ధమేవేతి వాచ్యం సా
ధకమవ్యవస్థాప్య తదాభాసాసిద్ధ్యుపన్యాసే తద్వతి విరోధస్యాశక్యత్వాత్ బా
ధవారణాయ వాచ్యత్వనిష్ఠేతి ద్విత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాసాధారణే
న వాచ్యత్వనిష్ఠప్రతియోగితాత్వేన నివేశాన్న వక్ష్యమాణసిద్ధసాధన ప్రసం
గః ఘటత్వేన పటాద్యభావస్యానిరాసభయాదాహ * సమూహేతి * నచ
ధర్మాణామానంత్యాత్తత్తద్ధర్మాణాం పక్షీకృత్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
త్వాభావ సాధనం న దుర్ఘటమితి వాచ్యం యావతాం ధర్మాణాముపస్థితిః
తావతామేవ పక్షీకారాత్తేషు తత్సాధనే నైవ వాదివిజయసంభవాత్ అన్యే
షామప్రసిద్ధతయైవ పరమతే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాప్రసక్తేస్తద్వ్యతి
రేక సాధనానపేక్షణాత్ మతాంతరమాహ * తత్తదితి * రంగాద్యవృత్తే
రజతత్వాదేస్తన్నిష్ఠానవచ్ఛేదకత్వం నసంభవతి తన్నిష్ఠపక్షతావచ్ఛేదక

వ్యాప్తిప్రదర్శకః ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రంథః వహ్న్యభావేపి ప్రాథ
మ్యేన వ్యాప్తేర్లాభసంభవాత్ వాచ్యత్వాద్యవృత్తి ధర్మమాత్రస్యైవ వ్య
ధికరణతయా వాచ్యత్వాదినిష్ఠప్రతియోగితాయాం తన్మతే అనవచ్ఛేదకతయా య
ద్యప్యత్రాన్వయ దృష్టాంతదుర్లభం తథాపి వ్యతిరేకేణ వాచ్యత్వాది
నిష్ఠోభయత్వాదికమేవ దృష్టాంతస్సంభవతీత్యాశయః అథవా యోయద్వద
వృత్తిః న తదనవచ్ఛేదక ఇతి సామాన్యవ్యాప్త్యా కారణత్వాదివ్యధికరణః
కారణత్వాద్యనవచ్ఛేదక ఏవాన్వయేన దృష్టాంతః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ
విషయతావచ్ఛేదకత్వోభయసాధారణావచ్ఛేదకతాత్వస్యైక్యభ్రమవిషయ
తావ్యధికరణ తదవచ్ఛేదక రజతత్వాదౌ ఉక్తసామాన్యవ్యాప్తేర్భంగవార
ణాయ విషయతాన్యత్వేన యత్పదార్థో విశేషణీయ ఇత్యాహుః అథకాలి

త్వాదతః ప్రతియోగితేతి *వ్యాప్తిప్రదర్శకః* వ్యాప్తిబోధకత్వాదుదాహరణ
రూపః నను వహ్న్యాద్యభావేన తద్గ్రంథస్యోదాహరణరూపత్వమత ఆహ
వహ్న్యాద్యభావేపీతి ప్రాథమ్యేన* నప్రతియోగితావచ్ఛేదక ఇత్యేతదపేక్ష
యా ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యస్య పూర్వముచ్చరితత్వేన వ్యాప్యస్య వచనమి
తి న్యాయాత్ ప్రథమోచ్చరితస్యైవోద్దేశ్యతావచ్ఛేదకతయా తద్వాక్యా
దుద్దేశ్య విధేయభావమహిమ్నోద్దేశ్యతావచ్ఛేదకీభూత ప్రతియోగ్యవృత్తి
త్వ వ్యాపకత్వస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వే బోధ ఇతి వ్యాప్తిబోధకత్వా
దుదాహరణ బోధకత్వమేతద్వాక్యస్యాక్షతమేవేతి * కారణత్వాది * ఘ
టకారణత్వాది ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం విషయతానాత్మకం స్వరూప
సంబంధవిశేషః విషయతావచ్ఛేదకత్వంతు తదాత్మకం స ఇతి భేదపక్షే విషయ
తావచ్ఛేదకతాయామవచ్ఛేదకతాత్వానుపగమాత్ విషయతావ్యధికరణే ర
జతత్వాదౌ విషయతానవచ్ఛేదకత్వ సంభవాత్ నోక్తసామాన్యవ్యాప్తి
భంగః అవచ్ఛేదకతా సంబంధావచ్ఛిన్న తదభావస్య వివక్షణాన్నాప్రసి
ద్ధిః యద్వాయచ్ఛబ్దేన ఘటత్వాదేరుపాదాన సంభవాద్వ్యభిచారవారణా
య యత్పదార్థే కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వమావశ్యకం ఏవంచ విషయతాయా
నిరవచ్ఛిన్నత్వపక్షే యత్పదేన నోపాదానమితి తదనవచ్ఛేదకత్వం యథాశ్రు
తమేవ సాధ్యం ఏవమగ్రిమైవమిత్యాదిపంక్తిసంగతిరిత్యత ఆహ *ఐక్యే ఇతి *

కాది సంబంధేన పటావిన్న త్తిఘటత్వాదేః సమవాయాదినా పటావినిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ ఖండనాయ తత్తత్సంబంధేన ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వం తత్తత్సంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావ సాధనే పక్షతావచ్ఛేదకతయా హేతుతయావా వివక్షణీయంతథా వసమవాయాదిసంబంధేనవాచ్యత్వాదివృత్తిత్వాప్రసిద్ధ్యాకర్తరీత్యాసమవాయాదిసంబంధావచ్ఛిన్నఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్న వాచ్యత్వాద్యభావ ఖండనానుపపత్తిః నచ ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వ మిత్యనేన ప్రతియోగినిష్ఠావచ్ఛేదకతా ఘటక సంబంధావచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగిత్వమేవ వివక్షణీయం తథాచ ఘటత్వాదేరేవ వాచ్యత్వాదినిష్ఠ సమవాయాది సంబంధావచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితయా నాప్రసిద్ధిరితివాచ్యం అవ్యాప్యవృత్తేస్సంయోగ్యభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య ప్రతియోగినిష్ఠాభావ ప్రతియోగితయో క్తధర్మస్య పక్షతావచ్ఛేదకత్వే బాధస్య హేతుత్వేచ వ్యభిచారస్య దుర్వారత్వాత్ ప్రతియోగినిష్ఠభేద ప్రతియోగితాయా మవచ్ఛేదకతాఘటక సంబంధేనావచ్ఛేదకత్వస్య వివక్షణే వ్యధికరణ సంయోగాదిసంబంధేన ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్న వాచ్యత్వాద్యభావ నిరాకరణానుపపత్తిః తేన సంబంధేన ఘటత్వాదేర్భేద ప్రతియోగితాయామవచ్ఛేదకత్వస్యవాదినోఽననుమతత్వాత్ ఏవం ఘటత్వాదౌ సమవాయాది సంబంధేన వాచ్యత్వాదినిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యాభావః ప్రతియోగ్యప్రసిద్ధ్యాసాధయితుమశక్యః మైవం స్వప్రతియోగికత్వ యదనుయోగికత్వోభయాభావవద్వాద్యదృశసంబంధసామాన్యకోయః నన్వంస్థత్వే తత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వో భయాభావ వత్తన్నిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాసామాన్యకఇత్యర్థ వివక్షాయామేవ సామంజస్యాత్ సంయోగాది సంబంధసామాన్యే ఘటత్వాదిప్రతియోగికత్వవాచ్యత్వాద్యనుయోగికత్వోభయా

ఆహురిత్యస్వరస బీజంచ ప్రతియోగితాయా విశిష్యద్వ ఆవ వచ్ఛిన్నాయా ఉపాదానే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య ననిరాకరణసిద్ధిః వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాచాసిద్ధైవేతినోపాదానసంభవః వాచ్యత్వ నిష్ఠప్రతియోగితాత్వే నోపాదానార్థంచ యాదృశాశ్రయావృత్తిత్వాదికం వాచ్యం తథాచ కారణత్వాదేర్నదృష్టాంతత్వే నిర్వాహ ఇతి

భావసత్వాత్ ప్రథమస్వపదేన ఘటత్వాద్యుపాదానస్య మతద్వయఏవ
సంభవాత్ తత్ర స్వనిష్ఠస్వ సంయోగాదిసంబంధావచ్ఛిన్నత్వోభయాభా
వవత్వావ్యత్వాదివృత్తిప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా సామాన్యకత్వ సాధనే
నోద్దేశ్యసిద్ధిః.) నను సమవాయితయా వాచ్యత్వం నాస్తీత్యాకారకః సమవా
యిత్వాదేర్వాచ్యత్వాదినిష్ఠ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావగాహి ప్రత్యయ
ఏవమానమిత్యుక్తహేతోరసిద్ధ్యా శంకాయామాహ* తద్విశిష్టజ్ఞానస్యేతి*
అత్రచప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టప్రతియోగిజ్ఞానస్య అభావలౌకిక ప్రత్య
క్షత్వావచ్ఛిన్న హేతుత్వాదిత్యర్థః యద్యపి అన్యథాఘటాది నిర్వికల్ప
కానంతరం ఘటాభావప్రత్యక్షోత్పత్తేరితి మూలదర్శితయుక్త్యావాచ్య
త్వం నసమవాయీతి విశేషదర్శనప్రతిబధ్య వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నధర్మి
క సమవాయిత్వప్రకారకజ్ఞానపర్యంతాపేక్షా సమవాయిత్వావచ్ఛిన్న
వాచ్యత్వాభావప్రత్యక్షే నాయాతి తథాపి స్వతంత్రమహానసీయత్వవ
హ్నిత్వప్రకారకజ్ఞానాన్మహానసీయ వహ్నిర్నాస్తీతిబుద్ధ్యనుదయాత్
మహానసీయ వహ్నిర్నాస్తీత్యాద్యభావబుద్ధౌ మహానసీయత్వాద్యవ
చ్ఛిన్నత్వేన వహ్న్యాదినిష్ఠ ప్రతియోగితావగాహిన్యాం యథామ
హానసీయత్వప్రకారేణ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న విషయకంజ్ఞానంహేతుః
తథా సమవాయితయా వాచ్యత్వం నాస్తీత్యాది బుద్ధేర్వాచ్యత్వాది ని
ష్ఠప్రతియోగితాయాం సమవాయిత్వాద్యవచ్ఛిన్నత్వాద్యవగాహిత్వే
సమవాయిత్వాదినా వాచ్యత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నధర్మికజ్ఞానం హేతుత
యాపేక్ష్యతే తథాచ వాచ్యత్వంనసమవాయీతి విశేషదర్శనదశాయామ
ప్యనుభూయమానాతదాకారాప్రతీతిః కథముపపద్యతాం తత్ర తస్య వా
చ్యత్వాద్యనుయోగిక సమవాయిత్వాభావావలంబనత్వోపగమే సర్వత్రై
వ తథాత్వముపేయతామితి గతం వ్యధికరణ ధర్మస్యప్రతియోగితావచ్ఛే

---

* మానమితి * కెచిత్తు మతెచాప్రయోజకత్వ శంకాఅవతారికా బోధ్యా
అత్రచేత్యస్య వ్యాఖ్యానమిత్యనేనాన్వయః సామాన్యాభావబుద్ధిః సకలఘట

( ) ఏవం చిహ్నితగ్రంథస్థానె మూలేప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చ ధర్మోనప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకఇతిమానాభావాదితిశేషఃఇత్యేవ కెషుచిత్కోశేషుదృశ్యతే.

దకత్వేనేత్యభిప్రాయ ఇతి మిశ్రాద్యనుసారి వ్యాఖ్యానం తత్రేయమనుపపత్తి
రవతరతి తద్ధర్మావచ్ఛిన్న తన్నిష్ఠప్రతియోగితాకాభావబుద్ధౌ తద్ధర్మప్రకా
రక తజ్జ్ఞానత్వేన హేతుత్వాసంభవః ఘటత్వేన యత్కించిద్ఘటజ్ఞానాదపి
యావద్ఘటప్రతియోగిక సామాన్యాభావ బుద్ధ్యుత్పత్త్యా వ్యభిచారాత్ సం
భవేపి వాదర్శిత విశేషదర్శన కాలే నిర్ధర్మితావచ్ఛేదకక వాచ్యత్వాది
ధర్మిక సమవాయిత్వాది ధర్మసంభవేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావప్ర
తీతి నిర్వాహాత్ తాదృశకారణతాయా అకించిత్కరత్వం నచవహ్నిత్వధ
ర్మితావచ్ఛేదకక మహానసీయత్వ ప్రకారకబుద్ధిం వినా విశృంఖలమహాన
సీయత్వ ప్రకారకజ్ఞానసత్త్వేపి మహానసీయవహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావప్ర
త్యక్షానుత్పత్త్యా తద్ధర్మ సమానాధికరణ తద్ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి
తాకాభావ బుద్ధౌ తద్ధర్మావచ్ఛిన్న ధర్మికతద్ధర్మప్రకారకజ్ఞానత్వేన హేతు
తా వాచ్యేతి వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న ధర్మికసమవాయిత్వ ప్రకారకజ్ఞానం వి
నాన సమవాయిత్వావచ్ఛిన్న వాచ్యత్వత్వ సమానాధికరణప్రతియోగితా
కాభావ భానసంభవ ఇతి వాచ్యం మహానసీయ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితాయాం ద్రవ్యత్వాదేరపి సామానాధికరణ్యాదుక్త కార్యకారణభా
వోపగమే ద్రవ్యత్వాద్యవచ్ఛిన్న ధర్మిక మహానసీయత్వ ప్రకారకజ్ఞాన
స్యాపి తాదృశప్రతియోగితాకాభావ బుద్ధావపేక్షణీయత్వాపత్తేః అథ తద్ధ
ర్మావృత్తిత్వేన భాసమానప్రతియోగిత్వే తద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వావగాహిన్యా
మభావబుద్ధౌ తద్ధర్మావచ్ఛిన్నధర్మిక తద్ధర్మప్రకారకజ్ఞానత్వేన హేతు
తా మహానసీయ వహ్నిర్నాస్తీత్యత్ర చ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న నిష్ఠత్వేన సంస
ర్గ ఘటకతయా భాసమానప్రతియోగిత్వే మహానసీయత్వావచ్ఛిన్నత్వం భా
సతే స్వావచ్ఛిన్న వహ్నివృత్తిప్రతియోగితాకత్వస్య అభావాంశే ప్రతియో

ప్రతియోగి విషయకత్వ మతానురోధేనాహ * సంభవేపవే * అపేక్షణీ
యత్వేతి * మహానసీయ వహ్నిర్నాస్తీతి బుద్ధిః కదాపి నస్యాత్ ప్రతియో
గితాసమానాధికరణ ధర్మాణామానంత్యాదితి భావః * తద్ధర్మేతి *
తద్ధర్మ విషయతా నిరూపిత సామానాధికరణ్య విషయతానిరూపిత ప్రతి
యోగిత్వ విషయతానిరూపితా వచ్ఛిన్నత్వవిషయతానిరూపకేత్యర్థః అ

గివిశేషణతాపన్న మహానసీయత్వస్య సంబంధఘటకత్వాదితి తత్రవహ్ని
త్వావచ్ఛిన్న ధర్మికక మహానసీయత్వ ప్రకారక జ్ఞానస్యాపేక్షా నతు ధ
ర్మాంతరావచ్ఛిన్న ధర్మికస్య ధర్మాంతరవిశేషిత వహ్న్యనృత్తిత్వేన తత్ర
ప్రతియోగితాయా అభానాదితి చేత్తర్హి ప్రతియోగితావచ్ఛేదక ప్రకార
కజ్ఞాన మంతరేణాప్యభావ ప్రత్యక్షసామాన్యాపత్తిః ప్రత్యక్షవిశేషఏవ తద్ధే
తుతాయాః స్వీకృతత్వాత్ ఏవమప్యనతిప్రసంగేన ప్రతియోగివిశేషితాభా
వబుద్ధౌవిశేషణతావచ్ఛేదక ప్రకారకజ్ఞాన ముద్రయా ప్రతియోగితావచ్ఛే
దక ప్రకారక జ్ఞానస్య హేతుత్వాదేవ నిర్వాహస్స్వతంత్ర తద్ధేతుతా
యా నిర్బీజత్వాపాతాచ్చ అస్తువైతాదృశరీత్యైవ హేతుహేతుమద్భావ
స్తథాపి సమవాయితయా వాచ్యత్వంనాస్తీత్యత్ర వాచ్యత్వత్వ సామానా
ధికరణ్యావిశేషిత స్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా ఏవ సమవాయిత్వ సంస
ర్గఘటకతయా భానోపగమ సంభవేన వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న ధర్మికస
మవాయిత్వ ప్రకారకజ్ఞానస్య తత్రానపేక్షణీయత్వ ముపపద్యతఇతి అత్రే
దం సమాధానమవధేయం తదుభయధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావబు
ద్ధౌ తదుభయైకతరధర్మావచ్ఛిన్న ధర్మిక తదితర ప్రకారకజ్ఞానత్వేన హే
తుతా సమవాయితయా వాచ్యత్వాభావస్య వ్యధికరణసమానాధికరణయోః
సమవాయిత్వవాచ్యత్వత్వయోరుభయోరేవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ ప
ర్యాప్తిరవశ్యమంగీకార్యాసమవాయిత్వమాత్రస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక

ప్రసిద్ధత్వాన్నాపత్తిరితిచెన్మూల్బ్రియాత్తదాహ్యాహ * ఏవమితి * మహానసీ
య వహ్నిర్నాస్తీత్యాదౌ తద్ధర్మ సామానాధికరణ్యం భాసతఇతి తదను
రోధేన తద్ధర్మవద్వృత్తిత్వేన భాసమాన ప్రతియోగిత్వే తద్ధర్మావచ్ఛిన్న
త్వావగాహి ప్రతీతౌ ధర్మ ధర్మితావచ్ఛేదకక తద్ధర్మప్రకారకజ్ఞాన
త్వేన హేతుతాస్తునతు సాసమవాయిత్వేన వాచ్యత్వం నాస్తీత్యత్రాపి క
ల్పయితుంశక్యతె సంబంధ ఘటకతయా భాసమానప్రతియోగిత్వే వాచ్యత్వ
త్వసామానాధికరణ్యాస్యైవాభానాదిత్యాశయేన తత్ర కారణీభూతజ్ఞానాపె
క్షాం నిరాకరోతి * అస్తువేత్యాదినా * వాచ్యత్వత్వ ప్రకారకజ్ఞానమంతరే
ణాపీతిచ అన్యథానిర్వికల్పకానంతర మితి మూలస్య ప్రకృతస్యసూచకం

త్వే వాచ్యత్వస్య ప్రకారక జ్ఞానమంతరేణాపి తాదృశాభావ ప్రతీత్యాప త్తేః అత్ర సమవాయితయా వాచ్యత్వం నాస్తీతి ప్రతీత్యా సమవాయిత్వ వాచ్యత్వతోభయపర్యాప్త ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వా నవగాహనేతస్యాః సమవాయివాచ్యత్వవదిదమితి భ్రమవిరోధిత్వానుపపత్తేశ్చ తం ప్రతిసమవా యితయా ప్రమేయత్వవాచ్యత్వోభయంనాస్తీత్యాది నిశ్చయవ్యావృత్తైన త దుభయాంశే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవగాహి నిశ్చయత్వేనైవ ప్రతిబంధకత్వాత్ నచ విలక్షణ వాచ్యత్వప్రకారతా నివేశేనైవదర్శిత ని శ్చయ వ్యావృత్తిసంభవే తదుభయాంశే అవచ్ఛేదకత్వ పర్యాప్త్యవగాహిత్వ మప్రయోజకమితివాచ్యం యత స్తద్ధర్మే అభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక త్వ పర్యాప్తి స్తదవచ్ఛిన్నస్య అభావవిరోధిత్వ ప్రయోజికా తదవగాహిత్వ మేవ అభావబుద్ధే స్తదవచ్ఛిన్న విశిష్టజ్ఞాన ప్రతిబంధకతాయాంతంతం న మవాయితయా వాచ్యత్వ ప్రమేయత్వోభయం నాస్తీతిబుద్ధేః సమవాయిత్వ వాచ్యత్వతోభయ విశిష్టవత్తాబుద్ధ్యప్రతిబంధకత్వే ఉభయాంశే తత్రావ చ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యనవగాహిత్వమేవ బీజం తస్యచ సమవాయితయా వా చ్యత్వం నాస్తీతి ధీసాధారణ్యే తస్యాస్తాదృశధీప్రతిబంధకత్వం నతూక్తోభ యాభావ బుద్ధేరితి విశేషఏవ నోపపద్యతే యదిచైతస్యాః ప్రతీతేఃప్రతిబం ధకత్వం నాన్యస్యాఇత్యత్ర విషయ వైచిత్ర్య మాత్రం బీజమాస్థీయతే త దా సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ విషయిణ్యాఘటో నాస్తీత్యా దిబుద్ధేరపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావగాహిత్వం విలీయతాం నహి తత్ర ఘటత్వాది విశిష్ట ధీప్రతిబంధకత్వానురోధమంతరేణ యుక్త్యంతరం పరి స్ఫురతి నచ భవతామకించిత్కర ఏవ కపాల సమవేతద్రవ్యం నాస్తి నీలఘ టోనాస్తీత్యాది ప్రతీతి వ్యావృత్తప్రకారతా విశేషస్యైవ తాదృశ ధీప్రతి బంధకతాబీజత్వ సంభవాత్ తథాచ తత్రైవ సమవాయితయా వాచ్యత్వం నాస్తీత్యాది వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ బుద్ధావపి వాచ్యత్వత్వాంశే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావగాహన మశక్యా పహ్నవమేవేతి వాచ్యత్వ

ప్రకారతాయాఏవ పర్యాప్తిరుపగమ్యతే లాఘవాత్ నతు ప్రతియోగివిశే షణే అవచ్ఛేదకతాపితత్సంబంధస్వీకారె గౌరవాదిత్యాశంకతె * నచేతి *

త్వాద్యవచ్ఛిన్న ధర్మిక సమవాయిత్వాది ప్రకారకజ్ఞాన మంతరేణ నత
త్సంభవః అథయత్ర తత్త్వాననుగమేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకభేదేన త
త్ప్రకారకజ్ఞాన హేతుతాభేదస్యావశ్యకతయా మహానసీయత్వ వహ్నిత్వా
దిరూప సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ప్రత్యక్షం ప్రతిఏకధర్మావ
చ్ఛిన్న విశేష్యకతా సరధర్మప్రకారక జ్ఞానత్వేన హేతుతావాచ్యా నతు
వ్యధికరణ సమవాయిత్వ సమానాధికరణ వాచ్యత్వత్వాద్యుభయ ధర్మా
వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావప్రత్యక్షే సమవాయిత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియో
గితాకాభావ ప్రత్యక్షత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతిసమవాయిత్వాది ప్రకారకజ్ఞాన
త్వేనక్లృప్త కారణతయైవ తన్నిర్వాహేన్నతత్రవాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న ధర్మికస
మవాయిత్వ ప్రకారక జ్ఞానాపేక్షేతి చేన్న ప్రతియోగివిశేషణతాపన్న
స్యైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ మభావప్రతీత్యావగాహ్యతే నతుస్వాతం
త్ర్యేణేతి నియమేన సమవాయివాచ్యత్వం నాస్తీత్యాద్యాకారికాయాఏవవ్యధి
కరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ప్రతీతేరుపగంతవ్యా తయా సమవాయిత్వ విశిష్ట
వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న వైశిష్ట్యావగాహిన్యాం తాదృశబుద్ధౌచ వాచ్యత్వం
సమవాయీతి విశేషణతావచ్ఛేదక విశిష్టవిశేషణజ్ఞానస్యాపేక్షితత్వేన* విశక
లిత సమవాయిత్వాది ప్రకారకజ్ఞానదశాయాం తాదృశాభావప్రత్యక్షస్యా
నుత్పత్త్యా తదానీం తదాపత్తివారణాయ తాదృశాభావప్రత్యక్షేపి వాచ్య
త్వత్వాద్యవచ్ఛిన్న ధర్మిక సమవాయిత్వాది ప్రకారకజ్ఞానస్య హేతుతా
యా ఆవశ్యకత్వాదితి. అత్రచ విశిష్టవైశిష్ట్య బోధం ప్రతివిశేషణతావచ్ఛే
దక ప్రకారక ధీహేతుత్వ మనంగీకుర్వతాం ఘటత్వాది నిర్వికల్పకాద్ఘ
టో నాస్తీత్యాది ప్రత్యయస్యేవ నిర్ధర్మితావచ్ఛేదకక సమవాయిత్వా
ది ప్రకారక జ్ఞానాదపి సమవాయిత్వావచ్ఛిన్న వాచ్యత్వాద్యభావ విషయక
స్య సమవాయివాచ్యత్వం నాస్తీత్యాదిప్రత్యయస్యోపగమ సంభవాల్ వా
చ్యత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్న ధర్మిక సమవాయిత్వాది ప్రకారకజ్ఞానత్వేన ప్రతి

---

* అపేక్షితత్వేనేతి * అన్యత్ర వాచ్యత్వం సమవాయీతిజ్ఞానం వినాపిస్వ
రూపాది సంబంధేన సమవాయి వాచ్యత్వవదిదమితి ప్రత్యయాపత్తే రిత్యా
నువదం స్ఫుటం.

యోగిజ్ఞానస్య అభావప్రత్యక్షే హేతుతానసిద్ధ్యతీతి విశిష్టవైశిష్ట్యబోధేవిశేష
ణతావచ్ఛేదకప్రకారకజ్ఞానహేతుతామతమాశ్రిత్యైవ ఉక్తరీత్యాఽభా
వలౌకికత్వావచ్ఛిన్నహేతుభూతప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగి
జ్ఞానరూపకారణబాధపరతయా మూలంవ్యాఖ్యేయమ్ తచ్చానుచితం ఉ
క్తవిశేషకారణతాకల్పనోపజీవ్య విశిష్టవైశిష్ట్యబోధ సామాన్యహేతుతాశ్రి
యవిశేషణతావచ్ఛేదకవిశిష్టజ్ఞానాభావస్యైవ దర్శయితుముచితత్వా
త్ అతో మూలే హేతుత్వాదిత్యస్యాపేక్షణీయత్వాదిత్యర్థః ఇత్యాశ
యేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగిజ్ఞానస్యాభావధియా అ
పేక్షణే విశిష్టవైశిష్ట్యబోధే విశేషణతావచ్ఛేదకవిశిష్టవిశేషణజ్ఞానహే
తుత్వమేవ హేతుత్వేనాభిమతం తథాచ జన్యతాయా అభావవిషయ
కత్వావచ్ఛిన్నత్వమవివక్షితం విశేషణతావచ్ఛేదకవిశిష్టవిశేష
ణజ్ఞానస్య విశిష్టవైశిష్ట్యబోధత్వావచ్ఛిన్నాభావధీనిష్ఠజన్యతాప్ర
తియోగిభూతస్యాభావేన సమవాయితయా వాచ్యత్వం నాస్తీత్యాదిప్ర
తీతేర్వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావావగాహిత్వాసంభవ ఇత్యర్థపరత
యా తద్వ్యాఖ్యానమేవోచితం నతు విశిష్టవైశిష్ట్యబోధహేతుతాముపజీ
వ్యకల్ప్య హేతుత్వాంతరపరతయేత్యాశయేనాహ దీధితౌ *విశేషణతావ
చ్ఛేదకేతి* అయంభావః వాచ్యత్వం సమవాయీతి జ్ఞానమంతరేణ సమ
వాయివాచ్యత్వవానయమితి విశిష్టవైశిష్ట్యబోధానుత్పత్త్యా వాచ్యత్వత్వా
వచ్ఛిన్ననిరూపితత్వేన భాసమానవైశిష్ట్యే సమవాయిత్వావచ్ఛిన్ననిరూ
పితత్వావగాహిని జ్ఞానే వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నధర్మికసమవాయిత్వాది
ప్రకారకజ్ఞానత్వేన హేతుతాకల్పనమావశ్యకం సమవాయి వాచ్య
త్వం నాస్తీతి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావబుద్ధేరపి వాచ్యత్వత్వావ
చ్ఛిన్నీయత్వేన భాసమానే అనుయోగితారూపవైశిష్ట్యే సమవాయిత్వా
వచ్ఛిన్నీయత్వావగాహితయా తత్ర తాదృశజ్ఞానమపేక్ష్యాపేక్షణీయమితి.
నను వైశిష్ట్యాంశే వాచ్యత్వత్వస్య నిష్ఠధర్మితావచ్ఛేదకతానిరూపకవిశేషణ

కల్ప్య హేతుత్వాంతరేతి ఇదానీమాపాతత స్తమపేక్ష్య అగ్రేవస్తుత స్త్వి
త్యాదినా తస్యదూషణీయత్వాత్.

తావన్న సమవాయిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వావగాహి బుద్ధావేవ తదవచ్ఛిన్న ధర్మికసమవాయిత్వ ప్రకారకజ్ఞానం హేతుః వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ బుద్ధౌచ వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నే సమవాయిత్వస్య విశేషణత్వం నాపేయతే అపితు తద్విశేషణతా నావన్నస్యైవ తస్యస్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేనాభావాంశే విశేషణత్వ ముపేయతే వాచ్యత్వ సంసర్గతావచ్ఛేదకతయైనవా తథావిధ తదవచ్ఛిన్నస్వస్య ప్రతియోగితాంశే భానముపేయతేతథాచతత్ర నోపదర్శితజ్ఞానాపేక్షేత్యాశంకాంపరిజిహీర్షుర్గ్రాభవంవ్యాచష్టే*అభావప్రత్యయోహీతి*విశేషణస్య*ప్రతియోగి ఘటాదినిరూపిత విశేషణతాపన్నస్య ఘటత్వాదేః *ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ మవగాహతే*ప్రతియోగితయా భాసమాన ఘటాదినిరూపిత విశేషణతావచ్ఛిన్నాయా స్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధావచ్ఛిన్నా ఘటత్వాదనిష్ఠప్రకారతా తచ్ఛాలీభవతీతియావత్ *నతుస్వాతంత్ర్యేణ*ప్రతియోగ్యవిశేషణత్వేన ఘటత్వాదేః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ మవగాహతే ఇత్యనుషంగేణాన్వయః తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్న ఘటత్వాదినిష్ఠ ప్రకారతా ప్రతియోగి నిరూపితప్రకారతానవచ్ఛిన్నానభవతీత్యర్థః * ఘటోనాస్తీత్యేవేతి * అభావాంశే స్వాతంత్ర్యేణ ఘటత్వాది వైశిష్ట్యోల్లేఖరహితాయాఏవేత్యర్థః *ప్రతీతేః *అనుభవాదితశేషఃప్రతావతాకిమాయాతమిత్యతఆహ * తదిహేతి* అవచ్ఛిన్నం *విశేషితం*తస్యాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం*తస్యప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమపి తథాచమానాభావేనవ్యధికరణధర్మస్యప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాసిద్ధిరితభావఃఅథవ్యధికరణధర్మస్య ప్రతియోగివిశేషణతయైవ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ బుద్ధౌభానముపేయతే నచైవం తాదృశ బుద్ధేః సమవాయిత్వాది రూపవిశేషణతావచ్ఛేదక ప్రకారక వాచ్యత్వాదిజ్ఞానజన్యతావచ్ఛేదకాక్రాంతతయా తాదృశజ్ఞానంవినా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ బుద్ధ్యనుపపత్తిరితి వాచ్యం భ్రమాత్మక తాదృశ జ్ఞానదశాయామేవ తద్బుద్ధ్యుపగమాత్

---

* వ్యధికరణేతి * శశీయత్వేన శృంగంనాస్తీత్యాదిబుద్ధౌ నను శృంగం న శశీయమితి బాధకాలే వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతీత్యపలాపేస

వి శేషదర్శనదశాయామపి ఆహార్యత్వప్రకారకజ్ఞానాదేవ తద్బుద్ధిసంభవాత్ అ
నాహార్యస్యైవ విశేషణతావచ్ఛేదకప్రకారకజ్ఞానస్య విశిష్టవైశిష్ట్యప్రత్యయ
హేతుత్వేన విశేషదర్శనకాలీనా[illegible]కినసమవాయితయా వాచ్యత్వం నాస్తీత్యాది
బుద్ధేరగత్యా వాచ్యత్వాద్యధికరణకసమవాయిత్వాద్యభావావగాహిత్వముపే
యతే వాచ్యత్వం సమవాయీత్యాది భ్రమానంతరం సమవాయినా వాచ్యత్వం
నాస్తీత్యాకారకప్రత్యయ ఏవ వ్యధికరణ ధర్మస్య ప్రతియోగితావచ్ఛే
దకత్వే మానమాస్తాం తత్ర తదవగాహితాయాః సర్వానుభవసిద్ధత్వేనాప
హ్నోతుమశక్యత్వాత్ తాదృశప్రతీతేర్వాచ్యత్వే సమవాయిత్వాభావా
వగాహిత్వోపగమే తత్పూర్వం వాచ్యత్వం సమవాయీతి భ్రమాపే
క్షానుపపత్తేరిత్యాశయేనాశంకతే * అథావగాహత ఇతి * సమాధత్తే * కిన్తు
భ్రమ ఏవేతి * వ్యధికరణ ధర్మస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాంశేపి భ్ర
మ ఏవేత్యర్థః వైశిష్ట్యభాన ఏవ అవచ్ఛేదకతాయా భానాదవచ్ఛేదకతాయా
వైశిష్ట్యనియతతయా తద్బాధే తస్యాపి బాధాదితి భావః నచైవం గవి శశశృం
గం నాస్తీతి ప్రతీతేరసిద్ధేరితి మూలాసంగతిః తాదృశప్రతీతేః శృంగాంశే శ
శీయత్వావగాహిత్వానభ్యుపగమే శశీయత్వే శృంగనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛే
దకత్వావగాహనాసంభవః తదవగాహిత్వే భ్రమత్వమిత్యుభయథాపి వ్యధి

ర్వత్రైవ తదపలాపసంభవాత్ తత్ర తస్యానిర్యుక్తికత్వాపత్తిరత ఆహ * వి
శేషేతి * అత్రానాహార్యత్వమపి కారణతావచ్ఛేదకే నివేశ్యం అన్యథా రక్తో
దండ ఇత్యాహార్యనిశ్చయోత్తరం రక్తారక్తదండో నాస్తీతి సంశయాత్మ
క విశిష్టవైశిష్ట్యబోధాపత్తేః నచ తత్ర తన్నివేశే శంఖో న పత ఇతి విశేషద
ర్శనదశాయాం ప్రతారకేణ ఇహ పీతశ్శంఖో నాస్తి కింతు ద్వీపాంతర ఇతి
వాక్యం కథం ప్రయుజ్యేత విశిష్టవాక్యార్థమజానానస్య వాక్యరచనాయా అ
సంభవాత్ అనాహార్యవాక్యార్థజ్ఞానే విశేషదర్శనస్య విరోధిత్వాది
తి వాచ్యం విశిష్టవాక్యార్థమబుద్ధ్వాపి తత్ప్రకారకతద్విశేష్యకజ్ఞానత్వే
న వాక్యార్థం జ్ఞాత్వా పరకీయతాదృశజ్ఞానేచ్ఛయా ప్రతారకస్య తా
దృశవాక్యప్రయోగసంభవాదిత్యభిప్రేత్యాహ * అనాహార్యస్యేతి * అ
గత్యేతి * సర్వత్రేతి తదపలాపనిరాకరణం * అవచ్ఛేదకతా ఇతి * తన్నిష్ఠప్రతి

కరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావా సాధకత్వే తాదృశ ప్రతీతి నిరాకరణస్యానుప యుక్తత్వాదితి వాచ్యం అభ్రాంతానామపి గవి శశశృంగం నాస్తీతి వ్యవహార మూలప్రతీతి సత్వేనోక్తసంయుక్తస్యైవ అసిద్ధ్యావ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావసిద్ధిర్నిష్ప్రత్యూహైవ తాదృశప్రతీతే గోశృంగాధికరణక శశీయత్వాభావావగాహిత్వోపగమే తస్యాః గవాధికరణకాభావావగాహిత్వానుభవ విరోధ ఇత్యాశంకా ముగ్ధాప్యాభ్రాంత పురుషీయ గవాధికరణకాభావావగాహి తాదృశాభావ ప్రతీతి నిరాకరణ పరతయా తద్గ్రంథస్యావతారణీయత్వాత్ నన్వభ్రాన్తానాం గవి శశశృంగం నాస్తీతి ప్రతీతిర్మాభూత్ శశశృంగం నాస్తీతి ప్రతీతిర్నాపహ్నోతుం శక్యతే సర్వేషామేవ తథావిధవ్యవహార దర్శనాదిత్యాశంకాయాం శశశృంగం నాస్తీత్యాది మూలావతారో బోధ్యః యద్యపి శశశృంగం నాస్తీతి శబ్దేన శశశృంగాభావ ఇత్యాకారకః శాబ్దబోధో న శక్యతే జనయితుం అనుయోగివాచకపదోత్తరం సప్తమీవిరహేణ నిరాకాంక్షత్వాత్ తథాపి పదార్థోపస్థిత్యాది మూలకతాదృశమానస బోధజననేచ్ఛయా వ్యుత్పన్నానాం తథా ప్రయోగ ఇత్యాశయః నను ఘటత్వేన ఘటో నాస్తీత్యాకారకస్యాభావప్రత్యయస్యానుభవిక తయా ప్రతియోగి విశేషణతాపన్నస్యైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమభావప్రత్యయోఽవగాహత ఇతి న నియమః తాదృశప్రతీత్యా స్వాతంత్ర్యేణ భాసమానే ఘటత్వాదౌ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావగాహనాత్ అన్యథా ఘటత్వేనేత్యాకారకతానుపపత్తే స్తథాచ ఘటత్వేన పటో నాస్తీత్యాదావపి ఘటత్వాదౌ పటాది నిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావగాహనం నిరాబాధమేవేతి వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ సిద్ధిర్నిష్ప్రత్యూహైవ నచ తత్ర వ్యధికరణ ధర్మస్యావచ్ఛేదకత్వావగాహన సంభవేపి అతిరిక్తాభావకల్పనా గౌరవ భయేన తాదృశ ప్రతీతేః పటాద్యధికరణక ఘటత్వాద్యభావావగాహిత్వమేవ స్వీక్రియత ఇతి వాచ్యం అసతి బాధకే తచ్ఛబ్దోల్లేఖి ప్రతీతేః తచ్ఛబ్ద ప్రతిపాద్యార్థవిషయకత్వ పరిత్యాగాత్ పటాద్యధికరణకఘటత్వాద్యభావస్య చ ఘటత్వేన పటో నాస్తీత్యాది శబ్దానభిలప్య ప్రతీతేః ప్రతి

యోగితావచ్ఛేదకతాయా స్తదనుయోగిక వైశిష్ట్య ప్రతియోగితా వ్యాప్య

బలాత్పదార్థాంతర సిద్ధౌతత్పదార్థ కల్పనాగౌరవస్య 'ఫలముఖత్వేనాబాధకత్వాత్ నచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టప్రతియోగిజ్ఞాన రూపకారణబాధేన తాదృశప్రతీతేర్వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావావగాహితానసంభవతీతి యుక్తం పటత్వావచ్ఛిన్న ధర్మిక ఘటత్వాది ప్రకారక జ్ఞానత్వేన ప్రతియోగిజ్ఞానహేతుతాయాం మానాభావాత్ తాదృశజ్ఞానం వినైవ ఘటత్వేన పటో నాస్తీత్యాకారకస్య ఘటత్వాది విశిష్ట పటాది వైశిష్ట్యానవగాహినోఽభావప్రత్యక్షస్య స్వీకారాత్ వస్తుతస్తు తత్రాప్యభావబుద్ధౌ స్వాతంత్ర్యేణ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టప్రతియోగిజ్ఞానస్యన హేతుతాస్తి నచ తదకల్పనే ప్రతియోగిజ్ఞానశూన్యకాలే నాస్తీత్యాకారక ప్రతియోగ్య విషయకాభావప్రత్యక్షస్య ఘటత్వాది నిర్వికల్పకానంతరం విశేష్యే విశేషణమితిరీత్యా ఘటాభావప్రత్యక్షస్యచాపత్తిరితి వాచ్యం ప్రతియోగిజ్ఞానహేతుతామతేపి ఘటాభావే ప్రతియోగితయా ఘటాదిరూప ప్రతియోగిజ్ఞాన విరోధిబాధాదిగ్రహ సత్వే ప్రతియోగ్యవిషయకాభావ గ్రహాపత్తేర్దుర్వారత్వాత్ యదిచ నిర్ధర్మితావచ్ఛేదక ప్రతియోగిభానే బాధకాభావాత్ ప్రతియోగ్యవిషయకాభావ ప్రత్యయోనాపాదయితుం శక్యతే తథాపి తాదృశబాధదశాయాం ప్రతియోగిధర్మితావచ్ఛేదకతానాపన్నాభావత్వ ప్రకారకస్య స్వాతంత్ర్యేణ ప్రతియోగివిషయకస్య నాస్తి ఘటీయశ్చేత్యాద్యాకారక సమూహాలంబనప్రత్యక్షస్యాపత్తిః ఏవం ఘటత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావస్య యదాభానం తదానిర్వికల్పకోపస్థిత ద్రవ్యత్వాదేః విశేష్యేవిశేషణమితి రీత్యాఘటాద్యంశే భానాపత్తిః కారణబాధేన నశక్యతే వారయితుం తాదృశాభావస్య ద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ విరహేణ తద్భానే ద్రవ్యత్వాది ప్రకారకజ్ఞానస్యానపేక్షణాత్ యదిచ యాదృశప్రకారతావచ్ఛిన్నధర్మే స్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ సంబంధావచ్ఛిన్నధర్మ్యంతరనిరూపిత ప్రకారతాతదన్యప్రకారతానిరూపిత విశేష్యతావన్న విశేషణవిషయతా నిరూపిత సంసర్గతా సంబంధేన భానం ప్రత్యభావీయానుయోగితావిశేషత్వాదిత్యర్థః ॥ * * * * * * * * * * * * * * * * *

భేదస్య కారణతాంకల్పయిత్వా ఈదృశాపత్తిః ప్రతియోగిప్రకారతానిరూపి
త ధర్మితావచ్ఛేదకతాపన్నావృత్తిప్రకారతా విశేష సంబంధేన లౌకికప్ర
త్యక్షంప్రత్యభావత్వభేదస్యకారణతాంకల్పయిత్వా చపూర్వోక్తాపత్తిశ్చ వార్యతె
తదా తానత్రైవసకలాపత్తివారణాదలం ప్రతియోగిజ్ఞాన హేతుతయానచైవమ
పిప్రతియోగ్యవిషయకస్యఅభావత్వా ప్రకారక ప్రత్యయస్యాపత్తిర్వినా ప్ర
తియోగిజ్ఞాన హేతుతాం నశక్యతే వారయితుమితివాచ్యం ప్రతియోగిజ్ఞానం
వినా ప్రతియోగ్య విషయకస్యఇదంత్వాదినాభావప్రత్యక్షస్య ఇదంత్వాది
రూపతాదృశ విశేషణజ్ఞానా సత్వేచతాదృశాభావ నిర్వికల్పకస్యేష్టత్వాత్
అభావ నిర్వికల్పకానభ్యుపగమె ప్రతియోగిజ్ఞానహేతుతయాపి తద్వారణా
సంభవాత్ ఇదంత్వాదినా ఽభావప్రత్యక్షె వ్యభిచారవారణాయాభావత్వ
ప్రకారకాభావ ప్రత్యక్షం ప్రత్యేవ ప్రతియోగిజ్ఞానస్య హేతుతాయా వా
చ్యత్వాత్ విశేషణానవచ్ఛిన్న విషయతాసంబంధేన ప్రత్యక్షం ప్రత్యభావ
భేదస్య హేతుతాంస్వీకృత్య తద్వారణేచ మయాపి తస్య తత్రైవ వారణీయ
త్వాత్ వస్తుతస్తు ఆపాద్యాప్రసిద్ధ్యైవ తాదృశఫలాపత్యనవకాశః ప్రసిద్ధా
యాఘటో నాస్తీత్యాదిబుద్ధే ఘటత్వాదివిశిష్ట వైశిష్ట్యావగాహితయా త
త్ప్రతియోగితావచ్ఛేదక ఘటత్వాది ప్రకారక జ్ఞానస్య విశేషణతావచ్ఛే
దక ప్రకారకజ్ఞాన విధయా హేతుతాయాః క్లృప్తత్వాత్ తాదృశకారణవిర
హాదేవ నతచ్చాప్యన్యకాలే తదాపత్తిః యస్తుఅనాహార్య ప్రతియోగితావచ్ఛే
దక విశిష్టప్రకారకోపలంభవిరహో విశేష్యీభూత ధర్మిప్రత్యాసన్నాభా
వగ్రహే హేతుః తథాచ యస్యపుంసః సమవాయిత్వాది విశిష్టవాచ్య
త్వాదిప్రకారకో ఽనాహార్యభ్రమో ఽప్రసిద్ధః తదీయః సమవాయినయా
వాచ్యత్వం నాస్తీత్యాకారక ప్రత్యయోనవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ
మవగాహితుమీష్టె తదీయ తాదృశ ప్రతియోగ్యుపలంభవిరహ రూపతదీ
యాభావ ప్రత్యక్షకారణస్యాప్రసిద్ధేరితి తత్పురుషీయ తాదృశ ప్రత్యయ
స్య వాచ్యత్వాద్యనుయోగిక సమవాయిత్వాద్యభావ విషయకత్వావశ్యకత్వే
సర్వత్రైవ తద్విషయకత్వ ముచితం ఏకాకారప్రతీతేః పురుషభేదేన వి
షయతా వైచిత్ర్యవిరహాదితి మిశ్రోక్తావ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ని

రాకరణస్యపంథాః సోపనసాధీయాన్ అభావబుద్ధౌ స్వప్రతియోగితావచ్ఛే
దకవిశిష్టస్యప్రతియోగ్యుపలంభాభావత్వేన ఏకకారణతాయాః స్వత్వా
ననుగమేన దుర్వచతయా విశిష్య కారణతాకల్పనస్యావశ్యకత్వే యత్ర తా
దృశోపలంభః ప్రసిద్ధః తత్రైవ తాదృశోపలంభానంతర మభావప్రత్య
యవారణాయ తదభావహేతుత్వోపగమాత్ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నా
భావబుద్ధౌ క్వచిదప్రసిద్ధ్యా తదభావహేతుత్వాసంభవేప సన్నికర్షా
దిఘటితసామగ్రీతః తదుత్పత్తౌ బాధకాభావ ఇత్యత ఆహ *యదిపునరితి*
*స్వరసవాహీ*పవాదశూన్యః ఘటత్వేనఘటోనాస్తీతవాతఃఘటత్వేనపటో
నాస్తీతివాతోన సాధుఃతాదృశప్రతీతేః పటాద్యనుయోగికఘటత్వాద్యభా
వావగాహితాయా ఏవవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావాభ్యుపగంతృభిరు
పగమాత్ ప్రతియోగివిశేషణతాపన్నస్యైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం
భాసతఇతి నియమస్య తదాకారప్రతీతబలేన అశక్యవారణత్వాత్
ఆనుభావిక ఇత్యస్య వ్యధికరణ ధర్మస్యావచ్ఛేదకత్వావగాహితయా అనుభ
వసిద్ధఇత్యర్థకతయావా కథంచిత్సంగమనీయఃగీర్వాణగురూణామపి నశ
క్యమిత్యనేన ప్రతీతి కారణబాధేన తాదృశాభావ నిరాకరణ నిర్భరామిశ్రా
దయ ఆక్షిప్తాః యదితదేవ్యానేన తాదృశప్రతీతేరానుభావికత్వే వివాదం
ప్రదర్శ్య తాదృశాభావస్య పారమార్థికత్వం సూచితమ్ ॥ * * * *

ఇతి మహామహోపాధ్యాయ గదాధరభట్టాచార్య చక్రవర్తి
విరచితే తత్త్వచిన్తామణి దీధితివ్యాఖ్యానే వ్యధికరణ
దర్మావచ్ఛిన్నాభావ ఖండనమ్.

అసమానాధికరణైరవచ్ఛిన్నా న కేచన । అతోత్ర దూషితాః సర్వాః తా
దృశ్యః ప్రతియోగితాః॥౧॥ పరాంగనాపాంగభిన్నాః స్వావిశా న్యేన కేమి కే
అసమానాధికరణై రాచ్ఛిన్నా అపి సహి కే॥౨॥ సత్యముష్టావిషయితాఅసమా
నాశ్రయైర్యది। అచ్ఛిన్నాస్తర్హి విద్రైస్తాః ప్రామాణ్యాద్వనివర్తితాః ॥ ౩॥

ఇతి ఆరడోపాహ్వ మహామహోపాధ్యాయ కృష్ణభట్ట విరచితే గాదా
ధరీవ్యాఖ్యానేవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావఖండనవివరణమ్

సమాప్తోయం వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావగ్రన్థః



